TÜSTAV
Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı

1926-1927
TKP MK TUTANAKLARI
Büyük Kırılma

Çeviri: Sinan Dervişoğlu

Belge

TÜSTAV
1926-27 TKP MK TUTANAKLARI BÜYÜK KIRILMA

44

1926-1927

TKP MK TUTANAKLARI

BÜYÜK KIRILMA

Çeviri: Sinan Dervişoğlu

TÜSTAV
Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı

Genel Sıra No: 44
Belge Dizisi: 23

© TÜSTAV - Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı
Bu yapıtın telif hakları TÜSTAV'a aittir,
izin alınmadan kullanılamaz.

Mart 2007

ISBN 975-8683-50-0

TÜSTAV İktisadi İşletmesi
Kocatepe Mah. Feridiye Cad.
No: 20 Taksim - İstanbul
Tel : 0212 237 98 92
Faks : 0212 237 98 93
Url : www.tustav.org
e-posta : bilgi@tustav.org

Kapak resmi için s.279'a bakınız.
Kapak Tasarımı: Bülent Aydın
Baskı-Cilt: Express Grafik Baskı Sistemleri Matbaacılık
ve Yayıncılık San. Tic. Ltd. Şti.
İstanbul, Tel: (0212) 430 88 12 Faks: (0212) 430 88 16

TÜSTAV (Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı);
ülkemiz işçi ve sol hareketinin tarihini eksiksiz biçimde
kucaklamayı, bu tarihin belge ve canlı tanıklıklarını toplamayı,
bu alana yönelik araştırmaları özendirmeyi kendine görev biliyor. Bu
çerçevede oluşturduğumuz TÜSTAV Yayınları olarak, ülkemiz işçi ve sol
hareketi tarihini ilgilendiren belge, anı ve araştırmaları tarihseverlere
ulaştırarak ülkemizin aydınlık geleceğine katkıda bulunmayı umuyoruz. Açık-
tır ki, TÜSTAV bugüne dek çalışmalarında benimsemiş olduğu bu
tarihin "olduğu gibi" yansıtılması anlayışını, TÜSTAV Yayınları'nda da
sürdürecektir. Buna uygun olarak, yayımladığı belge, anı ve araştırmalardaki
tez, görüş ve yaklaşımlar konusunda, bir kurum olarak taraf olmamaya özen
gösterecektir. Nitekim aynı tarihsel döneme ilişkin olabildiğince farklı
tarafların görüşlerini yansıtan belge, anı ve araştırmalara yayınlarında yer ver-
meye çalışacaktır. TÜSTAV, bu kitaptaki belgelerde olası çevrimyazı
hataları ve eksiklikler konusunda okurun dikkatini çeker.

TÜSTAV
Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı

1926-1927
TKP MK TUTANAKLARI
Büyük Kırılma

Çeviri: Sinan Dervişoğlu

Belge

İÇİNDEKİLER

Sunu 9
TKP Tarihinde İlk "Büyük Kırılma"ya Doğru 11
Vedat Nedim'in Şefik Hüsnü'ye Mektubu 21
SEKA İçtimaı 23
SEKA İçtimaı 25
Vedat Nedim'in Şefik Hüsnü'ye Mektubu 31
Harici Büro Kararları 32
SEKA İçtimaı 36
Sait'in Yazılı İfadesi 42
Vedat nedim'in Harici Büro'ya Mektubu 51
Harici Büro Kararları 52
Vedat Nedim'in Şefik Hüsnü'ye Mektubu 53
SEKA İçtimaı 55
Bütçe Dökümü 58
Harici Büro Kararları 60
SEKA İçtimaı 63
SEKA İçtimaı 65
Türkiye Amelesinde İnsiyaki [Kendiliğinden] Hareketler 67
Vedat Nedim'in Şefik Hüsnü'ye Mektubu 72
Vedat Nedim'in Şefik Hüsnü'ye Mektubu 73
SEKA İçtimaı 75
Şevket Süreyya'nın Mektubu 78
Vedat Nedim'in Şefik Hüsnü'ye Mektubu 79
Vedat Nedim'in Şefik Hüsnü'ye Mektubu 81
Seyfettin'in Raporu 83
Vedat Nedim'in Şefik Hüsnü'ye Mektubu 98
SEKA İçtimaı 100
İzmir İl Komitesi Raporu 102
İzmir İl Komitesi: İkinci Rapor 105
SEKA İçtimaı 110
Vedat Nedim'in Şefik Hüsnü'ye Mektubu 111
Vedat Nedim'in Şefik Hüsnü'ye Mektubu 112
Hamdi Şamilof'tan Şefik Hüsnü'ye Mektup 115
Vedat Nedim'in Şefik Hüsnü'ye Mektubu 118
MK Bütçe Dökümü (8 Kasım 1926) 121
Vedat Nedim'in Şefik Hüsnü'ye Mektubu 125
Aydemir'in Mektubu – 1 127
Vedat Nedim'in Şefik Hüsnü'ye Mektubu 129
İstanbul'da Komünist Bir Günlük Gazete Çıkması Lehindeki Sebepler İçin Layiha 130
Baytar Ali Cevdet'in Hapisten Çıkan Partililere Mektubu 133
Vedat Nedim'in Şefik Hüsnü'ye Mektubu 145
Vedat Nedim'in Şefik Hüsnü'ye Mektubu 146
SEKA İçtimaı 149
Hamdi Şamilof'un Harici Büroya Hitaben Bir Raporu 152
Vedat Nedim'in Şefik Hüsnü'ye Mektubu 155
Aydemir'in Mektubu – 2 156
Merkez Komitesi'nin Harici Büro'ya Mektubu 162
Vedat Nedim'in Şefik Hüsnü'ye Mektubu 165
Sadrettin Celal Antel'in Şefik Hüsnü'ye Mektubu 166

Elektirikçi Nuri'nin Şefik Hüsnü'ye Mektubu 167
Vedat Nedim'in Şefik Hüsnü'ye Mektubu 170
Mahmut'tan Şefik Hüsnü'ye Mektubu 171
Komintern Yakın şark Kitabetine Sunulan TKP MK Raporu Süleyman (Faik) Yoldaşın Türkiye'deki Vaziyet ve Amele Hareketi Üzerine Raporu 173
Faik Y. Tarafından Getirilen T.K.F. M.K. Teklifi 186
SEKA İçtimaı 187
Şefik Hüsnü'nün Şevket süreyya'ya Cevabı 189
TKP MK'nın Harici Büro'ya Mektubu 189
Şevket Süreyya'nın Nâzım Hikmet'e Cevabı 201
Harici Büro İçtimaı 204
Vedat Nedim'in Şefik Hüsnü'ye Mektubu 209
Harici Büro İçtimaı 211
Harici Büro'nun MK'ya Mektubu 215
Vedat Nedim'in Şefik Hüsnü'ye Mektubu 218
MK Bütçe Dökümü 219
Protokol No: 8 221
Harici Büro İçtimaı 222
TKP MK'dan Komintem'e Mektup 225
Harici Büro'nun Muhalefet Hareketi Hakkındaki Görüşleri 228
Yakın Şark Sekreterliği Toplantısı 234
Yakın Şark Sekreterliği Toplantısı 235
Vedat Nedim'in Şefik Hüsnü'ye Mektubu 243
SEKA İçtimaı 244
Harici Büro'nun Partiye İlişkin Perspektifleri 247
Vedat Nedim'in Şefik Hüsnü'ye Mektubu 251
Salih Yoldaşın Verdiği Hesap 253
MK Genel Sekreterinin Raporu 254
Vedat Nedim'in Şefik Hüsnü'ye Mektubu 256
SEKA İçtimaı 258
Merkez Komitesi'nden Doğu Sekreterliği'ne 259
SEKA İçtimaı 261
Vedat Nedim'den Şefik Hüsnü'ye Mektup 262
SEKA İçtimaı 263
Politbüro İçtimaı 265
SEKA İçtimaı 266
Şevket Süreyya'nın Nâzım Hikmet'e Mektup 268
SEKA İçtimaı 273
Palya'dan Komintem'e Rapor 276
İzmirli Bir yoldaşın MK'ne Mektubu 280
MK Bütçe Dökümü 283
Palya'dan Petrov'a Not 284
Vedat Nedim'in Şefik Hüsnü'ye Mektubu 285
İşçi Örgütlenmesi Üzerine Vedat Nedim'in Bir Notu 286
Doğu Sekreterliğine Tütüncüler Grevi Raporu 287
SEKA İçtimaı: Cibali Grevinin Değerlendirmesi 290
Profintem'den Muntazama Bir Tahsisatın Esbab-ı Mucibesi İçin layiha 294
Vedat Nedim'in Şefik Hüsnü'ye Mektubu 296
MK Bütçe Dökümü 298

Baytarzade Mehmet'in Mektubu 300
Palya'dan Doğu Sekreterliği'ne 303
Vedat Nedim'in Şefik Hüsnü'ye Mektubu 306
Şevket Süreyya'nın Nâzım Hikmet'e Mektup 308
Palya'dan komintern'e 301
Şevket Süreyya'nın Şefik Hüsnü'ye Mektubu 308
Şefik Hüsnü'nün Kemalizm Hakkında Bir Makalesi 321
SEKA İçtimaı 329
Bir Kadın komünistin Komintern'e Verdiği Dilekçe 335
Harici Büro İçtimaı 337
Vasilyev'den Pyatnitski'ye Not 338
Buharin ve Petrov Yoldaşlara 339
TKF'da İdari Buhran 342
SEKA İçtimaı 347
Şefik Hüsnü'den Komintern'e Dilekçe 350
Palya'dan Mektup 351
Palya'dan Doğu Sekreterliğine 356
Şefik Hüsnü'den Komintern'e Parti Yönetimine İlişkin Tavsiyeler 359
Baytar Ali Cevdet'in Komintern'e Mektubu 362
Şefik Hüsnü'den Komintern'e: Görevini Delege Ettiği Komünistler 364
Şefik Hüsnü'den Baytar Cevdet ve Hasan Ali Ediz'e Mektup 365
Şefik Hüsnü'nün Berlin'den Mektubu 366
Şefik Hüsnü'den Hasan Ali Ediz'e Mektup 367
Şefik Hüsnü'den Baytar Cevdet ve Hasan Ali Ediz'e Mektup 369
Şefik Hüsnü'nün Komintern'e Mektubu 372
Vedat Nedim'in Komintern'e Mektubu 373
Şefik Hüsnü'den Şifreli Bir Mektup 375
Hasan Ali Ediz'den Baytar Cevdet'e Mektup 377
Şefik Hüsnü'den Şifreli Bir Mektup 381
TKP Bildirisi 383
Şmeral ve Petrof Yoldaşlara 386
Şefik Hüsnü'den Mektup 391
Baytar Cevdet ve Hasan Ali Ediz'in Şefik Hüsnü'ye Mektupları 393
Nâzım Hikmet'in Hasan Ali Ediz'e Mektubu 405
Nâzım Hikmet'in Hasan Ali Ediz'e Mektubu 407
Tornacı Faik'in Parti Yönetimine Mektubu 408
Tornacı Emin Sekün'ün Mektubu 411
Şefik Hüsnü'nün Hapisten Mektubu 413
Türkiye Komünist Fırkasının Dahili Vaziyeti 415

EKLER 421
Komintern'in V. Kongresi'nden VI. Kongresi'ne Kadar Örgütsel Yapı Değişiklikleri Üzerine 421
SKP(b) Politbürosu'nun 3 nolu (Özel No.3) Protokolünden 423
Türkiye'deki Avusturya Heyeti'nden Dava ile İlgili Bir Rapor 424

AD Dizini 428

SÖZLÜKÇE 448

SUNU

Aralık 2003'te *Türkiye Komünist Partisi 1926 VİYANA KONFERANSI* kitabının sunusunu şöyle bitirmiştim: "Umuyoruz, halen üzerinde çalışılan belge kümelerinden biri olan, Viyana Konferansı'yla açılıp Ekim 1927'de TKP'de büyük bir kırılmayla, sadece tevkifat anlamında değil, tarihsel anlamda büyük bir kırılmayla noktalanan sürece ilişkin belgeleri de yine Sinan Dervişoğlu'nun titiz çalışmasıyla çok geçmeden bilgilerinize sunabileceğiz."

Bu kapsamlı ve yoğun emek ürünü çalışma ancak şimdi bilgilerinize sunulabilir hale geldi. 2 yıldan uzun süren bu çalışmada, transkripsiyonunu Sinan Dervişoğlu'nun yaptığı Osmanlıca metinlerin tümü Yücel Demirel Başkanlığında çalışan (ad alfabetik sırasıyla) Banu İşlet, Cemile Moralıoğlu Kesim, Emel Seyhan Atasoy, Meral Bayülgen, Şeyda Oğuz, onlara zaman zaman katılan Mine Özaltın ve Emre Taylan'dan oluşan çalışma grubu tarafından gözden geçirildi. Sinan Dervişoğlu kimi belgelerin transkripsiyonunu birden çok kez yaptı, Fransızca veya Rusça tercümeleriyle karşılaştırdı. Rusça ve Almanca belgelerin çevirisini Rüstem Aziz yaptı. Elinizdeki metinlerin tümü, Sinan Dervişoğlu'nun kaleminden nihai halini aldı ve onun önsözüyle kitaplaştı.

Kitabın Ekler bölümünde yer alan biri Tüm Rusya Komünist Partisi (bolşevik) MK PB'sinin kararı, diğeri Avusturya Başbakanına Türkiye'den gönderilmiş istihbarat raporu, 1927 Tevkifatının sadece ülke açısından değil, uluslararası planda da yankı bulduğunu gösteriyor. Ekler bölümünde ayrıca

TKP'nin de doğrudan bağlı olduğu Doğu Şubesi hakkında genel bilgilenme açısından KOMİNTERN'in V. Kongresi'nden VI. Kongresi'ne kadar Örgütsel Yapı Değişiklikleri Üzerine başlıklı bir derleme eklenmiştir.

Bu çalışmayla TKP Merkez Komitesi'nin ve Dış Bürosu'nun 1926-1927 yılları boyunca yaptığı çalışmalar, aralarındaki tartışmalar, iç ve karşılıklı işleyiş biçim ve sorunları erişebildiğimiz Komintern belgeleri çerçevesinde bilinir hale geliyor. Çeviri ve çevrim yazılarda olan hataları en aza indirmeye çalıştığımız bu kitap, yeni belgelere erişilmesiyle elbette zenginleşebilir. O dönemde kullanılmış parti adlarının önemli bir bölümünün kimlere ait olduğu ortaya çıkıyor. Belgelere dayalı bilgilerin ve çalışmaların artmasıyla birlikte, Türkiye Komünist Partisi'nin tarihi gitgide aydınlanıyor.

Aralık 2006
Erden Akbulut

TKP TARİHİNDE İLK "BÜYÜK KIRILMA"YA DOĞRU

1926 Viyana Konferansı belgelerinden sonra, 1926-27 TKP MK ve Harici Büro toplantı tutanaklarını ve yazışmalarını yayınlıyoruz. 1927 Tevkifatı, Mustafa Suphi sonrası dönemin ilk büyük kırılma noktasıdır ve bunun TKP'nin gelişim sürecinde ve mücadelesindeki anlamı, gerek o dönemi yaşayan kuşaklar, gerekse günümüzde TKP tarihini inceleyenler için neredeyse mâlumdur. Asıl mâlum olmayan ve şimdiye kadar karanlıkta kalan unsur, sonuçlardan çok sebeplerdir.

Bu sorunsalla ilgili yegâne yazılı çalışma, Yalçın Küçük'ün "Türkiye Üzerine Tezler"in 2. cildinde, konuyla ilgili bölümdür. Y. Küçük, Vedat Nedim'in "dış dinamiği fazla önemsediği için paniğe kapıldığını" savunur ve kırılmayı bununla açıklar. Kanımızca bu, ilgili belgelerin yokluğunda ulaşılmış oldukça iddialı bir çıkarsamadır. Yaygın yaklaşım ise, sebebi sonuçlardan itibaren bulmak, ya da "yaratmak"tır. Vedat Nedim ve Şevket Süreyya, daha sonra Kadro hareketini kurmamışlar mıdır? O zaman onlar muhtemelen TKP içinde de kemalist yaklaşımların sözcülüğünü yapıyor, bu konuda Şefik Hüsnü ve ekibiyle çatışmaya giriyorlardı. Dolayısıyla kırılmaya yol açan çatışma, genel olarak "pro-kemalizm / anti-kemalizm" ekseninde yorumlanmaktadır. Ancak ulaşabildiğimiz belgeler, bambaşka bir resmi karşımıza çıkarmaktadır. Kemalizm yandaşlığı, tamamıyla kırılmanın sonrasına ait bir olgudur. Bu sürece damgasını vuran ise, kanımızca, daha çok uluslararası komünist harekette yer yer rastlanan ve gerek ki-

şisel, gerek grupsal sübjektivizmlerin harekete geçirdiği bir başta olgudur: SeKa ve Harici Büro şeklinde kristalize olan İç Parti – Dış Parti çatışması.

Öncelikle inceleyebildiğimiz belgelerden ulaştığımız bilgi zenginliğine değişik boyutlarıyla işaret etmek istiyoruz. Hatırlanacağı gibi 1926 Viyana Konferansı'nda Merkez Komitesi'ne (SeKa) dış ilişkilerde yardım etmek, Komintern'le bağını kurmak amacıyla bir Harici Büro kurulmuştur. Moskova'da bulunan Harici Büro'da Şefik Hüsnü, Nâzım Hikmet, Hasan Ali Ediz, Baytar Ali Cevdet görev almıştır. Bu dönemde Komintern'de ve Bolşevik Partisi'nde yeni bir dönüm noktası yaşanmaktadır. Stalin ile yollarını ayıran Zinovyev ve Kamenev, Troçki'nin "Sol Muhalefet"ine yaklaşmakta, oluşan "Birleşik Muhalefet" dış politikada "Dünya Devrimi", iç politikada da kırsal kesimde kulaklara karşı sınıf mücadelesinin yükseltilmesini savunan sol bir politika önermektedir. Bu noktada Buharin ve Rikov'a yaklaşan Stalin, "Tek Ülkede Sosyalizm" ve NEP'in sürdürülmesini temel alan bir politikayla bu muhalefete karşı mücadele etmiş, sonuçta Merkez Komitesi ve büyük merkezlerde azınlığa düşen muhalefet, elindeki mevzileri yitirmiştir. Bu çerçevede Komintern'de de Zinovyev'in yerini Buharin almıştır.Bu çatışma TKP'ye ulaşmış değildir. TKP'de gerek SeKa, gerekse Harici Büro'nun Komintern'le ilişkilerinde görece başına buyruk bir tutum izlediğini görüyoruz. Harici Büro, TKP'nin iç işlerine karışan ve problem haline gelen Alimof'un Şark Darülfünunu'ndan (KUTV) uzaklaştırılmasını önermektedir; bu talepleri yerine getirilmediği takdirde KUTV'ya öğrenci yollamayacaklarını ileri sürmektedir. Aynı şekilde SeKa, cezalandırmayı düşündüğü bir üyenin, Sait'in, Komintern görevlisi Haygits'le görüşmesini ve Haygits'in Sait'e hak verir tarzda yorumlar yapmasını "yetkisini aşıyor" diye sert biçimde eleştirmektetir.

Komintern'in Türkiye'yi ve kemalizmi değerlendirişi konusunda ilginç ipuçları vardır. 9 Şubat 1927 tarihli Yakın Şark Sekreterliği'nin toplantı notlarında kemalizm tartışılmaktadır. Soru "Kemalist devrimin ilerici bir etkisinin kalıp kalmadığı"dır. Bu soruya kimse "hayır" cevabı vermemekte, değişik dozlarda lehte ve aleyhte yorumlar gündeme gelmektedir. Ancak öte yandan, kemalistlerin demokratik devrimi sonuna kadar götürmediklerini, toprak ve ulusal azınlıklar sorununu çözemediklerini belirterek

bir mesafe bırakmaktadır. Bunlardan sonra SSCB'nin Türkiye'de muhatap alabileceği yegâne gücün kemalistler olduğu gibi gerçekçi bir tespitten hareket ederek, TKP politikasının bu olgunun üzerine inşa edilmesi savunulmaktadır.

Harici Büro ile SeKa arasında yaşanan kırılmada Komintern'in payı var mıdır? Belgeler, kanımızca, bu çatışmanın başlatıcısının Komintern olmadığını net bir biçimde ortaya koymaktadır. Sorun tamamiyle parti içinde başlamış, Komintern'e Harici Büro tarafından aksettirilmiş, aynı Harici Büro ülke içindeki Merkez Komitesi'ne müdahale edebilmek amacıyla Komintern üst yönetimini ikna etmek için ciddi çaba sarf etmiştir. Görünen odur ki, SeKa'ya atılan neşter, tamamiyle Ş. Hüsnü ve Harici Büro'nun tasarrufudur.

* * *

İncelediğimiz belgeler, Cumhuriyet'in ilk yıllarına ilişkin değerli ve ilginç bilgiler sunmaktadır. Bugün yaygın olan kanının aksine, Kemalist iktidarın kitle desteğinin o dönem oldukça zayıf olduğuna ilişkin önemli tespitler mevcuttur. Devlet eliyle burjuva yaratma ve geliştirme siyaseti ise son hızıyla sürmektedir. Hükümetin tesis ettiği her inhisarın (tekel) birilerini zengin etmesi öylesine sıradan bir vakıa haline gelmiştir ki, MK raporunda "halkın gözünde inhisarın hırsızlıkla eş anlamlı hale geldiği" ifade edilmektedir.

Fabrikalarda ise yoğun bir baskı sürmektedir. Bu yoğun baskının, işçiler arasında aşırı, yer yer devrimci terör yanlısı tepkilere yol açması ve TKP'nin bu "anarşist eğilimleri ikna etmeğe çalışması" da ilginç bir noktadır. Toplumdaki amorf, dağınık, ancak oldukça yaygın muhalefet hissinin en etkileyici ifadesi ise Komintern'e sunulan rapordaki şu sözlerde yer almaktadır: "Kemalist hükümet bugün devrilip yerine irticai olmayan bir yönetim geçse, halk bunu alkışlardı."

TKP, konferans ertesinde ne yapmaktadır? Kitle içinde çalışma, konferansta konuşulan toplumsal zemin üzerinde sürmektedir. Parti, ülkedeki en

önemli işçi örgütü olan Amele Teali Cemiyeti'nde oldukça etkindir. Partinin üye sayısı 350'den 138'e düşmüştür; ancak İzmir gibi önemli merkezlerde komiteler kurulmuş, taşra komiteleriyle bağlar yenilenmiştir; ve SeKa tüm olumsuzluklara ve baskı koşullarına rağmen toplanma, karar alma ve alınan kararları takip etme, bunları belgeleyerek Komintern'i haberdar etme alışkanlığını sürdürmektedir. Varılan nokta, kemalist iktidarla bir kapışmaya girmek için henüz oldukça yetersizdir; ancak o dönem dünyadaki tüm KP'ler gibi kendine temel gelişme zemini olarak işçi sınıfı hareketini seçmiş olan TKP'nin, bu çerçevede atılabilecek olan tüm pratik adımları genel olarak attığını söylemek haksız olmayacaktır.

Belgelerde değinilen konular kadar değinilmeyen konular da önem taşımaktadır. Ülkenin doğusunda tüm şiddetiyle bir Kürt İsyanı sürmekteyken, TKP'nin (ne SeKa, ne de Harici Büro) bundan bahsetmemesi anlamlıdır. Konunun gündeme geldiği yegâne nokta, Harici Büro'nun SeKa'yı İstanbul'daki mavnacılar grevini desteklememekle eleştirmesi üzerine, Vedat Nedim'in "sosyal mahiyetine bakmadan iktidara karşı her muhalefeti destekleseydik Kürtlerin isyanını da desteklememiz gerekirdi" dediği mektuptur. Kürtler, TKP'nin bu dönemki belgelerinde yalnızca negatif bir referans olarak yer alabilmektedir.

* * *

Parti içi ihtilafın kaynaklarının önce "ne olmadığına" değinmekte yarar var. Meselenin Şefik Hüsnü ile Vedat Nedim arasında kemalizmin yorumlanmasına ilişkin bir farklılıktan kaynaklandığı yönünde yaygın bir önkabul mevcuttur. İncelediğimiz belgeler, bunun gerçekle ilgisi olmadığını yeterince ortaya koymaktadır. Daha 1926 Viyana Konferansı'ndan hatırlanacağı gibi, Şefik Hüsnü "kemalistlerin kendi açılarından yanlış yaptığına" dair bir tür akıl verici yaklaşımı savunurken, Vedat Nedim "atacağımız şiarlarla kemalizmi ileri sevk etmeyi düşünmenin bir illüzyon olduğunu" net bir biçimde belirtmiştir. Kemalizmin, komünistlerce mücadele edilmesi gereken bir burjuva diktatörlüğü olduğu fikri, bu iki liderde de nettir.

Aynı şekilde madalyonun öbür yüzü de, yani kemalizmin "anti-emperyalist yönü"nü değerlendirme adına oluşabilecek iyimserlikler ya da kemalistlerin emperyalizm veya irtica karşısında zor durumda kaldıklarında sola yanaşabilecekleri umudu, her iki lider için aynı derecede geçerlidir. İllüzyonlar ortaktır; ve muhtemelen SSCB'nin Türkiye'ye ilişkin devlet politikası bunları diri tutmaktadır.

Geriye Şevket Süreyya Aydemir faktörü kalmaktadır. Aydemir'in hapisten çıktıktan sonra yazdığı mektupta ortaya koyduğu tezler kemalizme yönelik daha pozitif bir tavrı içermektedir. Siyasi planda önerdiği, yapılan anti-emperyalist devrimi savunmak (irticaa ve işbirlikçilere karşı), onu derinleştirmek ve sosyalizme doğru evriltmektir. Örgütsel planda ise savunduğu yaklaşım, gereksiz risklere girmemek, bugünkü deyimle "sessiz ve derinden" örgütlenmektir. Aydemir'in bu örgütsel tezleri, 1937'de Komintern tarafından Türk sorunu olarak ele alınan ve TKP'nin yeniden düzenlenmesinde desantralizasyona varan örgütsel yeniden yapılanmada mantık olarak büyük ölçüde benimsenmiştir.

Şefik Hüsnü'nün Aydemir'in tezlerine yönelttiği eleştiride haklı olmayan yegâne yön, kanayan bir yara gibi açık tutulması, Aydemir'in tezlerinin SeKa ve Vedat Nedim üzerinde bir Demokles kılıcı gibi sallandırılarak bu ekibin sırf bu tezlerden ötürü daimi olarak töhmet altında tutulmasıdır. Gerçekte, Aydemir bu eleştiriler karşısında Nâzım'a yazdığı mektupta da belirttiği gibi ciddi ve samimi bir özeleştiri yapmış, özellikle kapitalizmin gelişmesi konusunda hata yaptığını, devlet eliyle de olsa Türkiye'de kapitalizmin ve burjuvazinin geliştiğini ve gelişeceğini kabul etmiştir. Zaten SeKa içerisinde kimsenin, saygınlığı oldukça yüksek olan Şefik Hüsnü'ye karşı ideolojik-teorik bir muhalefet yapmaya niyeti veya cesareti yoktur. Dolayısıyla Ş. Hüsnü'nün söz konusu mektubu SeKa'da Aydemir dahil herkes tarafından aynen kabul edilmiştir

* * *

Yaşanan ayrılığı kavramak için, uluslararası komünist hareket genelinde de yer yer ortaya çıkan bir sendromu, iç parti – dış parti çatışması olgu-

sunu ele alalım. Ülkelerinde illegal koşullarda çalışmak zorunda olan partiler, yurt dışında (genellikle de Moskova'da) Komintern nezdinde çalışan birer ekip oluşturdular. Merkez Komitesi'nin ülke içinde çalışamadığı durumlarda (Hitler dönemindeki Alman KP'si gibi) bu dış ekip, fiilen partinin yönetimini üstlenmiştir. Merkez Komitesi varsa ve ülke içinde çalışabiliyorsa, bu ekip Komintern'le ilişkileri düzenleyen, ülke içi mücadelenin önemli ihtiyaçlarını karşılayan, diğer partilerle bağ kurulmasını sağlayan bir Dış Büro olarak konumlanmıştır. TKP ve diğer birçok partide oluşan durumun resmi tanımı budur.

Ancak gerçek resim, kaçınılmaz olarak bu resmi tanımdaki çerçevenin dışına taşmıştır. Birincisi, yurt dışına yollanması tercih edilen kadrolar, her ne pahasına polisin eline geçmemesi gerekli görülen "değerli" kadrolar; pratikte de partilerin liderleridir (Dimitrov, Direniş esnasında Thorez, Şefik Hüsnü..). Bu kadrolar, fiilen MK içinde yer almasalar dahi, hareket üzerinde en yüksek otorite sahibi unsurlardır. ıkincisi, bulunulan yer Komintern'in yanı başıdır. Komintern'in tüm dünya partileri Merkez Komiteleri üzerindeki otoritesi mutlaktır; ancak Komintern'in karar organlarıyla direkt temas eden M.K.'lar değil, Dış Bürolardır.

Dolayısıyla resmi görev tanımlarıyla örtüşmeyen asimetrik bir güç ilişkisi söz konusudur. Ülke içindeki MK, mücadelenin fiili yürütücüsü ve resmi olarak partinin en yüksek organıdır. Dış Büro ise, ona bağlı bir büro olmasına rağmen gerek içerdiği kadroların politik ağırlığı, gerekse Komintern'le kurulan ilişkiler dolayısıyla daha büyük bir gücün sahibidir. İç parti – dış parti çatışmasının mantığı budur. Ş. Hüsnü'nün ve Harici Büro'nun giderek sertleşen eleştirileri karşısında V. Nedim, diğer partilerde de çıkan bu iç çatışmasının gereksiz yere TKP'de de çıkarıldığını ifade etmektedir. Bu çatışmanın mutlaka yıkıcı sonuçlara varması kaçınılmaz değildir. Özellikle iki taraf arasında sağlıklı bir diyalog, asgari bir güven ve en önemlisi iki tarafı da birleştiren ve kimsenin riske atmak istemeyeceği bir genel başarı söz konusuysa, bu çatışma düşük yoğunlukta yaşanıp aşılabilir. Ancak hareketin tıkandığı ya da ağır ağır geliştiği, kamuoyuna yansıyacak hiçbir başarının, hatta hiçbir eylemliliğin söz konusu olmadığı, kadrolar arasında da derin sübjektif çatışmaların olduğu TKP örneğinde, sonuç kolektif yıkım olmuştur.

İki merkez (Seka ve Harici Büro) arasındaki ihtilafın gelişip yükselmesinde Dış Büro'nun siyasi literatür sağlama görevini yerine getirmemesi, onaylanan MK bütçeleriyle ilgili olan para yardımının yapılmaması, MK denetimi dışında Dış Büro üyelerinin parti üyeleriyle, gençlik kesimiyle izlenen hattı eleştirmeye dönük görüşmeler yapması, MK içinde kimi üyelere Dış Büro tarafından bilgilendirme dışı özel görevler verilmesi, Viyana Konferansı kararlarının basılmaması, partinin adını duyurmaya yönelik faaliyetler yürütülmemesi önemli rol oynamıştır.

* * *

Kırılmanın en çıplak dışa vurduğu alan, partinin, kendi varlığını kamuoyuna çeşitli eylemlerle duyurma gereğidir., Bu husus Viyana'da kesin bir karar olarak konuşulmamıştır. V. Nedim koşulların oldukça ağırlaştığını, 1923-25 arasından farklı olduğunu ısrarla belirtmekte ve "liberal zamanlardan kalma illüzyonlarınızı atın" demektedir. Hatta Harici Büro'nun ısrarları karşısında en son olarak bu tür eylemleri yapabileceklerini, ancak sorumluluğu Harici Büro'nun ve Komintern'in alması gerektiğini söylemiş; ancak bir cevap alamamıştır. Halbuki durum açıktır: Kemalist iktidar, kitle desteği anlamında zor anlar yaşamaktadır ve muhalefet eğilimlerine olan tahammülsüzlüğü doğal olarak had safhadadır. Kitlelerin kemalist iktidara karşı hoşnutsuzluğunu Ş. Hüsnü devrimci bir olanak olarak görmekte, TKP'nin kendini ilan etmesiyle bu hoşnutsuzluğu kendi saflarına çekebileceğini düşünmektedir. V. Nedim ise, ülke içinde yaşayan bir partili olarak, koşulların komünistler için ne denli zor ve elverişsiz olduğunu fiilen yaşamakta, hissetmekte, dolayısıyla bu iyimserliği paylaşmamaktadır. İşin özü nedir?

Halk kemalistlerin bir dizi uygulamasından yaka silkmekte olabilir; ancak onlar hâlâ ülkeyi işgalden kurtarmış olmanın prestijine sahiptir ve onlara güç veren temel unsur da budur. Onlara muhalefet edecek gücün de belli bir prestije veya en azından tanınırlığa sahip olması şarttır. Formül malumdur: Siyasette söylenenin ne kadar doğru olduğundan çok, bunu ki-

min söylediği mühimdir. Ne kadar doğru eleştiriler yaparsa yapsın, uzun bir geçmişi olmayan, henüz kendini kitlelere tanıtma şansı bulamamış bir partinin birden doğruları söylemesiyle saflarını dolduracağını düşünmek, üstelik bunu İzmir Suikastı ve Kürt İsyanı gibi terörün giderek yoğunlaştığı bir dönemde mümkün olacağını düşünmek, açıkça politik bir hatadır. Bu hata, parti içi çatışmanın sübjektivizmi içinde tırmanarak gelişmiş ve bir tarafın diğerine "kendini ispat" mantığı içinde partinin gündemine getirilmiştir.

* * *

Gerilim ve çatışmanın sonuçlanışı, eksik de olsa, belgelerde yer almaktadır. Ağustos 1927'de Ş. Hüsnü bizzat Türkiye'ye gelerek yönetimi ele almış (V. Nedim Eylül 1927'den itibaren devre dışı kalmış), hükümeti eleştiren bildiriler kamuoyuna yönelik olarak önce tütüncüler arasında dağıtılmış, harekete geçen polis operasyona başlamış ve kısa zamanda tüm örgütü çökertmiştir. Bu süreçte trajik olan ve henüz belgelerine sahip olmadığımız bir diğer nokta, Vedat Nedim'in hükümet saflarına geçiş sürecidir. Bunda kıskançlık, gurur, öfke, ya da Ş. Hüsnü ile aralarındaki çelişkinin polis tarafından onu kendi saflarına çekmek için kullanılması rol oynamış olabilir. Tevkifatta bazı komünistleri ele verenin o olduğu bilinmektedir. Bu anlamda Vedat Nedim adı, TKP tarihinde "ihanet"le eş anlamda anılmaya başlanmıştır. Ancak onun siyasi anlamda gösterdiği zayıf tavır, muarızı olan Ş. Hüsnü'yü otomatik olarak haklı kılmamaktadır. Şefik Hüsnü komünist inanç ve moral olarak sergilediği sağlam profille saygıya layık bir insan olabilir. Ancak giriştiği siyasi operasyonla "Vedat'ın zayıflığını ispat etmiş olması" bir başarı değil, olsa olsa bir "Pirüs zaferi"dir. Parti ağır bir darbe yemiş; MK, il komiteleri, onca emek ve dikkatle kurulmuş olan fabrika hücreleri dağılmış, Moskova'daki birkaç kadro hariç parti başsız kalmıştır. Tarihin ironisi ise, Şefik Hüsnü'nün ülkeye giderken yazdığı şu notlarda ortaya çıkmaktadır:

"Orada [Moskova'da] bir iki yetkili yoldaşın bulunması faydalıdır. Fa-

kat asıl işler yerinden sevk ve idare edilmelidir. Yurt dışında uzun boylu düzenlemeye girişmek Suphi zamanına geri dönmek –yani memleketten tecrit olmuş gizli bir göçmen hareketi seviyesine inmektir."

Ne yazık ki gerçekleşen tamı tamına da bu olmuştur. 1927 tevkifatı ile "ülke içinde çalışan MK" dönemi sona ermiştir. Parti bir komiteler hiyerarşisine dayanan, düzenli toplanan ve birbiriyle iletişim içinde olan, faaliyetini raporlayan, kitle örgütlerinde mevzi kazanan kurumsal yapısını tümüyle yitirmiş; yurt dışından sevk ve idare edilmeye çalışılan bir aparata indirgenmiştir. Militanlarının gösterdiği ve ilerde de göstereceği tüm cesaret ve fedakârlığa rağmen, örgütsel yapı ve normlardaki bu gerileme, partinin 1927 sonrası yaşamına daha uzun yıllar damgasını vuracaktır.

Sinan Dervişoğlu

VEDAT NEDİM'İN ŞEFİK HÜSNÜ'YE MEKTUBU

7 Haziran 1926

Aziz Doktorum,

Sağlık ve selametle cidal *[mücadele]* diyarına ayak bastık. Ertesi gün derhal arkadaşları buldum. İlk aldığım haber hiç de iyi cinsten değildi. Salih Samsun, Trabzon seyahatinden dönmemiş. Ve karısına gönderdiği bir mektupta "kendisine oralarda arız olan bir ishalin köye kadar takip ettiğini, binaenaleyh bir müddet gelemeyeceğini" yazıyormuş. Gittim karısını buldum. Uzun boylu müşavereden sonra kocasına bir telgraf çekmesine karar verdik. Bu telgrafta evini ve işlerini yüz üstü bırakmanın doğru olmayacağından ve Asım dayısının da derhal gelmesini istediğinden bahsettik. Bakalım. Şimdi SeKa Asım, Faik, Mahmut, Kâzım arkadaşlardan mürekkep.

Evvela Faik yoldaşın ne için gelememiş olduğunu arz edeyim. Pasaportunu ancak ayın yirmi beşinde alabilmiş. Bunun üzerine Haygits'e sordurmuş daha gidebilir miyim diye. O da geciktiğini söylemiş ve kalmış. Mesele bu. Tabii kendisini bir hayli haşladım. Pasaportu elinde olduğu için, Partimizin ilk acil işlerini gördükten sonra onu Berlin üzerinden size yollarım. Biz şimdiden lâzım gelen tedabiri ittihaz ettirdik *[tedbirleri aldırdık]*. Faik'in orayı bir kere ziyaret etmesi herhalde çok iyi olur. Kararınızı tabii beklerim. Mahmut askerlikten kurtulacak gibi. Bu ihtimal herhalde çok iyi. Kâzım SeKa azalığını büyük bir heves ve memnuniyetle karşıladı. Umumiyetle arkadaşlar üzerinde Konferansın bıraktığı intibalar çok iyi olmuştur. Bu akşam ilk SeKa içtimaını yapıyoruz. Tafsilatını yazarım. Hususi görüşmelerimiz esnasında vardığımız neticeler:

- İrtibat meselesinin süratle halli şiddetle matluptur *[talep edilen, istenen]*. Bütün kuvvetimizi bu noktada teksif edeceğiz. Süha Fazlı ile görüştüm. Ankara hattında işleyen yataklı vagonlar beynelmilel kumpanyaya aitmiş. Binaenaleyh onlara ancak uzun bir stajdan sonra memur kabul olunurmuş. Staj, istasyonlarda gelecek yataklı vagonları beklemek, yatakları yapmaya alışmak gibi şeylermiş. Biletçi, kontrolör filan olabilmek de zamana mütevakkıf. Binaenaleyh, hariçten bir arkadaşın bu işe ithali gördük ki müşküldür. Biz elimizdeki şimendiferci arkadaşlardan istifade etmenin daha kabil olacağını ümit ederek Edip yoldaşa Eskişehir'den 48 saatlik bir izin alarak gelmesi için bir haber yolladık. Edip yoldaş

yine Eskişehir, Ankara hattı üzerinde kontrolör olarak işliyormuş. Kuvvetle ümit ediyoruz ki kendisinden istifade edebileceğiz. Edip'le olacak mülakatımızın tafsilatını ayrıca bildiririm.

-Trabzon'dan Sabri geldi. Trabzon'daki arkadaşların iyi çalıştıklarını, kendisine orada pek lüzum olmadığını ve bunu Salih yoldaşın da tasdik etmiş olduğunu söyleyerek bu hareketini mazur göstermek istedi. Trabzon'da 25 kişilik bir gurup var. Bunların bir kısmı şoför, bir kısmı münevver. Salih köyünde büyük bir faaliyet göstermiş. Belki bunun bir neticesi olarak takibata maruz kalmıştır. Vaziyet daha mübhem.

Sabri Trabzon hattına münasebeti ben temin edeyim diyor. Vapurlardan birinde işleyen üçüncü kaptan kendisinin köylüsüymüş. Bununla biz her şeyi yollayabiliriz diyor. Bakalım bunu bu akşam müzakere edeceğiz.

- Vâlâ ve Tekin yoldaşlara gelince, bunların faal olabilmeleri mektepten göndereceğiniz şahadetnamelere bağlı. Binaenaleyh, bir ayak evvel, ne yapıp yapıp onları tedarik edin ve bize gönderin. Bu kadar sahte pasaport filan bulup gidiyorlar, bir de sahte şahadetname lütfetsinler. Ne olur canım. Vâlâ Eskişehir'e gitmek istedi mi? Derhal asker olmak mecburiyetindedir. Halbuki şahadetnamesi gelirse maksûre *[özel bir işe ayrılmış]* olarak muamele görecek. Ve bir kolayını bulup gayri müsellaha *[silahsız]* ayrılacak ve birkaç ay hizmetten sonra terhis tezkeresini alacak. Tekin'in sana bir mektubu var, yolluyorum.

- Gelelim Sait Mollaya! Kendisiyle buluştum. Ve kararı tebliğ ettim. Çok müteessir oldu. "Bu bana bir kurşundan daha ağırdır" dedi. Ve kendisini bir Se-Ka içtimaına çağırıp müdafaanamesini dinlememizi rica etti. Bu meseleyi de bu akşam mevzubahis edeceğiz.

İstediğiniz kitapları gelecek posta ile gönderirim. Gelecek posta ile hesapları da yollayacağım. Siz herhalde partiye para yetiştirin. Bu günlük bu kadar. Hepinizi hasretlerimle öperim.

Asım

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 01_08, Belge no: 447-449 (Osmanlıca)]

SEKA İÇTİMAI
SeKa'nın 6/7 Haziran 926 İçtimaı

Asım, Faik, Mahmut, Kâzım yoldaşlar içtima etmişlerdir.

1- Asım yoldaş Konferans hakkında rapor vermiştir. Yukarıdan Konferansın kabul ettiği tezler ve mukarrerât *[kararlar]* geldikten sonra bu mevzu etrafında bir içtima daha yapılacaktır. Umumiyet üzere Konferansın partimizin faaliyeti üzerinde çok müsmir *[semereli, verimli]* bir tesiri olduğu kanaatine vasıl olunmuştur.

2- Konferans mukarreratından irtibat işlerine azami ehemmiyeti vererek faaliyete geçmek için kararlar alınmıştır. Edip yoldaş İstanbul, Eskişehir, Ankara hattı üzerinde irtibatı temin etmek vazifesiyle tavzif edilmiştir *[görevlendirilmiştir]*. Kendisi davetimiz üzerine gelince bu karar Kâzım yoldaş vasıtasıyla tebliğ olunacaktır. Yine Kâzım yoldaş İstanbul, İzmir, Adana hattına bir arkadaşı yerleştirecektir. Sabri yoldaş Samsun, Trabzon hattına işleyen bir vapura yerleştirilecektir. Ve bunun için de tanıdığı köylüsü kaptandan istifade olunacaktır.

3- Sait hakkında alınan karar tensip edilmiş *[uygun bulunmuş]*. Ve kendisinin SeKa huzurunda müdafaada bulunmak arzusu kabul edilmemiştir. Ancak tahrirî *[yazılı]* bir surette yapılacak müdafaasına müsaade olunmuştur. Bu kararın kendisine tebliğine Asım yoldaş memur edilmiştir.

4- Vâlâ, Tekin yoldaşların vilayetlerde faal olabilmesi ancak askerlik meselelerinin halline vâbestedir *[bağlıdır]*. Bu ise şahâdetnâmelerin vürûduna *[gelmesine]* bağlıdır. Binaenaleyh SeKa, Harici Bürosunu bu şahâdetnâmeleri süratle tedarik etmekle tavzif eder.

5- Vâlâ yoldaş içtima esnasında gelmiş ve seyyar sergiye iştirak edip etmemek hakkında SeKa'nın kararını istemiştir. SeKa vaziyeti tezekkür ederek *[biraraya gelip konuşarak]* Vâlâ yoldaşın sergiye iştirakine müsaade etmiştir. Kendisi sergiye iştirak edecek 150 amele üzerinde müessir olmaya ve irtibat işleri için eleman kazanmaya davet edilmiştir.

6- Cevat yoldaşla Asım yoldaş derhal temasa geçecek ve Konferansın hakkında aldığı kararı tebliğ edecektir.

7- Küçük Hakkı'nın SeKa'ya idhaline arkadaşlar idareten (!) itiraz etmişlerdir. Küçük Hakkı bilhassa kitle içinde çok faal olan bir uzuv olduğu için onu SeKa'ya almakla teşkilatlarımızı en mühim bir rüknünden *[dayanağından]* kısmen mahrum etmiş olacağız. Bu itibarla Küçük Hakkı'nın SeKa'da değil belki yalnız Prof Büroda ve İstanbul vilayet komitesinde istihdamı daha münasip görülmüştür.

8- Yeni kadrolar tebliğ edilmiş ve yevm-i içtimaları *[toplantı günleri]* tespit olunmuştur.

9- Şamil yoldaşın hareketi bir iki ay daha tehir olunması münasip olduğuna dair bir karar ittihaz olunmuştur. Çünkü takibat şiddetle devam etmektedir. Hareketinden sonra oteli ve bütün hastaneler taharri olunmuştur *[aranmıştır]*.

10- Faik yoldaşın ilk SeKa ve büro içtimalarından sonra derhal İzmir teşkilatına bir seyahat yapması karargîr olmuştur *[karar alınmıştır]*. Vazifesi İzmir vilayet komitesini teşkîl etmek. İzmir'deki muhtelif parti teşkilatlarını tevhid etmek (Ragıp'ın teşkilatıyla bizim teşkilatımız, irtibat işlerini halletmek, aidat, Moper[1] meseleleri hakkındaki kararları bildirmek. Yeni teşkilat platformunu izah etmek. Oradaki iktisadi ve siyasi *[yana yazılmış: Faik'in seyahati hakkında izahat]* vaziyet hakkında malumat toplamak ve SeKa'nın otoritesini takviye etmek). Avdetinde Moskova'ya hareketi de mukarrerdir *[kararlaştırılmıştır]*. Bu hususta muvafakatinize muntazırız *[bekliyoruz]*.

11- Gerek içtimalarımız, gerek gizlenmek için arkadaşlardan birine bir ev tutmak.

12- Gelecek içtimanın bir hafta sonra olması.

İçtima akşam saat dokuzdan bire kadar devam etmiştir.

Asım

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 01_08, Belge no: 444-446 (Osmanlıca)]

---

[1] *Moper (Rusça): MOPR: Mejdunarodnaya Organizatsiya Pomoşçi Revolutsioneram (Devrimcilere Uluslararası Yardım Örgütü)*

SEKA İÇTİMAI
SeKa'nın 13 Haziran 1926 İçtimaı

İştirak eden arkadaşlar: Asım, Faik, Mahmut ve Kâzım.

Ruzname *[Gündem]*: 1- Prof, Ajit ve Vilayet Komitesi'nin içtimalarına dair şifahi *[sözlü]* raporlar.

2- Müteferri *[Ayrıntı niteliğindeki]* Meseleler.

I- Prof Büronun katibi Faik yoldaş söz alarak içtimanın evvelce takarrür ettiği *[karar altına alındığı]* gibi Cuma günü yapıldığını ve içtimaa kendisinden başka Kâzım, Mahmut, Hakkı yoldaşların iştirak ettiğini söyledi. Değirmende çalışan İbrahim yoldaş, değirmende işi olduğu için içtimaa iştirak edememiştir. Kendisine bilahare alınan kararlar tebliğ edilmiştir.

Alınan Kararlar:

1- Prof Büro azalarının vilayet azalarıyla tezyidi. Vilayetlerde Prof noktaları tesisi. Bu Prof noktaları doğrudan doğruya SeKa'nın Prof bürosuyla temas edecekler ve Prof işlerinde ondan talimat alacaklardır. [Prof noktaları Vilayet Komiteleri tesis olundukça taayyün edecektir *[belirlenecektir]*. Bunu için de tespit olunan kadro listelerinin vürudunu bekliyoruz]

2- Türkiye'de mevcut legal amele teşkilatının tespiti, aza mevcudu, nizamnameleri, tarihleri, ilh.

3- Türkiye'de muhtelif sınâî şubelerinde işleyen amele miktarının tespiti.

4- Tramvay amelesinin mutâlebâtının *[taleplerinin]* tespiti ve bunlara istinaden bir beyanname kaleme almak üzere Ajit Büro'nun tavzifi.

5- Bugünkü monopol siyasetine karşı Ajit Büro'dan bir tez talebi.

6- Prof Büro'nun on beş günden aşağı olmamak üzere muntazaman içtimaı.

[Kenarda]: Prof Büro faaliyeti hakkında izahat.

II- Ajit Büro'nun katibi Asım yoldaş: Büronun Çarşamba günü içtima ettiğini ve içtimaa Selim, Cevat, Tekin yoldaşların iştirak ettiğini söylemiştir. (Tekin yoldaşın da askerlik meselesi halloluncaya kadar Ajit Büroda faal olmasına evvelce SeKa karar vermişti).

Alınan kararlar:

1- Prof Büronun muhtelif sınâî şubelerinde çalışan amele kitlelerinin hususi mutalebatının, hayat ve işleme şartlarının tespitiyle tavzifi.

2- Bugünkü iktisadi şeraitten çıkan ve bütün Türkiye amele sınıfına şamil umumi mutalebatın tespitiyle Cevat yoldaş tavzif edilmiştir.

3- İlk neşrolunacak legal broşürler: Muhtelif memleketlerde amele hareketleri tarihi (Bu bir seri olacaktır). Bunları Cevat yoldaş hazırlayacaktır. Kooperatifler hakkında Tekin yoldaşın hazırlayacağı broşür SeKa tarafından ve Ajit Büro tarafından tetkik olunacaktır.

4- Legal Amele Kulüplerinin Tesisi.

5- Selim yoldaşın yazmış olduğu tezlerin yoldaşlara tevzii. (Bunlardan bir seri size de leffen *[ek olarak]* gönderiliyor).

[Kenarda] Prof ajitin neşriyatı şubeleri

Selim yoldaşın yazıları.

III- İstanbul Vilayet Komitesi içtimaını Pazar günü akdedememiştir. Ekser azalarının o gün işlerinden ayrılamaması buna sebep olmuştur. Önümüzdeki Cuma günü ilk içtimaını muhakkak surette akdedecektir.

Faik yoldaşın atideki teklifi ittifakla kabul olunmuştur.

(İstanbul Vilayet Komitesinin vazifesi gayet mühim olduğu için ve İstanbul Türkiye'nin en mühim sınâî merkezi bulunduğu için Komite azalarının SeKa'nın muvafakatıyla tezyidi *[artırılması]*.

[Kenarda] İçtima günleri meselesi

Şimdilik komiteye atideki yoldaşlar intihap edilmişlerdir *[seçilmişlerdir]*.

Kâzım (rıhtım), İsa (tramvay), Hakkı (İstinye), İbrahim (değirmen), Zahariadis (marangoz), Şerafettin (demiryolcu), Cevat. (Cemile yoldaş işinden çıkmış. Elde adresi olmadığı için bulunamamıştır. Cemal'in adresi malum ise bildirilmesi)

Müteferri İşler:

I- Vilayet Komitelerine tamîm sureti Asım yoldaş tarafından okunmuştur. Trabzon şubemize ilk kurye ile gönderilmesi ve diğer şubelere de irtibat vasıtalarının tesisiyle mütevâziyen peyderpey irsali takarrür etmiştir. Tamîmin bir sureti leffolunmuştur *[eklenmiştir]*.

II- Sabri yoldaşın SeKa'ya sormadan İstanbul'a geldiği için, kendisine verilen yeni işi kabul etmediği için, kendisinden istenilen tahriri raporu yazmaktan imtina ettiği için bir kontrol komisyonu marifetiyle muhakeme edilmesi takarrür etmiştir. Kontrol komisyonu, Kâzım, Mahmut, Tekin yoldaşlardan mürekkeptir.

Sabri yoldaş Asım yoldaşın sert ve radikal muamelesi neticesinde istenilen raporu iki gün sonra yazıp göndermiştir. Bu hiç şüphesiz ki esbâb-ı muhaffifeden *[hafifletici sebeplerden]* maduddur *[sayılmıştır]*. Kontrol komisyonu Sabri yoldaşa kabahatlerini itiraf ettirecek ve disiplinli bir aza gibi harekete davet edecektir. Aksi takdirde lâzım gelen cezayı tertip edecektir. Meselenin SeKa'nın nokta-i nazarına göre hallolunacağı ümit olunmaktadır.

III- Sait müdafaanamesini tahriren yazmayı kabul etmiş ve SeKa huzurunda değilse bile üç kişilik bir komisyon huzurunda kendisinin istismâını *[dinlenilmesini]* rica etmiştir. Bu rica SeKa'ca kabul olunmuştur. Fakat her şeyden evvel tahriri müdafaanamesine muntazırız.

- Bu meselede Haygits yoldaşın bir kabahati olmuştur. Buna bilhassa nazar-ı dikkatinizi celbederiz. Sait, Haygits yoldaşa haber gönderip kendisiyle görüşmek istediğini söylemiştir. Haygits bu teklifi kabul etmiştir. Sait'in Partiden ihraç edildiğini bildiği halde. Sonra Haygits Asım yoldaşı görerek bu kararın doğru olmadığını söylemiştir. Komintern'in kararına Haygits yoldaşın itirazı ve ne dereceye kadar salahiyetleriyle kabil-i teliftir *[uygundur]*?

- Asım yoldaşın hususi intibalarına göre Sait çok pişman olmuştur. Bugün her şeyi kabule amadedir. Bu yeni vaziyet karşısında Komintern ne düşünüyor?

[Kenarda]: Haygits hakkında

IV- Muhtelif büroların ve SeKa'nın içtimalarını teshil *[kolaylaştırmak]* için bir müstakil ev tutmak mecburiyeti vardır. Bunun için de bütçemizin bir ayak evvel gönderilmesi ehemmiyetle rica olunur.

[Kenarda]: Ev tutmak münasiptir

V- Edip yoldaşın Eskişehir'den ancak bir hafta sonra gelebileceği haberi gelmiştir. Ve istihbaratımıza nazaran bundan böyle Eskişehir ile İstanbul arasında seyyar olarak istihdam edilecekmiş ki bu hiç şüphesiz irtibat işlerimizin bir kısmının halledilmiş olması demektir.

VI- Faik yoldaş bir hafta içinde İzmir'e müteveccihen hareket edecektir. SeKa kendisini İzmir teşkilatımızı teftiş etmeye ve yeni teşkilat esaslarını kurmakla, irtibat işlerini halletmekle, Moper, Parti aidatını tanzim ile, Ragıp yoldaşın teşkilatını bizimkiyle tevhid etmekle tavzif etmiştir. Soma hattında başlayan grev için İzmir Vilayet Komitesi namına bir beyanname ihzar edilecektir.

Grev hakkında gazeteler hiç malumat vermiyorlar. İstihbaratımıza nazaran iki haftadır devam etmektedir.

[Kenarda]: Soma grevi ve diğer mutalebe hareketleri hakkında mufassal *[ayrıntılı]* malumat

Faik yoldaş bunun esbabını ve seyrini tetkikle de muvazzaftır.

VII- Tekin yoldaşın ihzar ettiği *[hazırladığı]* kitap listesi, Asım yoldaşın hareketinden evvel irsal olunmuştu. Bunlara dair henüz hiçbir haber alamadık. Bu liste muhteviyatının irsalini bir kere daha rica ediyoruz.

VIII- Cevat yoldaş kendisinden istenilen raporu iki gün sonra verecektir. Gelecek kurye ile takdim ederiz.

IX- Türkiye'deki kız kardeşinin yanına iltica eden bir Bulgar yoldaşın, Kolarof yoldaşa yazdığı mektubu leffediyoruz. Onu sahibine teslim edersiniz. Bulgar yoldaş Kolarof yoldaşın Moskova'da olduğunu söylüyor! Edirne'den iki muallim, Faik yoldaşa legal bir surette Rusya'ya gitmek istediklerini söylemişler. Faik yoldaş bu gençlerin orada tahsil etmek istediklerini söylüyor. Ne yapalım? Legal pasaport alarak yollayalım mı? Yoksa doğrudan doğruya kaçıralım mı?

[Kenarda]: Gönderilmek istenilen muallimler ve alelumum talebe meselesi

Trabzon Vilayet Komitesine Tamimin Sureti

Yoldaşlar; T.K.P.nin vilayet teşkilatıyla, merkezi komitesi arasındaki rubıta, burjuva terörünün başlamasıyla beraber hemen tamamıyla kesildi.

Bu vaziyet hiç şüphesiz ki partimizin müspet ve vahdetli bir tarzda çalışabilmesi için büyük bir engeldir.

Bütün yoldaşların malumu olduğu üzere Komünist Partilerinin en mühim hususiyeti merkeziyeti ve azalar arasında sıkı disiplin aşkıdır.

Legal muhabere ve irtibatlarından istifade edemeyen partimiz, illegal bir irtibat teşkilatı tesis etmek üzeredir. Her vilayet teşkilatı şimdiden azaları arasından bir yoldaşı irtibat işleriyle meşgul olmak üzere ayırmalıdır. Bu arkadaşın intihabında çok dikkatli davranmalıdır. Trabzon'daki teşkilatımızın Merkez Komitesi'ne karşı mesul olan organı Trabzon Vilayet Komitesi'dir. Trabzon Vilayet Komitesi Tahsin, Kemal yoldaşlardan ve bunların intihap edeceği diğer bir yoldaştan terekküp eder. T.K.P.nin Merkez Komitesi, Trabzon Vilayet Komitesi'ni atideki vazifelerin ifasına davet eder:

Komite, Trabzon teşkilatımızın idaresiyle ve Merkezin direktiflerini tatbikle muvazzaftır. Komite hiç olmazsa on beş günde bir Merkez Komitesi'ne Vilayet Komitesi'nin ve hücrelerin faaliyeti ve umumiyet üzere siyasi ve iktisadi vaziyeti hakkında bir rapor göndermek mecburiyetindedir.

Vilayet Komitesi, azalarından Moper ve Parti aidatı toplar. Moper her yoldaşın kazancının yüzde biri nispetindedir. Parti aidatı ayda asgari on kuruştur. Vilayet Komitesi, Parti azalarından ve diğer amele arkadaşlardan topladıkları Moper paralarını her ay muntazaman Merkez Komitesi'nin Moper teşkilatı namına gönderir. Parti aidatının ise yalnız hesabını gönderir. Paraları kendi kasasında saklar. Vilayet Komitesi'nin ilk vasıta ile derhal göndereceği raporun çok mufassal olması ve en küçük teferruata varıncaya kadar oradaki teşkilatın bir senelik faaliyetinden ve umumiyet üzere Trabzon vilayeti dahilindeki iktisadi ve siyasi vaziyetten bahsetmesi matlubdur. Raporda Parti azalarının isimleri, nerede çalıştıkları ve komünistlik kuvvetlerini ayrı, ayrı tasrih etmeniz *[açığa kavuşturmanız]* lâzımdır. Son günlerde buraya gelen Sabri yoldaşın Trabzon teşkilatı içindeki faaliyetinden Vilayet Komitesi memnun mudur? Sabri yoldaş ne kadar orada çalışmıştır?

En sıcak komünist selamlarıyla.

Merkez Komitesi
Namına Katib-i Umumi
Asım

Selim yoldaşın tezleri de gönderilmiştir.

Komünist selamlarıyla
Asım

Konferans için gönderdiğimiz tezleri aldınız mı?
Aldınızsa birer suretin irsali.
Göndereceğiniz yoldaşların isimlerini bize evvelce bildiriniz!

Göndereceğimiz tezler Selim yoldaşın piyonerleri tarafından mektepte basılmıştır!

Sedat yoldaşla temas edeceğiz. Gençlik işleriyle de ciddiyetle olacağız Halim yoldaş sıkılmasın!

*[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 01_08, Belge no: **450-456** (Osmanlıca)]*

VEDAT NEDİM'İN ŞEFİK HÜSNÜ'YE MEKTUBU

17 Haziran 1926

Aziz Doktorum,

Daha senden bir şey alamadık. Buradaki faaliyetimiz için zaruri bir takım evrak var ki onları dört gözle bekliyoruz. Bu konferansın en büyük kıymeti bizim ve hatta SeKa'nın parti dahilindeki otoritesini takviye etmesi oldu. Azami gayretle çalışıyoruz. Fakat bazen evdeki pazar çarşıya uymuyor. O vakit yeni şeraite göre tedbirler almak mecburiyetinde kalıyoruz. Ne yapalım meselâ İsa'yı tramvayda bırakacağız.

Halim'in ve Nâzım'ın istediği kitapları tedarik ediyoruz. Gelecek kurye ile muhakkak gider. Bugünlük de bu kadar. Gözlerinizden hasretle öperim.

Asım

Melfûfâtı *[Ekleri]* alıp almadığınızı bize muhakkak yazınız. Bundan evvelki raporu aldınız mı?

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 01_08, Belge no: 473 (Osmanlıca)]

HARİCİ BÜRO KARARLARI
Türkiye Komünist Partisi Harici Büro Mukarrerat defteridir

Haziran 1926

Mülahazat

1- İçtimalar haftada bir defa olmak üzere Cumartesi günleri olacaktır.

2- İçtimalara Harici Büro azasından Ferdi, Halim, ve namzetlerden Fahri, Nâzım yoldaşlar iştirak edecektir.

3- Harici Büro azasından bulunan Faik yoldaş burada bulunduğu müddetçe tabiatıyla iştirak edecektir.

4- Herhangi bir sebep dolayısıyla hariçte bulunmakta olan SeKa arkadaşları da içtimalara iştirak edebileceklerdir.

19 Haziran 1926
Birinci İçtima

İştirak edenler: Ferdi, Fahri, Halim, Nâzım, Şamil yoldaşlar

1 – Harici Büro'ya iştirak eden arkadaşlar arasında iş bölümü yapılmış ve umumi politbüro işleriyle Ferdi, teşkilat ve rabıta işleriyle Fahri, prof ve gençlik işleriyle Halim, neşriyat ve ajitprop işleriyle de Nâzım yoldaşların meşgul olması takarrür etmiştir.

2 - Şamil ve Mehmet yoldaşların on gün sonra hareket edecek olan ilk postayla memlekete gitmeleri takarrür etmiştir.

3 – Ferdi yoldaş tarafından Komintern'e verilecek olan raporda 1 – Gazete mesaili *[meseleleri, sorunları]* üzerinde ısrar edilmesi ve bugün memleket arkadaşlarının bunu sabırsızlıkla beklediği 2- Parti SeKa'sıyla Asım yoldaşın Komintern nazarında kredite edilmesi *[itibarının artırılması]* ... KUTV arkadaşlarına yapılacak raporda daha ziyade teşkilat mesailine ehemmiyet atfedilmesi. Teşkilat platformuyla Konferans mukarreratının izahı.. Aynı zamanda memlekette parti dahilinde beliren temayüller ve Sait'in tecziyesi *[cezalandırılması]* hakkında izahat verilmesi.. Memlekete gidecek arkadaşların hariçle yapacak

muhaberatlarını ancak SeKa tarikiyle *[yoluyla]* yapmaları.. gibi mesail mevzubahis edilmesi takarrür etmiştir.

4 – Şark Darülfünununda bulunan arkadaşlar ve Alimof yoldaş hakkında âtideki mukarrerat ittihaz edilmiş

A – Alimof yoldaşın derhal Şark Darülfünununda uzaklaştırılması hakkında teşebbüsat...

B – Bu talep mevki-i fiile vaz' edilmediği takdirde, protesto makamında olmak üzere memleketten Şark mektebine talebe gönderilmemesi.

C – Şark mektebindeki bütün arkadaşların bila-istisna tamamen memlekete gönderilmeleri.

D – Alimof'un tesiri altında olup memlekete gidecek olan arkadaşların bu halet-i ruhiyelerinin nazar-ı itibare alınması takarrür etmiştir.

5 - Türkiye'den gelmekte olan Türkçe gazetelerin geciktirilmeksizin hemen Harici Büro'ya gelmesi imkânının temini ve bunlardan kesilecek kupürlerin dosya halinde hıfzı *[saklanması]* takarrür etmiştir.

6 – Komintern'in yalnız parti SeKa'ları için neşretmekte olduğu mahrem bülletinden Almanca ve Fransızca nüshalarından memlekete göndertilmesi ve Harici Büro için de enformasyon tebliğden (İnprekor[2]'lardan) ikişer nüshasının alınması takarrür etmiştir.

7 – Memleketteki arkadaşların bazılarına gönderilmesi lüzumu hasıl olan sahte şehadetname işinin takibi

8 - Maişeti temine medar olmak üzere Halim yoldaşın tavzifi ve kendisine nakdi bir muavenet *[yardım]* temini

26 Haziran 926
İkinci İçtima

İştirak edenler: Ferdi, Fahri, Halim, Nâzım, Şamil yoldaşlar

Ruzname - i müzakerat:

1 – Tevkifata ait gelen haberler

2 – Memleketten gelen mektup

---

2 *İnprekor (Internatsional Press Korrespondenz): Komintern tarafından yayınlanan Komünist Partiler arası haberleşme bülteni*

3 – Arkadaşların gitmesi
4 – Komintern'e verilecek rapor dolayısıyla konkret *[somut]* teklifatımız
5 – Rum arkadaşın müracaatı
6 – Fahri yoldaşın teklifi
7 – Alimof yoldaş hakkında sual

Memleketten gelen mektup üzerine şu mukarrerat ittihaz edilmiştir:
1 – Küçük Hakkı'nın SeKa'da kalması, ve bu hususda parti SeKa'sına esbabı mucibeli bir mektup yazılması
2 – Vâlâ yoldaşın seyyar sergi ile gitmesi ve parti SeKa'sının müsaadesi olmaksızın hareketi de muvafık görülmemiştir. SeKa'nın musîb *[isabetli]* bir karar vermediği kendisine bildirilecektir.
3 – Şamil yoldaşın polisçe arandığı hakkında SeKa tarafından verilen malumatın ehemmiyetle nazar-ı dikkate alınması fakat Şamil yoldaşın partide ifa etmesi icab eden gayri kabil-i tehir vazife dolayısıyla hemen memlekete hareket etmesi ve ilk zamanlar için tamamen illegal yaşaması
4 – SeKa'ya mensup olmayan arkadaşların SeKa'nın içtima ettiği yeri bilmemeleri
5 – Arkadaşların gizleneceği yerler ile içtima mahallerinin ayrı ayrı olmaları.

Gider gitmez Şamil yoldaşın yapması icap eden vazifeler

1. SeKa arkadaşlarıyla hususi musahabelerde onlara Harici Büro ile SeKa arasındaki münasebeti izah etmesi
2. Arkadaşları polisle mücadeleye teşvik eden vazifeler ve usûlünü tamim etmesi
3. Polisi göz altında bulundurma fikrini ileri atması
4. Kayseri, Bursa yolu ve ilh. yerlerde mevcut müteferrik elemanları tevhid
5. Parti kadrosunun bugünkü kati vaziyetini ve istikbaldeki tahavvülatını *[değişikliklerini]* günü gününe bildirmek

6 – Muhalefet etmiş olup herhangi bir Rus mektebine girmek için müracaat eden arkadaşların bu müracaatlarının nazar-ı itibara alınması, fakat haklarında büro yaçeykalarından *[parti hücrelerinden]* anket yapılması takarrür etmiştir.
7 – Memlekette şimdiye kadar hal-i faaliyette olan veyahut olması lazım gelen kursların arzu edilen şekil ve mükemmeliyette fayda temin etmedikleri, badema bunların ıslahı ve bunlara ehemmiyet verilmesi, fakat müstakilen büyük bir kursun maddeten açılmasına bugün için imkân olmadığına karar verilmiştir.
8 – Komintern'e verilen rapor dolayısıyla Komintern'e konkret tekliflerimiz:

1 – Gazetenin kendi vesaitimizle tertib ve muntazaman nakli

2 – Fırka için muktezi *[gerekli]* bütçenin talebi

3 – Şark Darülfununu ve Alimof meselesinin mevzubahis edilmesi

9 – Memleketten gelen muhaberatın içtimalardan evvel arkadaşlara verilmesi ve arkadaşların içtimaya hazırlıklı gelmelerinin temini

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 22, Klasör: 28_36, Belge no: 334-340 (Osmanlıca)]

SEKA İÇTİMAI

Konferanstan sonra üçüncü rapor

SeKa'nın 29 Haziran içtimaı

İçtimada hazır olan yoldaşlar: Asım, Faik, Kâzım, Mahmut, Seyfettin (Ankara) bu içtimada sırasıyla müzakere olunan meseleler:

1 - Moper meselesi. İstanbul'a davet olunan Seyfettin yoldaş, buraya gelmeden evvel Afyonkarahisar hapishanesine uğramıştır. Orada mahpus olan iki yoldaşını Şevket Süreyya ve Abdi Recep yoldaşları ziyaret etmiştir. Mahpus arkadaşlar Moper parasının kâfi gelmediğinden şikâyette bulunmuşlar. Onun için ruznamemizin ilk noktasına bu Moper meselesini geçirmeyi ittifakla kabul ettik. Moper işinin hakkıyla görülmesini, mahpus arkadaşlarımızın, ailelerinin sıkıntı çekmemelerini temin etmek en mukaddes vazifelerimizden biridir. Bunun için atideki Moper bütçesini tanzim ettik ve bunun tatbikini reorganize ettik:

İstanbul :
10 Liradan 6 mahpus yoldaşa = 60
10 " 2 valide = 20
15 " Şevket'in zevcesine = 15
20 " Abdi'nin ailesine = 20

115

Bursa :
15 Liradan 3 mahpus yoldaşa = 45
10 " İbrahim Hilmi'nin ailesine = 10

55

Afyon :

15 Liradan iki mahpus yoldaşa = 30
Ankara :
15 " bir " " = 15
Diyarbakır :
10 " iki " " = 20

65
Hepsi 235 Lira

Moper Enternasyonalden pek gayrı muntazam olarak mahiye yetmiş beş Dolar -ki bugünkü kursla 130-135 Lira kadar tutar- bu ihtiyacımızı tatmine kâfi gelmemektedir. Şimdiye kadar bunun eksiğini partinin sair paralarıyla kapatırdık. Şimdi Moper masraf bütçesinin tezayüd etmiş *[artmış]* olmasına rağmen bu noksanı kendi aramızdan cem'e çalışacağız. Fakat her halde Moper Enternasyonalin -yetmiş beş Dolarlık bile olsa- yardımını bundan böyle muntazaman yapmayı ihmal etmemesini ehemmiyetle rica ederiz.

Vilayet hapishanelerindeki arkadaşlar gardiyanların ihtikârına *[vurgunculuğuna]* maruz kalıyorlarmış. Bunlar beş liralık erzakı on liraya satıyorlarmış. Binaenaleyh mümkün olduğu takdirde arkadaşlarımıza yardım miktarını daha tezyid de etmek isteriz. Türkiye'de hayat pahalılığının da geçen seneye nisbetle asgari yüzde otuz arttığını düşünürsek bu zaruret daha iyi anlaşılır. Bütün bu noktaları nazar-ı itibara alarak Moper Enternasyonali nezdinde lazım gelen teşebbüslerde bulunmanızı rica ederiz. Seyfettin yoldaşın getirdiği Şevket ve Abdi yoldaşlara ait fotoğrafları da bu mektubumuzla gönderiyoruz. Şevket yoldaş bu fotoğrafların ora gazetelerinde bastırılmamasını ihtar eylemiş. Hatırınızda bulunsun! Moper Komitesi: Kâzım, Mahmut, Zaharyadis ve Seyfettin.

2 - Seyfettin yoldaşa konferans hakkında malumat verilmiş ve yeni vazifeleri anlatılmıştır. Vilayet komitesi tesisi: Buna ithalini münasip gördüğünüz Faik yoldaşın –İzmir'deki Faik Ankara'da bulunuyormuş– Seyfi münasip olmadığını söyledi çünkü Faik yoldaş da maalesef teröre kurban gidenlerden biriymiş! Ankara'daki arkadaşların müteaddid tekliflerini dinlememiş, hatta Moper için bile şimdiye kadar bir Liradan fazla vermemiş. Ve şimdi Seyfettin yoldaşı görünce "para ister" zannıyla kaçıyormuş! Seyfettin yoldaşın iddiasına

nazaran Faik tam manasıyla bir dezertördür *[görev kaçkınıdır]* ve kendisinden partimiz istifade edemez.

Ankara vilayet komitesi: Seyfettin, Hamza ve bunların seçeceği diğer bir arkadaştan terekküp edecektir. Seyfi Sakallı Celaleddin'in disiplinli bir parti arkadaşı olarak çalışamayacağını söylüyor.

Ankara teşkilatında tam komünist olarak on arkadaşımız varmış. İmalat-ı Harbiye Fabrikalarında hükümetin bilhassa yerleştirdiği müteaddid hafiyeler bulunduğundan Seyfi yoldaş partinin işâası *[duyurulması, ilan edilmesi]* direktifinin güç kabil-i tatbik olacağını söylüyor. Biz kendisine her fırsattan istifade ederek bu direktifin tatbikine çalışmasını ehemmiyetle tavsiye ettik. Bilhassa Moper parasının toplanması esnasında bu işâa keyfiyetinin mümkün olacağını söyledik. Ayrıca irtibat işleri içinden teşkilat için bir arkadaşın ayrılması lazım geldiğini, SeKa'ya ayda bir muntazaman rapor göndermelerini, çıkacak gazetenin tevzii için lâzım gelen cihazın şimdiden ihzârını ihtar eyledik.

2- İmalat-ı Harbiye işçilerinin bir kütüphanesi varmış ve bunun başında Seyfi yoldaş bulunuyormuş. Günde elli altmış amele kitap alırmış ki bu bize gazetenin okunma arzusunu gösteriyor. Kooperatifleri varmış, bunda da arkadaşlarımızın faâl olmaları lüzumunda ısrar ettik. İmalat-ı Harbiye işçilerinin derneğinde heyet-i idare azaları meyanında iki bizden varmış.

Seyfi yoldaşa fraksiyonumuzun ve hücrelerimizin her fırsattan istifade ederek amelenin en canlı, en maddi meseleleriyle yakından alakadar olmasını tavsiye ettik ve kendisine giyinmek, sıcak su, abdesthane, ceza vesileleriyle yapmış olduğu toplayıcı tesirleri anlattık.

3- İstanbul vilayet komitesinin içtimaı: Komitenin mesul kâtibi Kâzım yoldaş Cuma günü yaptıkları içtima hakkında izahat verdi. İçtimaa iştirak edenler Kâzım, İsa, Hakkı, İbrahim, Zahariyadis, Cevat yoldaşlar (Şerafettin gelmemiştir).

Alınan kararlar: Amele Teali Cemiyeti bütün amele teşkilatlarının iştirakını temin suretiyle Mesai Kanunu etrafında bir kongreye teşvik. Tramvay amelesi içinde "Tesanüt Cemiyeti" aleyhine ve Tramvay İşçileri Cemiyeti lehine propaganda. İstanbul'da bir amele spor kulübü tesisi -fabrikalarda "komite düzin" *[fabrika komitesi]* teşkili. Ajit Büro'dan amele teşkilatı hakkında bir broşür istemek.

4 - Said'in müdafaanamesi okunmuştur. Bu müdafaanameyi leffen takdim

ediyoruz Bu müdafaanamede yapılan hücumlar ve tahrifat alakadar arkadaşların itiraz ve protestosuna mucip olmuştur. Said SeKa'nın yalnız iki azasının iştirakıyla yapılan bir içtimada kendisini doğrudan doğruya SeKa içtimaında bulunuyorum zannetmiş. Onun için SeKa'nın yalnız iki azadan mürekkep olduğu zehâbına kapılmış. Seka'nın sair azaları hakkında kendisine malumat vermek mecburiyetini görmeyen Asım, Sermed (yani Mahmut) yoldaşlar SeKa'nın kararıyla Rusya'dan gelen arkadaşları bir içtimaa davet ve yeni yoldaşların alacağı vazifeleri müzakere etmişlerdi. Bu içtimada her arkadaşa kabiliyetine göre vazifeler verilmişti. O zamanki Said yoldaşa da teşkilat meselesi hakkında bir tez ihzarı vazifesi verilmişti. Nasıl ki Vâlâ yoldaşa da neşriyat işleri hakkında bir tez ihzarı vazifesi verilmiş ise. Demek ki Said muayyen ve mahdut bir iş ile vazifelendirilmiş hiç bir vakit Teşkilat Bürosu reisliği mevzubahis olmamıştır. Bilahare kendisinin bu zanna kapıldığını görerek bu hatasını tashih ettik. Fakat o bunun üzerine kendisine verilen işi de yapmadı. Teşkilat Bürosu reisi zehâbıyla kendisine SeKa'nın tabii bir azası zannettiği zamanlar faal olduğunu iddia eden Said sadece bir parti azası olduğu ihtar edildiği zaman pasif kalmağı münasip görmüştür.

Said hiç bir vakit ve hiç bir kimse vasıtasıyla Asım yoldaşla görüşmek istediğini söylememiştir. Said, Asım yoldaşın kendisine vilayetlere gitmesini söylediği zaman esbab-ı mucibe istemiştir. Esbab-ı mucibe! SeKa'nın verdiği bu karar uzun boylu esbab-ı mucibeyi icap ettirecek bir karar mıdır? Disiplinli bir yoldaş her şeyden evvel kararı kabul eder ve sonra o kararın tarz-ı tatbiki etrafında müdavele-i efkâra girişir.

Kendisine bu cihet söylendiği zaman o sadece "ben Mahmut'un sözüyle hareket edemem" demiştir. Asım yoldaşın "bu kararı Mahmut değil SeKa vermiştir" mukabelesine de "ben SeKa falan tanımam" cevabını vermiştir. Said bu cevaplarını müdafaanamesinde zikretmiştir. Halbuki "psikolojisi üzerinde tanîn-endâz olan *[çınlayan]* aksi tesirler dolayısıyla" söylediğini iddia ettiği ve en mühim parçalarını gizlediği sözleri Said bir kaç gün sonra Kâzım yoldaşa da aynen tekrar etmiştir: "Ben SeKa falan tanımam! "

Kâzım yoldaş taşrada tanınmış arkadaşların bir iş yapamayacağı iddiasına kendisinin işhâd edilmesine protesto ediyor. "Ben" diyor "Tokat'ta çalıştım, Amele Teali Cemiyeti'nin bir şubesini teşkil ettim. Bunu bilahare hükümet kapattı ve aleyhimde takibatta bulundu ve kaçtım geldim. Ben vazifemi yaptım. Ben hiçbir şey yapmadan kaçmadım."

Said Haygits vasıtasıyla Komintern'e bir müdafaaname yollamış. Bu itibarla SeKa Said'in teklifini yani kendisini dinlemek üzere bir komisyon teşkilini münasip görmüyor. Kendisine bir kere daha Komintern'in kararı tebliğ olunacak, ondan sonra şartı yani taşraya gitmeyi tatbik ettiği takdirde Komintern ihbar edilecektir. SeKa'nın vazifesi bundan ibarettir. Eğer Komintern kararını tadil ederse SeKa onu kendisine tebliğ eder.

5- Faik yoldaşın İzmir seyahati- Faik yoldaş İzmir seyahati hakkında izahat vermiştir. Bu bedbaht bir tesadüf neticesi Faik yoldaş Gazi'nin arkasındaki trenle İzmir'e vasıl olmuştur ve istasyonda sair yolcularla beraber tevkif ve istintak edilmiştir *[sorgulanmıştır]*. Suikast meselesinden daha henüz haberdar olmayan Faik yoldaş tabii büyük bir korku atlatmıştır. Bütün çantaları aranmış kağıtları karıştırılmıştır. Bereket versin kompromotan *[sorun çıkartacak]* hiç bir şey yokmuş; yoksa suikast bize olacaktı! Faik yoldaş İzmir'de daimi bir takibe maruz kaldığı için ve hemen her akşam otelde arandığı için vazifesini tamamen ifa edememiş, yalnız Ragıp yoldaşla görüşmüş. Onun on kişilik grubunun bizimkiyle tevhidini temin etmiş. İsmail yoldaş bayram münasebetiyle orada bulunmadığı için görüşememiş fakat İstanbul'a gelmesi için haber bırakmıştır.

Faik yoldaş bir saat kadar istintak edilmiş bu istintaktan sağ salim kurtulmasını İzmir seyahatinin en büyük muvaffakiyeti olarak kabul etmek mecburiyetindeyiz.

6- Suikast meselesini Asım yoldaş tahlil etmiş ve bunda siyasi tezlerimizin tahakkukunu görmüştür. İrtica kuvvetleri harekete geçmişlerdir. Partimizin vazifesi bu anda Halk Fırkası'nı tutmaktır. Halk Fırkası'nın siyaseti iki türlü inkişaf edebilir. Ya sağ ve sola karşı terörü teşdid etmek *[şiddetlendirmek]* veyahut kendisine soldan muavenet aramak yani amele teşkilatını tutmak ve bize karşı biraz müsamahakâr davranmak. Bu iki şıktan hangisinin tahakkuk edeceğini istikbalde anlayacağız. Şimdi bize düşen vazife her vaziyetten istifade ederek ameleye ve Halk Fırkası'na anlatmak. Biz nasıl ki bir zamanlar anti-emperyalist cephede müşterek mücadele ettikse anti-reaksiyoner cephede de beraberiz!

7- Salih yoldaştan karısına gelen bir mektupta kendisinin orada bir kooperatif teşkil ettiği ve bir sene kadar orada kalacağı yazılmış. Bu hiç şüphesiz ki hayretimize mucib oldu. Salih muayyen bir vazife ile, yani Karadeniz sahilindeki teşkilatımızı teftiş vazifesi ile oralara gönderilmişti. Kooperatif teşkili, orada kalması, hiç mevzubahis olmamıştı. Kendisinde partinin 450 Doları

vardır. Bu itibarla yanına aldığı karısı vasıtasıyla kendisine kati bir surette Se-Ka'nın bu itirazlarını tebliğ ettirmeye karar verdik. Alacağımız cevaba göre vaziyet alacağız. Tahsin yoldaşa da Salih'in adresini gönderdik ne yaptığını tahkik ettireceğiz.

Kâtibi Umumi Asım

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 01_08, Belge no: 476-482 (Osmanlıca)]

SAİT'İN YAZILI İFADESİ
(Bir kopya da partiye verilmiştir)

Komintern Vekili Haygits Yoldaşa

Bir sene müddetle partiden ihraç edildiğim Asım arkadaş tarafından tebliğ edildi. Partiden ihracıma materyal olarak gösterilen esbab-ı mucibe de iki olup bunlardan 1.ncisi partinin benim provensiya'ya *[taşraya]* gitmem için verdiği karara tebaiyet etmemekliğim *[uymamaklığım, tabi olmamaklığım]* 2.ncisi de Şark Komünist Darülfununu'nun güya partiye verilmek üzere bana tevdi ettiği parayı yed-i tasarrufuma geçirmekliğim imiş. İşte şu iki madde ki umum azası iki buçuk düzine ve daha teşekkül devresinde bulunan bir partiden ihraç edilmekliğime sebep teşkil ediyormuş! Bu hususiaki müdafaat ve itirazatımı serd etmeden Moskova'dan geriye avdetimden sonra cereyan eden vakayiin *[olayların]* ufak bir tarihçesini yapmayı müfid *[faydalı]* olur zannıyla muhtasaran kaydedeceğim.

Hükümetin geçen sene partiye indirdiği ağır darbe neticesi parti, merkezi kuvvetlerinin en iyi ve aktif azalarını kaybetmiş bulunduğundan Moskova'dan geldiğimizde parti merkezi azalarından yalnız iki arkadaş İstanbul'da bulunuyorlar ve partinin umum yük ve sıkleti bu iki arkadaşın üzerinde temerküz etmiş bulunuyordu. Böyle nazik anlarda bir partinin mukadderatı yalnız iki arkadaşa tahmil edilirse *[yüklenirse]* partide tevazün-i idarenin *[yönetim dengesinin]* kabil olamayacağı bedihidir. Bu iki arkadaştan Sermet yoldaş partinin ufak tefek işleri ile meşgul bulunması ve teferruata boğulup kalması partideki esas mühim mesail ile iştigal etmesine mani oluyordu. Parti takriben sekiz ay mukaddem *[önce]* buraya geldiğimde "parti" değil yalnız bir istihlak *[tüketim]* Moper'i idi. Ve yanılmıyorsam düne gelinceye kadar da "istihlak Moper"liği vazifesini yapmaktan daha ileriye giderek fırka işlerine ayak atamamıştır. Moper vazifesini ifada da çok lazım gelen işi maalesef yapamamıştır.

Memlekette amele sınıfını temsil eden bir komünist partinin bu şekilde çalışmasına her hangi bir şuurlu komünist rıza gösteremezdi. Parti ..... çıkıp da bir türlü teşkilat sistemi dahilinde çalışamıyordu. Bu vaziyetten partiyi çıkararak muayyen müsbet planlar dahilinde esaslı surette yürümek için lazım ge-

len teşebbüsatta bulunmak her komünistin komünist borcu idi. Partinin istikbalde yürüyecek olduğu ana hatlar ve taktiklerinde muayyen ve müsbet tezlerimiz var idi. Buraya geldiğimde mezkûr "tezler"imi Komintern mümessili Haygits arkadaşa izah etmiş ve Haygits yoldaş da düşüncelerimin Komintern'in fırka hakkındaki düşüncelerini tamamıyla tetabuk *[uygun]* ve tevafuk *[uyumlu]* ettiğini de söylemiş ve faaliyetimizde muvaffakiyet temenni eylemişler idi. Parti ne vaziyette idi? Bir defa şunu açık olarak itiraf etmeliyiz ki ortada komünist partisi denilecek parti gayr-i mevcut idi. Yalnız parti merkezi azalarından iki arkadaş İstanbul'da var idi. Partinin komünist faaliyetini yapabilmesi için parti teşkilatlarından ne teşkilat bürosu, ne propaganda tebligat ve teşvikat, ne irtibat ve ne de umum gizli parti işlerini tedvir edici ve neşriyatı vesaireyi de dağıtıcı bir teknik büro mevcut değil idi. Bunlarsız da komünist partisi faaliyeti olamazdı; bu ise yalnız kafası ve vücudunun bir kısmı olup da diğer el ayaktan, ağız ve burun ve kulaklarından mahrum bir insana ne kadar da benziyordu. Her şeyden evvel partiyi bir komünist partisi haline inkılâb ettirmek zarureti var idi. Ve bu vaziyet karşısında yapılacak işlerden

1ncisi iki kişiden ibaret olan partiye bir kaç daha "kooptire" ilavesi ile bir parti mevcudiyeti meydana getirmek.

2ncisi parti aparatlarını teşkil etmek ve müteşekkil aparatları idare edecek şahısların tayin ve tesbiti.

3ncüsü partinin organizasyon, prensipli ve taktik çalışma sistemlerini ve bunları tayin ve tesbit etmek.

4 ncüsü neşriyat işlerini tanzim etmek.

5 ncisi prof büro işleri.

6 ncısı teknik büro, dahili ve harici irtibat şubeleri vesaire.

Yukarıda tadat ettiğim mevzular üzerinde ilk toplanışımızda uzun uzadıya görüşüldü. İlk mesele olarak partiye ..... zaruri olduğunda bütün arkadaşlar hemfikir idi. Parti merkezi aparatını idare edecek arkadaşların mihaniki bir surette esasen parti merkezinde bulunacaklarından parti merkezi azalarını teşkil etmeleri muvafık görüldü. Parti bir mevcudiyet ve faaliyet göstermek ve müsmir sa'y yaratabilmek için ..... zaruri idi ve bunun harici de düşünülemezdi. İkinci mesele olan parti aparatı meselesi de parti sekreteri mukaddemâ da sekreter bulunan Asım, Teşkilat Bürosu ben Said, Prof Büro reisi Sermet, Tebligat ve Teşvikat Bürosu reisi Hoca, muavini olarak Neşriyat Bürosu reisi Vâlâ,

Köy Bürosu reisi Salih, Moper Şubesi reisi Kâzım, Gençler Bürosu Hüsrev ve Teknik Bürosu reisi de Mustafa yoldaşlardan mürekkep olmak üzere teşekkül ve tayin edildi. Ve aynı zamanda mezkur aparat şubeleri ve çalışacak arkadaşlar da keza tayin ve tesbit edilmişti. Bu intihabat ve tayin meselesinde her arkadaşın ihtisası ve vaziyeti ve yapabileceği işleri tetkik meselesinde oldukça kıskanç davranılmıştı. Üçüncü mesele. Parti organizasyon prensipal ve taktik çalışma sistemleri tayin ve tesbiti meselesinde fazlaca düşünmek ve tevakkuf etmek *[üzerinde durmak]* zaruri idi. Evvelce düşülen hataları tekrar etmemek de elzem idi. Faraza çalışma sistemimizde parti mefhumu propaganda ve teşkilat sistemimiz de katiyyen mevcut değil idi. Fakat partiyi teşkil eden arkadaşların kâffesi *[tümü]* fırka neşriyatı ve amele cemiyeti etrafında legalize olmuş bulunuyordu. Tevkifatta ise polis cümlemizi kendi eliyle koymuş gibi topluyordu. Ve amele tevkifatımızdan hiç de haberdar değildi. Gazetelerde cümlesi görmüştü fakat amele kendi rehberlerine karşı indirilmiş darbeye lakayt kaldı. Amele tevkif edilen arkadaşların parti azaları olduğunu bilmiş olsalardı tevkifat şüphesiz ki başka bir tesir uyandırabilirdi. İstikbaldeki çalışma sistemimiz ise eski şekl-i faaliyetin tamamıyla zıddı olmak icap ediyordu. Partiyi propaganda ve neşriyat vesair faaliyetimizde legal etmek fakat partiyi teşkil eden unsurları illegalleştirmek icap ediyordu. Bu mühim olan mesele üzerinde oldukça münakaşa edildi ve neticede Asım ve Sermet yoldaşlar benim tarafımdan serd edilen ve bütün arkadaşların da hemfikir bulunduğumuz bu meseleye muhalif kaldılar ve bu şekilde çalışmanın katiyyen aleyhinde idiler. Ve aramızda prensipal ihtilaf hasıl olmuştu.

2nci olan neşriyat meselesi de günün mühim meselelerinden birini teşkil ediyordu. Tevkifatı müteakip ameleye ruhi gıda veren ve teşkilatçılığı öğreten ve ameleyi tenvire *[aydınlatmaya]* çalışan neşriyatın olmaması bu mesele üzerinde esaslı surette düşünmemizi icap ettiriyordu. Neşriyatı legal illegal olmak üzere ikiye ayırmıştık. İllegal neşriyat hususunda da Sermet ve Asım arkadaşlar fikrimize muhalif vaziyette kaldılar. Bizler illegal neşriyatın elzemiyetini onlar ise bunun mazarratından ve tevlid edeceği tevkifattan bahs ederek bu illegal neşriyat meselesinde de aramızda dağlar kadar uçurum var idi. Partiye daha yeni tayin edilen arkadaşlar ile mukaddemâ parti merkezi azaları bulunan Sermet ve Asım arkadaşlar arasında prensipal çalışma fikirlerimizde ihtilaflar var idi. Bu iki mühim mesele hakkında esaslı münakaşada bulunmak ve tekrar

bu hususta görüşmemiz diğer bir güne tehir edilmişti. İkinci içtimaa sekreter Asım yoldaş iştirak etmediler. Üçüncü içtimaa da aynı şekilde icabet etmediler. O günkü toplantımızda benim riyasetim altında yeni intihab edilen Teşkilat Bürosu içtima ederek bazı mühim kararlar çalışma tarzları tesbit etmişti. Ve teşekkül eden bürolar yekdiğeriyle müsabaka edercesine faaliyete başlamışlardı. Bu iş maalesef çok idame edemedi. Bir çok manialar ortaya konuldu ve atıldı. Sermet arkadaş o günkü içtimamıza müteakip gayri resmi yedi sekiz arkadaş bir arada görüşürken ortaya şöyle bir mesele koydu o da merkezi partiye tayin edilen yeni arkadaşlar azalar partide hakk-ı reye malik olacaklar mıdır yoksa istişari reye mi malik olacaklardır.

Bu meseleler üzerinde içtimada bulunan arkadaşların kâffesi fikirlerini izah ettiler. Fikirlerin rezümesi *[özeti]* merkezi partinin büroları reisleri hakk-ı reye malik olmaları zaruridir denildi. Ben de aynı fikri müdafaa ettim. Hatta daha ileri giderek ben kendimi bu kooptireden sonra parti merkezi azası kendimi telakki ediyordum ve esasen bürolar reisleri mihaniki surette *[otomatik olarak]* parti merkezi azalarıdır diye fikrimi müdafaa ettim. Hakk-ı reye malik olmayan bir teşkilat bürosu reisi, bir neşriyat bürosu reisi, bir prof büro reisi acaba nasıl olabiliyor. Bu gibi şubeler reisleri partinin vaziyet-i umumiyesinden mesela mali, idari vesairelerinden malumatdar olamazsa hiç bir faaliyette bulunamazlar dedim. Ve esasen de bunun aksini hangi bir arkadaş iddia ve isbat edebilir. Bunun aksini düşünmek particilikten hiç haberdar olmamak demektir zannederim. Sermet yoldaşın ortaya yuvarladığı bu mesele hakkında diğer arkadaşlar görüşerek bir karara gelinmesi kararlaştırıldı. Ve sonraki bir ve son içtimamızda bize şu kararı tebliğ ettiler. "Partiye yeni tayin ve intihab edilmiş yoldaşlar hakk-ı reye malik olamayacaklar sırf partinin vereceği o emri hayata tatbikle muvazzaf olacaklardır" diyorlar. Partiyi bir komünist partisi haline tam manasıyla inkılâb ettirmek hususunda Asım ve Sermet yoldaşların da iştirakıyla verdiğimiz karara bu yukarıda kaydettiğim cümleler taban tabana zıt değil midir? Mademki yeni partiye tayin edilmiş yoldaşlar partinin vereceği kararları hayata tatbik etmek için sırf bir makina vasıtası olacaklardı o halde parti aparatını teşkil etmeye ne hacet vardı? Aynı prensip kabul ettikleri fikirlerimizi faaliyete geçirdiğimizde ne için acaba reddetmeye kalkıştılar? Acaba arkadaşlar bu meselelerde mevkilerine istinaden emr etmeyerek partinin menfaatini nazar-ı itibara alarak hareket etselerdi daha iyi olmaz mıydı? İlk zaman-

lar çalışma hususunda müsmir bir sa'y meydana getirmek için hararetle müzakerata ve içtimalara girişildiği ve aparatlar teşekkül ettiği halde niye sonradan aylarca Sermet ve Asım arkadaşlar bu yeni teşekkül eden aparatlarla meşgul olmadılar. ..... daha ziyade işçilik zihniyetiyle hareket edilmiş olsa idi her halde bu günkü hiçlik vuku bulmazdı. İçtimaların birisinden maadasında Asım arkadaş bulunmamıştı. Diğer içtimalarda görüşülen meselelerin ona yanlış anlatılması bir çoklarının hatırına gelmedi de değil. Bunun için Sabri, Şevki ve Mahmut arkadaşlar vasıtasıyla Asım yoldaşa müteaddit randevular talep ettim fakat maalesef görüşme hususundaki arzularım sem'-i itibara alınmadı. Sebebini soruyorum ne için teşkilat reisi intihab ettiğiniz arkadaşlarla görüşmek istemiyorsunuz? Ta o vakitlerden beri hakkımda söylenilen ve çevrilen dolaplar mı mevcut idi? Ben partinin hakiki bir parti haline ifrağı için çalışmaktan başka türlü ve şekilde mi yoksa faaliyette bulunuyordum? Niye ve niçin hiç olmazsa bir kerecik olsun sonradan çağırıp müdavele-i efkârda *[fikir alış-verişi]* bulunmadı? Şuracıkta şunu da anlatmadan geçemeyeceğim. Partide daha doğrusu teşkilat bürosunu idaredè hakk-ı reye malik olmayacaksam diğer büro arkadaşlarım gibi maalesef öyle teşkilat bürosu reisliğini yapamayacağım demiştim. Bunun üzerine bana bir şey denilmedi. Aradan epey zaman daha doğrusu altı ay mürurunda diğer ikinci bir Teşkilat bürosu teşekkül ediyor sebeb-i teşkilini ise burada bahs etmeyi zaid görüyorum. Bu işlerin layıkı vechile halli için Sermet arkadaş intihabat yapılmasını da ileri sürmüşlerdi. Tayin azil vuku buluyor hiç kimse tarafından ne tebliğ ne de tebellüğ vuku buluyor. Bir heyüladır gidiyor, nereye, ben de bilmiyorum. Ümit ederim ki bu son konferansta Komintern'den Türkiye Komünist Partisi hakkında ..... emirlerini vermiştir.

Bu vaziyetlerden teessüratımı Kâzım arkadaşa da anlatmış idim. Bir çok arkadaşlara iş verilmemesinden ve ekarte edilmiş bir hale konulduğumuzdan müşteki *[şikayetçi]* olduğumu anlatmıştım. Acaba vaziyetten müşteki olan yalnız bir ben mi idim? Hayır bütün komünistler bizim bildiğimiz partide ufacık bir su-i tefehhümleri *[yanlış anlamaları]* bile parti sekreterinin def ve izale etmesi *[gidermesi]* zaruridir. Herhangi bir hal vukuunda Parti sekreteri, o veyahut diğer mesele hakkında o veyahut diğer bir arkadaşı davetle ikaz tenvir ve ikna eder ve bu suretle partide çalışma ahengini temin eder. Bizde ise maalesef değil ikaz tenvir ve irşad ve ikna, bilakis tahkik etmeye ve görüşmeye bile lüzum görmeden gelişi güzel hareketler yapılır. Parti her şeyden evvel otoriteye ma-

lik olmalıdır. Şahıslar meselesi partide oldukça nazar-ı itibara alınır. Daha düne kadar bir istihlak Moper'i halinden ileri gidemediğimizin sebebini yukarıda arz ettiğim prensipli meselelerde anlaşarak hareket edilememesinde aramak lazımdır. Partinin mahaller ile olan irtibatı hemen yok gibidir. Parti, parti aparatı ve vazifelerini tedvir edecek arkadaşları ihtisasları dahilinde faaliyet etmelerine yardımcı olacağı yerde yukarıdaki zihniyete göre bilakis yoldaşları bir makina haline koyarak dimağlarının inkişafına ve faaliyet etmelerine belki de mani olmuşlardır. Ben bu satırlarda belki biraz acı söylemiş oluyorum. Fakat hakikati olduğu gibi ortaya atıyorum ki belki biraz parti ismini düşünürler de ileride daha esaslı surette hareket edilir diye müteselli olmak için yazıyorum. Asım arkadaşı görmek hususundaki arzu ve gayretlerimin boşa gittiğini yazmıştım. Bir gün akşam üstü geç vakit işten çıkıp da yorgun, bitap ve asabımın gergin olduğu zamanda eve dönerken Köprü üstünde tesadüfen Asım arkadaşı refikası ile giderlerken rastladım. Ne için görüşemediğimizi sordum tesadüfi olarak - bu görüşmemizde "partinin benim provensiya'ya gitmeme karar verdiğini" bana tesadüfen tebliğ ettiler. Tesadüfen diyorum belki ben rastlamamış ve görüp de "nereye yahu ?" diye tanışlık vermemiş olsa idim belki de mezkûr kararı tebliğ edemeyeceklerdi. Aylardan beri randevu talep ettiğim bir arkadaşın bana bu tebliği üzerimde dehşetli bir aks-i tesir yaptı. Esbab-ı mucibe-i hareketin de ne olduğunu söylemediler. Ben de cevaben ani hiddetten sinirlerime hakim olamayarak dedim ki "Parti demek sen ve Sermet arkadaş demek ve sizler en ufak işlerde de bir çok hatalar yapıyorsunuz benim gitmem hakkında da iyice düşünülmeden kararlar verilmiş olabilir. Hareketime esbab-ı mucibe-i zaruriye olmadıkça maalesef gidemeyeceğim. Gitmem meselesi üzerinde beni ikna ediniz. Benim bu hususta alelumum bazı düşüncelerim vardır ve münakaşa edilmesini rica ediyorum." Ve bunun için de ayrıca görüşmemizi rica etmiş idim. Katiyyen partinin verdiği emre mutavaat etmemezlik gibi harekette bulunmadım. Bence parti ne idi, olduğunu yukarıda izah ettiğimden partinin verdiği kararı iyice tetkik icap ediyordu. Parti parti olmuş olsaydı benim bu gibi itirazlara hakkım katiyen olmazdı. Azası bulunduğum ve tamamiyle emniyet ettiğim partinin emirlerine bilâkayduşart itaat ederdim. Fakat heyhat ki parti daha düne gelinceye kadar parti değil istihlak Moper'i olduğunu izah etmiş idim. Ben ne için provensiya'ya gitmek meselesinde, benim gitmemin zarureti hususunda esbab-ı mucibe-i zaruriye arıyor idim. Sebebi ar-

kadaşlarımız idi. Pratika bize gösterdi ki polisçe tanınmış arkadaşlar, daha doğrusu onların tabiri vechile "elebaşlar" provensiya'ya gittiklerinde menfaatten daha ziyade mazarrat getiriyorlar. Bir vakitler Kâzım arkadaş Sivas hattına memuren gönderilmişti. Gitti, hatta işe bile gitmesine polis mani oldu ve hiç bir şey yapmadan geri dönüp geldi. Nâzım arkadaş gönderildiği mahalde şayet yanında başka arkadaşlar bulunup da maişeti temin edilmemiş olsa idi şüphesiz ki hiçbir iş yapamayacaktı. Salih arkadaş son gittiği yerden ayrılamayacağını bildirmesi gibi ..... tanınmış arkadaşların provensiyalarda iş yapamayacaklarının en büyük delilidir. İkincisi tanınmış arkadaşlar provensiyalara geldiklerinde ya kendileriyle polis geliyor ve yahut o arkadaş daha oraya vâsıl olmadan hakkında lâzım gelen polise talimat veriliyordu. Şayet o provensiya'da komünistler mevcutsa o arkadaşın onlar ile görüşmesi onların ..... edilmesi demektir. Yoksa muayyen müddet dahilinde yaratacakları sa'y da hiç yere heba olup gidecektir. Bizim memleketimizde daha büyük şehirler çok azdır. Her hangi bir provensiya'ya bir yabancı geldiğinde hemen nazar-ı dikkati celp eder.

Bizde de Avrupa'daki gibi büyük sanayi merkezleri mevcut olursa o vakit tanınmış arkadaşlar provensiya'ya gittiklerinde kendilerini de maskeleyebilirler. Benim fikrimce tanınmış arkadaşlar provensiyalarda menfaatten ziyade daha mazarrat getirirler. İstanbul oldukça kesif ve kalabalık bir memleket olduğundan polisçe tanınmış arkadaşların da maske edinmeleri ve izlerini kaybettirmeleri nisbeten kolaydır. Ben çalıştığım meslek dahilinde kendime bir muhit yarattım ve hayatımı da temin ediyorum ve burada partinin vereceği herhangi gizli bir işi de maalmemnuniye yapabileceğime de kaniim, binaenaleyh böyle bir vaziyet karşısında hiç yoktan kalk provensiya'ya git demek acaba ne dereceye kadar düşünülerek verilmiş karardır. Belki ben bu hususiaki fikrimde hata ediyorum. Bir çok arkadaşlara bunları anlattığımda fikrimi muvafık buluyorlar. Her ne olsa da beni davet ederek ikaz ve ikna etmek icap etmez mi idi? Doktor yoldaşın yukarıdan benim provensiya'ya gitmem hususundaki takdirinin her halde bu kararda çok büyük dahli vardır. Doktor arkadaş son vaziyet dolayısıyla belki parti faaliyetinden bihaberdir. Lakin buradaki arkadaşlar bu gibi mesailde daha müteyakkız hareket etmeleri icap etmez miydi acaba? Ben diyorum ki bu mesele hakkında zerre kadar hüsn-i niyetle arkadaşlar hareket etselerdi bu mesele dedikodu etmeye bile değmezdi.

Geçen seneki tevkifat zamanında Moskova'da bulunan arkadaşlar mektepte Abid yoldaşın toplanan paralarını mektebin talebiyle buraya göndermek üzere sekiz yüz Ruble kadar bir para da alırlar. İstiklal Mahkemesinin arkadaşlar ve bizler hakkında vereceği karara daha muttali olmadan bizler oraya geldiğimiz vesaitle geri dönmek üzere Sivastopol'a hareket etmek istediğimizi Komintern Şark Şubesine bildirdiğimizde muvafakat ettiler ve bizlere hatırımda kaldığına nazaran kırk üç Ruble para verdiler. Bu para ile İstanbul'a kadar bir hafta zarfında gidilebilse ancak idare ederdi. Bizim gibi vaziyeti meşkûk *[şüpheli]* şahısların böyle bir meblağ ile yolculukları tuhaf bir şeydi. Vâlâ da dahil olduğu halde Abid ve İsmail arkadaşlar yukarıdaki meblağdan bizlere iki yüz ellişer Ruble para verilmesini muvafık gördüler ve bizler ayrı ayrı olmak üzere birer adet ilmühaber imzalayarak verdik. İki yüz Rublesini de daha o vakitler İzmir'de bulunan Nâzım yoldaşa göndermek üzere bize vermişlerdi ve ikimizin imzası tahtında mezkûr meblağı da almıştık. Moskova'dan hareketimizin üçüncü ayı ancak İstanbul'a gelebilmiş idik. Üç ay Kırım gibi hayatın pahalı olduğu muhitte üç ay yaşamak için ne kadar paranın lüzumu olduğu orada bulunanlarca malumdur. Nâzım arkadaş sonra Moskova'ya döndüğünde bize yazdığı mektuplarda ona gönderilmek üzere bizlere verilmiş parayı vaziyetin meşkûkiyetinden ve yollarda sürüncemede kaldığımızdan bizlere hediye ettiğini müş'ir mektuplarında bildirdi. Esasen buraya dönerken son kostüm ve elbiselerimizi de satarak ancak buraya gelebilmiştik. Bize yani bana ve Mustafa'ya ve yahut da yalnız bana partiye verilmek üzere hiçbir metelik bile tevdi edilmemiştir. Vâlâ buradadır. Yukarıdaki arkadaşlardan sorulabilir. Esasen sarf edilen bir para hakkında da partiye izahatta bulunarak onu bir mesele yapmayı muvafık görmediğinizden partiyi haberdar etmedik. Binaenaleyh partiden ihraca sebep olarak gösterilen iki madde katiyyen fırkadan ihracıma bilhassa bizim memleketimizde sebep teşkil etmez. Esasen orta yerdeki meseleler su-i tefehhümlerden başka bir şekil değilken işbu su-i tefehhümlerin izale edilmesi şahsıma karşı toplanan bir suikast şekline girmiştir. İtirazat ve müdafaatımı partinin şifahi dinlemesini rica ettim; kabul etmediler. Tahriren bunun aynı kopyesini de partiye takdim ediyorum.

Komintern yazdıklarımı nazar-ı tedkikten geçirdiklerinde muttali *[haberli]* olacakları gibi benim Teşkilat Bürosundan ve partiden uzaklaştırılmaklığımdaki esas sebep partiyi hakiki inkılâbçı bir Bolşevik partisi haline koymak için

çalıştığımın semeresidir. Ben şununla seviniyor ve müteselli oluyorum ki ta bundan dokuz ay evvel gerek teşkilat meselelerinde gerekse neşriyat meselelerinde ve gerekse intihabat yapılmayarak partiye kooptire yapılması meselesinde gizli neşriyat vesaire vesaire meselelerinde benim müdafaa ve talep ettiğim tezlerin bugün Komintern tarafından partiye dikte edilmesidir. İşte benim galibiyetim ve zaferim benim nefsim (?) ve düşüncelerim beynelmilel iştiyakın düşüncelerinin aynı olmakla müftehirim. O vakitler arkadaşlar beni partiden uzaklaştırmakla pasifizmaya doğru gidiyorlardı fakat Komintern'in vakit ve zamanıyla bunu görmesi bu parti için olan felaketin önüne geçmiş bulunuyor. Bu hususta ki fikirlerim Haygits arkadaşça malumdur. Beni fırkadan ihraç etmek demek Komintern'in esas fikirlerini müdafaa ve talep etmekliğim içindir demektir. Diğer esbab-ı mucibeler bence haiz-i ehemmiyet değildir çünkü esbab-ı mucibelerini arz etmiştim. Ben dokuz senelik bir komünistim ve komünist olarak terk-i hayat edecek ve toprağa gömüleceğim. Bütün harekâtımda gayr-i komünizm hiç bir hareketim yoktur. Bütün kabahatim partinin pasifist hareketlerini yalnız sırf kendilerine yüzlerine karşı söylemekliğimdir. Böyle basit su-i tefehhümlerden dolayı şahsıma karşı indirilen darbeden derece-i nihaide müteessirim. Arkadaşlarımın beni lâyıkı vechile dinleyerek beni eski inkılâpçı bir Bolşevik Sait olarak kabul ve tasdik etmelerini de rica eyler ve bu vesile ile de komünist selamlarımın kabulü müsterhamdır *[rica edilir]* arkadaşlar.

11 Haziran 926
Sait

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 01_08, Belge no: 466-472 (Osmanlıca)]

VEDAT NEDİM'İN HARİCİ BÜRO'YA MEKTUBU

7 Temmuz 926

Aziz Yoldaşlar,

Bu sabah Şevki öğleye posta olduğunu haber verdi. Hazırlamış olduğum bir raporu gönderiyorum. Fakat bir de 6 Temmuzdaki içtimamızın raporu olacak ki onu daha henüz hazırlayamadım. Onu artık gelecek postayla alırsınız. Şamil ve Mehmet geldiler. Şamil 6 Temmuz SeKa içtimaına iştirak etti. Mehmet de SeKa'nın Balya vilayet komitesine yazdığı bir mektubu hamilen Balya'ya hareket etti. Kasa raporunu Salih'deki 650 doların hesabını alıncaya kadar tehir etmek istemiştik. Halbuki Şamil onu beklediğinizi söylemiş. Binaenaleyh gelecek postayla yollayacağız. Fakat sizin tertip ettiğiniz bütçeyi bir ayak evvel tahakkuk ettirmeye gayret edin. Yeni faaliyet parasız olmaz. Yalnız İstanbul'da üç oda tutmak mecburiyetindeyiz. Muhtelif içtimalar ve irtibat işleri için

- Ajita bürosu reisi olmak sıfatıyla Nâzım'dan Barbus'ün "Ateş"ini tercüme etmesini istiyorum! İşte ona da SeKa'nın münasip gördüğü vazife! Bilhassa bu romanın argosunu tercümeye Nâzım'ın hususi ve mücerreb *[tecrübe edilmiş, denenmiş]* bir kabiliyeti vardır. Sizden daha bir satır bile almadık.

Gözlerinizden hasretle öperiz. Gönderilen kitapları aldınız mı? Arkadaşların da selam ve hürmetleri.

Asım

Vâlâ ve Tekin'in şehadetname işini ihmal etmeyiniz.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 27, Klasör: 34_36, Belge no: 15 (Osmanlıca)]

Üçüncü İçtima
10 Temmuz 1926

İştirak edenler: Ferdi, Halim, Nâzım yoldaşlar

1 – Şark Darülfünununda talebe kalmaması hakkındaki eski kararda sebat edilmesi

2 – Memlekette tahaddüs eden *[gerçekleşen]* son vakayi hakkında Ferdi yoldaş tarafından verilen izahatın muvafık görüldüğü

3 – Son vaziyet hakkında fırkamızın nokta-i nazarını bildiren bir beyanatın neşri hakkında Halim yoldaşın teklifinin kabul edilmesi

4 – Nâzım yoldaşın Vâlâ ile mülakat yapmak üzere Leningrad'a gitmesinin muvafık olduğu

5 – Arkadaşların haftada birer defa büro için birer daklat *[bildirge, beyanat]* vermeleri takarrür etmiştir.

	Harici siyaset
Ferdi	İktisadi vaziyet
	Dahili siyaset
Nâzım	İlmi hareketler
	Amele ve gençlik hareketleri
Halim	Muhtelif sınıflar hareketi

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 22, Klasör: 28_36, Belge no: 335 (Osmanlıca)]

VEDAT NEDİM'İN ŞEFİK HÜSNÜ'YE MEKTUBU

Azizim Tayfur,

12 Temmuz tarihli mektubunu ve melfufatını ancak dün alabildik. Mektubun çok kısa... Sen evvelleri bizden şikâyet ederdin. Şimdi biz sizden şikâyet etmeye başlayacağız! Bize her kurye ile yazın. Buraya evvelce Aziz, İsmail gelmiştiler. Dün de Şakir geldi. İlk gelenlerin üstleri başları berbat bir halde idi. Ellerinde metelik yoktu. "Asasız, abasız, parasız ve nüfus tezkiresiz"! Hepsini tedarik ettik. Fakat ama biz de züğürtledik. Bize her şeyden evvel telgrafiyen para yollayın. Birçok teşebbüslerimiz parasızlık yüzünden geri kalıyor. Aziz'i İsmail'i mahall-i müretteblerine daha gönderemedik. İrtibat işleri için lâzım gelen elemanları peyderpey bulduk. Fakat faal bir hale getiremedik. Hep sebep parasızlık.

Sonra talebe meselesi. Sizden bir telgraf gelmiş. On iki talebe istiyormuşsunuz. Mektupta bundan hiç bahsetmiyorsunuz. Biz İstanbul'dan dört kişi hazırladık. Vilayetlerden de beş altı kişi bulabileceğiz. Fakat hepsini bir günde yollamak tabii doğru değil. Takım takım sevk edeceğiz.

Partimiz azami faaliyetini sarf ediyor. Bunun bariz neticeleri gazete sütunlarına aks etti. Şark şimendifer kumpanyasının ameleleri harekete geçmek üzeredirler. Başındaki arkadaşlar tamamiyle bizim direktiflerimiz altında hareket ediyorlar. Tramvay amelelerinin murahhas intihabatında kumpanya büyük bir dalavere çevirdi. Ve ekseriyeti kendi mümessilleri kazandı. Biz bunu ameleye protesto ettirdik ve intihabatın feshini taleb ettirdik. Muvaffak olamayacağız. Bunu biliyoruz. Fakat protesto keyfiyeti haddizatında şâyân-ı dikkattir. Değil mi?

Amele Teali Cemiyeti Haliç şubesi açıldı. Bütün bunları gazetelerde okumuşsunuzdur. Mümkün olan yapılıyor. Müthiş bir terör var. Son suikast hadisesinden biz çok istifade ettik. Evde gizlenmiş, küçük, ehemmiyetsiz bir pusula mühim bir ipucu olabiliyor. Bu itibarla, kağıtlarımızı evlerde gizlememeye karar verdik. Tabii bu biraz işlerimizi güçleştirdi. SeKa mühim içtimalarını benim evimde yapıyor.

Salih'ten daha bir ses çıkmadı. Son içtimaımızın bir raporunu takdim ediyorum.

Yine tekrar ediyorum. Para göndermezseniz faaliyetimiz yüzde seksen noksan kalır.

Hepinizi hasretle öperim.

Bize Rus partisindeki son hadiseler hakkında malumat veriniz. Nedir o Zinovyef meselesi?[3]

Bütün arkadaşların hararetli selamları.

Suad ve Naci'nin gözlerinden öperim.

Süleyman

Şimdiye kadar benden neler aldınsa yaz.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 01_08, Belge no: 490-491 (Osmanlıca)]

3 Zinovyev meselesi: Stalin'den kopan Zinovyev ve Kamenev, Troçki'nin "Sol Muhalefet"ine yaklaşarak onunla birleşmiş ve "Birleşik Muhalefet"i oluşturmuştur. İlk olarak Nisan 1926'da Parti Merkez Komitesi'ne geniş bir bildiri (13'ler Bildirisi) yayınlayarak görüşlerini ortaya koymuş, ülke içinde ve dışında daha sol bir politika izlenmesini önermiştir. Bu tarihten sonra Stalin'in önderliğindeki parti çoğunluğu bu ekibe karşı açık mücadeleye başlamıştır.

SEKA İÇTİMAI

15 Temmuz 1926
SeKa'nın 3 Temmuz içtimaı

İçtimada hazır bulunan yoldaşlar: Asım, Mahmut, Faik, Kâzım, Şamil, Baytarzade

Baytarzade, içtimaa Balya'ya ait mesail mevzubahis olduğu müddetçe iştirak etmiş ve sonra arkadaşlarıyla veda ederek gitmiştir.

Sırasıyla mevzubahis edilen meseleler:

1- Yukarıdan gelen Şamil ve Baytar yoldaşların getirdikleri selamlar ve tebligat dinlenmiştir.

2- Balya'ya gidecek Baytarzade'ye Asım yoldaşın mufassal bir mektup hazırlayıp vermesi takarrür etmiş ve kendisine konferanstaki mukarrerat şifahen de tekrar ve ihtar edilmiştir.

3- Cevat yoldaşın tezleri okunmuş ve uzun boylu münakaşa edilmemiştir. Leffen takdim olunur.

4- Muhtelif komisyonların içtimaı ve gelecek arkadaşların ihfası *[gizlenmesi]* için üç odanın kiralanması takarrür etmiştir.

5- Talebe meselesi hakkında Şamil yoldaş son hadiseleri anlatmış ve bunun emr-i ahire değin tehiri lüzumunu söylemiştir. (Halbuki iki gün evvel sizden bir telgrafın geldiği ve on iki talebenin üç Ağustos'a kadar ihzarı icap ettiğini Haygits tebliğ etti. Tabii bu emrin tatbiki için çalışmaya başlanmıştır.)

6- İrtibat işleri için Edip yoldaş Kâzım yoldaşı görmesi için müteaddid müracaatları daha henüz tatbik etmemiştir. Mahmut yoldaşın kendisine son bir ihtarda bulunması takarrür etmiştir. İrtibat işlerinin halli büyük müşkilat arz etmektedir. Buna rağmen bu işin ehemmiyeti nisbetinde çalışılmaktadır. Her halde halledilecektir. Son suikast hadisesi faaliyetimizi büsbütün işkâl etmiştir. Hükümetin takayyüdatı *[boyun eğdirme, baskı çabaları]* azami dereceye vasıl olmuştur. Gazetenin irtibat işlerinin hallinden evvel intişarı doğru değildir. Kabotaj meselesinin Türk vapurlarına tahsisi vapurların seyrüsefer programlarını altüst etmiştir. İzmir, Mersin, Trabzon, Samsun, Zonguldak hatlarına işleyen vapurlar daha henüz kati bir programa rapt edilmemiştir. Bu itibarla biz de arkadaşlarımızı bu hatlardan birine yerleştirmek hususunda teşebbüsata girişe-

miyoruz, mamafih elemanlar bulunmuştur. İlk fırsatta faaliyete geçebileceğiz. SeKa bu meselenin ehemmiyetini tamamıyla müdriktir. Muvakkat muvaffakiyetler için istimali doğru bulmamaktayız.

7 - Prof Büro'nun ve İstanbul Vilayet Komitesi'nin en büyük muvaffakiyetlerinden biri olarak tramvay amelesinin son içtimaını zikredebiliriz. Bu hususta Faik yoldaş izahat vermiştir. Tramvay amelesi yeni bir cemiyet teşkil etmişlerdir: Tramvay İşleri Amele Cemiyeti. Sadi Bey yeni heyet-i idareye intihap edilmemiştir. Tesanüt Cemiyeti lağv edilmiştir, yeni heyet-i idarede tamamıyla bizim tesirimiz altında iki kuvvetli arkadaş vardır. Arif ve Ramazan yoldaşlar. Halk Fırkası'nın hiçbir adamı yoktur. Tramvay şirketi bilet bedellerini yükseltecek; amele de bir ücret mücadelesine geçmek için hazırlanıyor. Fakat her şeyden evvel bütün işçilerin yeni cemiyet etrafında teşkilatlandırılması takarrür etmiştir. Prof Büro tramvay işçileriyle daha ziyade alakadar olacak ve esaslı bir mutalebât listesi hazırlayacaktır. Hücremize bu yolda talimât verilmiştir.

8 - Ankara'da İmalat-ı Harbiye ameleleri için bir sigorta kasası teşkili için hükümet bir kanun kabul etmiştir. Kanunun metni:

1. madde - İmalat-ı Harbiye Müdiriyet-i Umumiyesine merbut müessesattaki müstahdeminin her hangi bir kazaya karşı sigorta edilmesi ve maluliyet ve ihtiyarlıklarında kendilerine muavenet icrası için "İmalat-ı Harbiye Teâvvün Sigorta Sandığı" namıyla bir sandık teşkil olunmuştur.

Madde 2 - Sandığın varidatı

a - İmalat-ı Harbiye bütçesinde bu maksatla mevzu olup her sene sandığa tediye edilecek olan tahsisattan

b - İmalat-ı Harbiye bütçesinden maaş, ücret, yevmiye alan memurîn ve müstahdemînden talimatnamesine tevfikan her ay tevkif olunacak yüzde dörtlerden

c - Talimatnameye tevfikan sermayenin neticesinden hasıl olacak temettüden

d- Evvelce mevcut olup hesabatı tasfiye edilmekte olan "Temin-i İstikbal" Sandığının devrinden hasıl olacak meblağdan

e - Memurîn ve müstahdemînden kesilecek cezalardan

f - Teberrudan

ibarettir.

Madde 3- Sandığın idare ve hesabatı sermayesinin neticesi ve sandıktan

kimlerin ve ne suretle müstefit olacağı icra vekilleri heyetince tanzim ve tasdik olunacak talimatname ile tayin ve tesbit edilecektir.

İş bu kanunun icrasına Müdafa-i Milliye ve Maliye vekilleri memurdur.

Sandık idaresinde amelenin ekseriyeti teşkil etmesi için mahud "Temin-i İstikbal" sandığının akibetini öne sürerek ajitasyon yapmaya, memurîn ve müstahdemînden kesilecek cezalar hakkında tetkikat yapmaya ve bu hususta bir broşür yazmaya karar verilmiştir. Bu cezaların sandığa bir menba-ı varidat olacak kadar mühim olacağı anlaşılmıştır. Bu kanunu bize Tekin yoldaş getirmiştir. Tekin yoldaş yazıcı olarak çalıştığı sevkiyat dairesinde (Tophane'de) dört kişilik bir kurs açmıştır. Bu kursa neferler iştirak etmektedirler. Onlara alfabe dersi veriyor.

9. - Parti hesabatı leffen takdim olunuyor.

10. - Kabul edilen bütçenin süratla ve muntazaman irsali parti faaliyetinin temin-i devamı için şarttır.

SeKa namına kâtib-i umumi
Asım

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 01_08, Belge no: 483-486 (Osmanlica)]

Moper Hesabı 750 Dolar aldık. Bu muhtelif zamanlarda bozdurularak 1315 Lira tuttu. On dört ay mahpus arkadaşlara ayda 210 Liradan yardımda bulunduk. Bu (2940) Lira eder. (Mayıs 1925'den Haziran 1926'ya kadar) yani aldığımız 1315 Lira kâfi gelmedi. 2940-1315=1625 Lira fazla sarf ettik.

Gençlik Hesabı: 487 Dolar aldık. Bu 781 Lira tuttu. Bunun 612 Lirası için evvelce gençlik bir hesap göndermişti, geri kalan 781-612 = 169 Lirayı Moper'e sarf ettik. Moper için fazla sarf olunan 1625 Liranın 169 Lirası gençlik parasıyla ödenmiştir. 1625-169=1456 Moper sarfiyatından bakiye kalan

Prof Hesabı: 1200 Dolar aldık. 2136 Lira tuttu. Bunun 1456 Lirası Moper'e sarf edilmiştir. 2136-1456=680 Lira

355 Amele Teali Cemiyeti'ne muhtelif zamanlarda yardım için
155 Sahte nüfus tezkereleri için
380 Vilayetlere gönderilen yukarıdan gelen arkadaşlara harcırah

860
680

180 Fazla sarfiyat

Parti Hesabı: 1025 Dolar. Bunun 450 Doları Salih yoldaşa teslim edilmiştir.
1026-450 = 575 1063 Lira tutmuştur.
385 Nokta tesisi için
250 Ev kirası
50 Şapirograf
250 Faik'e teftiş seyahatları için
150 Cevat yoldaşa yardım
50 Mustafa " "
45 Kitap ve gazete
32 Muhtelif

1212-1063 = 149 Fazla sarfiyat

180 Prof için fazla sarfiyat

329

Seyyahat Hesabı : 675 Dolar
460

215 Dolar 387 Lira tuttu bunun
329 Lirası parti ve Prof için fazla sarfiyatı

58 mevcut
250 Asım yoldaşın seyyahati
60 Baytarzade'nin
100 Temmuz 1926 Moper için
50 Şamil ve Baytarzade'ye yardım

460

Temmuz 1926

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 01_08, Belge no: 474-475 (Osmanlıca)]

Dördüncü İçtima
18 Temmuz 926

İştirak edenler: Ferdi, Halim, Nâzım yoldaşlar

1 – Komintern'de yakında mevzubahis edilecek olan gazete meselesi hakkında nokta-i nazarımız şu şekilde olarak takarrür etmiştir:

Gazetenin neşri zamanının tayin edilmemesi fakat haftalık tam bir gazetenin çıkması için lazım gelen matbaa tertibatının temin edilmesi

2 – Memlekete selahiyettar bir Komintern mümessilinin gitmesi fikrinin tarafımızdan ileri atılması fakat bunun gazete meselesinin hallinden sonraya bırakılması

3 – Balkan Federasyonunun neşretmekte olduğu gazeteye tarafımızdan iştirak edilmesi ve bunun için ayda bir Nâzım ve Halim yoldaşların birer makale yazmaları takarrür etmiştir.

4 – Memleketle muhabere ve memlekete adam sevki meselesinin Şark-ı Karib Kitabetinde mevzubahis edilmesi

5 – Mustafa'nın son vaziyeti, sahtekârlığı, spekülatörlüğünün izahı ve partiden tardı fikrinin Harici Büro'ca münasip görüldüğü ve Şark şubesinin de buna taraftar olduğunun memleket SeKa'sına bildirilmesi

6 - Şakir arkadaşın konferansta sarf edilen para hakkında dedikodu yaptığı hakkında Nâzım arkadaşın verdiği izahatın not edilmesi

Beşinci İçtima
23 Temmuz 926

İştirak edenler: Ferdi, Halim, Nâzım yoldaşlar

Memleketten gelen raporlar okunmuş ve haklarında şu mukarrerat ittihaz edilmiştir:

1 – Vilayetlerdeki prof noktaların ancak vilayet komitesi kâtibi tarikiyle muhabere etmeleri onun haricinde müstakilen muhabere haklarına malik olmamaları lazım geldiği hakkında

2 – Prof büro faaliyetinin daha fazla konkretize edilerek günlük matbuat ve nuire ile uğraşmaları lazım geldiği ve her hafta günlük mesail ile beraber birer vilayet vaziyetinin da tetkiki icap ettiği

3 – Sendika ve cemiyetlerdeki parti kuvvetlerimizin tesbiti.

4 – İstanbul'daki mevcut fırka azası miktarının sorulması.

5 – Tesirimiz altında teşekkül eden yeni tramvay cemiyetinin teröre rağmen amelede insiyaki hareketin bulunduğunu ispat eden bir hadise olduğunun kaydı

6 – Cevat yoldaşa havale edilmesi lazım gelen yazıların legal olmaktan ziyade illegal olmaları lazım geldiği çünkü esasen reformizme gitmiş olan Cevat yoldaşın böyle legal yazılar yaza yaza büsbütün reformizme kayacağı, onu kamçılamak için bilakis kendisine illegal yazılar havale edilmesi lazım geldiği hakkında

7 – Amele hareketi tarihi hakkında yazılması lazım gelen şeyler daha ziyade amele sınıfının siyasi mücadeleleri ve siyasi mücadeleleri tarihi olmalı, bunun için Asım ve Tekin yoldaşlar tavzif edilmelidir.

8 – İçtimaların muntazam yapılması hakkında SeKa'nın nazar-ı dikkatinin celb edilmesi

9 - Şaban ve Sedat yoldaşların niçin vilayet komitesine alınmadığının sorulması

10 – Konferans mukarreratının derhal bütün vilayetlere tamimi

11 – Sabri ve mümasil *[benzer]* arkadaşların derhal İstanbul haricinde bir işe girmeleri. Aksi takdirde parti ile alakalarının kat'ı *[kesilmesi]*.

12 - Haygits yoldaşın Said'in fırkadan tardından sonra kendisine edilen müracaatını nazar-ı itibare alarak onunla görüşmesi meselesinin iyi bir hareket olmadığı; adem-i tekerrürü için Komintern nezdinde teşebbüsat icra edilmesi... ve Haygits'in hiçbir siyasi selahiyete haiz olmadığı hakkında partinin nazar-ı dikkatinin tekrar celb edilmesi

13 – Said, Mustafa ve Nuriye'nin parti malumatının haricindeki son limon ticareti işinin mufassalan partiye yazılması

14 – Edip yoldaşın son bir daha işe daveti ve adem-i icabeti takdirinde kendisine münasib bir şekilde ufak mikyasta ceza tertibi

15 – Şamil yoldaşla ve mektuplarla konkret olarak bildirilen bazı mesail hakkında izahat talebi..

16 – Cevat yoldaşın tezlerinin niçin uzun boylu münakaşa edilmediğinin sorulması

17 – Memleketten Şark Darülfünununa gönderilecek talebenin gayet iyi yetişmiş olmaları ve birkaç senelik parti stajını haiz bulunmaları mukarrer bulunduğundan bu evsafı haiz arkadaşların bulunarak gönderilmesi

18 – Yapılan kooperatiflerin yalnız ameleye münhasır olması lazım geldiği, haberlerin yalnız ameleye münhasır olduğu meselesinin mevzubahis edilmesi

19 – Fahri yoldaşın bulunduğu leninist mektepte tahaddüs eden son vaka karşısında aldığı vaziyet Harici Büro'ca muvafık görülmüş ve bu hareketi tasvip ve takdir edilmiştir.

20 – Halim yoldaşın teklifi üzerine memlekete yazılacak mektuba partinin teşkilat ve gençlik işleriyle biraz daha yakından ve derinden alakadar olması lazım geldiği ve İstanbul'da hapishanede bulunan arkadaşlarla muhtelif tariklerle muntazam bir temas temin edilmesi meselelerinin yazılması takarrür etmiştir.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 22, Klasör: 28_36, Belge no: 331-333 (Osmanlıca)]

SEKA İÇTİMAI

24 Temmuz
Seka içtimaı:

Asım yoldaşın evinde hizmetçinin mezun olduğu gecelerde yapılan içtimalarda kağıtlı kalemli olarak çalışıyoruz. Fakat bu tarzda içtimaları her zaman yapmak kabil ve doğru değil. Binaenaleyh yeni bir oda tuttuk. Orada ilk içtimaımızı akdettik. Fakat ihtiyatkâr davranmış olmak için not tutmadık. Bundan böyle mühim içtimalarımızı Asım yoldaşın evinde yapmaya ve diğer tali içtimalarımızı da tuttuğumuz odada ve paramız geldiği takdirde tutacağımız müstakil odada akdetmeye karar verdik.

Son içtimamıza Asım, Faik, Kâzım, Şamil yoldaşlar iştirak etmiştir.

Mahmut yoldaş rahatsızlığından dolayı gelememiştir.

Son gelen materyalleri Ağustos'un sekizinde Asım yoldaşın evinde akdolunacak içtimada müzakere edeceğiz.

24 Temmuz içtimaında mevzu bahis olunan meseleler bervech-i atidir:

1 - Talebe meselesi. On iki talebenin izamı *[gönderilme]* hakkında gelen telgraf üzerine faaliyete geçilmiştir. Fakat Aziz ve İsmail yoldaşlar parasızlık yüzünden daha henüz mahall-i müretteblerine sevk olunamadıkları ve daha henüz irtibat işleri - yine parasızlık yüzünden - tanzim edilemediği için vilayetlere talebe izamı hususunda hiç bir tebligat yapılamamıştır. Ancak İstanbul'dan ikisi Rum olmak üzere dört arkadaşın sevk olunabileceği tebeyyün etmiştir *[netleşmiştir]*. Rum arkadaşlar bu iki gencin sevkinde ısrar ediyorlar.

Partimize çok sadık olan ve bize bir çok yardımlarda bulunmuş olan bu arkadaşların teklifini biz de reddetmiyoruz. Avdetlerinde Türkiye'de çalışmak üzere talebe olarak bu iki gencin gitmelerinde SeKa'ca hiçbir mahzûr yoktur. İstanbul'da birçok Rum işçileri var. Bunlar arasında çalışacak unsurlar da yetiştirmek herhalde lâzımdır. Vilayetlerden gelecek diğer talebelerin hangi tarihe kadar sevk olunacaklarını bildirin.

2- Rabıta işleri. – İzmir, Mersin için, vapur için adamlar bulunmuştur. Limanda bir kayıkçı bulunmuştur. Sait vilayette irtibat işlerinde faal olabileceğini Şamil'e söylemiştir. SeKa Sait'i Şamil'in emrine terk etmiştir. İrtibat işleri, en mühim işimiz olduğu için her vasıtadan istifade etmek istiyoruz. Sait bize nafi *[faydalı]* olabileceğini söylediği anda kendisinden bu tarzda komünistçe bir

faaliyet istemekte hiçbir mahzur görmedik. Sözünü tutabilirse bütün evvelki kusurlarını affettirebilir.

Fakat... bu en mühim işimizin halli de parasızlık yüzünden akamete uğruyor. Bulduğumuz adamları vapurlara yerleştiremiyoruz. – Sabri yoldaşın bu adamları bulmakta büyük yararlıkları olmuştur.

3- Vilayet komitesi ancak iki içtima akdedebilmiştir. Asım yoldaş vilayet komitesi reisi Kâzım yoldaşı tenkid etmiştir ve hiç olmazsa on beş günde bir içtimaa davet etmiştir. Kâzım yoldaş kusurunu itiraf etmiş ve bunun tatbikini tekeffül etmiştir *[üstlenmiştir].*

4- Prof reisi Faik yoldaş, tramvay işçilerinin ve şark şimendifer işçilerinin son faaliyetleri hakkında malumat vermiştir.

Tramvay işçileri kumpanya nezdindeki kontr-anket murahhaslarını intihab etmiştir. Atölyelerde ameleci murahhaslar ekseriyet kazanmışlardır. Yol üzerinde kumpanyanın birçok dalavereleri neticesinde kumpanyaca murahhaslar ekseriyeti temin etmişlerdir. Yol üzerindeki ameleler üzerinde bizim arkadaşların faal olamadıklarını ve bundan vilayet komitesi mesul olduğunu tesbit ettik. Hiç olmazsa bu intihabatın feshi için bir hareket uyandırmaya karar verdik. Şimendiferciler de kati bir azimle harekete geçmişlerdir. Başlarındaki arkadaşlar tamamıyla bizim tesirimiz altında bulunuyor ve bizim direktiflerimizle hareket ediyorlar. Tarafımızdan ihzar olunan bir metalib listesi etrafında propaganda yapmak ve imza toplamak üzere bir heyet hat boyunda faaliyete geçmiştir. Hat boyundaki amelenin ruhi temayülâtına göre kati karar verilecektir.

5- Bütçemizin bir ayak evvel gönderilmesini bir kere daha rica ediyoruz.

Katib
Süleyman

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 01_08, Belge no: 487 - 489 (Osmanlıca)]

SEKA İÇTİMAI

SeKa'nın 8 Ağustos 1926 içtimaı:

İçtimada hazır bulunan arkadaşlar: Asım, Şamil, Kâzım yoldaşlar.

Faik ve Mahmut yoldaşlar, şark şimendiferleri işçilerinin üç kişilik grev komitesinin içtimaında hazır bulunmak mecburiyetinde oldukları için gelememişlerdir.

Müzakere olunan meseleler:

1- Parasızlık: SeKa parasızlık yüzünden bir çok işlerimizin akim kalması mesuliyetini tamamıyla reddeder. Çünkü Haygits yoldaşa müteaddit kereler müracaat edilerek para istenilmiştir. Haygits yoldaş ancak 130 lira tedarik edebilmiş ve bununla Aziz, İsmail, Şakir yoldaşların harcırahları temin edilebilmiştir. Asım yoldaş hariçten yüz lira borç almış ve bununla İstanbul'daki mahpus yoldaşlara yardım edilmiştir.

İrtibat işleri: Parasızlık yüzünden yüz üstü kalmıştır. Size çektirdiğimiz telgrafların daha henüz müsbet bir neticesini görmedik. Bu noktaya bir kere daha nazar-ı dikkatinizi celp ederiz. Yine parasızlık yüzünden taşradan talebe getirtmek de mümkün olamıyor. Onun için kabul olunan bütçemizin bir ayak evvel ve muntazaman irsalini bir kere daha rica ederiz.

2- Vilayet komitesi "hücre dersleri" açmaya karar vermiştir. Bu derslere Tekin ve Cevat yoldaşlar nezaret edeceklerdir.

3- Konferans mukarrerâtına ait tahriratın, iki arkadaşın eksikliği sebebiyle gelecek bir içtimada okunmasına karar verilmiştir.

4- Adana'dan celb olunan Osman yoldaşla, Adana'ya hareket edecek olan İsmail yoldaş temasa getirilmiş ve kendilerine icap eden talimat verilmiştir. Osman yoldaş Adana'daki arkadaşların bazı komünizm ile kabil-i telif olmayan faaliyetleri hakkında malumat vermiştir. Mesela: Sahte evrak-ı nakdiye tab'ı *[para basımı]*, terör grubu teşkili gibi (!). Tabii bu teşebbüslerin tamamiyle aleyhinde bulunulmuş, hatta takbih edilmiştir *[kınanmıştır]*. Tabii uzun boylu, ve müdellel *[delillendirilmiş]* bir surette izah edilerek. Ferdi terör ile sınıf terörü farkları gösterilmiştir.

Adana'da bir rehber arkadaşın boşluğunu İsmail yoldaş dolduracaktır.

5-Şark şimendiferleri amelesi 1200 imzalı bir istida ile usulen vilayete mü-

racaat etmiş ve şirket ve amele murahhaslarının iştirakiyle içtimaları başlatmıştır. Grev muhakkak gibi görünüyor.

Bu grev çok şayan-ı dikkat ve ehemmiyet bir hadise olacaktır. SeKa bu grevin herhalde muvaffakiyetle neticelenmesine büyük bir ehemmiyet atfediyor. Bu muvaffakiyet küçük bile olsa... Çünkü bir adem-i muvaffakiyet diğer bütün başlamak üzere olan, yahut muvaffakiyet neticesinde başlayabilmesi muhtemel olan hareketleri durduracaktır.

Kâtib Süleyman

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 01_08, Belge no: 492-493 (Osmanlıca)]

TÜRKİYE AMELESİNDE İNSİYAKİ [KENDİLİĞİNDEN] HAREKETLER

Türkiye'de insiyaki olarak amele hareketi var mıdır?.. Bu, tamamıyla taayyün etmesi ve çok vâzıh olarak anlaşılması icap eden pek mühim bir meseledir... Bu bahis üzerinde tereddüde düşen ve böyle bir hareketin mevcudiyetinden şüphe eden arkadaşlar da bulunabilir. Halbuki bu vadide en ufak şüpheler bile büyük neticeler doğurmaya nâmzeddir...

Türkiye proletaryasının rehberi ve avangardı *[öncüsü]* olan Komünist Fırkası alelumum Türkiye'deki komünist hareketi bu bahisle çok sıkı bir suretle alakadardır... Ciddi tedkikata girişmeksizin daha doğrusu mevcut hareketleri olduğu gibi görmeksizin, insiyaki hareketin mevcut olmadığı hükmünü çıkarmak, binnetice Türkiye'deki komünist hareketinin de "muvakkaten" lüzumluğunu söylemek veya bu gibi düşüncelerle, belki farkında bile olmaksızın böyle bir şüpheye imkân vermek pekala mümkündür. Biz bunu nazar-ı itibara alarak son birkaç ay içinde Türkiye amelesi arasında, -hem de burjuvazinin şiddetli terörüne rağmen- bilâ-inkıta *[kesintisiz]* devam eden mütezayid *[artan]* bir insiyaki hareketin mevcut olduğunu vâkıalarla isbat etmek istiyoruz.

İçtimai hareketler içinde bulundukları, muhit, şerait ve zamana nazaran ehemmiyet alırlar. Hassaten bu hareketler "sınıfi" olarak mütalaa edildikleri zaman daha çok variddir *[geçerlidir]*. Binaenaleyh Türkiye amelesi arasındaki insiyaki hareketleri tedkik ederken mukabil sınıfların bilhassa hâkim sınıfın vaziyetini de göz önüne getirmek ve öğlece daha salim ve şe'niyete *[gerçekliğe]* daha uygun hükümler vermek mümkündür. Bunun için biz de Türkiye'deki amele hareketinden evvel kısa da olsa son bir sene zarfında vukua gelen değişiklikleri, irticai isyanları, burjuvazi arasındaki aile kavgalarını ve bunların doğurduğu terörü de mevzubahis etmeyi faydalı ve lüzumlu buluyoruz.

1925 senesi Şubatında, Türkiye'nin şark havalisinde vukua gelen irtica-i derebeylik isyanı dolayısıyla Kemalist hükümeti, memleketin her tarafında fevkalade tedâbir ittihazına lüzum gördü... Binnetice bütün memleket dahilinde tatbik edilmek üzere iki sene müddetle bir Takrir-i Sükûn Kanunu kabul, şark ve merkez havalisinde faaliyet yapmak üzere de iki İstiklal Mahkemesi tesis edildi. Bu kanunun kabulünden sonra az çok muhalif, mürteci, muhafaza-

kâr hatta liberal burjuva matbuatı bile sedd ve sahipleri İstiklal Mahkemelerine verildi. Bu hareketin doğruluğunu bağıra bağıra söyleyen, Kürt isyanı aleyhine en ağır bataryalarıyla ateş püsküren yalnız ve yalnız Türkiye amele ve köylüsünün, fakir halk kitlelerinin ve nihayet Türkiye komünistlerinin nâşir-i efkârı *[fikirlerini yayan, yayın organı]* olan Orak Çekiç gazetesiyle, Aydınlık mecmuasıydı. Fakat burjuvazi, irtica için, derebeylik için bilediği iki taraflı kılıcını, sol tarafa doğru da havale etmekte bir beis görmedi. Hatta lüzumlu ve faydalı telakki etti. Bu suretle, Cumhuriyetin en sadık muhafızları olan amele ve köylü kitlelerinin nâşir-i efkârı, irtica aleyhinde en ateşli bir şekilde hurûc hareketleri yapan, onu sınıfi bir mahiyette teşrîh eden inkılapçı gazeteler, Orak Çekiç, Aydınlık da kapatıldı. Türkiye amelesinin rehberleri, muhtelif amele cemiyetlerinin kâtipleri, bu gazetelerin muharrirleri olan yirmi kadar genç, mürtecileri muhakeme eden aynı mahkeme huzurunda 10-15 sene hapis cezasına mahkum edildiler...

Bir buçuk seneden beri devam eden bu fevkalade vaziyet değişmedi... Terör azalmadı... Arttı... Türk burjuvazisi arasındaki aile kavgası en hâd safhasını buldu. İzmir Suikasti vesilesiyle Kemalist burjuvazi, sağ cenâhda ahz-i mevki *[konuşlanan]* eden ve bir blok teşkil eden, büyük şehirler mali burjuvazisinin siyasi mümessillerine ve onların partilerine karşı en bî-aman bir mücadele açtı. İttihat ve Terakki, İkinci Grup, Terakkiperver Fırkaları, rüesa *[reisler]* ve erkânından yüzlere varan bir mikdarı tevkif ve bir çokları da memlekette pek büyük roller oynamış olmalarına rağmen idam bile edildiler. Bu son hadiseler memlekette mevcut terörün, değil sınıfi, hatta zümrevi vaziyetinde bile ne kadar şiddetli ve bî-aman olduğunu çok iyi gösteriyor.

* * *

Hakimiyetini kurmaya çalışan ve bu hakimiyetini tarsîn *[sağlamlaştırma]* için sağlı, sollu kılıç sallayan Kemalist burjuvazinin bu terörüne rağmen amelenin vaziyeti nedir?.. Amelede insiyaki mücadele hareketleri mevcut mudur?.. Mevcutsa ne şekilde tezahür ediyor?.. Asıl mevzumuz bu olduğu için şimdi de bundan bahsedelim. Biz, her şeyden evvel kısaca bir "evet, vardır" demekle bu hareketin mevcut olduğunu kabul ediyoruz... Bu müddeamızı isbât etmek için ise bütün bir senelik amele hareketlerini kaydetmeyeceğiz... Zira bunlar o kadar çok ve o kadar uzundur ki hepsini yazmaya kalkarsak, istediğimiz şeyi yazmaktan ziyade, Türkiye'deki bir senelik amele hareketi yazmış olacağız. Halbuki mevzumuz bu olmadığı gibi makalemizin hacmi de buna müsait değildir.

En karakteristik bir kaç vaka zikretmek, zannediyoruz ki maksadımızı tamamıyla temine kâfidir...

Tedkik edildiği zaman görülüyor ki Türkiye amelesi arasındaki insiyaki hareket bilhassa üç şekilde tezahür etmektedir:

a-Büyük bir müşkilata rağmen amele cemiyetlerinin tedrici bir inkişâfı ve bila-inkıta büyümeleri.

b-Amelenin iş saati, gündelik ve günün iktisadi meseleleri etrafındaki mücâdelâtı

c-Nihayet grev şeklinde olan tezahürleri.

1-Amele arasında mevcut olan sendika ve cemiyetçilik hareketi terörün başlaması anından beri hiç durmamış, hatta artmıştır. İstanbul'un şuurlu bir işçi merkezi olan Amele Teali Cemiyeti, kâtib-i umumisi ve heyet-i merkeziye azasından birisinin tevkif ve on sene hapse mahkumiyetine rağmen yaşayabilmiş. Başında reis olarak bulunan Halk Fırkası mutemedini atarak bu suretle Halk Fırkasının kontrolünden azade müstakil bir varlık haline gelebilmiştir. Fakat iş yalnız bu kadarla kalmamış, yeni yetişen genç bir takım amele rehberleri sayesinde hatta genişlemesi istidadını göstermiş, yeni yeni şubeler açmıştır. Mesela bundan takriben bir ay evvel bu cemiyet tarafından İstanbul'un bir işçi mahallesi olan Balat'ta bir şube açılmıştır...

2-Yine bu zaman zarfında kasap çırakları iktisadi mücadele şiarları etrafında birleşerek bir teşekkül vücuda getirmişler; garsonlar yeni bir cemiyet etrafında toplanmışlar, berber çırakları da, ustalarla müşterek olan cemiyetlerinden ayrı yeni bir teşekkül etrafında toplanmak zaruretini hissetmiştirler.

3-İstanbul tramvay amelesi, Tramvay şirketinin teşekkülünden beri daimi bir bocalama içinde kalmıştırlar. Zaman zaman muhtelif cemiyetler etrafında toplanmışlar, dağılmışlar, yine toplanmışlar ve böylece hiçbir vakit ciddi bir kuvvet arz etmemiştirler. Onların en müttehid *[birleşik]* ve mehib *[görkemli]* zamanları 919-921 seneleri zarfında İştirakçi Hilmi'nin arkasında şuursuz gittikleri zamandı. O zamandan bu zamana kadar da yine aynı temevvücâtı *[dalgalanmayı]* göstermişlerdir. Alınan haberlere nazaran tramvay amelesi de, mevcut müteferrik cemiyetleri fesh ederek uzun zamandan beri, ilk defa olarak tek bir cemiyet etrafında yine bu günlerde toplanmışlardır.

4-İş saatlerinin tenzili ve gündeliklerin artırılması etrafındaki mücadelât bilhassa tramvay ve şimendifer ameleleri arasında müşâhede ediliyor... 926 Temmuzunun on beşlerine doğru Şark şimendiferleri amelesi şirket müdüriyetine ve hükümete ayrı ayrı müracaat ederek gündeliklerinin çoğaltılmasını ve

iş saatlerinin tenzilini talep etmiştirler. Bundan maada bu taleplere verilecek cevaptan sonra mukarrerat ittihaz etmek üzere bir de heyet-i murahhasa teşkil etmiştirler.

5-Yirmi gün kadar evvelden İstanbul tramvay amelesi de aynı şekilde müracaatta bulunmuşlardır... Tramvay amelesinin talep ve mücadele şiarları şu meseleler üzerinde temerküz etmektedir:

1-36 lira tutan kondüktör maaşlarıyla 45-50 lira miktarında bulunan vatman maaşlarının tezyidi...

2-Mesai saatlerinin 9,5-10'dan 8 saate tenzili

3-Kumpanyanın vermeyi taahhüd ettiği fakat şimdiye kadar bir türlü vermediği senede iki kat elbisenin verilmesi...

4-Amele arasında, kumpanya nam ve hesabına çalışmakta olan ve amelenin her hareketini yalan yanlış bir şekilde kumpanyaya rapor eden ispiyonların ihraç ve tecziyesi...

6-Son günlerde tramvay amelesi arasında anket ve kontr-anket için altı murahhas intihap edilmiştir. Bu intihabat esnasında kumpanya "intihap anında ameleye mezuniyet vermemek, intihap zamanını ancak 24 saat evvel haber vermekle ameleye hazırlık imkânını bırakmamak suretiyle kendi adamlarını intihap ettirmişlerdir." Amele bu vaziyet karşısında galeyana gelmiş ve intihap edilen murahhasları tanımadıklarını, yeniden intihabat yapılması lazım geldiğini ileri sürmüşler ve ayrıca da hükümete protesto etmiştirler.

7-Bundan birkaç ay evvel maaşlara zam meselesi dolayısıyla Şirket-i Hayriye vapur kumpanyasının bütün vapurlar müstahdemîni ve işçileri grev ilan etmiştiler. Hükümetin müdahalesine maruz kalan, iyi sevk edilemeyen bu grev, bilhassa işçiler yerine bahriye askerlerinin ikame edilmesi neticesinde amele aleyhine olmak üzere bitmiştir.

8-Bandırma-Soma-İzmir Fransız şimendifer kumpanyasında çalışan amele de son ay içinde Türk matbuatında hiç mevzubahis edilmeyen bir grev yapmışlardır. Hadiseye sebep iş saatlerinin tenzili ve yevmiyelere ilave yapılmasıdır. Grevin neticesi henüz malum değildir.

* * *

İntihap ettiğimiz misaller muhtelif ve çok vâzıhdır... Uzun boylu tedkikata girişmeksizin amele harekâtına atf edilecek sathi bir bakış bile için için kaynaşan amele kitlesinin insiyaki hareketlerini pek güzel gösteriyor.

Amele arasında cemiyetçiliğin ve cemiyetlerin inkişafı, Halk Fırkasının en kuvvetli zamanında, onun reisini fırlatıp atmaları, mütemadi gündelik iktisadi şiarlar etrafında mücadeleler, nihayet terörün en şiddetli anında taarruzi grev hareketi yapabilmeleri, Türk amelesindeki insiyaki hareketin derinliğini gösteren canlı şahidler demektir...

Türkiye proletaryasının şuurlu rehberlerine, Türkiye Komünist Fırkasına düşen vazife, amelenin bu insiyaki hareketine tabi olmak, onun kuyruğunda gitmek değil, hareketin başına geçerek, onu varması zaruri olan neticelere en kısa ve en doğru yoldan sevk etmektir.

Moskova, 11 Ağustos 926
A. Halim

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 01_08, Belge no: 494-498 (Osmanlıca)]

VEDAT NEDİM'İN ŞEFİK HÜSNÜ'YE MEKTUBU

14 Ağustos 1926

Azizim Tayfur'um,

Kerim Sadi (Selim)in bir mektubunu leffen gönderiyorum. Onda mevzubahis gencin Salih'in çocukları gibi bir mektebe yerleştirilmesi mümkünse derhal faaliyete geç ve bize telgrafla bildir.

-Biz taşradan Seyfi, Emin yoldaşların da talebe olarak gönderilmesine karar verdik. Seyfi yoldaş işten çıkmıştır. Ankara'da yaşayamayacaktır. Yerine Hamza yoldaş geçmiştir.

Küçük Emin yoldaş Bursa'dadır. Bunlar yukarıda daha kuvvetli yetişerek geleceklerdir. Böyle kıymetli işçilere çok ihtiyacımız var. Onun için bu kararımızı siz de tasvip edersiniz.

Şakir, Aziz, İsmail yoldaşlarla temas ettim. Bunlar çok iyi yetişmiş. İşte böyle gençlere şiddetle muhtacız.

Bu sefer iki Rum yoldaşı yollayacağız. Gelecek posta ile dört beş kişi daha gidecek. Parasızlık belimizi büküyor. Edip Beyden yüz lira borç aldım da mahpuslara yardım edebildik. Buradaki Haygits'ten hayır yok. Siz de bizi amma ihmal ettiniz ha.

Berlin'den Reşat geldi. O da iyi bir genç. Yakında Konya'ya gidecek. Şamil birkaç kişinin adresini verdi ama kendisi de pek emin değil. Bakalım inşallah bir bokluk çıkmaz!

Son sözüm: Para, para, para.

Gözlerinizden öperim.

Süleyman

Balya'dan Kâmil'in mektubunu leffediyorum. Oku. Kerim Sadi'nin iki tezini (?) gönderiyorum.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 01_08, Belge no: 500 (Osmanlıca)]

VEDAT NEDİM'İN ŞEFİK HÜSNÜ'YE MEKTUBU

29 Ağustos 1926

Azizim Tayfur;

11 Ağustos tarihli mufassal mektuplarını ve melfufâtını kâmilen aldık. Bundan evvel de gönderilen evrakı almıştık. Posta elime bugün geldi. Ve bugün hareket ediyor. Mufassal mektuplarına ayrıca mufassal cevaplar vermeyi vaad ederek bu gün de şu satırları karalıyorum.

- Rum arkadaşlar geçen posta ile de gidememişlerdir. Fakat bu posta ile üç arkadaş yolluyoruz. İkisi Adana'dan biri İzmir'den gelecek, posta ile yine üç arkadaş gidecek. Yine üç Türk.

- Emine yoldaşın buraya sevki doğru değildir. Bilhassa mahpus arkadaşlarımız bunun aleyhindedirler. Çünkü polisin elinde Emine'nin fotoğrafı varmış. Bilhassa Neşati'yi pek zorlamışlar. Ve bu kız için bir hayli de dövmüşler! Onun için onu orada tutmanız lazımdır.

- Gençlik kongresine galiba kimseyi göndermek kabil olamayacak. Sedat yoldaş bizim için kaybolmuş gibidir. Ragıp İstanbul'da imiş. Hem dört beş aydır. Halbuki bize bir kerecik bile uğramadı. Mevcudiyetinden haberdar etmedi. Hapishanedeki arkadaşlarla Mahmut yoldaş muntazaman ve doğrudan doğruya temas etmektedir. Neşati'nin tavsiye ettiği tıbbiyeli arkadaşlarla yeni bir gençlik komitesi kuracağız. Ragıp yoldaşı da arattırmaktayız. Babasını gördüm. Bana oğlunun burada olduğunu gizledi!

- Aziz, İsmail, Şakir yoldaşlar mahal-i müretteblerine sevk olunmuşlardır.

- Akdeniz ve Karadeniz irtibat vasıtaları temin olunmuştur. Tecrübe etmek üzereyiz. Trabzon ve İzmir'e mektup yolladık.

- Şamil yoldaş bazı tuhaf hareketlerde bulunuyor. Evvelâ gayet mahremâne bir tarzda sana soruyorum. Bu arkadaşı hususi bir vazife ile tavzif ettiniz mi? Bana bu sualin cevabını sen de gayet mahremâne ve samimâne vermelisin. Şamil orada burada kendisine fevkalade müfettiş süsünü veriyor. Faik, Mahmut yoldaşların rivayeti böyle. Eğer bu doğru ise gayet garip olur. Doğru değilse gayet ayıp olur. Herhalde hakikati bana yazarsın. Eğer hakikaten kendisini bizi teftiş etmekle tavzif etti iseniz indinizdeki kıymetimizi de iyi öğrenmiş oluruz. Senden çok rica ederim. Bu ricamı hüsn-i telakki et *[olumlu değerlendir]*. Bilhassa dikkat et ki bir mesele çıkmasın. Çünkü vaziyetimiz dedikodu-

lara hiç müsait değildir. Bu sualime yine şahsen bana cevap ver. İ'zam edeyim *[büyüteyim]* deme.

Eğer şimdiye kadar verilmiş birçok kararlarımız kuvveden fiile çıkamadıysa bunun yegane sebebi parasızlıktı. Şimdi paramızın telgrafı geldi. Buna mahsuben Haygits de bize oradan buradan para buluyor. Elimiz pek bollaştı. Ve kararlarımızın tatbikine başladık.

- Seyfi yoldaşı Bursa'ya teftişe yolladık. Mahbus arkadaşlarımızı ziyaret etti. Hepsi sıhhatçe gayet iyidirler. İyi bakılıyorlarmış. Paraları muntazaman alıyorlarmış. Resimlerini gördüm. Cidden şişmanlamışlar. Orada Nuri, Şevki, Hilmi var. Oradaki elektrik fabrikasında işleyen küçük Nuri'yi –ki evvelden Ankara idi ve kongremizde bulunmuştu- mektebe yollamaya karar verdik. Seyfi ile beraber geldiler. Nuri orada faal olamamış.

- Faik yoldaş müthiş bir sinir buhranı geçiriyor. İsterik bir "depresyon" var. Beni yalnız bırakın diyor. Türkiye'de bugünkü şerait altında çalışmak cidden çok sinir yıpratıcı. Sonra tenkide herkes benim gibi mütehammil değildir! Onun için sizden çok rica ediyorum. Daima Türkiye'deki şeraiti göz önünde tutunuz. Emin olunuz ki bu şerâit altında ve elimizde mevcut kuvvetler mümkün olanı yapmaktayız. Malum ya:

La plus belle femme, ne peut donner ce qu'elle a! *

Bugünlük bu kadar. Hepinizi hasretle, hararet öperim. İlk vasıta ile mufassal ve resmi yazacağım.

Asımınız.

Bu son suikast muhakemelerinden çok istifade ettik. Gizli çalışmada küçük bir hata büyük neticeler doğurur.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 01_08, Belge no: 501-502 (Osmanlıca)]

* *Fransızca, en güzel kadın, sahip olduğundan fazlasını veremez.*

SeKa'nın 1 Eylül İçtimaı

İçtimaa iştirak eden yoldaşlar: Asım, Yahya, Rıza, Refet, Sabit. Ömer yoldaş hastalığından gelememiştir.

Müzakere olunan noktalar:

1- TKP SeKa'sına hitaben Komintern Şark Kitâbeti namına Tayfur yoldaş tarafından gönderilen mektubu Asım yoldaş okumuştur. Buna mutad cevaplarımız: Mustafa yoldaşın son disiplinsiz hareketleri tedkik ve muhakeme edilmek üzere bir kontrol komisyonu intihap olunmuş ve mesele ona havale olunmuştur. Komisyona Refet, Yahya, Rıza yoldaş seçilmişlerdir. Komisyonun netice-i mukarrerâtı ayrıca bildirilecektir.

2- Cevat yoldaşın layihası SeKa'da okunduğu zaman birçok noktalardaki yanlış görüşler nazar-ı dikkati celb etmemiş değildir. Bu noktalar üzerinde uzun müddet münakaşaya girişmediğimizi "ihmal ve atalet alameti" olarak telakki ve tefsir etmek doğru olamaz. Bu sırf SeKa'nın bir karara rabt etme mecburiyetinde olduğu daha mühim ve daha hayati vazifelerin mevcudiyetinden ve âciliyetinden ileri gelmiştir.

3- Hüsrev yoldaş hakkındaki kararında SeKa ekseriyetle musırdır *[ısrarlıdır]* . Kendisinden vilayet komitesi ve prof komisyonu azami istifadeyi temin edebilirse Hüsrev yoldaşın şahsından beklediğimiz menfaat hasıl olmuş sayılır.

4- Sabri yoldaş evvelce kontrol komisyonuna havale edilmişti. Muhakeme neticesinde disiplinsiz hareketi takbih edilmiş ve kendisine ihtaratta bulunulmuştur. Sabri yoldaş da kabahati muteriftir. İrtibat işlerinde istihdam edilmek üzere irtibat amirinin emrine havale edilmiştir.

Bedi yoldaş bizi büyük bir inkisâra *[hayal kırıklığına]* uğratanlardan biridir. Refet yoldaş kendisini bir kere daha görmek, konuşmak ve vazifeye davet etmekle tavzif edilmiştir. Bu mülakat neticesinde SeKa son kararını alacaktır.

5- Cezmi yoldaş ile seyahatten avdetinde derhal temasa geçilecek ve kendisine mukarrerât tebliğ olunacaktır.

6- SeKa haricinden hiçbir yoldaş SeKa içtimaına iştirak ettirilmemiştir. Yalnız bir kere Cezmi, bir kere de baytar yoldaşlar kendilerini doğrudan doğruya alakadar oldukları meselelerin müzakeresi müddetince bulundurulmuşlar

ve sonra gönderilmişlerdir. Bunun bile mahzurdan âri olmaması düşünülerek bundan böyle hariçten hiçbir kimsenin SeKa içtimaına idhal edilmemesi mukarrerdir.

7- İrtibat işlerinin ehemmiyeti nisbetinde sarf-ı gayret edilmiştir. Ve hâlâ da edilmektedir. Şimdiye kadar hiçbir müsbet iş'arda bulunamamamızın iki türlü sebebi vardır: biri doğrudan doğruya maddi imkânsızlık, parasızlık temin ettiğimiz iki vasıtadan istifade imkânını selb etmiştir. Geçen ay bu mahzur zail olur olmaz müsbet neticeler de elde edilmiştir. Karadeniz ve Akdeniz hatları taht-ı temine *[güvence altına]* alınmıştır. Bu vasıta ile Trabzon teşkilatına gönderdiğimiz bir mektup bir su-i tesadüfe uğramıştır. İrtibat adamımız vapurdan çıkarken diğer yolcular gibi kaçak sigara kâğıdı muayenesine tabi tutulmuş, o da korkusundan mektubu usulca denize îsâl eylemiştir *[ulaştırmıştır]*! Bu sefer bir mektup daha gönderdik: Hayırlısı!..

Sebeplerden ikinci tavsiye ettiğiniz fikr-i icâdın (!) bile başaramayacağı müşkilâttır. Demiryolları üzerindeki irtibat işi bu sebepten daha henüz müsbet bir neticeye çıkamamıştır. Bu gibi işlerde karar vermek hayırhah tavsiyelerde bulunmak ne kadar âsân *[kolay]* ise müşkilâtı yenerek makineyi işletebilmek de o kadar müşkildir! Bu hususta SeKa'nın azmine, faaliyetine itimat etmenizi rica ederiz.

8- Ömer yoldaş ruhen ve bedenen hastadır. Nevrasteni, verem. Bu yoldaşın bir ayak evvel oraya celbi ve orada esaslı bir surette tedavisi. Bilhassa matlup ve mercudur *[rica edilir]*.

9- Nüve ve hücrelerin listeleri peyderpey yollanacak.

10- Vilayet komitesi içtimaları resmiyete girmiştir.

11- Oradaki MOPER'den daha henüz bir para alınmamıştır. Parti MOPER yardımı yapıyor. Bu hususta nazar-ı dikkatinizi celb ederiz. Faaliyetinize muntazırız.

12- Sabit yoldaş hakkındaki fıkra kendisinden oraya talebe olarak gitmek arzu ve lüzumunu takviye etti. Bu yoldaşın SeKa azası olmasına rağmen oraya gelip bir iki sene yetişmesi herhalde ilerisi için çok faydalı bir hareket olacaktır. Onun için SeKa hareketine muhalefet etmek istememiştir. Bunun hal için bir fedakârlık, ati için bir kazanç olduğuna emin olarak bu kararı almıştır. Sabit yoldaş aynı zamanda sinirlerinden de muztaribdir.

13- Balkan federasyonu mecmuasını burada görmedik.

14- Gençlik: En büyük derdimiz. Sedat yoldaşa mektup gönderildi. Ragıp yoldaş nihayet bulundu. Asım yoldaş kendisiyle görüştü. Ragıp yoldaş gayet

yılgın bir vaziyettedir. Sedat yoldaştan şüphe edilmesini bile tavsiye ediyor. Bu hususta yukarıya resmen yazması teklif edildi. O da bir gün Asım yoldaşın evine gelip yazacak. O vakit vaziyeti daha iyi görmek kabil olur. Sedat yoldaşın davete icabeti bekleniyor.

- Şimendifer işçilerinin işi bir anlaşmaya doğru gidiyor. Grevin muvaffakiyeti meşkûktü. Çünkü cemiyetin yardım kasası tamtakır! Müzakerât neticesinde işçilerin bu hareketi asgari bir muvaffakiyetle salimen hallolunacağı bekleniyor. Yevmiyelere küçük bir zam yapılacak. Bu küçük bir muvaffakiyetin bile diğer amele teşkilatı üzerinde münebbih *[uyarıcı]* bir tesiri olmağa başlamıştır. Tramvaycılar da harekete geçmesi memuldür. Vilayet komitesi bu hususta faaliyete geçmiştir. Bir metalib *[talepler]* listesi hazırlanıyor.

Süleyman

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 01_08, Belge no: 503-506 (Osmanlıca)]

ŞEVKET SÜREYYA'NIN MEKTUBU

Karahisar 3/Eylül/926

Çok muhterem hocam,

Kemal-i hürmetle ellerinizden öperim. Sizi tasdie *[baş ağrıtma]* mecbur olduğumdan affınızı istirham ederim. Bazı kitaplara ihtiyaç var ki bu güne kadar tedariki imkanını bulamadım. Evvelâ "1921-22" de neşr olunan "..... – salname"yi mümkünse her halde posta ile göndermenizi çok rica ederim. Saniyen Türkçe veya Türkçe'den gayrı lisanda "tarih-i felsefe"ye ait kitaplardan ne kadar mümkünse onlara muhtacım. Nisbeten daha hafiflerini tercih ederim.

Vaktim tercümeler yapmaya çok müsaittir. Mesela Buharin'in "..."i elimde olsa ne iyi olurdu. Maalesef tedarik edemedim.

Hülasa bu ve buna mümasil eserlere lütuf ve delaletinizden intizar ediyorum.

Vâlâ Bey adreslerini lütfetselerdi, bunları ve tesbit ettiğim diğerlerini kendilerinden isteyecektim, onun inanılmaz ihmalini bir türlü izah edemiyorum. Anlaşılan İstanbul'da değildirler. Avdetini işitmiştim. Yanlış olacak demek.

Baki kemal-i hürmetle tekrar tekrar ellerinizden öperim muhterem hocam.

Oğlunuz
Şevket

Adres:
Karahisar kalesinde muallim Şevket Süreyya

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 01_08, Belge no: 507-508 (Osmanlıca)]

VEDAT NEDİM'İN ŞEFİK HÜSNÜ'YE MEKTUBU

13 Eylül 1926

Sevgili Tayfur'um;

Sana bugün gayet mühim ve gayet ciddi meselelerden bahsedeceğim. Konferanstan avdet ettiğim zaman arkadaşlarıma karşı gayet nazik, gayet kritik bir mevkide bulunuyordum. Konferans mukarreratının yukarıdan aşağıya inme, empoze edilmek istenilen şeyler olduğu zannını vermeden SeKa azası tarafından benimsenmesini temin etmek... Bu güç bir işti. Çünkü biz orada SeKa namına, parti namına –hemen hiçbir resmi salahiyetimiz olmadığı halde- müteaddid ve mühim kararlar almıştık. Bunları hayata geçirebilmek için diğer SeKa azalarına kabul ettirmek zaruriydi. Bu işi elimden geldiği kadar muvaffakiyetle başarabildim.

Son mektubun Türkiye partisinde de bir emigrantlar *[göçmenler]* ve SeKa meselesi ihdas etmek istidadındadır. Onda SeKa'nın bütün otoritesini kıran bir lisan kullanıyorsun. SeKa, Harici Büronun bir aleti hükmüne sukut ediyor. Bu hiç şüphesiz ki büyük bir taktik hatası. "SeKa'nın istiklalini temin", "SeKa'yı hakim kılmak" gibi düşünceler maalesef SeKa azaları arasında mevcuttur.

Sen bu tarzda mektuplar göndermekte devam ettikçe bu tehlike de daha ziyade büyüyecektir.

Sen, siz herçibâdâbâd *[ne olursa olsun]* bir hareket görmek istiyorsunuz. SeKa büyük bir hüsn-i niyetle büyük bir gayret ve samimiyetle vazifelerini yapmaya çalışıyor. Sizin, oradan hesap edemediğiniz, tahmin ve tasavvur edemediğiniz birçok müşkilatla, birçok tehlikelerle çarpışıyor.

Şimdiki vaziyet hiçbir suretle Mütareke zamanındaki ve Takrir-i Sükûn Kanunu'ndan evvelki devirlere benzemiyor. Kimse sonu mağlubiyet, hapis, idam olabilecek gösteriş hareketlere meyil göstermiyor. Terörün bütün nüfûz ve şiddeti partinin en şuurlu azası üzerinde bile kendini gösteriyor.

Biz bugün hazırlanma devresindeyiz. Provokasyonlara hiç tahammülümüz yoktur. Yeni darbeler partimizi daha büyük bir zaafa duçar edecektir. Bugünkü makineden tahammülü haricinde bir faaliyet istemeyin. Partiyi ızrar edersiniz *[zarara uğratırsınız]*. Her hareketinizde, her teşebbüsünüzde SeKa'nın rızasını ve muvafakatini alın. Aksi takdirde Harici Büro ile SeKa arasında belirmeye başlayan birlik ve temaslar çok nâhoş neticeler doğurabilir. Bunu, bu tehlikeyi büyük bir samimiyetle sana bildiriyorum.

- Türkiye'de bugünkü şerait altında çalışmak çok güç Tayfur. Ben Viyana'dan avdetten beri iki kilo zayıfladım. Sırf bu parti dertleri yüzünden. Bütün arkadaşlar da benim gibi. Bak Faik hastalandı bile. Onun için hiç şâyân-ı gıbta bir vaziyette değiliz. Siz, işimizi büsbütün iğlâk *[sözün anlaşılmaması]* ve işkâl *[zorlaştırma]* etmeyiniz. Bu en büyük ricamız.

Salih gittiği yerde idare-i ikamete memur edilmiş. Onun hakkında aldığımız malumat şimdilik bu kadar. Trabzon'daki Tahsin'e bu hususta yazmıştık. Daha henüz bir cevap gelmedi. Salih hakkındaki endişelerin varid değildir. Esbâb-ı mücbire *[zorunlu sebepler]* olmasaydı o bu türlü hareket etmezdi. Bundan eminim.

Bugünlük de bu kadar. Gözlerinden öperim.

Süleyman

Şimdi Sedat telefon etti. Gelecek hafta Pazartesi günü için sözleştik. Daha evvel mümkün değilmiş. Bakalım. Diğer taraftan da Ragıp, Sedat'ın sağlam pabuç olmadığını iddia ediyor! Her ne olursa olsun ben onunla temasa geleceğim. Neticesini tabii bildiririm.

Bu posta ile Sâbit ve Fuat yoldaşları sevk ediyoruz. Bu itibarla şimdiye kadar altı yoldaş yollamış olduk.

Tramvay amelesinin mutalebat listesini yolluyorum.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 01_08, Belge no: 509-510 (Osmanlıca)]

VEDAT NEDİM'İN ŞEFİK HÜSNÜ'YE MEKTUBU

14 Eylül 1926

Azizim Tayfur,

Cezmi ve Tekin bana geldiler. Geldiler ve bak ne halt ettiler!? Cezmi yukarıda yaptığı temas neticesinde SeKa'nın bir "alet" olduğunu, Türkiye partisinde sizlerin hakim olduğunuzu ve binaenaleyh bu şerait dahilinde partide çalışamayacaklarını ve istifa ettiklerini bildirdiler.

Ben bütün bunların vehim olduğunu, SeKa'nın müstakil olduğunu uzun boylu anlattım. Bu hareketlerinin tamamiyle bir ihanet, bir dezertörlük mahiyetinde olduğunu izah ettim. Onlar bana yeniden bir SeKa intihabatı yapılmasını teklif ettiler. Ben de onlara böyle bir teklifte bulunmaya salahiyetleri olmadığını, kendilerinin hiçbir kitleyi temsil etmediklerini SeKa intihabatının bir takım formalitelere tabi olduğunu söyledim.

Onları mantığa, mâkuliyete ve disipline davet ettim. Kat'i kararlarını bir kere daha düşündükten sonra vermelerini söyledim. Ve arada bu meseleyi kimseye açmamalarını, parti aleyhine faaliyete geçmemelerini tavsiye ettim. Halbuki onlar vaadlerine rağmen dün akşam Şamil'in anlattığı üzere Said ve Mustafa'ya müracaat ederek kandırmak istemişler, Said ve Mustafa bu teklife karşı tamamiyle muhalif bir vaziyet almışlar ve bu hareketlerini takbih etmişler.

Görüyorsun ki garip bir vaziyet hâdis olmuştur. SeKa bu hususta daha henüz bir karar almış değildir. Meseleyi arkadaşlara açtım. Dün hususi bir içtima yaptık. Kâzım gelemedi. Çünkü parmağını makineye kaptırmış, ameliyat oldu, parmağını kestiler. Hastahanede yatıyor.

Ben Cezmi ve Tekin'le yeniden konuşacağım. Onları resmen faaliyete davet edeceğim. Onlar kararlarını tekrar ederlerse Kontrol Komisyonuna havale edildiklerini söyleyeceğim. Partiden bir şikayetleri varsa resmen yapmaya davet edeceğim. Bütün bunlara yanaşmazlarsa SeKa onları resmen partiden ihraç edecektir ve vilayetlere seyyar arkadaşlar göndererek bunları teşhir ettirecektir. Kitle bu gençlere öteden beri antipatik bir vaziyet almaktadır. Onlar bir opozisyon *[muhalefet]* yaratamazlar. Cezmi son seyahatinden çok dejenere olmuş. Rut Fişer'in[4] Dördüncü Enternasyonal fikri onları çok cezbediyor!

---

2 Rut Fişer (Ruth Fischer): Alman Komünist Partisi (KPD) önderlerinden. Aşırı sol politikalar savunduğu için 1925'de partiden atıldı. SSCB'de devlet kapitalizminin egemen olduğunu söyleyerek Troçki'nin 4. Enternasyonal'ine yakınlaştı.

Bunu sana pek mahrem olarak yazıyorum. Bunu da mesele yapma. SeKa'nın alacağı kararlara muntazır ol. Görüyorsun ya gün doğmadan meşime-i şebden *[gecenin döl yatağı]* neler doğuyor? Bunu oradaki arkadaşlara bile söyleme.

Gelelim Said meselesine: Biz bu işte bir hata işledik. Kararı SeKa'dan geçirmeden aldık ve ben onu Komintern'in bir kararı olarak burada SeKa'ya empoze ettim. Halbuki Komitern'den böyle doğrudan doğruya SeKa Kontrol Komisyonunun bir kararı, bir hükmü olmadan kararlar alınmazmış. Bunu diğer SeKa azaları gibi ben de öğrendim.

Said ümidin fevkinde bir sadakat göstermiştir. Menfi hareketlere geçmemiştir. Bilhassa Cezmi ve Tekin'in son teklifini reddetmiştir. Sonra irtibat işlerinin temininde çok yardımı dokunmuştur. Bütün bu esbab-ı muhaffefeyi nazar-ı itibara alarak –yine dün akşam– Said'i yeniden Kontrol Komisyonuna tevdi' etmeye karar verdik. Bunu Şamil teklif etmiştir. Diğer arkadaşlar da kabul etmişlerdir.

Ömer yoldaş Trakya havalisinin teftişine çıkmıştır.

Bu günlük de bu kadar. Tekrar rica ediyorum. Bütün bu yazdıklarımı mahrem tut. Hususî ve resmî harekete geçme.

Süleyman.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 01_08, Belge no: 511-522 (Osmanlıca)]

SEYFETTİN'İN RAPORU

19 Eylül 926
Odesa

1925 Şubatından 1926 Ağustosuna kadar "Ankara" ve Ankara'dan umum görünüş:

On dokuz ay mukaddem kongreden Ankara'ya avdette vazifelerimize daha fazla bir iman ve şuurla başlıyor ve az zaman içinde gayretlerimizin semereleriyle karşılaşıyorduk. Hücrelerimiz beşe çıkmış, içtimalarımız yoluna girmiş ve camiamız oldukça disipline edilmiş idi. Bu güzel varlık içerisinde hissettiğimiz yegâne eksiklik ilmî bir arkadaşımızın içerimizde bulunmaması idi. Bu sıralarda İstanbul'dan bize takdim edilen Ankara muallimlerinden Nureddin arkadaş tavsiye mucibince içerimize alınıyor. Ve kendisinden istifade edilmek çareleri taharri ediliyordu. Az zaman sonra bu arkadaş avdet etmiş ve bunun üzerinde beslemek istediğimiz ümidimiz hiçbir suretle tahakkuk edememiş ve edilen hülasa-i istifade yalnız birbirimizi tanımaktan ibaret kalmıştır. Bundan sonra Abdullah arkadaş Ankara'ya geliyor. Ve bize haftanın muayyen akşamları uğruyor ve mütekabil *[karşılıklı]* olarak tenvir ve tenevvüre *[aydınlanma]* uğraşıyorduk:

Bu arkadaştan biraz istifademiz olmuştur. Fakat anlattığı meselelerin mevzu intihabında o kadar isabet olmamıştır. Çünkü henüz tam şuurunu almadan bir ameleye komünistliğin amelî lüzûmunu anlatmadan, ilmî fevaidi *[faydaları]* anlatmak, hem anlatmak isteyen için ve hem de anlamak isteyen için zor ve az muvaffakiyetli bir şey oluyor.

Üç aydan sonra bu arkadaş da İstanbul'a dönüyor. Bu sıralarda ise, Ankara'ya mahpus arkadaşlarımız gelmiş, İstiklal Mahkemesi dahi bize karşı olan şiddet ve dikkatini son haddine çıkarmış idi. Bu sıralarda terör bizim Ankara arkadaşlarımız üzerinde de tesirini göstermiş, ve bazı arkadaşlarımız kasdî bozgunluklar çıkarmışlardı. Bu hal üzerine biz de beynimizde *[aramızda]* bir tasfiyeye mecbur kaldık. Bu vekayi ile biz eski varlığımızdan bir şeyi kayıp etmiş olmuyorduk. Yalnız kazanılması muhtemel bazı arkadaşların ric'atine şahid oluyorduk.

* * *

Bu günlerde ise yapılacak vazifelerin en mühimi ile karşılaşmış idik. Tevkif edilen arkadaşlarımızın hepsi Ankara'ya gelmişler ve tabiatıyla alâkaya ve muavenete muhtaç idiler.

Bu ilk günlerde hepsine karşı birden alaka izhar etmekliğimiz polisin eline bir ipucu verecekti. Bunlar sinmişler, bizim alakamızı yakalamayı bekliyorlardı. Müdafaa edilecek noktası kavi olması dolayısıyla ilk alakayı – eski arkadaşım – diye Nuri ve Şevki arkadaşlara yaptık. Ben Nuri namına ve Sanayi Mektebi mezunlarından Şefik arkadaş da Şevki namına mahpushaneye uğramaya ve kendilerine yiyecek ve örtünecek teminine başladık. Nuri iki arkadaşla beraber bir odada olduğundan bu ilk alakamızdan yalnız üç arkadaş müstefid *[yararlanan]* oluyordu.

Mahkemenin hitamına *[sonuna]* kadar yardımımızı ihtiyatkarlık mecburiyetiyle hep bu suretle mahdud bir tarzda yapabildik. Ağustos içerisinde mahkeme hitama ermiş, arkadaşlar mahkum olmuş ve ihtilattan memnuiyetleri de ref' edilmiş *[görüşme yasağı kaldırılmış]* idi. Mahkumiyetlerinin haftasında mahpushaneye gittiğimde ilk olarak konuşmak fırsatıyla karşılanıyordum. Nuri'yle Vasıf'ın odasında gardiyan çavuşuna hususi rica üzerine Şevket ve İbrahim Hilmi arkadaşlarla da görüşmek kabil oldu. İlk söylenecek söz olarak kendilerinden af diledim. Çünkü 3 aydan beridir üç arkadaştan gayri kendilerine karşı bir alaka gösterememiş idik. Bu ilk haftada öğrendiğim şey üç aylık mahpushane hayatlarında en fazla mihnete ve mahrumiyete İbrahim Hilmi ve Abdi Receb arkadaşların uğradığı keyfiyeti idi.

Bu arkadaşları birbirinden ayrı olarak üzerinden yağmur akan bir bodruma atmışlar, birisi romatizma olmuş, diğerlerinin dahi ciğerlerine kadar soğuk işlemiş. Fakat çektikleri zahmet ve zulme mukabil kendilerinde de o nisbette bir metanet ve maneviyat hasıl olmuş idi. Nuri arkadaş dahi bodruma atılmış ve o da epeyce hırpalanmış. Nuri'de de aynı metanet ve maneviyat kendisini gösteriyordu. İkinci hafta uğradığımda tıbbiyeli arkadaşlar da askeri hapishaneden diğer arkadaşların yanına gelmişler ve on iki arkadaşın hepsi iki odaya taksim edilmişler ve bu suretle artık hepsiyle görüşmek kabil oluyordu. Ve o haftadan itibaren bizim için dahi vazifemizin ikinci devresi geliyordu. O haftadan itibaren yardımlarımızı umumileştirdik. Bütçemizi otuz liradan doksan yüz liraya iblağ etmek lazım geldiğini anladık. Ve bu iş için dahi azimlerimizi ve duygularımızı biraz daha samimileştirmek kâfi geldi. Her hafta muntazaman hapishaneye uğradık. Bazı haftalar ziyaretçilerimiz onu tecavüz etti *[aştı]*. Ve mu-

avenetlerimizi nakden değil aynen yaptığımızdan her haftaki ziyaretlerimiz bir ordunun erzak nakliye kolu şeklini aldı.

Her uğrayan arkadaşımızın hissesine yedi sekiz okkadan fazla erzak taşımak isabet ederdi. Bizim o günlerde en fazla dikkat ettiğimiz şey arkadaşlarımızın karınlarını aç bırakmamaktan ziyade maneviyatlarını gıdasız bırakmamak keyfiyeti idi. Bâhusus tıbbiyeli arkadaşlar belki o günlerde kendilerini büyük bir felakete ve bir istikbal mahviyetine uğramış addedebilirlerdi. Mahbus arkadaşlarımız içeride biz dışarıda üç ay mütekabil kardeş saffet ve samimiyeti ile Ankara'da yaşadık. Teşrinisani son haftasında altı arkadaşın İstanbul'a ve İbrahim Hilmi arkadaşın Bursa'ya sevk edilmeleri takarrür etti. Kendilerine yol harçlığı bilet parası lazımdı. İki gün içinde yüz dokuz lira toplayarak kendilerine teslim ettik. Ve bu suretle altı arkadaş İstanbul'a ve İbrahim Hilmi arkadaş da Bursa'ya sevk edildiler. İstanbul'a giden arkadaşlar giderken, bize şu sözleri söylediler: "Siz artık İstanbul'da bizi ve Bursa'da İbrahim Hilmi arkadaşı düşünmeyin. Biz İstanbul'a gittiğimizde İstanbul'daki arkadaşlarımızı bugünkü rehavetten kurtarırız. Ve onlara ihtiyaçlarımızı temin ettiririz. Siz yalnız Anadolu'daki arkadaşlara bakınız" demişlerdi. Çünkü, hakikaten arkadaşlar Ankara'da geçirdikleri müddet zarfında yalnız bir defa İstanbul'dan alaka görmüşlerdi. O da Ragıb arkadaşın Ankara'ya gelmesi keyfiyeti idi. Ankara'da kalan arkadaşlar da şu mahallere sevk edileceklerdi. Şevket ve Abdi arkadaşlar Afyon'a, Nuri ve Şevki arkadaşlar Konya'ya, Vasıf arkadaş da yalnız olarak Ankara'da alıkonmuş idi. Bu arkadaşların sevkleri teehhür etti *[ertelendi]*. Biz de gene hafta ziyaretlerimize ve yardımlarımıza ber minval-i sabık *[eski düzende]* devam ettik. Nihayet Şubat nihayetinde emir geldi. Bu arkadaşlarımıza da kırk lira yol parası ve on liradan kırk lira da o ayın harçlığını vererek kendi elimizle trene bindirdik. Ve vagon içerisinde bile elleri kelepçeli duran bu kardeşlerimizle öpüşerek ayrıldık. Bundan sonra artık biz Ankara'da kalan Vasıf arkadaşa bakıyor ve Afyon'daki ve Konya'daki arkadaşlara da aydan aya muntazaman muayyen onar lira gönderiyorduk. Bu sıralarada İstanbul'da da hapis arkadaşlarımızın fena yoksuz bir halde olduğunu hayretle işittik. Kendilerinden aldığımız mektup şüpheye meydan bırakmıyordu. İstanbul arkadaşlarının kendilerini pek ihmal ettikleri katiyen tahakkuk ediyordu. Bursa'daki İbrahim Hilmi arkadaş dahi aynı halde olduğunu Şevket'e yazıyor ve Şevket arkadaş da istemeye istemeye İbrahim Hilmi arkadaşın bu acı halini bana bildiriyordu. Biz de hemen İbrahim Hilmi arkadaşa yirmi lira gönderdik.

İstanbul'a kadar maatteessüf kudret-i maliyemiz kâfi gelmiyordu. Bu halden naşi üzülüyor, bu hususta dertleşecek anlaşacak ve teşrik-i mesai edecek İstanbul arkadaşlarından bir arkadaş arıyorduk. Fakat iyi zamanın iyi arkadaşlarından bu kötü günlerde hiçbir ses işitilmiyor ve artık biz de İstanbul'da hiç arkadaşımız kalmadığına hükm etmekle cebr-i nefs *[nefsi zorlamak]* ediyorduk. Bu sıralarda Şeker bayramının gelmesi umum hapis arkadaşlarımızla yakından alakadar olmaya vesile oldu. İçerimizden Abdülkadir ismindeki arkadaşımızı Afyon'a ve Konya'ya gönderdik.

Gene içerimizden Hamza arkadaş İstanbul'a gidiyordu. Bu arkadaşı da İstanbul'da hariçteki arkadaşlarla temasa memur ettik. Hamza arkadaşın temasından hasıl olan netice hiçti. İstanbul'daki alakasızlığın kabahati kimde olduğu anlaşılıyordu. Galiba bu kabahat hülasatü'l-hülasa *[özetin özeti]* teröre aitti?

Afyon'a Konya'ya giden arkadaşımız oradaki arkadaşlarımıza uğramış ve işleyen ile işleyecek iki aylığı yani kırk lira Afyon'a ve kırk lira da Konya'ya vermiş ve halleri hatırlarını anlayarak ve sorarak ve ihtiyaçlarını arzularını öğrenerek bir haftadan sonra gelmiş idi.

Şeker bayramından bir-iki gün sonra yirmi dört saatliğine Salih Hacıoğlu arkadaş Ankara'ya geldi. Akşama toplandık. Esbab-ı avdetinin parti namına olduğunu söyledi. O güne kadar olan atalet ve teseyyübün *[miskinliğin]* esbabını sorduk. Cevap olarak yalnız kendisini kabahatsiz göstermeye uğraştı. Yani olan işlere karşı kendi elinde bir şey olmadığını söyledi. Ve saatlerce kendi mazi hikâyelerinden bahsetti. Bu arkadaşın anlattıklarında da sadre şifa verecek materyal iş, materyal cevap yoktu. Giderken "Size biraz para bırakayım" diyerek İbrahim Hilmi arkadaşa gönderilmek üzere bize yirmi lira bıraktı ve gitti.

Gene bayramdan bir aydan sonra ani olarak Hikmet'in annesi –ikinci defa olarak– Ankara'ya geldi. Elindeki iki mektubu İstiklal Mahkemesi reisi ile müddei-i umumisine verecekti. Bu kadıncağızı bizim hapis arkadaşlar göndermiş ve o iki mektubu da kendileri yazmışlardı. Kadının gelmesindeki manasızlık ve elinde iki mektup olmasındaki garabet beni tabii olarak fazla alakadar etti. Bunun üzerine ahlak düsturlarını bir tarafa bıraktık. Bu iki mektubun zarflarını yırttım. Birbirlerinin hayat ve haysiyetine ortak bir komünist düşüncesiyle mektupları okudum. Maatteessüf okuduğum şey pek acı idi. İstanbul'daki hapis kardeşlerimiz teveccühkar bir ağızla af dileniyorlardı. Tabii bu hal büyük bir yanlış hareketti. Fakat kendileri buna karar vermişler ve valideyi de bu iş için Ankara'ya göndermişlerdi. Bu teşebbüsün önüne geçmek-

liği çok düşündük ve çok arzuladık. Fakat oğlunun kurtulmasından başka bir şeye aklı ermeyen valideyi ikna etmek mümkün olamıyordu. Bahusus mektuplar validenin elinde idi. Nihayet mektupları mahallerine vermeyeceğine dair bize söz verdi. Fakat tabiatıyla gene mektupları verdi, bize ise vermediğini söyledi. Bizim de bu suretle ağızlarımız örtüldü. Hapis arkadaşların –tabiatıyla kalbî olmayan– bu hareketleri esasında şüphesiz bir hata idi. Fakat onları İstanbul'da o derecelerde unutmak ve yoksuzluk içinde bırakmak daha fazla bir hata idi. On günlük bir müsaferetten sonra valide İstanbul'a gitti. Biz de valide ile arkadaşlara üç dört okka yağ ve dört beş okka da et gönderdik.

* * *

Kurban bayramı geliyordu. Gene fırsattan istifade ederek arkadaşlara gitmekliğimiz iyi olacaktı. Bahusus İstanbul'a uğramak vaziyetini yakından görmek ve kararsızlıktan kurtulmak lazımdı. Çünkü Salih arkadaş iki ay evvel artık her şeyin düzeleceğini vaad ettiği halde bu vaade ait ortada hiçbir âsar yoktu. Gene eski sükunet gene eski alakasızlık devam ediyordu. Bayramda Afyon'a ve oradan da İstanbul'a gitmekliğime karar verdik. Bayramın ikinci günü Afyon'da mahbus arkadaşların yanında idim. Bütün hapis arkadaşlarımızın içinde en fazla fena vaziyette Şevket ve Abdi arkadaşın olduğu anlaşılıyordu. Hapishane tam manasıyla bir zindan şeklinde ve hiç hava almaz bir yerde idi. Esasen hapishanenin hali Şevket ve Abdi arkadaşların çehrelerinden belli oluyordu. Her ikisi de sararmış ve erimiş bir halde idiler.

O andaki gözlerimin ıslaklıklarının ve sesimin ihtizazını *[titremesini]* saklamaya uğraşarak müdürün odasında sarmaştık. Arkadaşlar hallerinden davacı olmaya tenezzül etmiyorlardı. "Mahpushane hayatı bu, elbet böyle olacak." diyorlardı. Yalnız İstanbul'daki arkadaşlardan hiçbir ses seda çıkmadığına müteessir oluyorlardı. Hele Abdi arkadaşın refikasından aldığı sefalet mektupları her ikisini fevkalade müteessir ediyordu. Hapishanedeki vaziyet-i maliyeleri dahi çok fena idi. Bizim her ikisine ayda gönderdiğimiz yirmi lira hapishanenin hırsız idaresi karşısında hiç idare etmiyormuş. Mesela yüz dirhem yağı yarım okka diye kendilerine veriyorlarmış. On kuruşluk bir şey için otuz kuruş alıyorlarmış. Sıkıntı ve zaruret kendilerini icbar ederek mahpushane müdüründen yirmi lira borç almışlar. Mahpushane bakkaliyesine de gene aynı mecburiyetle on beş lira borç yapmışlar. Bu hallerini ben kendilerinden müşkülatla anlayabildim. "Ankara arkadaşlarına şimdiye kadar fazla yük olduk. Halimizi açıp daha fazla müteessir etmeyelim." diyorlardı.

Tabii ben hallerini ve vaziyetlerini olduğu gibi öğrenmek mecburiyetinde idim. Vaziyetlerini istemeye istemeye anlattılar. Ben de utana utana ve üzüle üzüle dinledim. Ertesi sabah İstanbul'a gideceğime çok sevindiler. Otuz beş lira nakden ve beş liralık eşya bırakarak yanlarından ayrıldım. Ayrılırken bana olan iş havaleleri içerisinde Abdi arkadaşın iki çocuğunun buraya gönderilmesini çok rica ediyorlardı.

* * *

Bayramın dördüncü günü sabahleyin İstanbul'da yegâne bildiğim adres olarak Tekin arkadaşın evine gittim. İlk olarak ona serzenişte bulunmak istedim. Fakat baktım muhat olduğu lakaydilik içinde ona sitem etmek boştu. Beni Vedat arkadaşa götürdü.

Vedat arkadaş bana "Bizim davetimizle geldin, değil mi?" Halbuki benim davetten falan haberim yoktu. Meğerse beni Kurban bayramında çağırmaklığı kararlaştırmışlar. Fakat mukarreratları kağıt üzerinde kalmış ve ber mucib-i itiyad *[alışkanlık gereği]* unutulmuş gitmiş.

O günkü Perşembe günü on dakika kadar Vedat arkadaşın evinde oturduk. Ve Pazar günkü içtimalarına gelmem üzere ayrıldım. Halbuki ben elimdeki biletin hükmü mucibince Pazartesi günü ayrılacaktım. Pazar akşamki içtimaa ise daha dört gün vardı. Pazara kadar bekleyip yalnız bir akşamlık içtimadan sonra gitmekliğim pek semeresiz bir şey olacaktı. Halbuki bizim saatlerce konuşarak hatalarımızı ve rabıtalarımızı ıslah etmekliğimiz lazımdı. Bu ciheti ilk görüşmede Vedat arkadaşa söyledim. Bir akşam yerine iki üç akşam toplanmak iyi olur dedim. İmkânı olmadığını söyledi. Ben de derin bir teessürle "peki" deyip ayrıldım. Pazar günü akşamı Vedat arkadaşın evinde mezkûr içtimada idik. Vedat, Mahmud, Faik, Kâzım ve ben vardık. İçtima saatlerinin onda dokuzu başka şeylere hasredilerek benim geldiğime ait işlere pek cüzi bir zaman kaldı.

Ancak hazırladığım küçük bir takrir okundu, "pekiyi" dendi. Takririm Moper işlerine ve rabıtamıza aitti. İçtimamızın dağılma zamanı gelmişti. Dağıldık. Ve ben de ertesi günü Ankara'ya geldim. Gelirken düşünüyordum. O kadar uzak yerden geldiğim halde ve uzun zamandan beridir olan konuşma ve anlaşma ihtiyaçlarımıza rağmen yarım saatlik bir konuşmadan sonra avdet ediyordum. Yalnız yegâne ümidim bundan böyle birbirimizden bihaber ve başıboş olarak yaşamayacağımız ve hapis arkadaşlarımızın ve ailelerinin artık ıslah-ı hal edeceği keyfiyeti idi.

Bundan sonra iki ay daha Ankara'da bulundum. Fakat kararlarımızın hepsinin kâfi bir intizam ve alaka ile icra edildiğini görmek bahtiyarlığına nail olmadım. 926 Ağustos'unun ibtidasında hasbe'z-zarure *[zorunluluk sonucu]* fabrikadan ayrıldım. Üzerimde zabit olan heriflerle gayr-i kabil-i imtizac *[geçinemez]* bir vaziyete düşmüştüm. Artık Ankara'dan ayrılmaklığım ile arkamda arkadaş ve vazife boşluğu bırakmayacağım dahi tamamen anlaşılmıştı. Oradaki nüve arkadaşlarım ile ayrılmaklığıma karar verdik. Bu suretle iki ay sonra tekrar İstanbul'a geldim. Baktım, henüz bayramdan beridir SeKa içtimaı bile olmamıştı. Ve kararlaştırdığımız tarzdaki Moper işlerinin o aya mahsus olanları dahi ortada idi.

Bunların halline iştirak ettim. Bursa'daki arkadaşlara uğramak ve hem de Emin arkadaşı buraya yollamak üzere Bursa'ya gittim. Üç gün Bursa'da kaldım ve oradaki hapis Şevki, Nuri, İbrahim Hilmi arkadaşlarla sabahtan akşama kadar yanlarında oturmak şartıyla doya doya konuştum.

Bursa'daki hapis arkadaşlar diğer arkadaşlarımıza kıyasen mahbusiyetlerini en iyi geçiren arkadaşlardır. İbrahim Hilmi arkadaşın Bursalı olması ve hapishane müdürünün eski arkadaşı bulunması bu hususta saik olur. Bursa'dan İstanbul'a avdetten bir hafta sonra SeKa içtimaı oldu. Mahmut, Kâzım, Hamdi, Vedat arkadaşlar ve ben bulunduk. Evvela buradan gelen mektup okundu. Said arkadaşın meselesi biraz mevzubahis edildi. Benim buraya gelmekliğime kati karar verildi. Hakkı arkadaşın SeKa'ya alınması konuşuldu. Ve şimdilik tehiri münasib görüldü. Ve daha bazı tali meseleler konuşuldu. Ve dağılma zamanı geldi.

Sonra o hafta ilk defa olarak Hikmet'in kardeşi Şerafettin'le İstanbul hapishanesine arkadaşlarımıza uğradım. Ziyaretimi şu şekilde yaptım. – Ankara Lisesi muallimlerinden Osman namıyla muallim Sadri Bey'i ziyaret ediyordum.

Hapishanede umum arkadaşlarla bir yere geldik ve dört saat konuştuk. Arzularının birincisi illegal neşriyatın şimdilik yapılmamasını temenni etmek oldu. Bu neşriyat yakalandığı takdirde kendilerinin pek müşkil bir vaziyete uğrayacaklarını pek fazla imankar olarak hep bir ağızdan söylediler. Sonra yukarıda bahsettiğim mektup meselesini mevzubahis ettiler. O mektubu ancak İstiklal Mahkemesini aldatıp hapisten çıkmak için yazdıklarını söylediler. Ben de cevaben bu hareketlerinin külliyen yanlış olduğunu ve bu mesele üzerinde yapacakları münakaşanın tamamen zaid *[fazla, gereksiz]* olduğunu söyledim. İtiraf ettiler. O günlerde kendilerine karşı olan alakasızlığın ve bu suretle meyda-

na gelen maddi ve manevi sıkıntının bu teşebbüsü meydana getirdiğini söylediler. Kendilerinin gene eski din ve imanı yerinde arkadaşlar olduklarını heyecanla anlattılar. Ve Moskova'ya gittiğim takdirde kendileriyle muhabere edilmekliğin çaresine bakılmasını bilhassa rica ettiler. Üç gün sonra Hasan Âli arkadaşın hemşiresiyle konuşmama ait haber göndermişler. Hikmet'in validesinin takdimiyle Sultanahmet parkında hemşiresiyle konuştum. Validesinin ve küçük hemşiresinin çok perişan bir halde olduğunu yana yakıla anlattı ve yardım istedi. Cevaben arkadaşlara söyleyeceğimi ve halleriyle herhalde alakadar olacağımı uğraşacağımı vaad ederek ve kalben müteessir olarak yanından ayrıldım. Fakat bu işi umumuna birden açamadım. Çünkü SeKa içtimaı zikrettiğim vechile pek fasıla ile oluyordu. Yalnız hususi olarak bir iki arkadaşa açtım. Onlardan da müsbet cevap alamadım. Halim arkadaşın validesine yardım edilebileceğini söylediler. Moper'in vaziyet-i maliyesinin müsaadesizliğinden bahsettiler.

Üç ay mukaddem bir defa ve bu defa İstanbul'da bulunduğum zamanda üç defa Şevket arkadaşın ailesi Leman arkadaşa uğradım. Peder ve validesinin vakit vakit beliren sitemi altında Orhan'ı büyütmeye uğraşıyor. İki aydan beridir de aylığı on liradan on beş liraya iblağ edilmiş *[yükseltilmiş]* bulunuyor.

* * *

Gördüğüm ve öğrendiğim vaziyetler içinde en fazla kalbi yakan ve ağlatan mesele Abdi Recep arkadaşın ailesi oldu. Afyon mahpushanesi gibi bir insan mezbahası olan bir yerde kaya gibi şayan-ı takdir ve iftihar imanıyla Şevket'le beraber yaşayan bu arkadaşın ailesi, bir çocuğu kucağında ve iki oğluyla yanında, tamamen sararmış ve çukurlanmış çehresiyle ve üzerindeki rengi uçmuş, didik didik olmuş yamalı pejmürde çarşafıyla feci bir sefaletin en canlı bir timsali bulunuyor. Şimdiye kadar kendisine verilen para Amele Teali Cemiyeti tarafından verilmiş. Fakat bu kadının ayda eline on beş lira aldığı vakitler pek az olmuş. Bazı haftalar eline elli kuruş verilmiş. Benim bu husus hakkındaki teklifim üzerine iki aydır kendisiyle daha fazla alakadar olunuyor. Bizim Moper'den bu ay yirmi lira verildi. Fakat bu kadın için asgari olarak ayda otuz lira vermek mutlaka lazımdır. Ve ayrı olarak dahi kendisini ve çocuklarını üst baş perişaniyetinden kurtarmak lazımdır.

* * *

Diyarbakır'da bulunan Giritli Câzım ve Mehmet Ali arkadaşlara, beş altı ay mukaddem biz Ankara'dan yirmi lira göndermiştik. Şimdi artık üç aydan beridir Moper'den yirmi lira gönderiliyor.

Ankara arkadaşlarının kendi hususi Moper teşkilatlarıyla 1925 ten şimdiye kadar yaptıkları yardım:

Lira	
20	Tevkifatın ilk ayında Nuri'ye Şevki'ye 1925 Haziran
25	Tevkifatın ikinci ayında Nuri'ye Şevki'ye 1925 Temmuz
29	Tevkifatın üçüncü ayında Nuri'ye Şevki'ye 1925 Ağustos
93	Mahkemenin hitamında on iki arkadaşa haftadan haftaya gönderilen erzak 1925 Eylül
97	Mahkemenin hitamında on iki arkadaşa haftadan haftaya gönderilen erzak 1925 Teşrinievvel
102	Mahkemenin hitamında on iki arkadaşa haftadan haftaya gönderilen erzak 1925 Teşrinisani
40	Ankara'da kalan Şevket, Nuri, Abdi, Şevki, Vasıf arkadaşlara 1925 Kânunuevvel
45	Ankara'da kalan Şevket, Nuri, Abdi, Şevki, Vasıf arkadaşlara 1925 Kanunusani
50	Ankara'da kalan Şevket, Nuri, Abdi, Şevki, Vasıf arkadaşlara 1925 Şubat
50	Afyon'a, Konya'ya, Ankara'daki arkadaşlara 1926 Mart
55	15 Vasıf'a, 20 Afyon'a, 20 Konya'ya 1926 Nisan
55	15 Vasıf'a, 20 Afyon'a, 20 Konya'ya 1926 Mayıs
75	15 Vasıf'a, 40 Afyon'a, 20 Konya'ya 1926 Haziran
30	15 Vasıf'a, 15 İstanbul'daki Moper'e 1926 Temmuz
20	Nisan ayında Bursa'da İbrahim Hilmi arkadaşa
20	Mayısta Diyarbakır'daki Câzım ve Mehmet Ali arkadaşlara
109	arkadaşlar İstanbul'a ve Bursa'ya giderken harcırah olarak Teşrinisanide nakden verilmiştir.
40	Konya ve Afyon'a giden arkadaşlara harcırah olarak Şubatta nakden verilmiştir.
10	mahkumiyetlerinin akabinde tıbbiyeli iki arkadaşa asker ceketlerinin sivile tahvili terzi parası
10	Hikmet'in validesinin ilk Ankara'ya geldiğinde masraf
10	Hikmet'in validesi vasıtasıyla arkadaşlara et ve yağ gönderildi

10	Hikmet'in validesine posta ile yağ
25	Şeker bayramında Afyon'a, Konya'ya gönderilen arkadaşlara harcırah
25	Kurban bayramında Afyon'a ve Afyon'dan İstanbul'a azimet ve avdet masrafı
50	Tıbbıyeli arkadaşlara ilk tevkifatta ilk yardım

Afyon'a Konya'ya giderken arkadaşların mahpushanede bir arkadaşlarına bıraktıkları borcun tediyesi için

1097 1926 Temmuz nihayetine kadar umum sarfiyat

Ankara arkadaşlarımızın hapis arkadaşlarımıza karşı gösterdiği alakayı ve bunun rakamlarını arz ederken bir ciheti zikretmekliği vicdan borcu biliyorum.

Bu hususta bazı arkadaşlarımız pek yüksek hassasiyet göstermişlerdir. Ve bu olan iş, para varlığı ile değil tamamen kalp ve iman varlığı ile olmuştur. Bu günler içerisinde kendi kendimize karşı gösterdiğimiz itimadlığını biz de pek tabii olarak bir yaratıcı kuvvet hasıl etmiştir. Umum arkadaşlarımız verdiği parayı iane olarak değil bir borç, bir vazife bilerek vermişlerdir. Ve birbirlerinin mütemmimi *[tamamlayıcısı]* olmuşlardır.

Ve en fazla iftihar noktası kemiyet tarafında değil keyfiyet tarafında gözükmüştür. Mesela en ihtiyar arkadaşımız –ve Doktor arkadaşın da derin muhabbetkarlarından – Çerkes Süleyman Efendi henüz benimle tanış olmadığı halde ilk hapislik anında benim yanıma gelmiş ve demiştir ki "Arkadaş, işittim, sen haftadan haftaya hapishaneye arkadaşlara gidiyormuşsun. Oradaki arkadaşlar kendi şahsi davaları için yatmıyor, biz ameleler için yatıyor, bunlarla alakadar olmak her iz'anlı ve vicdanlı bir amele için borçtur. Ben dahi bu hususdaki vazifemi idrak ederek şimdi sana geldim. Ve aydan aya sana iki lira vereceğim. Sen bunu münasib şekilde arkadaşlara verirsin" dedi. Cevaben "Fakat Süleyman Efendi, siz kesîrü'l-ailesiniz *[kalabalık ailesiniz]*. Bu kadar vermek sizin için çoktur." dedim. Gene cevaben "Hayır, hayır. Ben evli ve kesîrü'l-aile olduğumdan içindir ki bu kadar az veriyorum. Yoksa ben benim için hayatlarını ortaya koyan insanlara karşı bu kadar cüzi surette yardım etmeklikten utanmaz mıyım?" dedi. Ve her ay aylığını alır almaz ilk tediyatı bana oldu. Arkadaşlarımız içerisinde bu yüksek hissiyatla hareket eden daha başka arkadaşlarımız vardır. Eski arkadaşlarımızdan bakkal ve tütüncü Ankaralı Ahmet ar-

kadaşı ve Ankara Ziraat Mektebi makinist muallimlerinden Refik arkadaşı dahi kemal-i hürmet ve muhabbetle size hatırlatmaklığı bir borç biliyorum. Diğer amele arkadaşlarımız içindeki alaka dahi daima aynı saffet ve samimiyetle olmuştur.

Ve ben bu işlerin başarılması için uğraşırken kuvvet ve gayretimi daima bu temiz yürekli vefakar kardeşlerden almışımdır. Ve bizim ikinci olarak dikkat ve gayret ettiğimiz cihet de hapis yatan 14 komünist arkadaş için Rus kardeşlerimizin yardımına muhtaç olmamak keyfiyeti idi. Çünkü bu kadar cüzi hapis arkadaşıma Türkiye komünist arkadaşlarımızın bakmaklığa her vechile kadir olacağını kuvvetle zannediyor ve bunun aksi cihetini memleketteki umum varlığımız namına çok ayıp addediyorduk.

Maatteessüf bu ümidimiz tahakkuk edemedi. Birbirlerimize benzeyemedik.

Arkadaşlar arasındaki panik

Geçen sene İzmir'de bulunan Faik arkadaş Ankara'ya gelmişti. Fabrikaya kaydoldu. Bunun gelmesinden ben sevinmiştim. Çünkü kendisini her ne kadar yakından tanımıyor idi isem de kongremize iştirak etmiş bir arkadaş idi. İlk temasımızda ümidimiz zaafa başladı. Ve az zaman sonra bu ümid tamamen iflas etti. Bu arkadaş komünist olduğu için kongremize iştirak etmiş bir kimse değil her nasılsa kongremize iştirak etmiş, aldatmaktan zevk alır, şuursuz ve şeciyesiz *[karaktersiz]* bir kimse idi. Tabiatıyla alakamız söndü.

* * *

Eski muallimlerden sakallı Celal Bey de sekiz on aydan beridir Ankara fabrikasında amelelik ediyor. Kendisinin vaktiyle Enternasyonal kongresine iştirak etmiş bir kimse olduğunu işittiğimden kendisiyle fabrikada temas yaptım. Arkadaş oldum. Ve oldukça samimi olduk. Bir gün kendisi Humanite okuyordu. Beni çağırdı. Humanite'de[5] Hanri Barbüs'ün umum Balkan proletaryasına hitaben beyannamesi var dedi. Aman oku diye rica ettim. Gazeteden okuyor ve bana tercüme ediyordu. Çok ruhlu ve ehemmiyetli ve bais-i istifademiz bir şey olduğunu anladım. Kendisine dedim ki "Celal Bey bu bizim için çok istifadeli bir şey. Bunu ben bir defa işitmek değil müteaddid kere okumak isterim. Ve sonra benim aynı arzu ve aynı ihtiyaçta arkadaşlarım da var. On-

---

5 *Humanite (Fr.: Humanité): Jean Jaurès tarafından kurulan, daha sonra Fransız Komünist Partisi'nin yayın organı olan gazete.*

ların da bunu okuması çok iyi olur. Lütfen bunu bize tercüme ediniz. Bu suretle bize hizmet edersiniz" diye yalvarırcasına rica ettim.

Evvela "peki" dedi. Üç gün sonra yapmadı, caydı. "Ben böyle şeyleri tehlikeli görürüm. Beni mazur gör" dedi. Bu cevap karşısında teessürümden şaşaladım. İşittiğime inanmak istemedim. Fakat işittiğim hakikatti. Vaktiyle Enternasyonale iştirak eden ve Lenin'in elini sıkan ve mefkûreci geçinen bir arkadaş. Okumak uyanmak hususunda açlık içerisinde olan biz arkadaşlara karşı bu türlü hareket ediyordu.

* * *

İstanbul'dan ayrılacağım günden bir gün evvel Kâzım ve Hamdi arkadaşlardan şu havadisi işittim. Vâlâ, Tekin ve Ahmet Cevad arkadaşlar ağız birliği yapmışlar ve Tekin'le Vâlâ, Asım arkadaşa müracaat etmiş. Kendileri partiden ayrılıp ayrı bir parti yapacaklarmış. Bu fikirlerine iltihak ettirmek için Said, Mustafa arkadaşlara da müracaat etmişler. Bunlar bu teklifi reddederek kendilerine şiddetle teessüf etmişler. Ayrılırken Asım arkadaşla temas yapamadığımdan fazla malumata malik değilim. Yalnız Tekin arkadaşın İstanbul'daki vaziyeti kendisinin pek alakasız olduğunu ve daha fazla havai-meşrebliğe doğru gittiğini ihsas ediyordu. Bununla olan temaslarımda buna karşı kendimde imanı ilmiyle mütenasib olmayan bir arkadaş hissi hasıl olmuştur.

Ankara'da içimizde bulunduğu zaman kendisini bize yüksekten tanıtmak isteyen ve içimizde, yazdığı şu şiirleri

Behey bizi korkak sanan kişiler
İçimizde binlerce on binlerce onbeşler

büyük bir heyecanla okuyan Nurettin arkadaş hakkında İstanbul'da bir malumat elde edemedim. Kendisi hakkındaki malumatsızlığım beni izhar-ı fikirden men ediyordu.

* * *

Geçen sene arkadaşların ilk tevkifi anında Ankara'ya gelen ve büyük bir heyecanla kendisini bize tanıtan Ragıb arkadaşa bir defa gittim. Asım arkadaşa uğramasını söyledim. Ve lakaydiliğinin esbabını sual ettim. Bana hikaye anlattı. Mevzua avdet ettim. Cevap olacak bir şey işitemedim. Nihayet randevu

aldım, ayrıldım. Fakat geleceği akşam gelmedi. Bir daha gelmekliğim icab etti. Gittim. Fakat ikinci randevuya da gelip gelmediğini bilmiyorum. Çünkü o günlerde artık Asım arkadaşla temasımız olmadı.

* * *

İstanbul'daki SeKa arkadaşlarımızın ahlak ve meziyetleri hususunda çok memnuniyetle mâlîyim *[doluyum]*. Fakat kendilerinin ataletinden müştekiyim *[şikayetçiyim]*. Bugüne kadar olan haller kendilerinin en doğru bir tercüme-i faaliyetidir. Fazla evham ve fazla uyuşukluk kendilerini alelekser *[çoğunlukla]* birbirlerinden habersiz hale koymaktadır. Ve bu suretle bilhassa Moper işleri çok intizamsızlık ve tekâsüle *[üşenme, kayıtsızlık]* uğramaktadır.

Amele İşleri

Ankara'daki İmalat-ı Harbiye İşçiler Cemiyetimiz terörden beridir faal vaziyette değildir. Yalnız vakit vakit ufak tefek içtimalar vukua geliyor. Yalnız canlı ve oldukça da iftihar-âver *[övünç verici]* bir muvaffakiyetimiz olmuştur.

İki sene mukaddem Hakimiyet-i Milliye gazetesinin idare müdürü Ziya Gevher etrafına topladığı mebus kodamanlarla bir otobüs şirketi meydana getirmişti. Ve istasyonla şehir arasındaki iki kilometrelik bir yerde işliyor ve on kuruş alıyordu. Ve bu mahal de amelenin en çok gelip gittiği bir yerdi. Akşamları yorgun yorgun fabrikadan çıkınca otomobile binmek hepimiz için çok şayan-ı arzu bir şeydi. İlk günlerde hahişle bindik. Fakat sonradan anlıyorduk ki bizim gibi işçilere on kuruş fazla bir para idi. Üç kişilik bir heyetle şirketin mümessili olan Ziya Gevher'e giderek rica ettik. Dedik ki, biz otobüslerinize daimi müşteriyiz. Fakat on kuruş bizim gibi fakir adamlara pahalı geliyor. Siz bunu lütfen biraz ucuzlatınız, yedi buçuk kuruşa indiriniz. Biz de buna mukabil hatta size üç yüz dört yüz birden abone olalım.

Bu teklifimiz huşunetle *[sertlikle, haşinlikle]* karşıladı. "Hayır, on kuruştan aşağı olmaz. İşinize gelmezse tabii binmezsiniz", dedi. Bu teklif karşısında yapacağımız şeyi düşünmeye hacet yoktu. Ertesi akşamdan itibaren şirketin otobüslerine karşı grev yaptık. Bu halimiz Ziya Gevher'i fena halde asabileştirdi. "Siz böyle şeyden anlamazsınız. Siz otobüse layık değilsiniz. Ben de sizi bundan sonra otobüslerime almayacağım." diye istasyonda yüzümüze bağırdı. Ve bize karşı güya mukabil grev ilan etti. O günler ki İstiklal Mahkemesinin en azılı zamanlarıydı, hücum eden de muhitin ve zamanın belli başlı kahramanlarındandı.

Kemal-i sükunet ve vakarla grevimize katiyen devama karar verdik. Ankara'nın bütün binek arabacılarıyla uyuştuk. Akşamları otobüs yerine dörder beşer kişi arabalara binerek gittik. Kararımıza şiddet ve kuvvet vermeye başladık. Ziya Gevher'in bu rezilane muamelesi amelenin bütün liberalleri üzerinde olduğu gibi muhafazakarları üzerinde de fena tesir yapmıştı. Fabrikanın eski kafalı ustabaşlarıyla bir gün bir otobüs şirketi yapmak tahayyülatına daldık. Bu hayale hakikat şeklini vermek biz yoldaşlar için yapılacak en büyük vazife idi. Bu arzu alakadarları ile hemen anlaştık ve teşebbüse geçtik. Ben iptidai bir nizamname hazırladım. Geçen sene Mayısın birinci günü klüpte Bir Mayıs tes'idiyle *[kutlamasıyla]* beraber bu işin müzakeresine geçtik. Beher hissesi on liradan ve bin beş yüz hissedardan mürekkeb bir amele otobüs şirketi tesisine o gün ekseriyetle ve büyük bir imanla karar verdik.

O günden itibaren hisse kaydına başladık. Bu işte heyet-i müteşebbise meyanında benimle beraber olan diğer arkadaşların hepsi köhne zihniyetli ve komünistliğin muannid *[inatçı]* bir surette aleyhdarı kimselerdi. Fakat Ziya Gevher'in aptalca hareket ve hakareti bu işte bu arkadaşları kendilerinin haberi olmayarak komünist yapmıştı. Bir ay sonra hemen 9000 liraya iki otobüs ısmarladık. Otobüslerimiz dört ay sonra geldi. Hemen fiyatları birer kuruştan otobüsleri işletmeye başladık. Bu hareketimiz bütün Ankara sekenesinin *[sakinlerinin, yerleşik halkın]* nihayetsiz derecede mazhar-ı takdiri oldu. Ziya Gevher ve diğer kodamanlar hırslarından hasta hale geldiler. Ve etrafına bu suretle işaaya başladılar. "Bu otomobiller amelelerin parası ile alınmadı. Bu komünistlerin işidir. Yoksa dört yüz amele nasıl olur da böyle iş yapabilir" dediler. Bu yalan işaa bizim için bir derece daha iyi oldu. Çünkü üst taraftan acaba böyle mi, acaba Rus parası ile mi yapıyorlar diye bizi nîm suretle araştırdılar. Arkadan tahkikatta bulundular. Halbuki bu heyet-i müteşebbisenin yedide altısı yani benden gayrisi halis muhlis muhafazakardı; yani kendi adamları idi. Ve bu iş yalnız amele kudretiyle oluyordu. Bizim otobüsler piyasaya çıktığından itibaren Ziya Gevher de fiyatları beş kuruşa indirdi. Bu suretle hem kendileri ve hem de bütün Ankara halkını büyük bir soygunculuktan kurtardık. Ben iki ay evvel Ankara'dan ayrılırken otobüslerin adedi sekize baliğ olmuştu. Ziya Gevher altı ay mukaddem bizim şirkete müracaat etti. Ve dedi ki, kazanç vergisi falan çıktı. Otobüsler beş kuruşa idare etmiyor. Gelin her iki şirket birden fiyatları tezyid edelim, dedi. Tahriren şu suretle cevab yazdık. "Aziz halkımıza karşı göstereceğimiz nasfet *[insaf]* ve alakanın şirketimizi hiçbir suretle zarara uğratmayacağı kanaat-ı kavisindeyiz. Ve halkın zararına kazanılacak parayı biz şirketimiz için en büyük ziyan add ediyoruz."

Kemafissabık *[eskisi gibi]* şirketimiz beş kuruş fiyatla çalışıyor. Ve günden güne tezyid-i faaliyet ediyor. İlk senenin yedi aylık temettüatını dahi sene başı içtimaında taksim ettik. Yedi ay içerisinde yüzde yetmiş temettüat-ı safiye hasıl olmuş. Ben elli liralık hisseme mukabil otuz lira temettü aldım. Bu amele muvaffakiyetini terör devrinin sessiz ve sedasız işleri diye addedebiliriz. Şimdi artık şirket tabii cereyanını almış ve inkişaf etmek üzeredir.

* * *

Ankara İmalat-ı Harbiye Esliha Fabrikasındaki küçük kütüphaneyi güzel ve zengin bir hale getirdim. Beş yüz cildi mütecaviz kitap var. Fakat maatteessüf kütüphaneyi bir amele kütüphanesi yapmaklığa imkan bulamadım. Kütüphaneye aldığım kitapların içerisinde bizim işimize yarar kitap, parmak adedini bile geçmedi. Bunu bilhassa derin bir esefle kayd ediyorum.

Uyanmaya istidadı olan amele arkadaşlar kütüphaneye bana müracaat eder. "Aman bana Ana romanı ayarında bir kitap ver" diye yalvarırlardı. Ben de elimi kavuşturur, sükut ederdim. Bizim memleket proletaryasına edilecek hizmetlerin başında, ben bu ciheti büyük ehemmiyette görüyorum. Henüz duygusu kâfi derecede inkişaf etmemiş bir amele bize aid ilmî eserler okumaklığa pek az meylediyor. Mesela Ankara'daki kütüphanenin her gün asgari elli okuyucusu vardır. Fakat bunun kırk dokuzu roman meraklısıdır. Bunun için burada bilhassa bu eksikliğin telafisine çalışılması çok yerinde bir hizmet olacaktır.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 01_08, Belge no: 513-525 (Osmanlıca)]

VEDAT NEDİM'İN ŞEFİK HÜSNÜ'YE MEKTUBU

28 Eylül 1926

Azizim Tayfur,

Son posta ile gelen mektuplarını ve melfufatını dün aldım. Ben de zaten dün işime gidebilmiştim. On iki gündür evde ve yatakta idim. Karnımda büz kesesiyle yattım ve iğne ipliğe döndüm açlıktan. Kör olası kör barsak beni epey hırpaladı. Şimdi iyileştim. Arkadaşlar beni ziyarete geldiler. Ve onlarla parti işleri hakkında müdavele-i efkâr ettik. Fakat arada resmi bir içtima akd edemedik.

Şimdi sana arada olanı biteni anlatayım :

- Ömer, hem parti işleri, hem de ve daha ziyade kendi hususi işlerinin halli için Trakya'ya müteveccihan hareket etti. Bir ay kadar oralarda kalacak.

- Kâzım'ın parmağı kesildi. Hastahanede yatıyor.

- Ben de kör barsaktan yattım. İşlerimiz bir az intizamını kayıp eder gibi oldu. Her halde yine yoluna girecektir. Buna emin olun.

- Size sevinilen bir haber olarak İzmir'den irtibat vasıtasıyla ilk vilayet komitesi raporunu aldığımızı söyleyebilirim. Oradan İsmail Hakkı yoldaşı gönderiyorlar. Eylül nihayetine buraya gelecekmiş. Biz de size yollarız. Raporu da SeKa içtimaında münakaşa ettikten sonra size gönderirim.

- Bir de acıklı bir haber: Mevsuk bir rivayete nazaran Cem bütün olanı biteni yani nasıl oraya gittiğini, orada ne yaptığını nasıl avdet ettiğini burada bazı mebuslara anlatmış! Kendisini fellik fellik arıyoruz. Daha bulamadık. Ömer yoldaş da takip edecek. Bakalım!

Orhan da kayıplara karıştı. Son defa "Hakkı" namında birisi gelmiş. Talebe işlerindeki kabahat Şamil'e aittir. Adana'dan gelenleri o pek ballandırmıştı. Demek cılk çıktı ha!? Son gidenlere de bir diyeceğiniz yok ya! Fuat çok iyidir. O çocukta benim çok ümidim var. Gayet seciyeli bir gençtir.

Aman sırası gelmişken söyleyeyim: Memnun olmadığınız, bir işe yaramayacağı tahakkuk eden talebeleri tatlılıkla iade etmeye bakın. Sürgün etmeye, hapse atmaya falan kalkışmayın. Bu çok fena bir metod. Orada böyle sürgün edilmiş bir çok gençler varmış. Bunlar bir kolayını bulup sefarethane filan vasıtasıyla buraya bir kapağı atarlarsa halimiz harab!

- Kontrol komisyonu Mustafa ve Said'in muhakemesini yaptı.

Neticede Mustafa'nın beraatine karar verildi. Mamafih kendisi fena halde takbih edilmiş, kabahatleri itiraf ettirilmiştir. Mustafa'dan bütün arkadaşlar beyan-ı memnuniyet ediyorlar.

Said işinin hallini para meselesinin halline terk ettiler.

Said, Mustafa aldıkları paranın parti ve Moper için değil doğrudan doğruya Nazım ve Hoca'ya verilmek üzere alınmış hususi - hatta Alimof tarafından birikmiş maaşları olarak – verilmiş. Bu para olduğu ve öylesine verdiklerini iddia ediyorlar.

Diğer taraftan bir rivayete nazaran güya Said ayrıca Prof ve Moper tarafından para almışmış. Bu cihetlerin tahkikini rica ediyoruz.

SeKa'nın mevkiini tahkim için bu muhakemelere zaruret hasıl oldu. Aksi takdirde SeKa dahilinde bir ikilik hatta bir "rupture" *[kopma]* olması tehlikesi mevcut idi. Arkadaşlar Said işine de –şimdiye kadarki cezayı kâfi gördük. Bundan böyle disiplinli bir arkadaş olarak çalışmak şartıyla– tatlıya bağlamak istiyorlar. Vaziyet bunu böyle icab ettiriyor:

- Ben sana evvelki hususi mektuplarımın birinde Şamil hakkında bir şey sormuştum. Onun cevabını vermedin. Niçin?

Tekin ve Vâlâ kararlarında musırrlar! Biz de ilk içtimada haklarında lazım gelen kararları alacağız. Bunların ettiği haltın yanında Said'in yaptıkları zemzem ile yıkanmış kalıyor, değil mi?!

SeKa, işi resmiyete dökmeden siz orada hiçbir teşebbüse girişmeyin. Bu meselede zannediyorum ki Nâzım'ın da büyük bir kabahati var. İnşallah yanılıyorumdur! SeKa lazım gelen şiddetle vazifesini yapacaktır.

- Reşat'tan bugün Konya'dan bir mektup aldım. Bana gitmeden uğrayacaktı. Kendisine yazacağım.

- Ragıp vaadine rağmen gelmedi. Ondan hayır yok. O fena halinde yılmış. Sedat da telefonla ettiği vaadi tutmadı ve gelmedi. Gençlik en çürük tarafımızmış. Halim'in verdiği adresler çil tavuğu gibi dağılmış!

Bugünlük de bu kadar. Gözlerinden hasretle öperim. Arkadaşlara bir çok hürmet.

Süleyman

Mektuplarımın sana açılmadan vasıl olup olmadığına dikkat et!

[Yan yazılmış yazı]

Gönderdiğim rezolüsyonun *[kararın]* serlevhasını *[yazı başlığı]* sen yaz.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 01_08, Belge no: 528-530 (Osmanlıca)]

28 Eylül SeKa İçtimaı

İçtimada: Süleyman, Mahmut ve Rıza arkadaşlar hazır bulunmuşlardır.
Ömer yoldaş seyahatte ve Rafet yoldaş da hastanede bulunduklarından içtimaa iştirak edememişlerdir.

1 – İzmir Vilayet komitesinden gelen ilk resmi rapor okunmuştur. Bu rapor fırkamızın merkeziyete doğru attığı ilk mühim adım olması itibarıyla çok mühimdir. Kurduğumuz irtibat teşkilatının muvaffakiyetle işlediğini görmek de bizi ayrıca sevindirmiştir. Raporu leffen takdim ediyoruz. Kıraatından da anlaşılacağı üzere İzmir teşkilatımız hakiki parti faaliyetine büyük bir vukufla başlamıştır. Yazılacak cevapta: On olduğu bildirilen parti azasının mufassal künyelerinin işlenmesi, parti içinde faaliyet derecelerinin tayini, mevcut amele teşkilatları hakkında daha mufassal malumat talebi ve bizim derece-i nüfuzumuzun tespiti, hücrelerde parti derslerinin yapılıp yapılmadığı, İsmail Hakkı yoldaşın ve kabilse bütün matlub şeraiti haiz birkaç diğer yoldaşın da talebe olarak i'zamı, istenebilen gazete, kitap ve sairenin tedarik ve irsali takarrür etmiştir.

Ayrıca İzmir'den gönderilen bir talep hakkında Doktor yoldaşın tenkitleri de iblağ olunacaktır. Aylık raporların, MOPR aidatının muntazaman merkeze irsali de ihtar olunacaktır.

Ayrıca vilayetlerde tatbik olunmak üzere bir "Teşkilat Planı" hazırlanmıştır. Bunu da bütün vilayet komitelerine fırsat düştükçe göndereceğiz.

2 – İçtimamızda müzakere olunan en mühim meselelerimizden biri de Amele Teali Cemiyeti'nin senelik kongresi meselesidir. Bu Teşrinievvel'de akdolunacağı resmen gazetelerle ilan olunan ve bütün şuabattan *[şubelerden]* murahhaslar gönderilen bu kongre legal sahalara çıkacak illegal faaliyetimiz için çok mükemmel bir fırsattır. Kongrede mevzubahis edilmesi matlub olan noktalar esas itibariyle bervech-i ati *[aşağıda belirtilen]* tesbit edilmiştir:

1 – Siyasi bir mukaddime: İrticai hareketlere karşı amele sınıfının vaziyeti.

2 – İktisadi vaziyet: Türkiye'nin sanayileşmeye doğru attığı adımlar, amele sınıfının büyümesi, hayatın pahalılaşması, buna mukabil yevmiyelerin yerinde sayması

3 – Amele sınıfının teşkilatlanması zarureti, amele hukukunun meşruiyeti, binaenaleyh mesai kanununun bu sene muhakkak meclisten geçmesinin talebi. Bu maksatla Ankara'ya telgraflar keşidesi

4 – Partimize yeni legal faaliyet sahaları ihzar edebilmek için atılacak lozunglar *[sloganlar]* A: Ankara memurlarının yaptıkları gibi, amelenin de beraber istihlak kooperatifleri teşkili B: Amele yalnız midesini düşünmemelidir, sıhhatini ve kafasını da düşünmelidir. Bianenaleyh spor klüpleri açmak, gece dersleri tesis etmek, kütüphaneler kurmak, amele klüpleri yapmak.

Bu esasatı havi olmak üzere bir nutuk ihzar edilecektir. Ve Amele Teali Cemiyeti katib-i umumisi Hüseyin yoldaşa okuması için verilecektir.

Yeni intihab olunacak Heyet-i İdare'nin tespiti de Prof-büro'ya havale edilmiştir.

3 – El'an *[Halen, şimdi]* Moskova'da bulunan Faik yoldaşın ve Azerbaycan'da bulunan Nurettin yoldaşın azami süratle buraya sevki. Faik yoldaş Ankara'ya gönderilecektir.

4 – Bütün hücrelerde verilen derslerin vahdetini temin için bir program ihzarı

5 – Hücrelerde siyasi terbiyenin tevhidi maksadiyle de haftanın en mühim siyasi ve iktisadi hadiselerinin bizim gözümüzle tespit ettikten sonra şapirografla teksiri, hücrelere ve vilayetlere tevzii.

Bu içtima dört buçuk saat devam etmiştir

Kâtib-i umumi
Süleyman

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 27, Klasör: 34_36, Belge no: 429-430 (Osmanlıca)]

İZMİR İL KOMİTESİ RAPORU

9 EYLÜL 1926

Türkiye Komünist Partisi Merkezi Komitesine

İzmir vilayet komitesinin kararına iktiran eden *[yaklaşan]* son raporu ber vech-i zîr *[aşağıda belirtiği gibi]* takdîm ederiz:

1-İktisadi vaziyet: Son üç dört ay zarfında İzmir'in iktisadi buhranı günden güne artmaktadır. İncir ve üzüm mahsulü ile bunun bir dereceye kadar önüne geçileceği zannediliyor idi. Fakat müstahsillerin borçlarını tediye zamanının yaklaşması üzüm ve incirin birdenbire ve fazla mikdarda piyasaya dökülmesine sebebiyet verdi. İncir ve üzüm mahsulünün birdenbire piyasaya fazla miktarda dökülmesi geçen seneye nisbeten fiyatının dehşetli surette düşmesine sebebiyet verdi. Bunun önüne geçmek için hükûmet müstahsillere İş Bankası vasıtasıyla ikiyüz bin liradan fazla kredi açtı. Fakat bu da fiyatların yükselmesi için bir âmil olamadı. Kaliforniya incirlerinin rekabeti de fiyatın düşmesine sebebiyet verdiği söyleniyor. İncir fiyatının düşmesi esasen piyasada mevcut olan para fıkdanını *[eksikliğini, yokluğunu]* bir kat daha artırdı ve bunun neticesi yedi sekiz ay evvel başlanan inşaat ve tesisat-ı sınaiye gayr-i tabii tevakkuf *[duraklama]* devresine girdi. Piyasadaki buhran memleketin bütün tabakaları üzerinde tesirden hâli kalmamıştır. Bilhassa ufak fabrika ve atölye temin edenler himayesizlik ve vergilerin ağırlığından Avrupa mallarına rekabet edemediklerini ve böyle devam ederse iflas edeceklerini söylüyorlar. Bunlara dahil olan makarna fabrikası hergün yevmi olarak yirmi beş lira zarar etmektedirler.

İzmir'de son üç aylık işsizlik şimdiye kadar tesadüf edilmemiş şekildedir. Buna sebep memlekette mübadiller ve muhacirlerin yekûnu mühim bir mikdardadır. Ekserisi köylü tabakası olan mübadiller buraya geldikten sonra vesaitsizlik ve vergilerin tazyiki altında ziraatle iştigal edememeleri şehre hücuma sebebiyet vermiştir. Bidayette *[başlangıçta]* dahilde talep edilen işçi kuvvetine şimdi ihtiyaç görülmemektedir.

2-Hükûmetin son defa toplamak istediği tedrisat vergisi aleyhinde vilayet-

te on bin istida *[dilekçe]* olduğu için hükûmet bu vergiyi de toplayamamaktadır.

İzmir'de amele cemiyetleri ve amelenin son vaziyetten sonraki halet-i ruhiyesi:

İzmir'de altmışa yakın muhtelif cemiyet var. Fakat bunların ekserisi esnaf cemiyetidir. Mesela: Celepler Cemiyeti namı altında olan bu cemiyetin her azası lâakal *[en az]* on bin liralık sermayedarlardır. Bunların teşekküllerinden maksat kendi aralarındaki rekabete mani olmaktan başka birşey değildir. Bunun için bizim amele cemiyeti diye sayabileceğimiz cemiyetlerin adedi pek mahduddur. Bunlar da Kasaba ve Aydın şimendiferciler cemiyetleri, müretti-bîn cemiyeti, iplik fabrikaları emekçiler cemiyeti, henüz daha lonca usulünden kurtulamamış liman amele cemiyeti vardır. Bunlara dahil olan amelenin yekûnu son zamanda çok düşmüştür. Umumiyet itibarıyla teşkilatlı amelenin mevcudu üç bini tecavüz edememektedir.

Amelenin halet-i ruhiyesi: -Vâkıâ bazı unsurlar üzerinde inkılapçı temayüller ve tesirler görüyor isek de bunlar ferdi ve bu cereyânlar insiyaki bir şekildedir. Ve bizim istifade edeceğimiz ve teşkilatlandırabileceğimiz ancak bu unsurlardır. Geriye kalan ve ekseriyeti teşkil eden kitle şuursuz olmakla beraber son vekayiden ürkerek hiçbir işe karışmayan ve hatta yemek meselesinden başka birşeyler konuşmayanlardır.

"Yapılan Teşkilat"

Vilayet komitesi dört kişiden müteşekkil olmak üzere teşekkül etmiştir. Mıntıka komitelerinden yalnız Halkapınar ve Çarşı mıntıkaları derdest-i teşekküldür *[kuruluşu tamamlanmıştır]*. Vilayet komitesi İzmir'i dört mıntıkaya ayırmıştır. Bunlardan ikisi olan Karşıyaka ve Alsancak mıntıkaları için henüz arkadaşlarımız yoktur. Mıntıka komiteleri yapıldıktan sonra her fabrikada birer hücre yapmamız da taht-ı karara *[karar altına]* alınmıştır. Fırka mevcudu on kişidir. Aidat-ı şehriye yüzde iki olarak kabul edilmiştir. Teşrinievvel bidayetinde tahsilata başlanacaktır. Kadın azamız hiç yoktur. Halbuki melbûsat fabrikalarında amelenin ekseriyetini kadınlar teşkil etmektedir. Onların arasında çalışabilmek için kadın arkadaşa ihtiyacımız vardır. Merkez ile muhabere ve irtibat için henüz arkadaş bulamadık. Muhabere ve irtibatın Afyonkarahisar ve Eskişehir tarikiyle yapılması daha kolay olur kanaatindeyiz çünkü Afyon'a kadar gidip gelen makinist arkadaşlarımız vardır. Fakat Afyonkarahisar'da bir ir-

tibat noktası vazifesi görecek bir arkadaşın gönderilmesi lazımdır. Mektup ve gönderilecek gazetenin Afyon ve şimendifer tarikiyle irsali daha muvafık olur zannındayız. Çünkü limanda kaçak eşya dolayısıyla yapılan rüsûmat kontrolü pek sıkıdır. Bununla beraber gazete ve kitaba pek fazla ihtiyacımız olduğunu fırkanın nazar-ı dikkatine vaz' ederiz.

9 Eylül 926

Komünist Fırkası İzmir Vilayet Komitesi
Kâtip
(imza)

Müteferrik havadisler: -İzmir'de yevmi olarak Cumartesi gününden maada intişar eden gazeteler: Anadolu, Ahenk, Yeni Asır, Son Telgraf, Hizmet olmak üzere beş gazetedir.

Muvafık adres verildiği takdirde yevmi gazeteleri göndeririz.

2-Teşkilatımızın zafiyetine binaen hareketi teehhür eden İsmail Hakkı yoldaş Eylül 926 nihayetinde buradan hareket edecektir. Kendisini tanıyabilmeniz için bir adet fotoğrafını gönderiyoruz Vürûdunda size mufassal malumat ita edecektir.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 22, Klasör: 28_36, Belge no: 285-288 (Osmanlıca)]

İZMİR İL KOMİTESİ: İKİNCİ RAPOR

11 EKİM 1926

İktisadi vaziyet: İzmirin iktisadi vaziyetini etraflıca tedkik edebilmek için evvela klasik görüşlerden kurtularak muhiti sakin ve münferid surette tahlil etmek icap eder. İzmir'in diğer Türk şehirlerine nisbeten has olan mümtâziyetlerinden biri de hem sınaî ve hem de ticari bir temerküziyeti bulunması mahallin kıymetine bir kat daha revnak *[parlaklık, canlılık]* vermektedir. İzmir garp emperyalistlerinin tazyikinden kurtulduktan yani 1922 senesinden bed' ile bugüne kadar geçen dört sene zarfında çok derin iktisadi mücadelelerle çarpmıştır. Türk burjuvazinin İzmir'e tesahübü *[sahiplenme]* ile başlayan siyasi galibiyeti dolayısıyla İzmir'in yegâne ihracatı olan üzüm, incir ve saire mahsulatının mezrû *[ekili]* bulunduğu muhitler bakımsızlık dolayısıyla 1922-1924 seneleri zarfında matlûb derecede istihsali vukua gelmemiştir. 1924 senesinden sonra Avrupa-i Garbi'den hicret eden muhacirînin azami sa'y kuvvetleri bu bakımsız toprak üzerinde sarf edilerek 1925 senesi zarfında müstahsilin bir parça vaziyet-i iktisadisi düzelebilmiştir. Türk burjuvazisi siyasi mücadeleden muzafferan çıkınca ilk prensibi olan İzmir üzüm ve incir müstahsillerine muavenet etmek ve İzmir'in üzüm ve incirini cihan piyasasında layık olduğu mevkie çıkarmaktı. 1923 senesinde İzmir'de münakid İktisad Kongresinin devamı müddetince daima bu yara üzerinde uzun münakaşalar cereyan etti ve netice itibarıyla incir ve üzüm müstahsillerine azami müzaheret ile maddi muavenet taht-ı karara alındı. Mahvolan tarlalar, bahçeler zamanla imarı kabil olabileceği ve mahsuldâr arazinin nâ-ehiller ellerinde bulunması matlub derecede faide hasıl edemedi ve bunun bir netice-i mühimmesi olan 1926 istihsalinde bu yaranın en iğrenç şekli meydana çıktı.

İzmir'in belli başlı ihracat mevsimlerinden olan Eylül, Teşrinievvel, Teşrinisani aylarının mebdei olan Eylül ayı zarfında üzüm ve incir ilk piyasaya çıkılış gününde derhal Amerika sermayedarlarının kuvvetli boykotajı üzümün hammadde olarak iştira *[satın alma]* edebileceklerini dermeyan etmeleri *[ortaya koymaları]* üzüm müstahsillerinin iki seneden beri fevkalade bir gayretle vücuda getirdikleri istihsalleri yok bahasına iştira edilmekde idi. Tabii bir netice olan işsizlik bunun arkasından çıktı. Memleketin sa'y *[emek, çalışma]* kuvvetleri boş kalmakla beraber müstahsillerin de borçları tediye zamanı hulûl etmiş ve geçmiş idi.

Hükûmet makinesinin vakt ü zamanıyla icap eden tertibatı alamadıkları cihetle İzmir'in hemen hemen bütün hanları üzüm ve incirin birer deposu olmakta ve istihsal günden güne mahvolmakta idi.

Memleket gazetelerinin gizli bir hakimiyet altında bulunması bu acı hali izah edemiyor. Ticaret Odasının ilk teşekkül anı olduğu için piyasaya hakim olmaması nihayet Amerikan sermayedarlarının fikirlerinin tatbikine büyük âmil olmuş idi. Tüccarlar mallarını kâmilen "Fig Pekırs"[6] kumpanyasına devretmişlerdi ki hükûmet İş Bankasına incir ve üzüm müstahsillerine verilmek üzere ikiyüz bin liralık bir kredi küşâd etti. Fakat tavşan dağı çoktan aşmış bulundu.

Halk Fırkası: İzmir'de amele hayatının küskün bir vaziyette bulunmasını fırsat addeden fırkanın merkezî teşkilâtı amele cemiyetlerine nüfuz etmekte gecikmemektedir. Bilhassa İzmir kunduracı ve dikişçi esnafının vücuda getirdikleri cemiyete fırkanın muavenetiyle genç işçilerden mürekkep bir bando ve mızıka vücuda getirilmiş ve bu sayede diğer cemiyetlere nüfuzlarını temin etmişlerdir.

İzmir'in mesul-u hayatı olanlar amele arasında kuvvetli ve çok hafî bir komünist teşkilâtının mevcut bulunduğuna Allah'a inandıkları gibi kânidirler. Bilhassa Mehmet Ali yoldaşın tevkifinden sonra tevkif edildiğim zaman bana çok tazyik ettiler ve böyle bir teşkilatın mevcut oldukları; ve bunu idare edenlerin hepsini bildiklerini hatta Mehmet Ali yoldaşı teşkilâtın bir reisi olarak tanıdıklarını söylediler.

Fırka her iki şimendifer fabrikaları içine sivil taharrî memurları koyarak işçiler içinde çalıştırmaktadır ve bugün tütüncüler başta olmak üzere incirciler ve kunduracı dikişçi cemiyetlerini tamamiyle kendi hakimiyetine almıştır ve diğer cemiyetleri tütüncüler etrafında toplamak üzere azamî bir surette çalışmaktadır.

Ocaklar: Türk Ocakları İzmir'de hemen hemen cemiyetlerinin binası dahilinde çalışmakta ve memleketin hayat-ı içtimaîsi üzerinde hiçbir suretle mevkî bulamamaktadır. Bilhassa 1925 senesinde İzmir'de teşekkül eden bir içtima-ı umumîde med'uv *[davetli]* bulunan etraf ve civar teşkilâtları murahhasları ocağın gençlik üzerine hakim olması dolayısıyla bir çok murahhaslar iştirakten istinkaf etmişler *[reddetmişler]* ve dolayısıyla büyük patırtılar yapmışlardır.

6 *Fig Pekırs: İzmir'de faaliyet gösteren incir ve kuru üzüm ihracat şirketi. Tam adı: "The Smyrna Fig Packers, Ltd. Exports of Figs and Sultanas. Cable Adress: Packers - Smyrna, POB: 186 Smyrna"*

Ocağa zannetmiyorum ki amele arkadaşlar dahil olabilsin, zira bir defa ocağa kaydedilmek için (250) kuruş ve mahiye olarak (100) kuruş talep edilmektedir. Bu talebin ise amele arasında inkişaf edemeyeceği gayet tabiidir.

Hulasa: İzmir'in bir sınaî merkez olması ve günden güne ve bu adımlarla yürümesi dolayısıyla yangın yerlerine bir çok ticarî müesseseler inşa edilmekte ve incir kutuları imâl eden müesseselerin temerküz etmesi bize istikbâlde İzmir hakkında çok mühim neticeler ihzar etmektedir.

Siyasi faaliyetimiz hususunda fırka heyet-i merkeziyesinin bu hususa azamî faaliyet itası ve zahîr *[yardımcı]* olmasını temenni ederim. İzmir'in (amele kadın hayatı) bilhassa şayan-ı tetkiktir ki bu işçilerin kısm-ı azamı muhaceret dolayısıyla gelmiş garbî Avrupa'nın şuurlu ve kabiliyetli insanlarıdır. İzmir vilayet komitesi bu hususta kadın yoldaşlara son derece ihtiyacı vardır.

İçtimaî Vaziyet: İzmir'in içtimaî vaziyetini anlayabilmek için evvel emirde İzmir muhitini biraz bilmek ve tanımak lazımdır. İzmir'in hayat-ı içtimaîsinin % 90'ını fakir işçiler teşkil etmektedir. Köylü hayatı esasen İzmir'in içtimaî vaziyet-i hayatiyesiyle pek alâkadar olmamakla doğrudan doğruya Aydın'a tabîdirler.

Ve bu zavallı insanların bütün sa'yları Nazili, Aydın ve Denizli'de kasaba ve köy derebeylerinin vasi *[geniş]* mezruat sahalarında temerküz etmiş bir halde bulunurlar. Bunların hakkında daha mufassal malumatı ikinci bir raporda izah etmek icab etmektedir.

Amele Hayatı: İzmir'i hem ticarî hem de sınaî bir merkez olarak tanımış olduğumuz cihetle buradaki erbab-ı sa'yin halât-ı ruhiyeleri ve seviye-i içtimaîyelerini bilmek ve anlamak hiç şüphesiz lazımdır.

İzmir'in bütün sınaîsi Alsancak'dan bed'en *[başlayarak]* Halkapınar'a kadar imtidat eden *[uzanan]* bir saha dahilinde olup buralarda un, şayak, Kasaba ve Aydın şimendiferleri fabrikaları, iplik fabrikaları bulunmaktadır. Bu fabrikalardan yalnız şimendiferleri müstesna edecek olursak diğer şayak, un, iplik fabrikalarının müstahdemlerinin vaziyetleri çok elim ve fecîdir. Bilhassa burada Şark Halı Kumpanyasının iplik fabrikasından biraz mufassal malumat ita edilmesini münasip görmekteyim.

Halkapınar'ın ratıb ve pis bir mahallinde etrafı yüksek duvarlarla muhat olan ve kapısının üstünde (Şark Halı Kumpanyası) levhası bulunan bu fabrika-

daki müstahsillerin (yüzde) % 95 kadın, çoluk ve çocuktan ibaret olup; son zamanlarda askeri mübayaâtın vermiş olduğu battaniye, çaput vesaire siparişatı üzerine Ağustos 926 mahından *[ayından]* beri günün yirmi dört saatinde faaliyetindedir. İşçileri altı yüze iblağ ederek müddet-i mesaiyi on iki saate çıkarmakla yevmiyelere zam icra etmiş ve aynı zamanda on iki saatlik mesaiyi kabul etmeyen elli zavallıya fabrika kapılarını kapamıştır. Terk edilen bu zavallılar memleketin hükûmetine ve Ticaret Odasına arz ettikleri muhik şikâyetleri nazar-ı itibara alınmadı; bir gün beş kadın ve iki erkek işçinin fabrika direktörünün otomobiline hücumları ve hak istemeleri zavallıların da üçer ay hapislerini intâc etti *[sonucunu doğurdu].*

Mezkûr Şark Halı Kumpanyası'nın İzmir'de beş fabrikası olup bunların halı imalinde ayrı ayrı şubelere taksim edilmiş olup işçi mevcudu 1500, 1800'dür ve bu kadar mevcuttan ancak 120 kişinin vücuda getirebildikleri İzmir Emekçiler Derneği namında gayr-i faal bir cemiyetleri vardır.

(İzmir'de mevcut cemiyatın bir listesi melfûfdur.)

Kasaba ve Aydın şimendifercilerinin ayrı ayrı birer cemiyetleri var ise de faaliyet sahasında bir semere hasıl edememekte ve bilhassa İzmir'de İstiklal Mahkemesinin son burjuva terörünün tatbiki ameleyi içtimai hayattan çok uzaklaştırmıştır.

İşçiler arasında faaliyet için illegal gazetelere ihtiyaç olduğu vazıhdır. Kitap hususu ise son derece ihtiyaç vardır. Bu iki husus temin edildiği takdirde İzmir'in proleterleri İzmir'in inkişafı gibi kendi haklarını da inkişaf ettireceklerdir.

İzmir-Kasaba ve Temdidi Demiryolları İşçiler Birliği
Aydın Şimendiferciler Birliği
İzmir Emekçiler Derneği
İzmir Kunduracı ve Dikişçi Esnaf Cemiyeti (Bir spor klüpleri ve bir bando, mızıka vardır)
Berber Esnafı Derneği
Yük Arabacılar Cemiyeti
Binek Arabacılar Cemiyeti
Ekmekçiler Cemiyeti
Şekerciler Cemiyeti
Mürettibîn Cemiyeti

İzmir Tütüncüler Cemiyeti
İzmir Rıhtım ve Liman Amele Taavün Cemiyeti (ikiye münkasimdir)
Dişçiler Cemiyeti
Etibba Cemiyeti
Muhâmiler Cemiyeti
İzmir'de otuz altı cemiyet mevcuttur.

11 Teşrinievvel 1926

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 22, Klasör: 28_36, Belge no: 289-296 (Osmanlıca)]

SEKA İÇTİMAI

Seka'nın 12 Teşrinievvel içtimaı

İçtimaa yalnız Süleyman ve Rıza yoldaşlar iştirak etmişlerdir. Diğerleri davet edildikleri halde gelmemişlerdir.

İlk Karar: Bu arkadaşlara kati ihtaratta bulunmak ve vazifeye davet etmek.

2 – Amele Teali Cemiyeti'nin kongresinde atılan lozung'ların tahakkuku için çalışır. Yani amele kooperatifleri, amele klüpleri teşkili hakkında layihalar ve nizamnameler, broşürler ihzar etmek.

3 – Nevzad yoldaşın amele hikayelerini legal neşr etmek.

4 – İzmir'den İsmail Hakkı yoldaş gelmiştir. Bu yoldaşın İzmir'den infikâki *[ayrılması]* oradaki teşkilatımızı zayıflatmıştır. Bunu İzmir vilayet komitesi açıkça söylemiştir. Ve bizden diğer bir yoldaşın i'zamını talep etmiştir.

İsmail Hakkı yoldaş İzmir'in eskisi olduğu ve bir çok münasebetleri ve nüfuzu olduğu için kendisinin İzmir'e iadesine karar verilmiştir.

5 – Nevzad yoldaşın piyonerleri zahiren çok genç göründükleri için vapura bindirmekte tehlike melhuzdur *[umulur, beklenebilir]*. Vapurlar sıkı bir kontrole tabiidir. Binaenaleyh bunların da gönderilmemesi Haygits ile beraber muvafık görülmüştür. Daha fazla talebe gönderilemeyecektir.

6 – Vâlâ ve Tekin kati olarak partiden istifa etmişlerdir. Bunlar hakkında bir takrir ihzar olunarak hücrelere vilayet komitelerine tamim edilecektir.

7 – Nâzım yoldaşın Karadeniz vapuruna gitmesi ve kendisini oradaki Türklere göstermiş olması çok fena olmuştur. Çünkü oradaki Türkler hakkında tahkikat yapmak için Vala'yı müteaddid kereler polise davet etmişlerdir.

Süleyman

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 01_08, Belge no: 531 (Osmanlıca)]

VEDAT NEDİM'İN ŞEFİK HÜSNÜ'YE MEKTUBU

14 Teşrinievvel 1926

Azizim Tayfur,

Annenin mektubunu bizzat götürdüm. O da ertesi günü bir cevap getirdi. Leffen gönderiyorum.

- Paramız bitmek üzeredir. Moperden hiçbir şey almadık. Amele klüplerinin açılabilmesi için "Prof"un da yardımı şarttır. Malum ya, bir bina tutmak, tefriş etmek filan lazım. Bütün bunlar para ile olur.

Teftiş seyahatlerine de çıkmak lazım. Bunun için de para lazım. Vilayet komitelerine yardım ediyoruz. Gelecek posta ile hesapları takdim ederim.

- Size üç ay evvel kitap ve gazete yollamıştım. Aldınız mı? Hiçbir ses çıkmadı da merak ettim.

- Sadri illegal gazetenin fena halde aleyhinde imiş. "Dışarıda kalanları da deliğe mi tıktırmak istiyorsunuz?" diyormuş!

Bu günlük de bu kadar. Gözlerinden hasretle öperim.

Bütün arkadaşlara bir çok selam. Buraya göndereceğiniz arkadaşlara partinin bütün sırlarını, şahıslarını söylemeyiniz.

Cem güya Faik ustanın adını her yerde söylüyormuş!

Halim'e söyle, gençlerden ne Sedad ne Ragıb gelmediler. Vaad etmiş olmalarına, müteaddid davetlerimize rağmen!

Süleyman

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 01_08, Belge no: 532 (Osmanlıca)]

lakis zaafa duçar eder. Daha zayıf düşmeye de kuvvetimiz müsaid değildir. Siz de burada olsanız, aynı suretle hareket etmek mecburiyetinde kalırdınız. Merak etmeyiniz ki Sait'e yüz vermiyoruz. Bilakis kabahatlerini affettirmek için daima daha faal olması lüzumundan bahsediyoruz.

Amele Teali Cemiyeti gittikçe canlanıyor. Yakında spor ve amele klubü açılacak. Cumhuriyet Bayramı'nda tezahürat yapacağız. Bir otomobil tutulacak üstüne büyük bir örs ve çekiç konacak. Arkasından amele sporcuları, kırmızı zemin üzerine siyah örslü ve çekiçli gömlekleriyle geçecekler. Sonra kadınlar ve daha arkasından işçiler... fanilaları biz yaptırdık. Amele kooperatifleri hakkında bir broşür de neşr edeceğiz.

İzmir iyi çalışıyor. Bir raporu daha yolluyoruz.

Paramız suyunu çekiyor. Masraflarımız çok. Amele klubü için iki yüz lira sarf edeceğiz. Fanilalar elli liraya patladı. Neşriyat için de para lazım. İzmir ve Adana vilayet komitelerine her ay yüz elli lira kadar para yollamak lazım. Şakir'e biz bakıyoruz. Rıza'ya da öyle. Yine ilk vasıta ile para yollamaya bakın. Gelecek posta ile ben de hesapları yollarım.

Bu sefer de bu kadar. Kongreye ben gelemeyeceğim. Sen SeKa nâmına iştirak et. Büyük kongreye murahhas yollarız. Şevket bazı kitaplar istiyor.

Gözlerinden öperim. Arkadaşlara birçok hasret, Nâzım'ı onun zannetmem ki kabahati olsun.

Süleyman

Emine'yi iadeniz doğru değildir. Bir kadının vapura çıkması çok tehlikeli idi. Bilhassa şimdi ki müthiş bir kontrol var.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 01_08, Belge no: 534-537 (Osmanlıca)]

HAMDİ ŞAMİLOF'TAN ŞEFİK HÜSNÜ'YE MEKTUP

25 Teşrinievvel

Aziz kardeşim,

Şimdi Süleyman yoldaş bana göndermiş olduğun mektubu getirdi ve beraber okuduk. Senin bu mektubuna cevap vermek icap etti.

Bir defa neden şimdiye kadar mektup yazmadım? Ben şimdiye kadar her hususta sana mektup yazmayı Süleyman yoldaşa söylüyordum ve yazıyordu. Zaten ben ne yazacak idim ise Süleyman yoldaş da onu yazıyordu öyle zannederim. Bundan on gün mukaddem sana bir mektup yazmıştım ve bu güne kadar daha gitmemiş, şimdi ise başka bir mektup yazmak icap ettiği için eski mektubu yırtıp bu mektubu yazmayı faydalı görüyorum. Bir defa: Ben hiçbir zaman arkadaşlara karşı senden veyahut Komintern'den bir memur olarak geldiğim veyahut böyle bir hareket ettiğim yoktur. Esasen böyle bir fikir burada mevcut değildir. Bunlar buraca varit olmadığı için tamamen bunların kâffesini reddederim. Esasen bu mesele için şimdi Süleyman yoldaş ile beraber düşündük. Böyle birşey katiyen yoktur. Bunu sana söyleyen ya meseleyi anlamadan veyahut dedikodu ediyor. Benim anladığım mesele budur: Ben buraya geldiğim vakit yoldaşlar bana hücum ettiler. Biz yazdık gelmesin neden sebep geldin?

Ben mümkün mertebe izah ettim. Onlar ise bugün SeKa'nın kararı vardır. Demek sen dinlemedin? Eğer SeKa burada dediyse bu kararı dinlemek mecburiyetinde idin. Eğer biz burada perişan (?) bir haldeyken SeKa yukarıda ise SeKa'nın kararıyla buraya geldiysen elbet (?) hakkım var. Bu mesele için uzun uzadıya yazmayacağım. Nihayet SeKa'nın burada olduğunu izah ettim ve iknâ ettim. Bu meseleler ile Süleyman yoldaş benim ile hemfikirdi ve şimdi de hemfikirdir. Bu hususta ben iftihar ederim. Bir gün Harici Büro vasıtasıyla Şark Şubesi'nden senin bir mektubun geliyor. Mustafa hakkında nihayet senin fikrin bu hususta söylendiler bak emir veriyor. Her nedense ben hususta çalıştım. Onların zannettiği gibi olmadığını ve yoldaş yazdığı herşeyi tavsiye olarak yazdığını hüsnüniyet sahibi olduğunu izah ettim. Bu meselelerin sana hilaf-ı hakikat olarak söylendiğine veyahut bizim bilmediğimiz bir şekilde cereyan etmiştir. Bu hususta elan ve elan haberdar değiliz. Sait meselesine gelince bu da doğru değildir. Ben bir defa meseleyi olduğu gibi izah edecek olur

isem bir gün yazmam icap edecek bunun için meselenin canlı yerlerini izah edeceğim. Şayet seni tatmin etmez ise tekrar sana yazarım. Bir defa SeKa'dan senden başka ve Süleyman yoldaştan maada diğer yoldaşların katiyen muhalif idiler. Mesele şu şekilde: Diyorlar ki biz bu hususta bir karar vermedik. Ve biz SeKa'nın vermemiş olduğu bir kararı SeKa'nın geçip konferansa tebliğ edilmiş bir karar tanımıyoruz. Bu şu veya bu şahsın kendi arzettikleri bir karardı. Eğer bugün çıkarmadılar ise yani SeKa burada ise bu meseleyi halledeceğiz. Kontrol komisyonuna verip çıkartılması icap ederse çıkartacağız. Eğer bunları etmezsek bugün salahiyet sahibi bir SeKa olmadığımızı kabul edeceğiz. Komintern kendisi bizim kararımızın haricinde çıkartıp atarsa o vakit bizden mesuliyet gider. Bu mesele aylarca devam etti orada bulunan yoldaşımız bu meselelerden haberdar değildir. Kendisi burada son günlerde bir içtimaa iştirak etti. Bu meseleye en fazla ısrar eden (M) (K) ikinci derecede (K) oldu. Nihayet o günlerde muhalefet meselesi çıktı.

Bu muhalefet bir derece benim anladığıma nazaran SeKa'ya sirayet etti. Ben (F) yoldaş ile uzun görüştüm. Yukarıda Trakyalılar sürgün meselesi SeKa'nın bize buraya gelmelerine dair yazması Sait'in meselesi: Hulasa burada bulunan SeKa bürosu (?) olarak bulunması. Ben tekrar ikna ettim. SeKa'nın içtimaına Sait'in meselesi tekrar mevzubahis oldu bir madde olarak ekseriyet karar verdi. Mustafa'nın Sait'in kontrol komisyonuna vermeyiz. Nihayet bir gün Kontrol Komisyon bir gün içtima etti. (F) yoldaş hususi olarak geldi ve arkadaşlar muhakeme edildiği zaman kendisi sual sorup cevap alıyordu. Neden sana teklif oldu vilayetlere gitmedin? Ve birkaç defa sana teklif oldu. Sen gitmedin. Eski SeKa'da bulunan arkadaşların huzurunda cevap veriyorum. Zira (S) ve (K) yoldaş yoktur. Bana bir defa Süleyman yoldaş köprünün üzerinde söyledi. Ben de cevap olarak benim bir hakkım var hakkım da şu itiraz etmek dinleyin itirazımı kabul ederseniz ne âlâ. Mesuliyet size ait olmak üzere hareket ederim. Eski SeKa azasına yani (M) (F) yoldaşlara komisyon soruyor. Kaç defa buna teklif ettiniz. Komisyon azasından (M) cevap: Hiçbir defa yalnız Süleyman yoldaş bir defa teklif etti. Komisyon kararını verdi. Bundan sonra muhaliflere karşı yek vücut hareket ettik. Neden sebep ben bu meselede şahsi arkadaşlığıma binaen böyle yaptım. Bu ise doğrudan doğruya partinin arzu ettiği bir meseledir. Bu hususta ben şahsi arkadaşlığıma binaen fazla muztarip olup diğerlerinin üzerine icra-yı tesir ettim. Bunu da isteyene suret-i resmiyede red ederim.

Diğer mesele Sait'e elan parti bir mesul iş vermedi yaptığı iş yalnız tatbiki bir iştir. Mesela git bunu böyle yap, şunu şöyle başka hiçbir şey yoktur. Lakin bugün partinin ona ihtiyacı varolmakla beraber parti kendisine hissettirmiyor, ona ihtiyacı vardır.

Bugün ise partinin vaziyeti itibarıyla ve buna esasen sebep teşkil eden burjuva terörü senin gayet bu mektubunda yazmış bir kelime biz daha o kafalar yoktur. Parti menafii için herhangi bir mesele için tenkide tahammül etsin. Bunu ise gayet doğru görüyorum. Bunun için herhangi bir meseleyi bunun ile ölçmek lazım. Tenkide tahammül edemeyen bir adam bugün bu vaziyet karşısında herhangi bir tehlikeyi iş edemez. Çünkü hakiki bir bolşevik şuuru yoktur. Bu ise % itibarıyla yüzde yüz değildir. Ekseriyet itibarıyla böyledir. Ben ise buraya geldiğimde senin dediğin bir anarşi vaziyet var idi. Buraya yukarıdan arkadaşların üzerinde devam ediyordu. Esbabı ise iki sene bir fırka faaliyet etmez ise ne olur. Herhalde hemen hemen dejenere olup kayboluyorlardı.

Bugüne kadar onun nazar ettiği usul yani resmi parti ve particilik ile parti mücadele etmektedir ve edecektir. Bu ise bir zarurettir. Bunu etmez ise kurûn-ı ûlâ aile teşkilatı gibi mahv olup gider. Mesele şu yazdığım merkezdedir. Başka hiçbir şey yoktur. Yukarıda kullandığım ret kelimeleri sakın ve sakın seni rencide etmesin. Sana karşı kullanmadım. Sana hilaf-ı hakikat olarak ihbar edenlere kullandım. Hiçbir zaman sana karşı fırkavi ve şahsi samimiyetimi unutmam. Senin fırkacılığının ve şahsının aleyhine provokasyon edenlerle mücadele etmekteyim. Bu vaziyet devam ettikçe mücadele edeceğim. Bu hususta beni ikaz ettiğinizden dolayı çok teşekkür ederim. Yalnız orada bulunan Halim, Nâzım, Fahri yoldaşların cümlesine selam ederek gözlerinden öperim. Yalnız burada olan muhalefete karşı Nâzım nasıl hareket ettiğini bilmediğim için bu mektubumun hiçbir hususta ona göstermemenizi rica ederim. Herhalde ben onun vaziyeti bilmediğim için böyle düşünebilirim. Sence herhalde malumdur. Gözlerinden öperim.

(İmza)

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 22, Klasör: 28_36, Belge no: 443-455 (Osmanlıca)]

VEDAT NEDİM'İN ŞEFİK HÜSNÜ'YE MEKTUBU

8 Teşrinisani 1926

Aziz Tayfur,

Gayet garib bir vaziyetteyiz: Bir taraftan mahbus arkadaşlarımızın –Diyarbakır'dakilerden maada hepsi serbest bırakıldılar. Diğer taraftan müthiş bir takibat var. Bilhassa Rıza, Refet, Ömer yoldaşlar çok aranıyor.

Orhan ile Cem yezidlerinin başımıza ördüğü çorap bizi oldukça sarstı. Rıza ile gizli temastayım. İzi bulunmamıştır. Fakat muhakkak olarak biliyoruz ki polisin elinde Rıza'nın ağzındaki altın dişlere varıncaya kadar bütün eşkâli malum! Hatta Viyana konferansına iştirak ettiği bile... Onun için Rıza yoldaşın vaziyeti pek nâziktir.

Refet yoldaş adım adım takip olunuyor. Onun için o tamamıyla gayr-i faal bir haldedir ve bu şimdilik zaruridir. Ömer yoldaşa gelince o Trakya'yı bir otomobil ile terke mecbur kaldı. Elindeki Viyana konferansı için hazırladığı pasaportu bin dalavere ile polise vize ettirdi. Onu yakında Berlin üzerinden size yollayacağız. O size vaziyeti anlatır. Bu itibarla SeKa resmi içtimalarını akdedemiyoruz. Ancak ben, Rıza, Ömer ve Yahya yoldaşlarla temasta bulunabiliyorum. Binaenaleyh size resmi raporlar yollayamayacağım. Yalnız bu hususi temaslar esnasında alınan ve tatbik olunan kararları bildireceğim.

Ben, serbest kalan arkadaşlardan Sadri'yi ve Nuri'yi gördüm. Bu arkadaşlar hakkında düşündüklerimiz şudur: Bunlar bir müddet aktif olamazlar. Partiye bâr olmamaları için iş bulmaları lazımdır. Doktorlar mektebe devam için müsaade istiyorlar. Muallimler yeni muallimlikler için müracaatta bulundular. Zabitler iade-i rütbelerini talep ediyorlar. İşçiler eski yerlerine müracaat ettiler. Yani şimdi bu arkadaşları legalize etmekle ve yerleştirmekle meşgulüz. Arkadaşların kuvve-i maneviyeleri yerindedir. Hepsinden ayrı ayrı istifade edebileceğiz. Fakat bir müddet sonra. Ömer, Yahya, Rıza yoldaşlar diğer arkadaşlarla da temas etmişlerdir. Hepsine partinin şimdiye kadarki faaliyeti izah olunmuştur. Yeni vaziyet hakkında malumat verilmiştir. Hepsi SeKa'nın hatt-ı hareketini tasvip etmişlerdir. Hepsinde Vâlâ ve Tekin'in hareketi çok çirkin bir tesir uyandırmıştır. Şevket ile daha henüz görüşemedim. Haber ettim, yakında buluşacağız.

Bu arkadaşlardan (Sadri, Nuri, Şevket)i SeKa azası olarak tanımak mecbu-

riyetindeyiz. Bunların yerine intihab olunan (Refet, Rıza) yoldaşlar ne olacak? Bu hususta seri bir cevaba muntazırım.

Mahbus arkadaşların böyle birden bire serbest bırakılmalarını nasıl izah ediyorsunuz? Biz şöyle düşündük. Bütün tazyikata, takibata rağmen memlekette Komünist Partisi ve amele hareketi yaşıyor. Hükümet bunu biliyor. Amele Teali Cemiyeti bütün terörlere rağmen son kongresini de akdetti. Ameleye yeni .... –belki pek mütevazı ama yine ne ise- attı. Mesai Kanunu'nu meclisten talep etti. Hükümet yeni bir tuzak, yeni bir darbe hazırlamak için yeni bir liberal devre açıyor. Bu bir sebep. Sonra Türkiye'nin harici vaziyeti bütün garpla şeker renktir. Rusya'ya yaranmak için heves ikinci sebep. Daha sonra şahsi dostların İstiklal Mahkemesi erkânı üzerinde tesirleri üçüncü sebep. Mesela Namık İsmail, Necip Ali'nin üzerinde çok müessir olmuştur. Hatta bundan bir buçuk ay evvel Necip Ali, Namık İsmail'e demiş ki: "Ben bütün mesuliyeti üzerime alarak bu gençleri meclis açılmazdan evvel serbest bıraktıracağım!" Bunu bana Namık söyledi. Bilirsin ki yalan söylemez. Necip Ali Beyi böyle düşünmeye sevk eden objektif sebepler, bize kalırsa, iki evvelki sebeptir.

Sadri'ye mektubunu verdim. Şimdilik cevap yazmamayı tercih etti. O biraz yılgın gibi görünüyor. Şimdi Ankara'ya gitti. Yakında bir piyesi oynanıyor. L'Ane de Buridan. "Hoca'nın Eşeği" diye adapte etmiş. Hapishane işi!

Benim "Düşünenler"i de Darülbedayi kabul etti. Nâzım'a söyle. "İşsizler" de yeniden oynanacak.

Bu arkadaşlara iş buluncaya kadar parti yardım etmek mecburiyetindedir. Kasamızda pek az para kaldı. Bize süratle para yetiştirin. Rica ediyorum, bu para meselesine çok ehemmiyet verin. Para olmazsa bu işler yürümez. Amele Teali Cemiyeti'ne daha çok yardım etmek mecburiyetindeyiz. Klüp açacaklar paraları yok. Vilayetlerde de aynı teşkilatı yapmak lâzım. Paramız yok. Beş ay için üç bin lira nedir? .... partisi içinde. Elimizde bir düstûr var, neşredemiyoruz. Paramız yok. Gazete çıkartacağız paramız yok. Ömer yoldaşın hareketi için borç etmek mecburiyetindeyiz. Çok rica ederim Tayfur bu işi ehemmiyetle takip et ve süratle neticelendir.

Amele Teali Cemiyeti Cumhuriyet Bayramına pek parlak bir surette iştirâk etti. Önde büyük bir kamyon, içinde büyük bir örs ve elinde büyük bir çekiç ile kırmız gömlekli ve bir genç işçi. Arkasında 15 kırmızı fanilalı sporcu amele takımı. Ve daha arkadan 350 kişilik bir işçi kafilesi. Amele spor takımı Darülfünun meydanında Cuma günleri ekzersizlerini yapıyor. Kırmızı fanilaları ile. Yakında burjuva takımlarını maça davet edeceğiz!

Bunlara bir klüp binası lazım. Bu klüp meselesi çok mühim. Rica ederim. Siz de lazım gelen maddi vesâiti temin edin ki bu aylardır hazırladığımız iş tahakkuk etsin. Gazi de nutkunda bu sene Amele Mesai Kanununun meclise verileceğini söyledi. Amele Teali Cemiyeti bir istid'â ile ticaret vekâletinden kanun lâyihasının bir suretini istiyor. Mukabil projemizi hazırlamak için bu adımı attırttık. Buna prof büromuz karar vermiş ve SeKa ehemmiyetle tasvip etmiştir.

Eskişehir vilayet komitesinin raporunu gönderiyorum.
Masarif listesini gönderiyorum.
Salih'in buraya gelmek üzere olduğunu haber aldık.
Bu günlük de bu kadar hepimizi öpüyorum.

Süleyman

Nâzım Barbüs'ün Ateş'ini tercüme etti mi? Kendisini SeKa bu vazife ile tavzif etmişti! Cevap bekliyoruz.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 01_08, Belge no: 538-541 (Osmanlıca)]

MK BÜTÇE DÖKÜMÜ (8 KASIM 1926)

Mesarifat:	
Moper: Dört ay 4 X 210	840
İrtibat işlerine	245
İsmail, Aziz, Şakir'e elbise, üç hafta iaşe, nüfus müzekkeresi	285
Seyahat masraflarıyla ikişer aylıkları	325
Adana'dan celb olunan Osman yoldaşa tedavi ücreti ve yol masrafı	65
Şakir'e (tayyare fabrikasına girebilmesi için depozito)	58
Seyfi'ye (Bursa seyahati için)	6
Küçük Hakkı'ya (işsiz kaldığı müddetçe yardım)	65
Amele Teali Cemiyeti'nden Hüseyin'e yardım	45
Mustafa'ya yardım	68
Sabri'ye yardım	31
Şamil'e	290
Elbise	45
Baytar Mehmet'e	15
Fuat'a	5

Faik'e (yardım ve pasaport vizesi)	70
Şakir'e (Eskişehir'den İstanbul'a kaçtıktan sonra)	42
Ahmet Ziya'ya	25
Vilayet komitelerine	128
Oda kiraları	90
Amele Teali Cemiyeti'ne (spor gömlekleri, kunduraları – futbol Cumhuriyet bayramında kamyon ve ayrıca yardım)	120
	2883
Nakli yekûn: 2883 Otomobil vesair nakliyat mesarifi	18
Kitap, gazete ve posta	25
Demiryolu gazetesinin imtiyazına	45
	2971 lira

Varidat:

179 dolar Haygits'den gençlik parası

179 "

1300 " parti parası

1658 dolar

Muhtelif devirlerde bozdurularak 2952,85 lira elde edilmiştir

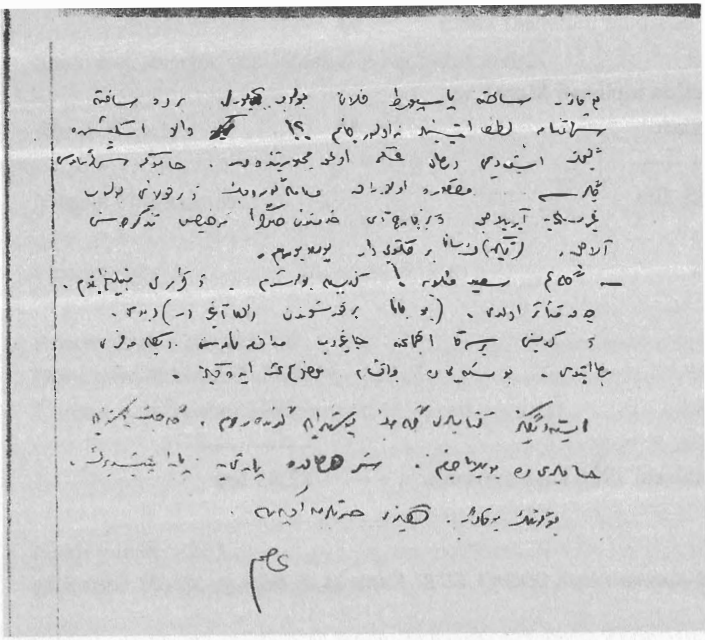
Geçen hesaptan mütebaki kalan	53
İstanbul'da toplanan Moper ve parti aidatı	48

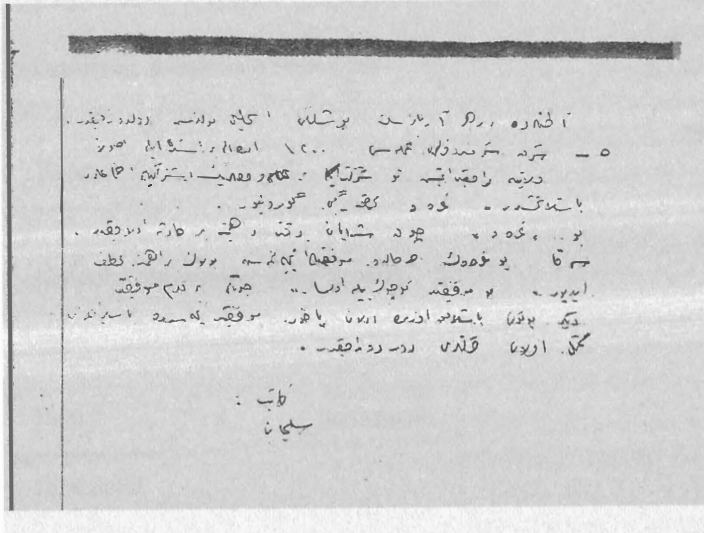
3053,85 lira

3053,85 varidat
- 2971 mesarifat

8 Teşrinisani 1926 kasa mevcudu: 82,85 lira

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 27, Klasör: 34_36, Belge no: 338-339 (Osmanlıca)]

Vedat Nedim Tör'ün Asım ve Katip Süleyman imzalarını taşıyan mektupları

VEDAT NEDİM'İN ŞEFİK HÜSNÜ'YE MEKTUBU

Çarşamba 24 Teşrinisani 1926

Azizim Tayfur,

Postanın bundan dört gün evvel geleceğini zannederek bir mektup hazırlamıştım. Arada sizin kurye geldi. Bana, Merkezi Komiteye, Sadri ve diğer arkadaşlara hitaben yazdığınız mektupları aldık. Bu mektuplar yalnız bana ait mektubuna ait cevap vereceğim. Cumaya Sadri ile görüşeceğim. Yine Cumaya SeKa'nın içtimaı var. Bunların neticelerini artık gelecek kurye ile bildiririm.

-12 Teşrinisani tarihli mektubun yine mükemmel bir vaaz ile başlıyor. Ah canım doktorum. Sen niçin bu kadar havalarda uçuyorsun? Biraz ayacıklarını toprağa deydirsene! Niçin daima "olması lazım gelen"den dem vuruyorsun? Onu biz takdir etmiyor muyuz sanki? Biraz da "olabilen"e baksana! İşte aramızdaki fark, yalnız bizim aramızdaki mi ya? Bütün partilerde bu halet-i ruhiye farkı, bu çekişme olmamış mı, olmuyor mu? Memlekette kalanlarla, kalamayanlar arasındaki fark, tenkid, tenkid, tenkid, daima serzeniş, serzeniş, serzeniş, daima adem-i memnuniyet, adem-i memnuniyet, adem-i memnuniyet! Biz bu kadar vurdumduymaz, bu kadar kabiliyetsiz, bu kadar haysiyetsiz, bu kadar idealsiz, bu kadar imansız, herifler miyiz ki bir türlü yola gelemiyoruz doktorum?!

Hiç şüphesiz ki idealden çok uzağız. Zaten aksi şâyân-ı hayret olurdu değil mi? Fakat ben size dersem ki mevcut teşkilatımız liberal zamanki teşkilattan daha muntazam işliyor. Buna inanmak ister misiniz? Liberal zamanda vilayet komiteleri var mıydı? Muntazaman içtimalarını yaparlar mıydı? Şimdi İstanbul vilayet komitesi cidden bir numune oldu. Tabii mevcut şeraite nazaran. Hemen her akşam komitenin bir şubesi içtima ediyor. Hücre içtimalarına komite azaları iştirak ediyor. Bunu (?) o sizin komünist şuurundan şüphe ettiğiniz Suphi ve Mustafa yoldaşların sa'yları sayesinde yapabildik. SeKa'ya aldığımız –sizin tavsiyeniz üzerine- Kâzım yoldaşın beş aydır yapamadığını bir ayda bu iki yoldaş muvaffakiyetle başardılar. Gelecek kurye ile mufassal raporlarını yollayacağım. Görüyorsunuz ki siz oradan burasını kuşbakışı görüyorsunuz! Sizin uluorta verdiğiniz emirlerin bizce makul olmayanlarını da tatbike kalkışsaydık bugün elimizde bir parti kalmazdı. Bunu bütün samimiyetimle söylüyorum. Darılmak yok.

- Ben hiçbir vakit takip olunan arkadaşların oraya kaçırılması için bir tel-

graf çektirmedim. Benim Haygits'e söylediğim sırf bir vakanın tesbiti idi ve bunu size telgrafla bildirmesiydi.

- Para meselesine gelince; hesapları geçen sefer yolladım. İsraf yoktur. Üç ay için 1300 dolar katiyen kâfi değildir. Beslemek mecburiyetinde olduğumuz bir çok profesyonellerimiz var. Bilhassa şimdi serbest kalan arkadaşların çoğu bize bakıyor. Tabii bir iş buluncaya kadar. MOPER nice oluyor? Prof daha ne bekliyor? Bu iş parasız yürümez. İşsizlik buhranı müthiş.. İşsiz arkadaşlarımıza biz bizzat bir mekân falan açarak bir iş yaratmak mecburiyetindeyiz. Bunun için de paramız yok. Merak etmeyin biz paranın santimini hesap ediyoruz.

- Benim oraya gelmem kabil olmadı. Evvela biraz rahatsızım. Sonra haberi geç aldık. Sâlisen doğru değildir. Buradan ben de ayrılırsam parti işleri sarsılır. SeKa'nın içinde benden başka eli kalem tutar adam yok!

- Şimdi Ağabeyin geldi. Bir mektup getirdi. Gönderiyorum.

- Benim işim daha hallolunmadı. Maaşımı kesmek istiyorlar. Oraya (Yundiyef) (?) geliyor. Kendisini bul ve benim hakkımda görüş.

Gözlerinden öperim.

Süleyman

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 01_08, Belge no: 550-551 (Osmanlıca)]

AYDEMİR'İN MEKTUBU - 1

24 Teşrinisani 926

-1-

Yeni kuvvetlerle ailemize ve vazifelerimize avdet ederken vasıl olan kardeş selamlarınız bizi tehyic etti *[heyecanlandırdı]*. Esasen bütün kuvvetimizle eminiz ki her geçen gün, mütekabil ve emsalsiz sevgilerimizi, itimatlarımızı, fikri ve ahlaki rabıtalarımızı, âtiye olan ateşîn *[ateşli]* ümit ve imanımızı eksiltmemiş, artırmıştır. Hadisatın her hali ve her şekli karşısında sizleri bir an bile unutmadık. Hepinizi ayrı ayrı kucaklar ve öperim. Siz derken muhitimizden doğan ve hatta arzın en uzak köşelerindeki kardeş kalplerin çarpıntılarından birike birike adeta cihanşümulleşen *[dünya çapında]* bir muhabbet ve tesanüt *[dayanışma]* havasını daima etrafımızda hissettik. Bu ılık ve muharrik hava-yı nesîmî iledir ki biz en muzîk anlarda bile huzur, sükun ve emniyetle teneffüs etmek, düşünmek ve sevinmek imkân ve kudretini kendimizde bulduk. Şimdi bu satırları yazarken bile adeta hepimizi yine aynı uçsuz bucaksız safta yanyana ve bir arada hissediyorum. Arkadaşlığımıza sanki bıraktığımız yerden ve bıraktığımız noktadan başlıyor gibiyiz.

* * *

Tekin'in ve arkadaşının hatt-ı hareketlerine elemle muttali oldum. Tekin nihayet bir çocuktur ve elinden tutulmadıkça ancak kendi kabuğu içinde ve kendi kendisi için mühimdir. Fakat arkadaşının halini hiçbir suretle izah edemedim ve bu hali bana hiç bir suretle izah edilemedi. Kendisiyle konuştum. Fakat sadece konuştum. Henüz anlaşmadım. Birbirimize o kadar kaynamış, birbirimizde o kadar hall ü bel' olunmuştuk ki, bize resmen değilse bile bana vicdanen hesap vermeğe mecburdur. Hükmü ondan sonra vereceğim. Belki sadece ruhi bir infial vardır. Belki azim bir davadır. Belki biz hep haksızız da o haklıdır. Bilmiyorum, fakat kemal-i samimiyetle söyleyeyim ki o bizi terk ederse ilk defa hayatta azim bir sukut-ı hayale uğrayacağım. Belki de bu sukut-ı hayalin akisleri seciyeme tesir ederek beni herkese karşı müvesvis ve vehham *[vesveseli ve evhamlı]* bir adam yapacak.

Fakat bugünkü fikrim şudur ki ortada bir opozisya *[muhalefet]* yoktur. Ben bu tabirin aynı sınıf dahilinde bir zümrenin bazı prensiplerle ayrıca davakâr ve

devamlı bir faaliyeti ifade ettiğini zannediyorum. Böyle bir şey katiyen yoktur ve olması ihtimali de yoktur. Kuvvetle zannediyorum ki ruhi saikler, ehemmiyetsiz bir taktik meselesi bu kötü harekete mevzu yaptırdı.

VEDAT NEDİM'İN ŞEFİK HÜSNÜ'YE MEKTUBU

28 Teşrinisani 1926

Azizim Tayfur,

Şevki şimdi geldi. Bir saat sonra bir vapurun hareket edeceğini söyledi. Bu gayr-i muntazar vasıtadan istifade ederek yine birkaç satır karalamak istedim. İlk vasıta ile göndereceğimi vaat ettiğim son SeKa içtima raporunu maalesef yollayamayacağım. Çünkü daha hazır değil. Bugün Pazar. İçtimaımız Cuma günü oldu. Bugün bir vapurun hareket edeceğini bilmiyordum. Binaenaleyh daha raporumu hazırlayamadım. Sadri Cuma günü bana gelecekti. Gelmedi.

Bu mektubuma leffen vilayet komitelerine tamim ettiğimiz teşkilat programını gönderiyorum. Bu hafta içinde serbest kalan arkadaşlardan Neşati, Vasıf, Mümtaz, Nuri ile bir içtima yapacağım. Neticesini bildiririm.

Ömer hâlâ Berlin'de. Ben ona Mümtaz'ın adresini vermiştim. Hâlâ oraya gidip SeKa'ya müracaat etmemişler. Bugün onlara da bir mektup yazdım. Siz de Alman SeKa'sını haberdar etmişsinizdir tabii.

Gözlerinizden öperim

Süleyman

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 01_08, Belge no: 552 (Osmanlıca)]

İSTANBUL'DA KOMÜNİST BİR GÜNLÜK GAZETE ÇIKMASI LEHİNDEKİ SEBEPLER İÇİN LAYİHA

Türkiye'de komünist militanlar propaganda, aza kaydı ve teşkilat olarak ne gerçekleştirdilerse, bu neşriyatlarının (mecmua, haftalık gazete, broşür) devamlılığı sayesinde oldu. Evvela İtilâf kuvvetlerinin tereddütleri, daha sonra Kemalistlerin demokratik şevk ve heyecanı, kısa tazyik ve takip fasılalarıyla, bize tesirimizi tatbik etmek için sahayı serbest bırakıyordu. Bu beklenmedik nimetten azami fayda elde etmek için zemin vardı. Üstelik o andan itibaren bu müsait şartların ilanihaye devam etmeyeceğini ve bir gün gelip müdafaa sevk-i tabiisinin ve hakimiyet iptilasının Kemalistlerde bütün diğer mütalaalara galebe çalacağını tahmin ediyorduk.

Diğer taraftan, günlüğe benzer bir haftalık gazeteyle –daha iyisi olmadığı için – yaptığımız kısa bir tecrübe Lenin'in komünist bir fırkanın elinde bir gazetenin yalnızca bir propaganda organı değil, aynı zamanda fırka için bir toplanma, cazibe ve teşkilatlanma merkezi teşkil ettiği şeklindeki beyanını tamamen tasdik etmişti. İki aydan fazla bir süre, gazetemizin büroları, beyan edecek bir şeyleri olan bütün emekçilerin buluşma mahali haline geldi. Bu devrede patlayan grevlerin elebaşları seslerini bizim sütunlarınızda duyurmaya muvaffak oldular. Böylece tahrir heyetimiz, sendikaların nüvelenme merkezi haline gelmeye başlıyordu. Günlük bir organ yaratmanın lüzumuna şimdiden ideolojik olarak kani olan bizlerin kanaatini, bu vakıalar tasdik ediyor ve bizi bu hedefe nail olmak için elimizden gelen herşeyi yapmaya sevk ediyordu. Böylece, uzun aylar boyunca, bütün vasıtalarımızı, bütün belagatımızı, Enternasyonal'in İ.H'ni bu davaya kazanmak için kullandık; ama boşuna.. Müteaddit defalar, İstanbul matbaacılar grevi gibi, muhteşem fırsatlar karşısında, aynı vazifeyle karşı karşıya geldik. Maalesef, platonik bir muvafakattan öte bir neticeye varamadık. Bu mâzidir ve kaybedilmiş fırsatlar üzerine fuzuli figanlarla vakit kaybetmeye hiç niyetimiz yoktur.

El'an bizi endişelendirmesi gereken, aynı muamelelere avdetten imtina etmektir. Bugün Türkiye'nin vaziyeti bizim açıktan açığa sahneye çıkmamıza müsait değildir, ve binaenaleyh, günlük bir gazetenin tesisi meselesi, kendini

ucilen dayatmamaktadır. Fakat Türkiye'nin siyasi vaziyeti istikrara kavuşmuş olmaktan uzaktır. Bir aydan diğerine, kuvvetler dengesi baştan aşağı değişebilir. Birkaç ay içinde vahim hadiselere şahit olabiliriz; ister zemin kaybeden Kemalistlerin bize dost eli uzatması olsun, ister herhangi bir vekil değişiminin memlekete daha teneffüs edilebilir bir hava getirmesi olsun. Böyle bir ihtimal karşısında, mazide olduğu gibi apansız yakalanmamalıyız. Türkiye amele sınıfının kendisi için ve kendine ait bir gazeteye büyük bir ihtiyaç hissettiği, aşikar bir vakıadır. T.K.F'nın da propagandasını, aza kaydını, ve siyasi faaliyetini teksif etmek ve tek kelimeyle hakiki bir kütle fırkası haline gelmek için günlük bir organa acil ihtiyacı olduğu da daha az aşikar değildir. Zaten, bize düşen bu vazifeyi ifa etmekte gecikirsek, bu sahada bizim yerimizi alacak hükûmet taraftarı reformistler eksik olmayacaktır.

Binaenaleyh şu neticeye varıyorum ki, T.K.F. çıkacak ilk fırsatta tek bir dakika kaybetmeden ve yeniden Komintern'in fikrini sormadan günlük bir organ neşredecek vaziyette olmalıdır. Bir defa daha, vahim hadiselerin bizi müessir bir fiil icraına davet ettiği bir anda eli kolu bağlı seyretmeye mecbur kaldığımız şu hazin ve trajik vaziyete düşmemeliyiz. Bir defa daha böyle nahoş bir vaziyete düşmekten bizi alakoyacak yegane cezri tedbir, anı geldiğinde bir günlük organ yaratmak ve böylece belli bir çapta bir kütle hareketine teşebbüs etmek için elzem meblağı daha bugünden fırkanın mesul reislerinin tasarrufuna vermektir. Tahminlerime göre, bu meblağ

4 bini	bir matbaa makinasının ve diğer muhtelif malzemenin satın alınması ve kurulması
1 "	bir mekanın bir yıllık kirası,
1 "	kağıt stoğunun alınması
4 "	bir senelik açığı kapatmak için olmak üzere
10 "	onbin dolardan aşağı değildir.

İstanbul'da, burjuva gazetelerinin çoğunun tirajı 2 ila 10 bin arasında seyretmektedir. Bu gazetelere yaşama ve hatta bazen kâr yapma imkanı veren, ilanlar ve reklamlardır. Bunlara isnat edemeyeceğimiz için, birkaç ay sonra - ümit ettiğimiz gibi – organımızın etrafında üç bin kâriden fazla bir müşteri kütlesi toplamaya muvaffak olsak dahi, hala günde 20 ila 30 Türk liralık bir açığı kapamamız gerekecektir.

Binaenaleyh İcra Heyeti'ne bize hemen, siyasi faaliyetimize açık şartlarda yeniden başlayacağımız güne kadar dokunmadan muhafaza edeceğimiz 10 bin dolarlık bir kredi açmasını talep ediyoruz.

T.K.F'nın kâtibi
Bekir Ferdi

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 02_08, Belge no: 675-679 (Fransızca)]

BAYTAR ALİ CEVDET'İN HAPİSTEN ÇIKAN PARTİLİLERE MEKTUBU

Sadri
Vasıf, Neşati, Salih ve Şevki yoldaşlara

Aziz yoldaşlar !

Bir telgraf nihayet çıktığınızı müjdeledi ve bu bizim için bir bayram günü oldu. Bu sevinç ve bu haberin bize ulaştığı günü bir bayramdı. Büyük bir tesiri bırakışı herşeyden evvel fırkanın içinde kıvrandığı rehber kadro buhranına bir senelik tecrübeleri nefsinde cem' etmiş ve taze kuvvetlerle cidal sahasına atılacak yoldaşların bir cevap vereceklerinden ileri geliyor ve buna sizin o pasif hayattan, o azap ve tazyik dolu hayattan kurtulmuş olmanız da inzimam ediyordu. Sevincimizde haklıydık.

Aziz yoldaşlar mahpusta iken buralara kadar aksetmiş bazı hadisatı ve vakayii size yazmağa, fırkayla aranızda lüzum olduğu derecede irtibatın tesis edilmiş ve mektubumun elinize geçip geçemeyeceği hakikaten şüpheli bulunduğu bir sırada sizinle önümüzde duran meseleler hakkında görüşmeğe, bittabi içinde bulunduğunuz şeraitin verdiği imkan hudutları dahilinde mecbur etmişti. Sadri vasıtasıyla elinize geçtiğini tahmin ettiğim o mektupta temas ettiğim hususat bugün de ehemmiyetini muhafaza etmekte, hatta artırmış bile bulunmaktadır. O itibarla ben bu mektubumla aynı meseleye tekrar rücu etmek istiyorum.

Tevkifatı takip eden zaman zarfındaki hadisat, vakıalar, fırkamızın ve gençliğimizin geçirdiği ve el'an da atlatamadığı buhranlar hakkında size Halim yazmış olacaktır. Bundan maada orada yaptığınız temaslarla da bu sahada pek çok malumat edinmiş olduğunuz da tabiidir. Fırkanın rehbersizlik hastalığına uğradığı bu devrede alınması lazım gelen tedabir hakkında Komintern'in, gençliğin, ve fırkamız konferansının aldığı kararları, bu sahada yapılması lazım gelen teşebbüsleri orada mevcut materyeli okumak suretiyle öğrendiniz, bunlardan hangilerinin ve ne dereceye kadar tatbik edildiğini ve nelerin daha tatbik edilmek ihtiyacıyla karşı karşıya bulunduğunu gördünüz. Fırkayı bir buçuk sene sonra tamamen taze bir gözle gördünüz. Herhalde siz de muayyen neticelere ulaştınız. İşte ben bunlardan yürüyerek vaziyeti bir de-

fa da hep beraber gözden geçirmeyi teklif ediyorum. Bu gözden geçiriş esnasında hadisata teker teker temas etmeyeceğim. Bunu Halim yapmış olacaktır. İkisinin mecmuu bir kül teşkil edecektir ve siz de daha kolaylıkla hükümlerinizi verebileceksiniz?

Bugün fırkada ne görüyorsunuz ? Parti yediği darbeden kendisini henüz kurtaramamış, kendisini toplayarak düzelememiş, sizin tevkifatınızı takip eden devrede tahassul eden *[oluşan]* dağınıklıktan sıyrılarak önünde duran "reorganizasyon"u dağınık kuvvetleri yeniden diğer şeraite göre tevhid vazifesini ikmal edememiştir. Tevkifinizi müteakip bir dağılma devresine girmiş, merkez değil vilayatla olan rabıtasını, hatta içinde bulunduğu İstanbul'daki cüz-i tamlarla *[bütünleyici parça]*, uzuvlarla olan rabıtasını da tamamen kaybederek izole bir vaziyette kalmıştır. Bugün bu fırkada kısmen tedavi edilmiş bulunuyorsa da yapılanları, elde edilen neticeleri ancak ilk adımlar telakki etmek zaruridir ve bu elde edilmesi lazım gelen dereceye henüz yaklaşmamış bulunmaktadır.

Bunu önümüzde duran bir vakıa olarak tespit ettikten sonra gençliği de göz önüne getirmek lazımdır. Gençlik tevkifinizi müteakip kendisini toplamaya gayret etmiştir. Tesadüfün sevkiyle memleket haricinde bulunan yoldaşlar fırkayı yeniden tanzim için nasıl harekete geçmişlerse, gençliği de eski zinde, faal haline sokmak için tedbirler düşünmüşler ve Ragıp'la Nuri yoldaşları bu vazifeye davet etmişlerdir. Biliyorsunuz ki büyük bir faaliyet gösteren ve cidden iyi neticeler alan bu yoldaşlar da nihayet mukavemet kudretini kendilerinde bulamamış ve bugün saflarımızdan uzaklaşmışlardır. Bundan sonra gençliği yeniden harekete geçirmek için alınan her tedbir, her karar maalesef müspet neticeler verememiştir. Gençlik fırkadan çok, çok fena vaziyette ve tamamen ve fiilen inhilal *[dağılma]* halinde bulunmaktadır. İsmen olsun bir merkezi mevcut bulunmuyor. Cüz-i tamları ortadan kaybolmuş, çok faal ve çok fedakâr uzuvları cazibesini kaybetmiş, birer atom gibi merkezden uzaklarda serseri, gayr-i mazbût devirler ve seyirler yapmakta... Gençlik büsbütün feci bir vaziyette ve kurtarıcı bir ele, kurucu ve toplayıcı bir rehâkâra *[kurtarıcı]* intizar etmektedir...

Bu vaziyete çare bulabilmek, hastayı tedavi edebilmek için sebeplerini araştırıp ortaya çıkarmamız lazım. Bunu herşeyden evvel teşkilat sistemimizin, darbenin, bilhassa darbenin geldiği sıralarda teşkilat sistemimizin merkez-i sıkletinin illegaliteden ziyade legaliteye intikal etmiş olmasında, faaliyetimizin büyük kısmının legal mesai ve faallerimizden çoğunun legal uzuvlara inkılabında, burjuvazinin geçici olan serbestîsinden pek haklı olarak istifade

ederken illegal aparatımızı, teşkilatımızı, ve illegal mesaimizi çok fazla ihmal etmiş, ona o serbesti nisbetinde ehemmiyet verecek yerde onu adeta unutmuş olmamızda, ve bunun neticesinde de tekmil rehber kadromuzu birden kaybetmiş olmamızda aramak lazımdır. Bu vaziyettir ki uzun seneler süren cidaller neticesinde ancak yetişmiş olan rehber, inkılapçı, tecrübeli rehber kadromuzu hiç intizar edilmeyen bir zamanda bir darbeyle faal işlerden uzaklaştırmak imkanı vermiştir. Senelik tecrübeleri nefsinde cem' etmiş, inkılapçı proleter teşkilatını idare ilmini bilfiil öğrenmiş rehberlerinden birdenbire mahrumiyet teşkilatı hiç beklemediği, hiç intizar etmediği, binaenaleyh esaslı hiçbir hazırlık yapamadığı bir vaziyet karşısında bırakmıştır. Ortada duran vaziyete rehbersizlik yukarıdaki şeraiti haiz rehbersizlik yüzünden çare bulmak mümkün olmuyordu. Koşacak, her yere yetişecek, her yaraya merhem olacak, ümitsizlere kuvvet verecek, onları toplayacak kudrete ihtiyaç vardı. Ve bu başı dik duran, sağlam, sarsılmaz, yaptığını müdrik, diğerlerini kuvvetlendirecek yaratıcı ve toplayıcı sevk ve idare edici, yol göstericinin adem-i mevcudiyetiydi ki bütün teşkilatta yokluğunu hissettiriyordu. Ragıp'la Nuri'nin terörün en keskin zamanlarındaki faaliyetleri gösteriyordu ki bu şeraiti haiz bir iki yoldaş fırka ve gençlik için bir hazine idi. Ve biz işte bu hazineden mahrum bulunuyorduk. Buna âcil bir çare bulmak ıztırârî *[zorunlu]* idi. Terör, bütün şiddetiyle devam etmekte bulunan terör, hiçbir zaman eksik olmamıştı. Onu bugünkü gibi daima yanıbaşımızda görmeğe çoktan alışmıştık. Bazen bunun çok faal ve bazen az faal oluşu, bizim mesaimizde büyük bir tesir yapamazdı. Fırkanın vilayâttaki teşkilatları rehberlerini kaybetmemiş cüz-i tamlarımız, faaliyetlerini mevcut şerait dahilinde tezyid etmek ve mesela Ankara teşkilatımız bütün bu terörü gözleriyle en yakından takip edecek bir mevkide bulunduğu ve en ziyade müteessir olması lazım geldiği halde bütün mehâliki gözlerine alarak burjuva mahkemesinin yumruğu altında bulunan rehberlerine maddi yardımlar yapmak, diğer yerlerde de mümâsil varlıklar göstermek suretiyle terörün, sınıfi terörün bizi faaliyetten uzaklaştıran sebep olamayacağını göstermiş oluyordular. Hatta Trabzon gibi yerlerde terörü müteakip ehemmiyetli ve faal bir teşkilatın yeniden vücut bulmuş olması terörün kitleler üzerinde artık şuurlandırıcı bir kamçı vazifesini de görmeye başladığını, bilakis toplayıcı yeni ve fedakâr uzuvları daha sıkı saflar halinde birleşmeğe sevk edici bir rol oynadığını da anlatıyordu. Diğer cihetten, işçi kitleleri arasında da, bütün şiddete ve tazyike rağmen grev, teşkilatlanma hareketinin devamı işçi sınıfının yılmadığı, onların dâvâları uğrunda zincirlere vurulan rehberlerinin yollarından gitmek istedikle-

rini gösteriyordu. Görülüyor ki, terör doğrudan doğruya yıkıcı bir tesir yapmamıştır, belki şuurun, sınıfî şuurun ve cidalin büyüyüp genişlemesine yardım etmiştir. Asıl teşkilatımızı inhilal tehlikesiyle göz göze bulunduran rehber yoksunluğudur. Diğer cihetten terör, saflarımıza tesadüfen karışmış ve fakat sınıfımızla, mefkûremizle ciddi bir alakası olmayan, yolunu şaşırmış entellektüel ve yarım burjuva elemanların da bizden ayrılmalarını intac gibi çok nafi bir temizleyici rolünü ifa etmiştir. Müşkül devrelerin bu gibi yabancı unsurları ortaya çıkarması, inkılapçı teşkilatları hedefleri uğrunda hakiki cidalden alıkoyan bu gibi balastlardan, yüklerinden kurtarmağa yardım etmek gibi tasfiye edici çok mühim bir rolü vardır. Tâ son günlere kadar bu tasfiye hareketi yürüyüp gitmiş ve biz de vaktiyle de kısmen sezdiğimiz bu yüklerden nihayet saflarımızı temizlemiş bulunuyoruz. Elimizde kalan elemanlar en seçme, en temiz elemanlardır. Bunlar ne büyük bir kuvvettir ve bu kuvvet kurucu, yaratıcı ve toplayıcı ellerle işlenirse, ne büyük bir eser, ne velut ve ne kudretli bir eser ortaya çıkacaktır. İşte bugün o kuvvetlere ulaşmış, o kuvvetlere kavuşmuş bulunuyoruz ve fazla olarak da bu kuvvetler burjuvazinin çelikleşme ameliyesinden geçmiş bulunuyorlar. İşte sizi bekleyen vazife... Şekle bakmayarak, baş ve son nefer olduğunu, şekli katiyen düşünmeyerek bu hamuru bütün kuvvetiniz, bütün kabiliyetiniz ve bütün varlığınızla yoğurmak ve ondan her darbeye mukavim, her dakikada en müşkül manevraları bile icraya kadir bir varlık yaratmak. Yıkılmış teşkilatımızı yeni baştan kurmak, teşkilatlarımızı yeniden tesis etmek. İşte dünün bânilerine tekrar teveccüh eden çok mesul ve fakat çok şerefli vazife. Partinin vilayatla rabıtası tesis ve merkezinin tesisine doğru büyük ilk adımı, orada merkezimiz atmış bulunuyor. Vazifeniz, bu vakıa ile çok kolaylaştırılmış bulunmaktadır. Sizi muazzam ve tarihi bir vazife beklemektedir. Teşkilata bütün varlıklarınızı vererek ona istediği, muhtaç bulunduğu kuvveti vermek. Filhakika seneler süren bir azabı canlı canlı yaşadınız, pek, pek çok zahmetlere katlandınız ve maddi elemleriniz bizim tasavvur edebileceğimizden de fazla oldu. Bir küçük istirahat devresi hakkınız. Fakat katlandığınız tekmil sıkıntılara temsil ettiğiniz sınıf için, büyük mefkûreniz için tahammül ettiniz. Uğrunda seve seve hayatınızı vermekten çekinmediğinizi defaatle ispat ettiğiniz mefkûre sizi tekrar işbaşına çağırmaktadır (bunu siz katiyetle eminim, kimsenin ikaz ve telkinine lüzum görmeden yaptınız bile). Bunu ne kadar tabii telakki ediyorsam şuurlu, imanlı, ve disiplinli bir komünist olarak da her dakika partinin göstereceği işe sarılmağı da lâzımü'l-icra bir vazife telakki eylediğinizi ve bir rehber olmanız dolayısıyla partinin herkesten ziyade sizden bu

hareketi beklemekte haklı olduğunu, ve hareketinizle mahpustan çıkar çıkmaz fırkanın mesul organına müracaat ederek vereceği direktiflere muntazır bulunduğunuzu söylediğinizi de en tabii bir komünist hareketi telakki ediyorum. Parti, Komünist Partisi, proletaryanın mücadelesini kendisiyle yaptığı harbi teşkilatıdır. Ve her harbi teşkilatta olduğu gibi fırkamızda da resmi hayatın, fırka disiplininin ve partinin en yüksek organının, kumanda heyetinin emirlerinin mevcudiyeti yürüyüşü ve kayıtsız hayata tatbik edilişi bilhassa böyle müşkil ve terörün hükümran olduğu, sınıfi cidalin keskinleştiği anlarda mutlak bir zaruretttir. Partimizin yalnız bir müdafaa teşkilatı olmadığı, bilakis bütün silahlara ve vesaite malik bir sınıfla mücadele halinde, onu yıkmak, bütün bir sistemi yıkmak ve yerine yenisini kurmak için daimi hücum halinde bulunmak vazifesiyle muvazzaf bir muhacim teşkilat olduğu için bu lüzum her yerden ziyade bizim saflarımızda kendisini göstermektedir. Fırkanın mesul organında falan veya filan yoldaşların bulunuşu, şu veya bu noksanla mahmûl *[yüklenmiş]* oluşu, bunun tatbikinde katiyen haiz-i tesir olamaz. Siz hareketinizle bu sahada numune-i imtisal olmak, küçük bir tereddüt bile göstermemek mecburiyetindesiniz. Fırkamızın en şuurlu, en eski ve en ziyade tecrübe görmüş ve onu yaratmış uzuvlar olmak itibariyle hassaten bu zayıf devremizde, bu yeniden kuruluş devremizde bu lüzumu herkesten iyi anlayacak ve herkesten iyi tatbik de edeceksinizdir. Bu yeni baştan kuruluş devresinin ta bidayette resmi fırka hayatını pek kıskanç bir surette tatbik edilmesi lazım gelen, en sıkı bir askeri merkeziyetin mutlak otoritesini bilfiil tesis etmez ve bunu evvela nefislerimizde tatbik etmezsek, partimiz, bilmem ki, bir saman kulesi kadar bile sağlam olamaz. Kuvvetli, sağlam, salim, bütün mütehavvil şeraite kendisini tevfik edebilecek *[uyum gösterebilecek]*, azami elastikiyeti haiz ve seri mahir manevra kabiliyetini haiz bir fırkanın ilk şartı resmi fırka hayatı, fevkalade sıkı bir askeri disiplin ve merkezin, diğer mesul organların mutlak otoritelerini tesis ve partide kökleştirmektir. Sizin hassaten bu sahada göstereceğiniz küçük bir hata, bir ihmal, nâ kabil-i af *[affedilmez]* bir hata olacaktır. Rehberlik bu kadar hayati meselelerde ise ihmallerine cevaz verilemiyeceğini yine herkesten fazla siz takdir edecek mevkidesiniz. Buna ne kadar kıymet ve ehemmiyet verilse yine azdır, çünkü içinizde geçmiş hayat dolayısıyla zaafa düşenler bulunabilecektir. İşte siz onları da bu hakikate ulaştırmak vazifesiyle mükellefsiniz.

Fırka faaliyetine faal bir surette lüzum-ı iştirakiniz ve bunda hiçbir tereddüdün câiz olamayacağı ve bunun burjuva karargâhına geçmekle müsavi olacağı şöylece tesbit edildikten sonra faaliyetin, fırkanın göstereceği faaliyetin

tarz ve derecesi hakkında bazı itirazlar yapılabilir. Partinin kitleyle olan temasının daha canlı ve daha devamlı bir şekle sokulması, kitlenin kendiliğinden yapmakta olduğu hareketlerde yalnız bir seyirci veya arkadan sürüklenici olarak kalmamak, bilakis partinin bu hareketlerin başına geçerek onu sevk etmesi hususuna itirazlar yapılabilir. Bunlara cevap verebilmek, muhik *[haklı]* olup olmadığını kararlaştırabilmek, memleketin bugünkü tahliline vabestedir *[bağlıdır]*, gelin bunu beraberce yapalım:

1 – Memlekette iptidai akümülasyon (sermaye toplama) bütün eşkali, vesaiti, ve şiddetiyle yürümektedir. Hakim sınıf elindeki vesaiti, tekmil kuvvetleri bu maksada ulaşmak, kabil olabilen süratle ulaşmak için tatbik etmektedir. Monopoller, binbir nam altındaki vergiler, binbir vasıtaya müracaatla birbiri ardınca kurulmakta olan şirketler küçük işletme zümresinin elindeki son vasıtaları da onların son müttekâlarını *[dayanaklarını]* da yıkmakta, kırmakta, ve onları cebren yoksullar, emeğinden başka varlığı olmayan yoksullar haline kalbetmektedir. El işçisi, esnaf, fakir köylü tabakatı bu ameliyede tarla vazifesini görmekte ve büyük kitleler halinde proleter saflarına karışmaktadır. Şehirlere olan akın gittikçe artmakta, şehirlerde işsizlerin adedi yükselmekte ve sefalet muhitleri genişlemekte ve derinleşmektedir. Hayat pahalılığı ücretlerle nispet gözetmeksizin yükselmektedir. Bu müşkil vaziyetten nasıl kurtulacağını bilemeyen ve henüz proleter saflarına karışmış olan bu elemanlar bu darbeye bir müddet şaşkın şaşkın bakmakta ve nihayet intiharda halas çaresini aramaktadır. Hülasa memlekette kanlı kanunlara müstenid *[dayanan]* bir akümülasyon, ticaret burjuvazisinin, sınai burjuvaziye inkılabı eski şeraite nazaran hummalı bir sanayileşme, orta sınıfların ciddi inhilali ve ihtiyat ordusunun kabarmakta olması, şehirlere akının tezayüdü ve nihayet proletaryanın da maddi vaziyetinin pek namüsait oluşu ile karşı karşıyayız. Bir kelime ile bu vaziyeti revolüsyoner bir vasat *[devrimci bir ortam]* ile hülasa etmek mümkündür.

2 – Fakir köylü kitleleri inkılaptan, muvaffakiyeti için bütün mevcudiyetiyle yardım ettiği inkılaptan beklediklerini elde edememiş, iktisadi vaziyetini ıslah edememekten, toprak sahibi olamamaktan ve kendisini harabeye sürükleyen vergilerden kurtulmamış olduktan maada, aşarın zahiri ilgasına mukabil, yeni bir çok vergilerle eskisinden fazla ezilmekte olduğunu görmekte, kendisinin memleketin efendisi olduğunu tekrar edip duranların bugün ağzındaki son lokmayı da kapmak, dört elle sarılmakta olduğu toprağından zorla çekip atmak için her tedbire müracaat etmekte bulunduğunu ve artık kendisinin mahvolmaktan başka çıkar yolu olmadığını görmekte ve aldanmış olduğuna şahit ol-

maktadır. Gerek köy ve gerekse şehir küçük işletme eshabı arasında da gün geçtikçe büyüyen bir memnuniyetsizlik kendisini göstermektedir.

3 – Proletarya bütün terörlere, taraf taraf derneklerinin bile kapatılmakta olmasına rağmen, her türlü hafiyeliklere ve zaman zaman üzerlerine zabıta kuvvetlerinin hücumlarına ve tekmil mahkemeleriyle, kan kusan kanunlarıyla burjuvazya hükûmetinin onları sindirmeğe teşebbüs etmekte bulunmasına rağmen için için hareket halindedir. İktisadi talepler etrafında mücadele vaziyetindedir. Ve her cidal yeni bir diğer cidalin halkasını teşkil etmektedir. Grevler bile kendisini göstermektedir.

4 – Burjuvazi memlekette kaynayan hareketi, orta ve fakir sınıflarla proletarya sınıfının kıpırdanışlarını, kendisine çevrilen dişleri görmekte, bütün tazyik ve şiddet tedabirinin bir fayda temin edemediğini hissetmektedir. Diğer taraftan bizzat kendi safları içinde tam bir birlik, mutlak bir ittihat ve anlaşma yoktur. Bütün terörist tedabire rağmen iki zümre yekdiğeriyle çarpışmakta berdevamdır. Ve tezatlar, kendi sınıfları dahilindeki tezatlar azalacak yerde kapalı bir şekilde de olsa çoğalmış bulunmaktadır.

5 – Memleket, mahreçler istismar sahaları arayan emperyalistlerin hücumu tehlikesi karşısında bulunmaktadır. Bugüne kadar küçük ve büyük burjuvazinin ikisini de memnun etmeye uğraşan, her ikisinin de menafiini tel'if ederek ikisine birden istinad suretiyle hükümrân olan faşizm artık bu rolüne nihayet vermek ıztırârındadır. Büyük burjuvazinin menafii, artık küçük burjuvazi ile beraber yürümesine manidir, çünkü kendisini toplamıştır, ona ihtiyacı kalmamıştır, ve artık tehdidata boyun eğmeyecek kadar kendisini kuvvetli hissetmektedir. Mussolini ikisinden birini intihab etmek ıztırârı karşısında kalmıştır. Bunu yapmış, şiddetli bir reaksiyona geçmiştir. Bu reaksiyon galip bir ihtimalle yalnız dahile inhisar etmeyecek, tutunabilmek için faşizmi hariçte de hücuma sevk edecektir. Ve Türkiye bu hücumun sahası olmak tehlikesi karşısındadır. Fransa Suriye'de tahşidat *[yığınak]* yapmaktadır. Türk burjuvazisi Musul akabinde Cemiyet-i Akvam'daki koltuğunu işgal eylemeyi günün meselesi olarak telakki ederken, bugün böyle ağır, dahili ve harici nokta-i nazardan tehlikeli bir vaziyet karşısında bulunmaktadır. Bir taraftan erkân-ı harbiyesi harb mıntıkası olabilecek yerleri dolaşırken, diğer taraftan Hariciye Nazırını Rusya'ya göndermek, oradan bir medet aramak ıztırârındadır.

6 – Bu vaziyet Türk burjuvazişini yarınki tehlike karşısında yalnız kalmamak için orta ve fakir sınıflar için okşama tedbirlerine sevk etmektedir. Komünistlerin tahliyesi de herşeyden evvel bundan inbias etmektedir *[ileri gelmektedir]*.

Rusya'ya yaranmanın da bunda tesiri bulunmaktadır. Bu şerait devam ettiği takdirde burjuvazinin işçi kitlesine mevzu tahdidatı göstertmesi beklenebilir. Teali Cemiyetine yağan cevabî telgraflar reisicumhurun ve ticaret vekilinin mesai kanunun bu sene Meclis'e verileceği hakkındaki beyanatı ve ilh. de bunun alametleridir. Bundan komünist partisinin azami istifade için kendisini hazırlaması ve faaliyeti konkret şeraite uydurması bir zarurettir.

7- Türk burjuvazisinin tandansı sol değildir. Tabir-i diğerle ne ameleye bir hak vermek – İsmet Paşa zeki değil, devamlı çalışanlara lüzum olduğu şiarını bu sırada ortaya atıyor. – taraftarı olmadığı gibi ve cephesini Sovyet Rusya'ya değil Garb'a, Garpla anlaşmağa, Cemiyet-i Akvam'a teveccüh etmiştir. Zaman zaman Sovyetlere karşı teveccühü, onunla ebedi, sıkı ve samimi bir râbıta kurmak istemesinden siyasetini sola tevcih etmesinden değil belki Garpta beliren tehlikelere karşı ezilenlerin ebedi hamisi olan Sovyetlerde bir istinatgâh aramak ve hasseten garpta daha müsait şerait istihsali imkanını temin etmeye yaramasından ileri gelmektedir. Sola temayül tezahürleri hakiki değil, daha kuvvetli ve daha menfaatli olarak Garba bağlanmak ve neticede Sovyetlere karşı vaziyet almak için yapılan manevralardan başka bir şey değildir. Bütün hedef Türkiye'nin çalışan ve tazyik gören halkını daha iyi ve fazla ve beraberce soymak şeraitini daha mükemmel bir şekilde temin etmektir. Diğer taraftan Türkiye burjuvazisi anti-sovyetiktir ve pantürkist hayalatın tatbik sahasını ancak Sovyet Rusya toprakları dahilinde görmektedir. Bu da onu Sovyetlerle beraber samimi bir yürüyüşü men eden sebeplerden biridir. Müşkil şeraitler ortadan kalktığı dakika, veya bu şeraitin tahafüf eylediği dakika, Türk burjuvazisinin mevkii garp burjuvazisinin kucağı olacaktır ve işçi sınıfı şedid *[şiddetli]* darbelere her an intizar etmek vaziyetindedir.

8 – Bu vaziyet karşısında Türkiye işçi hareketinin biraz serbestîye mazhar oluşu beklenebilir. Türkiye Komünist Fırkasının vazifesi, kendisini kabuğunun içine çekmek değil, belki içinde bulunduğu kabuktan çıkarak kitlenin içine atılması, kendisini tanındırması, sesini her yerde işittirmesi, onun başına geçerek onu siyasi cidale sevk etmesi, köylü kitlelerini kendisi için kazanmağa çalışmasıdır. Bu müsait vaziyetten –bir taraftan kitlelerin hareket halinde bulunuşu, diğer taraftan burjuvazinin müşkülat içinde bulunmakta olması– azami istifade ederek işçi ve köylü kitleleriyle esaslı ve kat'i bir rabıta kurmasıdır.

9 – Bu vazifesini görürken parti, darbeden evvelki hatasından azami ders almış bulunmalıdır. Bütün legal imkânlardan, legal uzuvları vasıtasıyla istifade ederken, illegal aparatını bir kat daha takviye etmeli, onu bir kat daha tar-

sîn etmeli, ve illegal cihazının bütün illegal şeraite uygun olmasına azami derecede itina etmelidir. Ta ki bütün tahavvül anlarında lazım gelen manevraları yapabilecek kabiliyette olan bir cihaza malik olabilsin ve her vaziyette mevcudiyetini, canlılığını, faaliyetini ve istiklalini muhafaza edebilsin. Bu devre fırkanın çok nazik bir devresidir. Kendisini hem sağa, hem de sola götürebilir.

10 – Legal mesai hayatında, dernekler, derneklerde siyasi terbiye imkânlarının ihzarı, bu imkânlardan azami istifade, iktisadi metalib ve cidaller vasıtasıyla işçiyi siyasi cidallere sevk, legal neşriyat, hasseten işçinin siyasi terbiyesini takviyeye hadim broşürler neşri, inkılapçı romanlardan istifade zikredilebilir. Fakat fırka bu legal neşriyatında azami derecede müteyakkız olmak ıztırârındadır. Burjuvazinin verdiği imkânlardan istifade hudutları dahilinde kalayım derken oportünizme kaçmak tehlikesi vardır. Ve bu, bugün dünden fazla ehemmiyete haizdir. O itibarla neşirden evvel broşürlerin gayet dakik bir kontrole tabi tutulması zarureti vardır.

11 – Partinin ve gençliğin illegal cihazı ne kadar büyük bir itinayla tesis, istikmal ve takviye edilmeye muhtaç ise, fırkanın illegal neşriyatına da o derecede şiddetle ihtiyaç vardır. Gazete, illegal bir gazete en büyük bir zarurettir. Gazetesiz fırka yoktur ve ne yapılırsa yapılsın mevcud da er geç inhilale mahkum kalır. Tevkifatı takip eden inhilal devresi sebeblerinden birisi de fırka fikriyatını neşreden bir vasıtanın yoksulluğu, fırka uzuvları bir nokta etrafında daima toplayan bir organın adem-i mevcudiyetidir. Gazete partinin fikriyatçısı olacak, müşterek bir mefkûre etrafında cidal eden bir fırka yaratacaktır. Gazete fırkanın teşkilatını da yapacak, ona zemin iskelet ihzar edecektir, kadrolarını hazırlayacaktır. Bir daha tekrar edeyim: Gazetesi olmayan bir fırka kemiyeten çok da olsa mevcud olamaz, inhilale mahkûmdur.

12 Gençlik sabırsızlıkla, yol göstericisiz, toplayıcısız intizardadır. Dağınık uzuvlar buna intizar halindedirler. Bu ağır yükün büyük bir kısmını onlar yakinen duymakta ve onun altında ezilmektedirler. Parti hakkında söylediklerimiz aynen gençlik hakkında da varittir. Zayıflayan iradeleri kuvvetlendirmek size düşen vazife (yalnız bu sefer şahsi dostluktan ziyade mefkûre rabıtasına ve ona merbutiyetin doğurduğu vazifelere istinad etmeniz lazım. Her komünistin fırka ve gençlik saflarında ahz-i mevki etmesini istemek, bir vazife olarak istemek lazımdır) Burada tahsilde bulunmuş ve oraya gelmiş birçok gençler, eskiden çok faal olmuş birçok yoldaşlar orada tamamen pasif bir vaziyette bulunmaktadırlar. Onları bulmak, onları işe celbetmek ve şahsi ayrılıkların fırka faaliyetinde bir yeri olmadığını anlatmak, saflarımızda eski yerlerini almalarını istemek sizlere düşen vazifedir.

Bu kısa tahlil, zannediyorum ki varit olabilecek inhirafların *[sapmaların]* cevaplarını da muhtevidir. Fırkanın önünde, partinin ilanı ve gazete neşri gibi vezaif durmakta ve geniş bir faaliyet lüzumu anlaşılmaktadır. Bunun yeniden birkaç yoldaşın mahbese gitmesini intac edeceği suretinde bir itirazı davet ettiğini kaydetmek lazımdır. Eğer mahbese girmek bütün lüzumlara, zaruretlere, fırkanın hayati ihtiyacına karşı serdedilecek sebepse bunun bugün saflarımızdan ayrılmış olan ve işçi sınıfının bizde henüz sınıfi cidale müsait olmadığını söyleyen, onu okutmak ile iştigal lazım geldiğini söyleyen Cevad ve rüfekasının fırkanın lüzum-ı mevcudiyetini inkâra varan neticeye müncer olacağını, aynı noktada onlarla birleşileceğini kaydetmek lazımdır. Mahbese girmemek için tatil-i faaliyet, tamamen faaliyetten uzaklaşmak lazımdır. Kaldı ki bu da her zaman kâfi gelmiyor. Benim mahkûmiyetim gibi. Fakat bunu bir vâkıa olarak kabul etsek bile mahbes korkusunun bu derece ileri götürülüşünün nihayet partimizi likidasyona götüreceğini göz önünde bulundurmak lazımdır. Bunu öne sürmek ve bunda musır kalmak binnetice saflarımızdan bilerek ayrılmak ve bilerek burjuvazi karargâhına düşmektir. Biz bir harp fırkasıyız. Harbimiz layenkati *[kesintisiz]* ve devamlı bir harptir ve zaman zaman kurbanlar vermek mecburiyetindeyiz. Bize hasıl mücadele vasıtalarından münhasıran hapishane düşüncesiyle sarf-ı nazar etmek fırkamızın bu harbi vaziyetini inkâra varmakta, ve bu manada inkılapçı bir teşkilat olmaktan, o teşkilatın inkılapçı uzuvları olmaktan çıkılıyor demektir. Fırkanın ilanı da aynı zarurete binaen lazımdır. Bütün bunlar sizin henüz mahbesi terk ettiğiniz günün arefesinde yapılması lazım olan şeylerdir. Şimdiye kadar parti bunu yapamadı. İstenirdi ki siz çıkmadan bu iş başlamış olsun. Sizin çıkışınızın akabinde yapılması zaruri olan bu hareket belki sizi yeniden bir mahkeme önüne sevk edecektir. Fakat sizin yaptığınızı müspet ilam ve vesaik bulamayacakları için binnetice serbest bırakılmanızdan başka bir suretle neticelenmeyecektir. Sizin eski mevkilerinizi almanız gençliğin idaresini ellerinize alarak onu yeniden yukarıda görüştüğünüz esaslar dahilinde yeniden kurmanız ve bu kuruş esnasında bütün son senelerin verdiği derslerden azami derecede istifade etmeniz bir zarurettir. Zaman kaybetmeksizin bu işe başlamalısınız. İlk işiniz dağınık elemanları toplarken sizin mahbeste bulduğunuz zamandan beri gerek Komintern'in, gerek gençliğin, gerek fırka konferansının ve gerekse fırka Harici Bürosunun Komintern namına aldığı kararları gayet dakik bir tedkikten geçirmelisiniz. Bunun için de bacaklara çok kuvvet vermek, hatta mütemadiyen koşmak, yorulmaksızın koşmak ve toplamaya çalışmak, eski rabıtaları yeniden ve fakat bu sefer yukarıda zikredilen ruh dahilinde tesise gayret etmeniz

lazımdır. Fırkanın göstereceği işleri dakikası dakikasına ve noktası noktasına -- düşüncelerinize tevafuk etmese bile– derhal yapmakta asla ihmal göstermemelisiniz. Şimdi sıkı bir takip altında bulunacağınızı ve bunun herşeyden evvel sizin vasıtanızla diğerlerini keşf etmeğe müteveccih olduğunu bir an göz önünden uzak bulundurmamalısınız. Diğer cihetten bu, oradaki bazı yoldaşlarda tezahür ettiği vechile, sizi faaliyetten uzak bulundurmamalıdır. Bütün takibata rağmen iş görmek, çalışmak mümkündür. Tâkibat mâni-i say değildir. Yeter ki ihtiyatî tedabire riayet edilsin, İstanbul'da tahsillerini ikmallerine az zaman kalmış yoldaşlar, mektebe tekrar kabulleri halinde tahsillerine başlamalıdırlar. Bu aynı zamanda yeniden rabıtaları tesise de yarayacaktır. Takibat yüzünden İstanbul'da çalışamayacak olanlar veya fırkanın lüzum göstereceksekleri vilayata gitmeli ve orada teşkilatların başına geçmelidirler. Bu suretle takibattan kurtulmak mümkün olabileceği gibi say, velud bir say da imkân dahiline girecektir. Memlekette tahsillerine imkan olmayan ve daha uzun zaman tahsil etmek mecburiyetinde olan yoldaşlar kâfi fırka tecrübesine malik değiller ve binaenaleyh fırka faaliyetinde fazla müfid olamayacak olurlar ve maneviyatleri de yerinde bulunmazsa onları buradaki Şark mektebinde tezyid-i malumat etmek üzere okumağa ve profesyonel birer inkılabçı yetişmek üzere hazırlanmağa göndermek lazımdır. Diğer taraftan da Hilmi, Abdi vesair gibi fırkada olmadıkları halde birçok fırkalılardan iyi davranmış ve hareket etmiş yoldaşlarla çok sıkı bir rabıta tesis ve onların işe celbi, onlara yardım meselesi de önümüzde durmaktadır.

İşte hulasaten bugünkü vaziyet, bu vaziyet karşısındaki vazifelerimiz. Sizi sağlam birer komünist olarak bildiğim için açık konuştum ve meseleleri sert vaz' ettim. Şimdi siz mahbesten yeni çıktınız. Fırkayı bunca hasretten sonra gördünüz. İntibalarınız, düşünceleriniz bizim için çok mühim. Biz de sizin gözlerinizle vaziyeti, fırkayı görmek yenilmez bir arzumuz. Sizden ayrı ayrı ve seri cevaplar bekliyorum. Hem vaziyeti görüşünüzü, hem de yazdıklarım hakkındaki düşüncelerinizi bildirmelisiniz.

Bana gelince Komintern'in yeni açtığı âli bir müessesede okumaktayım. Her fırkadan, fırkanın faallerinden ve rehberlerinden arkadaşlarla beraberiz. Sizi o kadar göreceğim geldi ki hasretle hepinizi ayrı ayrı kucaklar, gözlerinizden öper ve k. selamlarımı yollarım. Kabilse bana birer yeni fotoğrafınızı göndermez misiniz?

Sizin Fahri'niz

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 03_08, Belge no: 529-533 (Osmanlıca)]

Baytar Ali Cevdet'in kimliği ve "Fahri'niz" imzası

VEDAT NEDİM'İN ŞEFİK HÜSNÜ'YE MEKTUBU

8 Kânunuevvel 1926

Azizim Tayfur,

Bu sefer yalnız raporları yollamakla iktifa edeceğim. Son mektupları daha henüz sahiplerine veremedim. Tabii vereceğim. Ömer geldi mi? hepinize bir çok hasretler.

Süleyman

Said'in Alimof'a yazdığı mektubun mevcut bir suretini istiyoruz.
Zarfı ben açtım ve ben yapıştırdım.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 01_08, Belge no: 534 (Osmanlıca)]

VEDAT NEDİM'İN ŞEFİK HÜSNÜ'YE MEKTUBU

20 Teşrinisani 1926

Sevgili Tayfur'um,

Söze hususi bir derdimi dökmekle başlayacağım. Sen bundan zaten haberdarsın. Haygits Petrof'a telgrafla bildirdi. Neticenin ne olacağını bilmiyorum. Şimdi bildiğim bir şey varsa o da bir Kanunuevvelden itibaren işsiz kalacağımdır ! Biliyorsun ki ben bu işe senin tavsiyenle girmiştim. Bu teşebbüsünle bilerek veya bilmeyerek partiye büyük bir hizmette bulunmuş oldun. Çünkü benim orada bulunmam partimizin faaliyetinde mühim bir rol oynamıştır. Türkiye'deki bu sıkı siyasi şerait tahtında Haygits ile hariçte temas etmenin çok tehlikeli olacağı şüphesizdir. Şimdi buraya gelen kontrol komisyonu Sovyet müessesatında müthiş bir tensikat yapıyor. Yalnız bizden 30 memur açığa çıkarılıyor. Bizim istihbarat şubesi tamamiyle lağvolunuyor. Çıkardığımız bülten (ki Türkiye hakkında neşrolunan en mükemmel iktisadi eserdi) tatil ediliyor. İşte bu meyanda ben de kapı dışarı ediliyorum.

Bu hal iki taraflı mucib-i teessüftür. Biri doğrudan doğruya partimizin sizinle olan temasını işkâl ve sektedar etmesi itibariyle, diğeri beni işsiz bırakması itibariyle. Beni dışarı atan müessese bir Bolşevik müessesesi olmasaydı vaziyetim o kadar müşkil olmazdı. Bolşevik müesseselerinde çalışanlar kompromise adamlardır. Bu itibarla benim şimdi hariçte iş bulmam güçleşmiştir. Şimdi anlıyorum ki ben bu işi kabul etmekle büyük bir kabahat işlemişim. Benim evvelce terk ettiğim işin başında bulunan genç şimdi 350 lira para alıyor. Benim ise adım kara listeye geçmiştir. Ve dımdızlak işsiz kalmışımdır. Partinin faaliyeti işkâl edilmiş olmasaydı ben bu hususta sana böyle uzun boylu yazmazdım. Vücuduma lüzum olmayan bir yerde partinin nüfuzunu istimal ederek lehime bir tahavvül husûle getirmek isteyecek kadar düşkün bir herif değilim. Bunu Haygits'e de söyledim. Şahsi menfaatim partinin menfaatleriyle kabil-i telif olduğu takdirde böyle bir teşebbüse cevaz verebilirim. Haygits de benim işimden çıkartılmamın partimiz aleyhine bir hareket olduğu kanaatindedir. Sen de eğer öyle düşünüyorsan lazım gelen teşebbüsatta bulun. Aksi takdirde ben kendime hariçte bir iş bulmağa çalışırım. "Sığıntı" olmağa tahammül edemem. Bana ihtiyaçları yoksa parti nüfuzuyla işimde bırakılmak bana ağır gelir. Bütün bu noktaları, bilhassa benim izzet-i nefsimi nazar-ı itibara al ve ona göre hareket et.

Yalnız şunu şimdiden söylemiş olayım ki, hariçte iş aradığım takdirde nerde iş bulabilirsem oraya giderim. Ankara'da olursa Ankara'ya, İzmir'de olursa İzmir'e.. Parti bu hususta beni mazur görür zannederim. Bu mesele hakkında bu kadar yeter. Şimdi geçelim kendi işlerimize:

- Ömer'i yolcu ettik. Dün Sofya'dan bir kartını aldım. Çok sevindim. Şimdi Berlin'dedir. Bu gün varacak. Alman partisinin C.K'sına müracaat etmesi hakkında bir telgrafınızı aldık. Ben ona bizim Mümtaz'ın adresini verdim. Mümtaz'a da ayrıca yazdım. Hiç lisan bilmediği için bu işleri kendi kendine beceremez. Mümtaz hiç şüphesiz kendisine lazım gelen delalette bulunur:Eline 150 dolar para verdim. Zannederim ki kâfi gelir. Sırası gelmişken söyleyim: Sizden şikâyetçiyiz. Bizi parasız bıraktınız. Borç gırtlağımıza çıktı. 200 dolar borç aldık. Artık alacak bir yerimiz de kalmadı. Serbest kalan arkadaşlar para para diye hep bana hücum ediyorlar. Nuri yine dün akşam bana geldi. Daha bir iş bulamamış. Parasızmış. Cebinden Hilmi'nin Bursa'dan yazdığı bir mektubunu çıkardı ! Okudum:

" İhtiyaç içindeyim. Çoluk çocuk açız ve üşüyoruz." diyor. Şevket hakeza... Abdi hakeza... Bunlara yardım edemezsek çok ayıp. Size telgraf çektirdim. Yazdım. Hala bir ses çıkmadı. Bu lakaydi bir cürüm şeklini alıyor. Alakadar mercileri bütün talakatımızla protesto ederiz. Yardıma layık olabilmek için daha nasıl çalışmış olmalı ? Hapishanedeyken yaptığımız yardım pek cüziydi. Arkadaşlar buna bile müteşekkirler. Abdi'nin ailesi Nuri'nin bizzat yaptığı tahkikata nazaran şimdiye kadar 180 lira para almış. Diğerlerini de tahkik ettiriyorum. Arkadaşlar şimdi daha çok yardıma muhtaç bir mevkide bulunuyorlar. Bu hususta azami faaliyetinize muntazırız.

- Ömer size Cem ve Orhan meselesini bütün tafsilatıyla anlatır. Vala, Tekin, Sait ve Mustafa meselelerini de.

Yalnız Nazım hakkında sizde uyanan şüpheler benim yazdıklarımın mahsulu olamaz. Ben Nazım'ın Vala ile görüşmüş olmasını değil, Karadeniz vapurundaki diğer yolcuların, bilhassa Nazım'ı tanıyanların önünde görüşmüş olmasını doğru bulmadım. Bu hiç şüphesiz bir hataydı. Çünkü burada Vala'yı polis bu mesele için celbetmiş ve ondan sizleri sormuştur. Zan ederim ki Leningrad'da Nazım, Vala ile Karadeniz'in haricinde görüşebilecek bir yer bulabilirdi. Sonra Nazım hiç şüphesiz gayet samimi bir surette Vala'ya konferanstan da bahsetmiştir. Bu hiç bir vakit bir kabahat addolunamaz. Vala'nın bundan çıkarttığı neticelerden Nazım'ı mesul addetmek doğru değildir. Şairimizi fazla sıkıştırmayın ! Onun gözlerinden öperim. Yeni şiirlerini bana yollamasını

bilhassa rica ederim. "Le Feu" yü tercüme etti mi ? Bunu kaç defadır soruyorum. Bunu ona yaptırmakla "Harici Büro" muvazzaftır !

- Kömür buhranı dolayısıyla irtibat vapurlarımızın seyrüseferi alt üst oldu. Yakında İzmir'e ve Trabzon'a vapurlarımız var. Tabii lazım gelen mektupları göndereceğiz.

- İstanbul vilayet komitesini Mustafa ve Şakir ile takviye ettik. Şimdi gayet iyi çalışıyorlar. Gelecek postayla vilayet komitesinin resmi bir faaliyet raporunu takdim edeceğiz. Amele Teali Cemiyeti spor kulübünü resmen açmak üzeredir. Bu hususta da Ömer sizi tenvir eder.

- Orada Türkçe matbu kitaplarımız varmış. Sonra bir de Rusça parti siyaseti mi, yoksa terbiyesi mi ne ise diye bir kitap varmış. Bunları yollayın.

Şimdi yeni ve gayet iyi bir ev kiraladık. Orada içtimalarımıza başlayacağız. Şevket falan da iştirak edecekler. Şöyle bir müdavele-yi efkar edelim diyoruz. Şevki sanayi mektebine döküm muallim vekili oldu. Neşati mektebe kabul olundu. Diğer Tıbbıyeliler de kabul olunmak üzere imişler. Sabri daha Ankara'da.

Bugünlük de bu kadar. Gözlerinden hasretle öperim. Halim'e de bir çok hasretle. Bana yazmıyorlar hiç.

Süleyman

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 01_08, Belge no: 543-546 (Osmanlıca)]

28 Teşrinisani SeKa İçtimaı

Şevket, Sadri yoldaşlar davetli oldukları halde takip olundukları için gelememişlerdir.

İçtimaa Süleyman, Rıza, Yahya yoldaşlar iştirak etmişlerdir.

Müzakere ve münakaşa olunan ruzname sırasıyla ber vech-i atidir:

1 – Serbest bırakılan arkadaşların vaziyetleri.

Serbest bırakılan arkadaşlarımız daimi bir takibe maruzdurlar. Hükûmet bunlar vasıtasıyla mevcudiyetinden hiç şüphe etmediği teşkilatımızın ipucunu ele geçirmek istiyor. Sonra hiçbiri daha henüz vaziyetlerini tespit edememişlerdir. Çoğu işsizdir. Partimiz kendilerine azami yardımda bulunuyor. Fakat tabii bu yardım devam edemez. Parti bütçesi, MOPER bütçesi vaziyetine giriyor. MOPER teşkilatının hala devam eden ihmal ve alakasızlığını şiddetle protesto etmek mecburiyetindeyiz.

SeKa serbest bırakılan arkadaşların kitle arasında faal olabilmelerini bir taraftan adîmü'l-imkân *[imkansız]*, diğer taraftan muzır telakki etmektedir. Onların şimdilik gizli planlarda istihdamı münasiptir. Mesela Şevket yoldaşı neşriyat ve ajitasyon bürosuna aldık. Pek muhtaç olduğumuz eserlerin tercüme ve tahririyle iştigal edecek. Mekteplerini ikmal edemeyen gençlerin tahsillerinden mahrum bırakılması doğru olamaz. Onlar yine mekteplerine gidecekler, ve oradaki hücre teşkilatının ihyasına veya yeniden teşkiline çalışacaklardır. İşçi yoldaşlarımız bir işe girmek için müteaddid teşebbüslerde bulunuyorlar. Girdikleri takdirde vaziyete göre kendilerinden istifade olunacaktır. Onları mevcut hücrelerin içine sokmak yeni yeni canlanmağa başlayan teşkilatımızın yeni bir tehlikeye ika'ı demektir *[vuku buldurmak, yol açmak]*. Bunu için SeKa çok büyük bir dikkat ve ihtiyatla hareket lüzumuna kanidir.

2 – Vilayet komitelerinin faaliyeti:

İstanbul vilayet komitesinden aldığımız iki rapor ve İzmir'den gelen diğer bir rapor kıraat edilmiş ve münakaşa olunmuştur.

Vilayet raporları ve verilen cevaplar leffen takdim olunmuştur.

Vilayet komitelerinin teftiş maksadıyla bir yoldaşın seyahati takarrür etmiştir.

3 – Prof bürosunun şefi Yahya yoldaş büronun faaliyeti hakkında izahat vermiştir. Büro bütün vilayet komitelerine tamim edilmek üzere bir anket varakası ihzar etmiştir. Bu anket varakası teksir edilmek üzere olduğundan ayrıca gönderilecektir.

Amele Teali Cemiyetine mülhak spor teşkilatının ve tasarruf sandığının nizamnameleri hazırlanmıştır ve polise tevdi' olunmuştur. Yalnız cemiyetin nizamnamesinde spor teşkilatı yapabilmek için bir kayd-ı hususi olmadığından nizamnamenin o yolda tahvili icab etmektedir. Bunu için de kongrede bu mesele mevzubahis edildiğinden tadiline dair bir karar alınmışmış gibi lazım gelen ilaveler yapılacaktır. Spor klübü fiilen müteşekkildir. İşin resmi ciheti daha henüz hallolunamamıştır. SeKa spor klübünün mesarifine tahsis olunmak üzere "150" lira tefrikine karar vermiştir.

Amele Teali Cemiyeti bir de denizciler amele şubesi açmak için tedkikatta bulunmaktadır. Denizciler şubesi bilcümle deniz işçilerini ihtiva edecektir. Mevcut cemiyetler nizamnamesine göre böyle bir teşkilatın derece-i imkânı ve hile-i şeriyeleri tedkik olunmaktadır.

4 – İhanet meselesi – Bu artık tamamen tahakkuk etmiştir. Hainler Viyana konferansını bile ifşa etmişlerdir. Binaenaleyh Harici Büro'nun üzdüğü (?) talebe ile temasında daha ziyade dûrbîn *[uzak görüşlü]* olması zarureti bir kere daha anlaşılmıştır!

5 – Ankara teşkilatımız kuvvetli bir yoldaş istemektedir. Serbest bırakılan Nuri yoldaşın ve Sadri yoldaşın oraya sevki mukarrerdir. Kendileriyle bu hususta temasa geçilecek ve lazım gelen talimat verilecektir.

6 – Legal neşriyatımızın ilk önce amele sınıfını alakadar edecek edebi eserlerle başlaması mukarrerdir. "Ateş" tercümesinin bir ayak evvel gönderilmesini Harici Büro'dan rica ederiz.

Sonra Rusça "İnsanlar Nasıl Yaşarlar ?" diye bir eser varmış. Aynı zamanda galiba Petrovski namında birisinin Sosyalizm ve Kapitalizm adlı bir eseri varmış. Bunların tercümesini yahut asıllarını istiyoruz. Şevket yoldaşın Cemiyetin İnkişafat Tarihine dair bir eser yazması takarrür etmiş ve Buharin'in tercüme edilmiş olan "nazariye"si şapirografla teksir edilecek ve vilayet komitelerine tevzi olunacaktır.

7 – Sabri yoldaşın Samsun'a sevki mukarrerdir.

SeKa Kâtib-i Umumisi
Süleyman

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 27, Klasör: 34_36, Belge no: 432-434 (Osmanlıca)]

HAMDİ ŞAMİLOF'UN HARİCİ BÜROYA HİTABEN BİR RAPORU

Harici Büroya Ait
Parti meselesi:

Bugün SeKa'da yalnız ben (M) şöyle böyle .... takip olunuyor. M bir aydır görmedim. Yalnız bundan bir on gün mukaddem bir defa gördüm.

Dahili vilayet (K) bir türlü hakikat teşekkül edemedi. Resmen etti lakin ... değil. Suretâ şimdi ise Mustafa yoldaşı gönderdik. Bakayım o ne edecek hergün teşkilat bürosu lazım gelen direktifleri veriyor. Ne ise bir çaresine bakacağız.

Adana yakında haber alamadık. Lakin orası iyidir ve çalışıyor.

İzmir, vilayet ve teşkilatı: Orası da iyi çalışıyor. Yalnız orada bir tütün işçileri cemiyeti eleman için birşey edemediler. Benim oraya gitmem icap ediyor. Giderim mesele hallolur. Çünkü kendisinden Seyfi reisden mektup aldım. Ankara için bir ikinci arkadaşa ihtiyaç var diye, onu bizden istedik. İdare edecek bir arkadaş lazım. Oradan hareket edip oraya gelen arkadaşın boşluğunu kapatmak için.

Eskişehir: Şakir oraya gitti, iki aya yakın gelmedi bir şeyler yaptı tevkif oldu. Nihayet kaçtı. Şimdi buradadır. Oraya gelmek için birçok defa müracaat etti. Partiya reddetti. Trakya'dan bir haber yoktur. "F" yoldaş gidip bize haber verecek idi. Elan haber yoktur. Trakya demiryollarında olan teşkilat mevcut değildir. Esasen yoktu. Samsun'dan iki üç defa mektup yazdım elan cevap yoktur. Lakin Samsun tütün işçileri cemiyeti reisi birkaç mektup yazdım cevap aldım. Dün telgraf verdim olur ki yakında buraya gelir, onun ile meseleyi hallederim. Cemiyet mevcut amele 500 erkek, 280 kadın vardır. Herhalde ben onun ile gelir ise meseleyi halledeceğim. Gelmez ise ben oraya her ne suretle olursa olsun gideceğim. Trabzon bize yakında bir cevap gelmedi. Lakin oraya bir adam göndermişler. Trabzon TKP diyerek. Bunun için de bir arkadaş veyahut ben gidip meseleyi halledeceğiz.

İstanbul büro teşkilatı bir spor teşekkül ettirdik. Ve bugün Süleyman yoldaş 50 lira verdi Elbise almak için. Bu hususta elimizden geleni sarfediyoruz. Yakında Cumhuriyet Bayramında kızıl gömlek alâmet-i farika olarak örs çekiç

olacaktır. Yalnız ben bunları yazmaklığımın esbabı partiyanın her hangi bir şubesinde kaçamak yapıp vazifesini ikmal etmeyenleri gördüğüm zamandır. Hal formalideye bakmayıp mümkün mertebe ifa ediyorum. Bundan sebep ben mecbur oldum yapmaya. Doğrusu partiya beni mecbur ediyor. Vaziyet iktizası.

İrtibat meselesi: İstanbul, Eskişehir, Ankara, Konya, İzmir, Trabzon, Samsun var. Yakında Adana olacaktır. Bunlar vardır. Lakin bunları bir profesyonel etmek için paraya ihtiyaç vardır. Bizim ise şimdilik paramız yoktur. Partiya bugüne kadar bürodan on para almadı. Kendi elinde olan paradan veriyor. Bu ise hiç doğru değildir. Bu hususta Harici Büro mesuldür. Çünkü vazifesini yapmadı. Oradan gelen arkadaşlar pek çırçıplak. Otuz ruble para vererek gönderiyorlar. Gidiniz orada Partiya'ya size verir. Partiya'ya o kadar para gönderdiler ki gelenlere elbise yapıp göndersin.

Bilhassa bu prof meselesine hiç ehemmiyet vermediniz. Verdiğinize dair hiçbir emare yoktur. Prof için aynı surette bunlar doğrudan doğruya Harici Büronun vazifesidir. Bugün bir çok edilecek işler vardır. Parasızlık yüzünden olamıyor. Ve bugün partiyanın para(sı) kalmadı. Herhalde Süleyman yoldaş size yazdı. Gönderdiğiniz para malum, sarfiyatımız o da malum. Bundan sebep herhalde bir an evvel para çaresine bakmak. M ve Orhan buraya geldiler. Lâkin M bir mebusa her ne var ise anlattı. Böyle haber aldık. Kendisi söyledi ben Rusya'da olduğumu herkes biliyordu. Baktım siyasette söyledim, evet orada idim lâkin böyle bir şeyler söylemedim diyor. Ben bir gün onu gördüm çağırdım. Gelmedi. Git ben gelirim dedi. Sonra gelmedi. M, Orhan yakında geldi daha göremedim. Bunun (için) bir şey söyleyemem. Gördüğüm vakit onun hakkında söylerim. Hakkı geldi on beş gün kadar burada kaldı. Bizim hususi odamızda para verdik. Terhis tezkeresini çıkardı. Edeceğinden iki gün evvel kayboldu. Sordum, aradım. Köye gittiğini haber verdiler. Elan haber yoktur.

Orada bir muhalefet çıktığını duyuyoruz. Katiyen meydan vermemeli. Burada ise her hususta çok aksi tesir ediyor. Hatta M evvet dediler ki biz ağzımızı açıp hareket edecek ola idik bizi de sürgün edecektiler. Her hangi şahsın orada S.S.S. mikyasında düşünmeyip bugün bu memleket mikyasında düşünüp idare etmesi lazım. Alimof'un şahsi prensipleri bu memlekete zarar veriyorlar. Her ne hal olursa olsun Harici Büro talebeleri vaz-ı yed edip bir an evvel bu vaziyetten kurtarmalıdır. Bu vaziyet devam ettikçe hem ora için hem bura için felakettir. Çünkü sürgün olanlar bir kalkıp sefarethaneye gidip buraya gelecekler, burada bir takım karanlık işler yapıp bizi faaliyetten men edecekler. Bu hu-

susta Alimof ile hemfikir olan Şakir, Aziz memleketi görüp ikna oldular. Hatta Şakir diyor ki; bir an evvel Alimof oradan yani Türk talebelerinden alınmalıdır. Bununla beraber arkadaşların şu veya bu gruppanın veyahut gruppacının tesirinde bulundurmamalıyız. Bunu yazmaklığıma sebep doğrudan doğruya Alimof'a karşı gruppacı olarak hareket ediliyormuş. Bu ise evvela pek doğru değildir. Lâkin bu hususta çok ehemmiyet vermelisiniz.

Vâlâ Tekin meselelerine gelince uzun uzadıya yazmayacağım. Dün oradan sorulan suallere cevap verdim. Bunlar burada bir sendikalist teşkilâtı yapıyorlar güya halbuki iki ve yahut üç kişi idiler. Kitle denilen kimse onlar ile yoktu. Partiya bunlara karşı vaziyet almıştı. Daha fazla bugün bunlar doğrudan doğruya ..... ileri gelmiyor. Ve terörden korkuyorlar, aynı zamanda bir uzlaşmacı siyaset takip etmek istiyorlar. Çünkü diyorlar ki bugün partiya olamaz ve doğru da değildir. Doğrudan doğruya mevcut kuvvetleri toplayıp cemiyetler etrafına toplanmalı. Bunu doğrudan doğruya bana söylemedi lâkin başkalarına söylemiş. Lâkin bu günlerde görüp konuşacağım aynı endişem bu fikirler doğru olmasının böyle bir meseleler bütün partiyayı alâkadar ettiği için görüp görüştükten sonra şayet hakikat sendikalistlik ediyorsalar mevcut teşkilâtlara onların nokta-i nazarını partiyanın nokta-i nazarını beraber olarak göstereceğiz. Bizim sizden istediğimiz meseleler. Büro için en evvel para cemiyetler için para, partiya için para, para, para . Bunu yapmadığınız takdirde sizi mesul addedeceğiz. Çünkü bizim elimizden geleni ediyoruz, siz(in) de elinizden geleni yapmanızı istiyoruz. Hepimizin menfaati birdir.

Bu gün Türkiye'de fevkalade bir işsizlik buhranı vardır. Her gün köylüler şehirlerde gelmektedirler, ahalinin yüzde doksanı gayrı memnundur, vergiler ağır esnaf gayrı memnun, İstanbul'da , İzmir, Adana, Eskişehir, Samsun, Ankara buralarda sürüler ile işsizler vardır. Hatta gazetelerde görüyorsunuz sefalet yüzünden her gün intihar edenleri. Gazeteler yüzde on vaka yazmıyorlar; yazacak olsalar efkâr-ı umumiyeye fena tesir edecek. Bu gün Türkiye'de vasati yevmiye 40, 50 kuruş arasındadır. Bu gün Cumhuriyet gazetesinin başmakalesini okuyup görürsünüz. Memurlar hakkında maişet-i hayat için. Baki yoldaşlık selâmı.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 22, Klasör: 28_36, Belge no: 477-492 (Osmanlıca)]

VEDAT NEDİM'İN ŞEFİK HÜSNÜ'YE MEKTUBU

10 Kânunuevvel 1926

Aziz Tayfur;

Arkadaşlara yazdığınız mektupları sahiplerine verdim. Onları benim önümde okudular. Yaptığı tesir çok fena. Mesela Orhan Fahri'nin mektubuna fena halde kızdı. Ve dedi: Bize illegalite konferansı veriyor. Sonra benim adımı açıkça yazıyor! Halim'in gençlere yazdığı mektup da lüzumundan fazla ukalaca.. Hüsn-i niyetiniz su-i tesir yapıyor. Bunu açıkça yazmak lüzumunu hissediyorum. Mektuplarınızda SeKa'nın mevkiini ve nüfuzunu düşürecek imalardan tevakki *[sakınma, çekinme]* etmeniz herhalde akıllı bir hareket olacaktı. Vâlâ ve Tekin'in propagandasına yağ sürüyorsunuz. SeKa'nın müstakil olmadığı kanaatini takviye ediyorsunuz. Hiç şüphesiz ki bu sizce de matlub olmayan neticelerdir.

Vasıf gençlere yazılan uzun mektupları aldı. Cuma'ya cevabını getirecek. Orhan cevap vaad etti. Şevket'in cevabını gönderiyorum.

Bunda görüyoruz ki hallolunması lâzım gelen birçok meseleler var. Bunlar zamanla hallolunacaktır. Sabırsızlanmayın. SeKa vazifesini müdriktir. Biz arkadaşlarla temasdayız. Yalnız Orhan zannediyorum ki kaybolmuştur. Diğerleri iyidir. Şevket yazı işlerini yapacak. Nuri Ankara'ya gidecek. Şevket mektubunda Abdi Recep'ten ve Hilmi'den bahsediyor.

Bu günlük bu kadar gözlerinizden öperim.

Fahri bana yazdığı mektupta şahsıma büyük bir teveccüh göstermiş. Ben yalnız vazifemi yapıyorum. Sizden ricam: Sabırsızlanmayın: Çok yavaş gidiyoruz. Amennâ. Fakat gidiyoruz. Daha çabuk mümkün olursa emin olun ki giderdik. Hapishaneden korkan yok. Hastalık yok. Doktorcuğum reçetelerini ve tavsiyelerini başkalarına saklasın.

Süleyman

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 01_08, Belge no: 562 (Osmanlıca)]

AYDEMİR'İN MEKTUBU - 2

İstanbul 11/12 Kânunuevvel 926

Çok sevgili arkadaşlar,

Mektuplarınız vasıl oldu, evvela bana ait olan ve sonra hepsini okuduk. Bundan evvel ben de kısaca bir mektup yazmış, yine yazacağımı da vaat etmiştim. Şimdi hem vaadimi yerine getirmek, hem yazılarınıza cevap vermiş olmak istedim. Aynı zamanda ben de sizin gibi mütekabil bir hasbıhali, bir fikir murakabesini faydalı bulanlardanım. Evvela hemen şunu söylemeye müsaraat edeyim *[bir an önce söyleyeyim]* ki: Geçen zamanlar ne kadar uzun da olsalar benimle aranızda bir takım "prensip" farkları yaratamazlardı. Çünkü "prensiplerimiz" deyince, evvelâ her birimizin, "subjektif" telakkilerimizle değil, hepimizin cehdiyle ve cemiyetin "objektif" inkişafı nisbetinde mükemmelleşen müşterek "doktrin"lerimizi, fikriyatımızın muayyen, mukayyed anasırını *[unsurlarını]* anlıyorum. Saniyen "prensiplerimiz" deyince "proletarya mücadelesinin şaheseri olan fırkamızın fikir ve fiil halindeki programını anlıyorum. Hulasa, Marksizmin esaslarını, inkılabı, proletarya diktatörlüğünü, proletarya diktatörlüğünün sistemleşmiş bilgileri olan zinde, faal ve inkılapçı Leninizm'i ve nihayet Marks ve Lenin usuliyâtıyla bugünkü dünyayı izah eden bizim Beynelmilelimizin "rezolüsyon"larını kasdediyorum. Nihayetü'n-nihayede prensip ayrılığı deyince fırka ayrılığından başka bir şey düşünemiyorum. Son bir söz olarak da kapitalizmin zevâline ve proletarya saltanatının tahakkuk edeceğine olan sarsılmaz imanımızı, muasır (?) cemiyete karşı olan müthiş gayz *[öfke]* ve kinimizi, komünist fırkası azalığının verdiği bitmez tükenmez şevk ve heyecanımızı da "prensip birliğinin" birer zaruri lüzum ve icabı diye kaydettikten sonra bu sahada ve her hal ve zamanda aramızda en küçük bir zaaf ve tereddüdün bir saniye bile yaşayamayacağına hepimiz aynı suretle inanacağımız tabiidir.

Binaenaleyh muhterem arkadaşlarım, bu bahse müteallik *[ilgili]* satırlarınız karşısında hissiyatımı böylece izhar ve ifade ettikten sonra "günün en son meseleleri" karşısındaki, günün "tabiye *[strateji]* ve taktiği" hakkındaki telakkilerimi de imkân nisbetinde söylemeye çalışacağım. Mektubumu tamamiyle hususi bir hasbıhal addettiğim için size kelâl *[bıkkınlık]* vereceğimi düşünmeden, hatta "malum"ları tekrar etmekten çekinmeden hulâsa kalemi hiçbir merâsime tâ-

bi tutmadan yazmaya çalışacağım. Evvela şunu söyleyeyim ki yeniden vazifelerimizin başına avdet etmekle, kendimi hiçbir suretle yeniden hayata dönmüş saymıyorum. Bizi tecrid eden duvarlar ne kadar metin ve muhkem de olsalar hiçbir zaman alem harici ile olan alaka ve irtibatımızı tamamıyla kesemediler. Hatta her şeye rağmen sizlere muntazaman mektuplar yazdım. Bu mektuplar kâmilen İstanbul'a kadar gelmişler. Hatta kısmen sizlere de vâsıl olmuşlardır. Neyse mevzumuza geçeyim.

Şüphesiz hiçbirimiz "komünist fırkası" veya "Bolşevizm" deyince "mücerred" *[soyut]* ve "dizginsiz" bir inkılapçılık tasavvur etmiyoruz. "Komünist fırkası faaliyeti" de deyince tabiatıyla hem programımızı hem bu programımızın hayata tatbiki yolları demek olan "istrateji-tabiye" ve "taktik"imizi bir arada ve bir kül olarak düşünmüyoruz. Fırkamızın programını ve esas prensiplerimizi aynen ve olduğu gibi bilâ-kaydüşart *[kayıtsız şartsız]* kabul ettikten ve fırka dahilinde faaliyet aldıktan sonra demek oluyor ki "günün mutad meseleleri" deyince sadece bir "tabiye ve taktik" meselesi karşısında bulunuyoruz. Bir tabiye ve taktik meselesinde hüküm verirken evvela "içinde yaşanılan an ve zeminin takdiri" zaruridir.

Ben "an ve zemin" deyince bugünkü Türkiye'yi ve Türkiye'nin bugününü kastediyorum. Bizim tabiye ve taktikamızı ise mücerred inkılapçılık mefhumu değil, bizzarure bugünkü Türkiye şe'niyetinin "konkre" şeraiti tayin edecektir. Şimdi Fahri yoldaşın serdettiği meselelere gelmeden biraz daha sizi taciz edeceğim.

Bugünkü Türkiye'yi düşünürken münhasıran bir "burjuvazi keyfiyetini" değil aynı zamanda "Türkiye inkılabını" düşünmek mecburiyetindeyiz. Ben bu inkılabı şöyle tasvir ediyorum: "Türkiye inkılabı; evvelden keşf ve vaad olunmayan, fakat iyi bir sevk-i idare ve şerait-i hariciyenin zaruretleriyle zaman zaman inkişaf ve nihayet bir kül *[bütün]* ve sistem teşkil eden içtimai, iktisadi ve siyasi icraat ve tedbirleriyle –kapitalizmin inhilali devrinde- zuhuru zaruri olan şark ve müstemleke inkılabâtının mütemeyyiz *[öne çıkan]* ve şâmil *[kapsamlı]* bir numunesini teşkil eder." Her milli inkılap gibi bu hadisenin de bir hududu var. Beynelmilel fevkalade hadisat cereyan etmedikçe, bu milli inkılab, o mukadder istikametlerine doğru adım adım inkişâf edecektir. Fakat bugün o vaziyetteyiz ki burjuvazi henüz –şark irticaı ve garp emperyalizmi önünde- diğer sınıfların da menfaatlerini temsil etmek devrindedir. Bütün kuyûd ve şerâitten muarra *[kayık ve şartlardan bağımsız]* bir sınıf mücadelesi, bütün kuyûd ve şerâitten muarra bir "istismar" karşısında olmadığımız için mesela vergiler, mesela

militarizm, mesela terörün tenkidi mevzubahis olunca fikrimizde, ve elimizde herhangi diğer bir komünistin hudutsuz serbestisini duymuyoruz. Bin bir çeşit sebeplerle milli inkılabî rehberlik ve devletin Türkiye amele ve köylüsünün elinde bulunamaması yüzünden, tarihi sebeplerle o rolün bu ele intikal edeceği güne kadar her Türk komünisti faaliyetini yaparken kendisini nâzik bir vaziyet-i hususiye karşısında duyacaktır.

Arkadaşların tevkifine takaddüm eden ayları hatırlıyorum. Memlekette inkılabın hayaleti, demagojinin, su-i niyetle mahmul *[kötü niyetle dolu]* insanların hücumları önünde âdetâ söner gibi oluyordu. Demokrasiyi bizzat inkılabı yaşatan ve temsil edenlere bile her türlü inkılab ahlakiyatının bilâ-kaydüşart baltalanması, matbuatta, meclislerde her türlü inkılap düşmanlıklarının bilâkaydüşart serbestîsi şeklinde yutturan feci bir cereyan halkın maneviyatını kemirip duruyordu. Şarkta memleketi boğmak için açıktan açığa kılıcını bileyen derebeylerine, müteredditi *[gerici]* şeyhlere, kurûn-ı vustâî bekayâya istinad eden *[ortaçağ kalıntılarına dayanan]* ve hiçbir terakki vaat etmeyen kötü bir ekseriyet bizzat inkılâbın merkezinde onun hayat ve selametini demagojik düsturlar, parleman oyunları, gizli aşikâr fakat daima riyâkâr kombinezonlarla esasından tehdid ediyorlardı. Biz o günler hatırlarsınız ki hep bir arada, bu menfi kuvvetlerin inkılâbın seyrinde bir inhirâf yaratabilmeleri ihtimalini endişelerle telakki etmiştik. Hulâsa, beynelmilel fevkalade hadisat içinde yahut beynelmilel fevkalade hadisat arefesinde, fakat memleketin içtimai şekli ve hayatı için fevkalade olan bugünlerde fırkasının tabiyesini seçmek için düşünen bir Türkiyeli komünistin önünde garp emperyalizmi, şark irticaı bir cihetten, diğer cihetten de proletarya sınıfının mahiyetini kaybetmeden milli şovenizm haplarıyla zehirlenmeden, yakasını burjuvazinin siyasi teşkilatlarına kaptırmadan hulasa taleplerinden bir tanesini bile feda etmeden ilerletilmesi ve yetiştirilmesi gayesi aynı derecede haiz-i ehemmiyet şe'ni meseleler halinde duruyor.

Bu tahliller karşısında ise polisin cilvelerine değil, fakat içinde yaşadığımız memleketin ve içinde faaliyette bulunacağımız sınıfın afaki *[objektif, nesnel]* seviyesine göre tabiye ve taktik hükümlerimizi vermek vaktine gelince ben nihayet şu noktalara geliyorum.

1-Küçük, dar fakat oldukça iyi yetişmiş bir kadro olan Türkiye Komünist Fırkasının birinci saftaki anâsırını İstanbul'da ve memleketin başlıca nikatında *[noktalarında]* faal, yani vaziyete murâkıb ve müterakkıb *[denetleyen ve gözeten]* bir halde bulundurmak.

2-Bu anasırın merkezle ve merkezin Beynelmilel ile temasını tam ve mâhirâne bir illegalite içinde tezyîd ve temâdi ettirmek

3-Merkez işlerini en asgari bir kadro ile tedvir etmek *[çevirmek]* ve kâtib-i umuminin salahiyetlerini artırmak

4-Merkez etrafında ve muhitte içtima günleri gayr-i muayyen olan, klasik şekilde "hücre"lerden ziyade, daha mülâyim bir "noktalama" şekliyle komünist anasırı toplamaya ve şahsiyetlerini muhafazaya çalışmak.

5-Muhitteki mesul arkadaşların salahiyetlerini artırmak.

6-Memleket dahilinde hiçbir suretle neşriyatta bulunmayarak, neşriyatı kâmilen hariçte temin etmek. İstihbarat bültenleri bundan hariçtir.

7-Muayyen hücrelerin ve harici büronun taleplerine rağmen şimdilik illegal bir gazete neşretmeyerek sadece aylık bir bülten neşr etmek.

8-Hariçteki neşriyatı ciddiyetle idare ederek proletarya hikâye ve romanlarına çok kıymet vermek, basit ideoloji eserleri yazmak ve neşrolunan eserlerin tevziini münhasıran merkezin tensib ve tasvibiyle idare etmek.

9-Muvaffakiyetle nazar-ı dikkati câlib *[çeken]* bir surette devam eden, her şeye rağmen geniş proleter kitleleri içinde hakikaten bir "şiar" halini alan mesai ve sendikalar kanunu hakkındaki mutalebâtı amele birlikleri içinde faaliyetin vesilesi ve esası yapmak.

10-Hariçte yetiştirilecek yeni anasırı en azami bir dikkat ve müşkil-pesendlikle seçmek, orada toplu bir Türk kolonisi bulundurmamak, ve RKP sekreterliğiyle anlaşılarak bu unsurların dağınık şehirlerde stajlarını temin etmek.

11-Azami illegalite ve partiyi tam bir tesettür *[örtünme, saklanma]* altında bulundurmak.

Hulasa aziz kardeşlerim. Fahri arkadaşın mektubunda telaş eserleri ve telaşla yapılmış kombinezonlar bulduk. Evvela dahilde burjuvalaşmak isteyen bürokratların, cebri ve suni bir sermaye terakümü *[birikimi]* yolunda en azami kudretlerini sarf ettikleri ve bazı mertebe terâküm eserleri meşhûddur *[şahit olunmuştur]*. Fakat hâlâ "bütçenin inkişâfı" ile iktisadi inkişafı birbirinden ayırt edemeyen bu zümrenin teşebbüsât ve temâyülâtı da memleketin imkânı veya imkânsızlıklarıyla nihayet mahdûd ve mukayyeddir. Esasen Türk kapitalizminin inkişâfı, dünya kapitalizminin inhilâli devrindeki, bir müstemleke kapitalizmi inkişâfıdır. Onda klasik terâkümün ve klasik kapitalizm doğuşunun hatları bulunmaz. Meselâ:

1-Garpta kapitalizmin inkişafının ilk merhalesinde nâ-mahdud bir ticâret ve rekabet serbestisi vardır. Bu inkişâfın son merhalesinde bu rekabet ve ticaret serbestisinin nefy *[inkar]*ü inkârıdır. Halbuki Türkiye'de gayr-i müteazzi *[organlaşmamış]* ve gayr-i müterakim sermaye daha ilk adımında inhisarları, dev-

let sermayedârlığını, gümrüklerde proteksiyonizmi *[korumacılık, himayecilik]*, iktidar-ı malînin devlet bankalarında toplanmasını zaruri görüyor. Şehirlerin zararına köyü himaye ediyor.

2-Garpta kapitalizmin ilk safhasındaki "insani" ve liberal devlet müessesesi yerinde de devlet iktidarını, mali, içtimai mesleki teşekküller ve teşebbüsleri, mahalli, beledi kuvvetleri, matbuatı hulâsa en uzak ve en müteferrik taazzuvları *[oluşumları]* bile bilâ-pervâ ve bilâkaydüşart hatta milletten bile ayrı ilan edilen yegane fırkanın merkezi kadrosunun bilâ-vasıta idare ve kontrolüne tevdi ederek, garpta burjuvazinin en son silahı olan faşist tedbirleri, daha beşiğin içinde iken tatbik ediyor.

Mamafih yukarıda kaydedilen imkânsızlıkları burada da işaret ederek veremeyen bu yeni usul burjuva hamaratlığı içine her türlü akıbetin ihtimali de vardır. Beynelmilel iktisadi vahdet denilen geniş emtia mücadelesinin her gün biraz daha parçalanması, daralması pazarların parçalanması her ülkenin kurun-ı vusta himayeciliğine rücuu *[geri dönüş]* ile, binnetice mahsulatımızın pazarsız kalması acemilikle iyi tatbik edilemeyen inhisarların devlet ve kolektif sermayedarlığa karşı uyandıracağı reaksiyonlar hep dahil-i hesâb edilecek kıymetlerdir.

Nihayet bahse gelince "partinin işâasını" ben bugün için "darbevi bir tabiye hareketi" sayıyorum. Hem lüzumsuz, hem zararlı buluyorum. Lüzumsuzluğuna kâni olmasak, zararını kabul edelim deriz. Herhangi bir fevkalade vaziyet arefesinde yapılacak bu tedbirin esbâb-ı mucibesini ihata *[derin kavrayış]* edemem, fırkamızın istiklali için hiçbir tehlike mevcud olmadığına da eminim.

Kalanlar ve ayrılanlara gelince, olağan şeylerdir derim. Yeni bir ve fiili bir ayrılma olarak da Orhan'ın vaziyetini gösteririm. (Yani bizim eski Orhan'ın) Hoca hakkındaki satırlara müteessif olduk. Her şeye rağmen fırka vazifesini yapan iyi bir arkadaştır.

Bizden olmadıkları halde bize karışan iki arkadaştan ikisi de iyidir. İzmir'den karışan diğer iki kişi ise hepsinden daha iyidir. İki evvelkisinden teşkilatçılık ve bilâkaydüşart hall-i hamur hususunda muharrir olmayanı, muharrir olana tercih ederim. İkisinin de günü ve ikisinin de işi gelecektir. İsimlerini yazmıyorum. Çünkü esasen anlayacaksınız. Muharrir olanı muvakkaten Kırım'a göndermek istiyoruz. Orada muallim falan olur. Diğerinin çocuklarını da sizin nezdinize.

Ayrı selamlar. Ayrı ayrı gözlerinizden öperim aziz ve sevgili kardeşlerim.

A.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 01_08, Belge no: 563-566 (Osmanlıca)]

Soldan sağa ayaktakiler: Şefik Hüsnü (Ferdi) ve Şevket Süreyya;
Oturanlar: Hasan Ali Ediz (Halim) ve Elektrikçi Nuri (Gündüz).

MERKEZ KOMİTESİNİN HARİCİ BÜRO'YA MEKTUBU

22 Kânunuevvel 926
T.K.P. Merkezi Komitesinin
Harici Bürosuna

Yoldaşlar;

Fahri ve Halim yoldaşların tahliye edilen yoldaşlarımızdan bazılarına hitaben yazdıkları mektuplar bizi atideki mukarreratı ittihaza mecbur bırakmıştır.

1 – Bu mektuplar bir yoldaşın diğer bir yoldaşa yazabileceği alelade mektuplar mahiyetini tecavüz etmişlerdir.

2 – Bu mektuplar doğrudan doğruya SeKa'nın selahiyetlerine tecavüz eden, hatta SeKa'nın kuvvetini küçülten parçalarla doludur. SeKa bu yoldaşları vazifelerine ve disipline davet eder.

3 – Bu mektupların tonunda ve muhtevasındaki ukalalık arkadaşlar üzerinde hüsn-i tesir şöyle dursun, bilakis çok menfi tesirler icra etmişlerdir..

4 – SeKa badema *[bundan böyle]* bu tarzda hususi mektupların yazılmasını şiddetle men eder.

5 – Fahri yoldaşın mektubundaki bir fıkrayı Harici Büromuzun nazar-ı ittılaına vaz ediyoruz:

"Memlekette hâdis olan yeni vaziyet, daha hadisatın cereyan ettiği günlerde, beni hariçte bir büro tesisi lüzumuna getirmiş, ve bu teklifi yaptırtmıştı. Daha sonraları, rehber kadromuzun hemen tamamen mahbese geçmiş olması ve geride kalanlardan ekserisinin kâfi tecrübeden maalesef mahrumiyetleri bunu bir zaruret haline sokmuştur. Komintern'in muvafakatına ıktiran eden bu zarureti konferansta temin etmek suretiyle fırkamızın fikriyatını yapacak olan bu büro artık bir hakikat olmuş bulunuyordu. Filhakika memleket içinde bulunmuyordu. Fakat memlekette senelerce çalışmış uzuvlardan memleketi bilen uzuvlardan teşekkül ediyordu. Bundan maada vaziyet-i umumiyeyi memleket-tekinden çok daha iyi, daha esaslı ve daha geniş bir mikyasta ve binaenaleyh daha salim ve sıhhatli olarak takip edebilecek bir yerde bulunuyordu. Bu ona tam bir fikriyat rehberliği imkanını veriyordu. İlk mesele, takviye edilen ve yapacakları en ince teferruatına kadar kararlaştırılan memleketteki merkezin faaliyetinde ve muvaffakiyetinde idi. İşte bu en zayıf noktamızdı..." *[Burada ke-*

nar notu olarak başka kalemle: yalnız SeKa azasından Sadri'ye yazılan mektupta vardır] Bir yoldaş kendisini dev aynasında görebilir. Bu onun kuvveti veya zaafıdır. Fakat bu hususiyet ferdi kalmalıdır. Eğer Fahri yoldaşta olduğu gibi alelade bir tefahur *[övünme]* hududunu aşıp da muayyen mercilerin vazife ve selahiyetlerine şamil olursa o vakit müdahale etmek bir vazife olur. Fahri yoldaş Harici Büro'nun müvellidi *[yaratıcısı, kurucusu]* olabilir. Fakat SeKa, Harici Büronun altı değildir. SeKa Harici Bürodan direktif almaz. SeKa yalnız kendi mukarreratını tatbik eder.

Harici Büromuzu Fahri yoldaşı kendi vazife ve selahiyetleri hakkında tenvire *[aydınlatmaya]* davet ediyoruz.

6 – SeKa, tesiri tamamiyle menfi olan sahifelerce mektuplar yazabilecek kadar serbest vakitleri bulunan Fahri, Halim gibi yoldaşları müsbet parti işleri yapmağa davet eder. Harici Büro, bu yoldaşları pek muhtac olduğumuz eserlerden bir kaçını tercüme ile tavzif etmelidir.

Partimizin fikriyatı üzerinde müessir olmağa pek ziyade heveslenen bu yoldaşlar tercüme tenezzülünde bulunacakları eserlerle hem büyük bir hizmette bulunmuş olurlar; hem bu heveslerini müspet bir tarzda tatbik edebilirler!...

Yoldaş selamlarıyla,
Kâtib-i Umumî
Asım

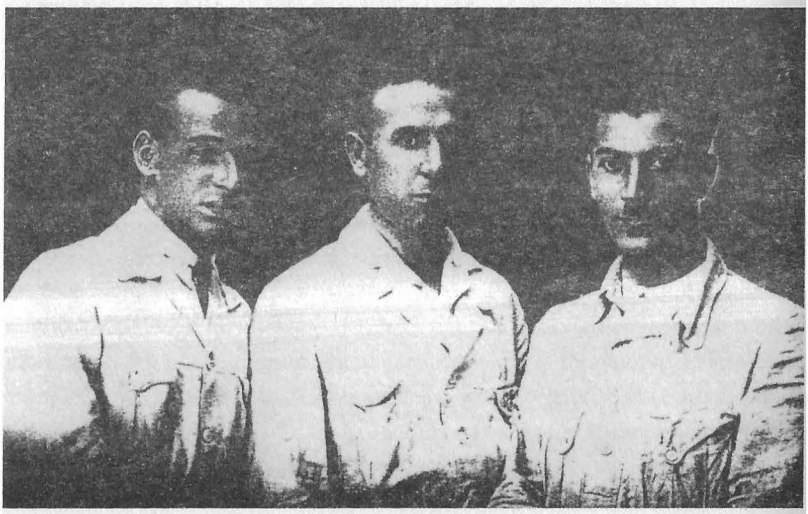
[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 22, Klasör: 28_36, Belge no: 264 (Osmanlıca)]

Şefik Hüsnü(Ferdi)'nün Komintern Kimlik Belgesi.

Hasan Ali Ediz(Halim)'in Lenin Kursu Kimlik Belgesi.

Soldan sağa: Hasan Ali Ediz (Halim), Şefik Hüsnü (Ferdi) ve Baytar Ali Cevdet (Fahri).

VEDAT NEDİM'İN ŞEFİK HÜSNÜ'YE MEKTUBU

23 Kânunuevvel 1926

Azizim Tayfur,

Sana leffen gençlerin, Neşati'nin, Nuri'nin, Sadri'nin mektuplarını yolluyorum.

Fahri'nin ve Halim'in mektuplarına karşı SeKa da vaziyet almıştır.

Bunun tafsilatını ayrıca bildireceğim.

Görüyorsun ki tahminatımda yanılmamışım.

Süleyman

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 01_08, Belge no: 533 (Osmanlıca)]

SADRETTİN CELAL ANTEL'İN ŞEFİK HÜSNÜ'YE MEKTUBU

Aziz kardeşim Masdar,

Bu mektubu çok acele yazdığım için maalesef kısa olacaktır. Kusura bakmazsınız. Mektuplarınızı aldım ..... bir çok noktalarda nokta-i nazarlarımızın muvafakat etmediğini gördüm. Memleketin bugünkü şeraiti dahilinde, dediğiniz şekilde faaliyette bulunmak imkanı yoktur. Bu şekilde hareket edildiği takdirde eldeki beş on kişiyi de pek ucuza sarf etmiş olacağız. Ve ati için faaliyet imkanı selb edilmiş *[ortadan kalkmış]* olacak.

Fikirlerimin yanlış anlaşılmaması için söylemek isterim ki maksadım faaliyet dursun demek değildir ve olamaz. Ancak bu günkü vaziyete muvafık bir şekilde olsun diyorum. Bu cihetten daima temas ettiğiniz arkadaşla hemfikirim. Bu mesele hakkında kendisiyle uzun uzadıya görüştük ve mutabık kaldık. Benim faaliyet hakkında söyleyeceklerim de onun yazdıklarının aynı olduğu için tekrarına lüzum görmüyorum.

Ben hem son derece bozuk olan sıhhatim, hem de vaziyet-i hazıram icabı bir müddet faal olamayacağım. Bütün arkadaşlara çok çok selamlar gözlerinizden öperim.

Orhan

Hamiş Sizlerin vaziyeti hakkında bu mektubu gönderen arkadaşa bazı şeyler söylemiştim. Her halde yazmıştır. Ben vaziyeti objektif bir surette söyledim, karar vermek tabii size aittir.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 01_08, Belge no: 575-576 (Osmanlıca)]

ELEKTRİKÇİ NURİ'NİN ŞEFİK HÜSNÜ'YE MEKTUBU

.....SeKa'daki arkadaşlarla temasım neticesinde nikbin *[iyimser]* bir intiba hasıl ettim. Bugün SeKa vazifesini sistemli bir surette ileriye götürüyor ve hummalı bir faaliyetle çalışıyor. Ben bugünkü partinin tarz-ı faaliyetini eskisine nispetle daha mükemmel ve kuvvetli buldum. Ve bu tarz-ı mesa-l devam ediyor. Bugünkü gidiş yarın için pek güzel zemin hazırlıyor. Bu zemin T.K.Pnin kendisidir. Parti kuvvetleniyor. Kuvvetlendiğine tamamen kanaat hasıl ettiği gün istediğimiz şekilde memleket içinde faal olabiliriz. Bir parti kuruluyor bu parti evvela kurulmalıdır. Parti ortada yokken varmış gibi göstererek bazı gösteriler yapmakla burjuvaziyi ve onun hükûmetini değil kendimizi aldatmış olacağız. Halbuki bizim istediğimiz iş yapmaktır. İş yapabilmek için de kuvvetli ve iyi teşkilatlı bir partimizin olması elzemdir. Binaenaleyh bu fikre doğru bugünkü SeKa'nın çizdiği program dahilinde gidiliyor. Bu hususlarda tamamen arkadaşlarla mutabıkız. Bugün sizler uzakta bulunuyorsunuz. Belki biraz pasifist hareket edildiğini zannetmekle SeKa'yı itham etmek isterseniz yanılırsınız. Bugünkü SeKa yarın için çok kuvvetli hazırlıklar yapıyor ve bu hazırlıklarla günden güne ikmal olunmaktadır. Yarın bu hakikat tahakkuk ettiğinde hepimiz gibi siz de sevineceksiniz. Nâ-hak yere hususi mektuplarla çok çalışan arkadaşlarımızı gücendirmezsek daha iyi etmiş oluruz. SeKa ile tamamen mutabık kaldık. İçtimalara devam ediyorum. Pek yakında Ankara'ya partinin emriyle çalışmaya gidiyorum. Hapisten çıkan arkadaşlarınız boş durmuyorlar. Köşede bucakta münzevi kalmıyorlar. Bilakis faaliyete geçmişlerdir. Gençler keza iş başına atılmışlardır Yalnız bir fark vardır ki bizler kitle içinde bilfiil çalışamaz isek bile illegalman bütün kuvvetimizle çalışacağız ve onları çalıştıracağız.

Doktorcuğum biraz müsaade et de şu arkadaşlara hitap edeyim. Fahri, Halim kardeşler! Harici Büro'da çalışmanız ne kadar faydalı ise vazifenizden başkasına karışmanız da zannedersem o kadar lüzumsuzdur. Hususi mektuplarınızla bizleri fazla miktarda işgal ediyorsunuz. Çünkü pekâlâ bir Harici Büro var ve siz de bu Harici Büronun azasısınız. Bir içtima yapıp fikirlerinizi rapor halinde tespit eder ve kâtibiniz vasıtasıyla partiye bildirirsiniz. Parti muvafık bulursa tatbik eder veya bulmazsa pek güzel reddedebilir. Gençlere ve diğer arkadaşlara suret-i hususiyede yazdığınız şeyleri Harici Büronuz vasıtasıyla neye yazmıyorsunuz? Eğer maksadınız hapisten çıkan kardeşlerini-

ze propaganda yapmak ise zannedersem bu cihetten de yanılıyorsunuz. Zira bu arkadaşların propagandaya ihtiyaçları yoktur. Mademki bu fikirde de değilsiniz o halde neye layuad *[sayısız, pek çok]* mektuplar yazıyorsunuz ? Rica ederim bu kırtasiyeciliği bırakınız. Mugalata *[Laf kalabalığı]* yapıyorum zannetmeyiniz bilirsiniz ki ben bir ameleyim. Lakin sekiz seneden beri hayatını komünizm uğrunda feda etmiş kıdemli bir arkadaşınızım; bu kadar açık ve bu kadar tok sözle yazmaya da hakkım vardır. Hiç sinirlenmeyiniz. Ben size birşey tavsiye edeceğim. Halim oraya doktor olmak üzere gitti ve duyuyorum ki mektebine devam edemiyormuş. Doktorlukla meşgul olsa da bazı boş zamanlarında da ilmi komünizm ile uğraşsa daha iyi olur. Benim sevgili Halimciğim, eğer ilmi komünizmi iyi bildiğini zannediyorsa yanılıyor. Biz onun her iki suretle ilmi malumatla mücehhez olmasını gönülden istiyoruz.

Sonra Fahri'ye gelince; ben Fahri arkadaşı eskiden bilirim ve severim. Mukaddemeye hacet yok ya. Samimi bir lisanla yazılan yazıları tabii bütün yazılan mektuplar samimi yazılıyor, lakin görüşlerde pek yanlışlıklar oluyor. Bittabi memleket dahilinde bulunan bir arkadaş kadar hariçtekiler iyi göremezler. Mektuplarınızı yazsanız bile biraz ihtiyatlıca yazmalısınız. Zira bu mektuplar hususi bir dertleşmeden ziyade direktif veren bir mahiyettedir. Halbuki SeKa bu kadar düşünemeyecek kadar zayıf değildir. Ben Fahri yoldaşa da birşey tavsiye edeceğim. Beynelmilel Lenin Kursları Darülfünunu'na devam ediyormuş. Tebrik ederim. İsterim ki yakın bir atide en güzel bir Lenin olsun. Onun için çok vakitleri olur. Böyle bir sürü mektuplar yazacağına Almanca veya Rusça'dan kitaplar tercüme etse de buraya gönderse mektup ile yaptığı hizmetten bin kat daha fazlasını yapmış olur.

Nâzım arkadaşa gelince: ondan da bir ricam var. Tercüme işleriyle meşgul oluyormuş. Aman biraz daha gayret etsin de bize kitap lazım. Bir an evvel işlerimizde yardımı olsun. Nâzım'ı bilirim, biraz ihmalcidir fakat ihmal zamanı değil çalışmak ve iş başarmak zamanıdır. Bunun için ondan da dediğim gibi çalışacağını tahmin ediyorum.

İşte doktorcuğum bütün bu yazdıklarımı hususi mektup gönderilen arkadaşlarla da görüştükten edindiğim malumatlardan sonra yazıyorum. Beni böyle yazmaya sevk eden yegane kuvvetin neden ve nereden geldiğini pek âlâ takdir edersin. Çünkü bilirsin ben partide pratik yetişmiş bir işçi kardeşinizim. Nihayet benim gördüklerim ve tenbihlerim de amelecedir. Anket yapacak değiliz ya, bir komünistin özü de sözü de fikri de açık değil midir ?. İşte ben de açık yazıyorum. Darılmaya ve kızmaya kalkmasınlar onları tahammülsüz bir indi-

vüdüalist *[bireyci]* diye itham eylerim. Çünkü partide hiç kimsenin bir imtiyazî bir benliği yoktur ki sözümüzü çekinerek söyleyelim, değil mi ?. Nihayet bizim sevdiğimiz ve yüksek gördüğümüz kendimize lider olarak tanıdığımız bir doktorumuz vardır. Lakin öyle bir doktor ki hususi faaliyetlere, zümrevi arzulara ve grubî tekliflere ehemmiyet vermeyen, doğrudan doğruya partiyi bilen ve partinin ideolojisini yürekten kabul ve temsil eden bir doktor arkadaşı lider olarak tanırız ki, bugünkü doktorda da o hasletleri görüyoruz ve doktor sen de artık bu arkadaşlara biraz hakim ol canım, herhalde iyi olur. Pekâlâ çalışan bir heyet ve iş gören hatta feda-yı nefs eden çalışan arkadaşlarınıza bu kadar tecrübeli ve ilmli arkadaşlarınızı gücendirebilecek yazılar yazmasınlar değil mi?

Gönderilen mektuplar hapisten çıkan arkadaşlarda şöyle bir intiba hasıl edebilir: Acaba Harici Büro mu, yoksa ferdler mi hakim; ve yoksa mevcudiyetini pek iyi bildiğimiz İstanbul'daki parti mi hakim. Hangisi doğru diye bir düşünceye dalıyorlar ve binnetice partinin ve SeKa'nın kuvvetsiz ve idaresiz olduğunu zannediyorlar. Parti küçük mevkide kalıyor. Bütün bunlar sakat şeylerdir. Mamafih hapisten çıkan arkadaşlar vaziyeti güzelce kavramışlar ve iş başına geçmişlerdir. Bademe yolsuzluklara ve hususi direktiflere meydan verilmemesi münasip olacağı fikrindeyim. Arkadaşların hepsine k. selamlarıyla gözlerinden öperim. Seyfi kardeşime derin ve ılık selamlar ve gözlerinden öperim. Ömer arkadaşa keza selamlar ve seven ve bilenlere layık kardeş selamları baki sana da sıhhat ve afiyetler temenni eder yanaklarından ve gözlerinden öperim sevgili doktorum.

Kardeşin
Gündüz

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 22, Klasör: 28_36, Belge no: 470-476 (Osmanlıca)]

VEDAT NEDİM'İN ŞEFİK HÜSNÜ'YE MEKTUBU

2 Kânunsani 927

Azizim Tayfur,

Beynelmilel vaziyet hakkında hiçbir fikrimiz yok. Harici Büromuz bizi bu hususta muntazam raporla tenvir etmekle mükellef iken bunu da yapmadı. Teşkilat benden beynelmilel vaziyet hakkında malumat istiyor. Gayet garip bir mevkideyiz. Yukardan hiç olmazsa muntazaman ve taze materyal yollasanız, bu da olmuyor. Onun için rica ediyorum. Bize her ay beynelmilel vaziyet hakkında bir rapor gönderin. Selam.

Süleyman

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 03_08, Belge no: 440 (Osmanlıca)]

MAHMUT'TAN ŞEFİK HÜSNÜ'YE MEKTUP

5 Kânunusani 1927

Aziz yoldaş,

Mektubunu memnuniyetle aldım, okudum. Cevabım gecikti. Kısacası itiraf cderim ki kusur oldu. Her fırsatla, resmi çerçevelerde tafsil edilemeyen bazı muayyen meseleler hakkında hususi mektuplarla fikirleri müdavele etmek hakkındaki nokta-i nazarın çok doğrudur. Oradaki arkadaşlarla emin vasıta olduğu için bu şekilde muhaberenin iyi neticeler vereceği şüphesizdir.

Birbirini iyi tanıyan yoldaşların yekdiğerini tenkidi yalnız iyi bir iş değil aynı zamanda lazımdır. Bu nokta-i nazardan beni tebrik ve tenkidine memnunum. Vazifesini yapmaya uğraşan bir yoldaş mersi der. Mesele biter. Fakat noksan cihetleri mevzubahis olunca biraz düşünür. Çünkü kendisinin noksan taraflarını bilmiş hissetmiş olsaydı şüphesiz ki tashih ederdi. Onun için tenkidine cevap vereyim: (Parti işlerini birçokları gibi dağınık propaganda işi gibi görmeye mütemayilsin) diyorsun. Bu görüşün doğru olduğunu zannetmiyorum. Herkesten ziyade sen bilirsin ki teşkilat için ve mevcutlarla inkılapçı seviyelerinin yükselmesi için onların içinde her zaman uğraşırım. Şu halde senin fikrine gene seni şahit göstereceğim.

Şunu söyleyeyim ki, bundan bir sene evvelki muvakkat mahiyeti haiz tedbirleri nazar-ı itibara alarak muhakeme ettinse o zaman mesele değişir. Aydan aya değişen, başka suretle karşımıza çıkan terörle pençeleşmek için pek muvakkat mahiyeti haiz ve yeknazarda geniş inkılâp mücadelesiyle kabil-i telif görülmeyen bazı hareketler öyle zannediyorum ki sende bu fikirleri hasıl etmiştir. Bazı misaller göstermişsin, izah edeyim:

Bulunduğum yerde bir hücrenin adem-i mevcudiyeti hakkında yanlış malumatın olsa gerek. Çünkü geçen tevkifattan bir ay sonra benim iştirakimle çalıştığım yerde hücre resen içtima etti ve faaliyete geçti. Beş altı ay sonra umumi faaliyet sistemi icabı olarak başka mesul bir arkadaşa devredildi. Bu hücre elan mevcuttur. Yalnız lüzumu kadar çalışan bir hücre değildir. Bu noksanın izalesi için arkadaş tavzif edilmiştir.

Bandırma meselesi de aşağı yukarı aynıdır. Şahsen Bandırına ile temasa geçemedim. Buna imkân yoktu. Tevkifat anında orada intişar eden *[neşredilen]* mecmuada Aydınlık aleyhinde yazılar gördüm. Biz o mecmuanın bizim arkadaşlar elinde olduğunu biliyorduk. Bandırına'ya her halde bir arkadaşın gitme-

si lüzumuna kani oldum. Tevkifattan on beş yirmi gün sonra bir arkadaş gönderdik. Giden arkadaş uzun müddet barınamadı. Geriye geldi. Yani elimizden geldiği kadar mümkün çarelere baş vurduk. Hülasaten şu ki teferruat hakkında malumat-ı sahîhaya sahip olmadığından böyle düşünmüşsün. Netice itibariyle mektubun beni daha ziyade dûr-endiş *[uzak görüşlü, tedbirli]* ve faal olmağa tahrik edici şekilde olduğundan faydalı olmuştur. Her zaman böyle yazar isen – vâkıâ cevabım geciktiği için kabahatliyim ama... – çok iyi edersin. Her şeyi gören gözün kendini göremediği gibi insan da kendi kusurlarını kolay göremez. Bu da ancak ikazla mümkün olur.

Bir noktaya fikrim takıldı. Bize diyorsun ki "İhtiyatı, faaliyeti, neşriyat ettirmek telakkisindesiniz." Böyle bir şeyin fevkinde değilim. Yalnız neşriyat istisna edilirse, faaliyet diğer bütün cephelerde devam etmiştir. Terör karşısında biz faaliyeti tenkis etmedik. Onu müdafaa ve idame ettik. Öyle hissediyorum ki terör karşısında bizde bir ürkeklik hasıl olduğunu zannediyorsun. Bu katiyen böyle değildir. Aydan aya şekil değiştiren fevkalade zamanlarda elastikiyetimizi ve mücadele aşkımızı kaybetmedik

Filhakika komünist terbiyesi damarlarına sinmemiş bazıları mücadeleden kaçtılar. Fakat buna mukabil yeni arkadaşlarımız var. Muayyen vaziyetimizin böyle olduğunu biliyorum ve buna kaniyim.

Sizleri bir an evvel aramızda görmek isteriz. Vaziyetinizi çok düşündük. Tabii size yazılmıştır. Yalnız şahsi bir fikrim var ki sana yazılmasını S arkadaşa söylemiştim. O da şudur: Buraya gelirken toptan gelmeyiniz. Vaziyetleri aynı olan arkadaşlardan evvela birisi gelsin. Onun hakkında ne gibi bir muamele yapıldığını gördükten sonra diğer arkadaşların vaziyeti tesbit edilir. Baki gözlerinden öperim kardeşim.

Yahya

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 22, Klasör: 28_36, Belge no: 497-498 (Osmanlıca)]

KOMİNTERN YAKIN ŞARK KİTABETİNE SUNULAN TKP MK RAPORU SÜLEYMAN [FAİK] YOLDAŞIN TÜRKİYE'DEKİ VAZİYET VE AMELE HAREKETİ ÜZERİNE RAPORU

Halk Fırkası'nın (Kemalist) siyasetinin neticeleri ve hakim temayülleri, beş senelik iktidardan sonra daha net bir şekilde çizilmektedir. Mevcut vaziyet, hemen hemen tüm milleti ayağa kaldıran istiklal mücadelesinin şehirlerin ve köylerin orta sınıflarından devşirilmiş ve kapitalist gelişme yolunda olan genç bir burjuvazinin münhasır hakimiyetiyle neticelendiği söylenerek karakterize edilebilir. Bu genç burjuvazi, genişlemesine karşı çıkmış ve hala karşı çıkan mukavemetleri kırmak için şiddet tedbirlerine müracaat etmeden ve cemiyetin en muhtelif kategorilerinin menfaatlarını çiğnemeden iktisadi ve siyasi hakimiyetini temin edemezdi. Dolayısıyla, milliyetçi burjuvazinin güçlenmesine tabiyatıyla, eski imtiyazlı vaziyetinden kovulmuş olan büyük ticari ve tefeci burjuvazi dahil, diğer sınıfların umumi hoşnutsuzluğu eşlik etmektedir. Halk Fırkası geniş halk kitlelerinden bütünüyle tecrid olmuştur. Faaliyetinin bütün sahalarında (harici, dahili, ve iktisadi siyaset) bu aynı vakıa temayüz etmektedir.

Harici siyaset:

Halk Fırkası hükûmetinin – şu veya bu sebeple – istiklal mücadelesine bir platform vazifesi gören Misak-i Milli'nin en mühim noktasına Musul vilayeti üzerinde Türkiye'nin hükümranlık hakkını feda ederek ihanet ettiğinden beri, halk bütün diplomatik teşebbüslere kuşkulu bir gözle bakmaktadır. Kemalizmin bu hezimeti burjuva muhalefet tarafından geniş kitleleri onun milliyetçiliğinden şüphe ettirmek ve itibardan düşürmek için büyük ölçüde istismar edilmiştir. Mübadele edilen nüfusun mallarına müteallik Yunanistan'la imzalanan muahade de aynı şekilde hükûmetin ecnebi güçlerle münazaalı mevzular yaratmaktan kaçınma temayülünün ifadesidir ve muhacirlerin menfaatleri için büyük feragatlar ihtiva etmektedir. Büyük ekseriyeti küçük ve orta köylü olan yarım milyona yakın sakin, bu sebepten ötürü, onları tatmin etmeye muktedir olmayan ve derin bir sefalete sokan Halk Fırkası'na karşı çok menfi bir tavır içindedir. Türkiye'nin Cemiyeti Akvam'a girmesi için atılan adımlar, bu kapitalist güçlerle yakınlaşma siyasetinin en tipik fiiliyatı olarak kaydedilmelidir.

Asya devletleri ve SSCB ile dost ilişkiler, ve bunun teyidi olan tarafsızlık

paktları, Batı'yla bu sistematik mutabakat gayretlerine karşı bir tezat ve bir muvazene unsuru teşkil etmektedir. Odessa mülakatı, bu sözde geri kalmış halklar bloku fikrinin geliştirildiğini ispat eder bir karaktere haizdir. Kemalistlerin harici siyasetinin bu cephesi emekçi kitleleri rahatlatma mahiyetindedir. Ama şark alemiyle bu yakınlaşmaya damgasını vuran kararsızlık ve müphem tavırlar, yeni Türkiye'nin harici siyasetinin umumi istikametinin yarattığı öfkeyi artırmaktan başka bir şeye yaramamaktadır. Amele sınıfının ekseriyeti, Halk Fırkasının yalnızca kapitalist güçler ve Cemiyet-i Akvam ile daha avantajlı anlaşmalar yapabilmek hedefiyle şark milletleriyle dostluk bağları tesis ettiği kanaatindedir.

Dahili siyaset:

Tek bir fırkanın memleket üzerindeki münhasır hakimiyeti, hemen hemen cumhuriyetin kuruluşu ile aynı zamanda tesis edilen diktatörlük ve terör rejiminin en çarpıcı neticesidir. Türkiye'nin kaderi üzerinde rakipsiz hüküm süren, istiklal mücadelesinin teşkilatçılarının fırkasıdır. Beş senelik iktidar tecrübesi itiraz götürmez bir şekilde vuzuha çıkarmıştır ki başından beri orta sınıflara dayanmak isteyen Halk Fırkası hakikatte yalnızca şehirlerin ve köylerin bu az çok zengin sınıflarının bağrından çıkan genç kapitalist burjuvazinin menfaatlerini temsil ve müdafaa etmektedir. Cemiyetin diğer sınıflarını temsil eden siyasi fırkalar birbiri ardından faaliyetlerini askıya almaya mecbur kaldılar. Burjuva muhalefetinin en cüretkar unsurlarının komplocu faaliyeti dahi hükûmetin Kemal'in şahsına karşı olan suikastın boşa çıkmasından istifade ederek onlara indirdiği ölümcül darbeler altında yok edildi.

Zahiren bu şiddet ve zorbalık siyaseti tamamen muvaffak olmuştur. Bugün memlekette muhalefetten hiçbir teşkilatlı siyasi faaliyet emaresi hissedilmemektedir. Ama bu aldatıcı bir görüntüden başka birşey değildir. Zira Halk Fırkasının kitleler üzerinde sahip olduğu itibarı her geçen gün kaybettiği inkar edilemez. Bazen açıkça ifade edilmiş bir husumet şeklinde patlayan büyük bir memnuniyetsizlik, bu itibarın yerini almış vaziyettedir. Halk, yolunu Halk Fırkasından ayırmaktadır. Emekçi kitlelerin, milliyetçi inkılabın yaratıcılarına sırt çevirirken, aynı zamanda bu inkılaba olan merbutiyetlerini de kaybettiklerini zannetmek, büyük bir hata olurdu. Onlar bu inkılabın iktisabatına her zamankinden daha fazla merbutturlar. Ancak onları Halk Fırkası ve onun hükûmetine karşı öfkelendiren, geniş bir demokrasiden ve onun getireceği hürriyetlerden istifade etmeyi ümit ederken amansız bir terör rejiminin, ve yeni bir im-

tiyazlı sınıf haline getirilmiş pek küçük bir ekalliyet lehine suistimalinin ilanihaye devam ettiğini görmektir.

Bu popülerlik kaybı Halk Fırkası için vahim bir vaziyet yaratmaktadır. Bu fırkanın yegane kuvveti, halk kitlelerinde bulduğu destekte yatıyordu. Zira teşkilat nokta-i nazarından tahayyül edilemez bir dayanıksızlıktadır. Aza kaydının evden eve gezen fırka memurlarının 50 kuruş karşılığında azalık kartı dağıtmasıyla yapıldığını söylemek kafidir. Pek az şahıs bu kartları reddetmeye cesaret edebilir. Ama daha sonra, idari mercilerle mesele çıkarmaktan kaçınmak için bu 50 kuruşu teberru olarak verdiklerini beyan etmektedirler. Yalnızca hükûmet memurları ve içtimai ve iktisadi mevkiini hükûmetin himayesine medyun olanlar fırka içtimalarına iştirak etmektedir. Bu kategoriden olup mütevazı şartlarda yaşıyan çok sayıda şahıs dahi, fırkanın siyaseti büyük teşebbüsleri diğerlerinin mahvı pahasına sistematik olarak kayırdığı için, fırkayı terketmeye itilmektedir. Fırkanın aza çıkışı, aza girişini fazlasıyla aşmıştır.

Halk Fırkasının kendisi de zayıfladığının ve kitlelerden tecrit olduğunun farkındadır. Birkaç zamandır, kendini takviye için olduğu kadar emekçi sınıfların sempatisini kazanmak için de, bir seri manevraya teşebbüs ettiğini görüyoruz: 1) Yıldönümü ve anma mahiyetindeki bayramların sayısı artırılmakta ve kalabalıkları sürükleyebilmek için onlara hususi bir parlaklık kazandırmaya çalışılmaktadır. 2) Terör rejiminin tesirlerine karşı hassasiyeti azaltmak için her türlü tedbir alınmaktadır. 3) Halk Fırkası ve idari merciler, bu son zamanlarda amele sınıfında müşahade edilen insiyaki harekete ve bu hareketleri idare eden amele cemiyetlerine karşı belli bir hayırhahlık göstermeye başlamıştır. 4) Gençliğin sportif teşkilatları hükûmet tarafından son derece müessir bir himayeyle taltif edilmektedir. Hükûmetin reisi İsmet Paşa, senelik spor kongrelerini şahsen idare etmektedir. Dahası, şura reisinin bir tamimine göre, Türkiye spor federasyonu tarafından tavsiye edilen şahıslar, devlet dairelerinde ve teşebbüslerde tercihan iyi ücretli mevkilere kavuşmalıdır. 5) Asli derslerin fırka ve hükûmet yöneticileri tarafından tedris edildiği bir tür fırka yüksek okulu (hukuk) Ankara'da açılmıştır. 6) Hükûmet, sert tepkilere sebep olan yeni vergileri, küçük mükelleflerin hassasiyetini azaltacak şekilde değiştirmeye karar vermiştir..vs

Emekçi sınıfların (amele sınıfı, küçük burjuvazi, küçük köylülük..vs) ve tüccar ve tefeci büyük burjuvazinin derin memnuniyetsizliğine rağmen, el'an Türkiye'de Kemalizmin mevcudiyetini ciddi şekilde tehdit etmeye muktedir

hiçbir teşkilatın, hiçbir muhalif siyasi gruplaşmanın mevcut olmadığını farketmek mecburiyetindeyiz. Gene de ustaca bir darbeyle, Kemalist diktatörlük demokratik bir rejimle ikame edilseydi, maskeli bir irtica mevzubahis olmadıktan sonra, bütün millet bu değişikliği alkışlardı.

İktisadi siyaset:

Halk fırkasının bütün iktisadi siyasetinin şu formülde hülasa edildiği söylenebilir: Memleketin bütün iktisadi hayatının, hükûmetin sermaye teraküm etmesine her vasıtayla yardım etmek mecburiyetinde olduğu milliyetçi burjuvazinin münhasır kontroluna ve idaresine tabi kılınması. Bu ilk safhada, uzun zamandır emperyalist sermayeyle müttefik olan yerli büyük burjuvazinin, milli iktisatta mazide işgal ettiği ve hala kısmen işgal etmekte olduğu hakim vaziyeti onun elinden almak için amansız bir mücadeleye delalet ediyordu. Son sene boyunca Türk burjuvazisinin bağrında cereyan eden dahili kavgaların sertliğini de bu izah etmektedir. Bu mücadelelerin neticeleri iktisad nokta-i nazarında, siyasi sahada oldukları kadar açık değildir. Teşebbüs edilen pek çok şey vardır; ancak milli bir sermaye ve milli bir sanayinin şimdiden teşekkül ettiğini iddia etmek pek cüretkar olacaktır. Bu hedefin daha çok uzağındayız. Memlekette yaşayanlar bir toparlama çalışmasını hissediyorlar; ancak henüz bunun neticelerini sarahaten görmüyorlar. Bugün hala en büyük ticari (harici ticaret) ve sinai (nakliyat, madenler) teşebbüsler, ecnebi sermayenin ve onun ajanı ve müttefiği yerli büyük burjuvazinin elindedir.

Memleketin iktisadi fethi hedefine vasıl olmak için Halk Fırkasının kullandığı vasıtalar, geniş kütlelerin menfaatleriyle topyekün tenakuz halindedir. Milliyetçi burjuvazi memleketin tabii kaynaklarının istismarı ve kıymetlendirilmesi için elzem olan sermayeden mahrum olduğu için, devlet bütçesini geniş çapta vergiyle takviyeye mecbur kaldı; bu, mükelleflerin vergi yükünün ölçüsüz bir şekilde artmasına sebep oldu. Hepsi bil vasıta (dolaylı) olan bu yeni vergiler, hemen hemen münhasıran fakir tüketici kütlelerini ezmektedir (gazyağı, şeker, kibrit ..vs ticaretinin inhisarı, istihlak vergileri, gümrük himayesi, içki ve sigara imalat inhisarı..vs) Tüm bu cari istihlak kalemlerinin fiyatı, inhisar vergilerinin darbesiyle, %30 ila 50 civarında arttı. Böylece, şehirlerin ve köylerin en sefil tabakaları, yeni burjuvazinin ticari ve sınai teşebbüslerinin masrafını ödemeye mahkum edildi.

Şayet hükûmet, devlet bütçesinden elde edilen mali kaynakların bir kısmını devlet kapitalizmi tarzında teşebbüslere hasrediyor olsa da (demiyolu inşası gi-

bi), bunun en büyük kısmını kendi adamları tarafından idare edilen anonim şirketleri ayakta tutmak için harcamaktadır. Binaenaleyh, genç burjuvazi dağılmakta olan orta sınıfların bir kısmı ve şehirlerle kırların emekçileri aleyhine zenginleşmektedir. Bu baskı rejimi tarafından direkt olarak feda ve istismar edildiğini hissedenlerin öfke ve hiddetinin hududu yoktur. Hususi teşebbüslere bahşedilen mali yardımlar en fazla hoşnutsuzluğa vesile olanlardır. İnhisar kelimesi halk kitlelerinin gözünde kanuni hırsızlıkla eş manalı hale gelmiştir.

Zirai siyaset:

Hükûmetin memurları ve müesseseleri köylerde büyük bir faaliyet icra etmektedir. Bu faaliyet bilhassa zirai makinaların, traktörlerin, mütekamil sabanların, ve her türlü edevat ve yakıtın maliyet fiyatına ve düşük faizli borçlanmayla kredili satışı şeklinde tezahür etmektedir. Fakat bilhassa altı çizilmesi gereken, yalnızca az veya çok zengin köylülüğün bu avantaj ve kolaylıklardan istifade ettiğidir. Zira bu meseleyi tanzim eden kanunun hükümlerine göre, ödeme kolaylığı ile kredi veya avadanlık için müracaat edenlerden ciddi bir teminat (yeterince büyük bir toprak mülkü) talep edilmektedir. Küçük toprak sahipleri, hatta çok sayıda orta seviyede köylü, talep edilen şartları temin edecek vaziyette değildir. Yeni bir kanun teklifi, ekilen her dekar için yalnızca 200 dekardan daha fazla eken köylülerin istifade edebileceği 30 kuruşluk bir ikramiye öngörmektedir. Böylece zengin köylülerin daha da zenginleşmeleri için bir dizi tedbir alınırken, fakir ve orta köylüler yeni vergiler ve hayat pahalılığıyla tedricen proleterleşmeye doğru sürüklenmektedir.

Bu sebeple, köylülüğe muavenet kanunu, kırların emekçi kütleleri tarafından bir alay edilme olarak telakki edilmektedir. Hele ki, birçok büyük köylü (kulak) ziraat bankalarından hesaplı şekilde aldıkları kredileri ticaret ve ihtikar gayesiyle kullanmaktadır. Bunları, tefeci şartlarıyla fakir köylülere ikinci elden borç verdikleri dahi vakidir. Bu vaziyetten, köylülük içinde süratli bir farklılaşma hasıl olmaktadır. Zengin köylüler Halk Fırkasının esas dayanağı haline gelirken, fakirleşmiş tabakalar onun aleyhine dönmektedir.

Yol vergisini ödeyecek vaziyette olmayan köylü ve gündelikçilerin, hiçbir ücret almadan muayyen bir kilometre kadar şoseyi şahsen inşa etmeye mecbur bırakıldığını (ki bunun için bazen 2-3 hafta gerekmektedir) ilave edersek, şark vilayetlerinde feodal toprak mülkiyetinin bugüne kadar hiçbir köklü çözüme kavuşturulmadığını da hatırlarsak, aşarın ilgasına rağmen köylülüğün kahir ek-

seriyetinin Kemalistlerin zirai siyasetinden hoşnut olmak için hiçbir sebepleri olmadığını anlamak kolaylaşmaktadır.

Kaydedilmesi gereken karakteristik bir nokta da milliyetçi burjuvazinin bazı unsurlarının büyük çaplı zirai teşebbüslere atılma temayülüdür. Mühim şehirlerin etrafında ve demiryolu güzergahlarının üzerinde mütevazi çiftçilere ait arazilerin bu tür unsurların eline intikali için hummalı bir faaliyet sürmektedir. Bu da, bu bölgelerde toprak satışında büyük bir spekülasyon meydana getirmiştir. Ancak şimdilik bu vakıa az sayıda yerle mahduddur. Başka hiçbir yerde bu türlü bir değişim yoktur.

Büyük toprak mülkiyetinin bu yeniden teşkiliyle rabıtalı olarak, zengin veya siyaseten yüksek mevkideki ailelerden gelen gençlerin, ziraat mekteplerinde yarattığı izdihama dikkat çekmeliyiz. Ankara'dakinde, 60 kişilik kontenjan için ekseriyetle bu menşeden gelen 400 – 500 müracaat vardı. Burada mevzubahis olan, yeni burjuvazinin toprağın modern ve büyük çaplı işletmesine teknik olarak hazırlanmasıdır.

Hükûmet, ecnebi kapitalist şirketlere (Japon, Alman, Macar) büyük toprak parçaları vermeye de aynı şekilde meyyal gözüktü. Şimdiye kadar, bu gayeyle teşekkül edilmiş şirketler, bu zirai imtiyazlardan istifade etmek için acele ediyor gibi gözükmemektedir.

Amele sınıfı:

Kemalist terör, emekçiler mevzubahis olunca, yalnızca amele matbuatının şiddetle tasfiyesi ve proleter hareketin komünist yöneticilerinin mahkumiyetiyle tezahür etmedi. Birkaç ay evveline kadar, idari makamlar bütün mesleki teşkilatlara karşı daimi ve mütecaviz bir mücadele sürdürdüler. Bu, teşkilatların idari sebeplerle keyfi olarak kapatılmasına ya da feshedilmesine kadar giden, her türden eziyeti ihtiva ediyordu. En sık müracaat ettikleri vasıta da, en çok göze çarpan ve en faal amele militanları, sık sık ve münasebetsiz saatlerde, gece yarısı veya güneşin doğuşundan birkaç saat evvel karakola çağırarak cesaretlerini kırmaya çalışmaktır. Tesadüfen taktıkları kırmızı veya siyah bir kravat veya rozet hakkında, veya belli bir gün yaptıkları beyana dair tamamiyle fuzuli bir istintaka tabi tutuluyorlardı. Birkaç saat, en fazla bir gün hapiste tutuluyorlardı. Birçok sendikacı militan, böylesi korkutma fiillerinin tesiriyle, cemiyetlerdeki vazifelerinden istifa etmeye mecbur bırakıldılar. Sık sık bu muameleler ameleleri öylesi bir hınçla dolduruyordu ki, ihtilalci fikirlerin ısrarlı propagandacıları haline geliyorlardı. T.K.F. anarşizmin eşiğine gelmiş bu türden çok sayıda militanı kazanmayı başardı.

Amele sınıfı üzerinde terörün neticelerinin bir bilançosunu yapmak gerekirse, onu bir süre iktisadi şartlarının tekamülü için mücadele etmesine mani olduysa da, aynı zamanda kendisiyle hakim sınıflar arasında bir uçurum yaratan menfaat çatışmalarını daha iyi anlamasını sağladığını tespit etmemiz gerekir. En mücadeleci ve inkılapçı sendikalar (Trakya amele birliği, Teali federasyonunun Gazhane, Haliç, Terkos (?) ve Adana şubeleri..vs) tek tek kapatıldılar; fakat bu haksız darbelerin bütün kategorilerden emekçilerin kafasında sınıf şuurunun filizlenmesine büyük katkısı oldu. Fırkamız Kemalist siyasetin sınıf karakterinin maskesini düşürmek ve onları proleter inkılabının hazırlanmasının zarureti hakkında ikna etmek için, imkanları nispetinde bu fırsatlardan istifade etti.

Bu halet-i ruhiyenin umumileşmesi sayesindedir ki TKF Konferansından az zaman sonra, tahammülfersa hale gelen hayat şartlarının tazyikiyle insiyaki bir hak talebi hareketi patladı. Şark demiryollarında, tramvaylarda, hamallar arasında, her yerde fırkamız gerek fraksiyonlarımız vasıtasıyla direkt olarak, gerekse sempatizan amelelerin tavassutuyla endirekt olarak, bu hareket üzerinde hayırhah bir tesir tatbik ediyor ve emekçilerin Halk Fırkasının tuzaklarına düşmesine mani oluyordu.

Hakikaten de, bu raporun başında işaret ettiğimiz gibi, Halk Fırkası, kitlelerden tecrid oluşunu hissederek, birkaç zamandır emekçilerin sempatisini kazanmaya gayret etmektedir. Mücadeledeki emekçilerin itimadını kazanmak için mevcut kargaşadan istifade ediyordu. Bu gayeyle, talep listelerini takdim eden amele cemiyetlerinin mümessilleri, emek meselelerini mütalaa ve tetkik komisyonuna – Halk Fırkasının yeni yaratılan organı- çağrıldılar. Fırkanın iktidar temeli, onların taleplerine destek olmaya ve kazandırmaya izin veriyordu. Halk Fırkası, emekçilerin menfaatlarını her zaman müdafaa etmeye âmade olduğunu tasdik ediyordu. Böylece amele cemiyetlerinin yapabileceği en iyi şey, kendilerini himayesi altına alan bu demokratik fırkaya iltihak etmekti.

Bu, amele murahhasları tarafından beklenmeyen bir teklifti. Kaçamak cevaplar vermekle iktifa ettiler. Bu mülakatın hemen ertesinde, bu tavsiyeleri haber alan M.K'miz tavır aldı. Bu teşkilatlara iltihakı kategorik olarak reddettirmeye karar verdi. Ancak girişilen mücadelelerde Halk Fırkasının desteğini almak için, murahhaslar amelelerin ferdi iltihaklarını teşvik etmeye söz vermek mecburiyetindeydi. Bu manevra sayesinde, inatçı bir mukavemetten sonra, Kemalist mercilerin de ısrarıyla, birçok kumpanya hissedilir ücret artışları ve birkaç başka iyileşme yapmaya razı oldular. Bir nokta, ameleler ve patron

arasında uzun süre münakaşa edildi: O da artışın şekli meselesiydi. Ameleler bütün ücretliler için eşit bir zam istiyorlardı. Şirketler, ameleler arasına nifak sokabilmek gayesiyle, daha iyi maaş alan amelelerin daha fazla, daha az alanların ise daha az zam alacağı bir artış yüzdesi verme iddiasındaydılar. Mesele amelelerin istediği gibi halloldu. Kemalist matbuat amele taleplerini destekliyordu. Hiçbir temasımızın olmadığı kahve ve lokanta emekçileri cemiyeti haricinde, şimdiye kadar hiçbir teşkilat Halk Fırkasına girmedi. Ferdi iltihakları teşvik vaadi ise, tabii ki lafta kaldı.

Halk Fırkası daha evvel formüle edilmiş taleplere arka çıkmakla iktifa etmedi, bazı emekçi kategorilerine kifayetsiz ücretlerini artırmak için mücadeleye teşebbüsü telkin etmeyi dahi üstlendi. Bu da, nasıl bir takip zihniyetiyle bu yola girdiğini ispat ediyor. Bu, amele hareketinin istikbali için vahim bir tehlike teşkil etmekte ve tarafımızdan büyük bir feraset ve basiret gerektirmektedir. Şimdilik, emekçilerde, maruz kalınan darbelerin hatırası, bu kaba kurnazlıklara kanmayacakları kadar canlıdır. Fakat şayet bu siyaset devam eder ve T.K.F. kitleler içindeki faaliyetini takviye etmeye muvaffak olmazsa; bugünün inkılapçı cemiyetleri, kısa zamanda Halk Fırkasının türedilerinin elinde birer oyuncak haline gelme riskine sahiptir.

Bu teşebbüsler karşısında önleyici bir tedbir olarak, cemiyetlerin çoğunu, Halk Fırkasının çalışma komisyonuyla görüşmeye karar verilen her defa, daha evvelden müşterek bir davranış hattı tespit edebilmek gayesiyle, murahhaslarını görüşecekleri günün arifesinde yollamaları için ikna ettik. Bu müzakerelere, komünist fraksiyonların yöneticileri de iştirak etmelidir.

Komünist Fırkası:

Fırkanın 1926 Konferansına takaddüm eden safha esnasındaki faaliyetinden ve dahili hayatından bahsetmeyeceğiz. Bu safha burjuva terörü tarafından dağıtılmış kuvvetlerin toparlanma ve yeni şartlara intibak safhası olarak tarif edilebilir. İtiraf ederiz ki, tecrübesizliğimiz ve diktatörlük rejiminin sertliği dolayısıyla, vaziyete en uygun faaliyet şekillerini bulmaya ve fırkanın bağrında daha evvelden teşkilatlanmış bütün kuvvetleri muhafaza etmeye muvaffak olamadık. Mesuliyetin bir kısmı hapiste veya memleket dışında mülteci olan ve illegal teşkilatlanmayı legal faaliyet lehine biraz ihmal etmiş eski idarecilerimize düşmektedir.

İçinde çırpındığımız çıkmazdan kurtulabilmek için, M.K'ni takviye ve taşrayla rabıta meselesini tanzim etme hedefiyle fırka aktifinin İstanbul'da bir

konferans toplamasının elzem olduğuna hükmettik. M.K geçen kışın sonlarına doğru böyle bir konferansı toplamak için bir karar ittihaz etmişti. Fakat o sırada İstanbul'da bulunan K.G.E. mümessili, KGE'nin Türkiye dışında yaşayan yoldaşların müzakerelere iştirakini mümkün kılmak için memleket dışında bir konferans toplamayı düşündüğü bahanesiyle, bu kararı fiiliyata sokmamıza mani oldu. M.K. ittifakla bu tasavvura karşı çıktı, zira gerçekleştirilmesi böylesine müşkül bir içtimanın mevzusunun ne olacağını bilmiyordu. Fakat İcra Heyeti'nden kesin bir emir alınca, kendi nokta-i nazarını muhafaza etmekle beraber, buna riayet etti. Memleket haricinde yaşamaya mahkum edilenlerin müşahhas vaziyetleri kafi derecede tanıma imkanı olmadığı, binaenaleyh iştiraklarının büyük bir faidesi olamayacağını, halbuki mevcudiyeti fevkalade faydalı olacak memleketten birçok yoldaşın ise böylesi bir konferansın gerektirdiği uzun seyahate teşebbüs edemeyeceğini düşünüyorduk. Hala bugün bile, haklı olduğumuzu düşünüyoruz. Zira direkt olarak fiili faaliyetten gelen kafi sayıda militanın bulunmaması sebebiyle, konferansın ittihaz ettiği kararlar – esasta tamamen doğru olmakla beraber– bütünüyle tatbik edilemediler. M.K onları hayata geçirmek için elinden geleni yaptı. Ama burada müşahade etmeliyiz ki, bize bu yolda yardım etmek için Komintern hemen hemen hiçbir şey yapmadı. Hala bugün, memleket haricinde yaratılması gereken matbaa, bir tasavvur olarak durmaktadır. Fırkanın programı ve tezleri broşürler halinde tab' edilmiş olmaktan uzaktır. Bütün bu izah edilemez tehirler, vazifemizi pek zor hale getirdi.

Mamafih, taşrayla irtibat sahasında büyük terakki kaydettik. Birkaç istisna dışında, taşra şubelerimizle mektup tedavülü için gizli bir cihaza şimdiden sahibiz. İzmir, Trakya ve Ankara'dan muntazaman rapor alıyoruz ve onlara fırkanın talimatlarını yolluyoruz.

Mühim bir noktada, M.K kendini konferans kararlarına riayet etme zorunda hissetmedi. Fırkanın mevcudiyetinin işa'asından bahsediyoruz. Bu talimat mevcut vaziyette bize son derece tehlikeli gözüküyor. Memlekette öylesine ciddi bir terör vardır ki, herhangi bir atölye veya işletmede, T.K.F.'nin mahalli bir şubesinin imzasını taşıyan bir beyanname dağıtılsa, komünist faaliyetleri ile tanınan herkes anında hapse atılır ve teşkilatımız fiilen münfesih hale gelirdi. Şüpheli bir fayda uğruna, bütün fırkamızı feda etmiş olurduk. Esas olarak, fırkanın mevcudiyetinin ilanına karşı değiliz. Fakat kuvvetlerimizin şu anki haliyle, bu tecrübeye teşebbüs edebileceğimize inanmıyoruz. Kadro-

larımızın kafi derecede kuvvetli olduğuna hükmettiğimiz zaman, kendimizi emekçilere açıkça ilan etmekten geri durmayacağız.

Zaten, tesirimiz altındakilerin bir çoğunun daha şimdiden fırkanın mevcudiyetini bildiğini de ilave edelim.

El'an 7 vilayette muntazaman teşkil edilmiş vilayet komitelerine sahibiz. Teşkilatlarımızın temeli işyeri hücresidir. Reorganizasyondan sonra hücrelerimizin sayısı ve mevcudu azalmıştır. Zira sadece yeterince uzun zamandır kendini ispat etmiş olanları fırka azası olarak tanıdık. Ayrıca birçok işletmede sempatizan veya komünizmden yana olduğunu beyan eden yoldaş gruplarına sahibiz. Onları şiarlarımızı yaymak ve fırka hattını kabul ettirmek için kullanmakla birlikte, konspirasyonun zaruretleri dolayısıyla onları illegal organlarımızın uzağında tutmanın elzem olduğuna inanıyoruz.

Az sayıda cemiyette, şimdiden M.K. sendikal komisyonu tarafından idare edilen resmi fraksiyonlara sahibiz. Ancak ekseriyetle nüfuzumuz gerek münferit yoldaşlarla gerekse yukarda zikrettiğimiz dost grupları (matbuatımızın eski kârileri, bizim eski veya şimdiki yöneticilerimizin şahsi tesiri altındaki amele militan ve sempatizanlar) ile icra olmaktadır. Maalesef, mahalli çalışma şartları sebebiyle, hücre içtimaları muntazaman ifa edilmemektedir. M.K. fırka organlarının faaliyetinin intizamını temin için kuvvetli bir mücadele sürdürmektedir.

Şu son zamanlara kadar, fırka saflarında ihtilaflı cereyanlar mevcut değildi. İhrac edilen iki yoldaş (Vâlâ ve Tekin) fırkadan bir esas uğruna uzaklaşmadılar. Tamamiyle terör korkusu ve kariyerizmleri (daktilolu metinde silinmiş) onları Kemalist burjuvazi karşısında teslim olmaya sevketti. Fırkaya, sekter ve oportünist bir zihniyetten mülhem hatalı tezler takdim eden Cevat'a gelince, tâbi kalma sözü verdiği için hala fırka saflarındadır. Fakat onu, ideolojisine karşı kuvvetle mücadele ettiğimiz sağcı bir unsur olarak telakki ediyoruz.

Mahkum yoldaşlarımızın hapisten çıkması, muhakkaktır ki faaliyetimizi takviye etmemizi mümkün kılacaktır. Ancak maalesef onları hemen kullanamıyoruz. El'an onların arasından sadece düşmanlarımız oldu. Aralarında çok nüfuzlu yoldaşlar, bu arada da üç M.K. azası bulunmaktadır. Az sayıda mülakattan sonra, derin ihtilafların onları bizden ayırdığı vuzuha kavuştu. Hapishane hayatı onları uslandırmışa benzemektedir. İnkılapçı misyonunu iz'am ettikleri Kemalist rejimle uyuşma fikrini vaz'etmektedirler. Nokta-i nazarları, şayet fiilen muteber olsaydı, ihtilalci lafazanlık arkasına saklanan bir pasiflikle neticelenirdi. Bu tespit, yalnızca az sayıda münevver için mevzubahistir. Bu

vakıayı mühim kılan şey, bu yoldaşların fırka kütlesinin bir kısmı tarafından takdir edilmesidir. Bunun, hergün önümüze dikilen müşkülleri artırmasından çekiniyoruz.,

Hülasa olarak, fırka önünde iki vazife bulunmaktadır: Fırkanın ideolojik tevhidi için mücadele, ve teşkilat tevhidi için mücadele. Birinci nokta ile leninist edebiyatın ve illegal bir gazetenin neşri için gerekli teknik vasıtaların yaratılması meselesi sıkı sıkıya bağlıdır. İkinci nokta hemen hemen tamamiyle taşra ile rabıta meselesinin halline irca edilebilir. Fırka bu yolda çok iş yaptı. Fakat hala yapacak çok iş var. Mütevazı dahi denemeyecek maddi vasıtaları sebebiyle, fırkanın bu sahadaki kapasitesi mahduddur. Herkes, burada herşeyden evvel bir bütçe meselesinin mevzubahis olduğunu kabul edecektir. Şimdiye kadar olduğundan daha fazla sayıda ücretli profesyonel militana sahip olmalıyız. Her yerde gizli evler, görüşme yerleri, kayıklar, otomobiller, ..vs kiralamalıyız. Bu sebeple, K.E tarafından bugüne kadarkinden daha müessir bir maddi yardımın zaruretinin altını ısrarla çiziyoruz.

Komünist Gençliğin Teşkilatlanması:

Bu hayati mesele hakkında söyleyecek hiçbir müspet şeyimiz maalesef yoktur. Terörden evvel fırkanın asli kuvvetini teşkil eden bu organizasyon, artık merkezi bir teşkilat olarak mevcut değildir. Yarı-legal faaliyet devrinde buraya giren gençlerin büyük kısmı, terörün darbesi altında, her komünistin temel vasıfları olan cesaret ve kararlılıktan mahrum olduklarını gösterdiler ve mücadele mevzilerini terkettiler. Takibattan sonra M.K. Gençlik Federasyonu ile olan temasını, hala faaliyette olan hücreleri idare eden iki yoldaş vasıtasıyla muhafaza ediyordu. Fakat Ekim 1925'de posta kutusunun keşfedilmesinin yol açtığı tevkifatın hemen akabinde, bizzat bu yoldaşlar öyle bir korkuya kapıldılar ki, çalışmayı kesmekle kalmadılar; aynı zamanda M.K ile temas kurmak için başka yoldaşları belirtmeyi de reddettiler. Sonunda bize tek bir adres verildi. Fakat burada bulduğumuz şahıs aramızdan biri tarafından mektebin kongresinde karşı-inkılapçı tavır almış biri olarak tanınıyordu. Ona itimat edemediğimiz için gençliğin bütün hücreleri ile teması kaybettik. Belli sayıda başka adresin birkaç ay önce bize Halim yoldaş ve hapisteki genç arkadaşlar tarafından verildiği doğrudur. Fakat orada da, bulduğumuz şahıslar,

-ister itimat etmedikleri için, ister eski kanaatlerini terkettikleri için – murahhaslarımızla irtibata geçmeyi kat'i şekilde reddettiler.

Bu cihette hiçbir şey yapamamanın ümitsizliği içinde, Ferit yoldaşı, Mos-

kova'dan avdetinde bir gençlik teşkilatını yeniden teşkil etmekle mükellef kıldık. Bu yoldaş bir hücre teşekkül edebildi; fakat az zaman sonra askere gitti. El'an, gençliğin hiçbir yönetici merkezi yoktur. Hala bir propaganda faaliyeti sürdüren birbirinden tecrid hücrelerin var olduğunu farzediyoruz. Gençlik federasyonu M.K'sinin hapisten yeni çıkan eski azaları, eski teşkilatlarını diriltebilecek en vasıflı kadrolardır.

Şark Darülfununu meselesi:

TKF M.K'si namına talebelerimizin Şark Darülfununundaki talimi meselesi üzerinde yapacağımız tespitlere Yakın Şark Kitabetinin dikkatini hususiyetle çekiyoruz.

Tahsillerini bitirmiş olarak mektebin bize daha evvel devrettiği yoldaşların tavırlarının ve kabiliyetlerinin tetkiki, fırkayı Şark Darülfununundak cari olan terbiye usullerinin, takip edilen hedeflere muvafık olmadığına ikna etmiştir. "Mütekamil komünist" diye zikredilerek bize gönderilenlerin hepsi, pek ender istisnalar hariç, fırkaya faydali olmak bir yana, ona kırk türlü sıkıntı yaratmışlardır. Sait gibi bazıları bolşevik disiplin hakkında hiçbir şey öğrenmediklerini gösterdiler. Vâlâ ve Tekin gibi mükemmel leninistler diye bize gönderilen diğerlerinin ise, komünist bir teşkilatın en iptidai esaslarını dahi bilmeyen küçük burjuva münevverler olduğu ortaya çıktı. Bazı amele hücrelerine siyasi mefhum dersleri vermek gibi basit vazifeleri ifa etmeyi reddetmekle kalmadılar; ayrıca M.K.'nın selahiyetini, onun seçimine iştirak etmedikleri (!) gibi garip bir bahaneyle inkâr etmeye kadar gittiler. Bu sabık yoldaşlar bugün fırkanın dışındadır. Nihayet Mesrur, Mustafa ..vs gibi diğerleri de öfke uyandıran bir pasiflik arz ediyorlar. Hakiki birer provokatör gibi davranan birkaçından ise bahsetmiyoruz. Fırkaya müspet tavsiyeler ile iltihak edenler arasında bugüne kadar faal bir komünist gibi davranan yalnızca Nâzım ve Aydemir vardır.

Mektebin fena birer şahsiyet olarak ifşa ettiği ve ceza verip sürgün ettiği Raşit, Feyzi, Ecved, Şinasi, Mazlum, Ferit ..vs gibi genç amelelere gelince, bunlar el'an fırkanın en faal militanları arasındadır ve hakiki birer disiplinli bolşevik gibi davranmaktadır. Bilhassa taban hücrelerinin teşkilatlanmasında büyük bir kabiliyet gösterdiler. Bir çoğu, şimdiden faal hücrelerin başındadır.

Bu vakıalar aşikar olarak göstermektedir ki, mektep bu talebelerin tasnifinde ve destek unsurlarının seçiminde tamamen hata etmiştir. Bu hatanın amele yoldaşların marksizm ve leninizm hakkında kafi derecede malumat kazanma-

larına mani olması, son derece esef vericidir. Bu tespitlerden çıkan netice odur ki, Türk grubunun başına, bu vazifeyi şimdiye kadar deruhte edenden daha vasıflı bir fırka muallimi yerleştirmek elzemdir.

İstikbalde göndereceğimiz talebelere dair aşağıdaki arzuları iletiyoruz:

Fırkamızda en çok eksik olan şey, ameleler arasında, fabrikalarda bir teşkilatlanma çalışması yapmaya muktedir tecrübeli militanlardır.

Bu boşluğu doldurmak için, istikbalde Sovyetler Birliği'ne göndereceğimiz talebelerin hususi bir tavsiyeyle direkt olarak hem vasıflı bir amele haline gelmek için çalışacakları ve hem de leninist dersleri ve teşkilat – fabrika hücresi, fabrika ve sendika komiteleri – faaliyetlerini takip edecekleri model fabrikalarda idare edilmelerini talep ediyoruz. Bir veya iki sene sonra, bu talebelerden hususi bir kabiliyet gösterenler bir yıllığına Şark Darülfünunu'na alınacak, diğerleri direkt olarak memlekete iade edilecektir.

İnanıyoruz ki fırka kadroları, emekçi kitleleri teşkilatlandırabilecek genç unsurlarla yalnızca bu usûlle takviye edilebilir.

Mektep meselesiyle merbut iki tali mesele daha:

1) Yunan yoldaşlarımızın verdiği malumata istinaden İstanbul'dan gönderilen Rum talebeler, tahsillerini bitirdikten sonra Türkiye'ye dönmek yerine, direkt olarak Yunanistan'a gitmektedir. M.K. bu Rum yoldaşların İstanbul'a iadesini talep etmektedir. Ayrıca halen Ş.D'nda bulunanların da muntazaman Türk grubunun içtimalarına iştirak etmelerini talep ediyoruz.

2) M.K. T.K.F'na karşı Roland ve Süleyman Nuri'nin gülünç komplosuna karışan ve halen istihsalde olan talebelerin çoğunun hatalarını teslim ettiklerini ve fırka disiplinine tabi olmaya hazır olduklarını ilan ettiklerini öğrendiğinden, onların böylesi zor şartlar altında Sovyetler Birliği'ndeki mevcudiyetlerini uzatmakta hiçbir fayda olmadığını mütalaa etmektedir. Onların arasında provokatör olmadığına kaniyiz. Binaenaleyh, onları Türkiye'ye geri göndermekte hiçbir mahsur olmadığı fikrindeyiz.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 27, Klasör: 28_36, Belge no: 226-244 (Fransızca)]

Tarih: Bu yazının bir parçasını içeren (ondan aynen alınmış) "Amele Hareketinin Vaziyeti" başlıklı yazı, Komintern antetli kağıtta "7 Ocak 1927" tarihiyle yer almaktadır. Dolayısıyla, bu yazının bu tarihten biraz evvel hazırlandığı düşünülmektedir.

FAİK Y. TARAFINDAN GETİRİLEN T.K.F. M.K. TEKLİFİ

1 – T.K.F.'nin M.K, son fırka konferansının kararlarını hayata geçirmek için elinden geleni yapmıştır. Fakat maalesef bir matbaanın ve illegal bir organın memleket haricinde yaratılması hususundaki kararların icrasına Komintern'in koyduğu büyük tehir, gayretlerimizin ekserisini mahkum etmiştir. Ta konferans zamanında, ve daha sonra M.K.'nde, bir gazete olmadan kuvvetlerimizin toparlanmasının ve fırkanın inkişafının imkansız olduğu kanaati ifade edilmişti. Binaenaleyh, son altı ay esnasında kadrolarımızı takviye etmeye ve merkezin taşrayla irtibatını temin etmeye muvaffak olduysak da, emekçi kitleler içindeki nüfuzumuzun hiçbir kayda değer terakki kaydetmediğini müşahade etmek zorundayız. Bu sebeple, M.K'nin resmi organının neşredilmesi ve Harici Büromuzun muntazam çalışması hakkında acil tedbir alınmasını talep ediyoruz.

2- Geçen senenin tecrübeleri ispat etmiştir ki kat'i konspirasyon şartları mutlaka kuvvetli bir ..... cihazını zaruri kılmaktadır. (metin burada bitiyor).

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 03_08, Belge no: 33-34 (Fransızca)]

SEKA İÇTİMAI

Türkiye Komünist Fırkası Merkez Komitesi'nin
6 Ocak 1927 tarihli içtimaının
ZABITI

Mevcutlar: Asım, Refet, Rıza, Yahya, Aydemir

Celseye iştirak edenler: OMS[7] mümessili Haygits, ve Adana ve İzmir'den son günlerde gelen murahhaslar (Aziz ve İsmail yoldaşlar)

Adana ve İzmir murahhasları, Fırka'nın bu iki mühim şubesi hakkındaki raporlarını takdim ettiler. Bu çok ilginç ve dokümante edilmiş raporların kopyaları ilk kurye ile yollanacaktır. Bu layihalardan, bu iki vilayetteki teşkilatlarımızın muntazam ve tatminkar bir faaliyet sürdürdüğü ortaya çıkmaktadır. Aza sayısı hala çok değil (Adana'da 14, İzmir'de 10 parti azamız mevcuttur); ancak sağlam ve disiplinli bir ekip teşkil ediyorlar. Adana'da olsun, İzmir'de olsun, bölge komiteleri, Merkez Komitesi tarafından hazırlanan plan dairesinde tertip edilmiştir. Adana'da, istihsal hücrelerinin yanısıra, birkaç sokak hücresi, hatta bir de semt hücresi mevcuttur.

Bu iki yoldaşın izahatı 1) Matbu eserlere, 2) Merkezin maddi yardımına duyulan ihtiyacı ortaya koymuştur. Neşriyat meselesiyle, Merkez Komitesi zaten ciddi bir şekilde meşgul olmaya başlamıştı. Yakında bütün mahalli teşkilatlarımıza, illegal olarak neşrettiğimiz eserleri tevzi edebileceğiz. Ayrıca M.K. Harici Büro'sunun en kısa zamanda orada neşredilmiş inkılapçı eserleri bize yollamasını talep ediyoruz. M.K. aynı şekilde illegal bir bültenin neşredilmesine karar verdi. Mali yardım meselesine gelince, katiyetle mahalli komitelerimizin bütçelerini artırmak mecburiyetindeyiz. İçinde bulunduğumuz vaziyette, bu gerçekleşemeyecek bir arzudur. Zira elimize geçen tahsisat, son derece kısılmış olan bugünkü ihtiyaçlarımıza dahi kafi gelmemektedir.

Mayıs ayındaki konferanstan beri, ne Profintern'den, ne de MOPR'dan tek kuruş dahi alamadık. Bu türdeki sarfiyatı Fırka bütçesinden yapıyoruz. M.K, kendi Harici Büro'sunun bu doğrultuda kifayettar bir faaliyet sürdürmediğini

[7] *OMS (Rusça: Otdiel Mejdunarodnoy Sviazi): Kümintern'in Dış İrtibat Seksiyonu*

tespit etmektedir. Bugün itibariyle, bütün varımız yoğumuz 200 dolardan ibarettir. Halbuki, bu yekunun iki mislinden fazlaya varacak acil sarfiyatlarımız vardır. Binaenaleyh, en kısa zamanda kâfi miktarda parayı bize göndermek için icap edeni yapmanızı rica ederiz.

M.K. namına, Katip / Asım /
18.1.27

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 22, Klasör: 28_36, Belge no: 386a (Fransızca) ve 388 (Osmanlıca)]

ŞEFİK HÜSNÜ'NÜN ŞEVKET SÜREYYA'YA CEVABI

Aziz Şevket yoldaş,

Gönderilen mektuplar buraya muntazaman ve serian geliyor. Yazdıklarınızı bir hafta sonra okumak kabil oluyor. Son zamanlar yeniden faaliyete karışan ekser arkadaşlardan ayrı ayrı mektuplar aldık. Bunların en mühimleri arasında iki tanesi de sizin imzanızı taşıyor. Bu suretle kendi aramızdaki dahili vaziyeti olduğu gibi görmek imkânına mâlik bulunuyoruz. Geçen mektubumda izhar ettiğim endişelerin yersiz ve lüzumsuz olmadığı maatteessüf tahakkuk ediyor. Bazı arkadaşlarımızın uzun zaman faaliyet hayatından uzak kalmak neticesi fırkanın ideolojik inkişaf ve tekâmülünü takip edemedikleri ve seneler süren devamlı gayretler sayesinde adım adım çizilmiş ve Komintern'in tasdik ve tasvibiyle resmiyet kesbetmiş olan hattan ve istikametten –belki farkına varmaksızın– uzaklaşmak üzere bulundukları açıktan açığa meydana çıkıyor. Bilhassa sizin son mektubunuzda ileriye sürdüğünüz fikirler bu meselede karanlık hiçbir nokta bırakmamıştırlar.

İlk mektubunuzdaki hararetli ve nikbin beyanatı müteakip ikinci mektubunuzun başındaki esasatta kati bir birlik ifade eden teminatı okumak bütün endişelerimizi dağıtacak mahiyette idi. Çok yazık ki bu ikinci mektubun mücmel *[özet]* bir tarzda kaleme alınmış esbâb-ı mucibeli bir program şekilindeki son kısmı bir dakika sonra bu huzur ve sükûnu büsbütün ihlâl etti. Başındaki kayıtsız ve şartsız birlik teminatı ile sonraki ana prensiplerimizden yüz çevirmiş şahsi görüşler arasında ne derin bir zıddiyet uçurumu var! Bir komünist fırkası azaları beyninde *[arasında]* zuhûr eden prensip ihtilafları beynelmilel komünist kongrelerinde kabul edilmiş umumi tezler ve kararlara veya alelıtlak *[mutlaka, öz olarak]* proletarya inkılabının hazırlık eşkâline, seyrine ve tahakkukundan sonra takip etmesi zaruri olan siyasete taalluk eden *[ilintili olan]* ihtilaflar değildir. Bu gibi mesailde resmi görüşlere aykırı hususi kanaatler besleyenlere ancak Komünist Beynelmileli'ne yabancı veya düşman olanlar arasında tesadüf olunabilir. Komünist Beynelmileli'nin herhangi bir şubesine mensup mücahidleri yekdiğerinden ayıran prensip münakaşaları memleketin içtimai kuvvetlerini ölçmek; hakim burjuvazinin diğer sınıflarla olan münasebetlerini tayin etmek; proletarya inkılabının muharrik *[harekete geçirici, motor]* kuvvetlerine kıymet vermek; iktisadi vaziyetin inkişaf veya inhitat *[güçten düşme]* seyrini çizmek ve nihayet bu malumlara nazaran komünist fırkasının takip etmeye

mecbur bulunduğu yolu ve üzerine terettüb eden belli başlı vazifeleri göstermek gibi hususatın başka başka tarzlarda takdirinden tahaddüs ederler. Münakaşası değil, hatta propaganda ve tahrikât *[ajitasyon]* gibi maksatlar haricinde mevzubahis edilmesi caiz olmayan uzak gayemize ve temel nazariyatımıza müteallik zaman ve zemin için mücerred addedilebilecek ilmi ve mefkûrevî mesâilin münhasıran prensip meselelerini teşkil ettiği zehabına *[yanlış düşünce]* düşmek ve yukarıda saydığım bütün diğer mesâili sık sık yeniden tedkik ve münakaşası mahzursuz tali tâbiye ve taktik meseleleri telakki etmek, fırkayı dağınıklığa ve yıkılmaya sürükleyecek muhataralı *[tehlikeli]* bir enginde başıboş bırakmaya muadildir. Hayır, Şevket yoldaş! Bunlar ta'biye ve taktik meseleleri değildir, bunlar komünist fırkaların faaliyet programlarına mevzu teşkil eden hayati prensip meseleleridir. Ve bu programlar üç beş sene gibi nisbeten uzun vadeler için tertip olunurlar ve ancak memleketteki mühim içtimai ve iktisadi tahavvülâtın tazyiki altında fırka konferans ve kongreleri tarafından tadil edilebilirler, tadil ve ibtal edilene kadar da bütün fırka azaları için muta *[itaat olunan]* kanun makamındadırlar. Hakikat tayin ve taktik meseleleri muayyen bir zamanda ve muayyen şerâit altında nümayiş yapılıp yapılmaması, bir beyanname neşr edilip edilmemesi, bir intihabata iştirak edilip edilmemesi, şu veya bu amele teşkilatıyla birlikte faaliyet veya kendisine karşı mücadele şekillerinden birinin seçilmesi gibi ameli işlere yahut da derhal vaziyet alınmasını icap ettiren, beklemediğimiz ani hadiselere temas eden meselelerdir. Bunları her defasında ehemiyyetine göre ya SeKa veya vilayet komiteleri hallederler.

Bu itibarla senin kurcaladığın bütün noktalar istisnasız fırkamızın üzerine kurulmuş bulunduğu temel taşlarıdır. Bu temelin uzun seneler devam eden gayretlerle ve nasıl binbir güçlükle güleşerek vücuda getirildiğini biliyorsunuz. Memleketimizde vekayiin teselsül *[ardarda gelmesi]* ve inkişafı ve cihan proletaryasının sınıf mücadelelerinden elde edilmiş tecrübeleri tahlil ve tasnif eden bir laboratuvar ortamına haiz olan Komintern İcra Komitesi'nin provalarıyla bu fikriyat temelinin sağlamlığı ve doğruluğu sabit olmuştur. İşte siz sevgili kardeş, -çok tahmin ediyorum ki gördüğünüz işin ehemmiyet ve avakıbını *[sonuçlarını, akıbetini]* iyice tartmaya vakit bulmadığınızdan- bir kalem darbesiyle bu binayı devirmeye teşebbüs etmek vaziyetine düştünüz.

Evet, Demir yoldaş! Ben kuvvetle eminim ki bugün kabahat muhaberemizin dar bir zamana sıkışmış olmasındandır. İki seneden az bir ayrılığın –velev birbirinden büsbütün başka muhitlerde bulunmuş olalım- bizi birbirimizden bu kadar uzaklaştırabileceğini zihnim kabul etmiyor. Hiç şüphesiz henüz hapisa-

neden getirmiş olduğunuz intıbaların tesiri altında iken fırkanın programını ve siyasi ve iktisadi tezlerini dikkatle gözden geçirmek ve mevcut vaziyeti tetkik etmek hakkını ele geçiremediniz. Henüz yeni şeraite iyice intibak etmeden yazmak, fikirlerinizi izhar etmek mecburiyetinde kaldınız, aklınıza tevârüd eden *[birbiri ardına gelen]* görüşleri sıkı bir kontrolden geçirmeksizin bugünkü telakkiyatımıza daha evvelki temayüllerimize ve kararlarımıza bağlayan rabıtalarla kuvvetini yeni sair vaziyetler üzerinde adam akıllı yoklamaksızın derhal kâğıt üzerine dökmüş olacaksınız. Yoksa tevkifatın arefesinde denecek bir zamanda akdettiğimiz 1925 konferansında kabul edilen sizin de istediğiniz gibi hazırlanmış layihaları ve bir an evvel beynelmilel beşinci kongreye SeKa namına gönderdiğimiz raporları ve bunlara esas teşkil eden neşriyatı bilerek taammüden red ve nakz etmek *[çelişmek]* kararına geldiğinizi farz etmek icap eder. Bence buna imkân ve ihtimal yok. Mevcut vesaikin *[belgelerin]* daha itinalı bir mütaalası ve mütekabil bazı izahat tehditkâr bir şekil almak istidadını gösteren bu sui tefehhümü kolayca izale edebilecektir kanaatindeyim.

Bu uzun takdimden sonra hatalı görüşlerinizin aksamına ve fırkamızın resmi siyasi hattıyla tezad halinde olan taraflarını göstererek bu hususta size biraz yardım etmek istiyorum. Tenkidlerimi kolay anlaşılır açık bir şekilde ifade etmeye muvaffak olursam muhakkak yanlışlıkla istikametini kaybetmiş olduğunuz müşterek yolumuzu tekrar bulmakta bir an bile gecikmeyeceksiniz.

Evvela mütalaatınızın bazı pek lüzumsuz aksamı var. Onları tasfiye edelim. Şu Kemalizmin mukadder akıbeti sermayedarlığın inhitat devrine tesadüf etmesinden münbais *[ortaya çıkan]* hususiyetleri bunun ilcâsıyla *[zorlamasıyla]* daha ilk adımında kullanmak mecburiyetinde bulunduğu cebri ve zecri vasıtalar ve tedbirler bunları hangi saikle tekrarlamak ıztırabında kaldığınızı bir türlü anlayamadık. Geri milletlerin proletarya diktatörlüğü devresinin küşâdından sonra takip edecekleri inkişaf ve inkılab seyrini ve proletarya inkılabıyla münâsebetlerini tedkik ederken Lenin'in bulduğu bu hakikatler bizzat Lenin tarafından iltibâssız *[birbiriyle karıştırmadan]* şekillerde ifade edildikten sonra pek çok tekrar edilmiş ve orjinalitelerini kaybetmiş bizim için mütearife *[aksiyom]* kabilinden şeylerdir ve esasen bu mesâil ikinci cihan komünist kongresinde kabul edilmiş olan yine bizzat Lenin'in kaleme aldığı tezlerde kati seviyesini bulmuştur. Bizim için bunlar konkret vaziyetleri takdir ederken ancak bize mebde *[başlangıç]* noktasını teşkil eden noktalardır. Kapitalizmin emperyalizme yani inhisar sermayedarlığına doğru yükselmesi yürüyüşünü tedkik ederken Lenin beynelmilel menafi tezadlarının *[çıkar çatışmaları]* büyümesinde ve keskin-

leşmesinde en mühim amillerden biri olarak kaydettiği "sermayedarlığın gayri mütesavi inkişafı *[eşitsiz gelişme]* kanunu" Türkiye'de sermaye temerküz ve terakümünün Avrupa'da olduğundan daha kestirme ve seri yollar takip etmesini bize mükemmel bir tarzda izah ediyor. Biliyorsunuz ki Almanya ve İngiltere'nin bir asırda yaptığı terakümü takriben bir rub-ı asırda *[çeyrek yüzyıl]* yapmış yegâne devlet sermayedarlığı usulleriyle büyük burjuvazinin yükselmesine tekniğin inkişafına müessir yardımlarda bulunmaktır. Başka Amerika ve Japonya misallerini zikretmeye lüzum görmüyorum. Buralarda İngiltere ve Fransa'da olduğundan daha pek nezîh sermayedar burjuvazinin hükûmât cihâzlarıyla bir arada haşır neşir oldukları malum bir vakıadır.

Siyasi sahadaki bu hatayı iktisadi sahada makus bir hata takip ediyor. Evvelce de bir defa ileriye sürdüğünüz yanlış bir nokta-ı nazarınızdan mülhem olarak şu neticeye varıyorsunuz:

"Burjuvalaşmak isteyen bazı bürokratların cebri ve hafi tedbirlerle bazı mertebe sermaye teraküm ettirmekte oldukları fakat bunun da memleketin imkansızlıklarıyla mahdud ve mukayyed bulunduğunu" iddia ediyorsunuz. Bu bana 1925 kongresinden bir müddet evvel aramızda küçük bir münakaşayı mucip olan bazı sözlerinizi hatırlattı. O zaman da "çok geç dünyaya gelen Türk burjuvazisi doğum döşeğinde ölmeye mahkumdur" demiştiniz. Yaptığımız münakaşa neticesinde tesadüfi telakki ettiğim bu hatanın tashih edildiğini, artık izi kalmadığını zannediyordum. Halbuki bu fikrin sizde belli başlı bir kanaat olduğu görülüyor. Bu nereden geliyor? Bu mesele üzerinde biraz fikir yürüttükten sonra hatanın menbaını bulduğumu sanıyorum ve bu suretle en yanlış görüşlerinizi izah imkanı hasıl olacaktır. Siz Demir yoldaş! Cihan iktisadiyatını beynelmilel sermayedarlık tezatlarına, sınıf mücadelelerine geri memleketlerdeki emperyalist devletler arasındaki münâsebâta ve bu memleketlerin milli kurtuluşuna ve iktisadi inkışafına dair tetebbu etmiş *[derinlemesine araştırmış]* oldukları Marksist temayülleri ve telakkileri (her defasında dolambaçlı ve karışık içtimai ve siyasi vaziyetleri sadece bir güzel görmemizi ve beynelmilel proletarya inkılabı lehine üzerlerinde işlememizi mümkün kılan canlı diyalektik bir fikriyat teçhizatı, bir usuller muhasalası yerine geçecekleri) elastikiyetten âri *[yoksun]*, mutasallib *[katı, dogmatik]* ve layetegayyer *[değişmez]* kanaatlere hükmetmek istidadını gösteriyorsunuz. Bunu ben birkaç fırsatta müşahade ettim. Bu temayüle karşı bizzat şiddetle mücadele etmelisiniz. Boşa atan ve tutan hayat, faaliyet ve mücadele cereyanlarının gerisinde kalmış mutaassıp bir komünizm mürşidi vaziyetine düşmek tehlikesiyle

karşılaşırsınız. Tam manasıyla bir Leninist mütemadiyen görüşlerinde ve faaliyetindeki hataları gözetleyen ve bir saniye bile tereddüd etmeden tashih ederek yoluna devam eden bir mücahittir.

Şimdi iddianıza gelelim. Buna evvelce verdiğim cevapla, son iki senenin hadisatıyla ve cihan iktisadi ve siyasi vaziyetini inceden inceye tedkik neticesi Komintern plenumunun dahil olduğu ilmi ve inkılabi görüşlerle eskisine kıyas edilemeyecek derecede kıymet ve ehemmiyet kazanıyorlar. Size vaktiyle ne demiştim, ne hatırlamışsınız: "Türkiye burjuvazisinin sermayesi teraküm ettirebilmesi sıkı bir tarzda beynelmilel iktisadi buhrana bağlı bir meseledir. Bu buhranın izale edildiği nispette milli burjuvazinin de iktisadi inkişafı bir vakıa olabilecektir ve bu inkişaf bugün onu yeni yeni uzlaşmalarla sermayedar dünyaya yaklaştıracaktır" demiştim. Geçen iki sene o vakit henüz ümit ettiğimiz kat'i inhilal yerine beynelmilel sermayedarlık nisbi ve muvakkat fakat sarih bir istikrarda istabilizasyona doğru yürüdüğünü kaydettirdi. İngiliz kömür grevi, Çin ihtilali ve Sovyetler iktisadiyatın inkışafı gibi makûs cereyanlara rağmen bu yürüyüş bugün elan devam etmektedir. Biz komünistlerin vazifemiz elimizden gelen herşeyi her hazırlığı, her tahrikatı yaparak bu seyrin devamına mani olmaktır. Fakat devamlı ve izale edilmez bir buhran içinde bir dakika (?) geçen (?) müsait bir an olan bu istikrarın beş on sene gibi bir kısa devre sürmesi imkan haricinde değildir. Türkiye burjuvazisi geçen iki sene zarfında bu elverişli şeraitten azami istifade etmiş, maddi teraküm vasıtalarını toparlamış, asgari bir cihaz kurmuştur. Ondan sonraki devrede ise gerek milli, gerek beynelmilel mühim tahavvüller, inkılaplar olmadığı takdirde daha süratle gayesine yaklaşacağı, ve bütün teşebbüsler muhafaza edilmek şartıyla azımsanmayacak bir milli sanayi ve bir milli sermaye vücuda getirebileceği aşikardır. Biz faaliyetlerimizi tertip ederken bu ihtimali daima göz önünde bulundurmak mecburiyetindeyiz. Çünkü geniş halk kitlelerini ezmek ve soymak ve kendisiyle mütevaziyen inkişaf ve tekessür *[çoğalma]* etmesi zaruri olan proletarya sınıfını cebir ve tazyik altında istismar etmek suretiyle iktisadi temelini sağlamlaştırmaya muvaffak olan milli burjuvazinin tedricen beynelmilel sermayedar burjuvazi camiasına dahil bir ferd haline geleceği seyri belli bir şeydir. İşte bizim vazifemiz buna mani olmaktır.

Şimdiden başlamış olan sınıfî menfaatlerin çarpışmasına seyirci kalarak indî bir takım terbiye ve tenvir ve talim usulleriyle hazırlanmış bazı kadroları, kuvvetleri merhûn vakti hulûl ettiği zaman *[beklenen an gelip çattığı]* bir işaret ile hücuma sevk etmek bu vazifenin ifasına kifayet edeceğini tasavvur etmek bile

inkılabî prensiplerimizden derin bir inhiraf teşkil eder. Bunu henüz yeni ... bir genç bile kolayca idrak eder. Biz bugün kırık dökük kadrolarımızla tedhişin bütün dehşetine rağmen en küçük mahalli fırsatları vesile ittihaz ederek istismara karşı mücadele etmek, bu nevi insiyakî mücadelelerin başına geçmeye çalışmak, ve bu suretle yoldaşlarımızla, taraftarlarımızla daha geniş siyasi mücadelelere girişmek hevesi ve kabiliyetlerini uyandırmak mecburiyetindeyiz. Bizim için en yüksek ve en müessir mektep her günlük mücadele mektebidir. Bu mektepten şehadetname almamış olanlar –önümüzde birçok misalleri duruyor– bu en derin Marksist ve Leninist kursları bitirmiş bile olsalar mücadeleci ve kitleleri mücadeleye sevk edici unsurlar olamazlar. Komünist kadroları en esaslı terbiyelerini bir taraftan nazari kurslara devam etmekle beraber daimi mücadelelerden aldıkları tecrübelerden, mümareselerden alırlar. Ben bugünkü kuvvetimizi, daha doğrusu kuvvetsizliğimizi göz önünden ırak bulundurmuyorum. Fakat bu söylediklerim bir kuvvet meselesi değildir, yalnız bir hücreden ibaret bir komünist teşkilatının bile ilk yapacağı iş bulunduğu muhitte hareketler doğurmaya çalışmak ve o hareketlerin başına geçmeye çabalamaktır. Bu suretle "klasik hücrelerden vaz geçilerek gelişi güzel içtima eden "noktalama"larla iktifa etmek ve murakıb ve müterakkıb bir vaziyet muhafaza etmek" düsturuyla ifade ettiğiniz tavsiyelere cevap vermiş oluyorum.

X Mektubunuzda en ziyade teessürümü mucib olan taraf "burjuvalaşmak isteyen bürokrasi" "diğer sınıfların da menfaatlerini temsil etmek derdindedir" gibi cümlelerde ifadesini bulan ve mektubunuzdaki bütün diğer fikirlerin üzerinde tazyiki hissedilen umumi fikirdir. Bu suretle hiç yoktan mütecanis halk kitleleri içinden zoraki bir tarzda hiçbir sınıfa mensup olmayan veya başlıbaşlarına bir hususi sınıf teşkil eden bürokratların bir burjuvazi yaratmaya çalıştıkları neticesine varıyoruz. Böyle mucize kabilinden sınıfsız bir takım kimselerin, iktidarı ele geçirdikten sonra hükûmet kuvveti sayesinde bilahare bir burjuva sınıfına vücut verebileceklerine inanmak yalnız bir itiraf değil, Marksizmin büsbütün inkârıdır. Cevat yoldaşın SeKa'ya arz ettiği bir layihada bu şekilde birtakım görüşler hakim bulunuyordu. Bunu bizzat bürokrasi muhitleri içinde yetişmiş ve bu muhitlerin ufak kavgalarına iştirak etmiş bir batılı yoldaşın kafasında yer tutması yadırganmamak icap eden yanlış fikirler telakki etmiş ve geçmiştik. Fakat sizin gibi genç yaştan Marksist terbiye almış bir zeki yoldaşın aynı esaslı hataya düşmesi benim için izah edilmez bir muammadır. Ve siz yoldaş! Biz komünistlere göre yalnız bugün değil hatta Türkiye'de asri inkılaplar devresi, Tanzimatla açıldıktan beri bir burjuvazi sınıfı te-

şekkül etmeye başlamıştır. Küçük burjuva tabakalarından yükselen bu burjuvazi Abdülhamit devrinde mevcudiyetini hissettirmeye başlamış fakat tarihi vazifelerine el sürmeden beynelmilel mali sermayenin kuyruğuna takılarak daha teşekkülünün akabinde milli seciyelerden mahrum, emsâline Hindistan'da, Mısır'da, cenûbî Amerika'da tesadüf edilen piç bir burjuvazi sınıfı haline gelmiştir. Bu büyük ticaret ve ihtikâr ... burjuvazisi Meşrutiyetten az sonra İttihatçıların şahsında iktidara ve Türkiye'nin mukadderâtını ele geçirmiş asıl müstahsil orta halli sınıflardan yükselmek istidadını gösteren sınıfı milli burjuvazinin taazzisine *[şekillenmesine]* mütemadiyen mani olmuştur. Nihayet bu teşkilatsız fakat zinde genç burjuvazi bütün kuvvetlerin alt olduğu, memleketin esaret uçurumuna doğru yuvarlanmak üzere bulunduğu Mütareke devresinde Mustafa Kemal ve arkadaşları gibi en kabiliyetli mümessillerini önüne katarak bütün ... halk kitlelerinin ve beynelmilel proletarya sınıfının yardımıyla müstakil yaşamak hakkını muvaffakiyetle müdafaa etmiş ve bilfiil mukadderatını bizzat kendi eline almıştır. Bahsettiğiniz bürokratlar bu sınıfı doğurmuyor. Hal-i inkişâfta bulunan bu sınıf teşkilatçılarını ve siyasi rehberlerini bizzat kendi içinden çıkarmıştır ve elan çıkarıyor. Aksini iddia edersek hakikati görmeyen ve görmemekte menfaati olan burjuva rical ve fikriyatçıları gibi hareket etmiş ve onların ekmeğini yağ sürmüş oluruz. Çünkü bu tarzda bir iddia şu faraziyeyi icab ettirir. Mademki memlekette henüz bir burjuvazi sınıfı yoktur. Kemalist(ler) ortaya çıkana kadar istihsal ve mübadeleye hakim olan usuller derebeyliğin usulleri idi. Bir sermayedarlık istihsali hemen mefkûd *[yok, namevcud]* denecek bir derecede idiyse bir proletarya sınıfı da yoktu. Yalnız kul ve köle vaziyetinde emekçi kitleleri vardır. Bu derebeyliklerin yüksek bendegânı meyânında zulüm ve istibdâda tahammülü kalmayan bazı inkılapçı bürokratlar çıktı. Bunca ... bîzâr olan halk kitlelerini peşine takarak iktidarı zabt eden şimdi bu bürokratlar Avrupa burjuvazisi ve sermayedarlık istihsalini takliden bu şekilsiz halk yığını içinden bir burjuvazi çıkarmaya uğraşıyorlar. İleriye sürdüğünüz fikre vasıl olabilmek için dimağınızda Türkiye'nin içtimai tasviri bu tarzda tersim edilmiş olmak icap eder ki ben buna katiyen ihtimal veremem. ... hiç şüphesiz bizim TKP'nin siyaseti büsbütün başka olacaktı. Yeni idareyi dört bir taraftan irtica tehlikesi tehdit edecekti. Derebeyliğin imhası uzun seneler süren çetin mücadelelere mütevakkıf olacaktı. Emekçi kitleleri bunda maalesef ezen inkılapçı hükûmetin yegâne istinadgâhını *[dayanak noktasını]* teşkil edecekti ve bizim yegâne vazifemiz, bu medenileştirme ve asrileştirme teşebbüslerinde hükûmete zahîr *[yardımcı]* olmaktan ibaret bulunacaktı.

Bu şerait altında şüphesiz takriben sizin teklif ettiğiniz programı andıran bir faaliyetsizlik programı kabul etmek zarureti hasıl olacaktır. Görüyorsunuz ki bu mecrada biraz meseleyi tamık edince *[köklerine kadar inceleyince]* nefsü'l-emre *[aslına]* ve gözleri kamaştıran vakıalara uymayan ne kadar aykırı ve abes neticelere varılıyor.

Vaziyet ber-aks *[aksi, tersi]* olduğu cihetle faaliyetimizin de siyasi ve iktisadi tezlerimizin de faaliyet programımızın tensip edilmiş *[seçilmiş]* düstûrlardan -bilâ-tahrif ve tadil– mülhem olması çaresizdir. Halk Fırkası köylü ve şehirli orta halli burjuvazi sınıfından yükselmekte olan genç milli sermayedar burjuvazinin siyasi teşkilatıdır. Bu sınıfın kestirme yollardan sermaye teraküm ve temerküz ettirmeye çalışması neticesi şimdiden iktidar makamı üzerinde müessir tazyik icra edecek derecede bir iktisadi kudret elde etmiştir. Bunun için Halk Fırkası ve hükûmetin siyaseti orta halli köylü ve şehirli burjuvazi sınıfı ekseriyetinin menafiiyle tezad haline gelmiştir. Bu itibarla bazı yoldaşların iddia ettikleri gibi bugünkü hükûmet normal bir tabii inkişaf istikametinde

[sayfanın kenarında:

Sınıf mücadelesi yerine sınıfların ittifakını tavsiyeye muadil]

yürümüyor. Tarihi vazifelerinden bir çoğunu ifadan istinkâf ediyor. Teşkilatların tazyiki olmazsa ne derebeylik meselesinin iktisadi tasfiyesine yanaşılacak, ne küçük burjuvaziye ve amele sınıfına, Avrupa demokrasilerinde olduğu gibi halkçılık teşkilat ve faaliyet hürriyetleri verilecek, ne meclis-i milliye geniş halk kitlelerinin bilfiil iştirakını bir dereceye kadar temin eden intihap usulleri tesis olunacak, ne de yoksul müstehlik *[tüketici]* kitlelerinin vergi yükü altında ezilmesine nihayet verilecektir. Çünkü teşekkül etmekte olan burjuvazinin menfaatleri gittikçe büyük emlâk sahiplerinin menfaatleri ile birleşmekte ve gittikçe müstahsil kuvvetlerin daha ziyade istismar edilmesini, soyulmasını ve iktidar cihazlarından uzak teşkilatsız bir halde bulundurulmasını istilzam etmektedir *[gerekli kılmaktadır]*. Hükûmeti ve Halk Fırkası'nı inkılâbı itmam etmeye *[tamamlamaya]* icbar edebilecek *[zorlayabilecek]* yegâne inkılabî teşkilat, yoksul köy ve şehir küçük burjuvazisini de arkasından sürüklemeye uğraşmak mecburiyetinde olan proletarya sınıfının müstesna (?) teşkilatı komünist fırkasıdır. Komünist fırkası bugün ihmal edilecek derecede zayıf bir kuvvet bile olsa bu tarihi vazifesini oynayabilmek (?) için herşeyden evvel kendisini müstahsil kitlelere ve bilhassa amele sınıfına tanıtması icap eder. Yoksa bütün faaliyetimiz şahsi propagandalara ve bazı eşhasın büyük bir itibar kazanmasına müncer olur. Bu ise maksadı temin etmekten çok uzaktır. Maksat ame-

le sınıfının ve diğer çalışan kitlelerin itimat ve muhabbetini beynelmilel proletarya sınıfı ve Sovyetler İttihadı gibi bir muazzam amele devletinin müzaheretine istinad eden cihan komünist fırkasının Türkiye şubesi üzerinde toplamak, teksif etmektir. Bu da ancak bir dakika kaybetmeksizin fırkanın en ufak vesilelerle teşkilat olarak ilan ve işaasıyla kabildir. Kendisini ilan etmeyen bir siyasi teşkilatın hikmet-i vücudu yoktur. Ona mensup hücrelerin bir faaliyet ibrâz etmesi, içinde bulundukları istihsâl şubesinde herhangi bir tarzda çalışanlar lehinde âmil olması ve büyümesi, inkişâf etmesi bir hayal-i muhaldir. Tanınmış bir merkezi teşkilat namına alenen hareket etmeyen bir müessese teşekkülü hücre namını taşıyabilen bir hücre değildir. Bir istinad veya telâki noktasıdır; bir istihbar şubesidir, bir tenvir ve tenevvür grubudur; bu makule ne isterseniz odur: Fakat hakiki komünist hücresi değildir ve olamaz. Komünist hücresi, en ufak vesilelerle ameleyi harekete getiren fabrika veya müessese dahilinde siyasi hadiseleri komünist nokta-i nazardan aksettiren umum memleket amele sınıfının ıztırablarına, hareketlerine mensup olduğu şubeyi alakadar eden, fırka neşriyatını tamim eden ve ilh. bu nevi faaliyetlerde bilainkıta en âyânı *[göz önünde]* olan müteşebbis ve açıkgöz bir teşekküldür. Aksi takdirde ancak bir anka kuşu olabilir. Acemi bir hücre bu vazifelerin hepsini yapacak kabiliyette olmayabilir. Buna rağmen faal olmaya müterakkıb ve murâkıp *[gözleyen, izleyen]* olmaya değil, müteşebbis ve müdahaleci olmaya mecburdur. .... acemice ve ibtidai bir tarzda da olsa o her fırsatta harekettedir. Hatalar irtikab edebilir. Her defasında hatasını tashih eder ve yine mücadeleye atılır. Bence daima doğru gören fakat faal olmayan bir hücreden ise sık sık yanılan fakat mücadele eden bir hücre evlâdır. Daha doğrusu ancak ikincisi bir komünist hücresidir.

Görüyorsunuz ki bütün bu meseleler, birbirine sıkı bir surette bağlı bir zincir teşkil eder. Zincirin ana halkası memleketteki hakim kuvvetin sınıfi mahiyetini ... Bunda ... bütün siyasetimiz bir hata silsilesinden ibaret olur ve hatta Komintern ile rabıtayı kaybetmeye kadar gider. (yılgınlık?) Sonra siz milli hükûmetin emperyalizme ve irticaa karşı olan vaziyetini de hailevi *[trajik, dramatik]* bir şekilde göstererek komünist mücahitlerinin kalplerine şüpheler ilka *[telkin]* ediyorsunuz. Halbuki son senelerin hadisatı bu meseleye kâfi derecede vuzûh vermiş ve fırkamızın hatt-ı hareketi kâfi derecede sarahat *[açıklık]* kesbetmiştir. TKP programında bu nokta bütün müstahsil kitleler tarafından derhal anlaşılabilecek gayet açık ve sarih bir formül halinde tespit edilmiştir. Bu kati vaziyete rağmen -ortada büyük bir yeni değişiklik varmış gibi– meseleyi tekrar mev-

ki-i münakaşaya koymak, zihinleri boş yere karıştırmaktan başka birşeye yaramayacağını siz de takdir edersiniz. Programda olduğu gibi, başka hiçbir mülahaza ilave etmeksizin emperyalizme ve irticaa karşı faal mücadelesinde devam ettiği için Halk Fırkasına amelenin müzaheretini vaat ve bu iki aksi inkılapçı kuvvetle anlaşmak temayülleri gösterme aleyhinde mücadeleye geçme fikrini izhar etmekten daha maksat ve gayeye uygun kolay anlaşılır ve her nokta-i nazardan doğru bir hatt-ı hareket olamaz. Fakat sizin fikirlerinizin altında gizlenmiş olan maksadınızı sezer gibi oluyorum. İyi anladımsa siz her türlü kuyud ve şurutu *[kayıtlar ve şartlar]* ortadan kaldırarak şimdilik Halk Fırkası'na karşı hayırhah bir bitaraflık *[iyi niyetli bir tarafsızlık]* siyasetini tervic ediyorsunuz *[geçerli kılıyorsunuz]*. Bu tamamiyle yanlış oportünist bir nokta-i nazardır. Bizim bir an için sınıf mücadelesini bir tarafa bırakarak Halk Fırkası'na zahîr olmamız, onun muavenete muhtaç tehlikeli bir tedafüi *[savunmada, defansif]* vaziyette bulunması şartına muallaktır *[alakalı]*. Halbuki bugün hükûmet bilakis tecavüzî bir diktatörlük siyaseti takip ediyor. Vergi makinesi ve tedhiş bütün ağırlıklarıyla bizim kendilerine rehberlik etmek gayesini takip ettiğimiz yoksul çalışan kitleleri ezmektedir. Öyle feci bir vaziyet var ki bu ezilen halk ya şimdi mürteci-inkılapçıya bakmayarak, kurtuluş müjdesi getirecek herkesi dinlemeye amadedir. Bizim müstacel *[acil]* vazifemiz onu, irticaın tesirine ve nüfuzuna kapılmaktan korumaktır. Fakat Halk Fırkası'nın mütecaviz kuvvetine müzaheret ve her türlü hareketten içtinap *[sakınma]* tavsiyesiyle bu hedefe erişilmez, belki ondan uzaklaşılır. Bundan muğfil *[aldatıcı]* ve bundan gülünç bir siyaset olmaz. Programımızın zikrettiği maddesindeki ikinci fıkrayı tatbik edecek ve sınıf mücadelesine germi *[sıcaklık]* verecek bir zamandayız.

Siz ise anlaşılması benim için tamamiyle imkânsız bir düşünce ile nabemevsim olarak bunun tamamıyla aksini iddia ediyorsunuz. Bu tavsiyenizi başka hiçbir sebebe rabt edemediğim için bir nevi yılgınlık tezahürü diye tavsif etmekte *[nitelendirmekte]* muztar *[mecbur bırakılmış]* kaldım.

Bu izahatımla görüyorsunuz ki fırka konkret teklif etti. Aşağı reddetmek zaruretindedir. Bunun ameli, mantıki ve siyasi esbabını Marksist dimağınız kolaylıkla kavrayacağı için, bir an bile yanlış görüşlerinizi tedkike lüzum görmeyerek, disiplinli bir bolşevik hissiyle çabukluğuyla resmi prensipler ve telakkiler dahilinde derhal faaliyete girişeceğinizden şüphe etmiyorum.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 22, Klasör: 28_36, Belge no: 601-612 (Osmanlıca)]

TKP MK'NIN HARİCİ BÜRO'YA MEKTUBU

08 Ocak 1927

Gizli

Türkiye Komünist Fırkası'nın M.K. Harici Bürosuna Mektup

Aziz yoldaşlar,

Evvela, memlekete geri dönme meseleniz hakkında konuşmalıyım. Celal yoldaş, Ankara seyahati esnasında, müddeiumumi Ali Necip Bey ile sohbet etme fırsatı buldu. Gözüken o ki sizin geri dönmekliğinizi tavsiye etmiş. İnanmak gerekirse, mevcutlu olarak yeniden mahkeme edilmeliymişsiniz. Ve mahkemenin sizi beraat ettireceğine dair büyük ümidi varmış. Ama bütün bunlar hiçbir teminat teşkil etmeyen (metinde boş) dir. Aynı zamanda, bu mevzuda bir karar alırken bu tür lafları mesnet almamak gerektiğine inanıyoruz. En aklıselimi, aranızdan birinin kendini feda etmesi ve zemini yoklamaya gelmesidir. Maruz kalacağı muameleye göre, diğer yoldaşları neyin beklediğini anlayacağız. Hep beraber gelmenizin temkinli olmayacağını düşünüyorum. Her halükarda, büyük bir ihtiyat göstermek elzemdir.

Ferdi ve Nâzım'ın mektuplarını Aydemir'e verdik. Ama bu mektuplar bize pek şiddetli geldi. Bu, yaşadığınız muhitin psikolojik tesirinin tipik bir örneği. Her şeyin, hemen mükemmel ve ideal bir şekilde yürümesini arzu ediyorsunuz. Ancak, hapisten yeni çıkan arkadaşların ideolojisiyle fırkanınki arasında farklılık olmasından daha tabii ne olabilir? M.K.'nın bu vakıayı farketmediğini mi düşünüyorsunuz? Onun bu sapmalara karşı mücadele etmediğini mi hayal ediyorsunuz? Ama sizinle aynı usullere müracaat etmiyoruz. Yoldaşlarımızı itip kakmanın doğru olmadığına kaniyiz. Aydemir seciyesinde bir komünistin böylesine çabucak tasfiye edilebileceğine inanmıyoruz. Biraz bekleyiniz.

Bu yoldaşlar daha yeni toparlanıyorlar. Fırka hayatını yaşamaya henüz başladılar. Aydemir sıkı bir konspirasyonun ve müfrit bir ihtiyatın taraftarıdır. Fırkanın ilan edilmesi mevzuunda bizden biraz farklı düşünüyor. Hatalı olduğuna onu ikna etmeye muvaffak olacağımızı zannediyorum. O Kemalistler tarafından yeni bir darbeden (metinde boş) . Bu endişe yalnızca fırkayı alakadar etmektedir. Şahsi fedakarlık karşısında asla geri adım atmaz. İçtimalarımıza iş-

tirak ediyor, yazı işi yapıyor. Celal eskisi kadar iyi davranmıyor. Bir süreliğine kadrolarımızın dışında kalmak istiyor. Gündüz M.K.'nın emri üzerine Ankara'ya gitti. Disiplinli bir militan gibi davranmaktadır. Hapis onu değiştirmemiş. Serbest bırakılan genç militanlarımızdan da memnunuz. Ben onlarla teması şahsen muhafaza ediyorum. Gençlerin komünist federasyonu için çalışıyoruz.

Çok çabuk sinirleniyorsunuz. Bu, hatalarınızdan biri. Türkiye'de hangi iş çabucacık hallolunuyor ? Bilhassa fırka işlerinde çok sabır göstermek gerekir. Başka türlü ilerlemez. İşleri zorlamak isteseydik, herşey başımıza yıkılırdı. Kolay muvaffakiyetlerden şüphe duymak gerekir. Yavaş ve emin adımlarla ilerlemek; bize gereken tek şey bu. Emin olunuz ki T.K.F. yavaş fakat emin bir şekilde ilerlemektedir. Sizi kandırmakta hiçbir menfaatim yok. Hatta, M.K'nin dün akşamki celsesinden sonra fırkanın istikbaline olan imanım iki misli arttı. Hakikaten Adana ve İzmir şubelerimiz iyi çalışıyorlar. İstanbul'da, size daha önce yazdığım gibi, büyük bir iyileşme var. Ankara, hiç şüphesiz, Gündüz'ün gelmesiyle takviye oldu. Şimdi dikkatimizi Trabzon ve Samsun üzerine teksif ediyoruz. Sabri'yi Samsun'a gönderdik. Mesrur zaten orada bulunuyordu. Bu şehirde Yunanistan'dan mübadeleyle gelmiş tütün işçileri arasında belli sayıda iyi komünistin bulunduğunu öğrendik. Şubemiz, onları fırka çalışmasına çekmek için gayret sarfediyor. Masraflarımız hergün artıyor; son defa yollatmış olduğunuz meblağ tükendi. En süratli şekilde, müstakbel aylar için bize daha yüklü bir meblağ göndertin. Profesyonel teşkilatçılar kadrosunu genişletmek mecburiyetindeydik.

Hapisten çıkanlardan birkaçına daha para yolladık. Diyarbakır kalesinde mahpus olan yoldaşlarımıza da para yolluyoruz.

Komünist selamlar.
M.K Sekreteri Asım

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 03_08, Belge no: 442_443 (Osmanlıca)]

ŞEVKET SÜREYYA'NIN NAZIM HİKMET'E CEVABI

12 Kanunusani 927

Çok güzel kardeşim,

Mektubunuzu aldım, okudum. Senin de benim mektubumu okuduğuna sevindim. Bilirsin ki size gücenmekliğimin imkân ve ihtimali yoktur. Binaenaleyh tabii bilâ-merasim her istediğini yazabilirsin. Bunda haklısın. Fakat benim de mektuplarımı düşünerek yazdığıma inanmalısın. Onun için sathi ve ceffelkalem *[tek kalemde]* bir mütalaa neticesinde vereceğin hükümleri kabul etmemek de benim de hakkımdır.

Saniyen benim seciyemin her vakit bana işaret ettiğin bir hususiyeti yine hatırlamalısın: Nazariyat sahasında vakti olan herkes münakaşa edebilir, fakat işlerimize rehber olacak hükümleri her birimiz subjektif mütalaalarımızla seçemeyiz. Binaenaleyh benden istediniz, size mütalaalarımı yazdım. Esasen yazmak istiyordum, yine icab ettiği zaman fikirlerimi bilâ kayd ü şart söylüyorum. Fakat diğer taraftan vaziyet şudur ki, hatta diyebilirim ki; ben daha annemi görmeden doğru gittim, Asım'ı gördüm. Sizin bana okunmasını tavsiye ettiğiniz şeyleri harfiyyen okudum. Gerek Asım'la, gerek efrad-ı ailesiyle sadece münasebet değil, tam bir teşrik-i mesai ve iştirak-i efkâr temin ettim.

Mektuplarımdaki mütalaalarımı bazıları gibi na-kâbil-i temas ve münakaşa *[dokunulmaz ve tartışılmaz]* hakikatler diye ileriye sürmedim. Esasen bizzat hakikat-i mutlakanın da vasfı, seyyal ve dinamik olmasında değil midir? Bunu hayattan bir misalle izah edeyim. Meselâ: "Sınıf mücadelesinde mübariz bir sınıf gazetesinin vücudu şarttır. Çünkü böyle bir gazete sadece bir ajitatör değil, bir organizatördür de..." denilince bu hakikate tabii "Amenna!" deriz. Çünkü bu öyle bir mezvudur ki kadim Roma'da da, eski Venedik'te de, Kaliforniya'da da, muasır Avrupa veyahut Çin'de de söylense yine aynı acil zaruret ve manayı ifade edecektir. Fakat bu zaruretin şekil ve suret-i tatbikine gelince. Bu her an ve her zamana göre değişir. Seyyaliyet işin burasındadır. Bazı yerlerde ve bazı zamanlarda bülten de bir gazete demektir.

Sonra meselâ "proletarya her zaman her yerde proletaryadır!" Kim itiraz edebilir? Fakat "Türkiye'de proletaryanın gündelik meseleleri Çin veya İngiliz proletaryasının gündelik meseleleri bir değildir!" deyince niçin kızalım? Hem canım cemiyet bile bütün beynelmilelliğine rağmen nasıl gayrı müteca-

nis ve kademevarî bir manzara arz ediyorsa, aynı suretle o cemiyet dahilinde proletarya sınıfı da tarihi vazifelerinin ve menfaatlerinin vahdetine rağmen aynı gayrı mütecanis ve kademevarî manzarayı arz etmektedir. Nasıl ki Çin'de, Hindistan'da, Türkiye'de, Avrupa'da, Rusya'da ayrı ayrı medeniyet merhalelerini süren cemiyet şekilleri varsa, aynı suretle kapitalizmin alem-şümûllük *[evrensellik]* vasf-ı fârikine *[ayırdedici özelliğine]* rağmen ayrı ayrı sınıf merhalelerinde yaşayan geniş proletarya kitleleri de mevcuttur. Bana kalsa bu kitlelerin o günkü tarz-ı hareketlerini tayin edecek âmil, umumiyetle proletaryanın tarihi vazifesinden ziyade içinde yaşadığı memleketin bünye-i içtimaiyesi yani, o memlekette sınıfların mütekabil vaziyetleridir.

Zannederim siz de tasdik edersiniz ki meselâ "Rusya'da proletarya inkılâbının tarihi demek, Rusya'daki sınıfların mütekabil vaziyetlerindeki inkılâpların tarihi demektir!" Mamafih tabii bu işin normal tarafı. Yoksa harb-ı umumi gibi beynelmilel azim takallübât *[büyük altüst oluş]* olur, sınıflar mücadelesinde inhiraflar meydan alır.. ilh.. ilh... Elbette ki bu da ayrı bir bahis. E? "alem-i imkândır bu!"

Hülasa can kardeşim, bir proletarya rehberinin kudreti deyince ben şunları anlıyorum:

1- Mahalli sınıfların mütekabil vaziyetlerindeki tahavvülatı mütemadiyen kayd ve tetkik etmek.

2- Bu tahavvülat karşısında proletarya sınıfının adımlarını ve davâlarını tayin etmek.

3- Beynelmilel proletarya mücadelesinin vahdetini temin etmek, ve inkişaf merhalelerini görmek.

Hem söz arasında bir şey daha söyleyeyim mi kardeş! Söz sözü açar derler, halbuki bizim sözlerimiz her nedense her zaman, bitmez tükenmez nazariye çuvallarının ağızlarını açıyor. Hem bakalım herkes sizin kadar kısa yazabilir mi? Eğer havasını bulursa benim çenem gibi kalemim de gevezeleşiyor. En iyisi gündelik meselelerimizle uğraşmak için İsagoci[8] münakaşalarını bir tarafa atalım.

Ben Asım'la ..... Daha ne var yazacak. İleride vakit olursa yine çene çalarız.

Dayınla görüşebildim. Bana derdini yandı. Onun ufak tefek kusurlarını bi-

---

8 İsagoci (Eisagogi): Ünlü Yunan Yeni-Platon'cu düşünürü Porfiryos'un (M.S. 234-305) daha sonra İslam aleminde büyük yaygınlık kazanacak olan, Aristoteles'i yorumladığı eseri. Tam adı "Kategon'lere Giriş"dir. Buraya "soyut ve metafizik tartışma" anlamında kullanılmıştır.

lirsin. Ne çare. Hem bana kalırsa "her taş ancak gediğinde faydalıdır." Hülasa hiss-i âmîz iş üzereyim. Evvelce de yazdığım gibi eğer onun tarafından korktuğuma uğrasaydım, pek perişan olurdum. Mamafih ortada tahaddüs etmiş bir emrivaki vardır ki, onu tekrar yoluna koymak işi elbette ki sadece benim iktidarım dahilinde değildir. Bakalım mevla ne eyler, ne eylerse güzel eyler!

Hikmet'in akıbetini bildirmediğin için sana küfrettik. Azizim, hem de acele olarak, hatta ustadan (?) evimin adresini alarak bu çocuğun işini, mümkünse adresini bildir. Bekliyorum ve bekliyoruz.

Son bir ricam da şu. Hep mektuplarımı saklamanızı isterim. Bilahare hep beraber inşallah okur ve eğleniriz. Baki seni kucaklar, büyüklerin ellerinden, küçüklerin gözlerinden öperim.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 22, Klasör: 28_36, Belge no: 500-501 (Osmanlıca)]

HARİCİ BÜRO İÇTİMAI

18 Kanunusani 927

Harici Büro İçtimaı

Ruzname:

1. Mektup meselesi hakkındaki tebliğ
2. Buradaki yoldaşların avdeti meselesi (SeKa'ya resmen sorulacak)
3. Mavnacıların vakası ve fırkanın vaziyet alması
4. Süleyman yoldaşın son sözü
5. Arkadaşların evvelce faaliyeti
6. Mütenevvi *[Değişik -konular-]*

Benim mektubum

Broşür

Halim'in meselesi

Gazete meselesi

Nâzım: Münakaşa esnasında fikrini söylemeye mübadil. SeKa hakkındaki mukarreratı Asım yoldaş da kabul etmiştir. Kabul edilir fakat nokta-ı nazar söylenir. Mukarreratı hatırlatırız. Lisanımıza daha ziyade resmiyet vermek lâzım. Teklife lüzum yok. Fikir ve nizamnamesine riayet edilmiyor.

Atıf: Mesele anlaşılmamazlıktan ibaret.

Faik: Çetin bir karar. Hakkında münakaşa faydalı. Nâzım yoldaş da lütfen kabul etmişler diyor.

Halim: Kadir (?) ve Nâzım yoldaşlarla tamamıyla hemfikir. Kararda küçük burjuvaca bir tereddüt ve lisan bozukluğu var. Oradan gönderilen bazı mektuplar hiç nazar-ı dikkati celb etmiyor.

Faik: Halim yoldaş gençlere pek güzel yazabilir ve yazmalıdır.

Halim: Fikirlere iştirak ediyorum. Sadri'den gayrı diğer yoldaşlara da,

fırkanın kuruluşunda ve mesul cihazlarında bulunmuş yoldaşlara da yazılmıştır.

Disiplini tavsiye ederken disipline riayetsizlikle itham edilmek ağır olmakla beraber resmiyeti tesis başlangıcı olmak itibarıyla yazmak hakkına malikim. Bugünkü şerait bunu mecbur kılar.

Fikriyat ayrılığı asıl vesiledir. Şekil meselesiyle örtülüyor. Bu karar (SeKa'nın) lehine kaydedilecek bir şey değildir. SeKa azasının bir kısmı bir Bolşevik terbiyesi almaya uzun zaman muhtaç arkadaşlardır.

Fırka fikriyatını yapmaya heveslenen bu arkadaşlar denmesi

Fırka kararlarına muhalefet

Fikriyat yapılırken Harici Büro SeKa'nın mukarreratına muğber değildir.

Kararın keen lem yekun *[sanki hiç olmamış gibi]* addedilmesi lehine bir yeni karar

Müspet (?) fırka işi yapmak ne demektir. (Mektep, ... fırkası, ...

Faik: Her arkadaş komünistçe her arkadaşa yazmalıdır. Resmi Harici Büro ve SeKa buna müsait bazı vasıtası vardır.

Bir komünistin bir komüniste yazması fena neticeler verirse ..... davranmak lâzımdır.

Mektuplar komünistçe olması tabiidir.

2nci mesele sorulacak

3ncü mesele küçük işletmecileri toplamak

Yegane kurtuluş yolu bizimle beraber olmakta.

Büyük işletmenin istismarcıların eline veren sistem kabahatlidir demek lâzım.

Ferdi'nin dediğine ilave olarak söylüyorum.

Fahri: Mücadele daha ziyade iki sistem mücadelesi olduğu ve bunun ancak asri bir teşkilatla muvaffakiyet kabil söylemek lâzım. (Sermaye teraküm ve şirket sahipleri)

Halim: Hükûmet de alâkadarsa ve mücadele siyasi mücadele ise hakim sınıfın organıdır.

Faik: Fırka niçin vekainin başında gitmiyor.

(Mücadele eden şirket emrindeki .....ler değil küçük burjuvalardır)
Bütün gayret kuruluşa verilmiştir. Kadro meselesidir. Faaliyete henüz girişemiyor. Kadro hiç kâfi değil. Bilhassa mavnacılar arasında çalışmak müşkil. Söylemekle olmaz. Gençleri çalıştırabiliriz. Harici Büroya telkin etmek lâzımdır. Ne gibi hulul edebiliriz *[nüfuz etme]*: Neşriyat nasıl dağıtabiliriz ?

Nâzım: Bütün suret-i hal fırkanın ilanıdır.

Fahri: Adam göndermek bizim vazifemiz değil. Buna karşın SeKa'nın salahiyeti ..... tecavüz olur. Mavnacılarla rabıta yok demeleri doğru değil. (Timur, Mahmut, ilh.)

Halim: Teşebbüs edilmiştir edilmemiş midir. Hiçbir şey yapılmamıştır. İki kişilik bir hücreyle bunu yapmalıdır.

Faik: Bizi ayıran fırkanın neşridir deniyor. Böyle demekle fırka Komintern'den de ayrılıyor. Bizi ayıran bu değildir. Bunu tayin etmek lâzımdır. Biz ilk temas edecek nokta bulduk mu harekete geçmeye taraftanz. Bize isnat edilen fikirler Cevat'ın Şevket'in fikirleridir. Buna nihayet vermek lâzımdır.

Türkiye'de intihabatta fırkanın programı

Beşinci mesele neşriyat meselesi:
Nâzım: 1. Fırka dahili hayatı
2. Ameleye siyasi ve teşkilattan malumat vermeli
3. Adi şeyler
(Nâzım): 1. Lenin'in Ne Yapmalı ismindeki eser
Rus fırka tarihi (mevcut gönderildi)
(Halim): Lenin'in fırka hakkındaki talimatı (Zorin)
Lenin'e giden yol
Türkiye Komünist hareketlerinin tarihi
Ferdi: Amele hareketlerinin tarihi
Türkiye inkılâplarının Marksist tahlili

(Nâzım): Komünist hareketlerinin vazifesi
(Nâzım): Komünizm nedir
Türkiye'de köylü meselesi ve Komünistler
(Ferdi): Fırka programının izahı
(Halim): Çin kurtuluş harekatına dair bir kitap
2. Bir dereceli intihabat ve temsil-i nispi
Amele sınıfının mücadelesi siyasi mücadele.
Sendika nedir (Lüzum-ı teşkili ve nevileri)
(Nâzım): Beynelmilel amele hareketleri tarihi
Küçük işletmeye dair
Ziraat Bankası tahlili
Sovyetler ittihadı
Halim: Atıf yoldaşın hikayeleri
Nâzım yoldaşın işarı
Aydınlık'tan müntehabat
Andre Laseev
Vecizeler
Türküler
Cevdet Almanca'dan (.....)
Roman (Nâzım)
Dünyayı Sarsan On Gün (Halim)
İlme ait çalışan adamlar hatıratı
Nâzım: Ne Yapmalı
Beynelmilel amele hareketleri
Roman
Şiir ve türkü müntehabatı
Halim: Çin meselesi
Lenin'in talimatı
Dünyayı Sarsan On Gün
Ferdi: Demir Ökçe
Türkiye Komünist hareketi tarihi
Amele hareketi
Fırka programının izahı

Fırka hakkında talimat
Dünyayı Sarsan On Gün

1. Fırka program ve tezlerinin neşr ve tamim edilmemiş olması.

2. (Bundan) inhiraflar doğmuştur.

(Cevat, ve son zaman Aydemir)

3. İçtimai kuvvetlerin yanlış takdiri.

4. Doğrusu konferans mukarreratında tespit edilmiştir.

5. Milli burjuvazinin zuhur ve inkişafı

(Ticaret-i hariciye, sanayi, madenin istismarı)

6. Bu vakalar inhirafa düşenler tarafından inkâr edilmektedir.

7. Bundan yanlış bir kötürüm siyaset tavsiyesi çıkıyor.

9. Bu ..... düşmek fırka için mahvolmaktır.

10. SeKa bu yanlış takdirleri kabul etmemekte isabet ediyor.

Fikriyat mücadelesi yapmakla hata işliyor.

11. SeKa'nın tatbikatta terahisi *[gevşemesi]* bu arkadaşların nokta-ı nazarını tatbik etmesine muadildir.

12. Onların istediği gibi fırkayı ilan etmiyor çünkü hücreler çalışmıyor, siyasi mücadele yapmıyor, mühim hareketleri hatta inkılâbı bile takip etmiyor.

13. Bu vaziyette olan bir teşkilât ..... olamaz.

14. Kuvvetli kadro olmadığı mazereti şayan-ı kabul değil. Oportünizm buna derler.

15. Fırka ..... tahrif ediyor yalnız küçük şeylerle uğraşıyor.

16. Siyasi hiçbir meselede vaziyet alınmadı. Musul, Odesa mülakatı, suikast, Cemiyet-i Akvam müzakeratı

17. Bütün bunlar kendini tanıtmaktan sakınmanın neticeleri.

18. Konferanstan beri yegane yapılan şey rabıtadır.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 02_08, Belge no: 339-352 (Osmanlıca)]

VEDAT NEDİM'İN ŞEFİK HÜSNÜ'YE MEKTUBU

20 Kânunsani 1927

Aziz Tayfurum,

Al yeni bir dert daha! Bu hareketin baş göstermesinde sizlerin de büyük bir dahliniz var. SeKa'nın müstakil olmadığı, Harici Büro tarafından idare olunduğu kanaati bu harekette de âmil olmuştur. Bu arkadaşlar buraya gelirken sizin kendilerine verdiğiniz malumat (Mustafa artık partiden kovulacaktır) tarzındaki hükümleriniz SeKa'nın bir alt olduğunu takviye eden sebeplerdir. SeKa'ya yapılacak tekliflerinizi hususi mektuplarde bize bildirmekle iktifa etmek *[yetinmek]* icab eder. SeKa'nın otoritesi ancak böyle takviye edilir.

Sonra Alimof'un da bu işte parmağı var. Burası da muhakkak. Buna da artık bir nihayet vermek icab etmektedir. Kongre akdi, kat'i bir lüzum haline gelmiştir. Komintern'den müsaade istihsaline çalışın. Kongrede bu muhaliflerin bir ekseriyet temin edebilmesi gayri kabildir. Yarın yeni SeKa daha kuvvetli olarak çıkacaktır. Muhalifler bilhassa senin, benim, Şevket'in aleyhinde bulunuyorlar. Muhalefet şimdilik likide edilmiştir. Hepsi ayrı ayrı hatalarını itiraf etmişlerdir. SeKa daha ağır cezalar vermeyi münasip görmedi. Çünkü elimizdeki elemanlar çok kıt.

Sizden birçok şeyler istedik, siz hiçbirini yapmadınız. Bu ihmalinizi bir türlü izah edemiyoruz:

1 – Orada basılan 11 ayrı kitap varmış. Bunlar sandıklar içinde duruyormuş. Bunların bir ayak evvel buraya sevkleri.

2 – Matbaa tesisi. Elimizde tercüme edilmiş bir çok kitaplar var.

3 – Para temini. Bugün bütçemizin darlığı yüzünden bir çok işlerimiz akim kalıyor. Prof ve MOPER'den daha henüz bir para almadık. Üç ay için 1200 dolar kâfi değil. Bu paradan Ömer'in seyahat masrafı, prof, MOPER, parti mesarifi görülüyor ki katiyen gayri kâfidir.

Nâzım'ın "Le Feu"yü tercüme etmesi karargir olmuştu. Buna dair daha hiçbir cevap almadık.

- Bültenimizin ilk nüshası Lenin ve Mustafa Suphi nüshası olarak iki üç güne kadar çıkıyor

- Partimizin bazı mühim işlerini sizinle temas ederek halletmek üzere buradan bir arkadaşın oraya i'zamına karar verdik. Bunun maddi cihetinin teminini rica ederiz.

- İzmir'de Amele Teali cemiyetinin bir şubesini açıyoruz.

Bu günlük de bu kadar. Gözlerinden hasretle öperim. Karımın hürmetleri, zevcene hürmetler. Arkadaşlara hasretler.

- Dün akşam bir içtima daha akdettik. Tafsilatı gelecek kurye ile bildiririm.

Süleyman

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 03_08, Belge no: 444-445 (Osmanlıca)]

HARİCİ BÜRO İÇTİMAI

23 Kanunusani 927

Harici Büro İçtimaı

1. SeKa'ya mektup
2. Süleyman yoldaşın cevapları
3. Mütenevvi

Harp tehlikesi

Halim'in meselesi

Sadri'nin vaziyeti (vaziyeti ve yaptığı işler sorulacak)

..... idaresinin neşriyat hakkındaki karar

(Komintern tarafından bir tahrirat yazılması)

1. Yazılan mektup sureti kabul edilmiştir.

2. Neşriyat hakkındaki tenkitlere açıktan açığa muhalif değiliz. Yapmaya taraftarız. İlk cihaz kurulduğu takdirde yapamayız. Cevat'la hemfikir değiliz. Onların teklifi şekli .....

Cihaz olmadığı için Aydınlık satılmıyor amele arasına girmiyordu. Vazife içinde bahsolunmuştur. Kapanmaya mecbur oldu.

Bütün bunlar bir cihazın lüzumunu ispat ediyor. Dört beş kişi lâzım. Bu adamlar olduğu zaman işe girişeceğiz.

Nâzım yoldaş bizim ile Cevat ve Şevket yoldaşlar arasında bir fark görmüyor. Halbuki bir fark vardır çünkü muhalefet de yapıyoruz. Samimi ve ciddiyiz . Eski tecrübelerden istifade etmek taraftarıyız. Aydınlık'ın maruz kaldığı akametleri nazar-ı itibara alıyoruz.

Neşriyat yaparsak hiç değilse altı ay kadar devam etmeliyiz. Bu da kuvvetli bir neşriyat merkezi meselesidir. Bugün bu adamlar ve bu cihaz varsa yapmamak bir kabahattir. Fakat beş altı ay evvel böyle müsait bir vaziyet yoktu.

Hiç neşriyat yapmamak, sıkı bir kapalılık tervic edenler varsa bunlara karşı da biz muhalifiz.

Fuat yoldaşın tenkitleri:

SeKa'nın terörden sonra yaptığı bir iş yoktur. İrtibat işine koyduğu Derviş bile bir Komünist değildir. Derviş Yahya yoldaşın hücresinde Fuat ile beraber yetiştirilmiştir. Birçok sene irtibatta iyi hizmet etti. Lüzum üzerine faaliyetin muhasebeciliğine kondu. Bu gayet nazik bir mahaldir.

Fahri yoldaş Derviş yoldaşın kim olduğunu anlamadan tenkide girişmemeli idi. Malumat almalıydı.

(Fahri yoldaş Süleyman yoldaşın ifadesini okuyor)

Fahri yoldaş ikinci olarak buna ait olan bir hücre olup olmadığını sordu. İstanbul'da yok. Orada oturmuyorum. Hücrem Trakya'dadır ve en kuvvetlilerinden biridir.

SeKa hakkında:

Komintem'de ve Harici Büro'da SeKa hakkında fena fikirler mevcut. Fırka 1,5 sene gizli fırka aparatı kurmak işiyle meşgul olmuştur. Başka bir iş yapamamıştır.

Burada 1925 tevkifatından sonra fırka mevcutmuş gibi fikir yürütülüyor. Bu yanlış bir telakkidir. Çünkü 1925'de fırka çok dağınıktı. SeKa bu serpik vaziyetteki hücreleri İstanbul'dan başlayarak bir merkeze rabt etmek işiyle meşgul oldu.

Bu üç dört aylık bir iş demektir. Bu ancak bir buçuk senede elde edildi.

SeKa ihtimal biraz tembellik yaptı, çalışmadı. İyi bir prensip sevkiyle hareket etmedi.

Maheza SeKa gayet dar bir kadro ile .... bir tarzda hareket etti.

Komintem'in direktifi 7-8 ay evvel vilayetlere tebliğ edilemedi. Çünkü irtibat yoktu. Kuruluş zamanı olduğu için idi.

Komünist Fırkasıyla Cemiyetler arasında rabıta

Bilhassa İstanbul'da bulunan SeKa vilayet komiteleri azaları hep resmi cemiyetlerde mesul vazifeler işgal etmektedirler. Teali, hamallar, Trakya, tramvaycılar. Fırka gün geçtikçe cemiyetlerin başına komünistlere hücre faaliyeti hakkındaki tenkitlere bir noktadan itiraz koruyorken faal yapmak, arkadaşlara mesul işler vermek doğru değil. Arkadaşlar iyice anlaştıktan sonra aralarında beraberlik hasıl olduktan sonra ancak faaliyete girişebilir.

İbrahim yoldaşın hücresi ilk haftalardan sonra azalmıştır.

Arkadaşlar fabrikada yevmi mesailer ile iştigal etmelidirler ve teveccüh kazanmalıdırlar. Kıdemli arkadaşlar teşkilat namına hareket etmelidirler. Siyasi sahada rehberliklerinin müessir olması kısmen iktisadi metalibde gösterdikleri gayrete tabidir. Rehberlerin de itibarı artar.

(Nâzım işaa olmadan hücre olmaz diyor)

Harp tehlikesi meselesi

Son Lenin'in ölümü hakkındaki konferansların harp tehlikesi göbek noktası oluyor. Çörçil Yunanistan'a gidiyor, oradan Roma'ya gidiyor, Musolini ile görüşüyor.

Türkiye matbuatı bundan korku ile bahsediyorlar. Türkiye'ye karşı ilkbaharda bir hareket (Yunanistan, belki Bulgaristan)

İtalya, İngiltere Fransa'yı bi-taraf bir vaziyete sokmak istiyor. Almanya, Polonya ve Litvanya münasebatı düzeltmeye çalışıyor.

Lehistan'ın tazmini kalıyor. Bu güç. Lehistan Rusya'ya Rus muhibbi bir sefir gönderiyor

Fransa ve Romanya ittifakında gizli madde Besarabya'nın alması kabul ediliyor.

Rakovski protesto ediyor.

Son haber Hindenburg'un beyannamesi..... Rote Fahne[9] müsellah hareket, isyan teşvik ediyor.

Nâzım: İtalya'yı Çin meselesine alâkadar etmek İngiltere'nin menfaati iktizasıdır. Buna muvaffak olursa hiç değilse Kanton'u ..... İngiltere muvafık olur.

İtalya'nın tazmini için Türkiye de tavizat almasıyla mümkün.

Kabak Türkiye'nin kafasında patlar.

Halim: İran'ın vaziyeti de bizim aleyhimize dönmüştür.

Fahri: Harp tehlikesini esas perspektif olarak kabul etmek zaruriyeti vardır. Faaliyetin merkez-i sıkleti Şarktır. (Soygun sahaları) Şarkta muvaffakiyet Sovyetlere karşı muvaffakiyetle tevemdir. Bu itibarla merkez-i sıklet Rusya'dır. Türkiye gayet açık bir tarzda ihtilatlarla alâkadardır. Biz Türkiye fırkası olmak itibarıyla hasseten Türkiye meselesinde vaziyeti zahire ihraç etmek mecburiyetindeyiz. Türkiye emperyalistlerle giderse kolonize olacaktır. Biz Rusya ile beraber gitmek mecburiyetindeyiz.

9 *Rote Fahne (Almanca: Kızıl Bayrak): Almanya Komünist Partisi (KPD)'nin yayın organı.*

İran Fırkası

1916'da Bakü'de Sosyal Demokrat (Bolşevik)

Müessisler: Esadullah Affanzade (Küçük Han tarafından öldürülmüştür)

Daha ziyade Azerbaycan'daki İranlılar arasında çalışmıştır. İran'a propagandacı göndermiştir.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 02_08, Belge no: 353-361 (Osmanlıca)]

HARİCİ BÜRO'NUN MK'YA MEKTUBU

TKP'nin Se.Ka.sına

Aziz yoldaşlar,

Halim ve Fahri yoldaşların, bundan bir müddet evvel hapisten çıkan bazı yoldaşlara yazmış oldukları mektuplar vesilesiyle ittihaz etmiş olduğunuz karar sureti büromuzun 23 Kânunusani 927 içtimaında okundu; ve alakadar yoldaşlara tebliğ edildi.

SeKa kararının bu suretle infazından sonra meselenin ehemmiyetine binaen SeKa'nın bir kısmı olan Harici Büro vaziyeti tedkik etmeyi ve nokta-i nazarını size bildirmeyi lüzumlu buldu. Aramızda cereyan eden münakaşada ittifak edilen noktalar şunlardır:

1-Fırka konferans ve kongrelerinde kabul edilen Komintern'in tasvibine mazhar olan kararlar ve tezler fırkanın kanunları hükmündedir. Fırka efrâdı için olduğu kadar SeKa azaları için de bunları neşr ve ta'mim ve tatbik etmek mecburidir. SeKa'lar konferans kararlarını tadil veya tagyir edemezler *[bozamazlar, başkalaştıramazlar]*. Bu itibarla fırkanın resmi fikriyatı ve kararları lehinde bir arkadaşın diğer bir arkadaşa mektup yazması yalnız caiz değil aynı zamanda teşvik edilmesi icap eden bir harekettir. Bu zaviye altında mevzubahis olan mektuplar tedkik edilmiş ve itiraz edilecek hiçbir nokta bulunmamıştır. Buna nazaran bademâ "bu tarzda" mektup yazılması men edilirken düşünülen "tarz" hangisidir?

2-SeKa'nın itibarını kesr edebilecek *[kırabilecek]* mahiyette sözler sarfı ne tahriren ne de şifahen tecviz edilemez *[izin verilemez]*. Fırka konferansları bu tarzda icra-yı tesir edebilecek mukarreratı, fırka kitlesine neşr etmemeyi bir ihtiyati tedbir olarak karar altına alırlar. Fakat bundan hiçbir zaman SeKa'nın ... ait SeKa azaları arasında tedkik ve tahlil edilmesini men' etmek demek değildir. Seka içtimalarında izharında faide buldukları her fikri söylemek hakkına malik olan SeKa azaları yekdiğeriyle olan muhaberelerinde de bu gibi safahatı mevzu bahis edebilirler. SeKa'nın zaafına ait olan mütalaayı bir merkez komitesi azası olan Orhan yoldaşa, merkezi komitenin harici bürosu namzedi olan Fahri yoldaşın yazmış olmasını mesuliyeti mucip addetmek muvafık değildir.

3-İster zayıf ister kuvvetli olsun, Komintern'in itimadını haiz olan SeKa'ya bilakaydüşart itimad ve inkıyad *[boyun eğme]* lüzumu üzerinde ısrar etmiş olan

Halim yoldaş da, arkadaşları fırka merkezi etrafında saflarını sıklaştırmaya davet etmiştir. Esasen merkez komitesinin itibarını yükseltmek şiarını ortaya attığımız zaman sıkı bir takım tedbirlerle SeKa lehine arkadaşların hürmet ve riayet hislerini tahrik etmek kimsenin aklına gelmemişti. SeKa'nın itibarı ancak onun faal olmasıyla mahalli teşkilatları sevk ve idare etmesiyle hadisata takaddüm eden talimatlarla tam zamanında hücreleri harekete getirmesi, irşad etmesi ile, hulasa canlı bir mevcudiyet göstermesiyle artar. Yoksa atıl bir SeKa'nın kuvvetli olduğu günde on defa tekrar edilse yine para etmez.

4-SeKa'nın kararnamesinde istiklal meselesi üzerinde asabiyetle ısrar edilmektedir. İstiklali mühil *[ihlal eden]* bir hadise cereyan etmiş veya bu yolda bir iddia serdolunmuş ise bu noktada kıskanç davranmakta çok haklısınız. Bu cidden çok mühim ve çok nazik bir meseledir. Yalnız Fahri yoldaşın mektubundan zikr ettiğiniz fıkrada bunu ima eder hiçbir cümle yoktur. Eğer "... takviye edilen ve yapacakları en ince teferruatına kadar kararlaştırılan memleketteki merkezin ... ilh" sözleriyle ifade edilen fikirden bu manayı çıkarmışsanız alelade bir anlaşamamazlığa kurban olmuşsunuzdur. Zira bu fıkrada baştan aşağıya son konferansımızın mukarreratından bahsolunmaktadır ve ona hiç şüphe yok SeKa bütün ef'al *[yapılan işler]* ve harekâtında konferans mukarreratı ve Komintern'in talimatlarıyla mukayyeddir. Merkez komitesi tamamiyle müstakildir; fakat konferans mukarreratına ve Komünist Beynelmilel tez ve kararlarına karşı değildir. Bu noktayı merkezi komitesi her zaman göz önünde bulundurmak mecburiyetindedir.

5-Merkez komitesi ile Harici Büronun münasebâtına gelince, bu meselede Komintern icra komitesinde hazırlanmış ve konferans tarafından kabul edilmiş hususi bir karar ile sarih bir tarzda tespit edilmiştir. Harici Büro Komintern ile ve hariç ile SeKa'nın irtibatını temin etmek ve fırkanın fikriyatını yaymak işleriyle muvazzaftır. Bu vezaifin ifasında SeKa'nın kararlarıyla mukayyeddir. Yalnız Komintern'in daimi irşad ve vesayeti altında çalıştığı ve hiçbir tedhiş tazyikine maruz bulunmadığı için prensip meselelerinde yanılması ihtimalleri nisbetle çok azdır. Buna mebni arada ihtilaf vukuunda prensip mesaili mevzubahis olduğu takdirde, iş Komintern'e akseder ve ihtilaf bu âli müessesenin hakemliğiyle hallolur. Sırf fırka hayatına müteallik tali meselelerdeki ihtilaflar da arada cereyan eden muhaberelerle bertaraf edilir. Ortada mevcut olan ibham *[belirsizlik]* bulutu böylece izale edildikten sonra aradaki münasebatın daha tabii bir mecraya gireceği şüphesizdir.

6-Zikri geçen mektuplara müteallik 22 Kânunuevvel 926 tarihli kararna-

meniz baştan aşağı yalnız eşkâle ait gördüklerinizi ihtiva etmektedir. Bu mektuplar ve bilhassa Fahri yoldaşınkiler hitap edilen yoldaşlara son konferansımız mukarreratını ve Harici Büronun bunlardan mülhem olarak yeni vaziyetler münasebetler tespit etmiş olduğu tahlilleri izah ettikleri cihetle bunları tasvip ettiğinizin ayrıca işaret edilmemiş olması bazı yoldaşlarda itirazlarınızın mektubun heyet-i umumiyesine şamil olduğu fikrini uyandırmıştır. Son zamanlar Demir yoldaş gibi bazı fırka azalarının resmi hattımızdan sarih bir tarzda inhiraf eden bazı görüşler ileri sürmeleriyle bu iştibâh *[şüphelenme]* son derecede ehemmiyet kesb ediyor. Komintern tarafından tasdik edilmiş resmi fırka hattını hakikate uygun bir tarzda çizmeye itina etmiş olan mezkûr mektupların ihtiva ettikleri fikriyat ile hemfikir olduğunu SeKa meselenin nezâketini nazar-ı dikkate alarak resmen ilk içtimaında kararlaştırmakla çok faydalı bir tedbir ittihaz etmiş olacak.

7-Esasen yukarıdan beri verilen izahat ile eşkâle ait anlaşamamazlıklar da ortadan kalktığı kanaatinde bulunduğumuzdan Halim ve Fahri yoldaşlar hakkında ağır ithamları ihtiva eden bu kararnamenin tamamiyle geri alınması muvafık olacağı kanaatindeyiz ve bunu SeKa azaları sıfatıyla Merkez Komitesine teklif ediyoruz.

8-Son bir teferruata ait mülahaza olmak üzere de bundan böyle resmi fırka tahriratlarında "ukalalık" gibi "tenezzülünde bulunmak" gibi laubaliyane ve kinayeli tabirlerin kullanılmasından içtinap edilmesi fırka SeKasının vakar ve haysiyeti itibarıyla elzem bulunduğunu da hatırlatmak istiyoruz.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 22, Klasör: 28_36, Belge no: 598-600 (Osmanlıca)]

VEDAT NEDİM'İN ŞEFİK HÜSNÜ'YE MEKTUBU

28 Kânunsani 1927

Azizim Tayfur,

Sizden iki aya yakın hiçbir ses çıkmıyor. Ne oldunuz? Bugün acele bir posta var. Sana leffen Hikmet'in, Yahya'nın mektuplarını, ...'in gençlik beynelmileline mektubunu, üç aylık hesabı yolluyorum. Görüyorsun biz parasızız, hatta bu ay yine borçlandık. Bu böyle olmaz. Bize gönderilen para kâfi gelmiyor. Ben bıktım bu işlerden. Herkes benim üstüme geliyor: Para, para, para. Paralanacağım! Kongre hakkında ne düşünüyorsunuz? Bunu muhakkak yapmalıyız. SeKa da böyle düşünüyor. İki bülten çıkardık. Zaman da yok. Göndereremeyeceğim. Fakat ilk posta ile muhakkak. Biri Lenin gününe yetişti.

Gençler Hikmet, Vasıf ve Ferid yoldaşlardan mürekkep bir heyet-i merkeziye intihap ettiler. SeKa namına ben onların içtimalarına gidiyorum. SeKa onlara bir amele genci de heyet-i merkeziyeye almayı teklif etti.

Çalışıyoruz. Gözlerinden öperim. Arkadaşların hepsine bir çok hasret.

Süleyman

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 03_08, Belge no: 446-447 (Osmanlıca)]

30 Kanunsani 1927'de kasa hesabı

Sarfiyat:

Vilayetlere:	240
Profesyoneller	550
Prof	193
Odalar	90
Diyarbakır'a	50
Nuri'ye	250
Şevket'e	220
Abdi'ye	87
Bursa'ya	50
Hikmet'in Ankara seyahati	35
Hikmet'e	20
Sabri'nin Samsun seyahati	57
Vilayetlerden celb olunan arkadaşların iaşe	

ve seyahati	135
Bunlara elbise ve ayakkabı	65
Naci'ye	15
Osman'a	50
İrtibata	120
Şapirograf patı	15
Otomobil	12
Gazete kitap	35
	2279

Varidat 1300 dolar

Bunun 150 dolarını Ömer yoldaşın seyahatine verdik.

1150 dolar 2221,50 lira tuttu.

Geçen hesaptan kasada mevcut 82 lira 85 kuruş

Hepsi	2304,35 lira eder
Sarfiyat -	2279
	25, 35 kuruş mevcut.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 27, Klasör: 34_36, Belge no: 336-337 (Osmanlıca)]

PROTOKOL No. 8

KEYK Yakın-Şark Sekreterliği'nin 3 Şubat 1927 tarihli toplantısı

KATILANLAR: Rayt, Geller, Frenken, Sirus, Süleyman *[Faik]*, Ferdi, Ab., An. ve Kitaygorodskiy.

Dinlenen:	Kararlar:
1. Türkiye sorunuyla ilgili KARAR. Frenken yoldaş şu düzeltmeyi öneriyor: Madde 6'ya "Kemalizm henüz ömrünü tüketmedi" sözlerinin yerine "Türkiye'deki bugünkü rejim antiemperyalist etmen rolünü koruyor ve bu bakımdan Komünist Partisi soldan eleştirilerle yardımcı olmalı" sözleri eklenmeli.	1. Tartışmalar sırasında ortaya çıkan değişik görüşlerin dikkate alınması gereğinin kararın kesinleşirken kabul edilmesi gözönüne alınarak, sorunun Yakın-Doğu Sekreterliği'nin bir sonraki toplantısında ele alınması.
2. Filistin kararı.	2. Temel alınması. Son redaksiyon şeklini Petrov yoldaşın alması

BAŞKAN: Rayt /İmza/

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 33, Klasör: 01_06, Belge no: 481 (Rusça)]

HARİCİ BÜRO İÇTİMAI

6 Şubat 927

Harici Büro İçtimaı

Ruzname

1. Memleketteki son hizipçilik hareketi
2. Mesail-i cariye

Hizipçilik meselesi

Üçe taksim etmek lâzım.

1) SeKa aleyhine hareket, dağıtıcı hareket
2) Hadisede Rusya'nın, Alimof'un dahli
3) Faik'in vaziyeti

1. SeKa meseleyi görmüş fakat lâzım gelen tedabiri almamıştır.

Şamil'i Adana'ya göndermek.

Bunların kongreye adem-i iştiraki.

Kongre .....

Bunlar yazılmalıdır.

2. Alimof fena bir rol oynamıştır.

Alimof mektepten çıkartmak.

Mektepteki arkadaşları toplamak ve izah etmek

3. Faik'in de fikrini söylemesi lâzımdır.

Harici Büro meselesi anlaşılmamıştır.

Faik yoldaş: Bunlar mektebin en iyi yetiştirdiği arkadaşlar yanılmışız. Bir fraksiyonculuk yapmışlardır. Fırkayı ileri götürmez. Fırka geniş olsaydı en ağır ceza ve tard istemek lâzımdı. Fakat kadromuz dar olduğu için daha teenni *[ağır davranma]* lâzım.

Kontrol Komisyonunun verdiği ceza gayet hafiftir. Gittiğim zaman cezanın ağırlaştırılması için çalışacağım. Mesela Zonguldak'a gönderilmeleri fay-

dalıdır. Geldikleri yere gitmemelidirler. Göndermek büyük bir hatadır. Said'i aynı seviyede tutmak doğru değil. Said'in diğer bir meselesi var. Evvelce mevzu bahis olan mektup aldırılıyor gönderseler (?) cezasını teşdid demektir. Yalnız tenkitle kalsaydılar şayan-ı kabul idi. Alimof'u karıştırmak affolunmaz. Mektebin menfaatten ziyade zararı olmuştur. Mektep lâzımdır. ..... idaresiyle .....

Fırka dahilinde itibarları kırılmalıdır. Şamil'in gitmesi muvafıktır.

Kanaat getirdim ki SeKa faal olarak işleri ileriye götüremeyecektir.

Her taraftan darbelere maruz kalıyor. Bu darbeler altında ilerleyecek bir kabiliyet göstermiyor. Kongre akdedilmeli. Bu SeKa değiştirilmelidir.

Selemetüsselâm kongreye taraftar değilim. Bu vurguncular vaziyete hakim olursa matlub hasıl olmaz. Kongre hazırlığı buradan tertip edilmelidir. Ben mektupları okudum. Onlarda samimiyet görmüyorum. Bunlardan hiçbiri buradan mektup almamıştır. Harici Büronun tahrik ettiği doğru addedilemez.

Bu arkadaşlar daha buradan gitmezden evvel Alimof'la bir plan kurmuşlar o vakitten hazırlanmışlar. Bu işte İstanbul şubesi amil olmuştur. Bunların fikriyatları nedir bilmiyoruz. Bunu öğrenmek çok faydalıdır.

1. Alimof'un fırka işlerini bilmesi
2. Seyfi yoldaşın meselesi

Atıf: Aziz gayet ateşli ve şuurlu bir arkadaştır. Büyük sebep olmadıkça böyle bir harekete girmez. İşleri bilmediğim için ne söylesem haksız olabilir.

Halim: Vafi ve şafi *[yeterli ve güven veren]* müdürler almak lâzımdır. Yapılanları tasdik ediyoruz. Fakat sebepleri tetkik etmek lâzım. Belki istintakta platformları öğrenilmiştir. Yapacağımız şeylerin müttehit olması SeKa'nın, Harici Büronun hüsn-i niyetine emin olmalıdır. Bu gayeyi temin edecek bir izahatname yazılmalıdır.

Fahri: Bu üçüncü hadise de bu tarzda. Birinci Moskova'da. İkinci Said ve Vâlâ vakası. Üçüncü şimdiki. Şimdiye kadar alınan tedbirlerin hafif olması bütün aykırı cereyanları kuvvetlendirmiştir. Artık buna bir nihayet vermek lâzım.

İlacın asgari dozunu vermek hastayı kurtaramaz. Hastalığı müzminleştirir. SeKa hep asgari doz veriyor. Fırka ve görüş yolu yanlış. Görüşten bunlar çıkıyor. Hadise birden bire doğmuş değildir. Evvelceden çizilmiş bir plan dahilinde hazırlanmıştır. Faik yoldaş Harici Büro SeKa arasındaki anlaşamamazlığı izalede mühim bir rol oynayacaktır. Buradan giden gelenlerin tema-

yülleri Şamil yoldaşa SeKa'ya söylenmek üzere izah etmişti. Eski mahallerinde bulundurmamalıdır. Kongre derhal lâzım değil. ..... kararlarının icabı ihzar edilmelidir. Şamil'in ikiyüzlülüğü, Şevket yoldaşın Vâlâ hakkındaki telakkileri. Kitleyi bu meseleler üzerinde tenvir etmek lâzım.

Faik: Said'in teşkilat ve çalışma keyfiyeti izaha muhtaçtır. Bu işte Şamil'in şahsi bir vaziyeti olmuştur. SeKa kontrol verdiği zaman muvakkaten ..... alınmasını en çok terviç eden Şamil olmuştur. Şamil ikiyüzlülük etmiştir.

Halim: Said meselesini elan konuşmak fecinin feciidir. Konferansta bu mesele tamamıyla halledilmiştir. Said hakkında verilen muvakkat kararın tatbike tahvili kararını vermeliyiz. Şamil'in olduğu kadar Vedat'ın da zaafı olmuştur.

Faik: Bu son teklife iştirak ediyorum. Çünkü bu Harici Büronun müdahalesi şeklini alacaktır. İyi bir tesir yapmayacaktır.

1. Gazete hakkındaki nokta-ı nazarlara cevap.

2. Teali'de okunmak üzere hazırlanan raporun esasları

1. İrticai hareketlere karşı amele sınıfı vaziyeti

2. Sanayileşme, amele sınıfının büyümesi, hayat pahalılığı, yevmiyelerin asgarileşmesi

3. Amelenin teşkilat yapması zarureti amelenin meşru haklarından mesai kanunun kabul telgraflar çekildi

4. Amelenin istihsal kooperatifleri teşkili

Spor klüpleri, gece dersleri, kütüphaneler

Hasip yoldaş bir nutuk okuyacak.

3. Moskova'daki Faik'in ve Azerbaycan'daki Turan (?) Bey'in Türkiye'ye sevki

Faik Ankara'ya

4. Derslerin vahdeti için bir program

5. Haftanın en mühim siyasi ve iktisadi hadiselerini bizim gözümüzle tahlil ve şapirografla teksir.

6. Amele kooperatifleri ve amele klüpleri hakkında layihalar ve nizamname ve broşürler yapmak

7. ..... amele hikayeleri legal neşretmek

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 02_08, Belge no: 362-372 (Osmanlıca)]

7.2.27

Gizli

K.E. İCRA HEYETİ'NE

T.K.F. M.K içtimaında Yahya, Refet, Asım, ve Aydemir yoldaşlar hazır bulundular. Bu celse bazı militanların M.K. aleyhine tertip ettikleri gizli bir içtimaya dair Şadan yoldaşın ifşaatları hakkında müzakerede bulunmak ve meseleyi tahkik etmek için hususi olarak çağrılmıştı. Bir istintaka tabi tutulmaları için, suçlular, Sait, Mustafa, İsmail, Suphi ve Şadan'dan içtimaın toplanacağı mekâna bizzat gelmeleri istendi. İzmir Vilayet Komitesi'nden Aziz yoldaş da bu fesada iştirak etmiş olmakla birlikte, onun faş' edilmesinden önce yola çıktığı için istintak edilemedi.

Merkez Komitesi önce Şadan yoldaşın beyanlarını dinledi. Bunlardan çıkan netice aşağıdadır:

1.- Yukarda ismi zikredilen yoldaşlar, yeni bir M.K. seçtirmek gayesiyle, fırkanın resmi kongresinin çağrılması meselesini mütalaa etmek için gizlice toplanmıştır.

2.- M.K'ni resmen bir kongre çağırmaya mecbur etmek için, vilayetlerde mahalli konferanslar tahrik etmeye karar vermişlerdir.

3.- M.K'nin bu emre boyun eğmemesi halinde, mevcut M.K'ni münfesih olarak beyan edip, İstanbul Vilayet Komitesi'ni muvakkat bir M.K olarak ilan etmeye karar verilmiştir.

4.- Komintern'in bu emrivakiyi tanımayı reddetmesi halinde, Moskova'ya İcra Heyeti'ni ikna etmek için bir murahhas heyet gönderilecekti.

5.- Bu hücum planının icraını kolaylaştırmak için vaad ettiği parayı yollaması için Alimof'a bir mektup gönderilmiştir.

Şadan yoldaşın beyanlarıyla ortaya çıkan hakikatleri temel alan M.K'nde, karakteristikleri aşağıda verilen bir fesatla karşı karşıya bulunduğu kanaati hasıl olmuştur:

1.- Bu yaz Moskova'dan gelen ve taşrada mesul mevkilerde bulunan Şark Darülfünun'undan birkaç eski talebe, prensipten mahrum eski hizipçiler olan Sait ve Mustafa tarafından sürüklendiler ve belli noktalarda fırka idaresini teşkilatsızlandırmayı hedefleyen müşterek kararlar ittihaz ederek vahim bir disiplin hatası ika ettiler.

2.- Vilayetlerdeki mahalli teşkilatlar vasıtasıyla M.K'nden bir kongre toplamasını istemek kendi başına bir cürüm teşkil etmemektedir. Fakat, bazı taşra murahhaslarının M.K'nin malumatı haricinde gizlice içtima etmeleri, ve M.K'ni bir kongre kışkırtmasıyla değiştirmek üzere bir plan tanzim etmeleri, kelimenin tam manasıyla bir hizipçilik ve hatta fırkaya karşı bir fesad teşkil eder.

3.- M.K'nin mukavemet etme halini hesap etmek ve bunu da tahrip etmek için tedbirler almak, bu fesadın fırka ittihadına karşı direkt bir darbeye tahavvül etmesinden başka bir manaya gelmemektedir.

4.- Aynı yoldaşlar, entrikalarını ika ettikleri günü akşamında, M.K önünde raporlarını okumuşlardı. Bu raporlar, M.K'ne hitaben tek bir kelime tenkid veya sitem ihtiva etmiyordu. Bu da samimiyetsiz olduklarına ve iyi hesaplanmış bir mürailikle hareket ettiklerine dair ilave bir delildir.

Bu noktalar vuzuha kavuşunca, M.K mücrimleri dikkatli bir istintaka tabi tutmak için Asım, Yahya, ve Aydemir'den mürekkep bir teftiş komisyonu tayin etti.

5 saatten fazla süren istintak, M.K'nin kanaatini tamamiyle takviye etti. Mücrimler, suçlarını itiraf etmeye mecbur kaldılar.

İşte ittihaz edilen cezalar:

1.- Hatalarını teslim etmeleri, hafifletici bir sebep teşkil etmektedir. Bu fesada iştirak edenlerin hepsi, M.K'nin yakın kontrolü altında çalışmak kararıyla beraber sert bir ihtara mahkum edildiler. Daha evvel çok sayıda bu tür vukuatı olan Sait'in hali, hususi bir kararın mevzuu olacaktır.

2.- M.K azaları, hizipçi temayüllerini ıslah etmek ve onlarda disiplin ruhunu takviye etmek için bu yoldaşlarla şahsen meşgul olmakla vazifelendirilmiştir.

3.- Komintern'in dikkati, acil ve zecri tedbirler alınması ricasıyla, Alimof'un, Şark Darülfününu'ndaki bazı Türk talebeler üzerindeki muzır ve tahripkâr tesiri üzerinde celbedilecektir. Alimof, ta Mustafa Suphi hareketinden beri, Rusya'da bulunan Türk komünistleri arasında bir nifak ve dahili kavga unsuru olarak tanınmaktadır. Bugünün hizipçileri onunla irtibat halindedir ve onun maddi desteğine itimat etmektedir. K.E. İcra Heyeti'nin, bu komünistin birçok Teftiş Komisyonu tarafından işaret edilmiş olan menfi faaliyetini ilelebet felç etmesini rica ediyoruz.

4.- Bu harekete karışanlar, yalnızca bu beş yoldaştan mürekkeptir. Bu tahripkâr tavrı tasvip eden hiçbir yoldaş, hiçbir fırka teşkilatı yoktur.

Bu kararlar ilgililere intikal ettirilmiştir. M.K azaları şimdiden onların hizipçi temayülleriyle mücadeleye başlamıştır.

Fırkanın kadrolarının ve faaliyetinin tedrici inkişafının şuurunda olan M.K. yakın bir istikbalde bir kongre toplanmasına taraftardır. Bu mevzuda Komintern'in emirlerini bekliyoruz.

T.K.F M.K sekreteri
İmza : Asım

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 27, Klasör: 34_36, Belge no: 321-325 (Fransızca)]

HARİCİ BÜRO'NUN MUHALEFET HAREKETİ HAKKINDA GÖRÜŞLERİ

.....Muhalefetin platformu olduğu nazar-ı itibara alınmamış olmamıştır.

TKP SeKa'sının 14 Kanunusani 927 içtimaına ait rapor vasıtasıyla 6 Şubat'ta haberdar olduğu, fırka merkezine karşı faal bir tecavüz derecesine kadar varan hizipçilik =fraksiyonizm hareketini tedkik eden Harici Büro aşağıdaki görüşleri tespit ve kabul etmiştir.

1-Son beş altı ay esnasında SeKa'ya karşı mükerreren vuku bulan huruc hareketleri esbabı müstacelen izale edilmediği takdirde fırkayı mahva ve inhilale sürükleyebilecek gayrıtabii bir vaziyetin fırka dahilinde mevcut olduğunu ispat etmektedirler. Daha Mayıs konferansı esnalarında bazı vilayet murahhaslarının mahalli teşkilatlarda, bir SeKa mevcut olduğunun farkına bile varmadan çalışıldığını söylemeleri ve Sait gibi bazı fırka azalarının SeKa'yı tanımadıklarını ilan etmeleri, vesaire gibi manidar hadisatın vehameti takdir edilmiş ve bunun bizzarure fırkayı dağınıklığa yani bir müstakil mahalli teşkilatçıklar yığını haline getireceği kabul olunmuş ve bu felaketin önüne geçmeye medar olacak seri tedabir, fırka hayatına ait kararlar meyanına ithal olunmuştu. Bütün fenalığın SeKa'nın adem-i faaliyetinden ve derin hakikatten ileri geldiği (?) de aşikâr idi. Bu nokta üzerinde de konferansta ittifak edilmişti. Henüz bir Harici Büro mevcut olmadığı cihetle bu fırka uzvunun müdahalesi ve SeKa'nın serbestî-i harekâtını ihlâl eden meseleleri mevzubahis bile olamazdı.

Herşeyinden evvel SeKa'yı takviye etmek ve faal kılmak, mahalli teşkilatları daimi ve faal bir tarzda sevk ve idare edecek hale getirmek icap ediyordu. Bunun için kuvvetlerimizi teksif etmek, bir rabıta teşkilatı yaratmak, fırkayı kitlelere tanıtarak sımsıkı kapalı bir klüp derekesine düşmekten kurtarmak ve bu gayeler uğrunda el birliğiyle çalışmak lâzımdır. Maatteessüf irtibat meselesine ait bazı gayretlerden maada bu hedeflerin hiçbirisi tahakkuk ettirilemedi. Ve binnetice ikinci saftaki fırka mücahitleri arasında müstakilen hareket etmek veya fırka mukarreratına gayrımeşru yollardan vaz'-ı yed *[el atmak]* etmek hevesleri gün güne arttı.

2-Dahili münazaaların şiddetlenmesinde ve fırkanın inhilâle doğru yuvarlanmasında yegâne âmil faaliyet ve idare fıkdanı olduğu pek belli olmasına ve

bütün kurtuluş çarelerini bu sahada aramak zaruri bulunmasına rağmen izâhı çok müşkil bir saika ile SeKa, disiplin haricine çıkan yoldaşların bir maksad-ı mahsusla ileri sürdükleri perva her vesileyi benimsemiş ve bütün bu müzminleşen hastalık tezahüratını Harici Büro'nun kendi üzerinde bir tesir ve tahakküm icra ettiği zehâbına bağlamakta ısrar edip durmuştur. Esbâb ve avâmili *[amiller, harekete geçirici sebepler]* tamamıyla meydanda olan yeni hizipçilik suikasdı vesilesiyle de SeKa kitâbetinin elân bu isnad ve iddia vasıtasıyla meseleyi izaha kalkışması Harici Büroyu son derecede müteessir etmiştir.

3-Aynı platform üzerinde anlaşmış ve Komintern'ce tasvip edilmiş fikirlerde birleşmiş olan SeKa ve Harici Büro'nun sağdan soldan gelen fikriyat ve teşkilat hücumlarına karşı müttehid yekpâre bir cephe ile mukabele edecek ve tedâfüî değil tecâvüzî geçeceği yerde vârid olsa bile -hat ve fikriyat doğru olduğu için- hiçbir ehemmiyeti olmayan bir şekil meselesi üzerinde çekişmeye lüzum hissetmeleri vaziyetin en feci fârikasıdır. Mevcut şerâitin vehametini idrâk eden Harici Büro SeKa'ya çok tali mahiyette olan anlaşamamazlıkları bir kenara bırakarak fırkanın faaliyetini bir an evvel azami ve en sağlam kuvvetlerimizi seferber kılmaya elverişli en cüzi çarelere en azami süratle müştereken tevessül etmeyi teklif eder.

Bu teklifimiz en ön safta azim ve celadetle harekete geçilmesi icap ettiği cihetle Sait, İsmail ve arkadaşlarının fırkaya karşı suikast teşebbüsleri hakkında ittihaz edilmiş olan mukarreratın atideki tarzda tamamlanmasını muvafık bulmaktadır.

a) Bu suikasdin mürettip ve elebaşısı Sait yoldaştır. Bu yoldaşın fırkayı tahrip edecek mahiyetteki sabıkaları sayılmaz dereceye gelmiştir. Bugün artık kendisinin komünistlikle hiçbir alakası olmayan bir TKP düşmanı olduğu katiyetle sabit olmuştur. Bir daha kabul edilmemek üzere fırka ile kati surette alakasının kesilmesi elzemdir. Bu yıkıcı temayülatı onun şahsında kalbinden vurmadıkça bu nevi serseriyâne hareketlerin önüne geçmek imkânsızdır. SeKa siyaseten konferans kararına istinaden yeni bir mahkemeye lüzum görmeksizin böyle bir karar ittihaz edebiliriz.

b) Aziz, İsmail, Şakir yoldaşların bu ..... harekete iştirakı fırka merkezince kendi haklarında beslenilen teveccühkâr kanaatleri alt üst edecek derecede ağır bir kabahat teşkil etmekle beraber ilk defa disiplin haricine çıktıkları nazar-ı itibara alınarak şiddetli ihtar ve ..... cezasıyla iktiza edilmesi muvafık olmuştur. Fakat bu cezayı bir teşkilat tedbiriyle itmam etmek gerektir. Bu yoldaşlar asgari iki sene vilayet komitesi azası gibi mesul işlerden uzak bulundu-

rulmalı. Bizzat teşkil etmekle tavzif edilecekleri hücreleri idare işiyle tavzif olunmalıdırlar. Biz Şakir ve İsmail yoldaşların hiç işlenememiş bir amele merkezi olan Zonguldak'a gönderilerek orada bilahare ayrı bir vilayet komitesi teşkil olunmak üzere ameleler arasına karışmalarını ve hücreler teşkil etmelerini münasip görüyoruz. Aziz yoldaş da İstanbul'a celp olunmalı ve SeKa'nın kontrolü altında bir fabrikada hücre teşkiline memur edilmelidirler.

c) İlk vasıta ile Adana'ya Rıza yoldaş, İzmir'e de ya Demir veya diğer bir yoldaş izam kılınarak, İsmail ve Aziz yoldaşların diğer yoldaşlar üzerinde SeKa aleyhinde yapmış oldukları muhakkak olan tahribin tesirinin izalesine işledikleri onca hatanın izahına çalışılmalıdır.

d) Mustafa yoldaşın da Bursa'ya veya henüz fırka şubesi olmayan diğer bir yere gönderilerek kendi kendine bir hücre yaratmakla tavzif edilmesine taraftarız.

e) Fırka SeKa'nın emriyle gönderildikleri yere gitmeyenlerin fırkadan derhal ihracında bir saniye bile tereddüt etmemek caiz demektir. Bizim bir kitle fırkası olmaya namzet bir teşkilat olmakla beraber kadrolarımızda kemiyetten ziyade keyfiyete kıymet vermek ve mücahitlerimiz ile hile ve hud'adan ve sui niyetten azade hafi bir inzibat riayetkârlığı talep etmek mecburiyetinde bulunduğumuzu unutmamalıyız.

5) Bu teşkilat tedbirleri yanında Harici Büro bu suikastı öne sürerek esasen takarrur etmiş olan gizli resmi fırka naşir-i efkârının memleket haricinde derhal neşrine başlatılmasını temine çalışacaktır.

6-SeKa bu gazeteyi vasi mikyasta tevzi için tertibat almakla beraber bültenini muntazaman çıkarmaya gayret etmeli ve .... ziyade fırka fikrine müteallik meselelere ve fırka dahilindeki teşkilat ve fikriyat iğraklarıyla mücadeleye dair yazılar neşretmelidir. Günün en keskin meselelerini daha sıcakken tahlil ve tenkit etmezsek rehber vazifesini ihmal etmiş fuzuli müdahalelere sebep vermiş oluruz.

7-SeKa'ya sadık kalan en sağlam arkadaşlarımız belli başlı teşkilatlarımızın başına geçirilerek onları fırka nam ve hesabına faaliyete sevk etmeye gayret etmeli, bir kollektif rehberliğin mevcudiyetini bütün fırka azasına bilâ-inkıta' hissettirilmelidir.

8-Burada mahkum bulunan yoldaşların avdeti meselesi de en müstacel meseleler meyanında SeKa tarafından tedkik edilmeli ve bu yoldaşlar gizli olarak memlekete girdikleri takdirde saklanacakları yerler şimdiden ihzar ve muayyen adresler bir an evvel Harici Büro'ya tebliğ olunmalıdır.

Memleket Haricinde Bulunan Mahkum Yoldaşlar Meselesi

Mahkum yoldaşlar hapishanelerden çıkarıldığından beri burada kalmış olanların vaziyeti ne olacağını SeKa'dan sormuştuk. Bu hususta şimdiye kadar sarih hiçbir cevap alamadık. Komintern'in bazı muayyen cihazları önünde de mesele vaz' edilmiş olduğundan Şark Şubesinin tasvibiyle arkadaşlarımız İstiklal Mahkemesi müddeiumumiliğine şekli orada kararlaştırılmış birer istida gönderdiler. Cevdet, Şefik Hüsnü yoldaşlar Almanya'dan, Nâzım Hikmet ve Hasan Âli yoldaşlar da Moskova'dan müracaatlarını yaptılar. SeKa kitâbetinden son aldığımız bir mektupta Orhan yoldaştan naklen müddeiumuminin gelmemiz muvâfık olacağını ve beraat etmemizi ümit ettiğini söylediği bildiriliyor idi. Ve tecrübe için bir arkadaşın gitmesi tavsiye ediliyor. Bu noktada daha sarih malumat üzerinden SeKa'nın sarih bir karar ittihaz etmesini rica ederiz. Biz bir iki yoldaşın cevap alır almaz tebdil-i şekl ederek memlekete girmelerini ve ele geçinceye kadar faal olmalarını ve tutuldukları takdirde beraatlerini talep etmelerini muvafık buluyoruz. Kendi ayaklarıyla yoldaşlarımızın burjuva hapishanesine girmelerini tensip etmiyoruz. İlk vasıta ile cevabınızı bekleriz.

Mavnacılar Meselesi

SeKa'nın, memlekette zuhur eden belli başlı siyasi hadisatta vaziyet almaması âmil olmaya çalışmaması Komintern muhitinde çok fena bir tesir uyandırıyor. Musul muahedesi, suikast davaları fırkanın nüfuzunu arttırması ve kitlelere hulûl etmesi için ne kadar müsait vesilelerdi. SeKa bu fırsatları bilâ-istifade elden kaçırdı. Zahiren iktisadi olmakla beraber siyasi bir ehemmiyeti haiz olan hamallar ve mavnacılar ihtilaflarında da SeKa'nın herhangi bir tarzda müessir olduğu katiyen mahsûs değildir. Bu pasivite devam ettiği takdirde fırkanın tedrici ölümüne müncer olabilir. Fırkanın mavnacılar arasında temas noktaları vardır. Onlar vasıtasıyla işlerin bu neticeye müncer olacağını evvelceden keşf etmek ve Marksist görüşümüzü bir beyanname ile ilan ederek bu zümre üzerinde nüfûz kazanmak nisbeten kolay bir iştir.

Mavnacılar meselesi küçük işletme ile asri büyük işletme arasındaki mücadelenin tipik bir misalidir. Burada fırkanın vaziyeti sarih olarak faaliyet programımızda tespit edilmiştir. Evvela an prensip *[ilke olarak]* proleterleşme vaziyetinde olan mavnacıların menafiini şirkete karşı müdafaa etmek lazımdır. Çün-

kü milli burjuvazi lehine sermayenin temerküz ve terakümünü tervic etmek bizim vazifemiz değildir. Bunu ancak pek müstesna ahvalde emperyalist sermayeye karşı bir darbe –yani anti-emperyalist bir mücadele- mahiyeti arz ettiği zaman tasvip edebiliriz. Küçük işletmecilere iki noktayı bilhassa izah etmeye mecburuz. 1) Küçük işletmenin bugün zayıf olsa bile, tedricen mükemmel mihaniki vesait ile kuvvetlenecek olan büyük işletmeye karşı galebe çalmasının sermayedarlık usulü altında imkânsız olduğu ve yavaş yavaş ameleleşmeye mahkum oldukları 2) ve bu günkü hükûmetin bu gibi büyük müteşebbislerin ve şirket azalarının kendi sınıf hükûmetleri olduğu ve şirkete karşı mücadelelerinde daima şirketin arkasında hükûmetle karşılaşacakları. Bu vaziyete nazaran mavnacıların yegâne kurtuluş yolu asri bir şekilde teşkilatlanmak ve amelenin sınıf mücadelesine müzaheret etmek ve onun pîşdâr *[öncü]* fırkası olan komünist fırkasına yanaşmakta olduğunu kolayca idrak edecekleri aşikârdır. Fırka bir taraftan mavna sahiplerini bu tarzda tenvir etmekle beraber, bir taraftan da gerek şirket nezdinde gerek hususi mavnalarda ecîr *[ücretli]* vaziyette olan sandalcıları müşterek bir teşkilatta sınıf mücadelesi şiarı etrafında toplamaya uğraşmalıdır. Hiç şüphesiz mücadeleler son haftalardaki kanlı safhaları arz edince bütün kabahati şirkete ve memurîne yüklemek ve mazlum mavnacıların tarafını iltizâm etmek icap eder. Bütün bu vazifelerin ifası ancak fırkanın mevcudiyetini ilan ederek bir teşkilat sıfatıyla teşebbüsatını yapmasıyla imkân dahiline girer. Bu vadide fırkanın son günlerde kati bazı adımlar atmış olduğunu ümit ediyoruz.

Bugün mevcut karışık vaziyet içinde henüz 1926 konferans mukarreratları % 75'i hayata geçirilmeden bir yeni kongre veya konferans akdini icab ettirecek meydanda hiçbir sebep görmüyoruz. Bu nevi buhranları izale edecek kongreler değil demir elli, cevvâl ve faal bir idaredir. Böyle bir idare beş altı ay zarfında tesis edilirse, fırka amele sınıfın malumatı dahilinde kendi ayakları üzerinde yürümeye başlarsa ancak ondan sonra kongre meselesini ortaya atmak doğru olur. Bugün bir kongre davet etmek fırkanın hayatına su-i kasd yapan kimselerle bir uzlaşma akd etmeye muadildir. Bu ise fırkayı canlandırmaktan kat'-ı nazar büsbütün öldürmeye muadil bir adımdır. Bir kongre akd etmek mücrim yoldaşların işledikleri büyük kabahatten sonra buna iştirak etmelerine imkân yoktur. Çünkü bunlar uzun müddetle fırkaya ve Komintern'e merbutiyetleri tecrübe edilmeye ve bu esnada mesul işlerden uzak tutulmaya mahkûm mücahitlerdir.

Fırkanın murahhası için iki ay evvel buraya geldiği ve burada bulunduğu ve esasen Komintern nezdinde, fırka ile gayet muntazam bir tarzda muhabere imkânına mâlik bir daimi fırka mümessili bulunduğu cihetle yeniden buraya bir yoldaşımızın gelmesine katiyen lüzûm görmüyoruz. Söylenmesi matlub her şeyin ve olanca teferruatıyla yazılmasına hiçbir mani yoktur. Bilhassa Komintern nezdinde fırka namına söz söylemek selahiyetini haiz arkadaşlara bu sırada her zamandan ziyade memleket dahilinde ihtiyaç vardır. Bunların vilayetleri teftişe gitmeleri, denizaşırı uzun ve külfetli bir seyahata sokmaktan yüz kere daha faydalıdır.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 22, Klasör: 28_36, Belge no: 590-597 (Osmanlıca)]

YAKIN ŞARK SEKRETERLİĞİ TOPLANTISI

PROTOKOL No. 10

Türk Altkomisyonu'nun 8 Şubat 1927 tarihli toplantısı

KATILANLAR: Petrov, Rayt, Ferdi, Süleyman, Kitaygorodskiy ve Vasilyev

(bir süre) yoldaşlar

Dinlenen Kararlar

1. Alimov yoldaş hakkında: Alimov yoldaşın TKP işlerine katılımından uzaklaştırılmasının ve KUTV'dan çıkarılmasının gerekli sayılması.

2. Türkiye'de gazete çıkarması konusu: Türkiye'de gazete çıkarılması için hazırlık çalışmalarının başlatılması, gazetenin düzenli çıkması ve geniş yığınların ilgilendiği sorunlara açıklık getirmesi. Buna paralel olarak Berlik ve Viyana'da (edinilen deneyime dayalı olarak) Türkçe broşür ve bildiriler çıkarmaya hemen başlanması.

3. K. ve V. yoldaşların gezisi hakkında: K. Yoldaşın acilen yola çıkması. V. Yoldaşın yolculuğunun 3-4 ay ertelenmesi.

-1. Türk komisyonunun bir sonraki toplantısı hakkında: Yarın gündüz saat 1'de devam edilmesi.

BAŞKAN

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 33, Klasör: 01_06, Belge no: 482 (Rusça)]

YAKIN ŞARK SEKRETERLİĞİ TOPLANTISI

YAKIN-ŞARK SEKRETERLİĞİ'NİN 9 ŞUBAT 1927 TARİHLİ TOPLANTISINDA YAPILAN GÖRÜŞ TEATİSİ HAKKINDA KISA NOT

FERDİ yoldaş Türkiye'de Kemalizmin oynadığı rol hakkında kısa bir konuşma yapıyor.

VASİLYEV yoldaş: Kemalistler hangi alanda ilericidir?

FERDİ: Onlar cumhuriyeti kurdular. Onlar yabancı sermayeyi çekiyorlar ve böylece Türk burjuvazisinin 2 karşıt cepheye bölünmesine sebep oluyorlar. Onların ilericiliği emperyalizme karşı sefere çıkmalarındadır, ve aynı zamanda yabancı sermayeye karşı sefere çıkmalarındadır. Onlar monarşinin hortlamasına izin vermiyorlar.

KİTAYGORODSKİY: Türk ulusal devrimi kapitalist gelişme yolunda gidiyor. Bu en önemlisi. Ama, bu husus, egemen durumdaki yeni filizlenen ulusal devrimci Anadolu burjuvazisinin gerici güç haline geldiği, burjuva devriminin bittiği ve onun görevlerinin (ortaçağı yıkmak, büyük çiftlik sahiplerine karşı savaş) sona erdiği anlamına mı geliyor? Hiç de öyle değil. Burjuva devriminin önünde duran görevler henüz yerine getirilmiş olmaktan çok uzak. FERDİ yoldaşın işaret ettiği çelişkiler Türkiye gerçeklerine uymuyor. Burjuva demokratik devrim süreci bitmiş değil. Ferdi 1925 yılında kimi yoldaşlara Türkiye'de devrimin bittiğini söylüyordu. Oysa, bu arada yeni gelişmeler oldu. Bu açıklamadan kısa bir süre sonra biz savaşın devam ettiğini ve bu savaş süreci içinde muhalefet partisi liderlerinin asıldığını öğreniyoruz. Ve şimdi burada Kemalizmin karşı devrimci bir güç olduğunu, ulusal burjuvazinin burjuva devrimini tamamlama anlamında yaratıcılık yeteneğini yitirmiş olduğunu ileri sürmek, Kemalizmin ilerici-devrimci bir etmen olarak tüm önemini gözardı etmektir.

Dış tehlikeyi önleme gereği, İtalya'nın ve diğer emperyalist ülkelerin Adana ve İzmir'e el koyma politikalarına ve nihayet, liman burjuvazisine karşı, yani Türk burjuvazisinin başının üzerindeki bütün bu tehlikelere karşı savaşma gereği, burjuvaziyi içinde bulunduğu bu durumdan kurtulmak için ihtiyaç duyduğu halk yığınlarıyla daha yakın ilişkiye zorluyor.

Lenin "Burjuvazi nereden ortaya çıkıyor?" diyor. Köylülüğün üst tabakalarından. Bugünkü Anadolu burjuvazisi bir yandan üst köylü tabakalarından ve öte yandan küçük şehir burjuvasinden türemiştir. Kemalizm Anadolu'daki "fırlamaların", "parvenülerin" *[sonradan görmelerin]*, devrim süresince dönüşüme uğrayan yeni sınıfların üst tabakalarının sözcüsüdür. Kemalizmin yalnız 1922 yılına kadar Anadolu toplumunun çıkarlarını yansıttığını, bugün artık yeni bir ilerici parti gerektiğini söylemek yanlıştır.

Tartışmamızın konusu nedir? Kemalizmin artık Anadolu ulusal burjuvazisinin temsilcisi olmadığını söyleyebilir miyiz ve burjuva devrimini tamamlamak için başka bir ilerici partiye ihtiyaç var mıdır? Yabancı sermayenin Türkiye'deki rolüne bir göz atacak olursak, görülecektir ki, Amerikan sermayesinin Standart Oil işletmelerine yatırdığı 5 milyon dolar ile 10 milyon dolarlık diğer sermayeden başkası yoktur. Savaştan sonra İngiliz ve Fransız sermayesinin girdiğini pek kolay söyleyemeyiz. Eğer Kemalistler ulusal sermayeye ihanet edecek olsalardı, İngiliz ve Fransız sermayesiyle pazarlık oyunlarına girişirlerdi. Oysa onlar en bağımsız sermaye olan İsveç ve Belçika sermayesiyle yakınlaşmayı yeğliyor. 20 yılından, SUPHİ yoldaşın katlinden sonra Kemalistlerin partisi devrimi derinleştirmeye devam ediyor. Devrimin bittiğini ve Kemalizmin işlevinin sona erdiğini kanıtlamak için ispata gerek var, ama ispat yok. Yalnız boş iddialar var. Kemalizmin özgürlük vermediği işçileri kendi partisinin saflarına çekmeye çalışması, Kemalist partinin yığınları kendine daha yakın tutmaya çalıştığını gösteriyor.

FRENKEN: Kemalizmin devrimi geliştirme yolunda olduğunun ifadeleri hangi alanlarda gözleniyor?

KİTAYGORODSKİY: Medeni ve ceza yasalarının düzenlenmesinde, kadınlara

tanınan özgürlüklerde, çok evliliğin kaldırılmasında, Türkiye'nin kapitalist yoldan gelişebilen bir devlet haline getirilmesinde ve tarım sorununu çözme perspektifinde. Alınan önlemlerin tamamı sonuna kadar gerçekleştirilmiş değil, ama şimdiye kadar gerçekleştirilenler, devrimin geliştirilmesi için ciddi bir temel oluşturuyor.

VASİLYEV: Tartışmanın düzenliliğini sağlamak için önce Kemalizmin rolü konusundaki başlıca görüş ayrılıklarının ne olduğunu tespit etmek gerekir. Dar bir komisyon çerçevesindeki görüş teatisinden bile görüldüğü gibi, şu tespitler yapılabilir:

-1. Bir yanda – KEYK Doğu Şubesi'nin Türk sorunundaki eski görüşü ve

-1. diğer yanda – Ferdi yoldaşın ifade ettiği görüş.

Bu görüşler nedir ve görüşlerdeki ayrılıklar nelerdir?

Doğu Şubesi'nin kanısı şudur ki, Türkiye ulusal devrimci hareketinin ifadesi olarak Kemalizm henüz işlevini tüketmemiştir. Bu da, Türkiye'de ulusal hareketin önüne nesnel olarak ve tarihsel olarak konan görevler henüz yerine getirilmemiş olmasında dile geliyor. (Kemalizm bunu yapma yeteneğine sahip midir?)

Bu görevler yerine getirilmemiş ve Kemalizmin, ülkedeki ulusal-devrimci hareket önünde duruyor olduğuna göre, iki alternatif ortaya koyabiliriz: Biz diyoruz ki, Kemalizm Türkiye'de yığınların ulusal kurtuluş hareketince önüne konan görevleri çözmedi. Görüş ayrılıkları buradan başlıyor. Ferdi şunu kabul ediyor ki, burjuva devrimi çerçevesindeki bir dizi görev, Türkiye ulusal kurtuluş hareketi önünde duran önemli görevlerdir ve bunlar proletarya devrimi, proletarya diktatörlüğü olmadan da çözülebilir.

Görüş ayrılıkları şu andan itibaren başlıyor: Ulusal kurtuluş hareketinin başında bulunan bir teşkilat olarak, Türkiye devletinin başındaki devlet iktidarı olarak Kemalizm, savaşı bundan böyle de sürdürmeye muktedir mi? Kemalizm daha oldukça uzun bir süre ülkede önemli rol oynayabilecek durumdadır. Ferdi Kemalizmin artık rolünü tükettiğini, ama, genel gelişim bakımından pek önemi olmayan şu ya da bu ilerici girişimleri

gerçekleştirebilecek durumda olduğunu söylüyor. Hangi görüş açısı doğru? Şimdi sorunun sonuna geçeceğim. Ferdi Doğu sekreterliğinin saptadığı pratik sonuçları kabul ettiğini, geçmişte,olduğu gibi bugün de, ilan ediyor. Oysa, görüş ayrılığı temelinde ortak sonuçlara varılamaz. Ben bu durumu Ferdinin tutarlı olmamasıyla izah ediyorum. Türk halkı ulusal devrim savaşı yoluna girmiş. Ulusal kurtuluş savaşının değişik biçimlerine sahip olarak bu yoldan yürümüş, ama bu savaş biçimleri şimdi ulusal kurtuluş hareketinin gelişmesi karşısında bukağı durumuna gelmiştir. Çıkarılacak sonuç nedir? Çıkarılacak tek sonuç: Bukağılar kırılmalı.. İşte mantıklı sonuç: Kemalizmin devrilmesi sorununu ortaya koymak. KUTV'da Türkiye kurslarında verdiğim konferansta ana sorun Kemalizmin baş. aşağı edilmesi sorunuydu. Bu konuda tüm Türkiyeli öğrenciler tek ağızdan Kemalizmin devrilmesi için en radikal önlemleri gündeme getiriyordu. Ben bunu Ferdi yoldaşın tutarlı olmamasıyla izah ediyorum. Türk yoldaşlar gayet dürüstçe çok büyük bir yanılgıya uğratılmışlar, kendilerine yanlış bir görüş benimsetilmiş ve bu görüş temelinde hatalı sonuçlar çıkarmışlardı. Bu sebepten dolayı Türkiyeli öğrenciler MK'ni neredeyse Kadetçe sapmalarla suçluyor: Baştan onlara "vurun Kemalizme" denmiş, ardından "sakın vurmayın" deniyor. Onların TKP önündeki görevleri anlayamamaları da buradan kaynaklanıyor. Ferdi yoldaş ve Türk yoldaşlar sorunun çıkış noktasına çok dikkatle geri dönmeleri iyi olur. Ferdi diyor ki, Kemalizmin ilerici niteliğinin en önemli unsurlarından biri, onun kimi alanlardaki antiemperyalist çabalarıdır, Kemalizm oldukça uzun bir süre antiemperyalist bir güçtü. Türkiye'de liman burjuvazisinin oldukça önemli bir tabakası yabancı sermayeyle bağlıydı, bu tabaka iktidarda değildi, Kemalistler onlara karşı tam terörist bir politika uyguluyor. Bu, Anadolu ulusal kurtuluş hareketinin sosyal mahiyetinin, yabancı sermayeye dayanak olan ve ana unsurunu liman burjuvazisinin oluşturduğu sosyal mahiyetten farklı olduğunu gösteriyor.

Başlıca Türk küçük burjuva yığınlar, kurtuluş hareketine burjuva hareketi rengi katan ulusal burjuvaziyi mücadele sonucunda

ayırıyor. Bu sorunun diğer yanı – ulusal kurtuluş hareketinin yolu önünde duran eski dünyanın unsurları arasındaki iç çelişki sorunudur. Eski Türkiyenin feodal-büyük çiftlik sahipliğine dayanan toprak mülkiyet unsurları aynen kaldı. Türkiye halk yığınlarını burjuvaziye karşı savaşa iten tarım sorunu çözümsüz kaldı. Bu, öylesine güncel bir zorunluktu ki, karşıdevrimci unsurlar köylülüğü Kemalizme karşı kışkırtmak amacıyla kullanıyordu.

Şöyle ki, emperyalist burjuvazi Türkiye'ye sızmak ve ülkeyi kendi etkisi altına almak için can atıyor, ama Kemalist hükümetin şahsında bir engelle karşılaşıyor. Bu nedenle emperyalistler, Kemalistlerin tarım sorununu, ulusal sorunu çözmemesinden yararlanarak liman burjuvazisi arasında, memnuniyetsiz köy katmanları arasında, ulusal azınlıklar arasında kendine destek arıyor.

Ulusal hükümet örs ile çekiç arasında kaldı: Türkiyedeki iç güçler hükümeti emperyalizme karşı koymaya itiyor, daha köklü ulusal reformlara yöneltiyor. Eğer komünist partisi yığınları açık sloganlar etrafında örgütleyebilirse, bu durumda burada biz Kemalist parti içindeki ayrışmaları hızlandırma rotası izlemeliyiz.

EYDUS yoldaş: Kemalizmin toprak sorununu sonuna kadar çözmedi diyorsunuz. Belki gerçekten de Kemalizmin toprak sorununu, azınlıklar sorununu çözmekten aciz olduğunu söyleyen Ferdi haklıdır.

ŞUMYATSKİY: Vasilyev yoldaşın görüşleri Marksçı açıdan pürüzsüz ifade ediliyor, ama belgesel kaynaktan yoksun. 1) Ulusal azınlıklar sorunu; 2) toprak sorunu; ve 3) ülkenin demokratikleştirilmesi sorunu olmak üzere her üç konuda da veri gerekli, kanıt gerekli.

PASTUHOV: Sorunun mutlak bir şekilde ele alınması her zaman yanlış olur kanısındayım. Sorun "Kemalizm işlevini bitirmiş mi, bitirmemiş mi" şeklinde ele alınmamalı. Bu doğru olmaz. Türkiye sorununu yalıtılmış olarak, uluslararası olguları hesaba katmadan ele almak, bizleri hatalara sürükler. Ulusal hareketin özü nedir? Ayağa kalkan köylülük ve küçük burjuvazi. Sorunu ele alış bi-

çimimiz safça. Çin'de devrimin gelişme perspektifi ve proletaryanın oynadığı rol farklı.. Çin devriminin kaderini etkileme olanaklarımız bununla ilintili. Türkiye devriminin aşamalarını doğru değerlendirmek için hala ulusal savaşı sürdüren sınıfları göz önünde tutmak ve genel uluslararası durumu dikkate almak kesinlikle şarttır. Türkiye'nin halk ekonomisi dünya ekonomisinde bağımsız bir rol oynamıyor ve oynamadı da. Türk devriminin gidişatına bakacak olursak, (teorik olarak) sanırım, kapitalist gelişme yoluna gidilmesi mümkündür. Soruyu, Kemalizm misyonunu bitirdi mi şeklinde soracak olursak, şu cevabı verebiliriz: Hayır, bitirmedi, ama hareket de, burjuvazinin uluslararası yardıma dayanma ihtiyacı duyabileceği aşamaya henüz gelmedi. Bu bakımdan sorun, kimin etkisinin, bizim etkimiz mi, emperyalistlerin etkisi mi daha güçlü durumda olacaktadır. Eğer bu sorunun akıntıya takılıp gitmesine izin verirsek, belirli bir anda Türkiye kapitalist gelişme yoluna girebilir.

Vasilyev Kemalizmi devrim yoluna itecek Batı emperyalistlerinin rolü sorununu ortaya koymakta haklıdır.

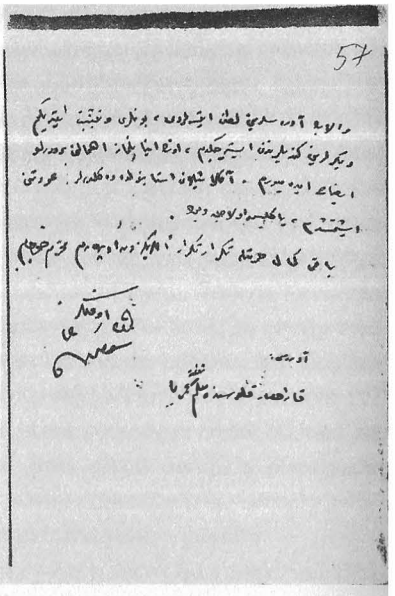
Kemalizmin devrilmesi sorununu ortaya koyarsak, biz yanımızda neredeyse hiçbir başka güç olmama durumuyla yüz yüze geleceğiz. Böylece biz Kemalizmin hayati olduğu görüşüne geliyoruz. Gerici muhalefet yeraltına kovuldu, ama yaşıyor. Türkiye ekonomisinde muhalefeti besleyen hayli husus var. Kemalistlerin politikası limanlara demiryolları götürmek. Eğer bu başarılabilirse, köylüler arasındaki antikemalist eğilimler ortadan kalkacak, Anadolu nüfusu Kemalist kuruculuğun yatağına akacak. Kemalist rejim demiryolu inşaatı programını yaşama geçirmek için çok büyük çaba harcadı. Türk bakanlar bizzat inşaat yerlerini geziyor, ama bununla birlikte, sırf kendi gücüyle bunun altından kalkılamayacağına inanınca, en apolitik kapitalist grupları bulmaya yöneldiler ve onlarla (İsveç şirketleri) ilişkiye geçtiler. Kemalistlerden başka, bu görevlerin üstesinden gelebilecek bir parti var mı? Yok, çünkü bugünkü uluslararası koşullarda ekonomik sorunların çözümünü üzerine alabilecek bir katman da yok. Sanayileşme görevinin üstesinden yalnız kendi gücüne dayanarak gelinemez ve bu sorunu yalnız Kema-

lizm çözebilir. Bu sorunu çözme süreci içinde belki öyle bir an gelecek ki, yabancı sermayeye ödün verilecek. Ama henüz durum öyle değil, buna yıllar gerekecek. Sanayileşme süreci içinde sahneye proletaryanın ve köylülüğün grupları çıkacak ve işte o zaman TKP'nin sokaklarında bayram edilecek.

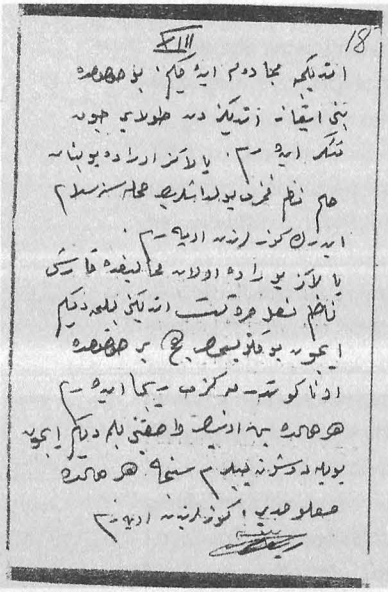
[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 33, Klasör: 01_06, Belge no: 484-490 (Rusça)]

Şevket Süreyya.

Şevket Süreyya'nın imzası ve cezaevi adresi.

Hamdi Şamilov'un imzası ve kimlik fotoğrafı.

VEDAT NEDİM'İN ŞEFİK HÜSNÜ'YE MEKTUBU

/M.K.sekreterinin Ferdi yoldaşa 2 Mart 1927 tarihli mektubundan bir bölüm/

Aziz yoldaş,

Mektuplarının her biri bizim için pek faideli. Maalesef, yüz yüze görüşmemizin imkansızlığı sık sık küçük ihtilaflara sebebiyet veriyor. Fırkayı oportünizme sevkedecek mahiyette temayüller arzediyormuşum. Böyle bir temayülüm olsaydı, çoktan Vehbi ve Niyazi'nin yanında saf tutmuş olurdum. Oportünizm benim tabiatımla gayri kabili telifdir. Benim esasım "Ya hep, ya hiç"tir.

İhtilafların menşei şudur: Sen, istidlal ve muhakemelerini, ideal bir vaziyeti göz önüne alarak yapıyorsun. Daima bize olması gerekenden bahsediyorsun. Hakikatin ve objektif şartların içinde yaşayan bizler için ise, tüm gayretlerimize ve faaliyetimize rağmen, "olması gerektiği gibi" davranmak çoğu zaman imkansız. Ve bu kaçınılmaz.

Süleyman'ın bizi ne Komintern, ne de Profintern nezdinde münasip bir şekilde müdafaa edemediğini görüyorum. M.K.miz, W.. konferansının kararlarına kayıtsız şartsız tabidir. Fırkanın mevcudiyetini beyan etme esasına sadıktır. Ama şimdilik, burjuva gazeteleri tarafından bir skandal olarak tefsir edilecek mutantan fiillere teşebbüs edilmesine taraftar değildir. İnan bana, bu tamamen bizim aleyhimize olur. Bugünkü kuvvetlerimizle, gazetelere aksedebilecek bir vukuata sebebiyet vermek, vilayet şubelerimizden en az birini felç etmeye muadildir.

Aydemir'e mektubun harika. M.K. celsesinde okundu ve iyi bir tesir hasıl etti. Ama vaziyet senin sandığın kadar tehlikeli değil. Aydemir hakikatı anladı.

Matbaa meselesinin hala halledilmemiş olması pek esef verici. Muntazam bir matbuata büyük bir ihtiyacımız var. Elimizdeki iptidai vasıtalarla, en fazla sana bir numunesini yolladığım bülteni neşredebiliyoruz.

Asım

SEKA İÇTİMAI

Türkiye Komünist Fırkası Merkez Komitesi'nin 15 Mart 1927 tarihli içtimaının ZABITI

Celsede hazır bulunanlar: REFET, SALİH, ASIM, RIZA, YAHYA, DEMİR

1.- Asım yoldaş, Harici Büro'nun Sait ve birkaç genç yoldaşın disiplinsizlik fiilleri hakkındaki kararını okuyor. Aynı zamanda, Ferdi ve Süleyman yoldaşların bu mevzuda K.E'nin İ.H. Yakın Şark Kitabetinin reisleriyle mutabık olarak göz önüne aldıkları tedbirler de öğrenildi.

M.K., Harici Büro'sunun, bu muhalefetin ideolojik bir platformu olması lazım geldiğine dair kanaatinin, hiçbir temeli olmadığını düşünmektedir. İnkar edilemez ki, buraya kadar her yerde, her fraksiyoncu hareket bir ideolojik temel üzerine oturma temayülündeydi. Ama bizde, başka birçok şey gibi, fraksiyonculuk da olması gerektiği gibi değildir. Bizim fraksiyonculuğumuz, tamamiyle şu kelimelerin manası dairesindedir: Yakışıksız tavırlar, dedikodu, kariyerizm. M.K. ve Kontrol Komisyonu, cezalarda nispeten yüce gönüllü davranmış; bunu suçlulardan korktuğu için değil, tamamiyle fırkada ufak dahi olsa bir zafiyetten kaçınma endişesiyle yapmıştır. Zaten, mevzubahis olan yoldaşların alenen hatalarını itiraf ettiklerini, en ağır cezalara müstahak olduklarını teslim ettiklerini, bir daha tekrar etmemek için komünist sözü verdiklerini kaale almışlardır.

Ancak, M.K.'ne gelen haberlere göre, Adana'da İsmail yoldaş, fraksiyoncu tahrikatını namussuzca sürdürmektedir. M.K'nin ona her türlü yardımı reddettiğini, seyahati için elzem olan parayı kendi dostlarından ödünç almak mecburiyetinde kaldığını, raporunun hiçbir şekilde kaale alınmadığını beyan ediyormuş. M.K. bütün bu iddiaların yalan olduğunu müşahade etmektedir.

Şakir yoldaş, aynı şekilde, İstanbul'da suiniyetli dedikodularına hilekarca devam etmektedir.

Harici Büro'nu tahminlerinin aksine, bu fraksiyoncular arasında, en namuslu veya en kurnaz gözüken Sait'tir. Her halükarda, Teftiş Komisyonu'nun kararından beri, Sait ayıplanacak hiçbir fiilde bulunmamıştır.

Bu yoldaşların son tavrı karşısında, M.K. tedbir almıştır. İsmail vazifesin-

den tardedilecek ve İstanbul'a geri çağrılacaktır. Adana'da yerine Fahir yoldaş geçecektir. Buraya vardığında, İsmail Kontrol Komisyonu'na çıkarılacaktır. Şakir, kömür madeni ameleleri arasında bir hücre tesis etme vazifesiyle Zonguldak'a gidecektir. M.K.'ne sadık bir militan olan Ziya yoldaş (Adana'dan) İstanbul vilayet komitesinin katibi olarak tayin edilmiştir. M.K. vilayet komitesinin faaliyetini teftiş etmek için mesul bir yoldaşı İzmir'e yollamaya karar vermiştir.

M.K. fırka dahilinde nizam ve disiplini ayakta tutmakta kendini muktedir ve kararlı görmektedir.

M.K bu Alimof maceraperestinin Şark Darülfununu'ndan kovulduğunu görmekten duyduğu büyük memnuniyeti ifade eder. Bu şekilde, T.K.F. dahilindeki ihtilafların kaynağının süratle kaybolacağına kanidir.

2.- Sendika komisyonu namına Cahit yoldaş, kendi teşebbüsüyle Haydarpaşa şimendifer ameleleri arasında bir spor klübünün teşkil edildiğini, Şakir yoldaşın ise Beykoz amelelerinin spor klübünün kaptanı olarak tayin edildiğini ilan etmiştir.

3.- Sendika komisyonu, gelecek 1 Mayıs'ı kutlamak için bir program hazırlamaktadır. 8 saatlik iş günü lehine kesif bir tahrikat yapılacaktır. Emeğin himayesi hakkındaki yeni kanun teklifinde, çalışma müddeti günde 10 saat olarak tesbit edilmiştir.

4.- M.K., İstanbul'a vardığı ilan edilen Albert Thomas[10] aleyhine bir beyanname neşretmeye karar vermiştir.

22 Mart 1927
M.K. Sekreteri
/ Asım /

Hamiş: M.K. avdeti mevzubahis olan mahkum edilmiş yoldaşların kanuni yollardan gelmeleri gerektiği fikrindedir. Şayet gizli gelirlerse, ecnebi casusu olarak şiddetle hüküm giymeleri tehlikesi vardır.

Süleyman 21 Mart'ta kazasız belasız geldi. Anlattıklarına göre, bizi Komintern nezdinde mükemmel derecede iyi müdafaa etmiş.

Bugüne kadar polis tarafından Trabzon'da mecburi iskânda tutulan Salih, birkaç günden beri yanımızdadır. Diğer yandan, Nuri (M.K. azası amele) polis müdürünün emri üzerine birkaç zamandır çalışmakta olduğu Ankara'yı terket-

10 *Albert Thomas: Fransız siyaset adamı. Uluslararası Çalışma Bürosu yöneticisi.*

meye mecbur oldu. O da halen İstanbul'da. Binaenaleyh, el'an M.K. tamamlanmış vaziyettedir.

Müsaade ederseniz, Şark Darülfünûnu'na iki yoldaş yollayacağız. Sadri Celal fırka faaliyetine iştirak etmemektedir. İhraç etmeyi düşünüyoruz.

/ Asım /

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 22, Klasör: 28_36, Belge no: 402-403 (Fransızca)]

HARİCİ BÜRO'NUN PARTİ'YE İLİŞKİN PERSPEKTİFLERİ

T.K.P. Faaliyeti Hakkında Karar Projesi

1 - Kemalistler, iki seneden beri tatbik ettikleri rakipsiz diktatörlükten geniş mikyasta istifade ederek Anadolu'nun genç burjuvazisini sermayedarlık yoluna sevk etmekten ibaret olan vazifelerini fikr-i takib ve azim ile yapmağa devam etmektedirler. Emperyalist sermayenin ve yerli müttefiklerinin (büyük burjuvazi) işgal ettikleri gayet muhkem iktisadi mevkilerin zaptını istilzam eden bu gayeye ancak uzun bir devre temadi edecek bir usullü mücadele ile erişmek kalıyor. Bu vaziyetin en şayan-ı dikkat tezadı, esasında burjuva fakat ye'nî [gerçek] olarak anti-emperyalist olan bu mücadelede muvaffak olmak için Kemalizm de aynı zamanda Sovyetler İttihadının ve beynelmilel sermayenin yardımını istinad mecburiyetinde bulunmasıdır. Buna binaen bu yerin imtidadını T.K.P.'nin Kemalizme karşı faaliyet programının bu görüşleri ifade eden 3. maddesinden mülhem olacaktır.

2- Halk Fırkasının büyük işletmenin (sanayide, nakliyatta, ziraatte) seri inkişafını temin için sarf ettiği temerküz gayretleri ve takip ettiği küçük işletmeyi tahrip eden mali siyaset, küçük burjuvazi ve yoksullaşmış köylü kitlelerinin süratle inhilal etmelerini mucib olmaktadır. Her gün daha keskinleşen bu içtimai sınıflaşma ve diferansiyasyon *[farklılaşma]* ameleleşen tabakalar ile genç sermayedar burjuvaziye iltihak eden unsurlar arasında büyük sınıfî zıddiyetler yaratmaktadır. İçtimai mevkilerinden sukut etmiş bu halk arasında hüküm süren hoşnutsuzluk T.K.P.'nin faaliyeti için gayet müsait bir zemin teşkil eder. Türk cemiyetinin bugünkü şartları komünizmin intişarına her zamandan daha elverişlidir.

3 – T.K.P. bu noktada küçük burjuvaları ve köylü kitlelerinin menfaatlerini müdafaa ve fırka *[Halk Fırkası]* programıyla tezad teşkil eden gündelik siyasi ve içtimai metalibleri için kendilerini mücadeleye sevk etmek suretiyle bu sahada itimat ve muhabbetlerini kazanmak mecburiyetindedir. Fırkanın insicamlı *[uyumlu]* faaliyeti, T.K.P.'den maada hiçbir siyasi teşekkülün kendilerini sermayedarlığın tahripkâr hakimiyetinden kurtaramayacağı kanaatini bu muhitlerde uyandırmalıdır. Demokratik ıslahatlar yolunda (çalışan kitleler için daha fazla demokrasi, fakir halkın vergi yükünden kurtarılması, ücret işinin himayesi, fakir köylüye toprak) Kemalizmi zorla ilerlemeye mecbur edecek yegane âmil; teşkilatlı bir cezri *[sert, radikal]* hareket vasıtasıyla dağılmaya mahkum halk kitlelerinin kuvvetli bir tazyik icra etmeleridir.

4 – Bu harekete verilecek teşkilat şekilleri muayyen siyasi ve iktisadi hedefler etrafında vücuda getirilecek tahrikat komiteleri ve fakir köylü birlikleridir. Bu teşkilatlar tarafından teşebbüs edilecek hareketlerde mücadeleciliği ve azimkârlığı ile temayüz eden unsurları fırka kendi içine almağa gayret etmelidir. SeKa'nın bu tabakalar arasında teşkilat ve tahrikat işini idare etmekle mükellef mücahidler tefrik etmesi ve izhar edilen temayüllere bir inkılapkâr istikamet vermeğe salih bir konkret siyasi program tertib etmesi elzemdir.

5 - Türkiye'de Halk Fırkası'nın yerine geçecek yeni bir milli inkılapçı fırka teşkili mevzu bahis bile edilemez. Bu memleket artık tarihinin bu merhalesini aşmıştır; Kemalistler onu siyasi kurtuluşa isal etmiş *[kavuşturmuş]* bulunuyorlar ve orta sınıflardan yetişen en iyi unsurlarını içlerine almak suretiyle emperyalizmin müstemlekeci istismarından da onu vikaye etmeye *[korumaya]* çalışıyorlar. Saniyen küçük burjuvaziye mensub herhangi biri diğer muhafazakar burjuvazi cephesine karışmaktan çekiniyorsa Kemalizme kuyruk olmaya mahkumdur.

Halk Fırkası ile T.K.P. arasında mutavassıt *[aracı]* bir inkılapçı fırkaya yer olmadığı gibi, bunun vücud bulmasına imkan da yoktur. Küçük burjuvazi ve fakir köylü kitlelerinin siyasi mücadelelerini sevk ve idare etmek ve kendilerini amele sınıfının hegemonisi altında muzafferiyete isal etmek vazifesini tarih T.K.P.'ye yüklemiştir.

6- Bu sahada henüz SeKa'nın ufak bir faaliyeti bile sebk etmemiştir *[ilerlememiştir]* ve bu gayet vahim bir tehlike teşkil etmektedir. Eğer fırkamız acilen bu ataletten yakasını kurtaramayacak olursa, burjuva muhalefeti ve irtica sefalet ve yeislerini tahrik ederek bu halk kitlesini aksi inkılabçı maceralara sürükleyebilecektir. Böyle bir felaketin önüne geçmek için SeKa hemen faaliyete girişmelidir.

7- İşçiler arasında propaganda, bunları da sendikalar etrafında teşkilatlandırmak ve amele cemiyetlerini elde etmeye çalışmak T.K.P.'nin dün olduğu gibi bugün de en önde duran vazifeleridir. SeKa amele cemiyetlerinde olan faaliyetine bugüne kadar olduğundan daha mazbut bir şekil vermeye, daha büyük bir itina sarf etmeye, komünist fraksiyonların gayretlerini daha sistematik bir tarzda tanzim etmeye ve işletmelerdeki hücrelerin şimdiki ataletlerine bir nihayet vermeye ve hücreleri, fırkanın siyasi şiarlarını fırka teşkilatı namına amele kitlelerine dağıtmakla muvazzaf kılmak suretiyle canlandırmaya mecburdur. Eğer daha bir müddet fırkanın mahalli teşkilatları, şubeleri, siyasi hadisatla alakadar olmaksızın mahalli ve iktisadi meselecikler içinde kapanıp

kalmakta devam edecek olurlarsa T.K.P. nihayet adi bir tredünyon *[sendika]* teşkilatı derekesine düşecektir.

8 – Türkiye amele hareketini tehdit eden tehlikelerden en mühimi Kemalistlerin amele cemiyetleri içinde nüfuz kazanmaya ve Rusya'nın Zubatov teşkilatlarına[11] müşabih *[benzer]* amele cemiyetleri yaratmağa kalkmış olmalarıdır. Bu da SeKa'nın amele arasındaki faaliyetinde bütün maharetini sarf etmesini ve gayet açıkgöz davranmasını mecburi kılan başlı başına bir sebeptir. SeKa amele hareketinin sevk ve idaresini Halk Fırkası uşaklarına kaptırmamak için elinden gelen her şeyi yapmalıdır.

9 – T.K.P'nin inkişaf edememesinin ve içinde bir kaç aydan beri zuhur eden hizipçiliklerle zayıflamasının en birinci sebebi kitlelerin fırkanın hattından ve hatta mevcudiyetinden bile bihaber olmalarıdır; ki bu da son konferans mukarreratının ve faaliyet programının neşr ve tamim edilmemiş olmasından ileri gelmektedir. Bu mesuliyeti SeKa'ya ait ağır bir hatadır. SeKa hemen bu vesaiki başına amele sınıfına hitap eden bir beyanname koyarak neşretmek suretiyle bu hatasını tashih etmelidir. Bu müstacel teşebbüsü yapmaksızın T.K.P.'nin ileriye bir tek adım atmasına imkan yoktur. Çalışan kitlelerden tecrid etmiş bir mücahitler grubu haline tereddi edecektir *[gerileyecektir]*.

10 – SeKa bütün siyasi hadisatı inceden inceye tahlil ve tenkid ve görüşlerini neşr ve tamim ederek bunlar üzerine icra-yı tesir etmeye çalışmak mecburiyetindedir. Bu usulledir ki mahalli teşkilatları harekete getirecek ve böylece onları ileride önlerine çıkacak meseleler üzerinde inkılapkâr bir tesir ika'ına kâdir olabilecek bir derecede yetişmelerini temin etmiş olacaktır. Bu mecrada da şimdiye kadar SeKa'nın hiçbir gayreti sebk etmemiştir .

11 – Hizipçilik teşebbüslerinin tekrarına mani olmak için SeKa – ister sağdan ister soldan gelsin – her türlü inhiraflara karşı bî-aman bir fikriyat mücadelesi açmalıdır. Sermayedarlık inkişafında bir genç burjuvazi vakıasını inkâr etmeden ve Kemalistlerin sınıfî müttefikleriyle diğer sınıfların gibi girift bir vaziyette farz ederek sınıf mücadelesini ve fırka faaliyetini gevşetmeyi tervic eden görüşlerin mutlaka cerh ve mahkûm edilmesi icab eder.

12 – SeKa faaliyet programını rehber ittihaz ederek, en yakın ati için bir iş planı tertip ve bunun tamamiyle mevki-i tatbike geçirilmesine nazar-ı dikkat etmelidir.

Fırkanın son konferansta müstacel bir vazife olarak fırkanın önüne tam bir

---

11 Zubatov teşkilatları: (Çarlık Rusya'sında, işçi hareketini manipüle edebilmek için gizli polis tarafından kurdurulan sendikalara atfen) Devlet kontrollü sendika.

inhilal halinde olan Türkiye gençlik komünist federasyonun ihyası işini vazetmişti. Bu meseleye müteallik kararın tahkiki yolunda bu güne kadar hiçbir hatve *[adım]* atılmamıştır. Fırka için, amele köylü ve münevver gençlik ile komünist merkez arasında bir rabıta temin etmek hayati bir ihtiyaçtır. SeKa derhal gençlik teşkilatını canlandırmak için cezri tedbirler ittihaz etmelidir.

13 – Sanayide (bilhassa mensucat ve tütün ve ilh.) kadın elişinin ehemmiyeti günden güne artıyor. İnhilal eden küçük burjuvaziye mensup binlerle kadın, ailelerinin sefaletini tehvin *[hafifletmek]* için bir ekmek parasına mukabil fabrikalara iş kuvvetlerini kiralamaktadırlar. Bu kadın işçiler arasında faaliyete teşmil etmeye, onları sınıf mücadelesine müstenid teşkilatlar etrafında birleştirmek için sistemli bir çalışmaya başlamalıdır. (Fransızca metin)

14 – (Fransızca metin) SeKa, eylem programındaki tespitlerin rehberliğinde, yakın istikbal için bir faaliyet planı tanzim etmek ve onun topyekün hayata geçirilmesini temin etmek mecburiyetindedir.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 03_08, Belge no: 11-15 (Osmanlıca)]

VEDAT NEDİM'İN ŞEFİK HÜSNÜ'YE MEKTUBU

20 Mart 1927

Aziz kardeşim Ferdi,

10 Şubat ve 20 Şubat tarihli mektuplarınızı aldık. Bu sefer de ikisini bir arada. Harici Büro'nun mektubunda çok haksız nokta-i nazarlar var.

Ferdi, benim şahsen, haklı, makul, partinin selameti namına yapılan tenkitlere karşı ne kadar sâbur *[sabırlı]*, ne kadar tahammüllü olduğumu her halde takdir edersin. Bunun en canlı, en taze misali konferans esnasında geçti. Orada siz, hepiniz en acı, en ağır ithamlarda bulundunuz. Ben kabil-i müdafaa olan aksamına cevap verdim. Diğer kısımlarına karşı boyun eğdim. Eyvallah dedim. Ve hiç şüphesiz ki bu suretle en doğru hareketi yaptım. Partinin selametini hepsinin fevkinde tutan her yoldaş böyle hareket etmekle en tabii vazifesini yapmış olur. Hakikat mevzubahis olduğu zaman şahsi prestijler, gurur vesaire ortadan kalkar değil mi? Benim böyle bir yoldaş olduğumu bildiğinizi zannettiğim için sözlerime itimad edeceğinizi de ümit ediyorum.

Doktorum, haklı tenkitlere bu kadar muta olan ben, son zamanlarda hakkımızda, yani SeKa hakkında ibzal buyurulan *[bol bol kullanılan]* iltifatlar (!) karşısında doğrusu isyan ediyorum!.. Bugünkü SeKa'yı bu kadar âtıl, bu kadar âciz zannetmekle büyük bir haksızlık yapıyorsunuz Doktor! Son mektubunuzda bizi adeta fraksiyoncu hareketin müvellidi ve müsebbibi mevkiine sokuyorsunuz. Şark-ı Karîb Kitabetinin mukarreratı meyanında aynı ithamı buluyoruz: "SeKa'ya ataletten sıyrılıp usüllü bir faaliyete girişmesi lüzumunu izah eden bir mektup yazılacaktır."

Bütün bu hücumlar, bütün bir burjuva kabinesini istifaya mecbur bırakacak kadar kuvvetlidir !

Viyana konferansından sonraki SeKa, azami faaliyetini sarf eden bir SeKa'dır. Bunu hiçbir vicdan azabı duymadan iddia edebilirim. Önümüzde yapılamamış birtakım vazifeler var ise bu onların daha henüz yapılamamasındandır. Yani irademizin fevkinde bir takım objektif, maddi müşkülatın mevcudiyetindendir. Daima (olması lazım gelen) ile (olan) ve (olabilen) arasındaki farkı münekkitler göz önünde tutmak mecburiyetindedirler. İşte maalesef siz bunu yapmıyorsunuz ve yapmak istemiyorsunuz. Tesiri tamamen mâkûstür. Tenkidlerinizin samimiyeti hakkında itimadımız sarsılıyor. Biz bu tenkitlerin, bu hücumların, bu ithamların "par diplomasi" *[diplomasi gereği]*

yapıldığına inanmağa mecbur kalıyoruz! Biz de bu kabil tenkitlerde bulunabiliriz mesela: Matbaa meselesi! Viyana konferansı esnasında matbaanın iki ay zarfında tesisi takarrür etmişti. Hani? Nerde? En ziyade müşteki olduğumuz şey neşriyat meselesidir. Harici Büro daha ziyade neşriyat işleriyle meşgul olacaktı. Şimdiye kadar ne yaptınız? Ne neşrettiniz? Ne tercüme, ne telif ettiniz? Gazete ne oldu? Nâzım yoldaşın tavzif edildiği "Le Feu"nün tercümesi bitti mi? Daha, daha devam edelim mi?! Bize hiç olmazsa ayda bir beynelmilel vaziyet hakkında bir rapor gönderecektiniz, daha bir raporunuzu almadık. Orada mektepte basılmış kitaplar varmış. Onları kaç defadır istedik. Hala gönderemediniz. Burada bir matbaada gizli gazete çıkarmanın imkânı yoktur. Siz bize gayrimümkün işler teklif etmekten zevk alıyorsunuz galiba! Bugünlük de bu kadar. Gözlerinden hasretle öperim. Bütün yoldaşlara selamlar.

Biz arkadaşların gizli gelmeleri aleyhindeyiz. Açık geldikleri zaman affedilmeleri çok muhtemel iken gizli geldikleri ve yakalandıkları zaman (casus) olarak mahkûm edilmeleri çok muhtemeldir.

Süleyman

Salih geldi. Kendisine ait vesaiki leffen yolluyorum. Para meselesi için kendisini Kontrol Komisyonu'na vereceğiz. Verdiği hesap budur.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 03_08, Belge no: 452-453 (Osmanlıca)]

SALİH YOLDAŞIN VERDİĞİ HESAP:

Elindeki para	795 lira		
Sarfiyatı	30	Kırklareli teftiş seyahati	
	61,50	Ankara "	
	54	Trabzon " "	
	30	Refikaya bıraktığım (?)	
	32,50	Refikamın Trabzon'a seyahati için	(?)
	32,50	avdeti için (?)	
	37,50	Trabzon avdetim	
	185	Moper'e	
	332	Köyde on aylık masrafım	
	795		

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 27, Klasör: 34_36, Belge no: 350-352 (Osmanlıca)]

MK GENEL SEKRETERİNİN RAPORU

20 Mart 927

T.K.P.'nin Vaziyet-i Umumiyesine Dair Hülasa

1 – T.K.P. teşkilat sistemini İstanbul, İzmir, Adana, Ankara, Samsun, Balya vilayetlerinde tatbik edebilmiştir.

Tatbik edilemeyen vilayetler şunlardır: Eskişehir, Trabzon, Edirne.

Tatbik edilememek keyfiyeti bir taraftan irtibat işlerinin daha henüz tamamen halledilememesinden, diğer taraftan da aktif kadronun noksan olmasından münbaisdir.

Bu gibi vilayetlerde hiç olmazsa ayda bir kere merkezden bir yoldaşın teftiş etmek ve direktifleri tebliğ etmek üzere izamı zaruri ise de bugünkü maddi vaziyet buna imkan bırakmamaktadır.

Vilayetlerin talep ettiği maddi muaveneti SeKa tamamen temin edememektedir. İşsizlik yüzünden faal azadan bir çokları bulundukları vilayet komitelerinden ayrılmak mecburiyetinde kalmaktadırlar. Bu hal partimizin faaliyetine büyük bir darbe vurmaktadır. Profesyonellerin adedini tezyid etmek zarureti nazar-ı itibare alınarak bütçemizin ona göre tesbiti mercudur. Partimiz azasının yüzde 90'ını işçiler teşkil etmektedir

2 – İrtibat işlerinin daha muntazam bir halde temini ve tevsi-i için de maddi vesaite ihtiyac-ı kat'i vardır. *[Fransızca metinde: Gizli içtima ve buluşmalar için]* Noktalar tesisi, bir dükkân ve saire küşâdı için bir defaya mahsus olmak üzere külliyetli bir meblağa lüzum vardır.

3 – Neşriyat ihtiyacı gittikçe şiddetle kendisini hissettirmektedir. Hariçte matbaanın tesisi bir zaruret-i katiyedir. *[Fransızca metinde: M.K. mevcut şartlarda memleket dahilinde gazete çıkarmaya yarayabilecek gizli bir matbaa teşkil etmenin tamamen imkansız olduğu kanaatine ittifakla varmıştır]* T.K.P'nin neşrine başladığı bülten pek iptidai bir haldedir. Bunun tekemmülü *[iyileştirilmesi]* için gayret olunmaktadır. Fakat ne de olsa yine bir ihtiyacı tatmine gayrikâfidir. Bir gazeteye ve kitaba çok ihtiyacımız vardır.

4 – Hükûmetin bütün muhalefetlerine rağmen amele sınıfı teşkilatlanmağa doğru gidiyor. Her tarafta fırka azaları bir hareketin başında bulunuyorlar. Fırkamızın kitle arasındaki nüfuzu ve sempatisi gittikçe artmaktadır. Hükûmet

İzmir Amele Teali Cemiyeti'nin şubesine idareten mani olmuştur. Amele müracaatini tekrar etmiştir. Samsun'daki tütüncüler cemiyeti parti azasının rehberliği altındadır. Bu cemiyet parasızlık yüzünden mümkün olan faaliyetini yapamamaktadır. Partimizin teşebbüsüyle açılan spor klüpleri de maddi muavenete muhtaçtırlar.

5 – Gençlik faaliyete geçmiştir. Şimdiye kadar istinad ettiği münevver gençliğin mühim bir kısmının arka çevirdiğini gören Heyet-i Merkeziye hareket sikletini işçi gençliğine tevcih etmiştir . Gençlik yakında *[Fransızca metinde: teksirle]* müstakil bir gazete (bülten) neşredecektir. Bilumum vilayet komitelerine gençlik büroları tesis için tamimler yapılmıştır.

6 – Son fraksiyoncu hareket bütün vilayet komitelerince takbih edilmiştir. SeKa bu hareketin lazım gelen şiddetle önüne geçmiştir. T.K.P. programı etrafında müttehid ve yekcihettir.

Süleyman

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 03_08, Belge no: 454-455 (Osmanlıca) ve CD 22, Klasör 28_36, Belge no: 404-406 (Fransızca)]

VEDAT NEDİM'İN ŞEFİK HÜSNÜ'YE MEKTUBU

22 Mart 1927

Azizim Ferdi:

Dün Ömer geldi. Çok sevindim. Berlin'den hareket ederek Türk pasaportuna vize ettirtmiş. Tabii büyük bir hata. Berlin'den buraya yeni bir pasaport almış. İnşallah bir şey meydana çıkmaz. Kendisiyle uzun boylu konuştuk. Bu akşam da yine içtima olacak. SeKa'yı pek mükemmel müdafaa etmiş. Siz de pek fena hücumlarda bulunmuşsunuz. İlle Fahri yoldaşın bizi sosyal-demokratlıkla ithamları çok gücümüze gitti. İşi "SeKa yoktur" demeğe kadar vardırmışsınız! Diğer mektubumda da yazdığım gibi bütün hatalarınız bugünkü SeKa'ya layık olduğu emniyeti göstermediğinizden ileri gelmektedir.

Bâtılı müdafaa etmem! Onun için emin ve müsterih olun ki bugünkü SeKa vazifelerini müdrik ve faal bir SeKa'dır. Onu Komintern mehafilinde *[çevrelerinde]* emniyetle müdafaa ve temsil edebilirsiniz. Halbuki siz aksini yapıyorsunuz. Bizi Komintern nezdinde batırmak için azami kuvvet sarf ediyorsunuz! Şark Kitabetinin bizi ataletten sıyrılarak faaliyete davet etmek istemesi sizin eser-i faaliyetinizdir !

İşa'a meselesine gelince: Bunu sizin anladığınız manada isterseniz bir kere yapalım. Tecrübesi pek kolaydır. Bunun bütün manevi mesuliyetini resmen taahhüt eder misiniz?

[Bu satırların yanında ve başka birine ait el yazısı ile] : "Konferansın prezidyumun tasdikine ıktiran etmiş kararıdır bu!"

Bu bana ve arkadaşlarıma göre çocukça bir tekliftir. Kabadayılık göstermek zamanı değil iş yapmak, amele sınıfını teşkilatlandırmak ve şuurlandırmak zamanı. Herhangi bir nümayişi bu işlere tercih ederseniz pekala bize yazın bir çıkış hareketi yapalım. Birkaç yoldaşımızı deliğe tıkalım. Ameleyi yine ürkütelim. Onun kımıldanışlarını yine bir müddet gerilere atalım. Bundan kolay bir iş yoktur. Yaparız. Korkumuz yoktur. Siz yalnız bize Komintern'in mesuliyeti altında emirler verin.

- Ankara'dan Nuri de geldi. Polis müdürü kendisine Ankara'yı terk etmesini emretmiş. Onu da bu akşam dinleyeceğiz. Görüyorsun! Her gün yeni bir iş çıkıyor. Senin mektubunu da kendisine vereceğim.

- Burada matbaa tesisi kabil değildir. Bunu sen de pekala tahmin edebilirsin. Bu işi hariçte bir aya kadar halledin kuzum.

- Sait meselesinde biz sizden materyal istedik. Siz yollamadınız. Limon ticareti!. Alimof'a yazdığı mektubu Komintern resmen bize yazmalıydı.

- Evvelce Rus partisi dahilindeki oppozisyonu takbih edici bir rezolüsyon göndermiştik almadınız mı?

- Orada bir takım Türkçe kitaplar varmış. Onları kaçtır istiyoruz. Yollayın şunları canım?

Nâzım "Le Feu"yü artık tercüme edip bitirmiştir. Onun da vüruduna muntazırız. Daha ziyade teehhür ettiği *[ertelendiği]* takdirde şairimizi Kontrol Komisyonuna vereceğiz! Onun yeni şiirleri var mı?

- Polis benim bir piyesime müsaade etmedi. Müthiş oynayacaktı. Yazık oldu.

Gözlerinden öperim. Bütün yoldaşlara selamlar. Tufan hasta imiş. Çok acıdım. Kendisine söyle sıhhatine çok dikkat etsin. Hasta komünist yarım komünisttir!

Gözlerinden öperim. Selamlarına çok memnun oldum. Buradan oraya iki Rum yoldaş gelmek istiyor. Mektebe? Gelsinler mi?

Süleyman

Sadri'yi partiden çıkartacağız.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 03_08, Belge no: 456-457 (Osmanlıca)]

SEKA İÇTİMAI
Çok gizli

M.K.'nin 22 Mart 1927 Tarihli Celsesi

Süleyman, Asım, Rıza, Demir, Gündüz, Yahya, Refet yoldaşlar hazır bulunmuştur.

1- M.K.'nin müsadesi olmadan Samsun'dan gelen Sabri *[Rusça metinde Hayri]* yoldaşın vakası üzerine müzakere edildi. Kâtibe verdiği rapordan anlaşılıyor ki, Samsun teşkilatındaki yoldaşlar arasında entrika çevirmiştir. İstanbul'a hastalık ve polis takibi bahanesiyle geldi. Onu Kontrol Komisyonu'na çıkarmaya ve vilayet şubelerine MK'nin müsadesi olmadan militanların İstanbul'a gitmelerini yasaklayan bir tamim yazılmasına karar verildi.

2- Süleyman yoldaşın K.E'in İcra Heyetiyle olan müzakereler ve orada mevcudiyeti esnasında vuku bulan münakaşalar hakkındaki malumat raporu dinlendi.

3- *[Rusça metinde: Suphi yoldaşın MK'deki açıklaması: Suphi yoldaş MK'nde bir açıklama yaparak, hakkında iftiralarda bulunulduğunu bildirdi ve kendisinin bu konuda dinlenilmesini rica etti. MK bu olayın MK sekreterine havale edilmesini kararlaştırdı]*

Asım

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 22, Klasör: 28_36, Belge no: 413 (Fransızca)]

MERKEZ KOMİTESİ'NDEN DOĞU SEKRETERLİĞİ'NE
Suret.

Petrov yoldaşa.

Ferdi yoldaşın çalışmasını gözden geçirdim ve yenibaştan işlenmeden baskıya verilemeyeceği kanısına vardım. Bunun başlıca sebebi, içeriğinin neredeyse yarısının bugün bile gizli olan malumatla dolu olması. Tarihle ilgili bölümü de yeniden işlemek gerekiyor. Çoğu zaman birbiriyle çelişen bir dizi tespitin yanı sıra, Ferdi yoldaşın Türk toplumunun gelişme tarihini böylesine süratle dolaşmasını anlamak tamamen imkansız. Bu önemli soruna o çok az yer (2-3 sayfa) ayırıyor ve hemen Kemalistlerin yürüttüğü faaliyetlere geçiyor. Kemalistlerin çalışmalarını açıklarken Ferdi yoldaş ulusal kurtuluş savaşının nasıl başladığına ve yaşadığı ana aşamalara (hiç olmazsa kısaca bile) kesinlikle değinmeden derhal Şeyh Sait isyanına (Mart 1925) atlıyor, o zamandan itibaren Kemalizm'in tamamen kapitalizme yöneldiğini ilan ediyor ve "o andan sonra tek devrimci girişimi" (s. 10) olmadığını ekliyor. Kemalistleri değerlendirme bakımından bunun hiç de inandırıcı ve yeterli olmadığı açıkça ortada. İşçi sınıfının önemi, rolü, sosyal yapısı ve politik hareketine ilişkin bölümde Ferdi yoldaş sırf genel ifadelerle yetiniyor. Bu konuda neredeyse hiç istatistik bilgiye başvurmuyor. Ferdi yoldaş veri kullanmadığı için, kaleme aldığı üç ana bölümde ele alınan sorunlar hakkında (ana hatlarıyla bile) somut bir tablo çizmek olanaksız. Büyük yanlışlar var. Örneğin, Ferdi yoldaş sendikalarda örgütlü işçi sayısının 7 bin kadar olduğunu, bunların dörtte birinin komünist partisinin etkisinde bulunduğunu (ki, bu yanlıştır), bir o kadarının da sosyal hain Menşeviklerin etkisi altında olduğunu belirtiyor. Menşeviklerin, sosyal hainlerin, üstelik (sendikalarda örgütlü) birkaç bin işçiyle birlikte nereden çıktığını, anlaşılan, yalnız Ferdi yoldaş biliyor. Bizim bildiğimiz ise hep: Türkiye Komünist Partisi'nin zayıf olmasının sebeplerinden biri, karşısına çıkıp savaşarak ideolojik netlik kazanacağı ciddi bir düşman, sosyal demokrasi olmamasıdır dendiği, ama şimdi birden ... Menşevikler ortaya çıkıverdi.

Doğrudan komünist partisinin tarihiyle ilgili bölümde o kadar çok gizli bilgi var ki, bunların hiçbiri legal bir yayında kesinlikle basılmamalı. Bu işin biçimsel tarafı. Oysa işin fiiliyatına gelince, orada o kadar yanlış var ki, doğrusu, Ferdi yoldaşın bu hatayı nasıl yapabildiğine şaşıyorum. Çünkü, herkesin

bildiği şu ki, tam da parti özellikle güncel konularda kendini göstermesi gerektiği bir dönemde hiçbir şekilde bunu yapmadı. Oysa Ferdi yoldaş sonuçlar bölümünde üç sayfa boyunca boyuna partinin sözde süper dayanıklılığına ve uyguladığı rotaya övgüler yağdırıyor. Ferdi yoldaşın kendisi bu bölümde ele aldığı konularda belki gerçekten de doğru tutum almış olabilir. Ama, buradan hareketle onun bu çizgisinin parti tarafından uygulandığı sonucuna varılabilir mi? Sanırım, Ferdi yoldaş böyle düşünmüyor, çünkü parti bütün bu dönem içinde tamamen faaliyetsizdi, neredeyse yoktu. Ferdi yoldaş bu çalışmasında Doğudaki ulusal devrimci hareketin gelişmesini önemli ölçüde etkilemiş bulunan bizim 1905'imizden tek söz bile etmiyor, broşürde Ekim Devriminden ve onun Yakındoğu devrimci hareketindeki rolünden hiç bahsedilmiyor. Broşürün başlığı içeriğine uymuyor, yalnız Türkiye'den söz ediliyor. Oysa, Türkiye'de ve Yakındoğu Ülkelerinde Komünist Hareketinin Tarihi başlığını taşıyor. Komsomol'un adı bile geçmiyor. Benim kayıtlarım kısaca bundan ibaret.

Yoldaşça selamlarımı sunarım
(Maks) *[Merkez Komitesi].*
24.III.1927

[Rusya Devlet Sosyal Siyasal Tarih Arşivi (RGASPİ), f. 495, op.154, d. 296, (Rusça)]

SEKA İÇTİMAI
M.K.'nin 26 Mart 1927 Tarihli Celsesi

Süleyman, Asım, Rıza, Demir, Gündüz, Yahya, Refet yoldaşlar hazır bulunmuştur.

1 – Gündüz yoldaşın Ankara'daki faaliyeti hakkındaki şifahi raporu dinlendi. Münakaşanın devamında bu raporun Ankara'nın içtimai ve iktisadi vaziyetinin tahlili ile tamamlanarak yazılı tanzim edilmesine karar verildi.

M.K. Gündüz yoldaşın bizim teşkilat platformunu muvaffakiyetle tatbik ettiğini, böylece Ankara şubemizin tamamen yeniden teşkilatlandırıldığını, ve pasif unsurlardan temizlenerek daha genç ve daha faal başka unsurlarla takviye edildiğini hoşnutlukla müşahade etmektedir

Ankara komitesi kâtibi bayramda İstanbul'a varmalıdır. Bu vesileyle onunla temasa geçilecek, ve ona 1 Mayıs ve diğer teşkilat meseleleri hakkındaki talimatlar verilecektir.

Gündüz yoldaş idareci olarak İstanbul komitesine tayin edilmiştir.

2 – Bir sonraki celseye, kısa zaman önce gelen K.E murahhasının davet edilmesine karar verildi.

Asım

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 22, Klasör: 28_36, Belge no: 413-414 (Osmanlıca)]

VEDAT NEDİM'DEN ŞEFİK HÜSNÜ'YE MEKTUP

2 Nisan 927

Azizim Tayfur!

Tavariş *[yoldaş]* murahhas *[delege]* teşrif ettiler! Kendisiyle iki kere görüştüm. Birinde Hamdi, Demir, Ömer yoldaşlar da vardı. Bu akşam SeKa içtimaına o da gelecek.

Çok iyi oldu ki böyle mesul biri geldi. Şimdi ne kadar faal olduğumuz anlaşılabilecek! Yalnız inşallah bu herif kendisi yükselmek için evvela olanı fena göstermek ve sonra kendi müdahaleleri neticesinde parlak göstermek isteyecek kadar düşkün değildir!

Bu yoldaşı vilayet komitesinin, gençliğin, muhtelif büroların içtimalarına da iştirak ettireceğiz. Bugün SeKa içtimaından evvel Politbüro'nun içtimaı var. Onda da bulunacak. Para derdini o da anladı ve telgraf çekmeğe karar verdi. İsraf yoktur, ihtiyaç vardır. Birçok ihtiyaç mesela şimdi Nuri işsiz. Kendisine yardım etmeyecek miyiz? Etmiyoruz, çünkü edemiyoruz.

Ömer parasız. Vermeyecek miyiz? Aydemir işsiz. Rıza işsiz. Bütün bu arkadaşlar partinin yardımına muhtaç bir mevkidedirler.

Bu mektupla Haygits geliyor. O size daha mufassal izahatta bulunur. Gözlerinizden öperim.

Süleyman

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 03_08, Belge no: 458 (Osmanlıca)]

SEKA İÇTİMAI
M.K.'nin 2 Nisan 1927 Tarihli Celsesi

Süleyman, Yahya, Refet, Salih, Demir, Gündüz, Rıza, Asım yoldaşlar hazır bulunmuştur. K.E murahhası da mevcuttur.

1- Murahhas, mesul olduğu talimatları nakleder – Asım tercüme etmektedir.

Bu talimatlar şunlardır:

A - Viyana Konferansı kararlarının neşredilmesi

Yalnızca teknik müşkülatın şimdiye dek imkan vermediği bu neşriyatın yapılmasına karar verildi. Neşredilmemiş olmakla beraber bu kararlar daha evvelden mesul militanlara tebliğ edilmişti.

B – Fırka bülteninin kapağının üstünde yer alan T.K.F. harflerinin altına "3. Enternasyonal'in Seksiyonu" kelimelerini ilave etmek.

Kabul edildi.

C – Halk Fırkasına birkaç mesul azayı sokmak

Bu nokta uzun bir münakaşaya vesile oldu. Umumi olarak, M.K.'nin bütün azaları bu taktiğin ameleler tarafından anlaşılamayacağında ve fena bir tesir hasıl edeceğinde ısrar ettiler. Yalnızca Halk Fırkasının bize sempatisi olan unsurları üzerine tesirde bulunarak sol temayüllerin tebelluruna yardım edebileceğimiz ve bu temayülleri yönetebileceğimiz vuzuha kavuştu. Halk Fırkası dahilindeki fikir cereyanlarını yakından takip etme mevzuunda mutabık kalındı. Aynı zamanda, daha sonra yoldaşlarımızdan birinin bu fırkaya sokulması düşünülecek.

D – Fırka için, köylü meselesiyle sistematik olarak meşgul olma zarureti

Bu ihtiyacı uzun zamandır hisseden fırka, köylülükle temasa geçme imkanına sahip teşkilatlarına talimatlar vermişti. Hatta Adana şubesi, son konferansında bu meseleyle hususi olarak meşgul olmuştu.

E- Bütün mesleki teşkilatlarda fraksiyonlar teşkil etmek

Bütün şubelerimiz uzun zamandır bu talimatı tatbik ediyorlar.

F- Amele cemiyetlerine hükûmetin nüfuz etmesine karşı kesif mücadele

Hükûmetin amele siyaseti, amele sınıfını devlet memuru vaziyetine indirmeye dayanmaktadır. Şimendifer ve inhisar ameleleri böyle telakki edilmektedir. Halk Fırkası emekçilerin teşkilatlanmasına açık şekilde karşıdır. Eski Rus-

ya'daki gibi hükûmet menşeli bir uvriyerizm bizde olsaydı, bunu bir saadet telakki ederdik. Bugünkü şiarımız amelelerin müstakil bir şekilde teşkilatlanmasıdır. Hükûmetin, burjuvazinin teşkilatlanmasını teşvik edip amelelerinkine mani olan siyasetini protesto ediyoruz.

2 – 1 Mayıs komisyonunun kararları okundu ve tasdik edildi. Bütün vilayetlere tebliğ edildi.

3 – Profesyonel komisyonun, fabrikalarda faaliyetleriyle kendini gösteren genç unsurlardan müteşekkil hücrelerin fırkanın nüfuzunu tevsi etme hedefiyle teşkil edilmesi gerektiğini ifade eden bir kararı tasdik edildi. Böylesi unsurların fırkaya kazanılması için muallimler tarafından hazırlanmaları da tasdik edildi.

Bu usülün tatbikine tramvay ameleleri arasında başlanacaktır. Bu sendikanın katibi olan Osman yoldaş davamıza kazanıldı. Tesiri altındaki amelelerle bir amele hücresi teşkil etmekle kendini mükellef kıldı.

Asım

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 22, Klasör: 28_36, Belge no: 414-416 (Fransızca)]

POLİTBÜRO İÇTİMAI
Şark Kitabetine

SeKa'nın Politbüro'su Ömer yoldaşın teklifi üzerine matbaa meselesine bir içtimaını hasretmiştir.

Bu içtimada bu mesele uzun boylu müzakere edilmiş ve âtideki mukarrerata vasıl olunmuştur:

1 – Matbaanın hariçte tesisi emniyet ve intizam itibariyle hiç şüphesiz ki daha muvafıktır.

2 – Fakat Türkiye dahilinde de gizli bir matbaa tesisini SeKa deruhte edebilir.

3 – Bunun tahakkuku için muhakkak şehir haricinde bahçeli küçük bir evin satın alınması zaruridir.

4 – Bu satın alma ameliyesini deruhte edebilecek bir adamımız vardır.

5 – Hâl-i hazırda yoldaşlarımızdan iki mürettip de mevcuttur.

6 – Bunların yanına bir de kadın ilhak etmek icab eder ki bunu da bulabiliriz.

7 – Bir evin satın alması, matbaa makine ve hurufatının tedariki için 2 – 3 bin dolara ihtiyaç vardır.

8 – Sonra her ay da muntazaman bu işle uğraşacak asgari beş kişinin iaşesini temin etmek icab eder.

9 – Bu şerait temin edildiği takdirde T.K.P.'nin de memleket dahilinde gizli bir matbaası olabilir.

Süleyman

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 27, Klasör: 34_36, Belge no: 435 (Osmanlıca)]

SEKA İÇTİMAI
M.K.'nin 10 Nisan 1927 Tarihli Celsesi

Asım, Refet, Rıza, Gündüz,Salih, Demir ve İcra Heyeti murahhası hazır bulunmuştur. Süleyman Edirne'ye gitmişti. Yahya da hastaydı.

1 – Teşkilat bürosunun raporu mütalaa edildi.

Fırkanın aza sayısı artmıyor. Kadrolarımızı tevsi etme zaruretiyle karşı karşıyayız. Hücreleri fabrikaların dahiline nakletmeye, sanayi merkezlerinde çalışmayı teksif etmeye ve bu hedefle teşkilat komisyonuyla profesyonel komisyonu beraber çalıştırmaya karar verildi.

Hücre azalarının içtimalara müdavemetini teşvik etmek gayesiyle ajitasyon komisyonunu daha faal kılma zarureti zuhur etti.

İrtibat hizmetini daha muntazam kılmalıyız. Bu hedefle, hususi olarak bu emele mahsus maddi bir yardım talep edilmesine karar verildi.

Gündüz ve Salih yoldaşlar teşkilat komisyonuna gireceklerdir.

2 – Fırkanın gelecek seçimdeki tavrı:

Müttefikan, seçimlerden ajitasyon hedefiyle istifade etmeye karar verildi. Halk Fırkasının burjuva karakteri gitgide tebellur ediyor. Amele sınıfının kendi menfaatlerini birkaç müstakil amele mebus ile müdafaa etmesi gerektiği şiarını ileri süreceğiz. El'an yürürlükte olan seçim kanunu ile, seçimlerde muvaffak olmanın hiçbir yolu yoktur. Ancak bu kampanya amele sınıfının siyasi şuurunun gelişmesine muhakkak ki çok yardımcı olacaktır. Bu esaslar mucibince, fırka amele teşkilatlarıyla temasa geçecek ve amele namzetler tayin edecektir.

3 – Refet yoldaş, tütün ameleleri arasında bir grup sempatizan vasıtasıyla süren faaliyetimizi izah etti. "Vakit" gazetesinin bu mesele hakkındaki makaleleri bizim yoldaşlarımızdan ilham almıştır. Erkek ve kadın ameleler arasındaki rekabeti ortadan kaldıran biziz.

Sendika komisyonunun faaliyetinin kifâyetsizliği bir kere daha tesbit edildi. M.K. ona en kısa zamanda bir faaliyet planı hazırlamasını emretti.

4 – Samsun şubesinin raporu okundu.

5 – Kontrol Komisyonunun kararları:

1/ İsmail yoldaş muhalefetçi tahrikatına devam ettiği için bir kere daha kınandı. İstanbul'da tutuldu ve matbuat komisyonunun emrine verildi. Onun

yerine Adana'ya Fahir yoldaş gönderildi.

2/Sabri yoldaş Samsun'u izinsiz terkettiği için kınandı. Yalnızca irtibat hizmetiyle mükellef olmasına rağmen teşkilat işlerine de karışmış olması ve sirtrika çevirmiş olması bir hata olarak kaydedildi. Vereme yakalandığını teyit ettiği için, M.K onu tedavisi için Kırım'a yollamayı teklif etmektedir.

6 – M.K bir kere daha tahsisatımızın muntazaman yollanmasını talep etmektedir.

Asım

Matbuat meselesi hakkında karar

Şüphesizdir ki, emniyet ve intizam sebepleri dolayısıyla, fırkanın matbaası memleket dışında tesis edilmelidir. M.K bu hususta müttefiktir.

Ancak İcra Heyeti gizli bir matbaanın memleket dahilinde teşkil edilmesinde ısrarlıysa, fırka bu istikamette bir teşebbüste bulunabilir. Ancak, bu büyük bir masraf iktiza eder. Bir ev satın alma mecburiyetindeyiz. Tek başına böyle bir binanın satın alınması 2 veya 3 bin dolar icap ettirir. Hurufatın ve makinaların fiyatı ve asgari 5 kişinin daimi maaşı da ayrı hesaplanmalıdır.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 22, Klasör: 28_36, Belge no: 416-419 (Osmanlıca)]

ŞEVKET SÜREYYA'DAN NÂZIM HİKMET'E MEKTUP

10 Nisan 927
Şaire

Can kardeşim,

Hasretlerle hepinizi kucaklar, hepinizin gözlerinizden öperim. Seni adeta her gün gelecek diye bekliyoruz. Fahri'yi de aynı suretle gözlüyoruz. Küçük'ün avdetini imkân nispetinde tehir ediniz. Hatta en sona bırakınız. Mazhar'ın hatt-ı hareketi tabii sizin avdetinizin vereceği neticeye bağlıdır. Hatta ben şahsen bütün arzularına rağmen onun, sonuna kadar tehlike haricinde kalmasına taraftarım. Zemini sağlam görmüyorum. Resmi temayülatın su-i niyetine de eminim. Diğer taraftan hepimizin bildiği zaruretlerle göz göre göre en basit konspirasyon kaidelerini bile çiğnemeye mecbur oluyoruz. Bunun saiki bizim fuzuli cüretlerimiz değil. Tekrar ediyorum ki şeraitin hakim zaruretleridir. Eskiye nisbeten muhitimizde yüz misli fevkaladelik olduğu halde eski çalışma şekillerimize göre yüz misli daha fazla her an materyaller kaptırmak ihtimali içindeyiz. Hülasa demek isterim ki teneffüs ettiğimiz havayı bile bize çok görenler ve bize diş bileyenler, kendileri için müsait sayacakları ilk fırsatta bize yine vahşi hamlelerini tekrar etmekten çekinmeyeceklerdir. Vakıâ siz belki "bundan basit bir hakikat olur mu? Bunları yazmanın sebebi ne?" diyeceksiniz. Fakat ben bunları söz arasında ve tamamiyle "teknik" bir nokta gibi işaret ediyorum. Kendimin değil, kendimden daha faydalı saydığım başkalarının muhtaç olacağımız emniyet ve selametleri için bu bir iki satırı karalamayı faydalı gördüm. Ümit ediyorum ki siz de bunları öylece telakki eder, her hangi bir zaaf ve yılgınlık eseri saymazsınız!

Büyük kardeşimiz Mazhar'ın mektubunu yalnız kemal-i dikkatle okumakla kalmadım, adeta ezberledim. Tenkitlerini ne kadar sert olsalar bile yalnız ve ancak istifade etmek hırslarıyla benimsedim, istifade ettim ve istifadelerimi yalnız kendime hasretmeyerek en yakın kardeşlerimize de usûl-ü dairesinde teşmile çalıştım. Kendisine karşı hem "arkadaşlık" hem de "hürmet" mefhûmlarının da fevkinde duran gıllugışsız bir kardeş sevgisi duyuyorum. Hadisatın sadmesinden süzüldükçe kudretlenen müşterek gaye, fikir ve faaliyet bağlarıyla bağlıyım. Aynı zamanda onun mektubunu okurken içinde yaşadığı vasatın kudret ve kabiliyetleri üzerinde yarattığı mesut inkişafları da gıptalarla

müşahade ederek sevindim. Şimdi hatta biraz da lüzumsuz olan bu birkaç satırlık mukaddemeden sonra bu mevzu üzerinde daha birkaç söz söylemeye çalışacağım.

Evvela Mazhar'ın açık bir samimiyetle gayet iyi teslim ettiği gibi benim yazdığım mektup, her şeyden evvel dar bir zamana sıkışmıştı. Bende evvela ne kadar da olsa kapalı bir gûnâgûn intibalar vardı. SeKa'nın elindeki vesikalar ve bilhassa da Viyana mukarreratı ile kâfî derecede tanışmış değildim. Bütün bunlar filhakika böyledir ve böyle idi; fakat bütün bunlar yeni faaliyete karışan bir arkadaşı esaslı saydığı düşüncelerini sizinle hasbıhalden men edecek sebepler midir? Duvarların içinde olduğu gibi dışında da ilk serbest havayı tenefflüs ettiğim ilk dakika birinci düşüncem fikirlerimizin mütekabilen mübadele ve murakabesi olması sizin gibi bence de acil bir borç ve bir zaruretti, nitekim daha sonra sizden aldığımız ilk mektuplarda bizleri böyle bir hasbıhale teşvik ediyordu.

Binaenaleyh benim yazılarım kendime borç saydığım bir hasbıhal çerçevesini geçmedi. Diyebilirim ki onlardan benden başka hiç kimse haberdar olmadı. Asım bile postanın acele hareketi yüzünden onları okumaya fırsat bulamadı. Fakat siz çok şayan-ı hayrettir ki onlara SeKa'nın bir temayülü ve bir nokta-i nazarı süsü verdiniz. Teşkilat sahasındaki tek tük fikirleri serd edilmiş teklifler mahiyetine koydunuz ve (gariptir ki) fırka namına reddettiniz! Lakin iş bununla da kalmadı. Onlar Şark Şubesi mikyasında da müzakere zemini oldu ve mahkum edildiler. E tabiatıyla bu kadar dal budak salan bir davanın gürültüleri nihayet buraya da aksedecekti ve etti. O zaman SeKa hususi bir mektup yazıldığına muttali oldu. Hudud-u esasiyesini münakaşa etmek istedi. Müşkil vaziyette kaldım. Halbuki aynı günlerde, mesela burada bir çok arkadaşları gücendiren ve umumi zararlar veren bazı mektuplar hakkında siz "hususidirler, resmiyetle telakki edilmeleri hatadır!" diyordunuz. Zannederim bu noktaya bu kadar temas kâfidir...

Bu bahse girerken ben de Mazhar'ın mektubunu birkaç kısma ayırmak istedim. Fakat baktım ki müşkil, binaenaleyh gelişi güzel yazacak, tasnifinden sarf-ı nazar edeceğim. Bu mektupta öyle kısımlar var ki onlardan mutlak istifadeler ettim. Bazı davalarımızı katiyyen halleder mahiyette idiler. Mesela bizim şu klasik mesele: Memleketimizde sermayedarlık inkişafının imkânları davası. Hakikaten şimdi ben de kaniim ki, bu meşele, üstünde tevakkuf edilecek bir mesele olmayabilir ve hakikaten her türlü klasik şeraitin müsaadesizliğine rağmen burjuvazi bir taraftan yoksulların çılgınca istismarı, bir taraftan da

garp sermayedarlığında bulunması icap eden müzaheretlerle kendisine "azımsanamayacak" bir sermaye ve beynelmilel sermayedarlık ailesinde bir mevki temin edebilir. Yahut da mesela etmeyebilir. Her iki halde de bizim hatt-ı hareketimiz tıpkı Mazhar'ın gösterdiği gibidir. Sonra hiç şüphesiz memleketimiz umumiyyetle kurûn-ı vustaî *[ortaçağa özgü]* iktisadi münasebetlerin hakim olduğu bir yer değildir. Binaenaleyh Kemalizm mücadelesinin bugünkü merhalesi tam bir feodalizme karşı mücadele safhasını arz etmez. O artık tecavüzi diktatörlüğünü tesis etmiştir. Şimdi sermaye kapanını kurdu. Bu gün proletaryayı cebir ve zor ile daha fazla çalışmaya mecbur etmek, inkılap değil, hatta demokrasi isteyen en küçük hareketlerin bila-merhamet imhası onun için mesela irticanın likidasyonundan daha mühimdir.

Aynı zamanda bürokrasi, burjuvaziyi suni vesaitle yaratmıyor. Bugünkü hükûmet müessesesi bu sınıfın en kabiliyetli şahıslarıyla kendi içinden ileriye sürdüğü bizzat kendi sınıfi hükûmetidir demek iyi bir Leninist elinde Marksizm Türk şe'niyeti karşısında varacağı hakiki bir neticedir. Esasen ben bürokrasiyi hiçbir zaman mektubumda bir sınıftan müstakil mevcudiyet gibi görmedim. Vâkıâ münevverler tarihin bazı inkişaf anlarında, bilahare o sınıfın tam bir kölesi olmak için muvakkaten bir sınıfa rehberlik rolü yapabilirler demek istedim. Ve şüphesiz gayr-i kabil-i inkârdır ki Türk milli inkılabında mesela Rusya'nın yahut Çin'in aksine olarak proletarya faal bir sınıf rolü oynamadı. Halbuki uzun saltanat senelerinden tecrübe ala ala mütehassıslaşan bir Türk bürokrasisi bir asırdan beridir ki Türkiye'nin siyasi hayatında doğan ve şekilleşen burjuvazinin zaman zaman gören gözü, söyleyen ağzı ve yapan eli oldu. Bugün Türk sermayedar sınıfın siyasi hükûmet müessesesini kendi emre muntazır kollukçusu seviyesine indirmesi seyri yıldırım süratle yürüyor. Bizim "burjuva teşkilatlanıyor!" şiarımız aynen bu seyrin ifadesidir. Bir zaman bizzat lüzumlu sandığı demokrasi illüzyonlarıyla malul hükûmetin sınıfların fevkinde görünmek illetiyle az çok adilâne tertib ettiği mesai kanununa karşı bugünkü hücumlar ve aynı hükûmetin bu kanun üzerinde bugünkü ricatları da gösteriyor ki, hükûmette sermaye sahipleri gittikçe seslerini duyurabiliyorlar ve hükûmette hükûmetçiler gittikçe biçare emir kulları saflarına inmektedirler. Hatta bizim "Çıkacak mesai kanunu proletaryanın beklediği mesai kanunu değildir!", "Bu mesai kanunu değil, sa'y zincirleme kanunudur!" gibi şiarlarımız SeKa'mızın bu vetire *[süreç]* karşısındaki görüşlerini pek ayan beyan eder.

Hülasa bu mektupta çok şeyler var ki beklenilen faideyi vermiş ve mütekabil fikir murakabemizi faydalı kılmıştır.

Bir kısım istifhamlar *[belirsizlikten doğan şüphe]* da var ki onlara beni muhatap etmemeliydiniz. Hiç bir mücahidin kalbine şüphe ilga etmedim. Prensipler üzerine yapılacak münakaşalar nerelerde yapılırlar bildiğim için kafamın içerisinden kağıt üzerine koyduğum fikirler ve görüşler –doğru yanlış– o gün bugün ancak sizin ve benim aramızda kaldılar. Nihayet yılgınlık kelimesini o kadar da çok kullanmamalı. Serbest bırakıldığım güne nazaran bugün daha cesurum dersem yalan söylemiş olurum. Fakat kendi hayatı namına yılgınlık duyanları bugün safımızda görmüyorum. Benim endişelerim her gün biraz daha çetinleşen yolumuzun hergün biraz daha koyulaşan karanlıklar içinde istikametini kaybetmemek için duyduğum müthiş azaplar ve endişelerdir. Gittikçe kuduran burjuvazinin her adımda ika ettiği akla gelmez engelleri önünde hareket yolları ve usulleri bulmağa mecburuz.

Proletarya sınıfının sınıf olarak inkâr edildiği, gittikçe müstahdemleştirildiği, en basit manasıyla mutalebat hakkının bizzat "birlik"lerin kanun harici telakki edildiği bir ülkede hiçbir staj geçirmemiş bir sınıfı siyasi şuura ve siyasi mücadeleye celb etmek işi, orijinal çalışma şekilleri istiyor arkadaş!

Temenni ederim ki yarın en mühim noktalarda benim serd ettiğim müşkilât tedbirlerine gelmeğe mecbur olmayalım. Ben bütün ruhumla bizzat kendi tekliflerimin aleyhine rey veriyorum. Fakat mesela merkezde mesul arkadaşların, vilayetlerde katiplerin selahiyetlerini arttırmak denince, ben bu karara bir çok düşünce ve müşahedelerden sonra geldim.

Sonra mesela bir "illegal gazete" denince bunun hakkında o kadar çok şeyler söylemiş ve yazılmıştır ki; onun lüzum ve vücuduna karşı itiraz etmek insanı ya cehalet yahut ahmaklıkla itham ettirir. Fakat ona karşı bile kuyûd-ı ihtiyatiye ihtimali serd ederken ben düşeceğim çukuru bilmiyor değildim. Lakin haydi buyurunuz. İşte biz müttefikan sizin teklifinizi kabul ettik: Kahrolsun gazetesizlik! Kahrolsun bülten! Yaşasın illegal gazete!... Haydi şimdi bize illegal gazeteyi veriniz!

Okunmasını tekrar tekrar tavsiye ettiğiniz Viyana mukarreratı hilafına bize neşriyat sahasında "bir tek satırla" dahi müzaheret etmiş değilsiniz! Altından kıymetli vakitlerinizi yalnız şahsi inkişaflarınız yolunda yahut bizi enterese etmeyen işler, oyuncaklarla israf ettiniz! Hani kitaplarınız? Hani matbuanız? Berkeley'in, Bacon'un senin olsun! Bize bin bir çeşit müşkilat içinde kırk yılda bir bir araya gelebilen, getirilebilen üç işçiyi bir saat meşgul edecek on altı sahifelik bir "Palit Gramot"[12] ver!

[12] *Palit Gramot (Rusça): Siyasi eğitim için çok temel bilgiler içeren yayın.*

Fakat biliyor musun ki burada "neşriyat" deyince yedi iklim dört bucakta, bunun için bağrışan arkadaşlar tam bir buçuk sene safi (?) karbon teneffüs etmiş ve sinirleri gerile gerile artık çatlamak derecesine gelmiş, bir arkadaşın dimağından çıkacak tuluatı bekliyorlar!

Halbuki sen bize yazılar yazmak değil, mesela istediğim bazı kitapları bile göndermedin. İnkılâpçı olmak belki bir iştir. Matlub olan inkılâpçı olmak değil, inkılâp için çalışmaktır!

Türk iktisat ve siyasetinin bugünkü veche ve temayülleri hakkında tezler hazırlıyoruz. Başkaca yazacak bilmem ne var? İşte hep bildiğiniz şeyler. Umumi dertler. Gelelim hususi derdimize. Evvela bana acele şu kitabı ve bu vadideki diğer kitaplar varsa onları acele gönder:

1-Narodnaya Hazyastiva[13] Birinci, ikinci cilt. Rubin ve Kabo (?) (aceledir)

2-Lenin Külliyatının Hülasası – galiba dört cilttir.

Bu kitaplardan başka isteyeceğim bir şey yok. Yalnız sen mektepten filan maaş alıyorsan bana ne yap yap para gönder. Bin bir çeşit ihtiyacatla karşılaştım. Elime para hiç kâfi değil. Bir sürü de borçlar yaptım. Zaten biliyorsun bu parasızlık benim müzmin derdim. Diğer taraftan da rahatsızım. İstirahat edebilmek için senin gelmeni bekliyorum. Sonra Hikmet'in adresini öğren yaz. Hülasa bu tavsiyelerimi de ümid ederim ki bu sefer kulak arkası etmezsin! Hepsinin acele yapılmasını bekliyorum.

Çok çok selamlar, muhabbetler vesaire vesaire...

(İmza)

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 22, Klasör: 28_36, Belge no: 508-513 (Osmanlıca)]

13 *Narodnaya Hazyastiva (Rusça: Narodnaya Hozyaytsivo): Halk iktisadı*

SEKA İÇTİMAI

SeKa İçtimaı
10 Nisan 927

İçtimaa Süleyman, Rafet , Rıza, Demir, Gündüz, Salih, ve Vasfi yoldaşlar iştirak etmişlerdir. Ömer yoldaş memlekete avdet ettiği için, Yahya yoldaş rahatsızlığından içtimada bulunmamışlardır.

I – Teşkilat Büro'sunun raporu dinlenmiştir. En son istihbaratımıza nazaran partimizin kuvveti şöyledir:

İstanbul	45
Adana	28
İzmir	15
Ankara	15
Samsun	3
Balya	3
Trakya	5
Trabzon	5
Bolu	2
Gemlik	15
Eskişehir	2
	138

Bunun iki misli de sempatizanımız vardır.

Kadromuzu tevsi etmek *[genişletmek]* lüzumu karşısında yeni hücrelerin fabrika içine nakli ve bilhassa sanayi merkezlerindeki faaliyetin teşdidi ve bunun için Prof ve Org Büroların müştereken çalışması karargir olmuştur.

Hücrelerin içtimalara alakasını tezyid için ajit-prop'un daha ziyade faal olması lüzumu tebeyyün etmiştir *[aşikar hale gelmiştir]*.

İrtibat işlerinin daha muntazam bir hale ifrağı *[yola sokma]* lüzumu anlaşılmış, bunun için de "punkt" *[nokta]* teşkilatı için lazım gelen maddi muavenetin ricası kararlaştırılmıştır.

Teşkilat Bürosu Nuri ve Salih yoldaşlarla takviye edilmiştir.

2 – Önümüzdeki intihabata karşı partinin vaziyeti intihabattan bir ajitasyon vasıtası olarak istifade olunması müttefikan karargir olmuştur.

Halk Fırkasının burjuva karakteri gittikçe tebellür etmektedir *[billurlaşmaktadır]*.

Amelelerin de haklarını müdafaa edecek birkaç mebusa ihtiyacı olduğu şiarıyla müstakil amele namzetleri öne sürülecektir. Bugünkü intihap kanunuyla muvaffak olmamız imkan dahilinde değilse bile bunun amele sınıfının şuurlanmasına doğru kuvvetli bir adım olacağı şüphesizdir.

Bu prensipler dahilinde alakadar amele teşkilatlarıyla temasa geçilecek ve amele namzetleri tespit olunacaktır.

3 – Refet yoldaş tütün amelesi arasında mevcut unsurlarla mümkün olan tesirlerimizi izah etmiş ve Vakit gazetesindeki izahatın bizim tesirlerimizle vaki olduğunu, yalnız kadın ve erkek amele arasına koyulan farkı reddettiğini beyan etmiştir.

Prof büronun faaliyetsizliği bir kere daha tespit edilmiş, prof tezlerinin süratle ihzarı lüzumu bir kere daha ihtar edilmiştir.

4 – Mesrur yoldaşın Samsun raporu okunmuştur. Bu raporların kopyasını çıkartmak biraz asîr *[zor]* olduğu için takdim edilemiyor. Neşriyat tekniğimiz daha mükemmel bir hale ifrağ edildiği takdirde raporlar gönderilecektir.

5 – Kontrol Komisyonu'nun kararları: 1) İsmail yoldaş hakkında verilen karar: Şahsına ait olan ihtarın vilayet komitesine teşmili bir hatadır. Bunu İsmail yoldaş da itiraf etmiştir. İsmail yoldaş muvakkaten merkezde neşriyat bü-

rosu emrinde çalışacak ve bundan sonra yine Adana vilayetine iade edilecektir.

Adana vilayet komitesinin emrine Fahri yoldaş gönderilmiştir.

2 – Sabri yoldaş hakkında alınan karar: Samsun'dan izinsiz kalkıp (?) gelmesi takbih edilmiştir. Samsun teşkilatı içinde dedikodu ihdas etmesi ve yalnız punkt işleriyle muvazzaf olduğu halde teşkilat işlerine müdahale etmiş olması da birer hata olarak tespit edilmiştir. Ciğerlerinden mustarip olduğuna dair aldığı doktor raporu nazar-ı itibare alınarak kendisinin mümkünse Kırım'da tedavi edilmesine Harici Büro'nun tavassut etmesi münasip görülmüştür.

3 – Salih yoldaşın para meselesi de şöyle bir karara rabt edilmiştir: Köyde sarf ettiği 332 lira partiye borcu olarak kabul edilmiştir. Elindeki paranın derhal partiye iade edilmemesi çok mühim bir hata olarak tespit edilmiş; mamafih Salih yoldaşın izahatı esbab-ı muhaffife olarak makbul görülmüştür.

4 – Bütçemizin derhal gönderilmesi lüzumunu bir kere daha arz ederiz.

Süleyman

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29 Klasör: 03_08, Belge no: 461-464 (Osmanlıca)]

PALYA'DAN KOMİNTERN'E RAPOR

10 Nisan 1927
No. 42.
Himikov *[Komintern ?]* yoldaşa.

Sayın yoldaş.

Maks'ın *[MK]* çalışmaları hakkında en iyi değerlendirme olabileceği düşüncesiyle ekte size İzmir'den aldığımız bir mektubun Rusça çevirisini iletiyorum. Maks *[MK]* 3 ay boyunca taşralı yoldaşlara bir kez cevap vermedi, direktif göndermedi, onlarla doğrudan bağlantı kurmaya bile çalışmadı. Oysa, bu arada, oradaki grup birçok işletmeyle doğrudan bağlantı kurdu, ama maddi kaynaklardan, politik yönetimden yoksun bırakılan bu grup, elbette ki, gereği gibi faaliyet yürütemiyordu. Taşralı yoldaşlar Maks'a *[MK]* karşı ateş püskürdüğüne göre, ne yazık ki, onun bunu hak ettiğini kabul etmek gerekir. Maks'ın *[MK]* orada son toplantıya katıldım. Toplantıda Aydınlı yoldaşların yazılı raporu ele alındı. Orada bir sohbet [konferans] olmuş ve Maks *[MK]* görevini ihmal ettiği için yerle bir edilmiş.

Gerçi Maks *[MK]* benim gelişimi selamlıyor görünse de, eğer gerçekten bir faaliyet varsa, çalışmaları iyileştirme işi bana yüklenmemiş gibi, gelişimden korkuyor. Eğer yaptıklarıma hizmet denebiliyorsa, Maks *[MK]*tüm hizmetlerimi peşinen karalamaya (Ferdi'ye mektubundan anlayacağınız gibi) acele ediyor. Hemen belirtmeliyim ki, ben Maks'a *[MK]*ta baştan buradaki işimin niteliğini bildirmiş, bunu görüş ve tavsiyeleri kendisi için kabulü zorunlu olmayan bir kişinin enformasyon toplama ve arabuluculuk yapması olarak değerlendirmiştim. İzmirli yoldaşın mektubu Maks'ın *[MK]* Grigoryaşa ve K. *[TKP]* gibi hiç sayılacak bir kuruluşu bile yönetmekten aciz olduğunu her şeyden daha açık ortaya koyuyor.

Bütün görüşme ve toplantılarda gündemin ana konusunun para olması, özellikle yeni gelen biri üzerinde oldukça üzücü bir etki yapıyor. Ben Maks'a *[MK]* gelir gelmez para işini kurcalamaya başladı. Her toplantı (ben ikisine katıldım) boyuna tekrarlanan para sorunuyla başlıyor, para sorunuyla bitiyor. Maks'ın *[MK]* "gençleştirme" ameliyatına ihtiyacı var, çünkü kendisinde yaşlılık bunaklığının bütün işaretleri mevcut.

Ben Maks'ı *[MK]* Grigoraş ve K.'nın *[TKP]* açılacak sergisine *[kongre]* platform teşkil etmesi gereken programı hemen yayınlamaya ikna etmeyi an-

cak çok çaba harcayarak başarabildim. Ama yine de bunun yapılacağından tam olarak emin değilim. Maks *[MK]* Klimohin'in *[Doğu Şubesi]* ısrar ettiği bütün şartları (şirketin adının tam olarak söylenmesi vb.) kabul etmiş gibiydi, ama mutlaka: "Eğer para olursa" diye ekliyordu.

Ben Maks'ın *[MK]* verdiği sözlere pek güvenemiyorum. Elimde beni onun vaatlerinin dürüstlüğüne kuşkuyla bakmaya zorlayan olgular var. Örneğin, 1-ci Bayramda *[1 Mayıs]* Maks'ın *[MK]* şöyle sloganlar hazırlaması konusunda anlaşmıştık: 1/ Çin'e müdahaleye karşı; 2/ emperyalizme karşı; 3/ uluslararası işçi dayanışması için; ve daha birçok ekonomik taleple ilgili görüş birliğine varmıştık. Oysa ben tesadüfen öğrendim ki, Maks'ın *[MK]* bizim yardımımız sayesinde İzmir'e gönderdiği mektupta, yukarıda sözü edilen politik taleplerden hiç birine yer verilmemiş. Maks *[MK]* o kerte korkak ki, bu gibi masum sloganları bile yükseltmeye cesaret edemiyor. Üstelik bizim önceden hep birlikte bir dizi genel politik talebi oybirliğiyle belirlemiş olmamıza rağmen. Şu günlerde ben tekrar Maks *[MK]* ile birlikte olacağım ve önceki toplantıda kabul edilen bütün sloganların yayınlanması için kesinlikle ısrar edeceğim (umarım, beni bu konuda desteklersiniz). Milliyet ve İkdam gazeteleri bile Çin devrimine tam sempati ruhunda başyazılar yayınlarken, "Çin'den elini çek!" sloganının ne sakıncası var ki, Teali bu sloganı yükseltemesin!

Biliyorsunuzdur ki, yakında Meclis dağıtılacak ve iki ay sonra erken seçime gidilecek. Polisin çizdiği şartlar çerçevesi içinde seçimlerden ajitasyon için yararlanmak üzere daha şimdiden hazırlık önlemleri almak gerektiğini Maks'a *[MK]* hatırlattım. Yakın bir zamanda Maks'ın *[MK]* orada yapılacak toplantıda benim önerim üzerine seçim sorunu görüşülecek. Bana kalırsa, tamamen kanunlar çerçevesinde kolektif dilekçe vasıtasıyla, Ankara'ya heyet gönderme yoluyla ve başka yöntemlerle Teali Meclis'te yer ayrılmasını talep edebilir. Yığınların rahatlıkla oy verebileceği bir (bizim) işçi, sevilen bir sendikacı aday gösterilebilir. Halk Partisi'nin bu adayı reddetmesi pek önemli değil. Önemli olan, Teali'nin Meclis'te temsilcisi olmasını istemesi sorunu etrafında (nitekim, Teali açık, legal çalışıyor) yığınların dikkatini çekebilmemiz ve ajitasyon bakımından, kuşkusuz ki, bir yatırım yapabilmemizdir.

Hükümet 10 saatlik işgünüyle ilgili kanun tasarısını onayladı. Bu kanun tasarısı çalışma koşullarını ağırlaştırıyor, çünkü kimi işletmelerde işçiler 9 saat çalışıyor. Teali yığınlar arasında bu temelde kapsamlı bir ajitasyon çalışması yürütebilir. Bu konudaki talimatlarınızı bildiriniz. Seçim konusu Maks'ın *[MK]* elinde henüz tartışma düzeyindeyken sizin kararınızın bir an önce elimize geçmesi iyi olur.

Şevket ve Cevat ile görüşebildim. Şevket gerçekten de Halk Partisi'nin po-

litikasını ilerici bir partinin politikası olarak tamamıyla savunmaya yönelik bütünüyle zararlı bir sapma sergiliyor. Kendisi bu sapmayı gidermekte olduğunu iddia ediyor. Şevket çok gerilerde kalmış, az okuyor, hapis ona da belirli ölçüde ağır damgasını vurmuş. Oysa, bu arada o politbüro üyelerinin en aktifi ve en akıllısı.

Cevat bir "işsiz". Ondan az yararlanılıyor. Hâlâ kendisine bir eylem programı verilmemiş. O çalışmak istiyor, ama çocuklar onu "kör hatta" tutuyor. Cevat'ın görüşüne göre, gericiliğin ekmeğine yağ süreceği için dörtlü sloganı yükseltmek uygun değildir. Gericilik geri kalmış yığınların memnuniyetsizliğini eski düzeni diriltme emellerine alet edebilecektir. Gerçekten de çok memnuniyetsizlik birikmiştir. Vergilerin ağır yükü, İstiklal Mahkemesi, din karşıtı reformlar, kadınlara eşit hak gelişmeleri, fesin kaldırılması vb., demokratik özgürlüklerin olduğu ortamda gericiliğin uşakları tarafından Cumhuriyete karşı kullanılabilir. Cevat taleplerimizle gericiliğe hizmet etme endişesi taşıyor. Onunla bu konuyu uzun uzadıya tartıştım. Kendisine şunu kanıtlamaya çalıştım ki, sosyal ve ekonomik sloganlarla desteklenmemiş "temiz" politik sloganlar ortaya atmak zararlı olabilir. Ama, eğer güçlü bir yumruk halinde teşkilatlanabilir ve Kemalistleri kapsamlı bir toprak reformu uygulamaya, işçi sınıfına örgütlenme hakkı vb. tanımaya zorlayabilirsek, yığınlar gericiliğin peşinden gitmeyecek, Kemalist cumhuriyeti destekleyecektir.

Gerçi Cevat benim bu görüşümü kabul etti, ama ben yine de şunu belirtmeliyim ki, Türk yoldaşlar söze gelince rahatlıkla kabul ediyor, ama verdikleri sözü uygulamakta hiç istekli görünmüyor. Onları harekete getirmek için düzenli ve inatçı çalışma yürütmek gerekiyor. Bir şiir yazmak *[bildiri çıkartmak]* gerektiğine işaret ettiğinizde hepsi birden ("sağcılar" da, "solcular" da) ve hep bir ağızdan şöyle sitem ediyor: "Siz Grigoryaşa ve Ko.'yu *[TKP]* başsız bırakmak istiyorsunuz. Şiir yayınlanır yayınlanmaz ya da bültenlerde, "neftte" şirketimizin yaftası aynen gösterilir gösterilmez, hepsi "yurtdışına gidecektir".

Dikkatli davranmak, uyanık olmak, her adımı tartmak gerektiği aynen kabul edilebilir, ama Klimohin'in *[Doğu Şubesi]* ısrar ettiği en basit talepler karşısında böylesine rezilce davranış asla kabul edilemez.

Franko-port *[ilk çeyrek yılın parası]* işini hızlandırınız. Maks'a *[MK]* bizim depodan 30 kilo koyun derisi *[dolar]* ödünç vermek zorunda kaldım.

Selamlar.
Palya. /İmza/.

[4/III ... – 500 ruble
16/IV... – 500 ruble]

İsmail Hüsrev (Tekin)

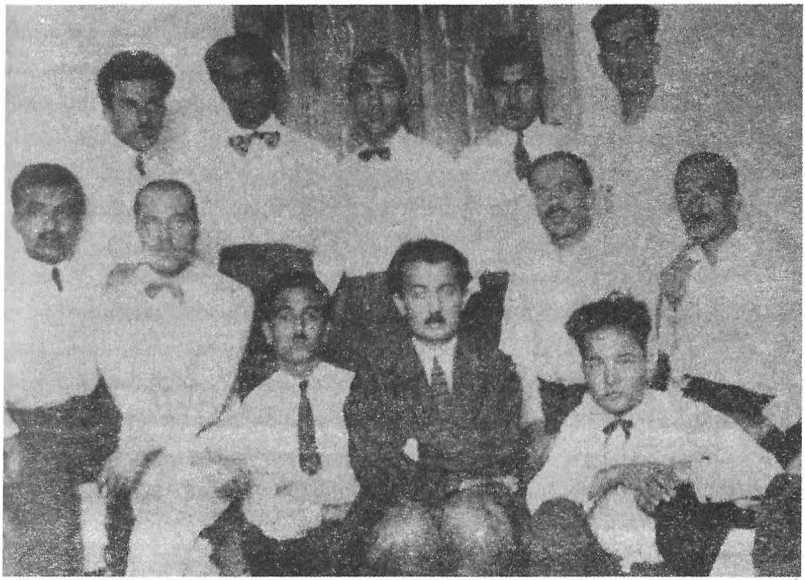
Eczacı Vasıf (Can)

Ahmet Cevat (Emre)

Vâlâ Nureddin

İstiklâl Mahkemesinin 1925 yılında mahkûm ettiği solcular Ankara Cezaevinde. Soldan sağa ayakta duranlar: Mümtaz (Tıbbiye talebesi), Hikmet [Kıvılcım] (Tıbbiye talebesi), Haydar (Tıbbiye talebesi), Neşati (Tıbbiye talebesi), Samih (Mimar). Önde Oturanlar: Vasıf (Eczacı), Şevket Süreyya, Nuri (Elektirkçi), Sadrettin Celâl (ceketli), Abdi (tekniker), İbrahim Hilmi (Bursa Yoldaş sahibi), -onların önünde- Şevki (Sanayi talebesi). Sayın Şevket Süreyya Aydemir'den sağlanmıştır.)

İZMİRLİ BİR YOLDAŞIN MK'NE MEKTUBU

Bu mektubu öğle paydosunda yazıyorum. Kağıt kirli çıksa da, zararı yok, okunabilecek. Neler oldu? Ortalıktan kayboldunuz, yoksa hepiniz öbür dünyaya mı göç ettiniz? Buraya geldiğimden bu yana sizden tek mektup almadım. Yalnız Asım yoldaştan iki şahsi mektup geldi. Bu nasıl bir skandal? Sonra diyeceksiniz ki, MK'ne karşı konuşulamaz. Utanın yoldaşlar!Vilayet komitesinin hangi kararı ve sorusu hakkında görüş bildirdiniz, cevap verdiniz? Hangi konuda talimat ve direktif verdiniz? Utanmıyor musunuz? İşçi davasına ihanet etmekte olduğunuzu düşünmüyor musunuz? Bu tutumunuzla ve yönetimin yokluğuyla desantralizasyona yol açmıyor musunuz? Yoksa siz partide gerçek merkeziyetçiliğin ne olduğunu anlamıyor musunuz ya da anlamak mı istemiyorsunuz? Artık iki, neredeyse iki buçuk aydır partimizde neler olduğundan, dünyada nelerin olup bittiğinden habersiziz. Burada gelişen ve gelişebilecek olan herhangi bir olay veya olaylar konusunda MK'nin tavrını, görüşünü bilmiyoruz. Eğer siz bütün bu sorunları vilayet komitesinin tek başına çözmek zorunda olduğunu düşünüyorsunuz, bu bir parti çalışması değil, bir grup çalışması olur. Gönderdiğiniz Lenin hakkındaki broşürler yeterli değil ve bizleri tatmin etmiyor.

Bundan bir süre önce buradan bir yoldaşımız size geldi, ama o da bir şey alamadı, çünkü siz kendisine gerekli talimatları vermediniz. Yoldaşımızın oraya geleceğini size bildirmediğimiz için belki bunda kısmen haklı olabilirsiniz. Ancak, bunu yapma imkanımız yoktu. Biz burada son ay içinde oldukça tehlikeli anlar yaşadık. Hücrelerimizin sendikalardaki en ufak faaliyetini bile iktidar hemen öğrenir olmuştu. İktidar aramıza provokatörler sokmaya çalışıyor. Sanırım, ilgili makamlar benim burada bulunduğumu da öğrendi. Halk Partisi müfettişlerinden Sadri Bey eski soyadımı kullanarak bizim yoldaşlara defalarca beni soruyor. Aydınlık şirketinde çalışan yoldaşlara şunu soruyor: "Eski grevci Hüsamettin aranızda değil mi?" Bizimkiler, elbette ki, "hayır" diyor. O ise, "elimdeki malûmata göre, evet", diye ısrar ediyor. Sonuç: Durum bir hayli karışık. Dün fabrikada asker tezkereleri istendi. Biliyorsunuz, ben buraya geldiğimde size bunları yazmış ve böyle bir tezkerenin yüz liraya temin edilebileceğini bildirmiştim. O zaman siz buna kulak asmadınız. Yüz lira verilmediği için tutuklanmam, en azından doğru değil. Neyse, bunu ileride konuşuruz. Şimdilik ben sahte bir tezkere yapıp verdim. Tutuklansam bile, fazla endişe-

lenmiyorum. En azından şimdiye kadar kimi yoldaşları bulup bir araya getirebildim. Tutuklansam bile, bir şeyler yapabildiğim için yine de içim rahat olacak. Hemen tutuklansaydım, çok daha üzücü olurdu. 8 aydan sonra şimdi durum değişti. Şimdi parti bir tutuklu yerine, 5-6 yeni yoldaş kazandı.

Sizden çok, ama çok rica ediyorum yoldaşlar, vilayet komitesinin kararlarını görüşün ve ilgili her konuda görüşünüzü bildirin. Çalışmaların sürüncemede kalması bizleri faaliyetsizliğe itiyor. Size bu mektubu verecek olan yoldaş vasıtasıyla istediğinizi gönderebilirsiniz. Elinizde gönderilecek ne malzeme ve belge varsa, bize hemen iletin. Biz burada neredeyse bir aydır faaliyetsiz durumdayız. Sebebi, yukarıda açıkladığım gibi, iktidarın aktifliği. Son günlerde durum açılmaya yüz tutmuş gibi görünüyor.

İşlerimizin teknik tarafı, bağlantılar o kadar kötü ki, biz burada tutuklanacak olursak, sizin bundan ancak 6 ay sonra haberiniz olacak. Oysa bağlantı teşkilatında iyi teknik uygulanması durumunda 13 saat içinde bunu öğreneceksiniz. Ancak, sizde bu gibi sorunlarla, bu gibi işlerle kim uğraşacak ki, değil mi ya? Örneğin, en azından şifreler işini ele alalım. Sanırım, altı aydan beri şifreler sözde hep hazırlanır, hep gönderilir! Amma da iş ha!

Size açık söylüyorum yoldaşlar, bu tavırlarınızla siz işçi sınıfının çıkarlarını ihmal ediyor ve böylece ona ihanet ediyorsunuz. Bana ister darılınız, ister beni kontrol komisyonuna veriniz. Eğer beni kontrol komisyonuna vermezseniz, ben sizi vereceğim. Çünkü böyle çalışılamaz.

Mümkün olursa, bayramda sizin oraya gelmek istiyorum. Gelebilirsem orada ancak iki gün kalabilirim. Bu iki gün için görüşmeleri temin edin ki, gereği gibi konuşalım. Bayramda oraya gelmemi istiyorsanız, şu adrese aşağıdaki metinle bir telgraf çekin: İzmir, Halka Pınar demiryolu tamirhanesi, tornacı Süreyya'ya. "Yenge hareket ediyor, bekleyiniz". Yok, eğer oraya gelmemem gerekiyorsa, şu telgrafı çekin: "Ağabeyin evleniyor, geliniz". Hiç olmazsa bunu reddetmeyin. Gelmeme karar verirseniz, biri beni limanda karşılasın. Bayramın 1-ci ya da 2-ci günü oraya varacak olan Gülcemal gemisiyle geleceğim. Sizi oralarda nerede bulacağımı bilmiyorum. Nuri'nin dükkanına gidersem, bu vakit kaybı olur. Bense orada yalnızca iki gün kalabileceğim. Sorunlar çok önemli, şöyle ki ben oraya gelmeyi gerekli görüyorum. Ya da sizlerden biri buraya gelsin. Eğer biriniz buraya gelecekse bize şöyle bir telgraf çekin: "Sizi filanca tarihte bekliyoruz". Tarih olarak burada olacağınız günü verin ki, hemen karşılayabilelim.

Evet, şunu da bildireyim: İktidar Hüsamettin'in burada olduğunu biliyor,

ama nerede çalıştığını bilmiyor. Anlaşılan, onu arayıp soruşturmaya şimdilik gerek görmüyorlar. Sebebini bilmiyorum. Belki gerekli bütün bilgiler ellerine geçinceye kadar bekleyecekler. Ama, mutlaka bir yerden sızıntı var ki, bir an önce kapatmak gerekir. Bu beni daha önceden tanıyan bazı işçilerimizin dikkatsizliğinden kaynaklanıyor olabilir. Eğer öyleyse, sorun o kadar büyük değil. Ya aramızdan biriyse, işte o zaman durum kötü.

Şimdilik bu kadar. Yoldaşça selamlarımı sunarım.

14/3/27.

Diğer adreslere mektup ya da telgraf göndermeyiniz. Yalnız bu mektupta, yukarıda verilen adrese gönderiniz.

[Rusya Devlet Sosyal Siyasal Tarih Arşivi (RGASPİ), f. 495, op.154, d. 296, (Rusça)]

MK BÜTÇE DÖKÜMÜ

13 Nisan 927

Varidat: 435 dolar

Bunun Elli doları gençlik Heyet-i Merkeziye'sine verilmiştir.

435
- 50

385 dolar = 745 lira

25, 35 Geçen hesaptan mütebaki
60 Borç olarak aldığımız

830.35 lira

Sarfiyat:	lira
Diyarbakır'daki yoldaşın Bursa'ya nakli için	200
İki spor klübüne	120
Amele Teali Cemiyetine	30
İrtibat işlerine	35
Neşriyata	15
İsmail yoldaşın Adana'dan celbine	25
Fahri yoldaşın Adana'ya sevki ve cep harçlığı	55
Şamil'e	100
Şevket'e	100
Faik'e	60
Gündüz'e	25
Suphi'ye	30
Odalara	30
Otomobil ve saire	12
Gazete ve kitap	5

842
842
-830.35

- 11,65

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 27, Klasör: 34_36, Belge no: 357 (Osmanlıca)]

PALYA'DAN PETROV'A NOT

19.V-27
323 20/IV-27
Himikov'a
Prohorov

Palya.
13/IV-1927.
No. 47.

Pek sayın Fed Fediç![Fyodor Fyodoroviç]

Sad. Celal ile ilgili telgrafınızı aldığımı teyit ediyorum. O şirketten *[partiden]* atılmadı. Asım ve Şevket bana Celal'ın ailevi sorunları gerekçe göstererek (hapisten çıktıktan sonra korkmuş olsa gerek) aktif çalışmadan kendi isteğiyle ayrıldığını bildirdi. Kendisiyle görüşmemin mümkün olup olmadığını sorduğumda Asım ile Şevket bana onun benimle görüşmek isteyip istemeyeceğinden emin olmadıklarını söyledi. Ben yine de onunla bir görüşme ayarlamaları için ısrar ettim. Eğer görüşme olursa, ayrıntıları bu görüşmeden sonra bildireceğim. Bilinen şu ki, onun ihraç edildiği söylentileri doğru değil. Sizin sorunuz acil olmadığı için ben yanıtımı telgrafla değil, postayla ileteceğim. Kaldı ki, ... Size şahsen de bildirir.

Sizin: Palya.

N.B. Benim işlemlerimi hızlandırınız!!!

[Rusya Devlet Sosyal Siyasal Tarih Arşivi (RGASPİ), f. 495, op.154, d. 296, (Rusça)]

VEDAT NEDİM'İN ŞEFİK HÜSNÜ'YE MEKTUBU

14 Nisan 1927

Aziz Tayfurum !

Sizden uzun müddet birşey almadık. Belki yine hepsini bir arada alırız. Sizinle irtibatımızı bile adam akıllı halledemedik. Postalar gelip gidiyor. Ve bize hiçbir şey getirmiyor. Odesa'daki punkt'un kulağını çekmeli biraz!

Bu posta ile gönderdiğim lugat ve kitap Ömer yoldaş tarafından Meyerhold'un tiyatrosunda iktisad müdürü Türkçe meraklısı bir zat varmış ona aitmiş. Sahibine teslimi mercudur.

Parti işlerimiz gittikçe daha iyileşiyor. Yalnız paradan yana müthiş sıkıntı içindeyiz. İşsizler de var. Ne yapayım bunları? Mesela Gündüz, Salih... Bu arkadaşlar daha henüz bir iş bulamadılar. Bulmaları da imkânsız gibi. Yardım etmemek olmaz. Elimizde para kalmadı. Diğer taraftan bir çok parti ve prof işleri var ki onlar için de paraya muhtacız.

Suphi'nin ve Said'in karısını buraya göndermek kabil mi? Mümkünse gönderin şu karıları!

Bu günlük bu kadar. Gözlerinden öperim. Arkadaşların da.

Süleyman

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 03_08, Belge no: 459-460 (Osmanlıca)]

İŞÇİ ÖRGÜTLENMESİ ÜZERİNE VEDAT NEDİM'İN BİR NOTU

....sivrilen unsurlar üzerinde çalışarak bunlar arasında amele hücreleri teşkil etmek ve bu hücrelere "instructeurs" *[orijinal metinde Fransızca] [eğitmenler]* göndererek onları terbiye etmek ve partimizin davasına kazanmak usulü prof bürosunun içtimaında karargir olmuştur. Bu kararın muvaffakiyetle tatbik edildiği ilk saha tramvay amelesi içindedir. Osman yoldaşla şahsen temas eden Demir yoldaş bunu partimizin davasına kazanmış ve kendi arkadaşları içinden bir hücre teşkiline sevk etmiştir. Osman yoldaş Beşiktaş'daki eski kahveyi yeniden açmağı taahhüt etmiş, üstteki katın tramvay işçileri cemiyetine tahsisi ve alttaki katın da geniş mikyasta bir amele içtimagâhı olacağı takarrür etmiştir. Bunun kuvveden fiile çıkması için bilahare iade edilmek üzere 300 lira bir paraya ihtiyaç vardır. Bunu tedarik edemediğimiz için bu fikir daha henüz tahakkuk edememiştir. Bu vesileyle şunu da yine söyleyelim ki gerek spor, gerekse amele klüpleri ve teşkilatları için maddi muavenete şiddetle muhtacız. Bu lüzum oraca da takdir edildiği takdirde acilen teminini bir defa daha rica ederiz. Aksi takdirde hep böyle projelerde kalırız!

Süleyman

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 27, Klasör: 34_36, Belge no: 353 (Osmanlıca)]

DOĞU SEKRETERLİĞİNE TÜTÜNCÜLER GREVİ RAPORU

Birer kopyası Pyatnitski yoldaşa.

Buharin yoldaşa.
6.V.1927
Çok gizli.
Türkiye'den 23.IV.27 tarihli mektubun suretidir.

19 Nisan günü burada tütün işçileri arasında kendiliğinden bir grev patlak verdi. Greve ilk günü 2 fabrikada çalışan 1.000 kişi katıldı (işletmeler yabancı işadamlarına ait). Grev TKP MK'ni gafil avladı. Oluşan durumu görüşebilmek için H. yoldaşı çağırdım ve bir başka yoldaşla temas kurmamı sağlamasını rica ettim. H. yoldaş geldi, ama diğer yoldaşı beraberinde getirmedi. Bunun üzerine ben kendisine grevcilerle nasıl ilişkiye geçilmesi konusunu diğer yoldaşla görüşmelerini önerdim. "Teali"nin grev devam ettikçe grevci işçilere hiç olmazsa günde birer kuruş bağış yapmaları için İstanbul proleterlerine çağrıda bulunabileceğine bizzat işaret ettim. Bu adımın "Teali" açısından çok büyük politik ve moral etki yaratacağını belirttim. Grevcilerin yalnız olmadıklarını, arkalarında destek veren bir teşkilat bulunduğunu hissedeceklerini söyledim. Yoldaş bu önerimi TKP MK'ne ileteceğine söz verdi.

Ertesi gün grevcilerin (tütün işçileri) sayısı 3.000'e yükseldi. Grevciler az kalifiye işçiler için 180 kuruş asgari ücret talebini yükseltti. İşçiler Amerikalılara ait tütün fabrikalarında bu ücretin ödendiğine işaret ettiler. İşçiler metanetliydi. Fabrikaları gezip çalışanları uzaklaştırıyor, grev kırıcılarını hırpalıyordu. Ender istisnalar dışında polis greve müdahale etmedi. Grev kırıcılarını dövdükleri için yalnız 2-3 kişi tutuklandı.

TKP MK'nin burada kendini gösterebileceği düşünülebilirdi. Ama, maalesef, bu olmadı. Bu grev MK'nin yalnız herhangi bir yığın hareketini yönetme yeteneğinden yoksun olduğunu değil, bundan da öte, yönetme iradesine bile sahip olmadığını bir kez daha gösterdi. TKP yığınlardan kopuk, onlarla bağlantı kurmaktan korkuyor. Bu olayı kullanmaktan vazgeçti ve olayın kuyruğunda kalmakla yetinmeyip, basbayağı görevden kaçtı. Görüldüğü kadarıyla, grevi "halkçılar" yönetiyordu. İstanbullu "Halkçı" müfettişlerden Teali Bey tütün işçileri sendikasının tüzüğünün bir an önce onaylanması için Ankara'da önlem alacağına söz verdi. Bu sendikanın sekreteri Lütfi Bey ("Halkçıların"

talimatı üzerine) basına şu açıklamayı yaptı: "Grevcilerin bir kısmı sendikamızın üyesi bulunsa da, bizim bu grevle bir ilgimiz yoktur. Bununla birlikte, grevcilerin talepleri tamamen yasaldır." Görüldüğü gibi, grevi açıkça yönetmeyi göze alamamakla birlikte "Halkçılar" ne yapıp edip "kendi" sempatilerinin işçilerden yana olduğunu grevcilere telkin etmeye çalışıyordu.

Grev beş gün sürdü ve tütün işçileri için kısmı başarıyla sona erdi. Ticaret Odası Başkanı Hüseyin Bey grevcilerin taleplerini kısmen de olsa kabul etmeleri için patronları ikna etme girişimini "bizzat" üzerine aldı. İşçilerin (ki, aralarında çok sayıda çocuk ve kadın da vardı) kararlı tavrını gören işverenler geri adım atıp asgari ücreti 150 kuruştan 175 kuruşa çıkardı.

Ya o günlerde MK ne yaptı? Hiçbir şey, kesinlikle hiçbir şey. O günlerde "Teali"nin sesi duyulmuyordu. Grevi yöneten o değildi, "Halkçılardı". İşi tamamlayan ise bugün fotoğrafı bütün yerli gazetelerin sayfalarını süsleyen ticaret odası başkanı Hüseyin Bey gibi bir işçi "velinimeti" oldu.

Grevcilerin kazandığı kısmı başarı, kuşkusuz ki, diğer tütün fabrikalarında çalışan işçileri de etkileyecek. Kaldı ki, bir ay sonra tütün üretiminde en sıcak dönem başlayacak. Ama sorun şu ki, MK yığınlara kendini duyurma fırsatını kaçırdığı gibi, yakın gelecekteki yeni kaçınılmaz grevler karşısında da yetersizliğini ve idaresizliğini gösterecektir.

Ben şu günlerde çok şeyler yaşadım ve kendime defalarca şunu sordum: Böyle bir küçük burjuva görüşlü MK'nin kime fayda var? Zayıf bir partinin söz konusu olduğunu, böyle bir partinin her zaman görevlerin gerektirdiği düzeyde olamayacağını ve bu partiden çok fazla şeyler beklenemeyeceğini anlıyorum. MK'nin zayıf olması onun suçu değil. Ben onu küçük burjuvaca korkak olmakla, savaş iradesini yitirmekle, kendi adından değil, "Teali" adına bile grevciler yararına bağış için masum bir çağrıda bulunma kararlılığı gösterememekle suçluyorum.

Şimdi ne olacak? Öyle ya, MK savaştan ilk kez kaçmıyor. Bir süre önce sandalcıların grevi vardı ve polisle çatışmada insanlar öldü. MK bu savaştan kaçtı. Bahanesi şuydu: Biz safkan d-d-d-d-evrimciler büyük sermaye tarafından sömürülseler de, küçük mülk sahiplerine yardım edemezmişiz. Önce onlar proleterleşsinler ki, biz ancak bundan sonra yardımlarına koşabilirmişiz. İşte tam da bunun ardından gerçek proleterler sermayeyle sınıf savaşına girişti. MK burada kendini gösterir diye düşünmüştük. Ama, MK burada da pas geçti. MK ile sözde akraba olan "Teali" bugün basında 8 saatlik işgünü gereğinden yarım ağızla da olsa söz etti (25.IV. günü "Teali" işçi birliklerinin tem-

vekilcilerini topluyor), ama tütün işçilerinin grevinden tek sözle bile bahsetmedi. Ben yine soruyorum: Bu tavşan yürekli partiden ne fayda? Bu parti nasıl değiştirilebilir, nasıl eğitilebilir? Daha önceki mektuplarımda olduğu gibi, bu mektupta da nesnel olarak ifade ettiklerimi dikkate alarak bize bu konuda talimat veriniz. Bu arada şunu belirteyim ki, ben sizden henüz bir şey almadım. Bütün dikkatinizi "Uzak" olaylarına verdiğinizi anlıyorum, ama yine de sizden dile getirdiğim sorunları Doğu Sekreterliği'nin dikkatine sunmanızı çok rica ediyorum.

İşçi sınıfı 1924'lerden beri buralarda yaşanmakta olan depresyonu atlatıyor. Tütün işçilerinin grevi işçi hareketinde bir yükselişin başlangıcına işaret ediyor. İktidarın neredeyse hiç müdahale etmemesi de ilginçtir (belki bu durum kısmen de olsa, yaklaşan TBMM seçimleriyle ilgilidir). Söz konusu sorunu görüşüp bana direktif vermenizi tekrar rica ediyorum.

(İmza)

[Rusya Devlet Sosyal Siyasal Tarih Arşivi (RGASPİ), f. 495, op.154, d. 296, (Rusça)]

SEKA İÇTİMAI: CİBALİ GREVİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Şark-i Karib Kitabeti'ne
25 Nisan SeKa içtimaı (927)

İçtimada hazır bulunan yoldaşlar:
Süleyman, Aydemir, Gündüz, Refet, Salih
Yahya yoldaş Amele Teali Cemiyeti'nin içtimaına gitmiştir. Rıza yoldaş yatakta hastadır.

Konuşulan meseleler:
1 – Tütün amelesinin grevinden çıkan dersler ve neticeler:

Grev, bir atölyeden ani ve insiyaki olarak çıkmıştır. Grevin mevzuu, yevmiyelerin adem-i kifayetidir *[yetersizliğidir]*. Grevciler muhacir ameledir. Grev zamanı gayet iyi intihap edilmiştir. Muhacir amele müstenid hareket etmesini biliyor. Şöyle ki, grev 1000 kişiyle başladığı halde, ikinci gün 4000 kişiye yükselmiştir. Yerli amele greve ekseriyetle lâkayıt kalmıştır. Bu da bize iki cins amele arasındaki şuur farkını gösteriyor.

Malum olduğu üzere tütün amelesinin bir cemiyeti vardır: Bu cemiyetin son kongresinde gazetelere aksetmeyen fakat haddizatında çok şayan-ı dikkat olan bir hadise geçmiştir: Son kongreye kadar cemiyetin başında Halk Fırkası'ndan Lütfü namında bir zat reis olarak bulunuyordu. Tütün amelesinin bir çoğunu Amele Teali Cemiyetine müracaatla Amele Teali Cemiyeti'nin bir şubesi olarak bir tütüncüler grubu teşkil etmeyi teklif etmişlerdi. Prof büromuz bu teklifi atideki esbaba binaen reddetmişti: Ayrıca bir tütüncüler grubunun teşkili mevcut tütün amelesi cemiyetini ikiye bölmek demektir. Bu ise teşkilatı kuvvetlendirmez, belki zayıflatır. Bu vaziyet karşısında yapılacak kongreyi davet edip yeni bir idare heyeti intihap ettirmek ve başa kendi arkadaşlarımızdan birini geçirmektir. Ve bu, bu suretle yapılmış son intihabattan cemiyetin başına Mehmet Ali namında bir arkadaş getirilmiştir. Halk Fırkasının mümessili bu mağlubiyeti hazmedemeyerek bir gün yeni reisi makamına davet etmiş ve cemiyetin mührünü kendisine teslim etmeyi emretmiştir. Bu arkadaş ise boş bulunarak bu emrivakinin kurbanı olmuştur. Binaenaleyh cemiyet mühürsüz bir haldedir ve Halk Fırkası mümessili kongrenin intihap ettiği Heyet-i İdare'yi nizamnameye muvafık olmadığı bahanesiyle tanımamaktadır. Bu itibarladır ki cemiyet greve doğrudan doğruya vaz-ı yed edememiştir. Bu vaziyet karşısında

grevciler arasından intihab olunan grev komitesi, grevin rehberliğini ele almıştır. Amele Teali Cemiyeti'ndeki fraksiyonumuz, bilhassa Amele Teali Cemiyeti'nin reisi fırkamıza son defa iltihak eden Sabri yoldaş grev komitesiyle daimi temasta bulunarak grevin muvaffakiyetle inkişaf ve intacında mühim birer amil olmuşlardır. Tütüncülerin teşkilatı zayıf olduğu için ve patronlar grev devam ettiği takdirde yalnız grev eden mütehassıs amele tarafından yapılan ve "başıbağlı" tesmiye *[adlandırılan]* olunan bir "iş"in Yunanistan'da yapılmasını temin maksadıyla tütünleri işlenmemiş olarak Yunanistan'a sevk etmek üzere bulundukları için grevin küçük bir muvaffakiyetle bile olsa süratle intacı tarafına gidilmiştir. Ticaret Odası reisi ve bizzat büyük bir tütün tüccarı olan Kavalalı İbrahim Paşazade Hüseyin Bey milli tütüncülük nokta-i nazarından pek mühim olan bu nakil keyfiyetine mani olmak üzere ecnebi tütün kumpanyalarıyla grevciler arasında tavassut etmiştir. Hüseyin Bey'in davetine icabet etmeden evvel grev komitesi murahhasları olan Sabri yoldaşla meseleyi müzakere etmişler ve orada grevin her halde muvaffakiyetle neticelenmesini temin etmeğe, aksi takdirde greve devama karar vermişlerdir. Amelenin tesanüde azmini gören Hüseyin Bey ecnebi kumpanyaları nezdinde amele mutalebatının kısmen kabulünü temin etmiştir. Yevmiyeler 125 kuruştan 170 kuruşa çıkmıştır. Ve grev bu suretle bitmiştir. Bundan çıkan neticeler: Prof büromuz tütün amelesiyle daha kesif tarzda alakadar olmalıdır. En aktif, en şuurlu tütüncüler arasından derhal amele hücresi teşkil etmelidir. Bu hücre zaten teşkil edilmişti. Ve Prof-büronun tayin ettiği bir yoldaş da –İsmail yoldaş – bu hücrede muntazaman dersler vermektedir.

Amele Teali Cemiyeti bademe bir grev vukuunda yalnız istişari bir rol değil, aynı zamanda aktif bir rol de oynamalıdır. Legal bir tarzda ameleyi grevcilere yardıma davet etmelidir "Arkadaşlar yevmiyenizden 5 kuruş grevcilere ayırınız" tarzında şiarlar atmalıdır ki "ana teşkilat" rolünü ifa etmiş olsun ve amele sınıfı üzerindeki otoritesi artsın.

Tütün amelesi cemiyeti Amele Teali Cemiyetine müracaatla bir teavün *[yardımlaşma]* sandığı nizamnamesi istemiştir. Prof büromuz bunun ihzarıyla meşguldur. Cemiyetin böyle bir sandık ihtiyacını duymuş olması azalarının şuuruna çok kuvvetli bir delildir. İlerde olacak herhangi bir harekette parasız kalmamak için şimdiden hazırlanıyorlar.

Bu münasebetle söylemek istediğimiz bir nokta var: Buraya gelen murahhas grev eden amele arasında beyannameler neşretmediğimiz için SeKa'nın ataletine hükmetmektedir. Halbuki SeKa bu grevde azami faaliyeti sarfettiği-

ne kanidir. Eğer murahhas yoldaşın tavsiye ettiği gibi beyannameler falan neşrine teşebbüs etseydik o vakit belki de grevin adem-i muvaffakiyetle neticelenmesine ve hükûmetin müdahalesine sebebiyet vermiş olacaktık. Türkiye'deki şeraiti daha henüz kavrayamamış olan murahhas yoldaşın SeKa'nın ataletine hükmetmiş olmasını reddederiz. Yalnız Amele Teali Cemiyeti'nin ajitasyon sahasında daha aktif olabileceği hakkındaki tenkidine biz de iştirak ediyor ve bunu bu grevden çıkan mühim bir ders olarak tespit ediyoruz.

2 – Türkiye'de bir grev dalgası başlayabilir. SeKa bu vaziyetten azami istifade etmeye karar vermiştir. Şimdi ön safta tramvay amelesinin bir harekete geçebilmesi ihtimali karşısında bulunuyoruz. Çünkü elektrik şirketi ve dolayısıyla tramvay şirketi hükûmetten yeni zamaim *[zamlar]* talep etmektedirler. Agleb-i ihtimal *[Büyük olasılıkla]* bu talepleri kabul olunacaktır. Tramvay biletlerinin pahalılaşması ameleye de ücretlerinin yükselmesi için bir hak vermektedir. Bu müsait vaziyetten istifade etmek üzere ajit-büromuz tramvay amelesini alakadar eden hayati meseleler hakkında bir rapor ihzar edecektir. Bu rapor prof-büro vasıtasıyla Osman yoldaşa verilecek ve tramvay işçileri cemiyetinde bunun etrafında propaganda yapılacaktır. Geçen mektubumuzda yazdığımız üzere Osman yoldaşın açmak istediği kahve için vaadettiğiniz maddi yardıma azami ihtiyaç vardır. Bunun süratle ve hatta telgrafiyen irsali temin edilmelidir.

3 – Bu akşam Amele Teali Cemiyeti tütün amele murahhaslarını davet ederek iş kanunu hakkında müzakereler ve evvelce ihzar edilen mukabil projeler münakaşa edilecektir. Bu içtimada Bir Mayıs meselesi de görüşülecektir. 1 Mayıs'ta spor klüplerimiz tarafından Taksim'de yapılacak olan maça bütün işçilerin icabeti lüzumu söylenecektir. Amele murahhaslarının Amele Teali Cemiyetindeki içtimaını yalnız iş kanununa inhisar ettirmemek ve bütün Türkiye amelesini alakadar eden müşterek mesail hakkında muntazam içtimalar temini için müşterek yardım sandığı, konfederasyon mesaili ortaya atılacak ve bu suretle atideki içtimalarda zemin ihzar edilecektir. Bu, Amele Teali Cemiyetinin bir amele konfederasyonu olabilmesine doğru bir adım olacaktır.

Amele Teali Cemiyeti binasını terke mecbur kalmıştır. Bir ay sonra başka bir binaya nakletmek mecburiyetindedir. Biz bu yeni binanın muhtelif amele teşkilatlarını bir araya cem' edebilecek büyükçe bir bina olmasını istiyoruz. Bunun temini içinse yine mevud *[vaad edilen]* bütçenin tamamen ve muntazaman gönderilmesi şarttır.

Bu kuriye ile 256 dolar aldık ki bu ihtiyaçlarımızın ancak dörtte birine tekabül etmektedir. Bu vesile ile de tekrar tekrar rica ederiz: Para meselesini hallediniz. Sırf parasızlık yüzünden bir çok işlerimiz yüzüstü kalmaktadır.

4 – 1 Mayıs'da Amele Teali Cemiyeti bütün amele teşkilatını davet edecektir. Orada okunacak nutkun sureti ajit büro tarafından ihzar edilmiştir. Okunmuş ve bazı tashihatla kabul edilmiştir. Bir Mayıs bülteninin münderecatı tespit edilmiştir.

5 - Hasta yoldaşlarımızın orada tedavisi için izamına karar verilmiştir. Ez cümle Sabri yoldaş ilk vasıta ile gönderilecektir. Sabri yoldaş kan kusmaktadır. Ve SeKa kendisine muavenet edebilecek bir vaziyette değildir.

6 – Mesrure, Nuriye, İbrahimova yoldaşların parti emrine ve kadın bürosu tesisi için sevkini talep ederiz.

7 – Bu sene epey talebe gönderebileceğiz. Bunların bir ayak sevki zaruridir. Gönderilecek talebenin icab eden şeraiti haiz olmaları temin edilecektir. Tatil zamanında Rusça öğrenebilmesi için bunların peyderpey sevkine müsaade edilmesini rica ederiz.

Yoldaş selamları,
Katib-i umumi
Süleyman

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 27, Klasör: 34_36, Belge no: 358-365 (Osmanlıca)]

PROFİNTERN'DEN MUNTAZAM BİR TAHSİSATIN EBSAB-I MUCİBESİ İÇİN LAYİHA

Hemen hemen altı aydır, Türkiye'deki amele hareketi yeni bir hamle içindedir. Bu, ilk elde iktisadi şartların tazyikinden dolayı ise de, komünist militanların yorulmak bilmez faaliyetinin ve fırkanın desteğinin burada çok büyük bir rol oynadığı unutulmamalıdır. Maalesef, Profintern'den hemen hemen hiçbir muavenet almayan T.K.F'nın sendikal komisyonunun, bu hareketlere çok müessir bir şekilde yardım edecek ve bunlardan mümkün olan bütün faydayı ortaya çıkaracak hali yoktu.

Muhtelif sanayi kollarından emekçilerin talep dalgası hala devam ediyor. Amele sınıfında teşkilatlanmak için büyük bir hamle farkediliyor. Her gün şurda veya burda patlak veren bu iktisadi mücadeleleri teşkilatlanmış bir şekle dökmek üzere bu müsait andan istifade etmemek affedilmez bir ihmal olur. El'an, sportif alakaları olan amele klüpleri çok revaçtadır. Ameleler arasındaki teşkilatlanma faaliyetimizi üç istikamete yöneltmeliyiz: 1) Mahalli gruplara, bu türden klüpler kurmaları için yardım etmek 2) Hiçbir teşkilat kırıntısının olmadığı yerlerde, yardım sandığı olan amele cemiyetleri tesis etmek 3) Muntazaman teşkil edilmiş sendikaları canlandırması ve mesleki milli federasyonların teşkilatlanmasına başlaması için, Teali sendika federasyonuna enerjik bir şekilde destek olmak.

Bu vazifelerin üstesinden gelmek için, herşeyden evvel Teali'ye muntazam bir maddi yardım vermeliyiz. Daha sonra, mahalli teşkilatlara tavsiyede bulunmak ve hatalarını hemen mahallinde tashih etmek için elimizin altında şehirden şehire seyahat ettireceğimiz asgari iki ücretli sendika teşkilatçısı bulundurmalıyız. Üçüncüsü, teşkilatların faaliyetini takviye etmek ve emekçi kitlelerin şuurunu uyandırmak için haftalık veya ayda iki defa çıkacak bir amele gazetesi yaratmalıyız.

Profintern'den bu amaçla talep ettiğimiz tahsisat için bir bütçe çıkardık. Tahminlerimizi, fırkamızın şimdiden sendikal faaliyet için verdiği yardımı kaale alarak yaptık. Profintern'den istediğimiz, senede iki bin doları pek az aşıyor. Bu yekunu iki vadede almak istiyoruz: biri hemen, diğeri dört ay içinde.

Bütçe

Senelik	dolar
Teali'ye muntazam yardım, ayda 25 dolarlık	300
İstanbul'da ve taşrada yeni amele klüp ve cemiyetlerinin tesisi için (kitap, gazete, mobilya, kira..vs)	480
Hareketli iki sendika teşkilatçısının ücretleri	600
Bir amele gazetesi tesis etmek ve açığını kapatmak için	500
Teftiş seyahatlerinin masrafları	250
	2130

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 03_08, Belge no: 184-185 (Osmanlıca)]

VEDAT NEDİM'İN ŞEFİK HÜSNÜ'YE MEKTUBU

25 Nisan 1927

Aziz Tayfur !

Senin Merkezi Komiteye, ve Halim'in Neşati'ye hitaben yazdığınız mektupları dün aldık. Mektubunda yalnız mavnacılar meselesinden bahsetmişsin. Diğer birçok meseleler var ki onlara hiçbir kelimeyle temas etmiyorsun. Bunu mektubunun aceleye gelmiş olması ile izah ediyorum.

Bizim kronik olmuş birçok ricalarımız var. Onları niçin hiçbir mektubunda mevzubahis etmiyorsun a kardeş? Mesela şu kitaplar meselesi! Beynelmilel vaziyet hakkında rapor meselesi. Matbaa meselesi ilh.. .ilh..

Partimizde tam manasıyla bir kitap açlığı hükümfermadır *[egemendir]*. Orada bir mektepte evvelce bizim arkadaşlar tarafından tercüme edilmiş ve basılmış kitaplar varmış. Onları isteye isteye bir hal olduk. Hâlâ göndereceksiniz. Yahut burada böyle bir şey yoktur diye meseleyi kökünden kesip atacaksınız. Arkadaşlar benim ihmalime hamlediyorlar ve boyuna yine beni itham ediyorlar.

- Gençliğin mektuplarına hiçbir cevap gelmedi. Bu da doğru değil. Hikmet senden bir cevap bekliyor.

Sadri'nin partiden ihraç edilmemesi için telgraf telgraf üstüne geliyor. Sadri'nin bu tehalüke *[iyiniyete]* liyakat kesbetmesini pek isterdik. Kendisi bizden tam manasıyla kaçıyor. Sokakta rast gelince vaad ediyor. Fakat gelmiyor. Bu kaçıncı vaattir ki tutulmadı. Şimdi onu Ankara'dan gelince kendisini bir detektif gibi arayacağım ve gelen yoldaşla temasını temin edeceğim inşallah!! Bizim ondan istediğimiz çok birşey değil. Ankara teşkilatının fikri rehberliğini yapsın ve Halk Fırkası içindeki fikri temayüller hakkında partimizi tenvir etsin. Ankara'da yalnız bu yoldaşla ve burada yalnız benimle temas etsin. Sadri bunu bile yapmaktan çekiniyor ki herhalde çok galiz bir hareket değil mi?

Bu herhangi bir diğer yoldaşı partiden ihraca kâfi bir sebebtir. Biz buna rağmen daha henüz Sadri hakkında bir hüküm vermiş değiliz. Bilhassa telgraflarınız bizi daha ihtiyatkar harekete mecbur bıraktı. Fakat bu müsamaha diğer yoldaşlar üzerinde aksi tesir icra ediyor. Bunu da bilin.

- Hiç ihmal etmemenizi ehemmiyetle rica edeceğimiz bir mesele daha var: O da burada hasta olan ve tedavileri paraya mütevakıf olan bazı arkadaşlarımızın derhal oraya sevkine müsaade edilmesi. Mesela İsa ve Sabri yoldaş-

lar. İkisi de verem. İsa hastahanede. Buranın meskomu (?) yardım ediyordu. Şimdi o da artık yardımını kesecek. Çocuğun ateşi 38'den aşağı düşmüyor. Ciddi kan tükürüyor. Bu iki yoldaş aynı zamanda Rus partisinin de azasıdırlar. Onu için bunları oraya gönderelim. Orada tedavi edilsinler. Bunu süratle temin etmeye çalış ve bize neticeyi telgrafla bildir.

- Murahhas arkadaş ukalalığa başladı. İlhamatınız neticesi o da SeKa'nın âtıl olduğu kanaatiyle buraya gelmiştir. Kendisi geldikten sonra herşey düzelecektir. Bunun bütün şerefi de kendisinin şahsına aittir.

- Önümüzde tütün grevi, iş kanunu, 1 Mayıs, intihabat gibi mühim meseleler var. Son derece meşgulüz. Amele Teali Cemiyetini azami faaliyete sevk ettik. Neticelerini gazetelerden görürsünüz. Sana "İkdam" gazetelerini yolluyorum. Kazım'ın teşebbüsüyle hanımlara bir anket açmıştır. Cevaplara dikkat. Bu günlük de bu kadar. Gözlerinden öperim.

Süleyman

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 03_08, Belge no: 465-466 (Osmanlıca)]

MK BÜTÇE DÖKÜMÜ

Mayıs 927

Bütçe:

Noktalar tesis için bir defaya mahsus olmak üzere asgari 1500 liralık bir muavenete lüzum vardır.

İrtibat işlerinin muntazam bir surette cereyanı ayda asgari 200 liralık bir bütçeye arz-ı ihtiyaç etmektedir.

Profesyoneller:

İstanbul:	SeKa:	1	Org
		1	Prof
		1	Neşriyat
			Vilayet
	Komitesi	1	Org ve prof
İzmir:		1	
Adana		1	
Ankara		1	
Samsun		1	
Zonguldak		1	
Trabzon		1	
		10	

Asgari 10 yoldaşa ihtiyaç vardır. Rehber kadromuzun darlığı yüzünden profesyonel yoldaşların vazifesi çok mühimdir. Bu arkadaşlar iş bulsalar bile kendilerini tamamen parti işlerine hasredebilmelerini temin etmelidir. Bir arkadaşın Türkiye'de bugünkü şerait-i hayatiye içinde asgari elli liraya ihtiyacı vardır. Demek ki profesyoneller için ayda 500 liraya muhtacız.

Prof işleri için ayda asgari 250 lazımdır. Buna spor teşkilatı dahildir.

Gençler ayda 100 liraya muhtaçtırlar.

Neşriyat ayda 50 liraya arz-ı ihtiyaç eder.

Teşkilat, teftiş mesarifi ayda 100 lira
Vilayet komiteleri 250 lira

Hülasa:

İrtibat		200
Profesyoneller	500	
Prof	250	
Gençlik	100	
Neşriyat	50	
Teşkilat	100	
Vilayet komiteleri	250	

1450 lira ayda.
1500 lira da bir defaya mahsus olmak üzere

Teşkilat tevessü' ettikçe maddi ihtiyaç da gittikçe kendisini hissettirmektedir. Son defa gençlik için 179 dolar ve parti için 256 dolar gelmiştir. Bunun 125 doları borçlarınıza kapatılmıştır. Diyarbakır'dan Bursa'ya sevk olunan yoldaşa gönderilen 200 lira borç olarak tedarik edilmiştir. Geri kalan 310 dolar mevcut ihtiyaçlarımıza gayr-i kâfidir. Azami tasarruf yaparak sarf ettiğimiz halde bile yine açığımız vardır. Adana'ya ve Zonguldak'a sevk olunacak yoldaşlar için masrafımız olacaktır. Spor teşkilatlarına yardım edeceğiz. Bu pek bariz ihtiyaçların nazar-ı itibare alınması partimizin selametle faaliyetini temin için zaruridir. Bütçe meselesinin ehemmiyetle takibini Harici Büro'muzdan rica ederiz

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 27, Klasör: 34_36, Belge no: 350-352 (Osmanlıca)]

BAYTARZADE MEHMET'İN MEKTUBU

Türkiye Komünist Partisi'nin durumuna dair.

1925 yılının Ekim ayı başında TKP Merkez Komitesi'nin hizmetinde bulunmak üzere Komintern'in verdiği görevle İstanbul'a gittim.

İstanbul'a vardığımda Merkez Komitesi beni hemen Balya şehrine, Kara Aydın Maden'in kurşun ocaklarına gönderdi ve ben 27 Nisan 1926'ya kadar orada çalıştım. Ocaklarda çalıştığım sürece ben kimi diğer yoldaşlarla birlikte işçileri örgütleme, onlar arasında ajitasyon ve propaganda işleriyle uğraştım.Çalışmalarımız sonucunda iki hücre ve vilayet komitesi kuruldu.

Orada çalıştığımız sürece biz TKP MK'den hiçbir direktif ya da mektup almadık ve MK üyesi hiçbir sorumlu yoldaşı görmedik.

1 Mayıs kutlamaları için direktif almak üzere geçen yılın 27 Nisan'ında İstanbul'a geldim, ama MK beni Moskova'ya yolladı.

Bunun ayrıntıları üzerinde durmayı gereksiz buluyorum, çünkü Komintern'in elinde bu konuda daha da ayrıntılı bilgi bulunuyor. TKP Konferansı'ndan sonra ben Türkiye'ye, şu ana kadar çalıştığım Balya şehrine geri döndüm. MK'nden bu yıl da bir tek direktif almadık.

Ben burada, bu raporda, Türkiye'de çalışan yoldaşları ilgilendiren en temel, en can alıcı sorunlara değinmek istiyorum.

Birinci sorun, taşradaki komünist teşkilatlarının Merkez Komitesi'yle hiçbir bağlantısının olmaması ve eğer bu durum ileride de devam edecek olursa, hiçbir teşkilat TKP MK'nin otoritesini kabul etmeyecek. Bunun asıl sebebi ortaya çıkarılmalıdır.

Anadolu'da varolan teşkilatlar üzerinde hiçbir yöneticilik faaliyetinde bulunmayan Merkez Komitesi'nin bu teşkilatlar arasında hiçbir saygınlığı yok. Taşra teşkilatlarında çalışan sorumlu yoldaşlar bunu gördüğü için MK'ne güvenmiyor ve en yakın zamanda parti kongresi yapılmasını istiyor. Ama, MK bundan galiba korkuyor. Nitekim konferans toplamayı reddediyor, bunun yerine sorumlu yoldaşları boyuna bir yerden başka bir yere gönderiyor. MK böylelikle durumunu güçlendireceğini düşünüyor ve iyi netice almayı umuyor. Ama, MK'nin bu girişimleri ters tepki yarattı. Aşağıdaki örnek bunu iyice doğruluyor:

Bundan üç dört ay önce Lüleburgaz'da çalışan Fahri yoldaş işinden alınıp

Adana'ya gönderildi. Adana'da çalışan İsmail ve Ziya yoldaşlar İstanbul'a çağrıldı. Fahri yoldaş Adana'ya gelir gelmez geri dönmek zorunda kaldı, çünkü yerel teşkilat onu tanımak ve kabul etmek istemedi.

İkinci bir örnek:

İstanbul'da da, bir ilçe teşkilatında adam değiştirmeye gidildi, ama orada da Adana'daki gibi bir durum oluştu ve MK'nin tayin etti sorumlu yoldaşlar üç ay boyunca hiçbir hücrede bir tek toplantı bile yapamadı. Bunun üzerine MK önceki parti işçilerini yeniden eski yerlerine tayin etti.

İşte bu örnekler Merkez Komitesi'nin çalışmakta olan yoldaşlar arasında hiç saygınlığının kalmadığını açıkça gösteriyor.

Genelde MK'deki kimi şahıslar devrimci yükümlülüklerini unutarak hoşça vakit geçirmekle meşgul ve bu MK üyelerini tanıyan ve çalışmakta olan yoldaşların gözünden kaçmıyor.

Çalışmakta olan yoldaşlar, Merkez Komitesi'nin içinde bulunan böylesine iradesiz ve şüpheli kişilerle birlikte iş yapmayı, elbette ki, istemeyecek.

Partideki bu durum onun gücünü zayıflatıyor ve sonuçta zeminini tamamen çökertebilir.

Şimdilerde zaten gözlenen de bu. Çalışmakta olan yoldaşlardan herhangi birinin daha Merkez Komitesi'ne yüz çevirmediği gün geçmiyor.

Burada ben şunu söylemek istiyorum ki, Türk işçileri gerçek yüzlerini göstererek kendilerini açığa çıkaran Ahmet Cevat, Vâlâ Nurettin, Cem, Orhan ve diğerleri gibi burjuvazinin ajanı serüvenci kişileri arasında görmek, onlarla birlikte iş yapmak istemiyor.

Son zamanlardaki olaylar çalışmakta olan yoldaşları çok tedirgin etti. Örneğin, hiçbir değeri olmayan, daha önce partiden kovulmuş olan Sait gibi birini Merkez Komitesi tekrar partiye aldı ve sorumlu bir işin başına getirdi.

MK'nde Sait gibi başkaları da var. Burada onların isimlerini vermiyorum, ama gerekirse haklarında bilgi verebilirim.

Bütün bu olay ve durumları gözlerimle gördükten sonra ben şu kesin kanıya vardım ki, böyle bir Merkez Komitesi ile hiçbir ciddi ve aktif devrimci çalışma yürütmek mümkün değil, çünkü Merkez Komitesi partinin kararlarını yaşama geçirmiyor ve ayrıca Türkiye'deki uygun anları ve gelişmeleri dikkate alıp yararlanmıyor.

Türkiye'de gelişmekte olan kapitalizm ülkenin sanayileşmesinde ileri adımlar atarken işsiz köylüleri şehirlere çekiyor, onları işçi durumuna getiriyor. Böylece devrim güçlerinin artışı birer komünist olarak bizim omuz-

larımızdaki ağır sorumluluk ve yükümlülükler gitgide artıyor. Bu yükümlülükleri yerine getiren kişinin dürüst, dayanıklı ve ciddi komünist olması gerekir. Merkez Komitesi'nin önünde duran ana görev, en büyük yükümlülük şudur:

MK özellikle işçilerin ve yoksul köylülerin ...'ne kulak vermeli, çalışmalarında her şeyi hesaba katmalı ve işçileri ve köylüleri partiye çekmelidir.

Oysa, bugünkü TKP MK bunları yapmıyor ve yapamaz da.

Türkiye'de çalışıp her şeyi kendi gözlerimle gördüğüm için MK'nin gerçek özünü iyi anladım ve ben buraya bunu söylemeye geldim.

Komünist partisi üyesi olarak ben şunu rica ediyorum:

I . İstanbul'da varlığını sürdüren MK kontrol edilmeli, bütün rezaletleri ortaya çıkarılsın ve görevlerini unutan MK üyeleri demir süpürgeyle kovulsun, TKP'de tasfiye yapılsın.

Eğer böyle bir kontrol gerçekleştirilmezse, yakında Anadolu ve İstanbul teşkilatları TKP MK'ne itaat etmeyecek ve devrimci görevlerini yerine getirmeye ayrı ayrı devam edecek.

Böylece partinin çalışabilmesi için zorunlu olan merkeziyetçilik yok edilecek. Ben burada bence bugünkü durumdan kaynaklanan tehlikelere işaret etmeyi görev biliyorum.

N.B.

Bu raporu kısa tuttum. Eğer ek bilgi gerekirse ben sözlü olarak daha ayrıntılı malumat verebilirim.

SKP(b) üyesi
M. Baytarzade /İmza/

[Rusya Devlet Sosyal Siyasal Tarih Arşivi (RGASPİ), f. 495, op.154, d. 296, (Rusça)]

PALYA'DAN DOĞU SEKRETERLİĞİ'NE

1163*21 Mayıs 1927
Prohorov.
5/V-1927
Himikov yoldaşa.
No.55

Pek sayın Fed Fediç! [Fyodor Fyodoroviç]

Bir Mayıs günü 2.000'i aşkın işçi (İkdam gazetesinin bildirdiğine göre) işbaşı yapmadı. Sabah saat 10 sularında aşağıda sıralanan işçi kuruluşlarından temsilciler Teali'nin binalarında toplandı: 1/ Mürettipler birliği; 2/ Doğu Demiryolları Yedikule Atölyesi; 3/ Elektrik İstasyonu; 4/ Tramvay İşçi ve Hizmetlileri Birliği (bu yıl tramvay işçileri 1 Mayıs'ta özel azim sergiledi. Şişli Tramvay Deposunda özel bir miting düzenlediler ve bu mitingde konuşmacılar işçileri 8 saatlik işgünü ve işçilerin Meclis'te temsil edilmesi için savaşa çağırdı. Miting sona erdiğinde bayraklarıyla işçiler şehrin dört bir yanından gelen diğer işçilerin toplanmış olduğu Kağıthane'ye yürüdü); 5/ Doğu Demiryolları Memur dayanışma cemiyeti; 6/ Barut Fabrikası; 7/ Cibali Tütün Fabrikası (İstanbul civarı); 8/ Tahmil-Tahliye İşçileri Birliği; 9/ Metal İşçileri Birliği; 10/ Fırıncılar Birliği.

Teali'nin binaları şu sloganlarla süslüydü: "İşçiler Türkiye Cumhuriyeti'nin müdafileridir". "Yaşasın 8 saatlik işgünü!". Emperyalizme karşı savaş, Çin devrimi, SSCB, uluslararası işçi dayanışması vb. hakkında tek söz yoktu, oysa Maks bütün bu sloganların geniş çapta propaganda edilmesine söz vermişti...

Polis nutuk çekmeye izin vermedi. İşçilerden biri bir işçi marşının metnini okudu (müellifi bildiğiniz şair N.) Marşın konusu 8 saatlik işgünü için savaş. Birbiri ardı sıra bütün işçiler marşın sözlerine katıldı ve bitince hep birlikte Kağıthane'ye (şehir dışında) yürüyüp günü orada geçirdi. Bağdat Demiryolu işçilerinin spor teşkilatları futbol maçları düzenledi. Bir Mayıs kutlamalarına katılan herkesin yakasında kızıl şerit vardı.

Gördüğünüz gibi, Bir Mayıs kutlamaları son derece dar bir milli sınırlılık içinde geçti. Ama yine de adalet gereği söylemeliyim ki, fiilen olup olacağı 350 üyesi bulunan Teali'nin 2000'den fazla işçiyi seferber etmeyi, dağınık iş-

çi teşkilatlarını bir araya getirme merkezi durumuna gelmeyi başarması, kendisi için büyük bir başarıdır. 1 Mayıs'tan daha bir hafta önce Teali bu günün kutlanması için kapsamlı bir kampanya başlatmış, işçilerin dikkatini hükümet tarafından onaylanan İş Kanunu Tasarısı'nı iyileştirme konusunun üzerine çekmişti. 8 saatlik işgünü, fazla mesai için çifte ücret, iş kanununun bütün işçilere uygulanması (hükümetin verdiği son şekliyle kanun yalnız 15 kişiden fazla işçi çalıştıran işletmeleri kapsamına alıyor), çalışma yeteneğini kısmen ya da tamamen yitirme durumları için sigorta garantisi vb. ilaveleri Teali geniş çapta duyurmayı başardı. Örneğin, bu ilavelerden biri, 1 Mayıs'ın zorunlu tatil günü olmasını öngörüyor.

İkdam gazetesinde iş kanunu konusunda özel bir işçi anketi açıldı. Birçok işçi bu ankete yanıt verdi ve İkdam'ın sayfalarında işçilerin yaşam koşullarının, çalışma şartlarının iyileştirilmesi ve hatta TBMM'nde temsilci bulundurulması (bu ankete Maks'ın akrabalarından biri oldukça büyük ilgi gösteriyor...) konularında görüş ve istemlerini dile getiren mektupları okuyabilirsiniz.

Görüldüğü gibi, Teali iş kanunundan yararlanmayı ve onu işçi çevrelerinde geniş çapta tartışma konusu durumuna getirmeyi başarmıştır.

1 Mayıs'ın eşiğinde Teali ile Tramvay Hizmetlileri birliği hükümete 1 Mayıs'ı kutlamak üzere başvurdu. Hükümet izin vermeyi "lütfetti", ancak tramvayların trafiğe çıkarılmamasını kesinlikle yasakladı. 1 Mayıs günü bütün işçi semtleri tıka basa polis ve asker devriye doluydu. 50.000 işçiden, yukarıda belirttiğim gibi, 2.000'nin üstünde işçi grev yaptı. (basında yazdığına göre, Maks bu rakamı 2.300 olarak tespit ediyor). Geçen yıl 50 kişinin bile greve katılmadığını hatırlarsak, bu elbette ki, önemli bir başarı. Benim Maks'a *[MK]* yönelttiğim tek eleştiri, kutlamalara enternasyonal nitelik vermekten, Türkiye işçi hareketinin sorunları ile dünya işçi hareketiyle ve hatta resmi basının dahi sempati ifade ettiği Çin devrimi arasında bağlantı kurmaktan kaçınmasıdır. 1 Mayıs günkü bütün bu kızıl "yurtseverlik", vatana tam sadakat ve bağlılık gösterisi dar taşra sınırlılığı kokuyor...

Ne ki, yine de Maks [MK] için bu günün olumlu bir başarı olduğunu kabul etmek gerekir. Her ne olursa olsun, 2.000 işçi işe çıkmadı. Bu arada, tramvay şirketi o gün hiç işe gelmeyen 200 işçiden 60'ının işine son verdi. Bu işten atmalara karşı ben Maks'a [MK] basın ve birlikler vasıtasıyla bir kampanya başlatmasını önerdim. Buna ilişkin ayrıntıyı daha sonra bildireceğim.

Tam da şimdi hiç olmazsa legal bir sendikal dergi çıkarabilseydik. İşçi kulübü açmak için imkan var. Antonov'un dostu Risling yoldaşa gayrete gelme-

ni için Siz biraz baskı yapamaz mısınız, çünkü burada maddi durumlar hiç iyi değil. Maks'ın [MK] başında işsiz ailelerden üç üyesi olduğunu daha önce yazmıştım. Bu arada belirteyim ki, şirketimiz [parti] hesaba göre payına düşeni düzenli göndermekten vazgeçmenizden yakınıyor, çünkü iflas edebilir. İki yık var: Ya biz bu şirketle [parti] ilişkileri kesiyoruz, ki bu durumda konuşacak bir şey kalmıyor, ya da onunla ticaretimizi sürdüreceğiz ki, bu durumda can çekişmesine izin verilmemeli. Ya biri, ya öbürü. Mali durum konusuna açıklık getirilmeli.

Mareşal ve Ko. üyesi İsa yoldaş burada hastanede yatıyor ve cephede bulunmuş. Çok hasta. Sanatoryuma nakledilemez mi? Acilen bildirin.

Sizin Palya

N.B.

Zafer-Hasan birkaç gün önce Mekke'ye gitti. Sizin önerinizi Maks'a [MK] bildirmiş. Ne olursa olsun, Zafer-Hasan bağlantı kuracak. Yola çıkmadan önce bu konuyu kendisiyle uzun uzadıya konuştum. O kongreden sonra buraya dönecek. Şöyle ki, Maks [MK] bu konuda bir şey yapmazsa, Zafer-Hasan'ın orada bulunması iyi olacak.

N.N.B.

Şu acayip durumu bana açıklar mısınız, lütfen. Maks'ın Prohorov'a konuk gelen bütün akrabaları "aşırı sol", ama Volk'un [İstanbul] yanına döner dönmez tüm hızları kesiliveriyor. Nitekim, Doktor "ılımlı tavrım" yüzünden beni çıkarmak bile istedi. Süleyman ateş püskürüyordu. Oysa bu "aşırı sollar" burada Çin devrimini selamlamayı bile göze alamıyor. Onlar şunu anlayamıyorlar ki, enternasyonalizm sloganlarını küçücük legallik deliğinden geçirmek gerekir. İşte dreckerscher Maks budur!

[Rusya Devlet Sosyal Siyasal Tarih Arşivi (RGASPİ), f. 495, op.154, d. 296, (Rusça)]

VEDAT NEDİM'İN ŞEFİK HÜSNÜ'YE MEKTUBU

5 Mayıs 1927

Aziz Tayfur !

Bugün tesadüfi, bir vapurun hareket edeceğini şimdi haber verdiler. Ben de acele şu satırları yazıyorum.

Partimiz, iş kanunu ve 1 Mayıs etrafında azami faaliyetini sarf etti ve çok iyi neticeler aldı. İş kanunu için mukabil bir proje hazırlamak üzere fraksiyonumuzun teşebbüs ve tesiri ile Amele Teali Cemiyeti bütün amele teşkilatlarının iştirakiyle bir içtima akdetti. Bu içtimada projeyi hazırlamakla muvazzaf bir komisyon seçildi. Komisyon bir hafta her akşam içtima etti. Hazırladığı projede fırka faaliyet programımızdaki amele mutalebatı tamamen mündemiçtir *[dahildir, kapsanmıştır]*. Hatta daha fazla mevad *[maddeler]* da vardır. Bu projenin suretini Vakit ve İkdam gazeteleri neşrettiler. Şimdi ayrıca kitap halinde tab olunmaktadır. Bir suretini hükûmete gönderdik. Bugünkü gazetelerde iş kanununun amele mutalebâtını nazar-ı itibare alarak tadili mevzubahis olduğuna dair bir fıkra vardı.

1 Mayıs günü 2500 ameleyi mobilize edebildik. Hükûmet gayet şedid ve tehdidkâr davrandı. Nutuk iradını resmen men etti. Buna rağmen Kâğıthane'ye azim bir kitle topladık. İki spor klübümüz bir futbol maçı yaptılar. O gün İstanbul'un bütün polisleri seferber halde idi. Tramvay şirketi 78 işçiye 1 Mayıs günü işlemedikleri için yol verdi. Şimdi onunla meşguluz. Protesto ettik.

1 Mayıs bültenimiz gayet iyi çıktı. Yanımda olmadığı için bu kuriyeyle gönderemiyeceğim. Şimdi önümüzde duran işler şunlar:

Amele Teali Cemiyeti vasıtasıyla yine amele murahhaslarını davet edeceğiz. Onlara iki şeyi kabul ettirmeye çalışacağız. 1 – İşçilerin yaşama ve işleme şeraitini tetkik etmek üzere dört doktor (bir dahiliye, bir kadın, bir çocuk, bir hıfzıssıhha mütehassısı), bir terbiyeci, bir iktisatçı ve beş amele murahhasından mürekkep bir anket heyetinin teşkilini hükûmete teklif etmek.

2 – İntihabatta müstakil amele murahhaslarının namzetliğini koymak

Tayfur'um gönderdiğiniz adamı memnun etmenin imkanı yok. Çok ukala bir şey. Bu kadar terorize bir memlekette hakkını, menfaatini müdafaa edebilmek için ağzını yalnız amele sınıfı açabiliyor ve bunu bizim fırkamızın faaliyetine medyunuz. Fırkamız olmasaydı ne İş Kanunu için, ne Bir Mayıs için bir hareket olurdu. Bundan emin ol.

Maddi ihtiyaçlarımız hala tatmin edilmiyor. Gönderilen 256 dolar devede kulak kabilindendir. Bütçemizi niçin tam olarak yollamıyorsunuz? Vilayetler para istiyorlar. Tramvaycı Osman'a vaad ettiğimiz yardımı yapamadık. Mecburuz. Kahve meselesi gayet mühim. Amele Teali Cemiyetini büyük bir binaya naklettiremiyoruz. Yardım edememe korkusuyla. Bize vaad olunan bütçenin muntazam ve tam olarak irsali lazımdır. Onun için herşeyi yapın.

Türkiye'nin iktisadi vaziyeti hakkında gayet mufassal bir rapor hazırladık. Adeta bir kitap oldu. Bunu yakında yollayacağız. Hamdi hasta: Hıyarcık çıkardı. Gözlerinden öperim.

Diğer mektuplarımızdaki ricalarımızı da tekîd ederiz. Bütün arkadaşlara selam ve hürmet. Tufan iyileşti mi? Şair niçin yazmıyor ?

Süleyman

Bütün gazeteleri yolluyoruz. Alıyor musunuz ? "İkdam"daki ankete cevapları takib edin.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 03_08, Belge no: 467-468 (Osmanlıca)]

ŞEVKET SÜREYYA'DAN NÂZIM HİKMET'E MEKTUP

(Sayfanın üst kısmına, Vedat Nedim'in el yazısıyla – SD)

Ayol beni hiç aramaz oldun hani şiirlerini muntazaman yollayacaktın? Gözlerinden öperim. Kavga etme de gel buraya! Raporun fihristini gelecek postayla göndereceğim.

Süleyman

18 Mayıs 927

Kardeş,

Mektubun dün geldi. Son yazılarımın "bir kısmına" cevap vermişsin. Okudum. Tayfur'un yazılarını da Süleyman gösterdi. Bilahare hep beraber okuyacağımız için onları da şöylece gözden geçirdim. Akabinde Pol. Büro'da bulunduk. Gönderdiğiniz zat da orada idi. Buradan garip, sinir gerginlikleriyle ayrıldı. Gece eve dönünce bu satırları yazmak için oturduğum zaman son günlerin muhtelif menbalardan maruz kaldığımız müşkilatı ve temayülleri insiyaki bir surette birer birer dimağımda canlandı. Bu manzaranın küçük bir parçası ile de olsa sizi de aşina kılabilmek için mektubumla bunların bazılarını hulâsa etmekle başlayacağım.

1-Gönderilen zata göre: Biz mahsûr fikriyatlı milliyetçileriz. Ef'âlimizde fikriyatımızda enternasyonalizmin zerresi bile yoktur. Yazılarımızın altına "Otto Bauer" seve seve imza atabilir. Şiarlarımızda hiçbir reng-i siyasi görülmüyor. Kitleye temasımız ve kitleyi harekete getirmek kabiliyetimiz âsârıyla hissolunuyorsa da... ilh.

2-Provens'den *[Taşradan]* gelen mesul bir arkadaşa göre: Bizde küçük burjuva Napolyonizmi vardır. Mehayevişniya vardır. Grupçuluk ve diktatörlük vardır. Arkadaşlara iş vermiyor. İşte olanları işten uzaklaştırıyor ve harekete tormoz *[engel, fren]* oluyoruz.

3-Bazılarına göre biz sizin aletiniz idik. Fakat bu arkadaşa göre siz bir grupsunuz, biz de bir grupuz!

4-Diğer bir itab *[azarlama]*, biz, dünya inkılabına bizim memleketimiz "uyucak" ve "onun peşinden gidecek" gibi bir günâh-ı kebâiri düşünmekle müttehemiz *[suçlananız]*. Halbuki biz ona uymayacağız. O bizde müstakilen vücud bulacakmış!

5-Tayfur'a göre de kabuğunda kapanmış salyangozlardan farkımız yoktur.

6-Varını yoğunu manasızca israf eden rakîk *[kırılgan]* kalpli insanlarız.

7-Sana göre de: (Bilmem söylemeye hacet var mı? Kendin yazdın biliyorsun?)

Bunları ilânihaye teselsül ettirmek mümkündür. Vakıa "tezad" diyalektik felsefenin mantıkıdır. Fakat biz tezatlar değil, uygunsuzluklar karşısındayız! Bunlara belki siz gülersiniz. Fakat biz cevap vermeye ve hareketlerimizi uydurmaya mecburuz. Vâkıâ buna karşı siz bize "Sizin tevfik-i hareket edeceğiniz hat, sadece ve mutlak surette filan.. filan... ilh." diye cevap verebilirsiniz. Fakat bizim hatt-ı hareketimiz, işte sadece ve mutlaka surette evvela içinde yaşadığımız objektif şeraitin imkânları, sonra da kendi maddi ve manevi kuvvet ve vasıtalarımızla muayyen olduğu içindir ki, maruz kaldığımız itablardan -daima istifade etmekle beraber- bir türlü tamamıyla muateblerimize kendimizi uyduramıyoruz.

Neden mi diyeceksin? İşte öyle. Mesela şu bize mahsûr fikriyatlı milliyetçiler diyen zatın itablarını ele alalım. Bize göre bizim Enternasyonal rollerimiz şudur ki: Biz, kapitalizmin Şarka doğru inkişafı nisbetinde taazzuv eden proleter kitlelerini istikametlendirerek proletaryanın sınıf mücadelesine hakiki beynelmilel mikyasını veriyoruz. Nasıl veriyorsunuz derseniz, gayet basit: Memleketimizde proletaryayı burjuvazinin ve şoven nasyonalizmin içinden ve arkasından alarak onun önüne ve karşısına koyuyoruz. Proletaryaya "sen de müstakil sınıfsın!" diyoruz ve iki sınıfın arasına uzlaşılamaz sınıf menfaatlerinin nâ-kabil-i izâle hatt-ı fâsılını *[giderilemez ayrım çizgisine]* işaret ediyoruz. Proletaryaya tatmin edilemez talebkâr bir ruh vermeye çalışıyoruz. Onun istikamet-i hareketini kaybeder ve tatmin edilir gibi olduğu "an"larda ona yeni şiarlar ve yeni "talepler" veriyoruz. Tabii bizim inkılapçılık akaidini benimsemekliğimizin derecesi ve rehberlik kabiliyetimiz nisbetinde objektif "muhitimiz"den benimsediğimiz bu rollerin altına bilmem Otto Bauer[14] imzasını atabilir mi? Fakat vicdanen çok mesuduz ki evet atabilir! Siz mahdut insanlarsınız! "Gözünüze, dizinize... ilh" diye karşımıza birisi Donkişotluklar yaptığı halde biz soğukkanlılığımızı kaybetmiyor ve işin insiyatifini, onu akamete dûçâr edecek yollarda ve ellerde perişan etmemeye çalışıyoruz.

Filhakika en saçmasapan insanların, en aykırı tekliflerini ve muhakemelerini de hüsn-i suretle telakki edecek kadar sinirlerimizin sükûnetini muhafaza-

---

[14] *Otto Bauer: Avusturya Sosyal-demokrat Partisi (ÖSP) ve Sosyalist Enternasyonal'in önderlerinden. Genel olarak sol bir üslûp benimseyerek (örneğin, "işçilerin gerektiğinde şiddete başvurmaları gerektiğini" söyleyerek) Alman sosyal demokrasisinin klasik çizgisinden ayrılmıştır.*

ya gayret etmekteyiz. Onu bu akim ülkeye ve bu sakîm *[hastalıklı, yanlış]* fikriyatlı insanlar içine göndereceğinize arzu ettiği ve kendini layık "hareketlerin kaynadığı" yerlere yollasaydınız daha isabet olurdu. Hulâsa diğer itapları da bilmem muhakeme edeyim mi? Fakat şu "hareketi publike *[halka duyurma, işa'a]*" etmek işinde esas itibarıyla değil, fakat teferruat ve tarz-ı tatbik itibarıyla aramızda hâlâ farklar kaldığına müteessifim. Dün bu bahse müteallik olarak yukarıda bahsettiğim zata şu suali sordum:

-"Bu akşam benden yirmi ekzempler *[nüsha]* bülten isteniyor! Bu yirmi kişi kâmilen raboçidir *[işçidir]*. Kısmen tütüncü, kısmen de başka. Fakat ben buraya bir tane de henüz götürmek için karar vermedim. Bu yirmi kişinin her birinin ayrıca dostları vardır. Binaenaleyh biz şimdi bu vesile ile sade bu gece içinde yeniden lâakal *[en az]* 100 kişiye mevcudiyetimizi ihsâs edecek vaziyetteyiz *[hissettirecek]*. Fakat aynı zamanda bunların yarın şüyûu ve ele geçmesi ihtimalâtı da o nisbette fazladır. Ne diyorsun?" dedim. Bir dakika evvel mütemadiyen beyannamelerden falan bahsediyordu. "Burada neşreder, akabinde Trabzon'a, Mersin'e bilmem nerelere gidersiniz!" diyordu. Lakin bu suale cevap vermedi. Çünkü gevezelik başka, iş başkadır! Sokak ağız kalabalığıyla müşkilat hallolunmuyor ki.

Sonra bu vadide Tayfur'un gösterdiği tedbirleri de biz iyi bulmuyoruz. Çünkü tecrübelerimiz bizi şu kanaate getirdi ki, Türk burjuvazisinin terör prensipleri cây-i tatbik *[uygulama alanı]* bulabilmek için beşinci, hatta üçüncü derecede adamları aramıyor. Hatta onlarla enteresse olmuyor bile. Bunun tümen tümen misallerini hepimiz gördük. Binaenaleyh meydanda ilk vesilede bir dakikada toplanabilecek muayyen ve malum bir kadro olmasa, o tedbirleri o zaman düşünürüz. Fakat son darbelerin bize neye mal olduğunu geliniz de görünüz. Bu defaki bir elentiyi ise artık ne ile öderiz bilmem. Fakat şuna kaniim ki ondan sonra uzun bir zaman için artık herşeyi unutmalı. Eğer bunlarda da su-i niyet ve zaaf görüyorsanız; gayet samimi söylüyorum, gayet açık yazınız, şu fikrimizin artık bir suretle ihata etmek kabiliyetinde olmadığı prensipleri herhangi arkadaşların her istedikleri şekilde tatbik etmeleri için hiçbir suretle engel olmayalım. Cevabınıza göre şahsen vaziyetimi tesbite çalışacağım. Yok eğer kati fikirleriniz ve bu kati fikirlerinizi tahakkuk ettirecek uygun tedbirleriniz ve kuvvetleriniz yoksa o zaman da rica ederim, siz kendi davalarınızı biraz makul hadde ircâ' *[indirgeme]*, arkadaşlarınıza itimad ve yardım ediniz.

Bize yapılan ithamların binden birini yazdım. Fakat içinde çırpındığımız müşkilatın o kadarını da mevzubahis etmek istemem. Vakıa birbirimize karşı

hallerimizi güllük gülistanlık gösterecek adamlar değiliz. Fakat ne de olsa bunları saymayı lüzumsuz buluyorum. Fakat şahsen beni de alakadar eden bir iki noktaya kısaca temas edeyim.

Muavenetler babında nazariye itibarıyla Tayfur'la beraberim. Fakat bu beraberliği işimizi hayata tatbik ederken muhafaza edemiyoruz. Ben, bilakis bugünkü şekil altında imkân nisbetinde fazla mikdarda yardım edilecek yerler bulunması zaruri olduğuna kaniim. Bunlara bilmem yardım mı demeli ve sonra bilmem bunlar ne dereceye kadar münakaşa edilmeye değer şeylerdir. Biz işlerimizi Ömer'in verdiği ve bildirdiği rapora göre tanzim ettik. Bunda yardımlar % 75 değil ancak % 8 tutuyor. Fakat Ömer bu vadide bize bildirdiklerini eğer kendi kafasından söylememişse demek ki onları ona söyleyenler kendi vaatlerini unutmuşlar ve bizi giriştiğimiz taahhüdâtta kredimizi kaybetmemize sebep vermişlerdir. Hele bir mesele vardı ki acilen telgrafla fikrimizi bildirmemiz lazımdı. Bildirdik. Lakin işte o kadar. Ortada tahakkuk sahasına giren birşey yok, olacağa da benzemiyor. Vazaif-i âliyeniz haricindeki boş vakitlerinizde meşgul olduğunuz bize ait işlerle biraz da vazife edinerek meşgul olsanız ne iyi olurdu?

Ne ise gelelim yine bu bahse. Şu muavenet diye izam edilen incir çekirdeği içinde benim de bir alakam varsa bunun için hiç kimseye karşı kendimi medyûn-ı şükran saymıyorum. Nasıl ki hiç kimsenin emir ve işaretiyle olmayarak kendi fikrimi, faaliyetimi ve hayatımı vakf ettiğim dava için de kimse bana teşekkür borçlu değildir. Fakat mademki mevzubahis ediyorsunuz, yine tekrar ediyorum ki, bu müzaheretler bana olmasa bile herhalde lazım ve zaruridir. Vâkıâ bugünkü vaziyette onlar fiilen likide edildiler. Fakat bu yüzden biz ziyandayız, kârda değiliz.

Ben fikrimi böylece ifade ettikten sonra onların bu şekilde artık haysiyetşiken *[onur kırıcı]* bir şekil aldığını da söylemeliyim. Ben kendi hesabıma bunu böylece sekreterle görüşecek ve kendi tedbirlerimi de söyleyeceğim. Hariçte bulunmak meselesine gelince bunu şahsen gelir gelmez teklif ettim. Münasip görmediler. Burada lüzumundan fazla olduğumuz doğrudur. Fakat yeniden arkadaşlara muhtaç olduğumuz da bir hakikattir. Daha doğrusu bazı sahada fazlalık ve bazısında eksiklik var. İşi regüle etmeye *[düzene sokmaya]* tabi i çalışmalı. Ben kendi hesabıma hariçte olmaya razıyım. Yakında görüşeceğimizi ve kavga edeceğimizi tebşir ediyorsun *[müjdeliyorsun]*. Sevindim. Oraya havale edilmiş yahut oradan beklenilen işleri noktası noktasına yaparak (yapılacağına vaat alarak değil) gelmezsen o kavgaya hiç girişmemek hakkında daha hayırlı olur.

Tayfur'a ve Halim'e ne kadar dersen o kadar, muhabbetler, selamlar ve yine muhabbetler... Ha. Sahi, Fahri de vardı. Ona da keza. Senin de suratından öperim.

Şimdi gelelim mektubumun cevap vermediğin cihetlerine. Ne için yazı yazmadığınızı, tercüme yapmadığınızı, ..ilh. Tayfur'un mektubundan öğrendik. Bunlar bizi ikna etti zannederseniz safdillikde bulunmuş olursunuz. Bunlar, yani sizin Viyana'dan sonra oradan beklenilen fikri... ilh. müzaheretleri çok fena ifa etmeniz işi, her zaman karşınıza dikilecek ve sizden hem kendi vicdanınızı hem de bizi ikna edecek cevaplar bekleyecektir!

Fakat ayrıca rica ettiğim ufak bir, yahut iki noktayı da meskût geçmene canım sıkıldı. Hatta yazdığıma pişman oldum. Senden, Rupin'in kitabını istemiştim. Sonra Lenin külliyatının hulâsasını istemiştim. Zannederim bunları bulabilirdin. Bulmadın, bulmak istemedin, çünkü meşguldün. Sonra maaş alıyorsan, yahut bulman mümkünse, bana para gönder dedim. Herhalde birşey yapacaktın. Acaba meşguliyetin bu meseleyi de unutturdu mu? Halbuki sana güvenerek bugüne kadar müsterihdim. Maalesef (ne çare!) bir küçük Suphi daha geliyor. Ben bin bir çeşit ihtiyacı senden gelecek şeye bağlayarak tamamlarım diyordum. Hulasa böyle. Hadi bakalım kendini topla, ne yaparsan yap!..

İstanbul'a avdetten sonra bir kitap yazdım: "Cemiyetin İnkişafı" inşallah ileride basarız! Fakat son zamanda hazırlamaya mecbur olduğumuz bazı şeyler üzerinde uğraşırken bunun etrafında da meydana diğer güzel bir eser geldi. Fihristini sana, yahut size gönderiyorum. Bunu "Gos.İzdat"a[15] satmaya çalışalım.

Tabii daha bu kelimeleri okurken aklına derhal "rejim ekonomiya" gelecek. Fakat herhalde bu rejim faydalı kitapların intişarını men' etmemiştir. Sonra, Türkiye hakkında yazılan böyle bir kitap herhalde bu idareyi enteresse edecektir.

Zannederim orada Burovide'de (?) vardır. Artık onu mu kandıracaksınız. Ne yapacaksanız yapınız. Bu fihristi tercüme ederek acele yerini bulup bana bildiriniz ve aynı zamanda pahalı satmaya çalışınız. Ümidim bunda yoksa artık fikir faaliyetine de vakit bulamayacağız. Alimof orada ise bu işi bir ala yapabilir. Mamafih yalnız göndermeyin. Burovide'ye (?) yahut bu idarede her kim varsa ona ne dil dökerseniz dökünüz. Bir "KUTV... (?)"in eseridir, deyiniz, enteresan kitaptır filan deyiniz....ilh.

Şimdilik bu kadar. Cevaplarınıza muntazırım. E, nihayet bir partinin bir

[15] *Gos. İzdat (Rusça: Gosudartsvennoye İzdatelsvo'nun kısaltılmışı): Devlet Yayınları*

azasının eliyle oldukça uzun bir zamana müteallik görüşlerini böylece bir kitap halinde çıkarması da bir iş bir mecburiyettir. Aynı zamanda fikri bir merhaledir. Bu fihristi kemal-i dikkatle tedkik etmenizi rica ederim. Bu kitap uzun ve müşkil bir taharri ve tedkikin neticesi olarak meydana geldi. İktisadi siyasi kısmı (yani en müşkil kısmı) tamamıyla yazılmış, bitmiş ve tebyiz edilmiştir. Bu kısımda bütçeye, vergilere, ticaret-i hariciye, milli kredi sistemine, bilhassa ecnebi sermayesine, sınai ve köy iktisadiyatına ait gayet mufassal istatistikler, etüdler, mütalaalar ve hükümler vardır. Politik kısmı plan halinde yazılmış ve tevsie başlanılmıştır. Ecnebi bir karii alakadar etmesi itibarıyla bir de kültür kısmı ilave etmek fikrindeyim. Kitaba şayan-ı dikkat yüz kadar resim ilave edilmiştir.

Tercümesine gelince, burada yapılması kabil olmadığı fikrindeyim. Fakat orada bir iki arkadaşı, mesela İbrahimova'yı, Alimof'u filan pekala işe celb edebilir ve bunun tercümesini yaptırabilirsiniz.

Kitabın esas kısmı artık hazır ve elde olduğu için politik ve kültür kısımlarının son şekillerinde yazılması için bir ay kifayet edecektir. Cevabınızı bekliyoruz.

Şimdilik başka yazacak birşey yok. Hepsi bu kadar. Hoşça kalınız.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 22, Klasör: 28_36, Belge no: 516-521 (Osmanlıca)]

Himikov'a
19/V-1927.No. 62.

Değerli yoldaşlar!

Eğer izin verirseniz, Sizi ilgilendiren Grigoryaşa ve Ko.'nun [TKP] durumu ve Maks'ın [MK] çalışmalarıyla ilgili sorunları irdelemeye geçmeden önce, dikkatinizi ortaya koyduğum birçok soruya bizzat cevap vermeyerek beni sistematik bir "suskunluk komplosuyla" içine ittiğiniz anormal duruma çekmek isterim. Ben Fed Fyodoroviç Size, ve V-s-v *[Vasilyev]* yoldaşa, ve R-t *[Rayt]* yoldaşa ve de mektuplarımı okuyan bütün yoldaşlara şu naçiz ricamın kabulü için başvuruyorum: Burada beni Maks'ın karşısında yalancı durumuna düşürmeyiniz, Klimohin'in *[Doğu Şubesi]* oradaki toplantılarda Grigoryaşa ve Ko. *[TKP]* ile ilgili şu ya da bu kararı aldığınızda, bana da bildiriniz ki, haberim olsun. Yok, eğer beni yazmaya değer bulmuyorsanız, Ferdi yoldaşa Maks'a *[MK]* gönderdiği mektubun yanı sıra, aldığınız kararların özünü Fransızca olarak bana da bildirmesini önerebilirsiniz. Öyle ya da böyle, ben Sizden Klimohin'in *[Doğu Şubesi]* sebep olduğu bu dayanılmaz ve görülmemiş duruma son verilmesini rica ediyorum.

Şimdi de kendi işlerime döneyim. 7/V tarih 55 nolu son mektubumda en aktif tramvay işçilerinden onlarca kişinin (son malumata göre 79 kişi) 1 Mayıs kutlamalarına katıldıkları için tramvay şirketince işten atıldıklarını bildirmiştim. 1 Mayıs günü yalnız tramvay işçilerinden 200 kişi greve katıldı ve tramvay şirketi bu durumu bahane ederek yığınlar arasında en büyük saygınlığa sahip bulunan en ilerici ve çoktan beri kurtulmak istediği "en zararlı" ve en aktif eski işçilerin işine son verdi. İşten atılan işçilerin yeniden işe alınmalarını sağlamak üzere önlem alınması için tramvay işçileri birliği müdüriyetin kapısını aşındırdı, vali önünde ricalarda bulundu. Müdür yardımcı olmaya söz verdi.

Ben ise sözün tam anlamıyla tam iki gün boyunca Maks'ı (Not: Maks deyince her zaman Şevket ile Asım anlaşılmalı, çünkü diğerleri onların düdüğüne göre oynuyor) Türk işçilerini sokağa atan bu yabancı şirketin nefret verici tutumuna karşı yerli basında kampanya açılması için ikna etmeye çalışmak zorunda kaldım. Onları Teali'nin basın aracılığıyla kamuoyuna seslenip emperyalist Belçika-Fransız tramvay şirketinin keyfi davranışını protesto etmesine ikna edip böyle bir "devrimci" adım atmalarını güç bela sağladım.

Teali'nin düzenlediği toplantıda önceden hazırlanan protesto çağrısının metin taslağı oybirliğiyle kabul edildi. Teali adına çıkan çağrı Cumhuriyet gazetesinde aynen yayınlanırken, Milliyet, Vakit ve bazı diğer gazetelerde değişik yazı köşelerinde alıntılar ve haber olarak yer aldı, işten atılan işçilere duyulan sempati ifade edildi. Gördüğünüz gibi, Kemalist basının yansıttığı kamuoyu bu somut durumda işçilerden yana ve açıkça yabancı sermayeye karşı tutum aldı. Gergi bu, Kemalistlerin işine geliyordu. Şöyle ki, onlar işçilerin "savunucusu" olarak ortaya çıkarken, müdüriyet de tramvay şirketi yönetimine etkide bulunmak için önlem almayı vaat ediyor. Aslında şirket baştan işe gelmedikleri günler için ücret ödememe, tramvay şirketinde çalıştıkları uzun yıllar sonucunda elde ettikleri hiçbir imtiyazı tanımama şartıyla, yani tamamen yeni işçiler olarak işçileri işe alacak gibi görünüyordu, ama işçiler işten çıkarılmadan önceki statüleriyle işe alınmalarını isteyerek, bunu reddetti. Bugüne kadar bu sorun giderilemedi. Benim edindiğim bilgiye göre, şirket eğer geri adım atılırsa, bunun işçileri bundan sonra daha ileriye giden talepler ileri sürmeye teşvik edeceğini, onları "devrimci eğilimlere" iteceğini müdüriyete "kanıtlamaya" çalışıyor. Anlaşılan, bu gerekçe yeterince etkili oldu ki, "idare" 1 Mayıs kutlamalarına katıldığı için işten atılanların yeniden işe alınmaları yönünde pek ısrarlı görünmüyor.

Birincisi, ekonomik taleplerle, ikincisi işten atılan 79 işçinin geri alınması talebiyle grev ilan etmeleri için tramvay işçileri arasında ajitasyona başlamak gerektiğini ben dün Maks'ın önünde ısrarla söyledim. Maks *[MK]* benim önerimi kabul etti.

Maks'ın genel durumdan, tramvay işçileri arasında iş koşullarına karşı duyulan memnuniyetsizlikten ne ölçüde yararlanabileceğini önümüzdeki günlerde göreceğiz. Unutmayınız ki, kondüktör ayda 30-35 lira ve tramvay sürücüsü 35-40 lira alıyor. Atölye işçilerinin maaşları da o kadar. Bugünkü hayat pahalılığı şartlarında bu para asgari geçim koşullarını sağlamaya bile yetmiyor. Ailesi olan işçiler doğrudan açlık çekiyor. Ama, ayni zamanda, 1926 yılında 2.600.000 lira kâr sağlayan tramvay şirketi tramvay biletlerinin artırılması için hükümetten destek talep etti. Her tramvay işçisi ajitasyona açık durumda: Tramvay biletlerinin artırılması için baskı yapan şirket, işçilerin ücretlerini artırmayı aklına bile getirmiyor! Eğer Maks daha aktif olur, tüm gücü ve olanaklarıyla işe sarılıra, hiç kuşku yok ki, tramvay işçilerinin ruhunu yükseltebilir ve grevi örgütleyebilir. Önümüzdeki günler Maks'ın *[MK]* bu görevi yerine getirip getiremeyeceğini gösterecek.

Şimdi de burada çıkarılan literatür hakkında birkaç söz edeyim. 1 Mayıs broşürünü bana tamamıyla tercüme ettiler. Ne şekil, ne de içerik bakımında bu broşüre komünist broşürü denebilir. Ne Antonov, ne Marşal *[SSCB]* ve ne de Barkov *[Komintern]* hakkında tek söz edilmiyor. Kapakta kısaltma şeklinde TKP harfleri var ki, Maks *[MK]* bunun ne anlama geldiğini biliyor, ama okuyucunun broşürü yayınlayanın kim olduğunu anlaması pek mümkün değil. Görüldüğü üzere, Maks *[MK]* şu ana kadar merkezin direktiflerine uymuyor. Oysa Maks *[MK]* "Türk işçisi için bu broşürün çok devrimci, gerçek bir komünist broşürü" olduğunu düşünüyor. Ben burada Şevket'in Asım tarafından da teyit edilen sözlerini aktarıyorum. Aslında, itiraf edeyim ki, Asım benim hiç hoşuma gitmiyor. O adeta utanmaz yalancının biri. Şevket ondan çok daha ilginç, oldukça akıllı, ama hastalık derecesinde ılımlı, ve ihtiyatlı, ben hatta ona çok sağda deyebilirim. Nitekim, Maks'ın *[MK]* aile fertlerinden işçiler de (örneğin, Nuri, Kazım vb.) aynı görüşte.

Yeniden yakalanma korkusu kabûs gibi peşlerini bırakmıyor. Grigoryaşa ve Ko.'nun *[TKP]* reklamını yapma önerisine onlar her defasında "Biz şiiri *[beyanname]* yayınlar yayınlamaz ilk darbe tepeye indirilecek, tabana değil" sözleriyle cevap veriyor. Bu gibileriyle ne yapılabilir?

Şu günlerde Teali'nin hazırladığı iş kanunu tasarısı basılıp bütün TBMM mebuslarına dağıtıldı. Bu tasarı eylem programının neredeyse bütün maddelerini içeriyor. Çocuklar hatta işgüzarlık etmişler. Örneğin, bu tasarıda işçi kadınlara adet günlerinde ücretli izin talebi bile var... "Bu komik durum" dışında tasarı genel olarak tutarlı ve bizim ruhta hazırlanmış. Şimdilik bu kadar.

Sizin Palya.

N.B.

24/V.Dün Maks'ın *[MK]* orada toplantı olmuş. Bana haber bile vermediler. Çünkü onların Doktorla ilgili kararlarına karşı orada sert bir konuşma yapacağımı biliyorlardı. Doktor onlara Maks'ın *[MK]* faaliyetlerini sert bir dille eleştiren bir mektup yollamış. Maks ailesinin tüm fertleri, bu arada Nuri ve Kazım Doktora karşı, genel olarak Dış Büro'ya karşı konuşmuş. Ferdi onun eleştirisine cevap mektubunu sizlere çeviriversin. Bu yüzden onlar bana göre korkak, devrimci değil, yalnızca gösteriş yapan birer küçük burjuva. Onlar yalnız iktidarın izin verdiği kadar çalışma taraftarı. Eğer hükümet onlara bir şiir *[beyanname]* yazmaya izin vermeyi lûtfederlerse, bunu memnuniyetle yaparlar. Ama, işin ucunda yangın *[polis darbesi]* olmaya görsün, o zaman onlar

şiire ve baskı tehlikesi taşıyan her şeye karşı olurlar. Bu Maks Klimohin'in *[Doğu Şubesi]* karar ve direktiflerini sabote ediyor, üst mercilerin kararlarını bilerek yaşama geçirmiyor. Bu küçük burjuva zihniyetli Maks *[MK]* bir işe yaramaz. İdare 1 Mayıs kutlamasına izin verdi, Maks kutlamayı düzenledi. Eğer idare karşı çıkmış olsaydı, sanırım, yığınları 1 Mayıs'ta sokağa çıkmaya şöyle dursun, işe gitmemeye çağırmak için parmağını bile oynatmazdı. Asım ve Şevket küçük çapta birer aydın. Asım yaşadığı konforu ve bizim iktisadi organlarımızdan birindeki *[ARKOS]* işini yitirmekten korkuyor. Şevket tekrar "yurtdışına" gitmek istemiyor, başını ateşten sakınıyor, yangından *[polis darbesi]* korkuyor. Asım, Şevket, Yakimov ve diğerleri bana defalarca şunu söylemiştir: "Eğer şiir *[beyanname]* yayınlanacak olursa, darbe şiiri dağıtanların değil, ki onlar "yurtdışına" gidiverecek, bizim başımıza inecek". İlke olarak onlar Klimohin'in *[Doğu Şubesi]* direktiflerinden yana, ama iş uygulamaya gelince, söz konusu somut adımı atmanın şu an uygun olmadığını ileri sürerek, karşı çıkıyorlar. Somut bir örnek vereyim. 1 Mayıs kutlamaları yüzünden sokağa atılan 79 tramvay işçisiyle ilgili olarak Grigoryaşa ve Ko. *[TKP]* adına bir şiir *[beyanname]* yazılmasını önerdiğimde onlar yangın *[polis darbesi]* tehlikesini ve benzer sonuçları bahane göstererek, kesinlikle reddetti. Çıkarılacak sonuç: Bu Maks cehennemi boylamalı!Yeni bir Maks *[MK]* gerek, çünkü bu çocuklarla bir şey yapılamaz ve bu Maks *[MK]* işbaşında oldukça Klimohin'in *[Doğu Şubesi]* hiçbir direktifi gerçekleştirilemez. Bunları ben iki aylık deneyimime dayanarak tamamen inanarak yazıyorum. Eğer Ferdi gelirse, çok iyi olur. Belki onunla birlikte gerçek devrimcileri bir araya getirmeyi, onlarla faal ve yetenekli, yeni bir aile kurmayı başarabiliriz.. Gerçi ben itiraf etmeliyim ki, böyle birilerini pek göremiyorum. Burada onlar yok denecek kadar az. Düşünün ve çekin çizgiyi.

[Rusya Devlet Sosyal Siyasal Tarih Arşivi (RGASPİ), f. 495, op.154, d. 296, (Rusça)]

ŞEVKET SÜREYYA'NIN ŞEFİK HÜSNÜ'YE MEKTUBU

21 Mayıs 1927

Aziz Kardeşim Tayfur,

N'ye yazdığım mektubun üzerinden iki gün daha geçtikten sonra bu satırları da ayrıca size yazmak mecburiyetini duydum. Mektubunuzu henüz münakaşa etmedik. Mümkün olsa da hiç etmesek bence daha iyi olacak, fakat mademki yazılmıştır, mademki bir SeKa'ya hitap edilmiştir. Elbette okunacak.

Fakat kardeşim bilmiyorum niçin arkadaşlarınıza bir türlü itimad edemiyorsunuz? Bilmiyorum niçin otoritenizi ve prestijinizi nihayet arkadaşlarınızı tahkir edecek, onların hissiyatını rencide edecek kadar suistimal ediyorsunuz? Vâkıâ size nasihat vermiş gibi gülünç bir vaziyete düşmek istemem, fakat zannederim şunu da nihayet takdir etmek icap eder ki hepimiz insanız. Hepimizin bir türlü ahlakiyatı, hissiyatı, zaafları ve kuvvetleri vardır. Kollektivitemizin kuvveti nihayet biraz da birbirimize uymamızın ve birbirimizi anlamamızın derecesine tâbidir. Keşke mümkün olsaydı hepimiz aynı fabrikadan çıkmış ıstandart malı gibi birbirimizin kopyası olsaydık. Fakat maalesef vakıa bu şekilde değildir.

İşlerimizi yoluna koymağa çalıştığımız en hevesli anlarımızda yeni yeni davalar çıkarıyorsunuz.. Daha doğrusu davaların ve münakaşaların tereddi etmemesi için elinizden ne gelirse onu yapıyorsunuz. İşlerimizde hatalar ve sakametler bulunabilir. Kim hatadan salim iş yaptığını iddia edebilir ki? Fakat nihayet hataların ve sakametlerin de bir ihtar tarzı vardır. Bizim bir kısım mesuliyetlerimiz ve kısım da selahiyetlerimiz vardır ki umumi işlerimizde iradelerimizi ancak bunlara tam bir surette sahip olduğumuzu hissederek istimal edebiliriz. Bu mesuliyetlerimize ve bu salahiyetlerimize hodbehod müdahaleleriniz bize yardım etmek değil, engel olmaktır. Başımızda "rızkımıza hakim velinimetler" sıfatlarını takındığınız gün bizden bekleyeceğiniz hürmet ve şan değil, başka birtakım hislerdir.

Hepimiz hepimize karşı mesulüz. Gayri mesul şahsiyetlere saflarımızda yer vermeyiz. Siz ise kuvvetinizi ve "sıfatınızı" Komintern'den değil, bizden alıyorsunuz. Binaenaleyh işlerimizin teferruatına kadar müdahalelerinizi bu sıfatın hepimiz gibi size verdiği arkadaşlık hakkı diye saydığımız müddetçe hüsn-i telakki ederiz. Yoksa bugünkü şekilde bizi sevk ettiğiniz yol; bizi niha-

yet size verdiğimiz mesuliyeti hüsn-i istimal edemediğiniz kanaatine îsâl edecektir.

Arkadaşlarınızın hüsn-i niyetini, sabrını ve uysallığını pek fena tecrübe ediyorsunuz. Aramızda uçurumlar açan hangi prensip ihtilafları vardır ki, bu kadar heyecana düşüyorsunuz.

Evvelki mektuplardaki ihtarlarınızı ne kadar hayırhahane kabul ettik. Fikirlerimizi ve işlerimizi derin derin murakabe ettik. Hakikaten muhtac-ı tashih gördüğümüz noktalarda adeta "soldan geri!" hareketleri yapmaktan çekinmedik. Nihayet senelerden beri devam eden kollektif mücahedemizin memleketimiz mikyasında bizi îsâl ettiği hükümleri sadece "fikirde ve fiilde vahdetimiz" namına yeniden elekten geçirerek âdetâ yüzlerce sahifelik bir rapor halinde tespit ettik. Yakında okuyacaksınız. Hulasa hulûs, hüsn-i niyet, tesanüd namına elimizden geldiği kadar cehdlerde bulunduk *[çaba gösterdik]*. Fakat bugün nazarınızda artık akran ve hem-seviye arkadaşlar değil, bir takım biçare mahlûkat menzelesine düştük. Meselâ tedbirsizce kafamıza vurduğunuz şeyleri birer birer elinize alınız. Şu "partinin püblike edilmesi" işinde buna esas itibarıyla taraftar olmayan, onu hayata tatbik etmekle meşgul bulunmayan kim vardır? Fakat nihayet bunun hayata tatbik şekli, yani onun taktik ve teknik tahakkuku yolları orada bulunan sizler için şöyle, burada bulunan bizler için böyle olabilir. Eğer bu kadar gürültüye ve bu kadar elastikiyetimize rağmen hâlâ sizin tedbirlerinizi sonuna kadar kabul etmemişsek demek ki nihayet buradan da bizim de belimizi büken kat'i zaruretler var demektir. Bunun karşısında bize binbir çeşit manasız töhmetler atfetmekde ne isabet ne de insafın zerresi vardır. Gariptir ki içimizden çıkmayan ve içimizde yaşamayan insanlar size nazaran vaziyeti daha mufassal görüyorlar. Hareketin selametine taalluk eden işlerde hiç kimseye gösteriş yapacak insanlar değiliz.

Müracaat ettiğimiz, fakat sizce mazhar-ı tasvip olmayan bazı teşkilat tedbirlerimize gelince; bunları uzun düşünceler ve uzun münakaşalardan sonra nihayet böylece ittihaz ettik. Çünkü başka türlü yapmak bizim için kabil değildi. En münasip şekil şimdi bulduğumuz şekildi. Hem bunların neticelerini burada size nazaran daha iyi kontrol edecek vaziyetteyiz. Maddi... ilh. hususata ait işlerde ancak "politbüro" çerçevesinde görür, hallederiz. Siz hangi sıfatla ve hangi makul düşünce ile bu çerçeveyi geçerek buna ait işleri SeKa'nın önüne açıyorsunuz! Formalitenin ve tekniğin en basit faydalarını bize zarar verecek şekilde ayak altına alıyorsunuz! Elimizde olan, daha doğrusu elimizde bulunmak üzere taayyün ettiği halde manasız müdahaleleriniz ve taallüllerinizle bir

türlü elimizde bulunamayan vesaiti istediğimiz surette idare etmek bizim salahiyetimize müteallik birşeydir. Bu hususta bizden şüphe edenler ve bize birşey söylemek ıztırarında bulunanlar varsa onların doğrudan doğruya fikirlerini ve mütalaalarını kemâl-i merakla öğrenmek isterdik.

Büronuz ilerimizde değil, içimizde ve yanımızdadır. Fakat ne gariptir ki o, fuzuli bir salahiyet iddiasıyla Şark Şubesi ile aramızda lüzumsuz ve zararlı bir perde oldu. Bütün dünya teşkilatlarının bu şekilde büroları falan olabilir. Fakat biz galiba Şark Şubesiyle doğrudan doğruya irtibatımızın teessüs etmesini talep etmek mecburiyetinde kalacağız. Tabii bütün kuvvetimizle çalışacağız ki bu çeşit davalara lüzum kalmasın. Oradaki iş tekniğini ve oradaki çalışma şekillerini sizin kadar bilirim. Onun için diyorum ki münhasıran "Tayfur" imzalı mektuplar artık bizi tatmin etmemeye başladı.

Kardeşim, yazılarıma bilmem vuzuh koyabildim mi? Bilmem fikirlerim iğlak ve ibhama mı gömüldü? Fakat ne de olsa zekânız ve hissiyatınız eminim ki onun muhtevasına intikal edecektir. Kendi düşüncelerimi kendim ile kendimden başka diğer birisi yahut birkaçı arasında münakaşa zemini yapmadan doğrudan doğruya size yazmayı lazım ve faydalı buldum. Temenni ederim ki hiçbirimiz bu bahse yine rücû *[geri dönme]* zaruretini duymayalım. Mümkün olsa bir an evvel burada olmanız için çok şeyler feda etmeye razıyız. Biliyorum ki o zaman infiallerimiz (bilmem bunlara infialler demeli mi?) bir zerre duman gibi atide ortadan kalkardı. Fakat ne kadar bedbahtız ki bu imkâna mâlik değiliz. Lakin ne de olsa herşeye ve herşeye rağmen aramızda bir ruh ve fikir açıklığı diye bir zerrenin bile belirmesine meydan vermemeyi borç bilirim. Siz de nasıl isterseniz öyle bir tarz-ı hareket ihtiyar ediniz. Çok yazmayı faydasız buluyorum. Hepimiz tam bir tesanüd içindeyiz. Bütün arkadaşlar imkân nisbetinde adeta kahramanca çalışıyorlar. Bilhassa Süleyman'ı zararlı bir şekilde gücendiriyorsunuz. Bilmem daha yazmak lazım mı? Size hiçbir zaman arzu etmediğim bir lisan kullandığım için müteessirim. Hepinizin gözlerinizden öperim.

(İmza)

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 22, Klasör: 28_36, Belge no: 431-433 (Osmanlıca)]

Kemalizmin Tekamülü:
Milli İnkılaptan Burjuva Diktatörlüğüne

Çin inkılabı, Türkiye'nin istiklal mücadeleleri ve milli inkılabı ile çarpıcı benzerlik noktaları arzetmektedir. Elbette, her iki memlekette mücadeleye bağlanmış içtimai tabakalar arasında muazzam farklar vardır. Herşeyden evvel, Türk büyük burjuvazisi sınıf olarak, milliyetçilerin safında yer alan birkaç mümessili hariç tutulursa, milli kurtuluş hareketinin uzağında durmuştu. Cihan harbine iştirakin ve hezimetin mesulu olarak, senelerdir işgal ettiği iktidardan, kitlelerin tazyiki altında kovulmuştu. Siyaset sahnesinde yeniden zuhur etmek için müsait bir zamanı kollayarak beklemede kalmayı daha temkinli buluyordu.

İkinci fark: Türkiye'nin istiklal harbi, aynı milliyetten mürteci generallere karşı değil, bilâ vasıta Antant emperyalizmi tarafından desteklenen ecnebi bir kuvvetin ordularına karşı idare edilmişti. Şayet sultan tarafından tertip edilen yarım kalmış bir askeri harekatı ihmal edersek, bu bir iç harpten çok, parçalanmaya mahkum edilmiş bir milletin, işgalci bir millete karşı harbi idi. Bu şartlar, menfaatleri en mütenakız olan sınıfların bloğunun zafere kadar idamesini hususiyetle kolaylaştırıyordu.

Üçüncü fark: Türkiye'nin esaslı amele merkezleri (İstanbul, İzmir, Adana, Eskişehir..vs) milli hareketin başlamasından evvel Antant ordularının işgali altında bulunuyordu. Böylece Türk proletaryasının en kalabalık, en şuurlu ve en iyi teşkilatlanmış tabakalarının, bir "Çin seddi" ile milli istiklalin inkılapçı mücadelelerinde faal bir rol almasına mani olunmuştu.

İki memleketin coğrafi vaziyetinden, tarihinden, içtimai sınıfların tekâmül derecesinden mütevellit diğer farklar üzerinde durmayacağız. Bütün bu hususiyetlere rağmen milli iktisadın geri seviyesi, milli zenginliklerin istismarında emperyalist sermayenin üstünlüğü, gümrük tariflerindeki her türlü değişimi yasaklayarak milli hükümranlığı ayaklar altına almak için emperyalistlerin kendilerinde gördükleri hak, kendi vatandaşları ve himaye ettiklerinin istifade ettiği ifrat derecesinde imtiyazlar, ..vs, 1927 Çin İnkılabının yakın hedeflerini 1920/22 Türkiye'sindekilerle hemen hemen aynı yapan şartlardır. Dolayısıyla iki inkılabın gelişmeleri arasında var olan, ve bazen bir tekrar ya da kopya hissine yol açan benzerlikleri ortaya dökmeyi ilgi çekici buluyoruz.

Milli hareketi zafere götüren "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti", kelimenin gerçek anlamıyla, bir sınıfın siyasi fırkası değildi. Daha çok, iyi tanımlı müşterek bir hedef için muvakkaten teşrik-i mesai yapan mütenakız siyasi temayülleri bağrında toplayan bir tür ligaydı. Bu hedef, emperyalist istiladan memleketin kurtarılmasıydı. Sınıflar nokta-i nazarından, küçük burjuvazi, köylülüğün cümlesi, iktisadi gelişme yolundaki şehirlerin ve kasabaların orta sınıfları ve hakim sınıflara merbut bazı emekçi tabakalarına dayanıyordu. Netice olarak, Kuomintang'a pek benzeyen amorf bir teşkilat mevzubahisti. İdare, paşalara ve bilhassa orta burjuvazi ile zengin köylülüğün menfaatlaerini temsil eden siyasetçilere aitti.

Komünist Fırkası, bu cemiyetin dışında kalıyor, fakat onu tenkid ederek destekliyordu. Emperyalist ordulara karşı memleketi müdafaa etmek için insiyaki olarak silahlanmış olan fakir köylüler kitlesinde, kuvvetli bir inkılapçı cereyan yaratan kendi müstakil matbuatına sahipti. Milli hareketin bidayetinde, bu gayrinizami çeteler harp cephesinin asli kuvvetini teşkil ediyorlardı. Sahip oldukları inkılapçı atılım, şefleri olan Çerkes Ethem adlı birini, komünizmle flört etmeye mecbur etmişti. Bu cereyanın kurtuluş hareketini dağıtmasından şüphelenen Kemal ve İsmet, cephe gerisinde kadrosu muvazzaf zabitlerden olan nizami bir kolordu tesis ettikten sonra, çeteleri meydandan çekilmeye ve nizami ordu içine dahil olmaya davet ettiler. Ethem bu meydan okumayı gördü ve silahlarını İsmet'in kumanda ettiği kuvvetlere çevirdi. 1921 başında, bizzat kendisi hücuma kalkışma noktasında olan müşterek düşmanın gözleri önünde, birbirlerine karşı kanlı bir bir muharebe veren milliyetçi kuvvetlerin iki kesiminin trajik manzarasına şahit olundu. Mağlup olan Ethem – daha iyi bir fırsat kollamak üzere silahları bırakmak yerine – taraftarlarının birkaçıyla birlikte düşman kampa sığınmayı tercih etti.

Boyutlar bir yana, Türk inkılabının bu safhası, Çan Kay Şek'in ihanetiyle mukayese edilebilir. Yalnız, inkılapçı köylüler ve komünistler üzerinde Kemal'in zaferi asli ve kesindi. Kemalist hükûmet Ethem'i milli dava için bir hain olarak ilan ediyor; onunla irtibat halinde olan komünist fırkası da aynı cürümden suçlu bulunup feshediliyordu. İdarecilerin her biri 15 yıl kürek mahkumiyetine çarptırılıyordu. Sovyetler Rusya'sından gelen T.K.F. lideri Mustafa Suphi ve on beş yoldaşının muvasalatı da, bu devreye isabet ediyordu. Bu militanların Kemalist makamların emriyle nasıl bir vahşetle ve mahkemesiz katledildikleri hala hatırlardadır.

Bu cinai fiiller, başlarında samimiyetle cumhuriyetçi ve reformist, ama ko-

münizmin açıkça düşmanı olan askerlerin ve siyasilerin bulunduğu şehirlerin ve kırların varlıklı sınıflarının milli inkılap üzerinde hakimiyetini temin ediyordu. Devamında, komünist fırkası yeniden faaliyetini geliştirme imkanına sahip oldu. Belli anlarda, kitlelerin komünizme sempatisi o kadar kuvvetli bir hale geldi ki, bizzat milliyetçiler emekçi kitleleri K.E'nin gerçek şubesi olan Halk İştirakiyyun Fırkası'ndan çevirmekle vazifeli resmi bir komünist partisi yaratma ihtiyacını hissettiler. Kemalistlerin şimdiki Hariciye Vekili, bu sözde komünist fırkasını K.E İcra Heyetinde temsil etmek için Moskova'ya dahi yollandı. Tabiyatıyla bu entrika kimseyi aldatamadı ve teşebbüs birkaç ay sonunda suya düştü.

Ama Kemalizm, emperyalizmle uzlaşma akdetme telaşında olan bir büyük burjuvazi fırkası halinde de tefessüh etmedi. Buna karşılık, bu temayüldeki unsurlar, ki istiklal mücadelesinin zaferiyle "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti"nin vazifesinin tamamlandığını düşünüyorlardı, 1922'den itibaren "İkinci Grup" namıyla mâruf bir hizip halinde teşkilatlanıyorlar ve tam olarak inkılapçı fiillerin tamamlanmasına mani olmaya çalışıyorlardı. Halk kitlelerinin, küçük ve orta burjuvazinin ve köylülüğün hasretlerine sadık olan Mustafa Kemal'in rehberliğindeki ekseriyet, bu sağ kanattan kendini ayırıyordu ve 1922'den 1924'e kadar saltanatı, halifeliği ve devletin bütün şer'i müesseselerini tasfiye ederek ve iktisadi sahada emperyalizme karşı hasmane bir tavrı muhafaza ederek inkılapçı fiilini devam ettiriyordu. Ancak kendi burjuva esaslarına sadık olan Kemalizm, bir an bile amele sınıfına ve onun pişdarı T.K.F.'na düşmanca davranmaktan geri durmadı.

Emperyalistlere karşı kazanılan tumturaklı zaferin milliyetçilere temin ettiği muazzam itibar ve SSCB ile olan ittifakları emekçilerin eylemini ve onların sınıf fırkasını çok müşkül durumda bıraktı. Şiddetli tenkillerle mütemadiyen müdafaa vaziyetine itiliyorlar ve memleketin siyasetinde müessir bir rol oynayamıyorlardı.

Kemalizmin gelişmesi hangi neticeye vardı ?

Türkiye'nin mevcut vaziyeti Halk Fırkasının (Kemalistlerin) beş senelik iktidarından sonra, hemen hemen tüm milleti ayağa kaldıran istiklal mücadelesi şehirlerin ve köylerin orta sınıflarından devşirilmiş ve kapitalist gelişme yolunda olan genç bir burjuvazinin münhasır hakimiyetiyle neticelendi denilerek karakterize edilebilir. Bu genç burjuvazi, genişlemesine karşı çıkmış ve hala karşı çıkan mukavemetleri kırmak için şiddet tedbirlerine müracaat etmeden

ve cemiyetin en muhtelif kategorilerinin menfaatlarını çiğnemeden iktisadi ve siyasi hakimiyetini temin edemezdi. Dolayısıyla, milliyetçi burjuvazinin güçlenmesine tabiyatıyla, eski imtiyazlı vaziyetinden kovulmuş olan büyük ticari ve tefeci burjuvazi dahil, diğer sınıfların umumi hoşnutsuzluğu eşlik etmektedir. Kemalizmin temayülleri ve mahiyeti üzerine kesin bir fikir vermek için, takip ettiği siyasetin iktisadi, içrtimai ve beynelmilel sahalardaki tezahürlerine bir göz atacağız.

İktisadi siyaset:

Halk fırkasının bütün iktisadi siyasetinin şu formülde hülasa edildiği söylenebilir: Memleketin bütün iktisadi hayatının, hükûmetin sermaye teraküm etmesine her vasıtayla yardım etmek mecburiyetinde olduğu milliyetçi burjuvazinin münhasır kontroluna ve idaresine tabi kılınması. Bu ilk safhada, uzun zamandır emperyalist sermayeyle müttefik yerli büyük burjuvaziye karşı, milli iktisatta mazide işgal ettiği ve hala kısmen işgal etmekte olduğu hakim vaziyeti elinden almak için amansız bir mücadeleye delalet ediyordu. Son sene boyunca Türk burjuvazisinin bağrında cereyan eden dahili kavgaların sertliğini de bu izah etmektedir. Bu mücadelelerin neticeleri iktisad nokta-i nazarında, siyasi sahada oldukları kadar açık değildir. Teşebbüs edilen pek çok şey vardır; ancak milli bir sermaye ve milli bir sanayinin şimdiden teşekkül ettiğini idda etmek pek cüretkar olacaktır. Bu hedefin daha çok uzağındayız. Memlekette yaşayanlar bir toparlama çalışmasını hissediyorlar; ancak henüz bunun neticelerini sarahaten görmüyorlar. Bugün hala en büyük ticari (harici ticaret) ve sinai (nakliyat, madenler) teşebbüsler, ecnebi sermayenin ve onun ajanı ve müttefiği yerli büyük burjuvazinin elindedir.

Memleketin iktisadi fethi hedefine vasıl olmak için Halk Fırkasının kullandığı vasıtalar, geniş kütlelerin menfaatleriyle topyekûn tenakuz halindedir. Milliyetçi burjuvazi memleketin tabii kaynaklarının istismarı ve kıymetlendirilmesi için elzem olan sermayeden mahrum olduğu için, devlet bütçesini geniş çapta vergiyle takviyeye mecbur kaldı; bu mükelleflerin vergi yükünün ölçüsüz bir şekilde artmasına sebep oldu. Hepsi bil vasıta *[dolaylı]* olan bu yeni vergiler, hemen hemen münhasıran fakir tüketici kütlelerini ezmektedir (petrol, şeker, kibrit ..vs ticaretinin inhisarı, istihlak vergileri, gümrük himayesi, içki ve sigara imalat inhisarı..vs) Tüm bu câri istihlak kalemlerinin fiyatı, inhisar vergilerinin darbesiyle, %30 ila 50 civarında arttı. Böylece, şehirlerin ve köylerin en sefil tabakaları, yeni burjuvazinin ticari ve sınai teşebbüslerinin masrafını ödemeye mahkum edildi.

Şayet hükûmet, devlet bütçesinden elde edilen mali kaynakların bir kısmını devlet kapitalizmi tarzında teşebbüslere hasrediyor olsa da (demiyolu inşası gibi), bunu en büyük kısmını kendi adamları tarafından idare edilen anonim şirketleri ayakta tutmak için harcamaktadır. Binaenaleyh, genç burjuvazi dağılmakta olan orta sınıfların bir kısmı ve şehirlerle kırların emekçileri aleyhine zenginleşmektedir. Bu baskı rejimi tarafından direkt olarak feda ve istismar edildiğini hissedenlerin öfke ve hiddetinin hududu yoktur. Hususi teşebbüslere bahşedilen mali yardımlar en fazla hoşnutsuzluğa vesile olanlardır. İnhisar kelimesi halk kitlelerinin gözünde kanuni hırsızlıkla eş manalı hale gelmiştir.

İçtimai siyaset:

Tek bir fırkanın memleket üzerindeki münhasır hakimiyeti, hemen hemen cumhuriyetin kuruluşu ile aynı zamanda tesis edilen diktatörlük ve terör rejiminin en çarpıcı neticesidir. Türkiye'nin kaderi üzerinde rakipsiz hüküm süren, istiklal mücadelesinin teşkilatçılarının fırkasıdır. Beş senelik iktidar tecrübesi itiraz götürmez bir şekilde vuzuha çıkarmıştır ki başından beri orta sınıflara dayanmak isteyen Halk Fırkası hakikatte yalnızca şehirlerin ve köylerin bu az çok zengin sınıflarının bağrından çıkan genç kapitalist burjuvazinin menfaatlerini temsil ve müdafaa etmektedir. Cemiyetin diğer sınıflarını temsil eden siyasi fırkalar birbiri ardından faaliyetlerini askıya almaya mecbur kaldılar. Burjuva muhalefetinin en cüretkar unsurlarının komplocu faaliyeti dahi hükumetin Kemal'in şahsına karşı olan suikastın boşa çıkmasından istifade ederek onlara indirdiği öldürücü darbeler altında yok edildi.

Zahiren bu şiddet ve zorbalık siyaseti tamamen muvaffak olmuştur. Bugün memlekette hiçbir teşkilatlı siyasi faaliyet emaresi hissedilmemektedir. Ama bu aldatıcı bir görüntüden başka birşey değildir. Zira Halk Fırkasının kitleler üzerinde sahip olduğu itibarı her geçen gün kaybettiği inkar edilemez. Bazen açıkça ifade edilmiş bir husumet şeklinde patlayan büyük bir memnuniyetsizlik, bu itibarın yerini almış vaziyettedir. Halk, yolunu Halk Fırkasından ayırmaktadır. Emekçi kitlelerin, milliyetçi inkılabın yaratıcılarına sırt çevirirken, aynı zamanda bu inkılaba olan merbutiyetlerini de kaybettiklerini zannetmek, büyük bir hata olurdu. Onlar bu inkılabın iktisabatına her zamankinden daha fazla merbutturlar. Ancak onları Halk Fırkası ve onun hükûmetine karşı öfkelendiren, geniş bir demokrasiden ve onun getireceği hürriyetlerden istifade etmeyi ümit ederken amansız bir terör rejiminin ve yeni bir imtiyazlı sınıf

haline getirilmiş pek küçük bir ekaliyyet lehine suistimalinin ilanihaye devam ettiğini görmektir.

Bu popülerlik kaybı Halk Fırkası için vahim bir vaziyet yaratmaktadır. Bu fırkanın yegane kuvveti, halk kitlelerinde bulduğu destekte yatıyordu. Zira teşkilat nokta-i nazarından tahayyül edilemez bir dayanıksızlıktadır. Aza kaydının evden eve gezen fırka memurlarının 50 kopek karşılığında azalık kartı dağıtmasıyla yapıldığını söylemek yeterlidir. Pek az şahıs bu kartları reddetmeye cesaret edebilir. Ama daha sonra, idari mercilerle mesele çıkarmaktan kaçınmak için bu 50 K'i teberru olarak verdiklerini beyan etmektedirler. Yalnızca hükûmet memurları ve içtimai ve iktisadi mevkiini hükûmetin himayesine medyun olanlar fırka içtimalarına iştirak etmektedir. Bu kategoriden olup mütevazı şartlarda yaşıyan çok sayıda şahıs dahi, fırkanın siyaseti büyük teşebbüsleri diğerlerinin mahvı pahasına sistematik olarak kayırdığı için, fırkayı terketmeye itilmektedir. Fırkanın aza çıkışı, aza girişini fazlasıyla aşmıştır.

Halk Fırkasının kendisi de zayıfladığının ve kitlelerden tecrit olduğunun şuurundadır. Birkaç zamandır, kendini takviye için olduğu kadar emekçi sınıfların sempatisini kazanmak için de, bir seri manevraya teşebbüs ettiğini görüyoruz: 1) Yıldönümü ve anma mahiyetindeki bayramların sayısı artırılmakta ve kalabalıkları sürükleyebilmek için onlara hususi bir parlaklık kazandırmaya çalışılmaktadır. 2) Terör rejiminin tesirlerine karşı hassasiyeti azaltmak için her türlü tedbir alınmaktadır. 3) Halk Fırkası ve idari merciler, bu son zamanlarda amele sınıfında müşahade edilen insiyaki harekete karşı belli bir hayırhahlık göstermeye başlamıştır. 4) Gençliğin sportif teşkilatları hükûmet tarafından son derece müessir bir himayeyle taltif edilmektedir.

Emekçi sınıfların (amele sınıfı, küçük burjuvazi, küçük köylülük...vs) ve büyük ticari ve tefeci burjuvazinin derin memnuniyetsizliğine ve Halk Fırkasının muazzam teşkilat zaafına rağmen, Türkiye'de Kemalizmin mevcudiyetini ciddi biçimde tehdit etmeye muktedir hiçbir teşkilatın, hiçbir siyasi muhalafet grubunun var olmadığını tespit etmek mecburiyetindeyiz.

Kemalistlerin, köylü nüfus karşısındaki tavrına gelince, yalnızca az çok zengin olan köylülerin zirai himaye kanunlarından istifade ettiklerinin altını çizmek gerekir. Zira bu kanunların maddelerine göre, ödeme kolaylığı ile kredi veya avadanlık için müracaat edenlerden ciddi bir gayrimenkul teminat talep edilmektedir. Küçük toprak sahipleri, hatta çok sayıda orta seviyede köylü, talep edilen şartları temin edecek vaziyette değildir. Yeni bir kanun teklifi,

ekilen her dekar için yalnızca 200 dekardan daha fazla eken köylülerin istifade edebileceği 30 kuruşluk bir ikramiye öngörmektedir. Böylece zengin köylülerin daha da zenginleşmeleri için bir dizi tedbir alınırken, fakir ve orta köylüler yeni vergiler ve hayat pahalılığıyla tedricen proleterleşmeye doğru sürüklenmektedir.

Bu vaziyetten çıkan sonuç odur ki, zengin köylüler Halk Fırkasının esas dayanağı haline gelirken, fakirleşmiş tabakalar onun aleyhine dönmektedir.

Kaydedilmesi gereken karakteristik bir vakıa da milliyetçi burjuvazinin bazı unsurlarının büyük çaplı zirai teşebbüslere atılma temayülüdür. Mühim şehirlerin etrafında ve demiryolu güzergâhlarının üzerinde mütevazı çiftçilere ait arazilerin bu tür unsurların eline intikali için hummalı bir faaliyet sürmektedir. Bu da, bu bölgelerde toprak satışında büyük bir spekülasyon meydana getirmiştir. Ancak şimdilik bu vakıa az sayıda yerle mahduddur.

Harici siyaset:

Halk Fırkası hükûmetinin – şu veya bu sebeple – istiklal mücadelesine bir platform vazifesi gören Misak-I Milli'nin en mühim noktasına Musul vilayeti üzerinde Türkiye'nin hükümranlık hakkını feda ederek ihanet ettiğinden beri, halk bütün diplomatik teşebbüslere kuşkulu bir gözle bakmaktadır. Kemalizmin bu hezimeti burjuva muhalefet tarafından geniş kitleleri onun milliyetçiliğinden şüphe ettirmek ve itibardan düşürmek için büyük ölçüde istismar edilmiştir. Mübadele edilen nüfusun mallarına müteallik Yunanistan'la imzalanan muahade de aynı şekilde hükûmetin ecnebi güçlerle münazaalı mevzular yaratmaktan kaçınma temayülünün ifadesidir ve muhacirlerin menfaatleri için büyük feragatlar ihtiva etmektedir. Büyük ekseriyeti küçük ve orta köylü olan yarım milyona yakın sakin, bu sebepten ötürü, onları tatmin etmeye muktedir olmayan ve derin bir sefalete sokan Halk Fırkası'na karşı çok menfi bir tavır içindedir. Türkiye'nin Cemiyet-i Akvam'a girmesi için atılan adımlar, bu kapitalist güçlerle yakınlaşma siyasetinin en tipik fiiliyatı olarak kaydedilmelidir.

Asya devletleri ve SSCB ile dost ilişkiler ve bunun teyidi olan tarafsızlık paktları, bu sistematik Batı'yla uzlaşma gayretlerine karşı bir tezat ve bir muvazene unsuru teşkil etmektedir. Odessa mülakatı, bu sözde geri kalmış halklar bloku fikrinin geliştirildiğini ispat eder bir karaktere haizdir. Kemalistlerin harici siyasetinin bu cephesi emekçi kitleleri rahatlatma mahiyetindedir. Ama şark alemiyle bu yakınlaşmaya damgasını vuran kararsızlık ve müphem tavırlar, yeni Türkiye'nin harici siyasetinin umumi istikametinin yarattığı öf-

keyi artırmaktan başka bir şeye yaramamaktadır. Amele sınıfının ekseriyeti, Halk Fırkasının yalnızca kapitalist güçler ve Cemiyet-i Akvam ile daha avantajlı anlaşmalar yapabilmek hedefiyle şark milletleriyle dostluk bağları tesis ettiği kanaatindedir.

İktisadi siyasetindeki zaruretler, Kemalizmi Garbın ve Şarkın güçleriyle olan ilişkisinde bu terazi siyasetini sürdürmeye mecbur kılmaktadır. Zira hem milli iktisadın stratejik noktalarını emperyalist sermayenin elinden koparma zaruretiyle, hem de memleketin iktisadi toparlanmasını daha ileri götürebilmek için beynelmilel mali sermayenin yardımını temin etme ihtiyacıyla iki yana çekilmektedir. Mamafih, emperyalistlerin gözleri hala net bir şekilde Türkiye topraklarına çevrili olduğundan, gelecek savaşta onun anti-emperyalist cephede, SSCB'nin yanında yer alacağı muhakkak gibidir.

22 Mayıs 1927
B.Ferdi

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 30, Klasör: 04_08, Belge no: 508-515 ve 517-528 (Fransızca)]

SEKA İÇTİMAI

26 Mayıs 1927
Şark-ı Karib Kitabetine

Merkezi Komite'nin 22 Mayıs içtimaında Tayfur yoldaşın son mektubu okunmuş ve mezkûr *[adı geçen]* mektupta münderic maddeler hakkında sırasıyla âtideki mukarrerat ittihaz edilmiştir:

1 – Fırkanın işaası prensibi üzerinde Merkezi Komite'nin "el'an müzakere ve münakaşa" ettiği katiyen vârid değildir. Bu prensibi inkâr etmek doğrudan doğruya fırkayı inkâr etmek demektir. Bütün kuvvetini kitleden alan, en hayati şiarı "kitleye doğru" ve "kitlenin içine" olan her komünist partisi gibi Türkiye Komünist Partisi de tabiatıyla kendisini kitleye tanıtmak, onun rehberi olabilmek için itimad ve emniyetini kazanmak mecburiyetindedir. Bu prensibin muvaffakiyetle tatbik olunduğu şununla sabittir ki fırkamızın azaları gittikçe çoğalmaktadır.

Kendini ifşa etmeyen bir fırka hiç şüphesiz ki yerinde saymak, inkişaf edememek mecburiyetinde kalacaktır.

Halbuki bütün vilayet komitelerimizden aldığımız raporlara istinaden söyleyebiliriz ki, fırkamız daimi bir inkişaf halindedir. Azasının adedi aydan aya artmakta, yeni yeni hücreler vücud bulmakta ve yeni yeni mıntıka komiteleri teşkil edilmektedir. Bu objektif müşahade bize fırkanın muvaffakiyetle işaa edildiğini bariz bir surette ispat eder.

Fırkamızın her ay neşrettiği illegal bültenler ise yalnız fırka azası arasında değil, fırkasızlara da tevzi edilmektedir. Bu tevzi ameliyesinde fırka azasının emniyetini kazanmış fırkasızlar tabiyatıyla tercih edilmektedir ki bu da gayet zaruri ve faideli bir tedbirdir.

Binaenaleyh Tayfur yoldaşın "fırka namına hareket edilmeyen, edildiği belli olmayan yerde en iptidai bir hücre veya teşkilat bile yoktur" cümlesine tamamen iştirak eder ve fırkamız dahilinde vaziyetin ber-aks olduğu yukardaki delillerle gösterdikten sonra aynı mantıkla fırkamızın fırka namına hareket ettiği neticesine de varırız.

Eğer geçen mektuplarımızda bu işaa meselesi etrafında bazı izahatta bulunmak lüzumunu duymuş isek, bunu Tayfur yoldaşın Komintern'deki müna-

kaşaya atfen partimizin gazetelere aksedecek bir mesele ihdası hakkındaki tavsiyeleri icab ettirmiştir. SeKa dün olduğu gibi bugün de partinin işaası prensibinin bu tarzda telakki ve tefsirinin şimdilik muzır ve faidesiz olduğu kanaatindedir. Hareketin ve şe'niyetin içinde bulunan SeKa bu prensibin tatbik tarzları hakkında selahiyet-i tammeye *[tam yetkiye]* malik olduğuna kâni olmak ister. Binaenaleyh Tayfur yoldaşın teferruata ve tatbikata ait tavsiyelerini bir SeKa yoldaşının mütalaaları olarak telakki eder.

2 – Evvela parti dahilindeki ihtilafatı, uygunsuzlukları halletmekle mükellef olan parti SeKa'sı aldığı ve alacağı kararların mesuliyetini tamamiyle müdriktir.

Saniyen, SeKa'nın İstanbul'da bulunan azalarının her biri kesif parti faaliyetiyle muvazzaftır. Atıl oturan hiçbir SeKa azası yoktur ve partimizin işleri bütün SeKa azalarını işgal edecek kadar çoktur. SeKa azalarının vilayet teşkilatlarını tanzim etmek üzere muvakkaten taşraya sevki, bir taraftan da bütçe meselesidir ki bu noktaya aşağıda avdet edeceğiz.

3 – Amelenin memurlaştırılması hakkında verdiğimiz izahatta biz garip görünebilecek hiçbir nokta bulamıyoruz. Bu sadece hükûmetin politikasına dair bir müşahadenin ifadesiydi. Asıl garip olan, bundan Türkiye'de bir amele aristokrasisi teşekkül etmekte olduğu manasını çıkartmaktır.

Tayfur yoldaşın işaret ettiği üzere pek tabiidir ki hükûmetin ameleyi memur veya asker telakki etmesinin fırkamızın siyaseti üzerinde hiçbir hükmü yoktur ve olamaz. Bunun en bariz misali askeri bir disipline tâbi olan Ankara İmalat-ı Harbiye amelesinin Ankara teşkilatımızın en kuvvetli bir istinatgâhı olmasıdır.

Hükûmetin amelecilik yapmadığı iddiası ise "yevmi şûûna *[günlük işlere]* göz yumulduğundan" değil, bilakis dört gözle bakıldığının bir neticesidir. Eğer Halk Fırkası mevcut amele teşkilatlarıyla alakadar oluyor ise bu onları uyuşturmak ve söndürmek içindir. Yoksa Halk Fırkası ameleyi teşkilatlandırarak kendine yeni bir mesnet kazanmak maksadıyla amelecilik yapmamaktadır. Halk Fırkası kendi menfaatleri için bile olsa amelenin teşkilatlanmasına serbest bir cereyan açmağı aklından bile geçirmiyor. Hükûmet ameleciliğinden ise biz bunu kastediyorduk.

4 – Genç rehberlerin yetiştirilmesi lüzumu pek aşikârdır. Hücrelerimizin bütün terbiyevi faaliyeti bu nokta üzerine müteveccihdir. Aziz'den istifade etmeyi düşünmedik. Fakat Osman'ı tramvay amelesi arasında muvaffakiyetle çalıştırabiliyoruz.

5 – İntihabat meseleleri etrafında azami faaliyette bulunuyoruz. Yakında namzetlerimizi ve faaliyet programımızı bildireceğiz.

6 – "İtiraf etmeliyiz ki bugün hakiki manasiyle bir hücre faaliyeti ve hücreler yoktur." cümlesiyle başlayan mütalaat tamamen köksüzdür.

Her vilayet komitesi dahilinde muntazam çalışan ve günden güne iyileşen hücrelerimiz vardır. Murahhas yoldaşı İstanbul vilayet komitesi dahilindeki 18 hücrenin içtimalarına davet ettik. İster ise vilayetlerdekini de teftişe çıkabilir.

7 – "Fırkamızın Harici Bürosunun mevkii ve vezaifi hakkında Merkez Komitesine mensup bazı yoldaşlarımızda tamamiyle yanlış bir kanaat mevcut olduğu görülüyor." cümlesiyle başlayan fıkra pek şedid münakaşata kapı açmıştır. Binnetice SeKa'nın müttefikan vasıl olduğu kararlar ber vech-i atidir:

Viyana Konferansı'nda kabul olunan takrirde Harici Büro'nun vaziyeti şu suretle tesbit edilmiştir:

"Merkezi Komite'nin merkezi kemafissabık İstanbul'dur. Merkezi Komite azası arasından üç kişiden mürekkep bir Harici Büro teşkil olunacak ve bu büroya hariçte bulunan yoldaşlardan iki de namzet tayin olunacaktır. Harici Büro'nun vazifesi a) Merkezi Komite'nin Komintern ile rabıtasını temin etmek b) Umumiyet üzere T.K.P.'yi memalik-i ecnebiyede *[yabancı ülkeler]* temsil etmek c) Partinin resmi ve gizli gazetesini tertip ve idare ve umumiyet üzere fırkanın fikriyat faaliyetini tanzim etmek gibi şeyler olacaktır..."

Demek ki Harici Büro, SeKa'nın fevkinde bir teşekkül değildir. Merkezi Komite'nin içinden doğmuş ve içinde yaşayan bir cihazdır. Merkezi Komite'nin sair büroları gibi SeKa'ya karşı muayyen vazifeleri ve tabiyatıyla da muayyen mesuliyetleri vardır.

Bu böylece tespit olunduktan sonra "Harici Büro azası münhasıran fırkanın emrine tâbi, bu iş için suret-i mahsusada tavzif edilmiş *[özel surette görevlendirilmiş]* bir teşkilat değildir" tarzındaki ifadat hiç değilse bir galat-ı muhakemenin *[hatalı akıl yürütmenin]* ve bir nisyanın *[unutmanın]* mahsulüdür ve Viyana mukarreratıyla tamamiyle tezat ve muhalefet haldedir. Her Türkiye'li komünist Türkiye Komünist Partisi'nin SeKa'sına tâbidir. Komintern nezdinde vazifedar olmak bir yoldaşı ana partiye karşı mesuliyetlerinden tebrie edemez *[aklayamaz]*. SeKa Türkiye partisinin işleriyle ancak serbest zamanlarında meşgul olabileceğini söyleyen bir Harici Büro'nun lüzumuna kâni değildir. Bunu söylemekle zaten Harici Büro kendisini inkâr etmiş oluyor.

Harici Büro SeKa'ya ve Türkiye partisine karşı olan vazifelerini yapmamıştır. Çünkü:

1 – Bir senedir neşriyat neşriyat diye feryad edip duruyoruz da Harici Büro bize bir tek eser tercüme edip yollamadığı gibi orada tercüme edilmiş olan kitapları on aydır mütemadiyen istememize rağmen kuriye ile göndermek zahmetini bile ihmal etmiştir.

2 – Partinin fikriyatıyla meşgul olmak vazifesini pek nakıs *[eksik]* bir tarzda ifâ etmiştir. Kendisini her ay beynelmilel vaziyet hakkında bir rapor yazmakla vazifedar addetmeyen Tayfur yoldaş unutuyor ki partinin fikriyatı mefhumuna beynelmilel vaziyet de dahildir. Gönderilen İnprekor'lar pek geç elimize vasıl olmaktadır. Biz aktüel hadiselerin hayatiyetlerini kaybetmeden mütalaa olmak zarureti karşısındayız.

3 – Nâzım yoldaş "Harb"i tercüme etmemiştir. Belki eserin muvafık görülmemesi varit olabilir. Fakat bu hususta menfi de bir cevap verilmesi gayet tabii bir disiplin icabıdır. Bu teklifi hiç varit olmamış gibi meskût geçmek ve ancak bir sene sonra reddetmek herhalde ağır bir ihmaldir. Nâzım yoldaş "Harb"i tercüme edemezse, yazdığı şiirlerin bir kopyasını da mı gönderemezdi? Parti disiplini yalnız memleket dahilindeki azalara mı şâmildir?

4 – Gençlik meselelerinde SeKa'ya hücum mevzubahis olunca gayet velûd *[üretken]* ve faal olan Halim yoldaş, gençliğe ait bir tek eser, bir tek fikriyat mektubu bile göndermemiştir.

5 – Fahri yoldaşın da o mahut mektubundan başka fırkamız lehine bir faaliyetine şahit olamadık.

6 – Gazete neşri meselesi hala intac edilememiştir *[neticeye vardırılamamıştır]*. Hatta burada çıkan bültene bir tek yazı bile gönderilmemiştir.

7 – Matbaa tesisi hakkındaki mektubumuz cevapsız kalmıştır. Halbuki Ömer yoldaştan hatta telgrafla cevap gönderilmesi istenmiştir.

8 – Bütçe meselesi halledilmemiştir. Hatta belki işkâl edilmiştir.

Kendisini parti işleriyle muvazzaf telakki etmeyen yoldaşların SeKa'mızın muayyen bir bürosunun değil, alelıtlak parti azası olmalarındaki kaideyi anlayamıyoruz.

Harici Büro hakkında kabul olunan takrir ber vech-i âtidir:

"SeKa Harici Büro'daki yoldaşların Komintern nezdinde bulunan bütün yoldaşlar gibi onun cihazları içinde hususi vazifeler almasını ve bu vazifeler dolayısıyla Komintern'e karşı mesul olmalarını gayet tabii bulur. Fakat bundan

başka ve esaslı olarak bu arkadaşlar orada kendi fırkalarının mesul bir teşkilat azası sıfatıyla çalıştıkları zaman doğrudan doğruya SeKa'larına karşı tamamen ve bilakaydüşart mesul olup yine SeKa'larının ihtiyaç ve taleplerine müteallik direktiflerle hareket ederler.

Binaenaleyh bizim Harici Büromuz da yeniden gözden geçirdiğimiz Viyana konferans kararlarına da uygun olarak tamamiyle SeKa'nın içinde bir bürodur. Bu suretle Harici Büro namına Tayfur yoldaşın son mektubunda serd olunan telakkileri tamamiyle gayri varid addeder ve Harici Büro'nun esasen muayyen olan bu platform dahilinde faaliyeti tanzim ve ihmal ettiği vazifesini ciddiyetle nazar-ı itibare almasını teklif ederiz."

Tamamiyle Viyana Konferansının mukarreratından mülhem olan ber vechi bâlâ *[yukarıdaki gibi]* izahatımızın aradaki sui tefehhümleri izale edeceğine kâniyiz.

8 – Bazı işsiz arkadaşlara yardım meselesi hakkında Tayfur yoldaşın mütalaatı pek haysiyet-şikendir. Uzun boylu komünist fırkalarının "insaniyetperver teavün cemiyetleri" olmadığını izah, ancak fazla bir zamanın mahsulu olabilir. İşsiz kalan arkadaşlar komünist olmaları yüzünden işsiz kalmışlardır. Kendilerine Sovyet müessesatından iş istedik, hala vermediler. Profesyonellerin ilgası parti dahilinde muhakkak bir anarşiyi tevlid edecektir. Muayyen bir teşkilat dahilinde çalışmasını istediğimiz yoldaşlara ya bir iş bulmak yahut da ölmeyecek kadar maişetlerini temin etmek zarureti vardır. Aksi takdirde hiçbir bir yoldaşı muayyen bir şehirde parti için çalışmağa icbar edemeyiz. O vakit her yoldaş istediği şehirde başının çaresine bakar. İster misiniz ki en faal arkadaşlarımızı Anadolu'nun orasına burasına dağıtalım. Yozgat'ta, Aksaray'da, Diyarbakır'da veya herhangi bizim için haiz-i ehemmiyet olmayan bir kaza ve nahiyede iş bulan işsiz bir arkadaşa biz "Hayır, oraya değil şuraya gideceksin" diyemeyiz.

Binaenaleyh SeKa yaptığı yardımları parti faaliyetine masruf mesarif telakki eder ve bunun peyderpey ilgasına çalışmakla beraber bazı ahvalde zaruretine kanidir.

Ömer yoldaşın kabul olunduğunu söylediği bütçemiz bir türlü gelemedi. SeKa bütçesinin artık muntazaman gönderilmesi lüzumuna bir kere daha nazar-ı dikkati celbeder ve bu ihmal yüzünden bir çok mühim parti işleri akim kalmışdır ki bunun da mesuliyetini reddeder. Nitekim SeKa azalarının vilayet-

leri teftişi gibi, Amele Teali cemiyetine büyük bir binanın kiralanması gibi, irtibat işlerinin daha mükemmel bir tarzda tanzimi ve ikmali gibi...ilh.

Bu ihtiyaç ve lüzuma murahhas yoldaş da kani bulunmaktadır.

Yoldaş selamlarıyla
Kâtib-i Umumi
Süleyman

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 27, Klasör: 34_36, Belge no: 369-380 (Osmanlıca)]

BİR KADIN KOMÜNİSTİN KOMİNTERN'E VERDİĞİ DİLEKÇE

Gizli

Gönderen:
MESRURE R.
SKP Üye Kartı No.0024477
ve TKP üyesi

DİLEKÇE

Partinin bir üyesi olarak ben aşağıdaki hususları sizlere bildirmeyi görev biliyorum:

Moskova'da bulunan TKP MK Sekreteri ve Komintem'deki TKP temsilcisi Ferdi yoldaş kadınlara, özellikle bana karşı yanlış bir politika yürütüyor. Örneğin, ben Komünist Üniversitesi'nde öğrenim görmek ve hazırlıklı olarak Türkiye'ye dönmek üzere 1925 yılında Moskova'ya vardım. Şimdi kendimi çalışmak için artık hazırlıklı gördüğüm ve bundan da öte, doktorların da kanısına göre, sağlığım Moskova'da kalmama el vermediğinden, ben en başta Türk kadınları arasında çalışmak için ülkeme dönmek istiyorum.

Ama, o benim gitmemi engelliyor. Böyle bir duruma daha önce hiç rastlanmadığı, yani kadınları Türkiye'ye geri göndermedikleri için OMS'nin kadınları geri göndermek niyetinde olmadığını söylüyor. Oysa aslında daha önce iki kez böyle durum olmuştu. Bu yüzden o ülkeye dönmek için Türkiye elçiliğine başvurup pasaport almamı tavsiye ediyor. Ama aynı zamanda, eğer geri dönemezsem, burada partiden hiç yardım görmeyeceğimi söylüyor. Bu nedenle bana SSCB'nin herhangi bir yerinde kalmamı, bir yerlerde işlememi, para biriktirmemi ve bundan sonra Türkiye'ye gidip çalışmamı salık veriyor. Üstelik, para biriktirdikten sonra kaçakçılarla ilişkiye geçerek Türkiye'ye gitmemi tavsiye ediyor.

Kaldı ki, bende hiçbir ilkesel hata görmüyor, böyle bir suçlamada bulunmuyor.

KUTV'u bitirdiğim ve hastalığım Moskova'dan hemen ayrılmamı gerektirdiği için, Türkiye'ye gönderilmemi rica ediyorum.

Yukarıda bahsettiğim tutumu nasıl değerlendireceğinizi bilemem. Bu tutum yalnız bana karşı uygulanmış olsaydı, belki affedilebilirdi. Ama, 1925 ile

1927 yılları arasında KUTV'dan (Türkçe bilen ve Türkiye'ye gidip kadınlar arasında çalışmak isteyen ve tam da Türkiye'ye gitmek üzere eğitilen) 6 kadın, benim karşılaştığım aynı tutumla yüz yüze geldi ve uzun zaman bekledikten sonra SSCB'nin değişik yerlerine gidip çalışmak zorunda kaldı. Benim görüşüm şu ki, kadınlarla ilgili bu tutum, başta Ferdi yoldaş olmak üzere, TKP'nin Türkiye'de kadınlar arasında çalışma yürütmek istemediğini ve bu alanda çalışmak isteyenleri uzaklaştırdığını gösteriyor.

Bu konuda daha fazla bilgiye ihtiyacınız olursa, ben bu bilgiyi verebilirim. Ben sorunu somut olarak Komintem'e ve Uluslararası Kadınlar Birliği'ne ileteceğim ve SKP üyesi bir kadının niçin Türkiye'ye gönderilmek istenmediğinin araştırılmasını rica edeceğim.

(MESRURE, No. 0024477)
" " Haziran 1927.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 27, Klasör: 34_36, Belge no: 381 (Osmanlıca)]

HARİCİ BÜRO İÇTİMAI

Harici büro içtimaı
15 Haziran 927

1-Son haberler
2-Harp tehlikesi ve Türkiye
3-Fırkanın akıbeti meselesi
4-Cari mesâil: Seyahat meselesi

Halim: Fırka yapılması lazım gelen şeyleri biliyor. İyi yapıyor. Belki yapamıyor *(bugünkü kuvvetler)*

Komintern şark fırkalarına karşı bigâne *[ilgisiz]* olduğundan .... fırkasına karşı .... bazı esbaba .... bilhassa ihmal ediyor.

Hariçte neşriyattan içtinab ediyor. Diplomasi ...

Otoriteli arkadaşlar göndermek

Nâzım: Layihada birinci madde Harici Büro ve SeKa münâsebetinin tarihçesi

Prensip ayrılıkları
Kominternin ihmalkârlığı

Tedbirler: Fırkanın (?) tedbirleri asgari tedbirlerdir.

Azami tedbirler de nazar-ı dikkate almak lazım.

1-SeKa'yı lağv etmek.

2-SeKa yerine a-memleket dahilinde bir teknik büro, b-hariçte veya dahilde dar bir siyasi büro

3-Neşriyat ve bu meyanda SeKanın lağvına dair bir proklamasyon *[duyuru, beyanat]*

4-Petrov'un mektubu nasihat olmamalı. Bu meseleyi zaruri bir tarzda def eden bir vesika olmalıdır.

Sovyetlerin harici siyaseti işlerimize mani oluyorsa hiçbir iş için imkân bulamayız.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 22, Klasör: 28_36, Belge no: 589 (Osmanlıca)]

VASİLYEV'DEN PYATNİTSKİ'YE NOT

Doğu Sekreterliğine

1 suret Pyatnitski yoldaşa

Ben TKP'ne para gönderilmesine son verilmesi sorununu tekrar ortaya koyuyorum. Oradan alınan son malumata göre, bu parti hiç mi hiçbir iş yapmıyor ve paralar esas olarak sözde parti üyesi bulunan, ama hiçbir parti işi olmayan işsizlere destek için harcanıyor. Bu bağlamda ben ayrıca buradan emir alıncaya kadar daha önce TKP'ye gönderilen son parayı teslim etmemesi için OMS temsilcisine hemen bir telgraf çekilmesini öneriyor, TKP konusunun politik sekreterliğe sunulmasını bir kez daha gündeme getiriyorum.

20/VI-27
Vasilyev

[Rusya Devlet Sosyal Siyasal Tarih Arşivi (RGASPİ), f. 495, op.154, d. 296, (Rusça)]

Çok gizli

BUHARİN VE PETROV YOLDAŞLARA
/Piatnitzki ve Şmeral yoldaşlara tebliğ edilmiştir /

Aziz yoldaşlar,

Türk Komünist Fırkası'nın içindeki vaziyetin had safhadaki vehameti, fırkamızı muhakkak bir inhilalden koruyacak tedbirleri acilen ittihaz etmek için dikkatinizi onun üzerine celbetmeye beni mecbur ediyor. Fırka idaresindeki oportünist tefessühün ikaz edici arazları, aylardan beri tebaruz etmeye başlamıştı. Nice defalar Şark Kitabeti T.K.F'deki süratli gerilemeye ve SeKa'sının daimi madumiyetine çare olarak tedbirler düşünmüştü. Fakat şu veya bu sebeple, kararlar hayatın içinde hiçbir tatbiki olmadı; icraata kadar takip edilmediler. Bu son zamanlarda SeKa'nın hataları öyle boyutlar kazandı, siyasi kabiliyetsizliği öylesine net olarak ortaya çıktı ki, Fırka'nın Harici Bürosundaki mesul yoldaşlar harekete geçtiler ve bizzat fırkanın mevcudiyetinin en vahim tehlikelere maruz olduğundan artık hiçbir şüpheleri kalmadı.

Bu gayeyle ifa olunan içtimada ittifakla alınmış olan bir karar dolayısıyla, T.K.F. üzerine çöken inhilal ve parçalanma tehditlerini size teşhir etme ve bu felakete mani olmak için bize en münasip gözüken müşahhas teklifler için mütalaanızı ve desteğinizi rica etme vazifesi bana verildi. Mektubuma ilave olan diğer bir vesikada, karakteristik vakıalar temelinde Fırkamızın içler acısı vaziyetinin hakikate sadık bir tablosunu çizmeye çalıştım. Bu vesikayı okuduktan sonra, kötülüğün derinliği ve acil bir tedavinin zarureti hakkında siz kendi kendinize ikna olacaksınız. Tereddütler ve temhillerle kaybolacak birkaç hafta daha geçsin; o zaman önümüzde darmadağınık komünist hücrelerden müteşekkil bir toz bulutu ve neye muktedir olduğunu göstermek için şartların tekamül etmesini sabırla bekleyen atıl ve askersiz bir merkezden başka birşey bulamayacağız.

Fırkamızın kaderine dair endişelerimizi paylaşacağınız ve pratik tekliflerimizin hemen gerçekleşmesini vaz etmek için bizimle tamamen mutabık olacağınız kanaatindeyiz. T.K.F.'nı kenarına geldiği uçuruma düşmekten muhafaza edecek en müessir tedbirler şunlardır:

1. Mevcut SeKa'nın feshi

2. Fırkanın siyasi ve ideolojik idaresinin, İcra Heyeti'nin vesayeti altında Harici Büro tarafından deruhte edilmesi

3. Memlekette, Harici Büronun talimatlarına göre hareket eden ve taşradan birkaç fedakar militandan müteşekkil bir teknik icra komitesinin yaratılması

4. Teknik komitenin teşkilinin hemen akabinde, daha önce alınmış bir karara istinaden, ecnebi bir şehirde siyasi bir gazete /fırkanın illegal organı/nın neşri

5. Ferdi yoldaşın, yukardaki kararları Komintern adına bizzat yerinde ifa etmek vazifesiyle hemen Türkiye'ye gitmesi

6. Bu yoldaşa, teknik komitenin teşkili ve gazete tevzii ve irtibat cihazlarının teşkilatlandırılması için lüzumlu olan meblağların tahsis edilmesi

7. Mevcut SeKa'ya yollanan muavenetin bugün itibariyle kesilmesi ve Komintern murahhasına telgrafla, isimleri kendisine tebliğ edilecek yoldaşları Ferdi oraya vardığında bulabilmesi için İstanbul'a getirmesinin söylenmesi

8. Teknik komitenin asli vazifesi, 6 aylık bir müddet zarfında, memleket haricinde toplanacak bir Fırka konferansının hazırlanması olacaktır.

9. Mevcut SeKa, yeni organların teşkiline kadar bu kararları bilmemeli ve Ferdi yoldaşın kontrolü altında çalışmaya devam etmelidir.

Bir de Ferdi'nin, vazifesinin ifa edemeden tevkif edilmesi ihtimalini düşünmek gerekir. Bu vaziyette, birkaç sene hapis cezasına hüküm giyme tehlikesine maruzdur. Bu hal, yukardaki kararların iptaline sebebiyet vermemelidir. Yalnızca, onları hayata geçirmek için başka vasıtalara müracaat etmek gerekir. Bu hedefle, ilk elde Fahri ve Halim yoldaşlardan, saniyen Moskova'da bulunan Atıf ve Nâzım yoldaşlardan istifade edilmesini tavsiye ediyorum. Bu yoldaşlardan biri veya ikisi Odessa'ya gönderilip mevzubahis edilen merkez komitesinin terkibine girecek militanları oraya teker teker getirir ve onlarla çalışmanın teşkilatlandırılması hakkında mutabakata varırlar.

Bu vazife için aklımda aşağıdaki yoldaşlardan birkaçı var: Aziz, Şevki /Sanayi/, Vasıf, İhsan /İzmir/, Tahsin /Trabzon/, İsmail /Adana/, Kâzım /SeKa'dan/

Harici Büro, bensiz dahi siyasi idare mesuliyetini Komintern'in vesayeti altında deruhte edecek kadar ehildir.

Acil bir hal çaresi için ısrar ediyorum.

Komünist selamlar
T.K.F.'nin Harici Bürosu namına

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 27, Klasör: 34_36, Belge no: 383-386 (Fransızca)]
[Fransızca daktilolu metinde (CD 27, Belge No: 390 – 392) verilen tarih: 21.7.1927
Rusça daktilolu metinde (CD 27, Belge No: 387 – 389) verilen tarih: 21.6.1927]

T.K.F.'DA İDARİ BUHRAN

(Buharin ve Petrov yoldaşlara hitaben yazılmış mektuba ek)

Türkiye seksiyonumuzun feci vaziyetinin idrakini kolaylaştırmak için, birkaç aydır içinde çırpındığı çıkmaza hangi şartlar sonucu itildiğini hatırlatmayı faydalı buluyorum.

1925'in vahşi tenkil hareketleri fırkayı hemen hemen tamamiyle başsız bırakmıştı. Siyasi bürosu mevcut değildi. Sadece SeKa'nın iki azası İstanbul'da serbest kalmıştı. Taşrada bulunan diğer üçü takiplerden kaçabilmişlerdi. Bütün bu yoldaşlar, her ne kadar faal militanlar da olsalar, pek natamam bir marksist-leninist hazırlığa sahipti. 1925 Şubat kongresinde ilk defa seçilerek SeKa'ya daha yeni girmişlerdi. Bir komünist fırkanın siyasi idare tecrübesi, onlarda tamamen noksandı. Bizzat kendileri, 1926 Mayıs Konferansında, muvaffakiyetsizliklerinden dolayı özür dilerken, tecrübesizliklerini ileri sürüyorlardı.

Mamafih, komünist hareketin devamlılığını temin etmek için ortaya çıkan tek vasıta, fırkanın, bu SeKa artıkları tarafından idare edilmesiydi. K.E.İ.H.'nin Şark Şubesinin rızasını aldıktan sonra, bu militanlar arasında en çok siyasi malumat sahibi olan Asım yoldaşa, gençlik federasyonumuzdan iki yoldaşı da yanına alarak takviye edeceği SeKa'nın katipliğini deruhte etme talimatını verdim.

Bu yoldaşlar idare mesuliyetini kabul ettiler ve şevkle çalışmaya koyuldular. Birkaç ay boyunca, herşey hemen hemen iyi gidiyordu. Ama gençlik yoldaşları takip edilip darbe yiyince, tedrici bir felç bütün fırka cihazına kısa zamanda sirayet etti. Yazılı nasihatlarımla ona yeni bir faaliyet hamlesi vermeye gayret ettim. Ama bu istikametteki bütün gayretler neticesiz kaldı. K.E.'in İ.H. için, bu SeKa enkazının vazifesini ifa edecek çapta olmadığı aşikar hale geldi; hele ki merkezle hiçbir irtibatı olmayan mahalli teşkilatlar belli bir hayatiyet arzederken, SeKa en basit bir siyasi eylemi göze almaya cesaret edemiyordu. Komintern'in talimatlarını tatbik etmeye dahi çalışılmıyordu.

O sırada İstanbul'da bulunan K.G.E.'nin bir mümessili SeKa azalarını menşevizmle itham ediyor ve katibinin dahi Kemalizme sempatisi olduğundan şüphe ediyordu.

Bu tahripkâr pasiflik karşısında teyakkuza geçen Prezidyum, 1926'nın başında, benim talebim üzerine, bütün taşra şubelerinin murahhaslarının birbi-

riyle görüşeceği bir Konferansın memleket haricinde toplanmasına müsade etti. Konferans ancak 1926 Mayıs'ının sonunda, İtalyan tehditlerine cevaben ilan edilen Türk seferberliği esnasında toplanabildi. Böylece, birçok murahhasın memleketi terk etmesi mümkün olmadı. Dolayısıyla, Konferans asli vazifesi olan yeni bir SeKa teşkil etmek için yeterince selahiyete sahip olamadı. Yaptığı hataları kâtibin de, hafifletici şartları (terör rejiminin aşırı sertlikleri, yönetici yoldaşların tecrübesizliği, aza sayısının azlığı..vs) öne sürerek, teslim ettiği eski SeKa'yı üç yeni azayla takviye etmekle iktifa edildi.

Kısa bir lahza boyunca, Konferansın verdiği itme kuvveti ve siyasi ve iktisadi vaziyet ile fırkanın vazifeleri hakkındaki tezler ve kararların zihinlere yaydığı berraklık, faaliyetlerde kayda değer bir uyanışı mümkün kıldı. Taşra ile birkaç irtibat tesis edildi ve amele sınıfının insiyaki hareketi militanlarımıza sendikal çalışmayı yeniden başlatma fırsatı verdi. Ama, milli veya beynelmilel mahiyetteki siyasi şiarlarımız, bu acil talep mücadelelerinde hiçbir kullanım bulmadı. Emekçilerin dikkatini yeni vergi kanunları, Musul muahedesi, Pilsudski'nin askeri darbesi, İngiliz madenciler grevi, İttihatçı muhalefetin liderlerine karşı açılan büyük mahkeme, ecnebi sermayeye verilen büyük tavizler..vs üzerine çekmeye gayret bile edilmedi.

Hakikaten komünist bir faaliyetten hala uzaktayız. Viyana Konferansında ittihaz edilen ve prezidyum tarafından tasdik edilen memleket haricinde illegal bir fırka organının neşrine dair tasavvurun acilen gerçekleşmesi, bu siyasetten uzaklaşma ve dar bir ekonomizmin hudutları içine hapsolma şeklindeki nahoş temayüle muhakkak çare olabilirdi. Maalesef, bunun müsaadesini almak için gösterdiğim bütün gayretler, Piatnitski yoldaşın vetosu üzerine boşa gitti.

SeKa fırkayı bu pek tatminkâr olmayan mecraya sevkederken, 1926'nın sonuna doğru, Kemalist zindanlarda mahkumiyetlerini sürdüren yoldaşlarımız yeniden hürriyetlerine kavuştular. Aralarında 3 SeKa azası vardı ki, yeniden eski mevkilerine iade edildiler. Bunlar tecrübeli yoldaşlardı ve aralarından biri, Sadrettin, fırkanın kurucu ve nazariyatçılarından biriydi. Bir an için, SeKa'nın uyuşukluğunu biraz dağıtmanın mümkün olabileceğini zannettik.

Ama kısa zamanda bu ümidin temelsiz olduğu ortaya çıktı. Netice, beklediğimizin tam tersi oldu. Evvela, bizim için hala meçhul olan sebeblerden ötürü, Sadrettin SeKa ile teşrik-i mesai yapmayı reddetti. Diğer yoldaşlara gelince, terör onların üzerinde o kadar moral bozucu bir tesir hasıl etmiş ki, gayri ihtiyari en ufak bir siyasi faaliyetten uzak durmaya meyilliler. Onlara göre, tavırlarının misilleme korkusuyla alakası yok. "Bu tavır, direkt olarak objektif şartların doğru bir takdirinin neticesidir" (!)

Aralarından biri, bu son zamanlarda bütün SeKa'nın arkasına sığınma itiyadı kazandığı bir tür her ne pahasına pasiflik ideolojisi geliştirmiş. İşte bu ideolojinin kaziyeleri:

"Türkiye'de, günümüze kadar milli bir burjuvazi teşekkül edemedi. Kemalizm yalnızca böyle bir burjuvazinin teşkili için devlet iktidarını kullanan bir bürokrasiyi temsil etmektedir. Fakat feodal ve mürteci kuvvetler bir terör rejimiyle kendini müdafaaya mecbur kalan bu bürokrasinin eserini mütemadiyen tehdit ediyorlar. Proletaryanın Kemalist hükûmete karşı siyasi mücadelesi mürtecilere destek olmakla muadildir. Zaten Türk proletaryası pek zayıf, tecrübesiz ve sınıf şuurundan mahrumdur. T.K.F.'nin şu anki vazifesi, proletaryayı terbiye etmek, onların kısmi taleplerine destek olmak, onlarda sınıf tesanüdü hissini uyandırmaktır.

Şayet kitlelerin günlük gailelerinin çerçevesini aşan hedefler teklif edersek, onlar peşimizden gelmez. Hücrelerimiz müteyakkız bir bekleme tavrını muhafaza etmelidir. Bayrağımızı açmaya cüret edersek, Kemalistler ileri gelen kadrolarımızı yok eder ve ameleler de bize sırt çevirirler !...."

İstanbul limanındaki mavnacıların (kendi kayıklarını kendileri işleten küçük mülk sahipleri) kanlı grevi esnasında SeKa'nın ataletini tenkit ettiğimiz zaman, bize şu cevabı verdi: "Bu işe nasıl karışabilirdik ki ? Mevzubahis olan, Kemalistlerin büyük ve modern bir teşebbüsünün inhisarına karşı mücadele eden küçük mülk sahiplerinin ortaçağvari loncasıydı. Terakkiye karşı idare-i maslahatçılığın (rutinci zihniyetin) müdafisi haline gelirdik. Bu, Kürtlerin mürteci isyanını desteklemekle aynı şey olurdu. Kemalistler, bu tür inhitat halindeki mesleklerin mensuplarını topyekûn proleterleştirseler, bizim için ne iyi olur! O zaman faaliyet sahamız büyük ölçüde genişlemiş olurdu."

Bütün ümitlerini komünist militanlara bağlayan 4000 tütün amelesinin yakın zamandaki grevinden, fırkamızı popülerleştirmek gayesiyle istifade etmeyi ihmal ettiği için ona sitem ettiğimizde, bize şu cevabı verdi: "O şekilde hareket etseydik, bu affedilmez bir hata olurdu; zira komünistlerin parmağını farkeden hükûmet hemen müdahale ederdi. Grev mecburen bir hezimetle biterdi ve bu sanayi kolundaki amelelerin sempatisini ebediyen kaybederdik. Halbuki, teşkilatlanmayı ve mukavemete teşviki hedef alan temkinli tavrımız sayesinde, Ticaret Odasının Reisinin tavassutuyla grevin muvaffakiyetine yardımcı olduk. Vaziyetimiz böylece daha da kuvvetlendi."

Bir Mayıs günü işe gitmedikleri için kovulan yüz civarında tramvay amelesinin yeniden işe alınması meselesinde, SeKa emekçilerin temayülü çok müsait olmasına rağmen, öncekiler kadar fuzuli ve oportünist sebeplerle K.E. İcra Heyetinin mümessilinin bir tesanüd grevi başlatma tavsiyesine riayet etmeyi kategorik olarak reddetti.

Bu tür misalller ilanihaye arttırılabilir. Emekçi kitlelerin dikkatini Çin inkılabına, harp tehlikesine karşı mücadeleye çekmek, onlara müstakil Türkiye ile Sovyetler Birliği'nin kaderleri arasındaki sıkı münasebeti izah etmek, onları emperyalist tahriklere karşı SSCB ile şimdiden müşterek bir mücadele talep etmeye teşvik için hiçbir teşebbüste bulunulmadığını söylemek dahi gereksizdir.

Birkaç zaman önceye kadar SeKa, buradan verilen talimatları ifa edememekten dolayı özür diliyor ve tenkitler karşısında boynunu eğiyordu. Ama en vahim hatalarının ve her türlü siyasi faaliyetten kasti olarak vazgeçmesinin dahi birkaç nahoş sözden başka cezayla karşılaşmadığını görünce, Komintern'i Türkiye'deki kuvvetler dengesini anlamamakla, Ferdi yoldaş tarafından kötü malumatlandırılmış olmakla itham ederek ve tez ve kararların tatbikinde geniş bir istiklal talep ederek fütursuzca hücuma geçebileceğine hükmetti. SeKa'nın son raporunda, aynen şöyle söylenmektedir:

"Pek gayri adilane şekilde hücuma maruz kalıyoruz. Esas olarak sizinle hemen hemen bütün noktalarda mutabıkız. Fırkamızın mevcudiyetinin ilani meselelerinde, intihabatta, komünist hücrelerin faaliyetinde bizi ayıran hiçbirşey yoktur ve nazari formüllerinizin altına imzamızı atarız. Fakat, onların pratik faaliyet içinde tatbikine gelince, bu başka bir iştir. Burada sizle artık mutabık değiliz. Bizim hareket tarzımızın tek mümkün ve tek doğru tarz olduğunu sonuna kadar müdafaa edeceğiz. Hususi ve öylesine sert objektif şartlarda yaşıyoruz ki, bunu sıkı bir şekilde nazar-ı dikkate almadan tavrımızı ayarlamamız imkansızdır. Bizden olmayan ve bizden uzakta yaşayan şahıslar (muhtemelen K.E. İcra Heyeti) buranın işlerini doğru bir şekilde takdir edemezler. Ve size göre, bize karşı onlar haklı. Bize tavsiye ettiğiniz tedbirler, kaçınılmaz şekilde bizim ileri gelen kadrolarımızın tahribiyle neticelenecektir. Onları tatbik etmeyi reddediyoruz. Faaliyetimizin şekillerini seçmede tam bir hürriyetten istifade etmeliyiz. Uçan kağıtların ve beyannamelerin neşri mevcut dönemde zararlıdır.

Komintern karşısında bu vaziyet alışın ifadeleri dahi sosyal-demokrat lu-

gatten iktibas edilmişe benzemektedir. Sadece Yakın Şark Kitabeti, T.K.F. Harici Bürosu ve İcra Heyeti mümessili SeKa'yı liberal ve menşevik bir tefessühle itham etmemektedir; İzmir ve Adana gibi bazı taşra teşkilatları dahi ona karşı çok şiddetli ifadeler kullanmaktadır. SeKa'nın bir idarecisi (Şevket) bu mevzuda bize şunu yazıyor:

"Taşradan gelen mesul bir yoldaşa göre, biz bir küçük burjuva diktatörlüğü icra ediyoruz. Darkafalı bir uvriyerizm tatbik ediyoruz. Fırka faaliyetinin gelişmesine mania koyan bir fraksiyonuz. Taşralı bir başka yoldaşa göre, cihan inkılabının bizi kuyruğunda sürüklemesini bekliyoruz. Amele sınıfının açığa çıkan heyecanını farkedemiyoruz. Komintern mümessiline göre, bizler dar görüşlü milliyetçileriz. İdeolojimizde ve faaliyetimizde enternasyonalizmin esamesi dahi yok. Bütün bu gevezeliklerin üstünde durmaya dahi değmez. Hareket tarzımızı tayin eden yegâne şey, evvela içinde yaşadığımız objektif şartların imkanları, sonra da kendi öz maddi ve manevi kuvvetlerimizdir."

Bütün bu müşahadeler ve vesikalar karşısında baklayı ağzımızdan çıkarmak ve Türk seksiyonumuzun epey uzun zamandır komünist bir idareden mahrum kaldığını söylemek lazımdır. Teröre karşı gayrimakul bir endişenin ve en iptidaisinden bir uvriyerizmin içine bir kabuk gibi hapsolmuş olan mevcut SeKa, fırkanın taban teşkilatlarından tecrid olmakta, bunlarla Komintern tarafından tasdik edilmiş bir hattı takip etmekte olan Harici Büro arasında bir mania rolü oynamaktadır. Talimatlarımız SeKa'dan daha uzağa gidememekte ve fırka saflarında hiçbir akis bulamamaktadır. Fırkayı bu ölüm uykusundan çıkarmak ve diriltmek için, bu sıkıcı manianın acil olarak tasfiyesinden ve direkt olarak İcra Heyeti'nin vesayeti altında çalışan bir siyasi büronun (Harici Büro) verdiği talimatları otomatikman hayata geçirmekle mükellef ve çok faal ve fedakar militanlardan mürekkep (bu tür unsurlar memlekette mevcuttur) bir teknik organın yaratılmasından başka bir yol yoktur.

Bir kez daha alarmı çaldık. Sizden, mektubumuzun ihtiva ettiği teklifleri acilen gerçekleştirmenizi ısrarla rica ediyoruz. Aksi takdirde, T.K.F. için selamet yoktur.

İmza: B. Ferdi

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 27, Klasör: 34_36, Belge no: 396-403 (Fransızca)]

SEKA İÇTİMAI

(Sol üstte çapraz, başka bir yazıyla) Ahz: 9 Ağustos 927

(Sağ yanda, sayfanın uzun kenarına paralel ve aynı yazıyla) Bütçemizin aylardır tehiri bir çok müşkülata sebep olmuştur ve bu yüzden birçok parti işleri geri kalmıştır. Binaenaleyh bütçemizin süratle teminini bir kere daha rica eyleriz.

SeKa'nın 9 Temmuz İçtimaı

İçtimaa murahhas yoldaş da iştirak etmiştir. Mezkûr yoldaş ruzname-i müzakerata geçilmeden evvel bazı izahatta bulunacağını söylemiştir. Komintern'den aldığı bir mektuba nazaran son mektubumuz dolayısıyla içtima eden Fevkalade Komisyon'un mukarreratından "bazılarını" bize tebliğ etmiştir.

Murahhas yoldaşın ifadatını şöylece formüle edebiliriz:

1 - 1 _ senedir verilen direktifler tatbik edilmiyor

2 – Gazete çıkmıyor

3 – Fırka bir anonim şirket mahiyetindedir.

4 – Harici Büro'yu tanımıyoruz.

5 – Geniş bir köylü hareketinin arefesinde olduğumuz halde hala bir agrer *[tarımsal]* program hazırlamadık.

6 – Fevkalade selahiyetleri haiz bir murahhas i'zam edilecektir.

7 – Bundan böyle SeKa müstakilen fırka siyasetinin istikametlerini tayin edemeyecektir. Mezkûr murahhas ile müştereken bu işi görecektir.

8 – Bir matbaa tesis etmek lazımdır.

Murahhas yoldaşın bâlâdaki tebligatı vaziyetin Komintern'e yanlış aksettirildiği kanaatimizi takviye etmiştir.

1 – Viyana Konferansı mukarreratının büyük bir kısmı hayata tatbik edilmiştir. Verilen direktifler umumiyet üzere tatbik edilmektedir.

2 – Gazete çıkması lüzumuna biz de kaniyiz. Maddi vesaitin fıkdanı bu lüzumu kuvveden fiile çıkartmıyor.

3 – Fırka bir anonim şirketi mahiyetinde değildir. Fırkanın daha geniş mikyasta işaası zaten mahdud olan aktif kadronun ve aktif teşkilatın (Amele Teali Cemiyeti gibi) burjuva terörü tarafından atalete mahkumiyeti demektir.

Fırkanın işaası prensibini fırkaya menfaat ve kuvvet getirici bir tarzda tatbik etmekteyiz. Fırkanın gazetelere aksedecek derece işaasının bugün için fırkanın menfaatine değil zararına olduğu kanaatindeyiz.

4 – Harici Büro'yu tanımama meselesi katiyen mevzubahis olmamıştır. Yalnız Harici Büro'yu Viyana konferansı mukarreratı ahkâmına davet ettik. Ve parti lehine hallolması lüzumunu hatırlattık.

5 – Türkiye geniş bir köylü hareketinin arefesinde bulunmamaktadır. Mamafih fırkanın bir agrer programa ihtiyacı vardır.

6 – SeKa Komintern murahhaslarının teveccüh ve ihtarlarını daima büyük bir alakayla nazar-ı itibara alır ve onlardan müstefid olur. Mamafih SeKa istiklaline karşı hürmet olunmasını ister.

7 – Biz de matbaa tesisi lüzumuna kaniyiz. Bu hususta yazdığımız mektubun el'an cevabına muntazırız.

Kongre akdi lüzumu hakkında takrir:

"SeKa'nın öteden beri davetini derpiş ettiği *[ele aldığı]* fırkanın dördüncü kongresinin en kısa zamanda davetini teklif ediyorum. Esbab-ı mucibe:

Fırkanın bir evvelki kongresinin in'ikadından *[yapılmasından]* uzun bir fasıla geçmiştir. Memleketin dahilinde sınıfî diferansiyasyon, burjuvazinin siyasi temayülatı, proletaryanın iktisadi vaziyeti ve objektif mutalebâtı sahalarında külli tebeddülat *[büyük çaplı değişiklikler]* olmuştur. Burjuvazinin müsamahakâr demokrasisi yerine proletarya için orijinal mücadele yolları bulunmasını icab ettiren geniş bir diktatörlük tesis etmiştir.

SeKa'nın hem Komintern, hem mahalli teşkilatlar önünde otoritesini genişletmek ve amele sınıfının ihtiyaçlarına daha iyi cevap verebilmek için kongre akdine lüzum vardır."

-- Aydemir --

Bu takrir ittifakla kabul olunmuştur.

Kongre organizasyon komisyonun icabı Politbüroya havale edilmiştir. Komintern'den bir delegat izamı rica edilecektir. Kongreye materyal ihzar edilecektir.

İntihabat komisyonunun faaliyeti

1 - Namzetler tesbit edilmiştir. Ferid yoldaş – fırkadan, Osman – Tramvaycılardan, Zühtü – Şark Şimendiferden, Hüseyin – fırkalı, tütüncülerden

2 – Legal surette neşrolunacak broşür ihzar edilmiştir.

3 – Verilecek vasıtalar tespit edilmiştir.

4 – Legal bir gazete için müracaat olunmuştur.

5 – Bir tiyatroda geniş bir intihabat içtimaı yapılmasına karar verilmiştir.

6 – Amele mebusu etrafında, müntehib-i sâniler *[ikinci derece seçmenler]* arasında propaganda yapılmaktadır.

Aynı zamanda illegal bir manifest neşrolunacak ve kitle içinde tevzi' olunacaktır.

Komintern ile SeKa arasında hâdis olan anlaşamamazlıkları bertaraf etmek, partinin siyasi ve iktisadi teorisini izah ve müdafaa etmek, kongre etrafında müzakeratta bulunmak üzere Komintern'e bir delege i'zamına karar verilmiştir.

Asım

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 27, Klasör: 34_36, Belge no: 412-415 (Osmanlıca)]

ŞEFİK HÜSNÜ'DEN KOMİNTERN'E DİLEKÇE

EKKI Kitabetine,

Yoldaş,

Memleket haricinde vazifeli olacağım süre esnasında, refikam ve 13 yaşındaki kızımdan mürekkep aileme, ücretimin nizamnamesine göre onlara ne düşüyorsa aylık olarak tediye etmenizi rica ederim.

Komünist selamlarla,
T.K.F. Mümessili
B.Ferdi

21 Temmuz 1927

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 27, Klasör: 34_36, Belge no: 443 (Fransızca)]

PALYA'DAN MEKTUP

25/VII-1927.
No. 72.

Değerli Vi!

Mektubunuza teşekkürler. Gelecekte de beni dikkatinizden uzak tutmamanızi rica ederim. Burada, Maks'ın durumunda her şey eskisi gibi. Teali için bina açılışında 500-600 işçinin hazır bulunması gibi küçük bir başarı kayda değer sayılabilir. Orada şunlar konuşma yaptı: Sabri (bundan yalnız iki ay önce Maks kendisini evlatlık *[üye]* edindi, yığınlarla bağları iyi) ve Maks'a yarı sempatizan iki temsilci. Sabri'nin konuşması neredeyse tam olarak İkdam'da yayınlandı ve F-i *[Ferdi]* yoldaş Size münderecatını muhtemel bildirmiş olmalı: Teşkilatlanmaya çağrı, işçilerin maddi ve manevi durumunun iyileştirilmesi ve işçilerin temsil hakkı talebi (somut olarak: İstanbul işçilerine Meclis'te üç yer ayrılması). Milliyet gazetesi toplantıdan bir fotoğraf bile yayınladı ve yarı sempatizan temsilcilerin konuşmalarından birer özet verdi, ama Sabri'nin konuşmasından söz bile etmedi. Bunda şaşılacak bir şey yok. İki temsilci politikadan söz etmedi, politikaya değinmedi. Sabri ise, gerçi ılımlı ve talepten çok ricayı andıran bir ruhta da olsa, Halk Fırkası'nın kendisini çözümü konusunda tek söz sahibi saydığı bir konuya değindi. Sabri işçilere Meclis'te üç yer vermesi ricasıyla Halk Fırkası'na bir heyet göndermek gereğinden söz etti. İşte bu Milliyet gazetesinin hoşuna gitmedi ve o Sabri'nin konuşmasından bilerek bahsetmedi, diğer iki konuşmacıyı ise ayık, gerçekçi ve öz sözlü olmakla övdü.

Yukarıda belirtildiği gibi, Teali'nin yeni binalarının açılış törenine 500-600 işçi katıldı. Bu binalarda bir kulüp var, bir kahvehane ve bir okuma salonuyla bir gece okulu açılması bekleniyor. Bu, elbette, akıllıca. Ve bu kısım, engel olmadığı için yapıldı. Şimdi seçimler kapıyı çalıyor (1 Temmuz'da başladı) ve "kanun" dışına çıkmadıkları için Pompadurlar bu tür etkinliklere kayıtsızca yaklaşıyor, içlerinde Kemalizm'in savunuculuğunu saklıyor.

Aslında, Sabri'nin konuşmasında "devrimci" bir şey yoktu. Örneğin, örgütlü kadınlar kulübü (eski burjuva) temsilcileri gibi, Türk toplumunun diğer katmanları da temsil edilme ve aktif ve pasif temsilcilik hakkı taleplerinde bulunuyor, eninde sonunda ilk aşama olarak feminist harekete sempati duyan er-

kekleri aday gösteriyor. Yarı muhalif Vakit gazetesinin başyazarı ise işçilerle köylüler için 50 yer ayrılmasını istedi! Vakit gazetesinin bu çıkışı Sabri'nin ağlamaklı konuşmasından daha görkemliydi... Gerçi, Vakit o zamandan beri benzer sorunlara değinmiyor...

Maks hiç olmazsa seçim kampanyası boyunca günlük gazete izni verilmesini umut ediyor. Diğer yolları kapalı. O Sizin mektubunuzda sözünü ettiğiniz küçük Volkonskiy hakkında bir şey duymak bile istemiyor. Ben bunu yeterince yazdım. İlan yok, hepsi bu. Gazeteye 600-700'ün üstünde lira harcamak gerekiyor. O Klimohin'e güveniyor. Benim görüşüm şu ki, bu zararlı değil ve eğer izin alınırsa Klimohin'in *[Doğu Şubesi]* destek vermesi gerekecek. Gazete radikal olacak ve eylem programında öngörülen hükümleri duyurabilecek. Seçimler, ifade yerindeyse, kapıyı zorluyor. Maks yalnız yasal zeminde gayret gösterebilecek. Ama ona yine de yardım edilmeli.

Ben elbette ki, Sizin talimatlarınızı hayata geçirmek için elden geleni yapacağım. Başarı garantisi veremem. Esaslı bir temizlik yapmak gerekli. F-i'nin *[Ferdi]* diğerlerinin daha iyi olduğunu düşünmesi boşuna. Nuri, Kazım ve Mahmud, onlar aynı suda yıkanmış. Yığınlarla bağlantı için legal yollar kullanmak gerektiğine onları inandırmak için olağanüstü ikna gücü kullanmak gerekiyor. Şu günlerde Asım ile seçim konusunu görüştüm. Açıklık için Size bu diyalogu aktarıyorum: "Söylediklerinizin hepsi doğru. Ama, para lâzım. Eğer şu günlerde göndermezlerse, grev yapacağız". – Ben: "Ama Siz iki yıldır grevdesiniz. Merkezin direktiflerini uygulamıyorsunuz. Diyelim ki, Size göre, ben yerel şartları bilmiyorum, Prohorov *[Moskova]* da bilmiyor. Oysa F-i *[Ferdi]* bizim dediğimizi söylüyor. Onu niye dinlemiyorsunuz?". Konuşma bu ruhta devam ediyor. Onun sözlerime verdiği cevabı aktarmaya değmez. F-i yoldaşın tahmin ettiği gibi, yalnız Asım ve Şevket değil, tersine, Maks'ın bütün üyeleri, istisnasız tamamı bunlarla aynı ruhu taşıyor, hapis korkusuyla titriyor, Maks'ın Klimohin'in *[Doğu Şubesi]* söylediği raylara oturması durumunda hemen kapatılacağını ileri sürdükleri Teali için kaygılanıyor.

Taşra ise bastırıyor. İzmir, Adana ve diğerleri faaliyet istiyor. Maks parasızlıktan yakınıyor. Bu arada, ekonomik taleplerle Adana demiryollarında grev yapıldı. İşçiler Bayram avanslarını istiyordu. Ama istekleri reddedildi. İşçiler greve geçti. Maks'ın tanıdığı (öyle iddia ediyorlar) yöneticiler tutuklandı, ama ardından salıverildi. İşçilerin talepleri kabul edildi.

İşçi hareketi içinde bir canlanma gözlendiğinde kuşku yok. Bu canlılık açıkça görülüyor, ama bundan yararlanması gerekenler ortalıkta yok. Korku-

yorlar. Bugünkü Maks, çalışmaları frenleyen bir etmen durumundadır. Önlem alınız!

Sırası gelmişken belirteyim! Bana yolladığınız mektupta, mektupla aynı zamanda yılın ilk yarısı için paranın geri kalanının da gönderileceğini yazmıştınız. Hani bu geri kalan para? Ne de olsa, Maks'ın yudumunu vermek gerekiyor.

Matveyev'in *[MOPR İcra Komitesi]* Razumov'a *[MOPR İstanbul Şubesi]* Marşalski'den *[SSCB]* bizim için para ayrılmasını talep etmesi talimatı vermesi çok iyi olur. Daha önce yazdığım gibi, Maks'ın iki üyesi işsiz. Bundan başka Volk'a *[İstanbul]* ya Severskiy'den *[Filistin]*, ya Bergman'dan ya da diğerlerinden tanıdıklar geliyor. Hepsine yardım etmek gerekiyor. Ben şirketi Matveyev'in *[MOPR İK]* şubesi haline getiremem ki. Siz de beni böyle bir şey için övecek değilsiniz zaten. Lütfen, yukarıda sıralanan amaçlarla kullanmak üzere Volk'a *[İstanbul]* belirli oranda para ayrılması için Matveyev *[MOPR İK]* kendi Marşalski *[SSCB]* şubesine mutlaka talimat versin.

Seçimler, onların niteliği, genel olarak da bütün durum hakkında başka zaman yazarım.

Sizin Palya.

N.B:

Maks'a ödünç 50 deri *[dolar]* verdim. Turov *[Komünist Gençlik Enternasyonali Yürütme Komitesi]* 179 deri *[dolar]* gönderdi. Maks onları şimdilik kendi amaçları için kullanıyor. Ancak bununla yetinmiyor, yukarıda bahsettiğim yapılacak seçim kampanyasını gerekçe göstererek daha fazla deri istiyor.

27/IV *[VII olmalı]*.

N.B.

Maks'ın aylık masrafı şöyle: 1) Hamdi'ye 40 lira, Nuri'ye 40 lira, Şevket'e 50 lira, Teali'ye 50 lira, 3 kiraya 60 lira, ayda toplam 240 lira. Ben orada bulunduğum sürece, yani 3 ay içinde onun aldığı şu: 250 deri *[dolar]*, benden ödünç 50 deri ve 179 deri (bunların 129'unu alıp 50'sini yine de Albreht'e verdi), toplam 429 deri. Gördüğünüz gibi, parası gerçekten de yetmiyor, çünkü bültenlerin vb. masraflarını da hesaba katmak gerekir. Şirketi *[Partiyi]* yönetebilmek için en azından 150 Amerikan doları gerekiyor. Gazeteye – 500 Amer. doları. Diyelim ki, gazeteden vazgeçeceğiz. Bu durumda, bültenler, toplantı salonu vb. için 150-200 dolar gerekiyor. Nereden alsın?

Ben bugün Maks'a doğrudan şunu sordum: "Grigoryaşa ve Ko. *[TKP]* adına seçim bildirisi basma niyetiniz var mı?" – "Hayır, bu bir serüven olur, biz bunu yapmayacağız", diye cevap verdi. Şöyle ki, kampanyayı (aday listelerini yalnız politik örgütler sunabildiği, Teali ise sırf ekonomik ve mesleki bir kuruluş olduğu için) Teali yürütmeyip, bizzat Grigoryaşa *[Türk]* işçisi, kendi adaylığını kendisi koyacak, broşürleri kendi adına kendisi bastıracak, seçmenlere kendisi seslenecek vb. Bu tür seçim broşürlerinde sosyal-politik ve sosyal-ekonomik talepler yer alacak ve, elbette ki, bunlar devlete tam sadakat ve sıkı vatanperverlik ruhunda olacaktır. Şimdi sorun şu: Bu tür bir kampanya yürütmeye değer mi, seçimleri tamamen boykot etmek daha iyi olmaz mı? (Not: Genel kural olarak, burada aslında seçim kampanyası diye bir şey yok. Mebusları "Gazi" önceden atayacak ve iş bununla bitecek.) Yani, bu çarpıtılmış şekliyle de olsa, seçimlerden Grigoryaşa ve Ko.'nın *[TKP]* adından değil de, Maks'ın akrabası *[MK üyesi]* belirli adayların adından hareketle yığınları somut sloganlar ve çağrılar etrafında bir ölçüde de olsa örgütlemek için kullanmak olmaz mı? Ben şahsen seçimlere aktif katılımdan yanayım ve boykota, daha doğrusu, pasif kayıtsızlığa karşıyım. Elbette ki, eğer Maks güçlü kuvvetli olsaydı, böyle bir sorun olmazdı. Tarih bize böyle bir Maks'ı uygun gördüyse, elden ne gelir? Ya hep ya hiç, diye kestirip atamayız ki! Tahmin edelim ki, Maks seçimleri boykot edebilecek durumda, öyleyse üzerinde düşünülebilir. Eğer Maks tavrını izah eden bir şiir *[beyanname]* yazacaksa, bunun bir anlamı olur. Ne ki, onlar susacaklardır. Bu artık boykot değil, kimse farkına bile varmadan savaş alanını terk etmek olacaktır. O burada uygulandığı gibi, mebusların önceden tayin edildiği, hiç seçim toplantısı yapılmayan, yapılsa bile ancak ikinci seçmenlerin mebusları "seçtiği" seçimlerin ikinci aşamasında yalnız toplumun en üst kesiminden şahısların katıldığı, bu tür seçimleri boykot etmeye yığınları çağırmayacak.

Şöyle ki, mutlak bir suskunluk, kimse farkına bile varmadan savaş alanını terk etmek ile çarpık bir aktiflik, ama yine de aktiflik arasında seçim yapmak zorundayız. Bu çarpık seçim kampanyasına 150-200 dolar, eğer gazete de çıkarılacaksa – 700 dolar gerekecek. Maks'ta para yok. Bende de yok. Ben yine de Size telgraf çekmeyi kararlaştırdım. Siz karar veriniz. Sanırım, Siz bu satırları okuduğunuzda, ben Sizin yanıtınızı artık almış olacağım.

Palya.

N.N.B.

Diamant'a *[KUTV]* gitmek üzere taşradan Kitaevçilerin buraya gelişiyle ilgili acil masraflar için bir miktar para yardımı rica ediyor.

[Rusya Devlet Sosyal Siyasal Tarih Arşivi (RGASPİ), f. 495, op.154, d. 296, (Rusça)]

PALYA'DAN DOĞU SEKRETERLİĞİNE

1652*-9 Ağustos 1927
sscb
25/VII- No.79.

Değerli Fed Fediç *[Fyodor Fyodoroviç]*

Ben bu mektubu Marks için gönderilen derilerin *[dolar]* gecikmesiyle ilgili 24/VII tarihli telgrafınızı biraz önce aldığımdan, onun etkisinden henüz kurtulmadan yazıyorum. İtiraf ederim ki, biraz kafam karıştı, çünkü ben Sizden kampanya hakkında kesin direktif almadım. Öyle oldu ki, 19 /VII günü Volk'tan *[İstanbul]* hareket eden Kirsanov yoldaş gecikti ve kuryemiz 4/VII tarihine kadar Şutsman'da kaldı. Şöyle ki, Gotlib yoldaşın bildirdiği Sizin 16/VII tarih ve 5887 nolu postanızı almamıştım. Dolayısıyla ben Sizin telgrafınızı pek bilmiyorum. Demek ki bana mantık yürüterek şu sonuca varmak kalıyordu: Madem ki deriler geciktiriliyor, demek ki, Klimahin *[Doğu Şubesi]* kampanyaya katılmaya karşı. Tamamen emin olmak için ben bunu bir telgrafla Sizden sordum ve şu günlerde Sizin her bakımdan cevabınızı bekliyorum. Bu tam da zamanında olurdu, çünkü yukarıda sözü geçen sebeplerden dolayı bu mektup ancak birkaç hafta sonra elinize geçebilir.

Şimdi kısaca Grigoraşa ve Ko.'nun *[TKP]* durumuna değineyim. Sizin tavsiyeniz üzerine ben bu zaman zarfında Maks'ın akrabalarından *[MK üyelerinden]* Nuri'ye yaklaşabildim. Sizin de bildiğiniz gibi, o "işçi proletaryasına" mensup. Maks'ın son toplantısında Nuri, Maks'ın izlediği rotaya karşı ateşli bir konuşma yaptı ve şimdiye kadar hep dayanışma içinde olduğu kardeşlerini sert bir şekilde eleştirdi. Nuri'nin tutumundaki bu "ani" değişiklik toplantıya katılanların çoğunda tepkiyle karışık memnuniyetsizlik yarattı. Ama, yine de Salih ve Kazım'ın ikircim belirtileri göstermesine sebep oldu. Klimohin'in *[Doğu Şubesi]* politikasına karşı kesin tutum alanlar olarak Asim, Şevket, Hamdi kaldı. Mahmud henüz tavrını kesin belirleyemedi (o Bertold ile bağlantılı).

Şöyle ki, Sizin tavsiyelerine uyarak ben belirli bir başarı sağladım. Bir kere, Nuri'yi iyice "işleyebildim" (kendisi Maks'ın teşkilat şubesi başkanı), 2 kişinin daha biraz olsun tereddüde düşmesini sağladım, şiirin *[beyannamenin]* çıkarılmasına Maks'ın onayını temin ettim. Bu sonuncusuna gelince, benim

burada şair olduğumu Size önceki sefer yazmıştım. Maalesef, Şevket şiirimi öyle bir tercüme etti ki, hiç tanıyamadım. "Sıhhiye" kurallarına uydurayım derken, iyice benzetmiş. Padçug'tan *[Adana]* gelen İsmail'in yardımıyla yeniden düzeltmek zorunda kaldım. Maks muhtemelen benim müdahaleme tepki gösterecek ve dağı taşı oynatacak.

F-i *[Ferdi-Dr. Şefik Hüsnü]* henüz gelmediği için Sizin manevi desteğinize özellikle ihtiyacım var. Vilayet sekreterlerinden bir nüve oluşturdum: Padçug'dan *[Adana]* İsmail, Berens'ten *[İzmir'den]* Aziz *[Hüsamettin]* ve Volk'tan *[İstanbul]* Şakir. Çocuklar "tetikte". Nuri de onlara katıldı. Bu dörtlü olmadan Maks hiçbir şey yapacak durumda değil. Onlar olmadan Maks sohbeti *[konferans]* tertipleyemez. Ben F-i gelinceye kadar insanların dağılmaması için çabalıyorum. Bana kalırsa, sohbeti büyük bir titizlikle hazırlamak, taşranın platformunu görüşmek, yerel sohbetler *[konferanslar]* yapmak ve ardından genel sohbeti *[konferansı]* düzenlemek gerekir. Bütün bu hazırlıklar birkaç ayımızı alacak.

Bu arada, şunu söylemeyi unuttum ki, Maks'ın son toplantısında Şevket iki kez istifa etmekle tehdit etti. Asım da aynı şeyi yaptı. Bana göre, bu iki "kahraman" kopacak düğmelerden... "Yorulmuşlar"mış... Görüşüm şu ki, bu gibi gözü kapıda olanlar Grigoraşa ve Ko.'dan *[TKP]* ne kadar daha erken ayrılırsa, şirket için o kadar daha iyi olacak. Bunları, deyim yerindeyse, parantez içinde söylüyorum.

23/VII günü Maks için derileri *[dolarları]* aldım. Ona 500 deri vereceğiz. Çünkü Sizin telgrafınız ancak bugün geldi. Elbette ki, ben artık Sizden talimat gelinceye kadar depodan tek deri vermeyeceğim. Bolkanski için el aparatını temin etme işini kendi üzerine alması konusunda Nuri ile anlaştık. Bu, yaklaşık 165 deriye patlayacak. Sonra Berens'e *[İzmir]*, Podçug'a *[Adana]*, Volk'a *[İstanbul]* ve diğerlerine vermek gerekiyor. Çünkü onlar şimdiye kadar bir şey almadı. Aziz burada oturmuş duruyor, onun Berens'e gitmesi gerekiyor. Ayrıca, tatil yerlerinin bakımı var ki, bu da ertelenir iş değil. Çünkü, "dava" zarar görmemeli. Bolkanski'ye aparat gerekli mi? Gerekli! Sanatoryumu ayakta tutmak gerekli mi? Evet! Taşradan Kitaevçileri çağırmaya lüzum var mı? Elbette! Oysa Maks'ın elinde tek deri yok. Demek ki, bu 500 deri en gerekli işlemlere gidecek. Geri kalan 1038 deri (daha doğrusu 938 deri, çünkü 100 deriyi depoya verdim) bende kalacak ve Sizden talimat olmadan birini bile elden çıkarmayacağım.

Ve sonunda, seçim kampanyası konusu ne olacak? Ben Sizden bununla ilgili bir telgrafçık alsam, sevinirdim.

Sizin Palya

[Rusya Devlet Sosyal Siyasal Tarih Arşivi (RGASPİ), f. 495, op.154, d. 296, (Rusça)]

ŞEFİK HÜSNÜ'DEN KOMİNTERN'E PARTİ YÖNETİMİNE İLİŞKİN TAVSİYELER

Çok gizli
Şark ve Balkan Kitabetine

T.'ye duhul anında tevkif edilmem ihtimaline karşı, Şark Kitabetine ve Balkan Kitabetine K.E'in itimatına mahzar olmayı bana göre hak eden veya etmeyen T.K.F. militanları hakkında bazı ifşalarda bulunmayı faideli buluyorum ve bir aksilik durumunda fırkayı idare etme mesuliyetini taşımaya layık yoldaşları saymak mecburiyetindeyim.

Aşağıdaki yoldaşlar, sosyal-demokrat ideolojik tefessühleri sebebiyle hemen SeKa'dan uzaklaştırılmalıdır. İdareci rolünü deruhte edecek vasıfta değildirler ve tam bir itimatı hak etmemektedirler:

Asım - Münevver İktisatçı
Şevket / Aydemir " Muallim
Salih / Hacıoğlu " Baytar
Şamilof - Alt kademe memur
Mahmut - " "
Nuri - Vasıflı amele, yarı münevver

SeKa'daki aşağıdaki yoldaşlardan istifade edilebilir:

Faik - Vasıflı amele, maden sanayi (Edirne)
Kazım - Vasıflı amele, makinist
Sadrettin - Münevver, gazeteci
Atıf / Seyfi - Vasıflı amele /Moskova'da / maden sanayi
Halim - Amele, talebe

Aşağıdaki faal militanlar ise ihtiyaca göre Fırka idaresinde vazifeye çağrılmalıdır – onlara tamamen itimat edilebilir:

1. Fahri / Moskova / - Münevver, Fırkanın müessislerinden biri
2. Vasıf / İstanbul / - Münevver

3. Necati " - "
4. Hikmet " - "
5. İhsan / İzmir / - Amele, şimendifer
6. Aziz /İzmir / - Amele, maden sanayi
7. Hakkı / Küçük / - Amele / İstanbul /maden sanayi
8. Şevki / İstanbul / - Amele, dökümcü
9. Zahariyadis / İstanbul / Amele, marangoz
10. Kalumenos " "
11. Nâzım / Moskova / - Şair
12. Nazmi / Moskova / - Amele, maden sanayi
13. İsmail Hakkı / İzmir / - Amele, maden sanayi
14. İsmail / Adana / - Denizci
15. Tahsin /Trabzon / - Memur
16. Hüseyin - Amele, maden sanayi
17. Ferid / İstanbul / - Ticaret denizcisi
18. Faik / Moskova / - Amele, maden sanayi

Numaralar tercih sırasına göre verilmiştir.

Tamamen şüpheli ve gayri kabil-i istifade olup rabıtanın mutlaka kesilmesi zaruri olan yoldaşlar :

1. Mustafa /İstanbul / - Ticaret memuru
2. Sait Hüseyin " - Tüccar
3. Vâlâ " - Şair
4. Tekin " - Münevver
5. Sabri / Odessa / - Ast subay
6. Mesrur / İzmir / - Memur, yarı münevver
7. Sadık / ? / - Muallim
8. Cem / İstanbul / - Muallim
9. Orhan / Edirne / - "

Tevkifim halinde Fahri ve Halim yoldaşların Odessa'ya gönderilmeleri gerektiğini düşünüyorum. Oradan Aziz, Necati, Vasıf, Kazım ve Küçük Hakkı yoldaşları getirip kendilerine Moskova'dan da Atıf'ı ilave edecek ve şayet onlarla bütün noktalarda bir mutabakat tesis edilebilirse, idareyi yeniden inşa etmeye gayret edeceklerdir. İsmi daha evvel zikredilmiş yoldaşlarla müzakere etmek de gene mevzubahis olabilir.

5.8.1927
B. Ferdi

İsimleri aşağıda olan, hüküm giymemiş V.K.P.[16] azası Türk muhacirler (eski harp esirleri) de, faal çalışma için Türkiye'ye gönderilmelidir:

Süleyman Nuri: Mühendis (Moskova)
Ali Yazıcı: Muallim (Bakû)
Adil : Mühendis (Leningrad)
Nurettin : Muallim (Bakû)
Haydar : Fırıncı (Moskova)
Hilmi: Makinist (")
İsmail Hami : Muallim (Kırım)
Mahmut Şevket: Amele (")
Sabri : Denizci (Odessa)
Hayat : Muallime (Bakû)
Affan : Baytar (Dağıstan)
Semih : Gazeteci (Tiflis)
Akif : Amele (Bakû)

Son olarak, eski Şark Darülfünun'u talebesi olup Rusya'da bulunan aşağıdaki yoldaşların memlekete iadesini talep ediyoruz:

Selami (Dağıstan) amele
Selim (Leningrad) "
Hamit (Bakû) "
Krimski (") yarı münevver
Salih Şerif (Leningrad) "
Server (Moskova) el'an hasta amele

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 27, Klasör: 34_36, Belge no: 419-422 (Fransızca)]

16 *VKP (Rusça: Vsesoyuznaya Kommunisticeskogo Partiya): Tüm-Birlik Komünist Partisi. Bolşevik Partisi'nin SBKP(b) adını almadan önceki ismi.*

BAYTAR ALİ CEVDET'İN KOMİNTERN'E MEKTUBU

Gizli
02/08/1927

Balkanlar ve Doğu Sekreterliği'ne

Değerli yoldaşlar!

MK son mektubunda Komintern Politik Sekreterliği'nin kararının bir kısmının kendisine "OMS" temsilcisi vasıtasıyla bera-i malumat arz olunduğunu bildiriyor. MK Komintern direktiflerini gerçekleştirmediğini itiraf etmiyor, ancak, "genel olarak" uyguladığını yazıyor. Partinin geniş yığınlar arasında duyurulmasının, aktif parti kadrolarının ve aktif teşkilatların (Teali gibi) burjuva terörü sonucu faaliyetsizliğe mahkum edilmesi anlamına geleceğini kaydediyor. Komintern'in yetkili bir temsilci (F. yoldaş) *[Ferdi]* göndermesine ve politik rotaları bu temsilcinin onayıyla çizme gereğine yanıt olarak, şunları belirtiyor: "Komintern temsilcisinin tavsiye ve tekliflerini MK ilgiyle dikkate alıyor ve onlardan yararlanıyor. Ama, MK bağımsızlığını korunmada ısrar ediyor." Bununla MK Komintern'in karar ve direktiflerini kendisi için bağlayıcı ve mutlaka uyulması gereken karar ve direktifler olarak görmediğini, Komintern'e karşı "bağımsızlığını koruduğunu" belirtmektedir. MK ayni toplantıda parti kongresini bir an önce toplama kararı aldı ve Politbüro'yu Kongre Hazırlık Komitesi'ni belirlemekle görevlendirdi. Gerekçe bölümünde şöyle deniyor: "Son kongreden bu yana burjuvazinin sınıfsal ayrışması ve politik eğilimleri, ekonomik durum ve proletaryanın nesnel istemleri gibi alanlarda köklü değişiklikler oldu; burjuva demokrasisi yerine, proletaryanın orijinal savaş yolları (!) belirlemesini gerektiren kapsamlı bir diktatora geldi." Tam da burjuva diktatorasının işbaşına gelmesinden, partiye ağır darbeler indirilmesinden hemen sonra, partinin Viyana Konferansı toplandı. Konferansta sınıfsal ilişkilerin analizi yapıldı, çalışma yöntem ve metotları belirlendi, bir dizi pratik kararlar alındı. Tam bu dönemde partimizin eylem programı KEYK Prezidyumu tarafından onaylandı, MK'ne bir dizi direktif verildi. Ve sonunda, temsilciye, F. yoldaşa, Politik Sekreterlik tarafından politik çizgi ve direktif olarak Viyana konferansının eylem programı ve kararları verildi. Bütün bunlar MK'nin yukarıda söz konusu edilen gerekçeyi kabul etmekle, Komintern'in hattını tamamen terk ettiğini ve kendi "bağımsızlığını" gerçekleştirmeye doğ-

ru yürümekte olduğunu kanıtlıyor. Bütün bunlar ayrıca, elinde kendisine yetki veren bir belge olmadan, F. yoldaşın MK'nin sabotajlarıyla savaşmak zorunda kalacağını ortaya koyuyor.

MK Moskova'ya bir delege gönderme kararı da aldı.

Ağır durumu ve Politik Sekreterliğin TKP MK hakkındaki kararını dikkate alarak, şunları gerekli görüyoruz:

F. yoldaşa, Politik Sekreterlik kararı uyarınca kendisine yetki veren bir belge gönderilmesi.

F. yoldaş MK'nin yenibaştan düzenlendikten sonra Konferans hazırlıklarını yönetmekle görevlendirildiği için Kongre Hazırlık Komitesi'nin faaliyetlerinin hemen durdurulması için bir telgraf çekilmesi.

Bir yandan Faik yoldaşın ve 3 hafta önce Baytarzade'nin rapor sunmuş olması, öte yandan birkaç gün sonra buraya "OMS" temsilcisinin ve bundan başka, F. yoldaşın Moskova'ya gelecek olması tamamen gereksiz kıldığı için, delege gönderilmesinin bir telgrafla yasaklanması.

***

Son mektuplarının birinde F. yoldaş İstanbul'a yetki belgesini tekrar rica ediyor ve şunu öneriyor:

YETKİ BELGESİ

KEYK Tayfur yoldaşı TKP nezdinde kendisini temsil etmekle yetkilendirmiştir. Görevi, KEYK Politik Sekreterliği'nin kararı uyarınca TKP MK'ni yeni baştan düzenlemek ve parti konferansı hazırlamaktır.

Komünist selamlarımı sunarım.
Türkiye Komünist Partisi temsilcisi
Fahri (imza)

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 27, Klasör: 34_36, Belge no: 336-337 (Osmanlıca)]

ŞEFİK HÜSNÜ'DEN KOMİNTERN'E: GÖREVİNİ DELEGE ETTİĞİ KOMÜNİSTLER

Balkan Kitabetine,

Yoldaşlar,

İcra Heyeti'nden selahiyettar yoldaşlarla olan muhaverelerimizde, Leninist Mektep'ten Fahri yoldaşın T.K.F. mümessili sıfatıyla beni ikame etmesi gerektiği hakkında mutabık kalınmıştı. Fırkanın ve gençliğin SeKa'sından Halim yoldaş da Türk meselesine dair müzakerelere iştirak etmeye mezundur.

Komünist selamlarla,

T.K.F. Mümessili
B.Ferdi
6 Ağustos 1927

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 27, Klasör: 34_36, Belge no: 418 (Fransızca)]

ŞEFİK HÜSNÜ'DEN BAYTAR CEVDET VE HASAN ALİ EDİZ'E MEKTUP

Fahri ve Halim yoldaşlara,

Aziz yoldaşlar,

Bizim işin başlangıcı kolaylıkla geçti; fakat ortasında bir çok ârızi teehhür sebepleriyle karşılaştık. Üç hafta kadar evvel herşey olup bitmiş ve hareket günü bile takarrür etmiş iken, Viyana isyanı[17] üzerine sekiz on gün kadar beklemek icap etti. Yeniden yola çıkmak imkânı hasıl olduğu gün Vasilyef yoldaş avdet etti. Bütün meseleleri yeni baştan mevzubahis ettirecek şekilde nokta-i nazarlar ileri sürmek istedi. Mebdede Fahri'nin vaz' ettiği gibi meseleyi vaz' ederek yalnız teşkilat tedbirleriyle iktifa edilemeyeceğinden bütün ilişikli noktaları halletmek ve sarih bir siyasi hat tesbit ettikten sonra bana selahiyet vermek lüzumundan dem vurdu. Bu teklif, işi komisyonlara düşürmek ve tavik *[geciktirme]* etmekten başka bir şeye yarayamazdı. Tabii ben şiddetle muhalefet ettim ve zahmetsizce nokta-i nazarımı kabul ettirdim. Program ve Viyana Konferansı mukarrerâtı dahilinde serbestçe hareket etmem tensip edildi. Vasilyef reyinde münferit kaldı. Çok şükür ki bu yüzden hemen hiç vakit kaybetmedik. Fakat başka bir cihetten, nimet yüzünden, külfete maruz kaldık. Gideceğim günün arefesinde bir prezidyum içtimaı oldu. Ben arada Buharin yoldaşla temasa geçmek imkanını bulmamıştım. İçtima esnasında kendisiyle vedalaşmak aklıma geldi. Meğer mübarek bizim mektupları falan hiç okumamış; meseleden tamamıyla bihabermiş. Gideceğimi öğrenince, gitmeden evvel muhakkak benim ile bir hasbıhal yapmak lüzumlu olduğunu söyledi. Fakat kendisi takip eden günlerde SeKa plenumu için rezolüsyon teklifleri yazmak ve kabul ettirmek mecburiyetinde (metin burada bitiyor)

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 03_08, Belge no: 480 (Osmanlıca)]

---

17 Viyana isyanı: 15 Temmuz 1927'de sağcıların işlediği bir cinayeti protesto eden Viyana'lı işçiler, önce Adalet Sarayı'nı yakmış, daha sonra Parlamento üzerine yürüyüşe geçmiştir. Polisin ateş açması üzerine 84 kişi ölmüş, ülkede bir iç savaş havası doğmuştur.

ŞEFİK HÜSNÜ'NÜN BERLİN'DEN MEKTUBU

13/8-27

Aziz yoldaş,

Üç günden beridir Berlin'deyim ve çehremi tanıyıp tanımadıklarını anlamak için tahkikat yapıyorum. Türk konsolosluğu hiçbir netice vermedi. Yalnızca, arasıra yoldaşlarımızdan birini gören genç bir memur, bir hafta evvel, benim Berlin'de bulunup bulunmadığımı sormuş deniyor. Türk konsolosluğu Bulovec sınırından, yani Edirne'den giriş yapmak üzere muteber bir vize verdi. Dolayısıyla, bana bir Türk pasaportu vermesi için itimat ettiğim yoldaşlar tatile çıktığı için, pasaportu değiştirmeyi zaruri görüyorum. Viyana'ya gitmeye ve orada OMS'in mümessiline yeni bir pasaport için müracaat etmeye karar verdim. Son mülakatımızda bana binbeşyüz dolar vermekten bahsetmiştiniz; fakat elime yalnızca bin geçti. Şayet "Kıtay"daki (Rusça metinde: "Çinli"deki) üçbin ruble onun tarafından götürüldü (Rusça metinde: yürütüldü) veya israf edildiyse, elimdeki para, çalışmanın icrası için kesinlikle kifayetsizdir.

İstanbul'a muvasalatımı beklemeksizin hemen bin dolar daha yollanmasını talep ediyorum. Kolaylık olması için, Berlin'den veya Viyana'dan para irsali için kullanabileceğiniz bir adres veriyorum. Bu adres sadece para için faydalıdır. Şahsı şimdiden ikaz ettim. Mr. Hakkı Hüsnü, Sıraselviler, Apartman no:6, Taksim-İstanbul

Mektubu Piatnitski ve Reid'e intikal ettiriniz.

Keramet

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 27, Klasör: 34_36, Belge no: 457 (Fransızca) ve 458 (Rusça)]

ŞEFİK HÜSNÜ'DEN HASAN ALİ EDİZ'E MEKTUP

13 Ağustos 927

(çapraz yazılı: Cebimde kalmış dört rubleyi de leffediyorum. Lütfen zevceme teslim et)

Azizim Halim,

Seni Moskova'da yalnız farz ettiğim için, yalnız sana hitap ediyorum. Tahminime göre Fahri gitmiş ve Nâzım henüz avdet etmemiştir. Mekteplilerden ne haber. Sen bazen onların yanına git ve kendileriyle hasbıhal et. Atıf'ın bir an evvel gönderilmesi muvâfık olur. İstanbul'da benimle buluşmak hususunda elinden gelen her şeyi yapsın. Eğer ben kapana girmemişsem!.. Hoş, eğer böyle de olsa yine görüşebiliriz sanırım. Bu defa tabii eskisi gibi hareket edilmeyecektir. Yoldaşlar hapishaneden de kendilerini elimizden geldiği kadar irşat etmemizi temin etmeye uğraşacaklardır ümit ederim. İşin fena tarafı Mustafa Kemal'in el'an İstanbul'da bulunmasıdır. Uzun müddet kalacak gibi benziyor. Fahri ile o orada iken gitmeyi muvafık görmemiştik. Fakat tabii ilânihaye beklenemez. Önümüzdeki on gün zarfında defolup gitmezse ben her halde seyahatime devam edeceğim. İki gün sonra Viyana'ya gidiyorum. Oradan da bir hafta zarfında hareket ümidindeyim.

Salah ile daha ilk akşam görüştüm. Maatteessüf Reşad'ı düne kadar görememiştim. O benim geldiğim gün, hastalanmış ve hastaneye yatmış. Dün orada kendisine mülaki oldum. Oraya gitmek meselesinde aramızda bir ihtilaf yoktur. Yalnız bir zatın tavassutlu işinin hallolmak ümidi el'an bâki imiş. Önümüzdeki haftalar zarfında son cevabı bekliyor. Cevap menfi ise size derhal müracaat edecek ve Moskova'ya nakle hazırlanacak. Eğer müspet ise ben de burada kalmasını tasvib ediyorum. Hükûmet yardımından istifade etmemek budalalıktır. Hususiyetle son zamanlar burada birkaç kişi üzerimize çalışıyor. Mandat meselesini hallettiğinizi zannediyorum. Tekrara lüzum yok değil mi? Memleketten Kitaygorotski mühim bir haber getirdiyse veya mühim mektuplar gelmişse bana müstacelen Viyana'ya yazıver. Belki hareketimden evvel elime vasıl olur. Komintern'deki arkadaşlara ve memlekettaşlara çok selam. İstanbul'a selametle varmışsam herhangi bir telgraf çekeceğim. Salah onu size

yollar. Ancak haberlerimi aldıktan sonra bana ait evrakı göndermeye başlarsınız. Şimdiden hazırlayın. Gözlerinizden öperim.

Memduh

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 03_08, Belge no: 481-482 (Osmanlıca)]

ŞEFİK HÜSNÜ'DEN
BAYTAR CEVDET VE HASAN ALİ EDİZ'E MEKTUP

22 Ağustos 927

(yan yazılmış: Fransızca mektubu zevceme veriniz)

Aziz kardeşlerim,

Berlin'de S.. vasıtasıyla gönderdiğiniz kısa mektubu aldım. Onda bahsettiğiniz mufassal mektup elime vasıl olmadı. Lazım gelen yerden aradım. Henüz gelmedi dediler. Bir iki gün bekledikten sonra geldiği takdirde ardımdan gönderileceği vaadini alarak daha ileriye seyahatime devam ettim. Dört beş günden beri buradayım. Yeni vesikamı bekliyorum. Berlin'de yaptığımız tahkikatte şüphelerimizi teyid edecek hiçbir emare ve malumat elde edememişsek de her ihtimale karşı vesikanın tebdilini muvafık bulduğumdan buraya geldim. Buradaki irtibat cihazı sizdekinden daha çok iyi işliyor. Bilâ-müşkilat şüphelerimi muvafık bularak arzumu yerine getirmekte istical ve daha çok tedbirli hareket ettiler. Mesela kat'i şekildeki tasvir artık mevcut olduğu halde konsoloshane ile olan muamele için muvakkaten –fazla bir tedbir olarak– o memleket adamlarından birinin resminden istifade edildi. Zannediyorum ki, bu şekilde ihtiyata azami derecede riayet edilmiş oluyor. Henüz vapur gününü öğrenemedim. İlk vasıta ile üç dört gün zarfında hareket edebileceğim. Bu itibarla artık buraya yazmakta bir fayda yoktur. S..dan muvasalat haberimi alır almaz oraya yazar ve ihtiyacım olduğunu bildiğiniz materyalleri göndermeğe başlarsınız. Eğer burada ikametimi temdid zarureti hasıl olursa "buradayım" diye bir telgraf çekerim ve o zaman beni seri vasıtayla olan bitenden haberdar edersiniz. Kuriye seri bir vasıta değil. Kapalı bir lisan ile yazarak yahut şifreden istifade ederek S... veya R.... vasıtalarından istifade etmek daha muvafık olur. Mamafih burada uzun oturmak ihtimali hiç denilecek derecede zayıftır. Kitapçıkları henüz tedarik edemediğim için rakam şifresini şimdilik kullanınız. Fahri ile takarrür ettirdiğiniz adet "56448" idi. Hatırlanıyor.

Fahri'nin tezkeresinde bahsi geçen meselelere dair olan tafsilatı çok merak ediyorum. Mamafih Aydemir'in tertibatı, içtima akdetme, murahhas gönderme teşebbüsleri bizim için gayr-i muntazar *[beklenmeyen]* hadiseler değildir. Bunları zaten beklemek lazımdı ve bekliyorduk. Hatta ben Halim ile bu hususta epey konuşmuş ve gelecek murahhasa karşı alınması lazım gelen tarz-ı hare-

keti tespit etmiştik. Bugün artık memlekette selahiyettar âmir bir fırka aparatı yoktur. Bu itibarla bir kimsenin gelmesine de lüzum yoktur. Kendi kendine gelen bir kimse herhangi bir temayülü temsil eden bir ferttir ve bunun mesela bir müddet evvel gelen Baytar Mehmet'ten fazla bir ehemmiyeti olmamak lazımdır. İsterse Demir, isterse Asım, kim gelirse gelsin kendilerini resmi bir şahıs olarak tanımamalısınız. Hatta içtima halinde konuşmakta bile fayda yoktur. Suret-i hususiyede hasbıhal edilebilir. İçtima etmeği ve karar vermeği benden alacağınız ilk rapordan ve sarih malumattan sonraya talik ediniz. Gerek Kitaygo...dan gerek mektuplarla, gerekse memleketten gelmesi muhtemel yoldaşlardan elde edeceğiniz konkret malumatı bana ser'ian ve muntazaman bildirmenizi rica ederim. Sonra orada bilâ-lüzum kimsenin temdid-i ikametine *[kalma süresini uzatmaya]* meydan vermeyiniz. Siz daima gelen, gelecek veya gelmiş bulunanların ilk vasıta ile avdetlerine taraftar olun. Ve her birinin gitmesi için bir defa teşebbüsde bulunun. Ondan sonra kalırlarsa sizin reyiniz haricinde ve hilafında kalmış olsunlar. Ve mümkün mertebe bu gibi meseleleri tahriren yapın ki elde vesika olsun.

Bir de arkadaşlardan her kim olursa olsun, bana bir şey yazacak olursa aynen göndermenizi arzu ediyorum. Onlarla mümkün olduğu kadar bilâ-vasıta temasta bulunmanın faydalı olacağı kanaatindeyim. Sırası geldikçe mekteptekilere ve sairlerine bana yazmak imkânına malik bulunanlarına söyleyebilirsiniz.

İşler fena gittiği takdirde – yani benim ele geçtiğim takdirde – faaliyetlerinizin merkez-i sıkletini oraya – sizin bulunduğunuz yere – nakletmek hususundaki temayüllere ve teşebbüslere karşı şiddetle mücadele etmek elzemdir. Orada bir iki selahiyettar yoldaşın bulunması faydalıdır. Fakat asıl işler mahallinden sevk ve idare edilmelidir. Hariçte uzun boylu tertibata girişmek Suphi zamanına avdet etmek –yani memleketten tecerrüd etmiş hafi bir muhacir hareketine tereddi etmektir – Ne şekilde hareket etmek icab ettiğini mufassalan aramızda kararlaştırmıştık.

R.... el'an bazı ümitler besliyor. Onların tahakkuk etmeyeceği anlaşılır anlaşılmaz size iltihak etmek için müracaatta bulunacaktır. Ben kendisine oraya gitmesini çok arzu ettiğinizi, fakat hükûmet yardımından bil-istifade tahsile devam imkânı varsa, bundan vazgeçmenin de makul olmayacağını söyledim. Bu son ihtimalde tahsilin hitamında bir sene için bu halde sizin mektepten geçmesi zaruri olduğunu da anlattım. Kendi hesabıma daha bir sene çalışacağım diyerek bunu pekala yapabilir.

Hareket etmezden evvel bahsettiğim mektubu alırsam cevap yazarım. Aksi takdirde artık ilk mektubumu memleketten yazmak mecburiyetinde kalacağım. Muhabbetle gözlerinizden öperim. Tekmil yoldaşlara selam.

Memduh

Zevcemin maaş meselesi temin ettikleri gibi suhuletle halloldu mu?

24 Ağustos 927

Seyahatimin zamanı da takarrür etti. Bu sabah hareket ediyorum. Pazar günü (28 Ağustos) saat 4,5 da akşam İstanbul'da olmam icab ediyor. Hiç bir arızaya uğramazsam selamet haberimi Eylül'ün birinci gününe kadar muhakkak alırsınız. Hem Berlin'e S... hem de buradaki yoldaşlara yazacağım. Buradakilerle çok iyi anlaştık. Bana her suhuleti gösterdiler.

Bir şifre öğrendim. Onu kısaca anlatayım da istifade edelim. Esası kitap şifresi gibidir. Fakat kitap yerine yevmi gazetelerden biri kabul edilir. Ve bu suretle her vak'a için değişmiş olur. Mektuba konulacak tarih gazetenin tarihi olacaktır. Biz aramızda Maten (Matin) gazetesini kabul edelim. Bu gazetenin ilk makalesi yani baş makalesi kullanılacaktır. Serlevhalar sayılmayacaktır. İlk satırdan bil-itibar kullanılabilecektir. Her harf için olan erkamı *[rakamlar]* da 6/18, 7/9 ..ilh şeklinde değil de ufki *[yatay]* olarak yazacağız. Tek adetlerin evveline bir sıfır konacak ve en başta da laalettayin bazı erkam. Yukarıdaki erkamı şöyle yazacağız: 220709, 150617 başa koyacağım. 15 ve 22 başlayacaktır. Birinci grup rakamı altıncı satırın onyedinci harfi, ikinci grupta yedinci satırın dokuzuncu harfi demektir. Bizce daima son dört rakam makbuldur. Diğerleri hükümsüzdür. Direk ilk ikisi satırı son ikisi de harfi gösterir. Lâalettayin bir Fransızca Maten gazetesi ele alarak şifre tertib olunur. Bazı nüshalarda baş makale bulunmaz. Tabii onları almamak lazım.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 03_08, Belge no: 484-488 (Osmanlıca)]

ŞEFİK HÜSNÜ'NÜN KOMİNTERN'E MEKTUBU

Şark Kitabetine

Aziz yoldaşlar,

Sonunda herşeyi tanzim ettim. Beni tatmin eden ve bana azami garanti temin eden bir pasaporta malikim. Bu sabah W.'yı terkediyorum. Şayet herhangi bir kötü tesadüf vuku bulmazsa, 28 Ağustos Pazar akşamı hedefe varmış olacağım. Pazartesi sabahından itibaren de, vazifemin ifası için işe koyulacağım.

Balkan Federasyonundan mesul yoldaşla uzun bir mülakatımız oldu. Onunla bütün noktalarda mutabık kaldık ve muntazam bir rabıta için lazım gelen tedbirleri aldık.

Şimdilik, size söyleyecek yeni bir şeyim yok. İstanbul gazetelerinden, Adana'daki şimendifer amelesinin mühim grevi hakkındaki tafsilatı ve sebebiyet verdiği kanlı kavgaları okumuş olmalısınız. Milletvekilliği seçimleri için İstanbul'da müstakil bir amelenin namzetliği de, gazetelerde ilan edilmişti. Diğer sanayi merkezlerinde de amele namzetleri olup olmadığını bilmiyorum.

Oraya varır varmaz, size memleketin umumi vaziyeti hakkında olduğu kadar, fırkamızın işleri hakkında da mufassal bir rapor yazacağım.

EKKI'nin bütün neşriyatı ile kitabetlerin ve prezidyumun mühim malzemelerini bana muntazaman göndermenizi rica ederim.

Komünist selamlarla,

B.Ferdi
24 Ağustos 1927

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 27, Klasör: 34_36, Belge no: 423-424 (Fransızca)]

VEDAT NEDİM'İN KOMİNTERN'E MEKTUBU

Suret
Çok gizli
KEYK Şark Kitabetine

Sayın yoldaşlar,

Aradan üç ay geçmiş olmasına karşın, gönderdiğimiz mektuplara Sizden hiç bir cevap gelmedi. Harici Büro'muz ısrarla susmaya devam ediyor.

Bize karşı niçin böyle üvey evlat muamelesi yapıldığını öğrenmek, bizim için son derece ilginç olacaktır. Yakında yapılacak olağan kongreyle ilgili peşin görüş değiş tokuşu yapmak için yarın aktif parti işçilerini konferansa çağırıyoruz.

İllegal seçim çağrılarımızı Size, milletvekili adayı işçilerimizin hazırladığı seçimlerle ilgili legal broşürümüzü ise meclise gönderiyoruz.

Matbaa konusuna gelince, şimdilik 400 Lira harcayarak yalnız baskı makinesini aldık. Diğer malzemeleri almak için daha 250 Liraya ihtiyacımız var. Kira ve mürettip için her ay 150-200 Lira gerekiyor. Çalışmaya başlayabilmemiz için Sizden bu paraları sağlamanızı rica ediyoruz.

Yenice-Nusaybin hattındaki grev hala devam ediyor. Grev, 8 Ağustos günü başladı. Bu demiryolu çalışmıyor. Grevi Adana parti komitemiz yönetiyor. Bir grev komitesi kurmuş. Önümüzdeki günlerde Size grevin gidişatı hakkında ayrıntılı bir rapor göndereceğiz. Grevcilere destek için para toplamak üzere bütün örgütlerimizi seferber ettik. Amele Teali de işçileri grevcilere destek vermeye çağırdı. Bunlardan Profintern'in haberdar edilmesini rica ediyoruz. Profintern'in para yardımında bulunması iyi olur. Biz kendi parti bütçemizden grev komitesine biraz para ayırdık. Ama, maalesef, 100 Liradan daha fazla veremedik. Sendika hareketi alandaki çalışmaları gerekli düzeye yükseltebilmemiz için Profintern'in yardım etmesini rica ediyoruz. Biz en azından İzmir ve Adana'da Teali şubeleri örgütleyebiliriz. Teali şubelerini parasızlıktan kuramıyoruz. Temsilci yoldaş bunu Size bildirmiş olsa gerek. Komünist selamlarımı sunarım.

Asım

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 27, Klasör: 34_36,
Belge no: 425-426 (Almanca) tarih: 25.8.1927 ve 427 (Rusça) 07.9.1927]

Bu mektupla ilgili ek belge :

Çok gizli

A. yoldaşın mektubuyla ilgili olarak yalnız bu adamların kendilerini Kazanlı öksüzlere benzeten gerçek sahteciler olduğunu belirtmek gerekir: Bizi niçin gücendiriyorsunuz havasındalar. İkiyüzlülüklerini tek tek ele alalım: 1/ Çağrı konusu: Çağrı çarpık, parti platformu hakkında tek söz yok. Bundan başka, bu çağrı yığınlara dağıtılmadı, yalnız parti üyelerine verildi (bunu Şakir yoldaş bildirdi). 2/ Legal broşür içerik bakımından tam rezalet (Halim'in sözleri).

3/ Matbaa konusu: Paraları olmasına karşın, onlar bu işi gereği gibi yoluna koymak, çalışmak istemiyorlar... Bu, KEYK Şark Kitabeti'nin direktiflerini açıkça sabote etmektir.

8 Eylül 1927.
K.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 27, Klasör: 34_36, Belge no: 427 (Rusça)]

ŞEFİK HÜSNÜ'DEN ŞİFRELİ BİR MEKTUP

30 Ağustos 927

Sevgili Macide'ciğim,

Çoktandır haberlerimi almamaktan müteessir olduğunu tahmin ediyorum. Anlattığım tehlikeli kazaya ait tafsilata sabırsızlıkla intizar etmekte çok haklıydın!.. Mamafih endişeye mahal verecek hiçbir arızaya duçar olmadığımı temin edebilirim. O göz karartıcı vaziyetten çıkmış, hiç bir şey olmamış gibi serbestçe harekete kadir bulunmaktan hudutsuz bir ferah hissediyorum. Tabi-i işten haberdar edilen tekmil dostlarımız derhal hatırımı istifsar etmek ve şifahi izahatı dinlemek üzere ziyaretime geldiler. Hatta münasebetimiz kendileriyle biraz gergin olanlarla bile bu vesileyle samimi bir tarzda hasbihallerde bulunduk. Yeni hayat şekillerinden yüz çevirmiş bulunan ve moda ve ispor cereyanlarına karşı tam bir lakaydi gösteren Türk kadın kitlelerini bu sahada harekete getirmek ve dar güzideler *[seçkinler]* hareketi devresine nihayet vermek hususunda aramızda görüştüğümüz fikirlere revaç vermek imkânları mevcut bulunduğu kanaatine geldim. Şahsen bazıları üzerinde haiz olduğum nüfuzdan istifade etmek kabil olacaktır. Henüz senin tavsiye ettiğin mektep ve çocukluk arkadaşlarından Vasfiye *[Eczacı Vasıf]* ve Şevkiye *[Şevki]* Hanımlar gibi genç hanım hemşirelerimizle görüşemedim. Fakat kendilerine haber göndermeğe muvaffak oldum. En çok hoşuma giden şu zevcleri Anadolu'da memuriyette bulunan pek sevdiğim Azmiye *[Aziz]* Hanım ve görümcesinin *[İsmail]* buraya avdet etmiş bulunduklarını öğrenmek olmuştur. Herhalde ilk elime geçecek fırsattan istifade ederek onları da göreceğim. Senin de aramızda bulunduğun zamanları yad etmek suretiyle çok tatlı bir zaman geçireceğimizden eminim. Onlara ait geçen mektubunda yazmış olduğun teveccühkâr cümleleri kendilerine nakletmekte kusur etmeyeceğim. Bilirsin, müşterek dostlarımızdan Avrupa'da seyahatte bulunan bir de Atıfe *[Atıf]* hanım vardı. Sen Berlin'de bulunduğun sırada o da Paris'te tahsilde bulunuyordu. Sonuna kadar devam edemeyerek bir iki hafta evvel onun da memlekete avdet etmiş olduğunu işittim. Avrupa'dan ne gibi yeni fikirler getirdiğini, bizim beslediğimiz kanaatlere karşı nasıl bir vaziyet alacağını çok merak ediyorum. Ne yapar yapar, onu da bir yerde yakalar, mükâlemeden *[sohbetten]* hasıl edeceğim ihtisasatı sana gelen mek-

tubumda yazarım. İlk vasıtayla cevabını bekliyorum. Bana göndermeyi vaat ettiğin yazıları da ilk vasıta ile gönder. Gözlerinden öperim.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 03_08, Belge no: 489-490 (Osmanlıca)]

HASAN ALİ EDİZ'DEN BAYTAR CEVDET'E MEKTUP

8/9 Eylül 927

Aziz Fahri,

Sana ikinci taahhütlü mektubumu yazarken galiba nihayetlerine doğru, iki yoldaşın geldiğini yazmıştım... Bunlardan biri Atıf'ın mektubunda yazdığı gibi Şakir'dir. Kendisinin asabi ve kalb hastalıklarını bahane ederek uzun zamandan beri gelmek, daha doğrusu iş başından firar etmek fikirlerini beslediği kimsenin meçhulu değildi. SeKa'ya karşı muhalefet edenlerden biri de bulunması SeKa'nın, onun buraya gelmesine igmaz-ı ayn etmesi *[görmemezlikten gelmesi]* için pekala bir sebep teşkil etti. Kendisiyle beraber Odessa'ya kadar Sait de gelmiş ve oradadır. Kırım'a, karısının yanına yaz tatilini geçirmek üzere gitmiş. Kitaygarodski'nin Balkan federasyonunda Türkiye hakkında verdiği daklatta, bizim için yeni olarak, hiç, ama hiçbir şey yoktur. Hususi görüşmelerimizde de malumatımıza yeni bir şey ilave etmedi. Sadri tamamiyle hareketten çekilmiş. Dün Hariciye Komiserliğinden aldığım Türkçe gazetelerden Vakit'te Çamlıca Kız Orta Mektebi Müdürü Sadrettin Celal Bey tarafından yazılan "Cumhuriyet Çocuklarına Sevimli Kıraat"ten bir lisan-ı sitayişle bahsedilmekte ve bunun bütün sultanilerin ibtidai kısımları için Maarif Vekaletince kabul edildiğini yazmaktadır. Kitaygarodski gençleri hiç görememiş. Onlardan malumattar bile değil. Mamafih gençlik arasında SeKa'ya karşı bir adem-i memnunî olduğunu da ilave ediyor. Onun kanaatini hülasa etmek icab edersе şunu demek lazımdır ki, bugün SeKa baştan başa menşeviklerden, likidatörlerden mürekkeptir. Bunların ele başıları Asım ve Aydemir'dir. Bunların hepsini atmak lazım...

Asıl mühim olanı, Şakir'in getirdiği havadislerdir: Kitaygarodski'nin azimetinden biraz sonra bilhassa Mazhar'ın oraya gideceği oraca anlaşıldıktan sonra Ağustos yirmi altısında bir konferans birşey yapılmış. İzmir, Adana, Ankara mümessillerinden gayri Sait, gençlikten Hikmet, buradan giden Atıf, iştirak etmişler. Hepsi onbeş kadarmış. İsmail grubu bu konferansa itiraz etmiş. Formele doğru yolu çevirmiş. Fakat ekaliyette kalmış. Burada mühim olarak ittifak -ı âr̂ayla *[oybirliğiyle]* Harici Büro'nun ilgası kararı verilmiş... Şevket'in memlekette görüş ve telakki ediş tarzları onun 45 dakika süren bir nutkuyla dinlenmiş. Müzakere esnasında İsmail ile Şevketçiler arasında bir hayli

çarpışma olmuş. Ta bu konferansa kadar (ki biz buna ancak SeKa'nın geniş bir müşaveresi diyebiliriz) İsmail, Harici Büro ile SeKa arasında ihtilaf olduğunu bilmiyorlarmış. Konferans esnasında buradan giden materyallarla tanış olunmuş.

Konferans ayrıca 45 gün sonra akdedilmesi takarrür eden kongre için de, bir komisyon marifetiyle, istihzarata başlamış. Atıf bütün konferansın, bütün imtidadınca sükût etmiş. SeKa konferans protokollerini de buraya göndermeye karar vermiş. Henüz gelmediler. Ancak dün, Komintern'e hitaben Asım tarafından yazılan oldukça eski, Almanca lisanında bir mektup geldi. Rusçasını okudum. Konferansın akdedileceğinden ve saireden, nakdi muavenet lüzumundan, kendilerine üvey evlat muamelesi yapıldığından şikayet ediyor. Harici Büro'nun üç aylık sükûtunu mevzubahis ediyor. Yine evvelsi gün memleketten gelen büyükçe bir zarfın içinden fırkanın şapirograf matbu faaliyet programı, Adana grevi dolayısıyla (bilmem bilir misin, Adana'da grevcilerle polis arasında müsademata müncer *[çatışma noktasına varan]* olan ve el'an devam eden Yenice-Nusaybin hattı işçilerinin grevi var) gayet kötü ve oportünistce bir beyanname, intihabat vesilesiyle yine o şekilde bir beyanname, ondan sonra İstanbul amelesi namına müstakil amele mebusu Mehmet Ferid arkadaşın Şevket tarafından yazılan "İstanbul Müntehib-i Sânilerine" adlı matbu, legal bir broşürü *[Söz edilen broşürün tam metni, Toplumsal Tarih dergisinin Eylül 2003 tarihli, 117. sayısının 26-29. sayfalarında yer alan Prof. Mete Tuncay'ın "1927 Seçimlerinde Bağımsız Aday" başlıklı yazısı içinde yayımlanmıştır.]* var ki, fikriyat itibariyle bundan feci bir şey olamaz..

* * *

Mektubun asıl en mühim havadisi Tayfur'un mahall-i maksuda vasıl olduğu keyfiyetidir. Kendisinden en son kartı Venedik'ten almıştık. O kartta ayın 28'lerine doğru memlekette olacağını yazıyordu. Melfuf mektuptan öğreneceğine nazaran kendisi tam 28-29 günlerinde muvasalat etmiş. Şark şubesine bildirdiğim zaman Rayt çok sevindi. Bunun üzerine hasseten elimi sıktı. Senin de mektubunda mevzubahis ettiğin Kıtaygarodski'nin ramplase edilmesi *[başkasıyla yer değiştirilmesi]* meselesi bugün bütün lüzumluluğuyla önümüzde duruyor. Ben esasen bu mesele hakkında müracaat etmiştim. Kıtaygarodski'nin dakladı münasebetiyle yapılan Balkan içtimaında Türk meselesi hakkında hiç bir karar ittihaz edilmedi. Tayfur'un yazacağı mektuplara intizar edilmesine lüzum gösterildi.

Baytar'ın memlekete iadesi meselesini senin dediğin şekilde vaz'etmiştim. Fakat vasıta ve sevkiyat meselesi nokta-i nazarından katiyetle hareket edilmedi. Kendi kendisine geldiği yerden gidebileceği, fakat bizim vasıtalarımızdan hiç bir yardım yapılmayacağı söylendi. Vâkıâ ben buna itiraz ettim ve iadesi için ısrar ettim. Sabri meselesinden de bildiğin gibi bu pek de kolay olmuyor. Hatta Ferdi bile başta Sabri'yi gönderememişti. Geçen mektuplarımdan birinde yazdığım gibi Mansur çoktan gönderilmiştir. Hatta onlar kendilerine verilen paranın azlığından dolayı treni kaçırarak gitmişlerdi. Bir misli fazla verdirdim. Memnunen gitti. Sabri ve Şevket'ten Bakû'den mektup aldım. Sabri 15 Ağustos'tan itibaren orada gece elektrikçilik kurslarına girmiş. Şevket ise ora fırkası emrine gönderilmiş. Fırka vesikası istiyor. Onun kâğıdının zamanı geçmiş. Onun elinde Merkezi Komite'nin nakil komisyonunun 6 hafta itibarı olan ve bu zaman zarfında fırka biletine tahvil edilmediği takdirde mürur-ı zamana uğrayan bir kâğıt vardı. Yollarda yaptıramadığı için bu kâğıt mürur-ı zaman uğramış. Ne yapmalı dersin?..

Yine iki gün evvel Kırım'dan Ferdi namına buranın eski talebelerinden Faruk'tan bir mektup geldi. Memlekete gitmeye talip. Bundan dokuz ay evvel kendisi memlekete gitmeye talip olmuştu. Bazı esbab dolayısıyla sefarete havale edilmişti. O da o tarikle gitmek istemediği için mesele kalmıştı. Bu defa da başka türlü hareket edilemez zannederim.

Şakir hakkında fikrin nedir? Kendisinin Komintern'le temas için bile niyeti yok. Burada bırakılması pahasına, ne para, ne de muavenet istemiyor. Ona karısı bakıyor. Alimof hemen her gün yanındadır. Şakir geldiği zaman Vasilyef'in çok canı sıkılmıştı. "Tam orada olması lazım gelen bir anda o buraya geldi " diyor. Şakir'in laflarına bakılırsa onların müdafaa ettikleri platform aynen bizim Komintern'in platformudur. Fakat buna rağmen, e bittabi eski sebepler, Sadri ve Sadık'ın yaygaracı havadisleri... Alimof'un tahrikatı neticesi bizlere karşı da pek taraftar değiller.. Onu tutup iade ettirmek pek de doğru olmayacak. Çünkü Komintern tatbik edeceği hattı bunlar vasıtasıyla tatbik ettirmeği düşünüyor. Ufak bir tedaviden sonra kırınaksızın göndermek daha muvafık olur.

Fırka takviyeciliği meselesini resmen komadık. Fakat fiilen şimdilik ben yapıyorum. Türk krujoğunda *[grubunda]* çok az talebe olmasından dolayı henüz bizim krujokta tedrisata başlanmadı. Memleketten gelen bizim para da kesilmiş. Diğer taraftan geçen senenin haftadaki 42 saat dersine mukabil bu sene 30 saatlik yani bir tercümanın yapabileceği kadar ders var. Ve galiba yalnız beni bırakmışlar.

Bir mühim meseleye daha temas edeceğim. Atıf'ın mektubundan öğrendiğin üzere kendisi bizden cevap aldıktan sonra mektuplarına devam edecek. Benim küçük defterde kısmen senin de yazdığın adresler arasında onun adresi yok.. Halbuki ona cevap vermek lazım.. Onun adresi sende olmalı gerek. Bana yaz ki kendisiyle mektuplaşabileyim.

Tayfur'un mektubunu henüz anlamak mümkün olmadı. Senin verdiğin mütemmim izahat da yardım etmedi. Çünkü o kadarını ben zaten biliyordum. Ve bütün senin dediklerini tatbik etmiş bir netice alamayınca bazı hususi kuyud ve şurutun olabileceği zehabına gelmiştim. Mektup kesr-i âdilidir *[bayağı kesirli]*. Birinci sahife gün ve ay tarihleri Arabi rakam iledir. Rakamları her şekilde okumağa çalıştım. Her nevini tecrübe ettim. Olmadı. Birinci sahife şöyledir...

1)le 13 Août 1927 *[13 Ağustos 1927]*

* * *

Arzu ettiğin kâğıdı geçen mektubumda da yazdığım gibi çoktan yazmış ve SeKa-parti verdiği kâğıtların yanına leffedilmek üzere Balatev'e göndermiştim. Yarın (Cumartesi) kati cevap anlaşılacakmış. Bu hususta Balatev sana telgraf da çekmiş. Senin sıhhatin şimdi nasıl gidiyor. Oradaki fazla sıcaklar ciğerlerindeki rahatsızlık nispeten biraz ilerlemiş biri için pek iyi değildir. Sen bu meseleyi oradaki doktorlarla görüş. Ve aldığın takdirde iki aylık istirahatı daha iyi bir yerde, çamlıkları ve ormanları bol olan bir yerde geçir. Orada iken sıcaklardan dolayı ben de uyuyamıyordum. Şimdi burada daha iyi uyuyorum. İşte sana bir araba dolusu havadis. Arkadaşların selamları var. Bâki hürmet ve selamlar..

Halim

Hamiş:
[altı tümüyle karalanmış]

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 34_36, Belge no: 499-502 (Osmanlıca)]

ŞEFİK HÜSNÜ'DEN ŞİFRELİ BİR MEKTUP

21 Eylül 927

İki gözüm Macide'ciğim,

Buraya muvasalatımdan beri sana biri postayla biri de elden gönderilmiş iki mektup yazdım. Daha evvel yazdıklarımı saymıyorum. Bunların hiç birine birkaç kelime ile olsun, henüz cevap vermedin. Nasılsın, ne alemdesin? Hiç bilmiyorum. İçinde yaşadığın zevk ve safa muhiti sana eski dostlarını unutturdu. Bu öyle bir muhit ki, kendisinden uzaklaşanlarla meşgul olmayı zaid addediyor. Ben de yakınlara kadar o hayatı yaşadığım halde, kendileriyle beraber düşüp kalktığım dostlardan hiçbiri şimdiye kadar halimi hatırımı sormak ihtiyacını duymadı. Bunu büsbütün vefasızlığa hamletmek istemiyorum. Muhaberatın teessüs edememesinde arada sağlam bir vasıtanın külliyen fıkdanı büyük bir rol oynamaktadır. Bu mevsimler besbelli herbiriniz bir tarafa çekilmiş bulunuyorsunuz. Bugün bu sayfiyede, yarın şu kaplıcada gönderilen mektup ve kartpostalları bila-tehir bulunduğunuz yere yetiştirecek müşterek bir dost adresi elde olmayınca irtibatı muhafaza etmek hayal-i muhaldir. Bütün kabahati vasıtasızlığa, mevsimin icabatına yükleterek yine seni beyaza çıkarıyordum. Anla muhabbetimin derecesini!.. Muntazam haberleşme imkânları ihzar etmeyi vaad ediyorsan, pek hoşlandığını bildiğim bura dedikodularından bazılarını sana bildireyim.

Zevk-i selimden mahrumiyetlerine rağmen girdikleri sosyetelerde moda rehberliği etmeye yeltenen Asıme *[Asım]* ve Şaziyelerin *[Şevket Süreyya]* teşkil ettikleri grup yok mu? Bunları bir ara ciddiye alan hanımlar bile bu yapmacıktan rehberlerin hakiki mahiyetini artık anlamış, bu biçare genç kızların foyası tamamiyle meydana çıkmıştır. Bir ara bu küçük hanım efendiler yakınlarda bir Avrupa seyahatinden avdet eden bizim hemşirenin etrafını alarak onu da akıllarınca kendi yaşayışlarına iştirak ettirmek ve bu suretle pek bozuk olan itibarlarını biraz düzeltmek istemişlerse de sukut-ı hayale duçar olmuşlardır. Bizimkinin gerek çay ziyafetlerinden gerek yüksek sosyetenin moda mülakatı olan ispor ve sanat mehafilinde kimsenin telkinatına kapılmaksızın ve Avrupa adab-ı muaşeretinden aldığı sarih fikirlerden mülhem olarak kendi gustosuna göre ağır başlı bir hatt-ı hareket takip etmesi, kendisini sinsi sinsi çekiştirmeye başlamalarını mucib olmuştur. Fakat hemşire hiç

aldırış etmeden muhitinde hüsn-i misal teşkil etmeye ve bilhassa genç kibar kadınlık üzerinde icra-yı tesir ederek onu sukuttan sukuta sürükleyen yeni yaşayış şekilleri hakkındaki yanlış görüşleri tashih etmeye uğraşıyor. Yeni nesiller balmumu gibi bir kıvamdadır. Herhangi kalıba girerlerse derhal onun şeklini alıyorlar. Yeter ki bu geçit devresinde ona âtinin ihtiyaçlarına en uygun en faideli ve en müstahsen şekiller verilsin. Maatteessüf bütün fenalık Avrupa medeniyetinin zevahirini gayet sathi bir tarzda benimsemiş bir takım kendini beğenmiş hanımların yol gösterici rolünü oynamağa kalkışmasından ileri geliyor. Ciddi tahsil görmüş sağlam seciyeli hanımlar sosyete hayatında kendilerini göstermeye muvaffak oldukları nispette bugünkü ahenksizlikler zail olacaktır.

Ben bildiklerle daimi temastayım. Birbirimize hususi ziyaretler yapıp hoşça vakit geçiriyoruz. Vasfiye *[Eczacı Vasıf]* hanımı ve kuzinlerini maatteessüf seyrek görüyorum.

Zevclerinin memur olmaları neticesi Anadolu'nun ötesine berisine yerleşmiş olan dostlarımızla da muhabere ediyorum. Size daima selam yazarlar. Arada buradaki aileleri nezdine müsafereten gelen ancak gıyaben tanıdığım bazı hanımlarla da görüşmek fırsatları zuhur etti. Bana bulundukları yerlerin yerlisine karışmış eski aşinalardan mektup, selam falan getirdiler. Bu nevi tesadüfler çok hoşa gidiyor. Memleketin istikbali ve milletin asrileşmesinde kadınların üzerine terettüb eden vazifeler hakkında insanı esaslı ve maddi bir tarzda derin derin düşündürüyor.

Sana bu mektubumda da daha vâzıh bir şey yazamayacağıma müteessifim. Verdiğin siparişler hakkında sarih cevaplar vermek vakte muhtaç. Halbuki yapacak bir çok ziyaretlerim var. Bu mektubu bu şekliyle kabul et. Gelecek defa da aile havadislerini ve saire alakadar olacağın haberleri veririm.

Gözlerinden maç muç öperim biricik Macide.

Seni pek çok seven Faize

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 03_08, Belge no: 524-526 (Osmanlıca)]

TKP BİLDİRİSİ

Kadın ve Erkek Bütün Türkiye İşçi ve Fakir Köylülerine !

Arkadaşlar!

Burjuva diktatörlüğünün her türlü siyasi hakları ve hürriyetleri boğan usuli idaresi altında bir an bile mücadele saflarını terk etmeyen Türkiye Komünist Fırkası size hitap ediyor.

Arkadaşlar !

Türkiye Komünist Fırkası, Türkiye işçi ve köylüsünün gören, duyan ve bilen yegâne şuurlu sınıfî teşkilatıdır.

Türkiye Komünist Fırkası; emperyalizmin, milli düşmanlıkların, işçi ve fakir köylü sınıfının alın teri ve çalınmış hakları üzerine kurulmuş her türlü hakimiyetlerin en büyük düşmanıdır. Komünist Fırkası, fakir sınıfların siyasi istiklâl ve iktisadi hürriyeti için çalışır.

Memleketimiz, siyasi istiklâlini, kendi işçi ve köylülerinin oluk oluk akan kanlarıyla kazandı. Onu iktisaden yükseltecek, zengin ve mamur edecek yine işçi ve fakir köylü sınıflarıdır.

Fakat soruyoruz :

Memleketimizin istiklâlini kazandık; Sakarya'da Dumlupınar'da kemiklerimizden dağlar, kanlarımızdan dereler yaptık.

Bizim kanlarımızla kazanılan istiklâl ağacının dalları kimleri gölgelendiriyor, onun çiçeklerini koklayan, meyvelerini toplayan kimlerdir ?

Bankalar gittikçe çoğalıyor. Kasalar gittikçe genişliyor. Muhtekirlerin, bankerlerin, burjuva politikacılarının cepleri gittikçe doluyor,

Karınları gittikçe şişiyor. Halbuki küçük esnaf ve el sanatkârları gittikçe ufalıyor, mahva doğru sürükleniyor. Fakir köylü daha fazla fakirleşiyor; amele ise her gün daha fazla eziliyor. Hükûmetin her türlü vasıtaları, her türlü kuvvetleri; gözümüzün önünde her gün bizden biraz daha fazla uzaklaşan bu yeni burjuva saltanatının bilerek, bilmeyerek menfaatına yardımcıdır.

Lâkin biz ne haldeyiz?

Bin bir yamalı bir iş kanunu istedik: Onu bizden kıskandılar. Patronlar galeyana geldi: Kamçılarını şaklattılar, gündelikler biraz daha indi. İş saatleri bi-

raz daha uzadı. Sokaklara yeniden işsiz kafileleri döküldü. İşçi ailelerinin zaten tütmeyen ocağı biraz daha karardı.

Köylülerimize gelince: Fakir köylü, zengin köylünün, mütegallibenin, eski ve yeni eşrafın elinde her gün biraz daha eriyor.

Arkadaşlar!

Türkiye Komünist Fırkası; hakiki demokratik bir cumhuriyet taraftarıdır. Hem emperyalizmin, hem de irticanın amansız düşmanıdır.

Cumhuriyet deyince biz, bir sınıfın zenginleşmesini ve diğer sınıfın sefalet kuyularında sürünmesini anlamıyoruz.

Türkiye Cumhuriyeti, Türkiye halkının malıdır. İstiyoruz ki Türkiye halkı kendi cumhuriyeti içinde kendini bağlı görmesin!

Türk halkı, kendi siyasi haklarını hiçbir zaman, hiçbir zümreye peşkeş çekmek için değil, bilâkis o milli istiklâl harbini, kendi siyasi ve iktisadi hürriyeti için yaptı. Bununla beraber ne görüyoruz:

Yalnız mahdut bir zümrenin mümessillerini ihtiva eden bir millet meclisi! Orada ne bir tek köylü, ne de bir tek işçi mebusu var. Halbuki Türkiyeli işçi ve köylü demek, Türkiye demektir.

Arkadaşlar!

Binaenaleyh, Türkiye Komünist Fırkası; sizi kanuni bir hak olan temsil etmek ve edilmek hakkınızı istemeye davet ediyor. İntihabat devrindeyiz, intihab ediniz ve intihab ediliniz!

Türkiye işçi ve köylüsü, Türkiye'nin idaresine bizzat iştirak etmelidir. Türk burjuvazisi, inkılâbın nimetlerini yalnız kendi menfaatine yarar şekilde kullanmamalıdır.

Arkadaşlar!

Hepiniz intihaba iştirak ediniz. İntihab ediniz ve intihap ediliniz. Türkiye Millet Meclisi, Türkiye halkının millet meclisi olmalı! Türkiyeli işçi ve fakir köylü menfaatlerinin korunması için; Türkiye Millet Meclisi'nde onların da mümessilleri bulunmalıdır.

Türkiye işçi ve köylüsü, Türkiye Cumhuriyeti'nin millet meclisinde kendi mebuslarını görmek istiyor. Türkiye işçi ve köylü sınıfının bu meclisten pek çok istedikleri vardır.

Bu talepleri unutmayınız ve yüksek sesle tekrar ediniz.

1. İnkılâp, halkın menfaati lehine daha çok derinleşmelidir. Derebeyler sü-

rülmeli, bütün derebeylerin, tekkelerin ve evkafın toprakları köylüye taksim edilmelidir.

2. İşçi için mükemmel bir iş ve sendikalar kanunu istiyoruz.

3. Hayat pahallılığını arttıran vergiler ve inhisarlar ameleden kaldırılmalıdır. Ve bunlar zenginlerin üzerine olmalı.

4. Bir dereceli intihab usulü tesis edilmelidir.

5. İntihabat temsil-i nisbi usulünde yapılmalı ve her sınıf kendi sayısı nisbetinde mebuslarını çıkarmalıdır.

6. Gerek mebus intihablarında, gerekse iş ve sendikalar kanunlarında kadınlara da erkeklere verilen hak verilmelidir.

7. Bütün hakimiyet emekçi halkın olmalıdır.

Yaşasın Hakiki Demokratik Halk Cumhuriyeti !

Üçüncü Enternasyonal'in Seksiyonu
Türkiye Komünist Fırkası

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 22, Klasör: 28_36, Belge no: 319-321 (Osmanlıca)]

Gizli
ŞMERAL VE PETROF YOLDAŞLARA

Sayın Yoldaşlar.

F. yoldaşın ekteki mektuplarından anlaşıldığı üzere, partinin en önemli kısımları Komintern'den yana geçmiş bulunmakta. Söz konusu teşkilatlar hatta bu çizginin gerçekleştirilmesi yönünde adım atmaktadır. Bu yeni rota her yerde hissediliyor. F. Yoldaşın işbaşında bulunduğundan bu yana, tütün işçileri arasında İstanbul İl Komitesinin imzasını taşıyan bildiriler dağıtıldı. Bu bildirilerden birinde parti tütün işçilerini tatil günlerinde Tayyare Cemiyeti hesabına çalışmamaya ve ücretlerini bu cemiyete vermemeye çağırdı. İşçiler KP'nin bu çağrısına uydu ve tek bir adam gibi, ücretlerini vermeyi reddetti. Kemalist burjuvazinin gerici hükûmeti bu olayı sınıf bilinçli işçilere ve özellikle Türkiye Komünist Partisi'ne karşı yeni bir saldırıya geçmek için kullandı. En iyi işçilerin onlarcası, milletvekili adayı iki işçi ve birçok komünist tutuklandı ve dövüldü. Birçok fabrika ve evde aramalar yapıldı. Bütün burjuva basını harekete geçirildi, komünistlere karşı, Komintern'e karşı ve gizlice de Sovyetler Birliği'ne karşı basında haçlı seferine geçildi. Parti, burjuvazinin bu işçi düşmanı terör hareketine yeni bir bildiriyle hemen karşılık verdi. Hükûmetin aynı düşmanca tutumu, Adana grevinde de görüldü: Polis ve jandarma işçilerin üzerine ateş etti ve birçoğunu yaraladı. Komintern'in izlediği çizgi doğrultusundaki bildiriler, işçiler arasında geniş yankı uyandırdı. Yığınlar partiye yakınlaşıyor, onun etrafında kenetleniyor ve son olaylarda görüldüğü gibi, partinin çizdiği yoldan ilerliyor.

Kemalist burjuvazi bunalım yaşıyor ve bir dönüşümün eşiğinde bulunuyor. Onu çok büyük güçlükler bekliyor. Devletin gelirleri artış sınırlarına ulaştı. Vergilerin artırılması, emekçilerin ve şehir küçük burjuvazisinin memnuniyetsizliğini hızla yoğunlaştırıyor, onları burjuvaziden daha da uzaklaştırılıyor. Zaten yetersiz olan devlet bütçesinin giderek artan bir bölümü silahlanmaya ayrılıyor. İç sermayenin seferberlik süreci hızını önemli ölçüde yitirdi. Yıllık sermaye birikimi, ülkedeki kapitalist gelişmenin gereksinimlerini karşılamaktan çok uzak. İşçi sınıfının direnişi giderek genişleyerek devam ediyor. Bütün bunlar Kemalist burjuvaziyi gerici politikaya yöneltiyor. Bu zorluklar Türk burjuvazisini, işçi sınıfını daha acımasız sömürmeye, sermaye birikimini artırmaya zorluyor. Burjuvazi ücretleri düşürmek, iş saatini artırmak zorunda

kalıyor. Ama, bunun olması için işçilerin tepkisiz kalması gerekiyor. Bu yüzden burjuvazi işçilerin her çeşit direniş olanağını ortadan kaldırmaya çalışıyor. Erkek işçileri, aynı ücret karşılığında, direnç gücü daha zayıf ve daha sonra tepkisini bastırmanın daha kolay olduğu kadınlarla değiştiriyor. Devrimci işçi örgütlerini kıyasıya kovuşturup baskı altına alıyor, onların yerine, işçi sınıfını hareketsiz hale getirmesini ümit ettiği ehli örgütler yaratıyor. Yiğit Adana demiryolu işçilerinin son grevinde olduğu gibi, sınıfsal dayanışma örneklerini bastırmaya yöneliyor, grevcilere ülkenin değişik yörelerinden para yardımında bulunan sendikaları ve sendikasız işçileri polis baskısı altına alıyor. Saldırılarını özellikle baskı ve tutuklamalara, kimi üyelerinin yanılgısına karşın yaşamakta olduğunu, yığınlarla bağlarını koruduğunu, yığınlar üzerinde etkisi olduğunu ve böylece sömürü karşısında belirli bir güç oluşturduğunu gösteren komünist partisi üzerinde yoğunlaştırıyor. Burjuvazi devrimci unsurlara ve işçi sınıfına ve özellikle TKP'ye karşı saldırılarını yoğunlaştırarak sürdürecektir.

Karşılaştığı güçlükler Kemalist burjuvaziyi bir yandan gerici büyük burjuvazinin bir kısmı ile ve diğer yandan yabancı sermaye ile anlaşma yoluna zorluyor. Ticari sermayenin bu yöndeki baskısı yoğun bir şekilde hissediliyor. Banque Credit National'ın Kemalist burjuvazinin İş Bankası ile ... bu doğrultudaki ilk adım oldu. Ardında İngiliz sermayesi bulunan İsveç sermayesi ile Danimarka sermayesine tahvil izni verilerek imtiyazlar tanınması, ikinci adım oldu. Borçlar sorununun çözümü, yabancı sermaye ile işbirliği olanaklarının yolunu açtı. İşçilere karşı uyguladığı kovuşturma ve baskılarla Kemalist burjuvazi yabancı sermaye ile ortak sömürüleri için daha geniş olanaklar yaratmaya çalışıyor. Bu ortak sömürüyü genişletmek için Kemalist burjuvazi her şeyi yapmaya hazır.

Öte yandan, uygulanan bu kovuşturma, tutuklama ve baskılar, iç gericilikle ve yabancı sermayeyle uzlaşma önlemleri, Kemalistlerin Sovyetlerden uzaklaşma ve Batıya yönelme yoluna girdiğini gösteriyor. Bu ise, İngiltere'nin Türkiye'yi Sovyetler Birliği'ne karşı kazanma entrikalarının belirli bir başarı sağladığı anlamına geliyor. Sovyetlerden satın alınan toplarla Kafkasya hududunun güçlendirilmesi, bunu destekler bir olgudur.

Bütün bunlar, Türk burjuvazisinin emperyalist tehlikeyi tamamen unuttuğunu ve emperyalizmle tüm çelişkilerin giderildiğini iddia etmek için, elbette, yeterli kanıt olamaz. Ülke içinde burjuvazinin yön değiştirmesine tepki gösterecek, direnecek tek güç, işçi sınıfıdır. Batıya yönelişi yalnız hoşnutsuz köylü

ve küçük burjuva yığınlarını kendi savaşına çekebilen komünist partisinin yönetiminde, işçi sınıfı önleyebilir. Türkiye işçi sınıfı bu görevi yerine getirmek zorunda. Çünkü, Sovyetler Birliği'nin kaderi, onun da yazgısıdır. Söz konusu görevin yerine getirilmesi, güçlü, eyleme hazır, disiplinli yığınsal bir bolşevik partisinin varlığına ve bu partinin hemen harekete geçmesine bağlıdır. Parti içinde yeniden yapılanma süreci vardır. Bu sürece paralel olarak, F. yoldaşın yönetiminde parti, yığınlarla yitirilen bağları yeniden kazanma yolunda ilerliyor. Türkiye'de işçi sınıfının ağır durumu ve yürüttüğü savaş, TKP'nin işçi sınıfı içindeki etkisinin artmasını, partinin işçi sınıfını örgütleme ve yönetme görevini kolaylaştırıyor. Komintern'in en önemli ve en acil görevi partiyi güçlendirmektir. Bu görev, eldeki bütün güç ve olanakların seferber edilmesini gerektiriyor. En başta da, burada bulunan bütün yoldaşların hemen Türkiye'ye gönderilmesi gerekiyor:

Görevlerini terk edip tıbbi tedavi gibi sudan bahanelerle burada kalmaya devam eden Şakir ve Baytarzade yoldaşların kesin bir şekilde Türkiye'ye dönmesi istenmelidir. Bu yoldaşlar bir dakika bile daha fazla burada kalmamalı.

Şark Darülfünunu'na yalnız öğrenim yılı başına kadar gelmesine izin verilen Faik yoldaş da hemen gönderilmeli. Şunu belirteyim ki, Doğu Üniversitesi Rektörü Şumiatski yoldaş Faik yoldaşı geri göndermek gerektiği görüşünü paylaşıyor.

Herhangi bir şekilde Sovyetler Birliği'ne gelmeyi başaran, burada yaşayıp deneyim edinen bütün yoldaşların da Türkiye'ye geri dönmesi istenmeli, onların Sovyetler Birliği'nde kalmasına olanak verecek bütün yardım ve destek girişimleri Komünist Enternasyonal tarafından reddedilmeli.

Onlardan biri olan ve Şark Darülfünunu'na girmeye çalışan Ali Yazıcı yoldaş da Türkiye'ye gönderilmeli. Şumiatski yoldaş Komünist Enternasyonal'in Ali yoldaşın kabul edilmesine karşı tutum alması durumunda, onun kabul dilekçesini reddetmeye hazır olduğunu bildirdi. Bu nedenle Sizden Şark Darülfünunu'na böyle bir mektup göndermenizi rica ediyorum.

Şark Darülfünunu öğrencisi Nazmi yoldaş, askerliğini yapmak üzere Türkiye'ye dönecek. Rayt ve Şumiatski yoldaşlar bu konuda onay vermiş bulunuyor.

Halim ve Nâzım yoldaşlara gelince, ben onlara değişme fırsatı vermek için bir aylığına Moskova'dan uzaklaştırılmalarını ve sonra nakledilmelerini çok gerekli görüyorum.

En büyük zayıflıklarımızdan biri, güvenilir, düzenli çalışan bir irtibat organının bulunmaması. Böyle bir organ olmadan Komünist Enternasyonal bu işleri yönetemez. F. yoldaşın daha önce gönderdiği ve kuşkusuz ki, büyük önem taşıyan mektupların bana ulaşmadığı gibi, kendisine de geri gönderilmemiş olması, çok düşündürücüdür. Bir irtibat organının bulunmamasının taşıdığı tehlikeler üzerine ilginizi tekrar ve özellikle çekmek isterim.

Yoldaşların gönderilme sırasına göre hazırlanan ve kendilerine verilmesi gereken para miktarını içeren bir listeyi de ekte gönderiyorum.

Komünist selamlarımı sunarım.
TKP mümessili: Fahri

LİSTE

Nazmi, Doğu Üniversitesi öğrencisi ..... 30 Dolar.
Şakir .....30 Dolar.
Faik 100 Dolar.
Baytarzade .....30 Dolar.
Nâzım .....300 Dolar.
Halim .....300 Dolar.

F. yoldaşın 9 X 27 tarihli mektubunun çevirisi.

Sizden mektup alamıyorum. Bir yolunu bulup, hiç olmazsa orada hazırladığımız materyalleri gönderseydiniz. Altı haftadır buradayım. Hemen almam gereken kimliğimi bile hala alamadım. Bu, büyük bir ihmalcilik ve düzensizlik. Buradaki nokta için öngörülen yoldaş dahi hala gelmemiş. Bu mektupları Asım yoldaşla göndermek zorundayım. Durum ve şartlar iyileşiyor. İstanbul'da ikinci bir beyanname yayınlandı. Bu defa burjuvazi bu konuda tek satır bile yazmamayı daha uygun gördü. Oysa biz gazetelere özel olarak bu beyannameden nüshaları göndermiştik. Ama gazeteler tek sözle bile konuya değinmedi. Birkaç genelgeyle hücrelerin pratik çalışma biçim ve yöntemleri belirlendi. En yakın zamanda her hücreye bir şapirograf verilecek. Böylece, hücrelerimiz beyannamelerini kendileri hazırlayıp dağıtma olanağına kavuşacak.

Bu rota, gerçekten çalışmak isteyenleri yüreklendirip aktifleştirdi. Bu, aynı zamanda, pasif unsurların ve saflarımıza yalnız yük olanların ortaya çıkarılmasına yardımcı oluyor. Biz her şeyden önce MK üyelerinin derin bir pasifliğe yuvarlanmakta olduğunu görüyoruz. Bu 3-4 kişinin yığınlarla artık hiçbir bağı kalmamış. Karşılaştıkları yoldaşlara onlar, her şeyin mahvedildiğini anlatıyor, şimdiye kadar hiç olmazsa bir organın bulunduğunu, ama temsilci geldikten sonra onun da yok edildiğini söyleyerek, likidatörlük ajitasyonu yapmaya çalışıyor. Ama, bu ajitasyon denemeleri hiç yankı bulmuyor, inanan olmuyor. İstanbul, İzmir ve Adana Komünist Enternasyonal'in hattını izliyor. Bu hat uyarınca eylem yürütüyor ve benimle sıkı bağlantı içinde bulunuyor. En yakın zamanda Balya da aynı durumda olacak. Sizin oradan Trabzon'daki Tahsin yoldaşa buraya gelmesi gerektiğinin bildirilmesi çok makbule geçecek. Trabzon örgütüyle bizim irtibatımız yok. Oradaki örgütle daha önce de bağlantı kurulmamış. Ben bir yoldaşı oraya göndermeye çalışacağım. İlk fırsatta Şakir yoldaşı hemen geri göndermenizi rica ediyorum. O oraya sağlık nedeniyle gitmişti ki, ben bunu aslında büyük bir hata olarak görüyorum. Baytarzade de hemen geri gelmeli. Faik hakkında daha önce yazmıştım. O henüz buraya gelmedi. Kendisini sabırsızlıkla bekliyoruz. Kadro yetersizliğimiz çok ağır ve ihtiyacımız çok büyük. Bu yüzden Halim ve Nâzım yoldaşlar da ardarda buraya gönderilmeli. Dikkatli olunursa, burada çok iyi çalışma yürütülebilir. Polis sandığımız kadar atik değil. Ben burada kapalı bir hayat sürmüyorum. Gerekli gördüğüm yoldaşlarla görüşüyor, gereken yerlere gidiyorum. Ama ben ne zaman nereye gideceğimin ailem tarafından bilinmemesine çok dikkat ediyorum. Ben bunun çok önemli olduğu kanısına vardım. İllegal yaşayıp çalışacak yoldaşlar ailelerine görünmemeli. Çalışmak üzere gönderilen yoldaşların mali ihtiyaçları yeterince karşılanmış olmalı.

Hikmet yoldaş Uluslararası Lenin Okulu'na ve Şark Darülfünunu'na de kimi yoldaşlar gönderilecek.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 27, Klasör: 34_36, Belge no: 469-472 (Almanca)]

ŞEFİK HÜSNÜ'DEN MEKTUP

Türkiye'den
2509*-25 Kasım 1927.

BS.

Komintern ile hiçbir bağlantımın olmaması bana ağır geliyor. Ben gelmeden önce OMS ajanı gitmişti.

Bu 6 hafta içinde mektuplarımın hiçbirine cevap almadım! Mektuplarımı Arkos'un memur bir dostuyla göndermek zorunda kalmıştım. Bir matbaa ayarlamak ve dergi için öngörüldüğü kadar diğer illegal organlar için de o kadar zorunlu olan paraları da almadım.

Bu koşullarda ben şirketimizin iç piyasada güçlenmesi bakımından ortaya çıkan fırsatların hepsini kullanamadım. Partinin eyalet komitesinin desteğiyle ben yine de bana verilen görevlerin en önemlilerini yerine getirebildim.

İstanbul, İzmir, Adana ve Ankara şubelerimiz Yürütmenin direktifleri doğrultusunda artık faaliyete geçmiş bulunuyor.

Bu şehirlerde bildiriler yayınlandı. Ardından bazı tutuklamalar oldu. Bildiriler likidatörleri çıldırttı, ama yığınlar arasında ve parti içinde çok iyi etki yarattı. İşçiler arasında yeni bir devrimci azme tanık olduk. Bu yeni rota şirketimizden bazı pasif ve oportünist üyeleri, bu arada kimi MK üyelerini bile dışa itti. (bertaraf etti).

Matbaa son derece zorunlu. Dergimiz basılmaya başlaması sınırsız bir heyecana sebep olacak. Halihazırda biz şapirograf ile Bolşevik adında onbeş günlük bir yayın organı çıkarıyoruz. Matbaa için her şey hazır, para buraya erişice matbaa da hemen yerinde olacak. Acilen en az 2000 Dolara ihtiyacımız var.

ile görüşmüş olduğumuz legal bir günlük gazete konusunda cevap yazmıyorum. En basit ihtiyaçlarımız bile karşılanamadığı sürece bu iş bana bir lüks gibi geliyor. Ama, yine de ilgilendim. Günlük gazetenin sahibi İrali işletmesini bize devretmeye hazır. Komünistlikleri açığa çıkmamış güvenilir dostlardan oluşan bir grubun vasıtasıyla işletmeyi devralabilir ve yayını kontrolümüze geçirebiliriz. Kurucu sermaye olarak en az 4.000 Dolar gerekiyor. İlk zamanlarda ayda 100 Dolarlık bir açık olacak. Umarım, 4-6 aylık bir süreden sonra böyle bir dergi dıştan para almadan idare edilebilir. Gerekli para bulunduğunda, bu iş gerçekleştirilebilir.

Benimle şahsen konuşması gerekenler Saksı Sok. No. 22, PERA-SAKIZ AĞACI'na gidip TAHİR BEY'i sorsun.

Mektup için adres:

Bay Profesör ABDURAHMAN MUNİB, avukat, BÜYÜK TÜNEL HAN – GALATA –İSTANBUL, iç zarfa: MEHMED BEY için.

Uluslararası yazışmaları düzenli bir şekilde Bay HAMİD NURİ – İkdam dergisi Baş editörü – Avenue Sublime Porte.

18 Ekim 1927.
Dostça selamlarımı sunarım.
Simon.

Gelecek ay yapmak istediğimiz kongre konusunda acele cevap bekliyoruz.

[Rusya Devlet Sosyal Siyasal Tarih Arşivi (RGASPİ), f. 495, op.154, d. 296, (Almanca)]

BAYTAR CEVDET VE HASAN ALİ EDİZ'İN ŞEFİK HÜSNÜ'YE MEKTUPLARI

20 Teşrinievvel 927

Azizim Tayfur,

9 Teşrinievvel tarihli mektubunu iki gün evvel aldım. Aylardır beklediğimiz ilk mektubun bu oluyor. Diğer tarikle gönderdiğin mektupların hepsini almış bulunuyorum. Diğer tarikle gelen ikinci mektubunda vaziyeti mufassalan yazacağını da ayrıca kaydetmiş idik. İlk mektup bize orada bulduğun vaziyeti, ilk edindiğin intibaları, ilk karşılaştığın müşkülleri, görüşme ve konuşmalarınızı kendilerine bildirdiğimiz ve hattın etrafında toplanacakları kanaatlerini taşıdığımız muhtelif yoldaşlarla konuşmalarını ve neticelerini fırka dahilindeki kuvvetler, bunların muhtevaları, yekdiğerleriyle olan münasebatı, kararlaşmış hususatın hayata tatbikindeki adımlar ve bu tatbik sırasında aldığın vaziyetler ve nihayet bugün kararların tatbik sahasındaki terakki derecesi, ümitlerin ve perspektifler, vesaire hakkında sarahat temin edeceğinden büyük sabırsızlıkla intizarda bulunuyorduk. Maalesef mektubundan anladık ki siz filhakika bütün bu bizim için hayati ehemmiyeti haiz meselelere temas eden yazınızı yazmış ve göndermişsiniz, fakat o bizim elimize geçmemiştir. Birinci mektubun bizim elimize gelmediği gibi yine mektubundan çıkan manaya göre sana da iade edilmemiştir. Onun hakkında mahallinde tahkikat yapmayı çok faydalı telakki ediyorum. Ben son mektubunun münasebetiyle –tercümesiyle birlikte– son hadisatı toplayarak Kemalizmin garba olan teveccühüne alamet teşkil eden sebepleri zikr ve fırkanın lüzum ve takviyesini ileri sürerken size ettiğim teklifat meyanında rabıta işine ve bu meyanda da bu mektup meselesine nazar-ı dikkati celb ettim.

Buradakilerin hakkındaki işaratı .... de dahil olmak üzere ayrı ayrı ben de talep şeklinde teyid ve takviye ettim.

Mektubun baştan başa fırkadaki büyük tahavvül hakiki bir fırka, kitlenin istediği, aradığı faal ve kitlenin başında mücadeleci, Bolşevik fırkasını bize tanıtıyor, haber veriyor. Köşe bucaklara sinen murakıb ve müterakkıb ucubeler yerine, burjuvazi ile anlaşmayı tavsiye eden ve bu hatta tutan yalnız kafalara malumat sokmakla mücadele saflarını doldurmak ve kuvvetlendirmek hülya-

ları ile vakit geçiren bir sirkat yerine kitleye giren, kitleyi cidale çağıran ve kitlenin bu mücadelelerini onlarla birlikte yapan ve bu mücadelelerde kitle ile en iyi bir suretle kaynaşma yoluna giden, bu mücadelelerle hem kendi imzasının hem işçi sınıfının şuurunu yükselten, ona sınıf terbiyesini bu suretle veren ve mücadele saflarına onları çelikleştiren fırkanın ışıklarını görüyoruz. Bunu tesadüfen elimize geçmiş gazetelerden de öğrenmiş idik. Mektubun bizi bu sahada biraz daha tenvir etti. Gelen şimendiferci ve tütüncü yoldaşların mütemmim faaliyeti de bunun genişlemesine yardım etti. Yazık ki neşredilen beyannamelerden birer adet olsun elimize geçmedi. Orada bir de Bolşevik adlı mecmuanın neşredildiğini de gelenlerden öğrendik. Bunlardan da muntazaman birer adet gönderilmesi ne kadar faydalı olurdu. Hem fırkamızın tarihî vesaikini toplama, hem de tenevvür ve tenvir hususunda istimal noktasından ehemmiyet-i mahsusayı tekrara lüzum yok. Sen bunları göndertmek, buldurtmak hususunda gayret edersin. Ben henüz mesul yoldaşlarla görüşmedim. Teknik kâtiplerin ifadesine bakılırsa Şark ve Balkan ayrıca bir şey yazmamış görüyorsun. Bunu biraz garip buluyorum. Filhakika bu bir vâkıa ise yazmanı rica edeceğim. Yazmış isen pek tabi haberdar olmam lâzım. Esasen mektubun son kısımları mesul yoldaşlarla görüştükten sonraki mesaile hasredilmiş olacaktır. Orada tekrar diğer meseleler meyanında buna da temas ederim. Ben gönderdiğimiz mektuptan bu ana kadarki vekayi hakkında şimdiden seni tenvir etmek istiyorum. (Nihayet kendisiyle görüştüğümde böyle bir teşebbüsün vücudunu ima ve ifham etmedi.)

Mektup göndermemezliğimizden şikayette yerden göğe kadar haklısın. Daha kuvvetli bir kelime bulabilse idim bilâ-tereddüt kullanacaktım. Ancak bunu göndermemezlikten ziyade alamamaklığınla formüle etmek lâzım. Azizim Tayfur, bizden tek satır bile almamış olsa idin, seni mektupsuz bırakamayacağımıza, bırakmayacağımıza ve bırakmadığımıza da imanın olacağını pekâlâ bilirim. Ben daha Kırım'da iken muvâsalat haberin üzerine buradaki arkadaş sana yazmış, geldiğim zaman henüz gönderilememişti. Tabi geriye alındı. Bazı açık yazılması muvafık olmayanlar çizildi. Yeni vaziyet ve malûmatı ihtiva etmek üzere bir yenisi daha benim tarafımdan yazıldı. Ayrıca mühim hususatı seninle aramızda takarrür etmiş şifre usulüyle yazdım. Bunun için günler sarf ettiğimi ve defaatle tekrarladığımı söylemekte fayda yok. Bu sırada program vesaire materyalleri de ihzar edilmiş bulunuyordu. Bunlara teşkilat platformu bile bulunarak ilâve edilmiş idi. Onlar da mektuplarla birlikte ayrı zarflar dahilinde gönderilmek üzere bundan her halde bir ay-

dan evvel tevdi edildi. Neden sonra öğrenmek vaziyetinde kaldık. Gönderilmemiş ve yakın zamana kadar bekletilmiş. Bahsettiğin vesaik de ihzar edilmiş idi. Ancak bu gayrı muntazam rabıta bizi düşündürdü. İlk partinin salimen gidişini, tecrübeyi faydalı bulduk ve şahsi vesaiki ehemmiyeti hasebiyle göndermeyi tehiri daha doğru bulduk. Diğer taraftan Atıf yoldaşın adresine iki mektup gönderdim. Alınmadığı senin son mektubundan da anlaşılıyor. Çünkü tek bir kelime ile olsun bahsetmiyorsun. Atıf da yazmadı. Sen ise bize o tarikle muhabere imkânını bahşeden adresi göndermedin. Zevcenin tarikini istimalin ne dereceye kadar doğru olabileceğini senden malumat almadıkça kestirmek gayrı mümkün, hatalı ve telafisi nâ-mümkün olacak. Zararlı bir hareket yapmak ise hiç de doğru olamazdı. Biz de senin gibi rabıtayı hiçbir suretle tesis edememekten derin azap ve üzüntü içinde yaşadık, yaşıyoruz. Eline geçecek mektuplarımız seni de hakikatle karşılaştıracaktır. Senden her hangi tarikle olursa olsun diğer vasıta ile yazılabilecek adresler almadıkça adım atmamak, hassaten Atıf'ın gönderdiklerimizi alıp almadığı taayyün etmedikçe *[açığa çıkmadıkça]* en doğru hareket olacaktır. Şimdi sırasıyla evvelki mektuplarına, bugüne kadar geçmiş meselelere geçelim.

Burada senin bulunmayışının benim istirahatim, Kafkas'a uğrayarak gelmiş olan Mehmet'in oralarda en ince ve gizli fürûatına *[ayrıntısına]* kadar bütün bildiklerini yayması, bütün emigrasyon muhitlerini *[mülteci çevrelerini]* harekete geçirmiş bulunuyor. Bu sahada Said'in de rol oynadığını nazar-ı dikkate almak lâzım.

Hilmi, Süleyman Nuri –ki geçen posta bir mektubunu sana yolladık– Hasan Cevat grubu büyük bir faaliyet içinde. Türkiye'den bir suretle gelen ve Bakû'de Latince harflerle münteşir gazetenin başında çalışan Semih yoldaş da bunların peşine takılmış. Semih, Baytarzadenin en ince fürûâta kadar menkulatını sermaye-i makal edinmiş. Fırka içindeki çarpışmalarımızı, fırkanın çürük hattından, bu çürük hattın lüzum-ı ıslahından, kendilerinin, bu kahramanların da iştirakleriyle hariçte kongre akdi lüzumundan ve saireden bahsediyorlar. Halim yoldaşı ziyaretlerinde jestlerle bunlardan bahsediyorlar. Süleyman Nuri yoldaş hayatını bir müesseseden diğerine geçmek suretiyle geçirmek yolunu pek muvafık bulmuş olacak veya Türkiye fırkasının liderliği rolünü tekrar oynamak lüzumuna karar vermiş olacak ki bizim müesseseye yerleştirilmesi için bittabi bizim malumatımızın haricinde Komintern'de teşebbüsler yapmayı faydalı bulmuş. Resmen filhakika bundan henüz malumatımız yok. Ancak Halim'in bu hususdaki gayri resmi istitlaâtı bize bu hakikate âgâh *[haberdar]* olmak

imkânını verdi. Hilmi muntazaman Darülfünun'a gitmeye başladı. Oradaki diğer mütercim yoldaştan senin bilumum neşriyatlarının neler olduğunu, fırkanın mavnacılar meselesi karşısındaki vaziyeti hakkında tahriri izahat talepleri yapıyor, benden hakezâ neşriyat hakkında malumat istiyor. Şakir'le sıkı rabıta idamesine gayret ediyor. Ben bunları Süleyman Nuri'ye müesseseler için hazırlık materyalleri toplamakla izah ederken, diğer taraftan da başka maksatların da mevcut olabileceğini gözden uzak bulundurmuyorum. Mühim olan bir diğer husus da bu grubun muhitteki emigrasyon anasırına bizden fiilen memlekete gitmek propaganda, teşvikat, tergibat yaptığı, temasta bulundukları kuvvetleri onların da ayrıca seferber ettikleri keyfiyettir. Alimof'u İraniler başlarından ittiler. Komintem de bu talebi reddettirdi. Mektepte tekrar şark takayyidlilerden (?) birinin krujoğunda ders aldığı şaibesini ortaya çıkardı. Şakir'in evi Alimof'un faaliyetinin toplandığı etrafa yayıldığı, kararlaştırıldığı ve hayata geçirildiği merkez vaziyetine sokuldu. Talebelerle temasından bazı hadisata mukabil kendisiyle açıktan müttehid cephe halinde onun oyuncağı halinde yürüyen Şakir tarikiyle bilvasıta daimi faaliyet, propaganda Şakir yoldaş bizler aleyhinde açık veya nim kapalı *[yarı kapalı]* şekilde kendisini ziyaret eden yoldaşlar arasında faaliyetten fariğ *[el çekmiş]* değil, bunu sistematikman ve devamlı olarak yapmak için arkadaşlardan yeni olanları daha kolaylıkla ağa düşürmek ümidiyle – maddi muavenetler ve saire gibi Alimof'un mahûd usulleriyle kendisine celb etmek vasıtalarına müracaat ediyor. Diğer taraftan Alimof burada bulunduğu zaman esnasında Süleyman Nuri grubu ile bir müttehid cephe tesis için elinden gelen her vasıtaya baş vuruyordu. Süleyman Nuri'yi kazanmaya hassaten gayret ediyordu. Bunun ne dereceye kadar ileri gitmiş olduğu hakkında bir şey söylemek nâ-mümkün. Fakat iş bununla da kalmış olmuyor. Atıf yoldaşın orada bizimle Nâzım arasındaki vaziyet hakkında söyledikleri Şakir tarafından burada Nâzım'a büyütülmek suretiyle tekrarlanıyor. Alimof Nâzım'ın Şakir'i koltuklar şekilde vâki çok sık ziyaretlerinden onun Nâzım'ı bizden ayırmak ve kendilerine muvakkat bir zaman için çekmek hususunda istifadeye bile düşünmeye kadar bu yeni ....siyasetinde ileri gitmiş bulundu. Görüyorsun ki tekmil frontlarda *[cephe]* bizim üzerimizde açılmış bir (Alimof-Şakir) ateşi, hazırlığı var. Şakir bu ateşi zaman zaman ziyaret ettiği Kitaygorodski tarikiyle de diğer sahalara nakil teşebbüslerinde Alimof'un değil bizim krujok'da umumiyetle Darülfünun çerçevesinde biri olmaması, lazım geldiğinde Şumiatski de .....Dersi olduğunu kendisine söylediğim ve tebidini istediğim zaman hayretinden fırladı derhal lazım gelenleri çağırttı. Anlaşıldı ki alakası

yoktur. Onun işini şu suretle tâ kökünden kazımış oluyoruz. Şimdi mesele Şakir kanalının kapanmasıdır. O sahada da şu teşkilatın tezahürünü rica ettim. Elinden geleni yapacağından eminim ve bir zaman için Alimof Moskova'dan ayrılacağını yaymış. Ortada görünmediğine nazaran inanmak lazım. Fakat diğer taraftan orada senin vaktiyle bizi haberdar ettiğinin ile karşı karşıya ..... o gelmiş ve yeni açılan dört sene sürecek olan Esperanto kursuna girmiş. Bu iyi küçük bir kızıl profesörler müessesesi. Bunun Darülfünun olduğunu ilave lüzumsuz. Kabulü keyfiyeti takarrür etmezden evvel Şumiatski Komintern'in nokta-i nazarını öğrenmek istedi. Rayd bana sordu. Külliyen reddettim. Umumiyetle bu gibi yoldaşların işe izâmı lüzumunda musır kaldım. Kendisinin bilhassa Tarih –Türkiye– hususunda kabiliyeti olduğunu söylediklerini, adama ihtiyaçları olduğunu ve saireyi söyledi. Muvafakat etmezsek Faik'i belki vermeyeceklerini ilave ettim. Ben fırka namına cevabımda musır kaldım. Müdüriyete gitmek istediği takdirde gönderileceği tarzında cevap verilmiş. Bittabi o köpürmüş bir süre söylenmiş. Bir de üzerine onu bizim krujoğa takviyeci vermesinler mi?! Teşebbüsümüz üzerine derhal geriye alındı. Şumiatski bize taalluk eden mesaili görüşürken fırkanın işçi sınıfının, memleketin ve Kemalizmin vaziyetini söyleyerek işçiye ne kadar muhtaç bulunduğumuzu ve senin isteklerini söylemiştim. Bu meyanda bunun da kabul edilmemesi lazım geleceğini söylemiştim. Komintern'den buraya bir mektup gönderildiği takdirde derhal çıkaracağını vaadetti. Ben bu seferki müracaatta onu da bir madde olarak talep ettim. Şomiyatski'nin bu zatın takviyeciliğinden haberi yokmuş, pek kızdı. Ve fırka komisyonu kâtibini derhal davet ederek bizimle anlaşmadan katiyen böyle bir şey yapmamasını, kendisinin de haberdar edilmesini, muhacirlerin zinhar bu gibi işlere alınmaması lüzumunu sertçe söyledi. Ben Halim'i tavsiye etmiştim. Rus inkılabının tecrübelerini toplamış, nazari hazırlığı yerinde bir arkadaşın, arkadaşlarımıza inkılabın semerelerini, tecrübelerini vermekteki ehemmiyetten bahsettiler. Çok doğru bulduğum bu nokta karşısında kendilerine teklifat yapacağımı söyledim. (Halim) eğer bu şeraiti haiz ise maa'l-memnuniye bırakırız dediler. Ben bir Rus yoldaşı tavsiyeyi düşünmüyordum. Tavsiyemden pek memnun kaldılar. Çünkü kendileri bulamıyorlar. Bu yoldaş memleketimizi, fırkanın dahili vaziyetini tanımalı ve fırkamızın Kominternin hattında yürütüldüğü gibi Yogorovski (?) nin avdetinden sonra bana eski nokta-i nazarından tamamen vazgeçerek bizim nokta-i nazarın doğruluğuna müşahedatı neticesi geldiğini söylediği için o aklıma geldi ! ..... anlaşılıyor ki ..... ben muvafık bulmuyorum kala kala gençlikteki Türk-

çe bilen kalıyor. Agleb-i ihtimal onu tavsiye edeceğim. Benden sık sık gidip rapor yapmamı temas etmemi rica etti. Şumiatski gönderilen talebelere çok sevindi. Ne kadar gönderilirse hatta Komintern'in pek çoğa muvafakati olmasa bile alabileceğini bize sır olarak söyledi. Bundan istifade etmek lazımdır. Maalesef bu sene çok az talebe gelmiştir. Şumiatski yoldaşa fırkamızın memnuniyetini, kendisi geleli beri fırkanın teklifat ve taleplerini kabul ve tatbik sahasındaki büyük hüsn-ü niyetini ve cidden büyük muvaffakiyetle adımlar atıldığını söyledi. Bu mesele ile alakadar olarak da Faik'in gönderilmesi lüzumunu anlattım. O memleketin, fırkanın çizdiğim vaziyeti senin taleplerin karşısında gönderilmesi lüzumunda bizimle müttehid kaldı. Yalnız yeni fırka komisyonu katibi biraz muârız davranır gibi oldu. Faik'in bu sene hücre bürosuna da intihab edilmiş olması müşkülatı belki çıkartacaktır. Bütün müşkülleri yeneceğinizi ümit ediyorum. Asıl mühim mesele ben Şumiatski'nin müzaheretini temin ettim. Onunla olan konuşmalarımı söylerken mühim bir noktaya temas etmeyi de çok faydalı buluyorum. Neşriyatta kendileri klasikleri –bilhassa Lenin'in– tercüme ettirtmek, matbaada bastırtmak niyetindeler. Bizden redaksiyon istiyorlar. Bize mikdar-ı kâfi nüsha verecekler. Orada yapılmış tercümeler –böyle kıymetli kitaplar– varsa belki bastırtmak kabil olur zannındayım. Ya bir kopyasını veya manüskripleri istersen hazırlat buraya göndert. Daha iyisi neler var ve ne dereceye kadar iyidir yaz. Ben görüşeyim, netice alırsam gönderirsiniz. Size Nazmi'yi gönderiyoruz. Hizmet-i askeriyesini ifa edecektir. İrsalin lüzum veya ademi hakkında hem Rayt hem Şumiatski ile danıştım. Bilhassa mutlak lüzumundan bahsettiler. Hatta Şomiyatski illegalite zamanında hassaten fırka işini bırakarak hizmete gittiğini ..... mesai için çok mühim olacağını söyledi. Onun izamı takarrür etmiştir. Burada kendisi şimdi programa ait materyallerle işgal ve ihzar ettirildiği gibi ben ayrıca likidatörler hakkında kendisiyle birgün uğraşacağız. O bilhassa son zamanlarda çok iyi inkışaflar yapıyordu. Yalnız onun daima (mütehavvil) vaziyeti beni düşündürüyor. Bütün kabiliyetlerine rağmen bu onun ebedi zayıf tarafı olarak kalacaktır. İşe gitmezden akdem seni görmesi seninle görüşmesi senden direktif alması ve seni isteyebileceğin hususat hakkında malumattar etmesi direktifini alacaktır. İcap ederse bir hafta on gün onu öteye beriye koşturursun.

Tebid ve takviye kursundan mahrum bir hissi kaydedeyim. Gerek ben ve gerekse hassaten Halim, Nâzım'ın gelmek arzusundan uzak olduğu hissini edindik. Kalmak arzusunun kendisinde galip olduğu ve buna erişmek için de zaman zaman gidiş arzusu izhar ettiği hissini taşıyor. Tabi-

i disipline hareket edecektir. Oraya gönderdiğimiz Salih yoldaştan Hayati yoldaş vasıtasıyla aldığım çok eski bir mektupta dahili geçimsizlikten, kendisinin temassız kaldığından, iş bulamadığından ve hatta avdet çarelerine başvuracağından bahsediyor. Son gelenlerden çalıştığı, iyi iş bulduğu anlaşılıyor. Onu kullanabilirsin. Onunla meşgul olursan fena olmaz zannederim. Kaydetmek lâzımdır ki ..... Sadık ve Mesrur. Fırkalı arkadaşlar Salih ve Mansur hakkında iyi yetişmedikleri tarzında aleyhtar propaganda yapıyorlarmış. Bunun benim çıkarabildiğim manası bunların buradaki Şakir gibi mutlak olarak hatla anlaşmış olmadıkları ve elan aleyhtar propagandaya devam ettikleri. Bu ikisinin ise senin hattını tuttukları keyfiyetidir. Ona kısa bir mektup leffediyorum. Salih'e ver versin.

Tufan'ın vaziyetini de kaydetmek lâzımdır. Bir ay var ki derslere girmiyor, hazırlanmıyor, hasta değil. Mektepte okumaktan ziyade fabrikaya gitmeyi orada lisan, sanat ve teşkilat şekl-i faaliyet tarzlarını öğrenmeyi istiyor. Bittabi bu bir inhiraftır ki nazariyenin lüzum ve ehemmiyetini küçültmektir. Ben kendisiyle münakaşa yaptım. İnhirafını anlatmaya uğraştım. Hasta olduğunu ilave ettim. Ve fabrikaya altı yedi ay için gönderilemeyeceğini derslerden sonra iki ay için yollayacaklar. Okumak istemiyorsa adama ihtiyaç olan bu zamanda kendisini memlekete göndereceğimi söyledim. Meseleye bu şekilde dahlime gücenmiş. Bana öyle geliyor ki bu da bir avdet manevrası. Kendisi müracaat ederse belki gönderemeyeceğiz. Böyle bir manevra ile hedefine ulaşmak istiyor. Senin de gelmekte geciktiğini söylüyormuş. Sen ona kısa bir mektupla meseleden haberdar olduğunu ve benim tavsiyelerimi tekrar ettiğini, okuması lüzumunu derslerden sonra iki ay için fabrikaya gönderilmesi daha faydalı olacağını yazarsan iyi olur. Avdetten sen hiç bahsetme. Şükrü burada pek yolunu şaşırmış. Bugün bana uğradı. Ne lisan öğrenmiş ne birşey okumuş ne de bir krujoka devam etmiş. Müsriflik ve eğlence yegane yaptığı şey. Bir de arkadaşlara karşı kısmen ve gayrı dürüst hareketler. Kendisini biraz tahattur ettim. Pek şuursuz cevaplar aldım. Senin vaziyetin olmasa idi hemen buradan uzaklaştırmak faydalı olacaktı. Fabrikada kim bilir neler yapıyordur. Komintern tarikiyle fırka hücresinden hakkında tahkikat yaptıracağım.

Petrov'la geldiği gün tesadüfen görüştüm. Türk burjuvazisinin garp oryantasyonuna *[yönelim]* başladığı kanaati izhar etti ki biz daha evvelce çok hadisat delaletiyle burada edindiğimiz diğer bazı malumat yardımıyla esasen bu kanaate ..... Maamafih bunu henüz kati bir ayrılış, öbür taraf geçiş ve bağlanış telakki doğru değil. Bize bu kanaatleri takviye eden sebepleri zikretmeye-

ceğim. Çünkü sen mahallinde öğrenmek imkânına sahipsin, görmek imkânına maliksin. Rabıta işi için gerek Petrof'a, gerekse Şmeral'e evvelce söylemiştim. Şmeral alâkadarlar. Nezdinde teşebbüste bulunmuştum. Şimdi ..... tahriren tekrarladım. Türk meselesini Balkanda iki hafta evvel, enformasyon yapmak –tevkifat hakkında- vesilesiyle vaz etmek ve gidiş işleri hakkında karar çıkartmak istemedi. İçtima uzun sürdü, bizim madde müzakere edilemedi. Ondan sonra da senden gelecek mektuba intizarı daha muvâfık buldum. Bu ilk içtimada meseleyi vaz etmek istiyorum.

Buraya maalesef tek bir gazete geliyor. Ve biz memleket haberlerinden külliyen mahrum bulunuyoruz. Hiç olmazsa mühim bulduğun mevâddı, malumat ve haberleri muhtevi gazete ve mecmuaları zaman zaman yolla. Aboneleri ancak 1 sene müddette yapacaklar. Büsbütün sağır kör vaziyetindeyiz. Yahut elindeki vesaitin bir miktarını bu hususa tahsis et. Ve benim adresime, fakat Farabi veya diğer (F) ile başlayan bir isim altında abone kayıt ettir. Hiç olmazsa iki gazete, iki mühim mecmua. Bunu çok rica ederim.

Orada bulunmandan bil-istifade buradaki büyük bir noksanı telafiye yardım etmeni rica edeceğim. Türkiye işçi hareketi tarihine materyal teşkil edebilecek mevâddı araştırmak, hapishaneden çıkmış, başka iş yapamayan arkadaşları, umumi kütüphaneler ve eski gazete ve kitapları karıştırmaya, oradan notlar toplatmaya tavzif etmek, Hilmi'nin neşrettiği gazeteler –Ankara ve İstanbul'da- ile broşürlerden birer takım buldurtmak (Sadi'den istifade kabildir). Sosyalizme ait çıkmış bilumum eserleri alıp göndertmek, şimdiye kadar teşekkül etmiş, bugün mevcut cemiyet ve fırkaların nizamname, program ve beyannameleri, fotografiler ve ilh. materyaller toplatmak ve göndertmek. Bunun büyük ehemmiyetini sen çok iyi takdir edeceğin için ben ayrıca esbâb-ı mucibe zikr etmeyeceğim. Her maddeden müteaddid nüshalar olursa bittabi o kadar iyidir. Şark mektebi bizim neşriyattan bazılarından (30-50) şer adet satış için istiyor. Galiba kabil-i temin mi ?

Bir diğer mühim, çok mühim mesele, burada bir ansiklopedi intişar ediyor. Balkan memalikine ait kısımlarda zayıf. Bizler toplandık (?) ve kendi memleketlerimize ait hususat hakkında faal olmayı, yardım götürmeyi istediklerinden karar aldık. 19.uncu asrı ihtiva etmek üzere ta bugünkü zamana kadarki iktisadi, içtimai, siyasi, milli ve ilh meseleler mevzu-u iştigal olacak. Şimdi (V) harfiyle başlayan kelimâtın listesi ihzar edilecek. Harpten evvelki Türkiye'yi muhtevi olmak üzere bizim (V) kelimesi altında şehir, adam ve ilh noktasından Türkiye'ye müteallik girmesi lâzım, istediğimiz, lüzumlu bulduğumuz

ne gibi kelimeler olduğunu tespit etmemiz isteniyor. Mütevahhiren (?) de bu kelimeleri işleyeceğiz. Diğer lisanlarda neşr Ansiklopedilerden tabi-i istifade mümkündür. Bizim Kamûsü'l-a'lâm'dan hakeza tarihçilerden istifade lâzım. Bu çok zaman ve hatta daimi olan fakat bizim için de fevka'l-hadd ehemmiyeti olan bir şeydir. Bu suretle Türkiye'ye taalluk eden tarihi, harsi, edebi, iktisadi, içtimai, coğrafi ve saire her sahaya ait Marksist gözle görülmüş malumat sahih (?) ve tasnif edilmiş olacak. Sen orada bulunurken bununla uğraş. Oradaki kuvvetleri de bu iştirake organize et. Tabii maddi bir mukabelesi de olacaktır. Cevat, Asım, Aydemir, Orhan ve daha bir çok yoldaşlar buna teşvik edilebilir. Arkadaşlar uğraşmak isterlerse (?) –ki bunu mecburi kılmak bile lâzımdır- ben bir müddet sonra usul-i mesai vesaire hakkında materyali göndertirim. Şimdi yapılacak Türkiye'ye ait V ile başlayan ne gibi kelimeler olduğunun tesbitidir. Bir iki kelime ile de kendimden bahsedeyim. Çok meşgulüm. Dersleri okumaya katiyen yetişemiyorum. Bilhassa ..... yakında hayata geçerse o zaman ele kitap bile almak mümkün olmayacak. Biz içtimalar, ziyaretler bana müracaatları kabul, arkadaşlarla temas, yapılan, gönderilen işlere bu müessesedeki pek çok içtimalar ne benim hücremiz bürosunun ajit bürosunda... bundan gayrı da müesses'emizdeki köklü bilumum teşkilatları fırka namına rehberliği ve sevk ve idaresi bunlar da .....buranın fırka vilâyet ve rayon komitesinin ajit prop şubeleriyle bilumum müessesemizin mensuplarının bu sene yapacakları ilk işler için rabıtamızı kurmak, ve bu işi organize etmek işini ve ilh. Bütün zamanlarımı alıyor. Yine geceleri iki üçlere kadar kalıyorum. Fakat bu sefer derse de hazırlanamıyorum. Sıhhatim evvelce yazdığım gibi ..... fazlalık var, iştahsızlık yakamı bırakmıyor. Asabiyet, zaaf süratle ilerliyor. Sigarayı azaltacak yerde bilâkis çoğaltıyorum ve ilh. Rica edeceğim bir diğer şey de Türkiye'nin iktisadiyatına, siyasiyatına, iktisadi coğrafyasına ait intişar etmiş eserlerden, istatistiklerden toplanıp göndermendir. Bunlar meyanında Türkçülerin neşriyatını, Ziya Gökalp'in neşriyatını ve saireyi de ilâve lâzımdır. Bir de son devrelerde intişar etmiş eserler, bu meyana girmelidir. Meselâ iktisadiyat mecmuasının kolleksiyonu, ticaret mecmualarının kolleksiyonu, matbuat müdüriyetinin neşrettirdiği Ay kolleksiyonu, bir meclis zabıtları, darül-fununun buna mümasil neşriyatı ile matbaamızda da intişar eylenmiş eserler arasında mühim olabilecek asar var. Türkiye'nin madeni hakkında ziraat cemiyeti tarafından neşredilmiş olacak olan bir harita vardır. Onu ve bir kaç tane de Türkiye haritası bunlara ilâve edilmelidir. Şirket-i Hayriye'nin seyr-i sefainin ve buna mümasil şirketlerin de eskiden ve son zamanlarda neşriyatları

var. Bir de orada bulunmaktan bil-istifade emin rabıtanın akabinde sicilleri, dernek hareketi ile daha sıkı ve ciddi teşkilât hakkındaki malumatı yollaman çok faideli olurdu.

Oradan avdet eden yoldaşın riyasette vaki raporu üzerine Profintern bir surette uğraşmayı taht-ı karara almış. Faaliyete başlamak için onu görmek ve fikrini almak üzere çağırdım. Mektup benim bazı ..... mülâhazatımdan sonra kati şeklini aldı. En mühim mesele (organ) ... bu hususta bir bütçe teklifi istenildi. Onu hazırlayıp vereyeceğim. Ancak oradaki şerâite derece-i tetabukunu ... mümkün değil. Mesele komisyonda taht-ı karara alınıp mektup ve vesait gönderilecektir.

Organın taşıdığı sağa doğru kaçmak tehlikesine nazar-ı dikkati celb etmek istiyorum. Haftada bir neşr tasavvuruna mukabil ben ikiyi teklif ettim. İhzar ve neşri teklif edilen broşürleri ..... hazırlar ve mahallinde tab' etirebilirsek diğer taraftan ..... .hakkında olan broşürlerin posta ile gönderilmesi için bir adres istiyor. Eğer hane adresi olursa bittabi daha suhuletle geçebilir. Bunu ilk posta ile bildir. Diğer taraftan onlara ..... Süleyman'ın raporu üzerine karar altına alındığını bildiğimiz bütçe maalesef ortada yok. Karar bulunamadı ben ..... gönderilmedi ise göndermek lüzumunu anlamak ve anlatmak istemiştim. Fakat neticede bu vaziyetle karşı karşıya kaldım. onun meselenin tarz-ı cereyanından haberi olmak lâzımdır. Onun vüruduna intizar lazım gelecektir.

Maalesef aradan üç gün geçtiği halde netice alamadım. Yoldaşlar seyahatteler. Ben ise şehre bir saat uzaktaki Gümüş ormanlık nam mahalde bir sanatoryuma gidiyorum. Sen burasını bilirsin. Komintern işçilerinin daçaları olan ormanlık mahal. Bu biraz ileride bir yer. Bir bayır üzerinde eski şato veya sarayda imiş. Tabii rabıtayı kırmayacağım. Bilhassa telefon rabıtası daima kabili istimaldir. Arkadaşlar hin-i hacette kolaycacık bana gelebilirler. Meselenin muahhar inkişaf safahatı ve alacağı netayiç hakkında Halim bana ayrıca yazar ve ilaveler yapar. Yalnız ben bilhassa iki mühim yoldaş hakkında senin şu hususata nazar-ı dikkatini celb etmek istiyorum. Bu iki yoldaş için çıktıkta müracaat edecek, gidecek ve ikamet edecek mahal bulmak ve şimdiden, önceden bildirmek lazımdır. Diğer taraftan hüviyet vesaiki şimdiden ihzar edilmeli ve hemen yerlerine tevdi edilebilmelidir. Bunlar hakkında ilk vasıta ile bize sarih bir surette yaz ve bizi tenvir et. Senin talebin vechile ben usulen Halim hakkında müracaatta bulundum.

Zevceni ziyaret eden adresini, bulunduğun mahal hakkındaki istitlaatını bir defa da kurnaz bir metodla zevcene teyid ve tasdik ettirdikten sonra vasıtasıyla sana mektup göndermek arzusunu izhâr etmiş. İsm zikr etmeksizin zevcen bir ziyaretim esnasında, böyle bir müracaatın kabil-i is'âf olup olmadığını sordu. Ben de şahsa göre değişeceği cevabını verdim. Nihayet söyledi. Posta tarikini kullanmamasını ve bizim vasıtamızla gönderilmesinin daha muvafık olacağını söyledim. Bugüne kadar henüz birşey yazmış olmamalı ki ben birşey almadım.

İşte sana uzun ve pek çok füruatı muhtevi mektup. Gönderilen yoldaşlar hakkında sicil göndermediniz. Edirne'den gelen yoldaş fırkaya girmediğini söylüyor. Onu ne telakki edeceğiz. Fırkanın nokta-i nazarı? İstanbul'a gelinceye kadar fırkadan haberdar değil. Bir de İstanbul'da çalışmak ve ilk postada gönderilmiş iki yoldaş hakkındaki suale cevap gönderin. Umumiyetle gelen yoldaşların birer de sicili gönderilmesi çok iyi olur. Ta ki biz de burada ona göre takdim edelim.

Şimdilik hasretle göz öpmeleri. Atıf, Aziz, İsmail ve diğer yoldaşlara selam.

Fahri

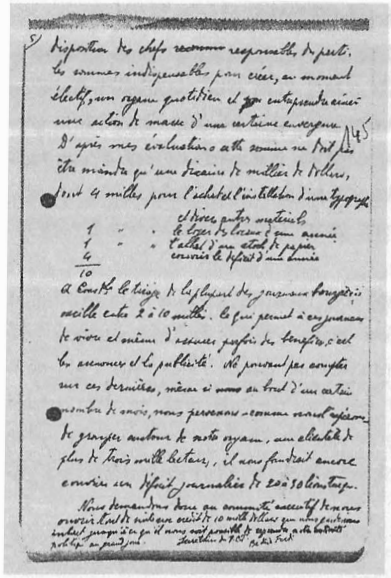
31 Teşrinievvel 927

Çok Sevgili Tayfur

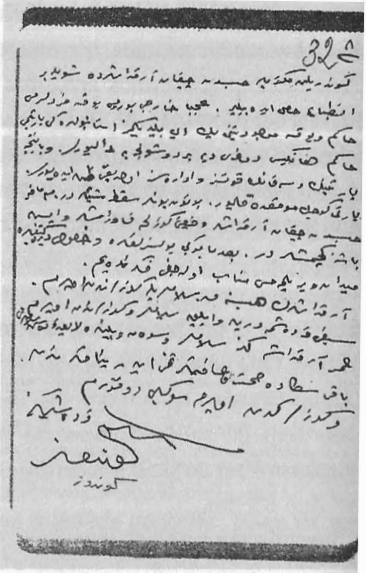
Fahri bana yazacak hiçbir şey bırakmadı. Usulen bütün temaslar ve işler hakkında kendisine malumat verdiğim için, onun kendi malumata ilaveten bu yazdıklarını benim de ayrıca yazmamda bir fayda görmüyorum. En çok canımızı sıkan rabıtasızlıktır. Ta ki muhtelif suretlerle gönderilmiş 4-5 mektubumuz yoldadır. Onları alınca mektup yazmadığımız hakkındaki itaplarına da imkân kalmamış olacaktır. Senden sık sık haberdar olmak ve en ufak meseleleri bile en ince teferruatına kadar sana yazmak ve bildirmek ihtiyacı içinde çırpındığımızı söylesem mübalağa etmemiş olurum. Cemal, Hikmet ve daha gelmek isteyenler varsa (Şevki) gelsinler. Vakit geçiyor. Arz-ı hürmet ederim.

Halim

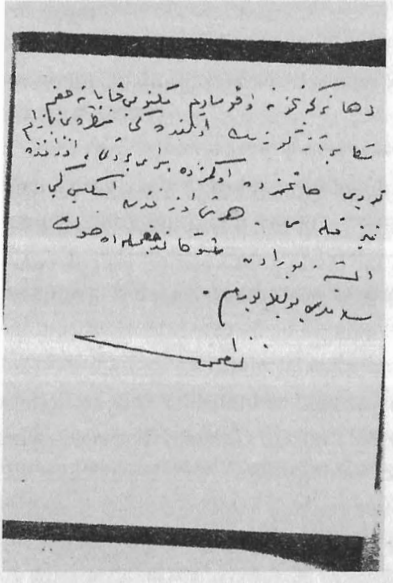
[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 22, Klasör: 28_36, Belge no: 434-441 (Osmanlıca)]

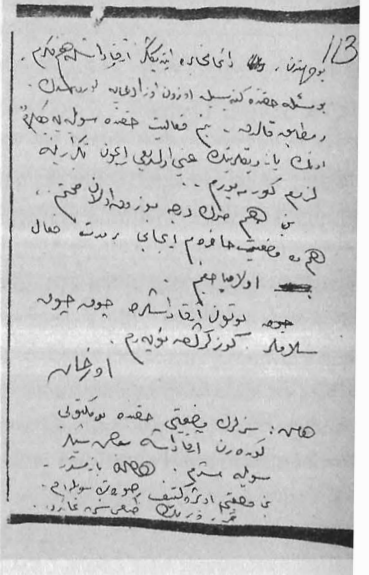
Şefik Hüsnü'nün 'Bekir Ferdi imzası'.

Elektrikçi Nuri'nin 'Gündüz' imzası.

Nâzım Hikmet'in 'Nâzım' imzası.

Sadrettin Celal'in 'Orhan' imzası.

NÂZIM HİKMET'İN HASAN ALİ EDİZ'E MEKTUBU

26 Teşrinisani 27
Karadeniz üstünde

Aziz kardeşim veyahut Hekimciğim,

Vapurda giderken boyuna sana nasıl mektup yazacağımı düşünüyordum. Fakat nihayet bu gece aklıma bir fikir geldi. Bak o da nasıl. Ben sana İstanbul'dan laalettayn mesela Cumhuriyet gazetesini göndereceğim ve sana yazmak istediğim mektubun müsveddesini yaptıktan sonra gazeteye bakacağım benim mektubuma yazdığım kelimelere her neresinde rastlarsam kurşun kalemle veya diğer bir kalemle o kelimenin altına çizgi ve yanına bir nokta koyacağım. Bunun için de (birinci kelimenin hangisi beşincinin hangisi olduğu şaşırılmasının diye) gazetenin baş makalesinden başlayarak ta ilan kısmına kadar olan yerlerine sağ köşeden başlanılmak üzere sıra ile gideceğim. Benim bu yazı sahama gazetenin başlığı dahil değildir.

Bu usulü muvaffakiyetle tatbik edersek benim size hiç mektup yazmama bile lüzum kalmaz. Yalnız siz kapalı bir lisanla arada sırada yazmayı unutmazsınız.

Gelelim vapur yolculuğuna. 24 Teşrinisanide vapura bindik. O gün saat 9'da (akşam) hareket ettik. Geceleyin yolda tulumba su almadı. Ve sabahleyin Odesa'ya tekrar döndük. Yani 18 saatte tekrar Odesa'da bulunduk. 25 Teşrinisani saat ikide Odesa'dan ikinci defa yola çıktım. 24 saattir yoldayız ve daha da gidiyoruz. Vapurumuz "İlyiç" vapuru. Kaptanımız komünist, kamarotumuz da komünist bir Rum. Türkçe de biliyor. Bundan maada vapurda İstanbul için birçok Türk ve ecnebi yolcu var. Türklerin bir kısmı tüccar üç dört tane de sefarethaneden ve kurye olarak adam var. Onun için yalnız abdesthane için kamaradan çıkıyorum. İkinci mevki kamaradayım. Rum arkadaşla beraberiz. Türkçe bildiği için konuşuyoruz.

Sana evvelki mektubumda da yazmıştım ve tevkif edilen arkadaşlar hakkındaki (gazeteden aldığım) yazıyı da göndermiştim. Aldığını zannediyorum. Sonra sana bahsettiğim Araptan duyduğum gibi bizi vapura bindiren bir Rus komünisti arkadaş da son Türkiye tevkifatının fırkanın dahilindeki provokasyondan ileri geldiğini söyledi. Şâyân-ı dikkat olduğu için bu notu bir defa daha sana yazıyorum.

Buralarda havalar yaz. Ben şimdi kamarada pencerenin yanında yatıyorum. Pencere açık semada biraz bulut var. Bugün sabahleyin deniz öyle idi ki ben böyle denizi Marmara'da görmemiştim. Hatta sallanmıyordu bile. Şimdi biraz dalga var. Fakat çok ehemmiyetsiz. Vapur yolculuğumuz buradaki Türk hergeleleri yüzünden mümkün olduğu derecede tatlı geçmiyorsa da çok iyi geçiriyoruz. İşte söylediğim gibi yalnız kamarada oturuyorum. İki gecedir İstanbul'dan radyo ile konser alıyorlar. Bizimkiler de orada oturuyor. Bundan dolayı radyoyu hiç dinleyemiyorum. Belki bu mektubumu bir ay sonra alacaksın. Fakat ne de olsa istediğim gibi yazabileceğim serbest mektuplardan birisi olduğu için o kadar zamanda alsan ziyanı yok. İsterdim ki İstanbul'a ait daha yeni havadisleri bu mektubuma koyayım. Fakat o şimdilik kabil değil. Çünkü daha İstanbul'u uzaktan görebiliyorum. Bu gece yarısı İstanbul'a gireceğiz. Arkadaşların hepsine selamımı unutma. Beti'ye (?) keza selam sen söylemezsen çocuklardan birisine söyletiver olmaz mı?

Maresa (?) ve Dera'ya (?) da selamlar.

İşte bu mektupla sana buradan yani beyne'l-arz ve's-semâdan değil suyla hava arasından (yalnız vapur müstesna) son samimi kardeş ve komünist selamlarımı yollar ve kendim için olduğu gibi bütün arkadaşlar için de yarınki mücadelemize müfid kıymetli mücahidler olmamızı temenni ederim. Şimdilik samimiyetle kardeşçe gözlerinden öperim kıymetli hekimciğim yahut providenia (?).....

Kardeşin Nâzım

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 22, Klasör: 28_36, Belge no: 431-464 (Osmanlıca)]

NÂZIM HİKMET'İN HASAN ALİ EDİZ'E MEKTUBU

27/11/927 Pazar

Sarayburnu önlerinden:

Bu gece 1,1/2de Boğaza girdik ve geceyi Rumelifeneri'nin önünde geçirdik. Gündüz sabahleyin 6,1/2de Kavaklara kadar indik ve sıhhi kontrolden geçtik. Şimdi saat tamam 11 Sirkeci rıhtımı önlerinde demirlemek üzereyiz. Bundan beş altı saat sonra İstanbul'a çıkacağım için işte bu yazdığım kağıt parçası en son (vapur dahilinden yani daha proletar diyarının kokularının kaybolmadığı bir an) yazdığım kağıt olacak. Şimdi burada gayet güzel bir güneş var. Boğazı gayet iyi geçtik deniz fevkalade idi. Yani şimdiki şu hale bakıyorum da dünkü o soğuk diyarı bugünkü bu sıcak diyarla mukayese ediyorum.

Daha Türkçe gazete okumadım mektubu kapatacağım. Sana biraz gözümün önündeki manzarayı yazayım. Köprü sağımızda, önümüzde Sarayburnu, uzağında Kızkulesi herşey uzaktan eskisi gibi işte. Buradan şu kağıtçığımla da son selamlarımı yolluyorum.

Nâzım

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 22, Klasör: 28_36, Belge no: 466-467 (Osmanlıca)]

TORNACI FAİK'TEN PARTİ YÖNETİMİNE MEKTUP

Türkiye Partisi Mümessiline

Doktor Ferdi yoldaş daha Türkiye'ye gitmezden birkaç gün evvel kendisinin Türkiye'ye gideceğini ve orada yanlış hareket etmekte olan merkezi komiteyi doğru bir yola sevk edilmesi lazım geldiğini ve kendisine yardım etmek üzere kendisinden birkaç gün sonra benim de hareket edeceğime dair karar verildiğini söyledi. Ben bu kararı maalmemnuniye kabul ettiğimi söyledim. Çünkü hakikaten merkezi komitede icra-yı tesir eden bazı unsurların gayet yanlış ve pasiv hareketlerine nihayet verip tam bir bolşevik merkezi komitesi teşkil etmek icab ediyordu.

Doktor yoldaş gittikten sonra her gün hareket emrini bekliyordum. Son zamanlarda İstanbul'dan Moskova'ya gelen Mustafa yoldaş, Türkiye'de merkezi ve vilayet komiteleri azalarının 45–50 kişiye karib yoldaşın ve bu meyanda (evvelce haber aldığımız gibi) Doktor yoldaşın da tevkif edildiklerini haber verdi; aynı zamanda İstanbul'da muvakkat olarak iki üç kişiden mürekkep bir büronun teşkil edildiğini söyledi. Ben bu haberi aldıktan sonra oradaki faaliyeti kuvvetlendirmek için benim gitmekliğime fevkalade ihtiyacın mevcut olduğunu nazar-ı itibare alarak, askerlik zamanı gelip de birçok zamandan beri İstanbul'a gidip askerliğini ifa etmek isteyen ve gitmesine karar verilen Nazmi yoldaşın gideceği ilk posta ile benim de hareketim zaruri olduğunu nazar-ı itibare alarak yola çıkmağa hazırlandım. O günlerde Halim yoldaş da bana yakınlarda gitmek ihtimallerinin mevcut olduğunu ve binaenaleyh hazırlanmaklığımı söyledi. Ben herşeyimi hazırlamıştım ve 21 Teşrinisâni Pazartesi günü akşamı trene binip hareket etmek üzere Nazmi yoldaşla beraber Halim yoldaşın tren bileti vesaire gibi lazım gelen şeylerini bekledik. Fakat Halim yoldaş avdet ettiği zaman Komintern tarafından vapurun bir kişiden fazla kabul edemeyeceğini, binaenaleyh çok zamandan beri gitmeye hazırlanmış olan Nazmi yoldaşın gitmesi muvafık görüldüğünü ve benim 15 gün sonraki posta ile hareket etmekliğim icab ettiğini söyledi. Onun üzerine ben kaldım.

20 ve 22 tarihli Cumhuriyet gazetelerini okuduktan sonra Türkiye'ye gitmek meselesi hakkında bende derin düşünceler hasıl oldu. Çünkü gazetede merkezi ve vilayet komiteleri azalarını ta'dat ederken vilayet komitesi azası

tesviyeci İbrahim ismi de ta'dat ediliyor (benim Türkiye'deki ismim tesviyeci İbrahim'dir). Bu ismin oraya nasıl geçtiğini uzun uzadıya düşündükten ve tetkik ettikten sonra bu ismin hakikaten benim ismim olduğuna kanaat hasıl ettim.

(Ben Şakir yoldaşla beraber İzmir'de çalışırken Şakir yoldaş para cüzdanını yankesiciye kaptırdı, binaenaleyh cüzdanın içinde mevcut hüviyet varakalarını da çaldırdı. Birkaç gün sonra biz Moskova'ya gelmeye karar verdik; fakat evvela İzmir'den İstanbul'a gitmek icab ediyordu. Halbuki Şakir yoldaşta hiçbir hüviyet varakası mevcut olmadığı için vapura binemedi. Bende ise hem nüfus tezkeresi, hem terhis tezkeresi vardı. Binaenaleyh bilahare iade etmek üzere kendi nüfus tezkeremi Şakir yoldaşa verdim, kendim ise terhis tezkeresiyle vapura bindim. Böylece İstanbul'a gittik. Nüfus tezkeresini Şakir yoldaştan İstanbul'da da alamadım, çünkü ona orada otelde kalmak için lazım oldu. İstanbul'dan Moskova'ya geldikten sonra mükerrer defa nüfus kağıdını Şakir yoldaştan istedimse de bugün veririm, yarın veririm ve nihayet zayi ettim cevabını verdi. Halbuki vak'alar bize gösteriyor ki Şakir yoldaş benim nüfus kâğıdını zayi etmemiş ve İstanbul'a buradan avdetinde tekrar kullanmış olduğunu gösteriyor. Şakir yoldaş son defa buraya gelişinde (kendisinin dediği ve arkadaşlardan duyduğum gibi) kendisinin İstanbul'da faaliyet esnasında Şakir isminden başka aynı zamanda tesviyeci İbrahim ismini kullanmıştır. Demek ki Şakir yoldaşın elinde benim vesikam olduğu için resmi ismini tesviyeci İbrahim kullanmış, Şakir ismini de onu tanıyanlar vesairelerin arasında kullanmış olduğu görünüyor).

Bunun üzerine yani 20 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki ilanı okuduktan sonra; eğer ben şimdi Türkiye'ye gidecek olursam Şakir'in yerine yakayı ele vereceğime yüzde yüz kanaat hasıl ettim. Eğer Şakir yoldaş Moskova'ya gelmemiş ve yakalanmış olsaydı şüphesiz o zaman beni ayrıca aramağa lüzum görülmezdi; çünkü tesviyeci İbrahim'i yakaladık derlerdi. Şakir yoldaş Türkiye'de muayyen yerlerde şüphesiz ki benim nüfus kâğıdımla kaydolunmuştur. Binaenaleyh polisin eline geçen bu isimle benim esas kendimi öğrenmiş ve beni arayıp bulmak için gerek nüfus dairesinde ve gerek ahz-i asker şubesinden fotoğrafını bulması gayet kolaydır. İhtimal şimdiye kadar polis bu dediklerimi yapmış ve elinde benim fotoğrafım olduğu halde beni arıyor. Bu vaziyet karşısında İstanbul'a gidecek olursam (Şakir'in yerini işgal ettiğim için) çalışmak değil saklanacak delik aramak mecburiyetinde kalacağım. Binaenlaeyh ben bu vaziyeti nazar-ı itibare alarak Türkiye'ye gidip

saklanmaktan başka bir iş yapmak imkânlarından mahrum olduktan sonra gitmemeyi daha hayırlı görüyorum.

Beni ikinci derecede düşündüren ikinci bir mesele daha varsa o da: Türk gazetelerinde büyük harflerle mühim adam aranıyor yazmalarıdır. Ki bizce malum olan halihazır büro azalarıdır. Bu kadar sıkı taharriyat altında bulunan büro azaları şüphesiz ki faaliyet sahasından uzak bulunmak mecburiyetindedirler: Çünkü bu kadar provokasyon neticesinde biz birbirimizi tanıdığımız gibi, polis onları tanıyor. Binaenaleyh onlar ya tevkif edildiler, veyahut pek tehlikeli bir sahadadırlar. Bu vaziyet karşısından ben oraya gidecek olursam doğru olur mu? Hayır! Çünkü (provokasya yapanların iyi tanıdıklarını ve Şakir yoldaşın nüfus kağıdı meselesini bir tarafa koyalım) faaliyet yapmak için eski faaliyet sahasının mühim mevkileriyle tanış olmak lazım ve eski faaliyet yapanlarla yani hiç olmazsa bir iki kişiyle beraber çalışmak lazım. Halbuki yüzde doksan dokuzu mahpus, yüzde biri en karanlık mahallerde ve gizli olduktan sonra benim oradaki yalnız faaliyetim semeresiz olur.

Binaenaleyh yukarda gösterdiğim sebeplerden dolayı, yani oraya gidip hiçbir faaliyet gösteremeden mahpusa girmekten veya hiçbir faaliyet gösteremeyecek bir derecede gizlenmektense şimdilik gitmemekliğimi daha doğru buluyorum. İşte yukarda izah ettiğim sebeplerden dolayı fırka mümessilliğine müracaat ediyor ve bu kanaatlerimi lazım gelen mevkilere nakledilmesini rica ederim.

2 Kanunuevvel 1927

(İmza)
Faik

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 29, Klasör: 03_08, Belge no: 509-510 (Osmanlıca)]

TORNACI EMİN SEKÜN'ÜN MEKTUBU

14/12/927

Sevgili ağabeyciğim,

Buraya geldiğim onaltı gün kadar oldu. Bu müddet zarfında evvela kendimce lazım gelen vesaiki temin etmek için doğruca Bursa'ya gittim. Şahadetnamemi tedarik ettim. Askerlik meselemi de Nisan sonlarına tehir ettirdim. Çünkü bunu buradaki arkadaşlar talep etmişlerdi. Ve nihayet İstanbul'a geldim. Fakat evvela burada tanıdığım olmadığı için son zamana kadar otelde yattım. Epey büyük bir sarfiyatım oldu. Bugün ise sana şu satırları yazarken cebimde iki üç günlük param var. Bir iş bulmak meselesinde birçok yerlere müracaat ettim fakat kış olması ve ikinci olarak da benim beş ay sonra asker olacağım dolayısıyla iş bulmak mümkün olmadı. Nihayet parasızlıktan feci vaziyete düştüm. Gelelim faaliyet bahsine.

Burada hassaten bizim çalışabilmekliğimiz için o kadar müsait bir muhit var ki belki Çekoslovakya'da bile bu kadar müsait muhit bulunmaz. Fakat iş yapabilecek arkadaşların hassaten hepsi işsizdirler. Ben bile burada nasıl durabileceğimi düşünüyorum. Herşeyden evvel bir miktar paramız olsa çok işler yapmak mümkün. Bugünkü faaliyetimiz herşeyden evvel paraya, paraya ve yine paraya bakıyor. Bunun için de en birinci vasıta ile bir rabıtacı ve hatta idareci ve arkadaş konulabilirse çok muvafık olacak.

Buraya geldiğimden beri her akşam muhakkak arkadaşlarlayım. Birçok mesele konuşuyoruz ve bunları yapabilecek mevkideyiz. Lakin dediğim gibi para yok ve arkadaşların ekserisi aç. Hemen geldiğim gün cebimdeki paranın bir kısmını arkadaşlara verdim. Yani bir nevi iştirakçilik yaptık sonra şimdi burada vaziyeti gördükten sonra görüşlerim daha başka çalışabiliriz. Lakin dediğim gibi çalışacak arkadaşların vaziyetleri çok fena. Sonra faaliyet sahasında da bazı fikrî cereyanlar var. Mesela senin .... olacak arkadaşlar burada ağabeyiniz tarafından yapılan icraatı ve sonra şimdiye kadar alakasızlığa uğramalarından dolayı orayı alaylı sözlerle tenkit ediyorlar ve salonlarda çalışmaktan ziyade işbaşında uğraşmak lazımdır diyorlar.

Bunun için bu mektubu çok kapalı yazıyorum. Ben şimdi buradaki vaziyeti iyi kavrıyorum. On on beş gün müddetle ya oraya gelip sizinle konuşsam veyahut da siz buraya gelseniz (Yalnız benim malumatım olmak şartıyla). Çünkü bugünkü vaziyetimizin beklemeye tahammülü yoktur. Sonra içerdeki arka-

daşlara uğradım benim gelişime çok memnun oldular. Yalnız onlar da rabıtanın bir an evvel temin edilmesini istiyorlar. Çünkü parasızlık umumi bir hal aldı ve hatta buraya daha diğer birkaç arkadaşı göndermek de muvafık olur. Ha sonra oradaki arkadaşlara muhakkak birkaç ameli iş öğretmeli ki burada işsiz kalmasın memlekette umumi işsizlik var yoksa).

Benimle beraber gelmesi lazım gelen arkadaş hala gelmedi. Sebebini bir türlü anlayamadık. İş bilen arkadaşlar buraya bu en lüzumlu zamanda gelmelilerdir ki faydaları dokunabilsin.

Havadis olarak bizim Atıf burada işsiz ve parasız kaldığından dolayı Adapazar'a çalışmaya gitti. Sonra vaktiyle oradan biz geldiğimiz zaman giden küçük Hakkı Bursa'da çalışıyor (benim eski çalıştığım fabrikada). Bundan sonra bütün kainat hassaten efkâr-ı umumiye bize çok alaka gösteriyor. Her tanıdığım amele arkadaş bizden bahsediyor. Çok müsait bir muhit ve zamandayız. Baki kardeş selamlarımla ellerinden sıkarım ağabeyciğim.

Arkadaşlara selamlar

Kardeşin

Bu mektup hususidir.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 22, Klasör: 28_36, Belge no: 468-469 (Osmanlıca)]

ŞEFİK HÜSNÜ'NÜN HAPİSTEN MEKTUBU

İstanbul, 15 Aralık 1927

Pek aziz dost,

İki hafta evvel, baban vasıtasıyla sana içinde yeni vaziyetimi izah ettiğim bir mektup yazdım. Bu tarihten beri yeni hiçbir şey yok. Davamızın istintak kısmı şimdiden tamamlandı. Bugün yarın mahkemenin karşısına çıkarılmayı bekliyoruz. Nikbinliğimden vazgeçmek için hiçbir sebeb görmüyorum. En az 35'i az çok vasıflı amele olan 50'den fazla maznunuz. Onların arasındaki mevcudiyetim çok teskin edici bir tesir icra ediyor. Ben kendi adıma kendimi, böylesine menfaattan muaf bir sadakatla çevrilmiş hissetmekten çok latif bir haz duyuyorum. Beni kederlendiren tek şey, aileleriyle birlikte sefalet çeken daha fazla sayıdakilerin yardımına koşmak için gerekli maddi vasıtaya sahip olmamak. Avukatların, imkanlarımızla nispetsiz olan talepleri, bizi onların muavenetinden vazgeçmeye mecbur ediyor. Benim müdafaamı temin için bir arkadaş bulundu. Oradaki dostlarımız da, bana medyun olduklarını tediye edebilseler, bana büyük bir hizmette bulunmuş olurlardı. Böyle bir ihtimalde, havalelerini hemşiremiz Leman'a yollamalarını tavsiye edebilirsin. Kardeşim Hakkı'nın yardımı sayesinde, ben şahsen pek yokluk çekmiyorum. Bu mevzuda, sana birkaç yeni haber verebilecek vaziyetteyim. Israrım üzerine ailem, çok iyi bir fiyata, Kahyaoğlu'ndaki meskenimizi sattı ve Valide Çeşmesi'nde mütevazı bir eve yerleşti. Yeri belki biliyorsundur; göz doktoru Salih Sait'in çift evinin bir kısmı, Çeşme'den Akaretlere giden yolun solunda ve ortada. Şayet konuşulduğu gibi kuzenlerinden birinin İstanbul'a bir keyif seyahati yapması mevzubahis olursa, yapacağı yegane şey bu adrese gidip kendini takdim etmek ve aziz pederinin namına hemşiremizden yardım istemek.

Akrabalar ve dostlarım beni tamamen terk ettiler. Ara sıra beni ziyarete gelen sadece biraderlerim ve hemşirelerim var. Bu bana, dostluklarının ve iltifatlarının kendilerine hiçbir maliyeti olmadığı zamanlar bizi muhabbete garkedenleri muhakeme etmeyi öğretti. Emekçiler dünyasındaki tanıdıklarım en sadık olanlardı. Bu kategoriden çok sayıda ziyaretçi, merbutiyetlerinin delilini bana getirmek için buraya gelmekte ısrarcı oldular.

Bu tehlikeli vaziyetten hala sağ salim kurtulma ümidine sahibim. Şimdilik bizi şöyle böyle müşküle sokan yalnızca şu Vedat alçağının rezilâne iddiaları

var. Buna rağmen, bizi muhakeme edecek hakimlere masumiyetimizi ispat etmeye muvaffak olacağız. Tahmin edilemeyecek şartlar hariç, en geç 1928 Mart'ının başında hürriyetime kavuşup seni aramaya gelebileceğimi zannediyorum.

Biraz da sizden bahsedelim. Her ikiniz nasılsınız? Niçin bana bir aydan fazla zamandır yazmıyorsunuz? Adresler konusunda herhalde şüpheleriniz var? Hiç mahsuru olmaksızın validenin veya şayet tercih ederseniz, Galata Büyük Tünel Han'da yazıhanesi olan C.'nin kocasının tavassutundan istifade edebilirsiniz. M.'nin adresini de biliyorsun. Bütün yapacağın, bu adreslerden birini zarfın üzerine yazmak ve B.'nin sokaklarındaki bir posta kutusuna atmak. Şayet temkinli olmaya çok ehemmiyet veriyorsan, en elzem noktaları kısa ve veciz bir dille bana yaz. M. bana hayatınızın teferruatını pek elverişli şekilde anlatabilirdi, büyük anne bizi müştereken ilgilendiren mevzulardan ona bahsetmenden pek mesut olurdu. Bilhassa bu aralar onu tebrik etmek için bir fırsat var.

Herkes her ikinizi de öpüyor.

Dostun
B.Ferdi

[TÜSTAV KominterGENEL BİR DURUM DEĞERLENDİRMESİ]

TÜRKİYE KOMÜNİST FIRKASI'NIN DAHİLİ VAZİYETİ

16 Kânunuevvel 927

Mukaddime

Türkiye Komünist Fırkasının bugünkü vaziyetini kavrayabilmek için biraz gerilere, 925 senesine, ve hatta kısmen ondan evvelki zamana ircâ-i nazar etmek icap edecektir. Arkadaşlardan bir çoğunun o zamanlar henüz daha fırkada bulunmayışı, bulunanların da vaziyeti kâfi derecede bilmemeleri kendilerine eski vaziyet anlatılmadığı takdirde bugünkü fırka vaziyetini kavramalarında bir suubet hissedilecektir. O itibarla konferansımıza bizzarure biraz gerilerden başlamak icap edecektir.

Vâkıaların ve fırka faaliyetinin daha sarih anlaşılması için mevzuu dört kısma tefrik etmeyi muvafık buluyorum.

1-Fırkamızın 925 senesi Mayısından evvel ve sonra, yani tevkifatlardan evvel ve sonraki faaliyeti... ki bu devir 925 senesi Mayısından 925 senesi Teşrinievveline kadar devam eder.

2-925 senesi Teşrinievvelinden 926 senesi Mayısına kadar devam eden zaman.

3-926 senesi Mayısından 927 senesi Ağustosuna kadar geçen müddet.

4-Nihayet 927 senesi Ağustosundan itibaren bugüne kadar olan devir.

1-Fırkamızın 925 senesi Mayısından evvel ve sonraki vaziyeti tevkifat vesaire.

1-925 senesi mübadelesinde fırkamızın akdedilen ilk kongresinde memleketin umumi vaziyeti, burjuvazi, onun iktisadi siyaseti... memleketteki diğer sınıflarla olan mütekabil münasebeti gayet iyi tespit edilmiş ve bundan fırkamızın faaliyet planı çıkarılmıştır. Kemalist burjuvazinin kıymetini takdir hususunda kongrede bazı ihtilaflar çıkmış değildi. Fakat itiraz yapan arkadaşın fikirlerinde ısrar etmemesi meseleyi o zaman için halletmiş gibiydi. Fırkamızın burjuvaziye karşı takip etmiş olduğu taktik onun kıymet ve rolünü doğru bir şekilde takdirle çok sıkı bir şekilde alakadardır. O itibarla oportünistçe yapılan itiraza da lazım gelen cevaplar verilmişti.

2-Kongreden sonra gerek fırka gerekse gençlik, faaliyetlerini hadd-i azamiye çıkarmıştılar. Fırka ve gençlik prensiplerinde yapılan tadilat ... ve mahalli komitelerin kabulü usulü işi büsbütün aktivize etmiş ve aktif kadrosunu çoğaltmıştı.

3-O zamanki fırka faaliyetini ne ile ölçmek mümkündür? Bu hususta birkaç misal etmek arkadaşların bir fikir elde etmesine kâfidir:

a)Faaliyet, yalnız İstanbul'da değil, fakat İzmir, Adana, Balya, Trabzon, Bursa gibi yerlerde de inkişaf ettirilmişti.

b)Fırkanın nâşir-i efkârları olan Aydınlık 1500, Orak Çekiç 3000 nüsha tiraja maliktiler.

c)Mesai Kanunu projesini tanzim dolayısıyla İstanbul'da yapılmakta olan ve takriben 30 bin ameleyi temsil eden 150 amele murahhasının iştirakiyle akdedilen geniş içtimalar ve burada komünistlerin hakim rolleri.

d)Diğer taraftan fırkanın bir şubesi olan gençliğin akdetmekte olduğu 20-30 kişilik geniş içtimalar. Bütün bunlar o zamanki fırka faaliyetinin mikyasını gösteren çok canlı vesikalardır.

4-Bu sırada umumiyetle memleketin gerek iktisadi, gerek siyasi vaziyetinde bazı mühim hadisat cereyan etmeye başlamıştı. (925 Şubat) Her nevi vasıtalara başvurarak önündeki maniaları yıkarak burjuvalaşmak yolunda ilerliyen Kemalist burjuvazi iktisadi güçlüklerle karşılaşıyor ve belki o zamanlar bu güçlükle hadd-i kusvasını bulmuştur. Burjuvazi ihtiyacı olduğu sermayeyi bulamıyordu. Ecnebi sermayesi kafi bir garanti bulamadığı için gelmiyordu.

Bundan maada memlekette, sultanı, halifeyi lağv eden, dini dünya işlerinden tefrik eden, memlekette bir sürü ıslahat yapan, kendi inkişafına mani teşkil eden derebeyliğin ve hükümdarlık anasırına darbeler vuran idealizm, iktisadi sahada kâfi derecede ezemediği derebeylik anasırının en kuvvetli olduğu havalide, şark vilayetlerinde gerek emperyalizmin ve gerekse hükümdarcıların müzaheretiyle bir isyan çıktı.

Fırkamız ve İsyan

5-925 senesi Şubatındaki bir isyan Kemalistlerin memleket dahilinde fevkalade bazı tedabir ittihaz etmelerini mucib oldu. Bu tedbirlerden bir kısmı İstiklal Mahkemelerinin tesisi, Takrir-i Sükun Kanununun kabul edilmesi ve kendilerine muhalif olan matbuatın kapatılması. İşte bu vesile ile Aydınlık ve Orak Çekiç de kapatıldı.

(Hakkı Tarık'ın sözü: Halin adamları... İstikbal ve mazi ile mücadele.)

6-Yine bu anlarda gençliğin geniş içtimaları. Tıbbiye talebesi arasında 11 kişinin tevkifini mucib oldu. (Nisan 925)

7-925 senesi Mayısında, bazı arkadaşların muhalefetine rağmen Bir Mayıs broşürü neşredildi. Bu hadise tevkifatı genişlettirdi. 30-40 kadar arkadaş tev-

kif edildi. Ve uzun bir tevkifat devresinden sonra bunlardan 16 kişi ceman yekûn 159 sene hapse mahkûm oldu. (O zamanlar mahkum olanları okumak.)

8-Daha tevkifat olurken binnisbe az tanınmış bir takım yeni arkadaşlar idareci mevkiine getirilmiştiler. Bu suretle daha bizler memlekette iken ilerideki faaliyet için imkânlar ihzar edilmiş oluyordu.

9-Nitekim böyle oldu. Muazzam bir aktif kadrosunun gerek gençlik, gerekse fırka SeKasının muazzam bir kısmının tevkifine rağmen hareket durmadı. Bilakis vilayetler de dahil olmak üzere faaliyet devam etti. Bu hususta misal göstermek için o zamanlar memleketten yazılan mektupları ve bunlardaki faaliyet azmini zikretmek lazım gelir.

(Fikri'nin mektubu)

10-Bu arkadaşların, İzmir, Bursa, Ankara seyahatleri vaki oldu. Ankaralıların fedâkârlığı.

Nihayet İzmir posta kutusu oradaki yoldaşların ve binnetice İstanbul'daki iki faal yoldaşın tevkifi.

İzmir muhakemesi ve mahkûmiyet.

2-925 senesi Teşrinievvelinden 926 senesi Mayısına kadar devam eden müddet

1-Faal iki arkadaşın da tevkifinden sonra fırka hayatında büyük bir dönüm noktasına şahit oluyoruz.

Mayıs-Hazirandaki tevkifat, az çok eski tecrübelere malik iki arkadaşın kalmalarıyla pek kendini hissetirmemişti. Fakat bu iki arkadaşın gitmesi vaziyeti berbatlaştırdı.

2-Herşeyden evvel idareci bir kadronun mefkudiyeti görülüyordu. Kalan kitle başıboş kalmıştı. Tecrübe azdı. İllegalite şeraiti bilinemiyordu. Velhasıl bir sürü enfüsî ve âfâkî sebepler. Yeni ve kuvvetli bir rehber kadrosunun işbaşına geçmesi imkânlarını selb ediyorlardı. Eski rehberlerden kalanlar tamamıyla sinmiştiler.

3-Vilayetler ise idaresiz, rabıtasız bir halde bulunuyordular.

4-Biz hariçteki arkadaşların teşebbüsleri. Burada yapılmış olan teşkilat platformu.

5-Buradan bazı arkadaşların gönderilmeleri... neticeyi değiştiremiyorlar.

Bu tam altı yedi ay devam etti. Nihayet memleketteki yoldaşları bu görüşmemizde hasıl oldu.

3-926 senesi konferansı ve 927 senesi Ağustosuna kadar olan vaziyet

1-Memleketteki vaziyeti ıslah etmek için memleketten arkadaşlarla temas yapma ve görüşmekten başka bir çare kalmamıştı. O itibarla bir konferans akdi takarrür etti. (Konferansa fırka lazım gelen ehemmiyeti vermedi.)

"O itibarla

2-Konferansın önünde şu vazifeleri halletmek duruyordu.

Ruzname:

1-Türkiye'nin siyasi vaziyeti ve fırkanın bu sahadaki nokta-i nazarı

2-Fırkamızın program projesini tedkik ve kabul etmek

3-Memleket murahhaslarının Türkiye vaziyeti hakkındaki tezi

4-Türkiye'nin merkez teşkilatı hakkında bir tez

5-Eski teşkilat platformu hakkındaki bir tez.

6-Gençlik meselesi

7-Neşriyat meselesi

8-Vilayet murahhaslarının raporları.

9-Burjuva gazetelerine iştirak

10-Sait'in fırkadan tardı

3-Konferans bütün bu meseleleri uzun uzadıya görüştü ve eski teşkilat platformunun bir komitesi olan yeni teşkilat platformunu, SeKa'nın vilayet komitelerinin faaliyeti hakkındaki kararları kabul ettiği gibi ayrıca gençlik hakkında, merkezi organı hakkındaki kararlar kabul etti. Ve nihayet fırkamızın faaliyet programını tespit ve kabul etti.

Teşkilat kararı, SeKa kararı, gençlik kararı

4 Konferans bize neler verdi.

a-Konferans herşeyden evvel fırkanın zayıf ve kuvvetli taraflarını gördü.

b-Bazı arkadaşların memleketteki amele sınıfı hareketini azımsamasını kayd ve bunu def ettik. Ve nihayet müessir siyasi bir faaliyette bulunabilmek için memleketteki amele kuvvetlerinin ne i'zâm ne de istisgar edilmesi lazım geldiğine kani olduk.

c-Fırkanın ilerleyebilmesi ve vazifesini layıkıyla ifa edebilmesi için teşkilat meselesinin esas olduğuna kani olduk.

d-Neşriyatın ehemmiyetine şâhid olduk.

e-Kitlelerden istediğimiz itimad derecesinde biz de ona itimad etmezsek, onun başında yürüyemeyeceğimize kani oldu.

f-Bir K. Fırkasının kendi başına hareket eden ufak parçalardan mürekkep bir mozaik olmadığına kanaat getirdik.

g-Fırka faaliyetinin resmi bir şekilde cereyan etmesi lüzumuna kani olduk.

5-Konferans kendisinden beklenilen faydaları temin etti mi?

Maalesef hayır!

Konferanstan arkadaşların memlekete avdetlerine ve mukarreratı hamilen iş başına geçmelerine rağmen ittihaz edilen mukarrerattan hiçbirinin tatbik edilmediğini gördük.

Biz, arkadaşlar avdet eder etmez, bilhassa şu noktaların yapılmasını bekliyorduk:

1-Konferans mukarreratını evvela vilayetlere, umumiyetle fırka azalarına

2-Daha sonra da işçi ve köylü kitlelerine neşr ve ilan etmek

3-Bu vesile ile fırkayı da neşr ve ilan etmek suretiyle senelerden beri fırkanın tekrar ettiği hatayı tashih etmek.

4-Teşkilat meselelerine istinaden fırkamızı istihsal hücreleri esası üzerine tesis etmek.

6-Fırka bütün bunları yapmadığından maada ayrıca Musul meselesi, mavnacılar meselesi gibi meselelerde de müthiş Menşevik hatalara dalıyordu.

(Fırka Programımızın 24. maddesi okunacak.)

7-Mevkuf arkadaşlarımızın hapisaneden çıkması ve içlerinde öteden beri oportünistlikle maruf olanların bulunması fırkada esasen mevcud olan, fakat taarruz halinde olmayan oportünist cereyanlara fevkalade kuvvet verdi.

8-Çünkü fırka şimdiye kadar fırkanın ilanı vesaire meseleleri kabul etmiş görülüyor, halbuki tatbikinde taallül ediyordu. Şimdi ise o resmen böyle fikirlerin gayr-i kabil-i kabul olduğunu söylüyordu.

9- Cevat'ın tezleri, Şevket'in mektubu, kendisine cevap.

10-Şevketizmin kökleri:

(Lenin: Leninizm kitabı 41, mahkemedeki müdafaa)

11-Bu vaziyet karşısında tekrar memlekette temas lüzumuna kani olduk. Bir murahhası getirdik. Bu murahhasla görüşmelerimiz bizi daha fazla sukut-ı hayale uğrattı.

1-Fırkanın ilanı 2-Neşriyat meselesi. 3-Alelumum konferans mukarreratı ve o meyanda teşkilat meselesi. 4-İstihsal hücreleri 5-Fırkanın resmi olarak bir kül halinde siyasi bir hat tutmaması ve hadisatın arkasından gitmesi. 6-Musul, Mavnacılar, İzmir Suikastı meselesi karşısında fırkanın vaziyeti (adem-i lüzu-

muna fikirleri) 7-Amele Cemiyeti içinde fırkanın tesirleri. 8-Gençlik meselesi...gibi meselelerden –yani umumi fırka mesaisinde- fırkanın hiçbir şey yapmadığını da öğrendik.

12-Kominterndeki bir içtima esnasında söylenen sözler:

13-Artık bundan sonra burada kabul edilen bazı mukarrerattan sonra murahhas memlekete izam edildi. Ondan da ne bir haber ve ne de bir hayır çıktı.

14-Komintern ile memleket arasında adeta bir inkıta-i münasebet oldu.

15-Buradaki arkadaşlardan bazılarının memlekete gitmeden vaziyette bir salah olamayacağına kanaat getirdik.

4- 927 senesi Ağustosundan Bugüne Kadar Olan Vaziyet

1-Son anların vukuatını hepiniz biliyorsunuzdur. Doktor yoldaşın memlekete gidişinin akibinde fırkavi faaliyetin bir neticesi olmak üzere beyannameler dağıtıldı. Bu tekerrür etti. Muazzam neşriyat yapıldı. Bu neşriyat vilayetlere teşmil edildi.

2-Bütün bu vaziyetler, komünistlerin bu faaliyetleri burjuvazinin gözünden kaçmayacaktı.

3-Cihandaki sermaye hücumu.ve sair. Türkiye'nin iktisadi vaziyeti. Amelenin .... ve sair vukuat gibi Kemalistlerin amele avangardına hücumları sebebiyet verdi.

4-Şimdi ne olacak!

100 kişi de olsa şahıslar tevkif edilmiştir. Amele sınıfını ve onun avangardı komünist fırkasını mahvetmek mümkün değildir.

Mücadele daha keskin bir safhaya giriyor. Fırka dahilinde güçlükle karşısındayız. Sağ ve sol gibi bir takım cereyanların doğması çok tabii. Bunlara karşı cephe almak lazımdır.

[TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD 30, Klasör: 04_08, Belge no: 95-107 (Osmanlıca)]n Arşivi, Döküm 1, CD 27, Klasör: 34_36, Belge no: 329-330 (Fransızca)]

Komintern'in V. Kongresi'nden VI. Kongresi'ne kadar Örgütsel Yapı Değişiklikleri Üzerine

KEYK VI. Plenumu'nda "KEYK Sekreterliği'nin genişletilmesi ve onun teşkilat temeline seksiyon sekreterliklerinin yerleştirilmesi" kararlaştırılmıştır. 17 Mart 1926'da tarihli toplantısında KEYK komünist partileriyle KEYK arasında daha somut ve daha kalıcı bağlantılar temin edecek daimi grup (ya da seksiyon) sekreterliklerin kurulması sorununu ortaya koymuştur.

24 Mart 1926'da KEYK Prezidyumu kararı uyarınca 11 seksiyon sekreterliği (daha sonraki lendersekreterlikleri *[Ülkeler sekreterlikleri – Almancadan]*) oluşturulmuştur. Bu seksiyon sekreterliklerinin görevleri özetle şu şekilde belirlenmiştir: İlgili ülkelerin ve komünist partilerinin politik ve ekonomik durumunu düzenli ve sistematik bir şekilde araştırıp incelemek; bütün KEYK yönetim organları için sorunları hazırlamak; KEYK'in kararlarını gerçekleştirmek ve ilgili seksiyonların bu kararların uygulanması konusunda denetlemek.

Söz konusu sekreterliklerden biri Yakın ve Uzakdoğu Sekreterliği'dir. Sorumlu Sekreter F. Petrov, üyeler: A. Fergüson, M. N. Roy, R. Semain, G. Voytinski, G. Remmele, A. Jabok, B. Ferdi, G. Valetski, B. Vasilyev, Erkoli *[Togliatti]* ve Çin ile Kore'den birer temsilci. Bu sekreterlik hemen iki sekreterliğe ayrılmıştır: Yakındoğu Sekreterliği (Türkiye, Filistin, İran, Mısır, Suriye, Fas, Cezayir, Tunus). Sorumlu Sekreter – F. Petrov ve Uzakdoğu Sekreterliği (Çin, Moğolistan, Kore, Japonya). Sorumlu Sekreter – G. Voytinski.

Seksiyon sekreterliklerine tüm KEYK sekreterlerinin ve KEYK Teşkilat Bürosu'nun neredeyse bütün üyelerinin alınmış olması, söz konusu sekreterliklerin Komintern'in yapısında en önemli temel taşlarından olacağını göstermektedir.

KEYK VII. ve VIII. Plenumları arasında Lendersekreterliklerin terkibi pek fazla değişmemiştir. Sayıları da aynı kalmıştır. 12 Ocak 1927'de Politik Sekreterlik Lendersekreterliklerin yöneticilerini onaylamıştır. Doğu lendersekreterliklerinin yönetimine N. Buharin, M.N.Roy ve F. Petrov'dan oluşan bir komisyon seçilmiştir.

8 Temmuz 1927 tarihinde KEYK Politik Sekreterliği KEYK Lendersekreterlikleriyle ilgili yeni bir kararla sayılarını 6'ya indirip bu sekreterlikleri büyütmüştür. Bunlar arasında Balkan Lendersekreterliği (Bulgaristan, Yugoslav-

ya, Romanya, Arnavutluk, Yunanistan ve Türkiye). Başkanlığına B. Şmeral getirilmiştir. Üyeler: O. Pyatnitski, Maci, B. Ferdi, G. Remmele, V. Mitskeviç-Kapsukas, A. Badulesku, V. Kolarov, F. Petrov ve Polonya Komünist Partisi temsilcisi. Doğu Lendersekreterliği (Çin, Moğolistan, İran, Suriye, Filistin, Mısır ve Arap ülkeleri) yöneticiliğine F. Petrov getirilmiştir. Üyeler: N. Buharin, M.N. Roy, S. Katayama, V. Rayt, Maci, Ferdi, A. Bernar, D. Merfi, Ahundzade, B. Vasilyev, G. Voytinski, P. Şubin ve A. Kurella.

Doğu Şubesi: V. Kongre'ye kadar şubeyi Başkan F. Petrov ve Başkan Yardımcısı G. Voytinski ile Sen Katayama, M. Rafes, B. Vasilyev ve M. N. Roy'dan oluşan bir heyet yönetmiştir. Bunların her biri ayrı bir bölgenin sorumlusu olarak çalışmıştır. Şube şu alt birimlerden oluşmaktadır: Sekreterlik (Doğu şubesinin teşkilat alt şubesi buraya dahildir, teşkilatlanma ve teknik işleriyle meşguldur, OMS ile irtibatı, enformasyon toplanmasını sağlar, destekçilerin çalışmalarından ve raportörlerin işlerinden sorumludur), ajitasyon ve propaganda alt şubesi (KUTV'un çalışmaları üzerinde doğrudan denetimi gerçekleştirmektedir).

Raportörler örgütsel ve politik konularda bilgi malzemesini toplama, ilmühaberler, raporlar, proje ve mektuplar hazırlama görevini de yapmaktadır.

24 Mart 1926'da seksiyon sekreterliklerinin kurulmasına ilişkin kararla bağlntılı olarak KEYK Prezidyumu "Doğu Şubesi'nin bir şube olarak kaldırılmasına, burada çalışanların tamamının KEYK'nun emrine verilmesine" karar vermiştir. Doğu Şubesi'nin yerine Yakın ve Uzakdoğu Sekreterliği (lendersekreterliği) kurulmuştur.

5 Nisan 1926'dan 1926 yılı sonuna kadar varlığını sürdüren Yakındoğu Sekreterliği şu ülkeleri görev kapsamına almıştır: Türkiye, Filistin, Suriye, Fas, İran, Mısır, Cezayir ve Tunus. Sorumlu Sekreter F. Petrov'dur.

9 Nisan 1926'dan 1927 yılı başına kadar varlığını sürdüren Uzakdoğu Sekreterliği Sorumlu Sekreteri G. Voytinski'dir.

Yakın ve Uzakdoğu Sekreterliğinin Çin'de bir destek noktası çalışmaktadır (KEYK Çin Bürosu).

ŞKP(b) MK Politbürosu'nun 3 nolu (Özel No.3) protokolünden

29 Aralık 1927

Dinlenen konular:

3. Türkiye hakkında (Çiçerin, Şeboldaev, Vihman).

Alınan kararlar:

3. a) Türk komünistlerinin bizim yurt dışındaki politik, ticari ve her hangi bir diğer kurumumuza alınması koşulsuz yasaklanmalı, daha önce alınanların işine hemen son verilmelidir.

b) Yurt dışındaki kurumlarımızda görevli kişilerin Türkiye devrimci hareketine her hangi bir şekilde katılması, Türkiye'deki devrimci hareketin temsilcilerine her hangi bir şekilde yardım etmesi ya da temasta bulunması, partiden ihraç edilme ve mahkemeye sevkedilme tehdidiyle, koşulsuz yasaklanmalıdır.

c) Politik temsilcilik ve ticari temsilcilik görevlilerimizin Türkiye komünistleriyle her hangi bir şekilde temasta bulunmasının yasaklandığı hakkındaki mevcut MK direktiflerini ihlali sebebiyle Vihman yoldaşa, bu gibi olayların tekrarı durumunda partiden ihraç edileceği uyarısıyla, ağır kınama cezası verilmelidir.

ç) (...)

Gönderilen suretler: Çiçerin yoldaşa - tamamı; Mikoyan yoldaşa - tamamı; Kosior yoldaşa - "ç" fıkrası.

TÜRKİYE'DEKİ AVUSTURYA HEYETİ'NDEN DAVA İLE İLGİLİ BİR RAPOR

Z.6/Pol.
30 Ocak 1928

Türkiye'de komünist hareket.-
İstanbul'da komünistler aleyhine büyük dava

İki nüsha

Sayın Federal Başbakanım!

Geçen yılki 17 Eylül tarihli Zl.68/Pol nolu raporumun sonunda bildirdiğim gibi Türkiye'de tütün işçileri arasında komünist propaganda materyalleri bulunması, ki resmi makamlarca varlığı olaydan bir süre önce hafife alınarak reddedilmişti, komünizm propagandasına karşı kapsamlı bir eyleme yol açmıştır. (Olaydan birkaç ay önce 12 Mayıs 1927 tarih Zl.34/Pol. nolu raporunda elçilik danışmanı Hornbostel de komünist çıkışları rapor etmişti).

İmparatorluğun değişik bölgelerinde (örneğin, Erzurum ve Bursa'da), özellikle İstanbul, İzmir ve Adana'da, yani tam da Türkiye'nin gelişmiş sanayi vilayetlerinde tutuklamalar yapılmıştır. Bu, Bolşevikliğin her şeyden önce fabrikalardaki işçi proleterler arasında kök saldığını ve bu ortamda en hızlı geliştiğini gösteren eski deneyimi doğrulamaktadır.

Tutuklananların sayısı geçen yılın Eylül ayı sonuna doğru son derece yüksek iken, tahkikat süresince giderek azalmış ve sonunda İstanbul'dan 28, Adana'dan 22 ve İzmir'den 7 kişi tutuklu kalmıştır. Bunlar çoğunlukla fabrika, ulaşım ve liman işçileri ve şoförlerdir, ama her yerde olduğu gibi, aralarında belirli aydın, öğretmen, yazar, profesör, doktor vb. kişiler de bulunmaktadır.

Türkiye'de komünist partisi kurmaya yönelik ilk denemeler dünya savaşının talihsiz sonlarına, yabancı işgali dönemine kadar uzanmaktadır. O zamanlar Bolşeviklerin "Batılı güçlerin emperyalizmine karşı savaş" sloganı komünist ajitasyon amacıyla kolayca kullanılabilmekteydi. O zamanlar Halkalı tarım okulunda makinist olan Ginsberg adında Romanyalı bir Yahudinin Komünist Manifesti'ni dağıtmak suretiyle hareketin ilk tetikçisi olduğu söylenmek-

tedir. O aynı zamanda "Türk Komünist Partisi" mührünü taşıyan üyelik kartlarını basmış, ama daha sonra, bu arada Türkiye'nin Mustafa Suphi adında güvendiği başka bir komünist tarafından ecnebi milletler komisyonunda temsil edildiği Rusya'ya gitmiştir. Bu şahıs daha sonraları İstanbul'a başka ajanlar, bu arada bir Rum olan Maximos'u göndermiştir ki, o burada bir Denizciler Birliği ve bir de Beynelmilel İşçiler İttihadı kurmuştur. Bu ilk komünist ajanlar sebebiyle daha sonra Komünist Enternasyonal Doğu Şubesi Başkanı Yahudi asıllı Çaykovski bile birkaç aylık propaganda faaliyeti için İstanbul'da görülmüştür. Yine Moskova'nın yetkilendirdiği başka bir yoldaş, daha 1919 yılında İstanbul'da bir Türkiye İşçi Çiftçi Partisi kurmak isteyen Dr. Şefik Hüsnü, burada bir komünist gazete çıkarmayı denemiştir.

Bu gibi yayınlar arasında en başta Aydınlık dergisi bulunmaktaydı; diğerleri Kurtuluş, Yeni Hayat, Yeni Dünya, Bolşevik, Vazife, Yeni Adana, Orak ve Çekiç vb. adlarla çıkmaktaydı.

Bütün bu gazetecikler aslında çok kısa ömürlü olmaktaydı, ama biri kapatıldığında, yine kısa bir süre sonra ortadan kaybolacak da olsa, hemen bilinen yoldan başka bir isimle bir diğeri ortaya çıkmaktaydı.

İlk tahkikat bundan daha iki yıl önce İstiklal Mahkemesi tarafından komünizm propagandası yapma suçundan gıyabında 15 yıl hapse mahkum edilen, ancak Rusya'ya kaçan ve geçen yıl gizlice ülkeye döndükten sonra nihayet tutuklanan Dr. Şefik Hüsnü Bey'in Türkiye'deki komünist kışkırtıcı faaliyetlerin yöneticisi olarak tanımlanması gerektiğini ortaya koymuştur.

Onun en önemli yardımcıları, Rus dış ticaret şirketi Arkos'ta çalışan ve yetenekli bir genç dram yazarı olarak bilinen Vedat Nedim Bey (Türk Tiyatrosu İşsizler ve Üç Kişi Arasında olmak üzere iki başarılı oyununu sahnelemiştir), Şevket Süreyya adında biri ve Laz asıllı Hamdi Şamilov gibi başka Arkos memurları, şair Nazım Hikmet ve başkalarıdır. Resmi Rus ticari temsilciliği söz konusu tutuklamalar sonucunda çok büyük itibar kaybına uğramıştır.

Komünist faaliyetler polisin aldığı önlemler ve özellikle Asayişi Koruma Kanunu sayesinde defalarca engellenmiş ve hatta dağıtılmış olmasına karşın, Türkiye'de yine de bir merkez ile her vilayette bir taşra komitesinden oluşan bir komünist teşkilat kurulmuştur.

Aylarca süren tahkikatlardan sonra komünistlere karşı dava duruşması nihayet son haftalarda yapıldı.

Tahkikatın sonuçlarına göre artık reddedilmesi imkansız olan komünizm davasının en önemli şahsiyeti olan Dr. Şefik Hüsnü'nün ifadesi son derece ilginçti.

Tahir, Tayfur ve Keramet adlarını da kullanan Hüsnü Bey Selaniklidir (dolayısıyla, dönme* olabilir) ve Sorbon Hukuk Fakültesinde doktor unvanını kazanmıştır. 37 yaşındadır. Öğrenimlerini tamamladıktan sonra, 1912 yılından itibaren Türkiye'de başta yukarıda adı geçen gazetelerin birçoğunu çıkarmak suretiyle, propaganda faaliyetlerinde bulunmuştur. İlk mahkûmiyetinden sonra Rusya'ya kaçışında bu arada Viyana'ya da gelmiş, o ve Türkiyeli arkadaşları Balkan ülkelerinden komünistlerin konferansına katılmışlar ve teşkilatın kesin planını çizmişlerdir.

Hüsnü Bey önce bir süre Moskova'da Rus komünist merkez yönetiminde yedi kişilik bir Türk heyetinin başında bulunmuş, ardından bir yolunu bulup tekrar memleketine dönmeyi başarmıştır.

Onun dönüşünden bir süre sonra komünist ajanlar Amele Teali Cemiyeti'ne iyice yerleşmiş ve ardından komünist ajitasyoncular bütün ülkede neredeyse her işçi ortamında büyük bir cesaretle ortaya çıkar olmuşlardır. Bu yüksek aktiflik hareketin açığa çıkarılmasına ve en önemli katılımcılarının büyükçe bir kısmının tutuklanmasına yol açmıştır.

Sanıklar arasında başka bir ilginç isim, daha ulusal Ankara hükümetinin kurulmakta olduğu sıralarda bir Türk komünist partisinin kurulması için çabalayan baytar binbaşı Salih Tevfik'tir. Kendisi daha sonraları Yeşil Ordu'nun içine çekilmiş ve Yeşil Ordu dağıldıktan sonra genellikle hemen yasaklanan değişik gazeteler çıkarmış ve onun bu faaliyeti tutuklanmasına ve sonuçta 15 yıl hapis cezasına mahkum edilmesine sebep olmuştur. Affa uğradıktan sonra yine Ankara'da faaliyete geçmiş, Halk İştirakiyun Fırkası'nı kurmaya çalışmış, yeniden gazeteler çıkarmış, takip edilerek yine Rusya'ya kaçmış, orada Hacıoğlu takma adıyla bir Tatar gazetesinde çalışmış, tekrar buraya dönmüş ve ikinci kez tutuklanmıştır.

Yalnız bu birkaç örnek ve söz konusu şahısların yaşam öyküleri bile Türkiye'nin Sovyet hükümetiyle mükemmel ilişkilerinin himayesinde ve Sovyet elçisi bay Suritz'in etkisi sayesinde Türkiye'de komünist gruplar örgütleme çabalarının İstanbul surlarının çok dışına yayıldığını, başkentte bile defalarca komünist teşkilatlar oluşturma denemesi yapıldığını göstermeye yeterlidir.

Sanıkların savunmaları son derece kısa olduğundan dava sırasında tamamını ortaya çıkarmak ve karanlık noktaları aydınlatmak mümkün olmamıştır. Önceden yapılan itirafların neredeyse tamamı şiddete ve işkenceye başvurularak alındıkları gerekçesiyle esas duruşmada geri alınmıştır. Ama, yine de kimi istisnalarla, sanıkların çoğu az ya da çok uzun yıllar hapis cezasına mahkum edilmiştir.

* *Almanca metinde Türkçe kullanılmıştır. Sabetayistler için o dönem kullanılan bir ifadedir.*

Farklı düşünceye karşı çok büyük hoşgörünün hakim olduğu ve Türk hükümetinin Sovyet hükümetiyle politik dostluk içinde yaşamak istediği iddialarına karşın Türk basını bu olayı ülkede her çeşit komünist propagandayı ve komünist oluşumu düşünce düzeyinde dahi reddetmek için kullanmıştır.

Daha önce de sıkça arz ettiğim gibi, bunun Ankara hükümet çevrelerinin de görüşü olduğunda şüphe olamaz.

Siirtli Mahmut Bey'in yönettiği yarı resmi Le Milliet gazetesinin son sayılarının birinde yayınladığı başyazıdaki şu sözleri, bu görüşü ifade etmesi bakımdan son derece açıktır:

"Hiç kimsenin inançlarına müdahale etmiyoruz. Ancak vatandaşlarımızın inançlarıyla ve hisleriyle oynanmasına, onların felakete sürüklenmesine, memleketin içtimai nizamının bozulmasına müsaade edemeyiz. Huzur ve birlik içinde ilerlemek istiyoruz. Bu birlik ve huzuru bozacak ve memleketin parçalanmasına yol açacak komünist umdelerin Türk yurdunda yayılmasına göz yummamaya kararlıyız."

Şöyle ki, Batı Avrupa basınında, özellikle İngiltere'ye yakın gazete ve dergilerde sık sık dile getirilen ve Türkiye'nin Moskova ile politik bağları neticesinde Bolşeviklerin komünist zorbası durumuna düşme yoluna girdiği yolundaki iddialar, bir yanılgı ya da yanıltmadan başka bir olamaz.

Sayın Federal Başbakanım, sonsuz sadakatimi ifade etmeme müsaade buyurunuz, efendim.

İmza.

Abdi Recep, Amele Teâli Cemiyeti Genel Sekreteri, 1925 TKP davası hükümlülerinden, 36, 37, 84, 85, 87, 88, 90, 91, 143, 147, 155, 219

Abdullah, 83.

Abdülkadir, 86.

Abid Alimov, 6, 19, 33, 34, 35, 49, 145, 153, 154, 209, 222, 223, 225, 227, 234, 245, 257, 312, 313, 379, 396, 397.

Adil (mühendis, Leningrad), 361.

Affan (Baytar, Dağıstan) (1894-1964) Askeri Tıbbiye'den baytar olarak mezun oldu. Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası yöneticisi olup 1923'ten sonra Sovyetler Birliği'nde yaşamıştır, 361.

Ahmet Cevat (Emre) [Cevat, Hoca], (1887-1961), Meşrutiyet taraftarı olarak Fizan'a sürüldü. Oradan Avrupa'ya kaçarak Jön Türklere katıldı. Daha sonra Bakû'ya geçen Ahmet Cevat Emre, TKP kuruluş sürecinde yer aldı. Mustafa Suphilerin Dönüşünden sonra TKF Harici Büro üyeliği de yapan Ahmet Cevat 1922 Ağustos'unda Ankara'da yapılan THİF Kongresi'ne Komintern delegasyonuyla birlikte katıldı ve Kongre'de Komintern IV. Kongresine katılacak THİF delegeleri arasına seçildi. Ahmet Cevat Emre, 15 Şubat 1925'te İstanbul'da toplanan TKP Kongresine de katıldıysa da 1925 Mayısından sonra TKP'ye yönelik tevkifattan sonra giderek illegal faaliyetten uzaklaştı ve partiyle bağını kopardı. 23, 25, 26, 28, 38, 43, 55, 58, 61, 65, 75, 94, 99, 142, 160, 182, 194, 206, 208, 211, 278, 302, 401, 419.

Ali Cevdet [Fahri, Baytar Cevdet, Baytar Ali [Ahmet] Cevdet] (1897-1937?), 1916-17 İstanbul'da, 1917-1919 Berlin'de Üniversite öğrencisi; Türkiye İşçi Çiftçi Sosyalist Partisi kurucusu, Kurtuluş dergisi yazarı 1920-22 İstanbul'da posta memuru; 1922-23 İstanbul Komünist Grubu profesyoneli; 1924-26 Berlin'de üniversite öğrencisi; 1925'te İstiklal Mahkemesi tarafından gıyabında 15 yıla mahkûm edildi; 1926 Viyana Konferansı'ndan sonra TKP MK Dış Büro yedek üyesi; 1926-28 Uluslar arası Lenin Okulu öğrencisi; 1929-1931 Muvakkat MK üyesi olarak Türkiye'de çalışma; 1931-32 Uluslar arası Lenin Okulu'nda asistan; 1932-1936 KUTV Türk grubu yöneticisi ve parti kuruluşu dersi öğretmeni; 1936-37 Ulusal Ve Sömürge Sorunları İnceleme Enstitüsü Türkiye Bölümü yöneticisi, 1937'de NKVD (İçişleri Bakanlığı) tarafından tutuklandı [RGASPİ, f.

495, op. 266, g.]. 6, 17, 18, 32, 33, 34, 62, 117, 133, 144, 155, 159, 162, 163, 165, 167, 168, 205, 206, 207, 212, 213, 215, 216, 217, 223, 231, 256, 268, 311, 332, 340, 359, 360, 362, 363, 364, 365, 367, 369, 377, 389, 393, 403.

Ali Necip Bey (savcı), 215.

Alimov, Bknz. Abid Alimov

Ali Yazıcı (muallim, Bakû), 361, 388.

André Marty (1886 – 1956): Fransız Komünist Partisi önderlerinden. 1919'da Fransa'nın Karadeniz donanmasında subay iken, Bolşeviklere karşı müdahaleyi durdurmak için gemide isyan çıkardı ve hüküm giydi. FKP'den milletvekili ve parti yayın organı "Humanité"nin yazı işleri müdürü oldu. İspanya İç Savaşı esnasında Uluslararası Tugaylar'ın siyasi komiseri ve genel müfettişi olan Marty, Alman işgali esnasında Direniş'le yakın temas içindeydi. 1945'de gene milletvekili seçildi. 1953'de "parti içi bölücü faaliyet" gerekçesiyle partiden ihraç edildi, 13.

Andre Lasaev, 207.

Asım, Bknz. Vedat Nedim (Tör)

Atıf, Bknz. Seyfettin

Aziz, Bknz. Hüsamettin (Özdoğu)

Barbusse (1873 – 1936): Yazar. 1.Dünya Savaşı'na katıldı ve yaşadıklarını "Le Feu" (Ateş) adlı romanda dünyaya aktardı. Anti-militarist edebiyatın başyapıtlarından bir olan bu eserden sonra komünizmi benimsedi, ve sosyalizm yönünde eserler yayınladı. SSCB'de öldü, 14, 93.

Barbüs, Bknz. Barbusse

Baytar Cevdet, Bknz. Ali Cevdet

Baytar Mehmet, Bknz. Mehmet

Baytarzade, Bknz. Mehmet

Buharin, [Nikolay İvanoviç Buharin (1888 – 1938)], Bolşevik, partinin önde gelen teorisyenlerinden, Troçki- Zinovyev-Kamenev'in sol muhalefetine karşı Stalin'le birlikte tavır aldı. Stalin'in kollektifleştirme siyasetine karşı tavrı nedeniyle 1929'da liderlikten uzaklaştı. 1934'de İzvestiya başyazarı olarak yeniden yıldızı parladıysa da, Moskova duruşmaları'nda tutklandı ve kurşuna dizildi. Bu kitapta anlatılan süreç, tam olarak Zinovyev ekibinin yönetimden düşüp Buharin'in Parti ve Komintern'de öne çıktığı döneme denk gelmektedir. 6, 7, 8, 78, 150, 285, 339, 342, 365, 421, 422.

Câzım (Aktimur), İzmir'den Mehmet Ali ile 1925 tevkifatında tutuklandı, Di-

yarbakır'da hapis yattı. 1935'te yayımlanan Kara Liste'de yer aldı, 90, 91.

Celal (Yalınız), [Sakallı Celal] (1886-1962) 1922 sonlarında Komintern IV. Kongresi'ne İstanbul Komünist Grubu delegesi olarak Sadrettin Celal Antel ile birlikte katılmıştır. 38, 93.

Celaleddin, Bknz. Celal

Cem, 968, 111, 112, 118, 147, 301, 360.

Cemal, 26, 112, 403.

Cevat, Bknz. Ahmet Cevat (Emre)

Cezmi, Bknz. Vâlâ (Nureddin)

Çaykovski, 425.

Çerkez Süleyman Efendi, 92.

Çiçerin (1872 – 1936): Meslekten diplomat. RSDİP'ye katıldı ve 1907'de yurt dışına kaçtı. Önceleri menşevikken sonra bolşeviklere katıldı ve Dış İşleri Halk komiserliği'nde Troçki'nin yerini aldı. 1919 – 1922 arası Sovyetler'in uluslararası tecridini kırmak için kullandığı usta politikalarla dikkat çekti. 1930'de yerine Litvinov geçti, 423.

Çörçil, 213.

Dimitrov, 12.

Derviş (Hilmi), 1920'lerin 2. yarısında KUTV'da öğrenci, 1928'de Türkiye'ye döndü ve Nâzım muhalefetinde yer aldı, 1933 TKP davasında yargılandı. 212.

Ecved, 1920'li yılların ortalarında KUTV Türk grubunda öğrenci, 184.

Edip, şimendiferci, Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası üyelerinden, Kızıl Sendikalar üyesi, 21, 22, 23, 28, 55, 61, 113.

Edip Bey, 81.

Elektrikçi Nuri, Bknz. Nuri

Emin (Sekun) [Tornacı Emin, Emin, Nazmi], 1903 İstanbul doğumlu. Meslek Lisesi öğrenimli tornacı. Rusça ve biraz İngilizce bilir. 1925'te TKP üyesi, 1926-1928'de Moskova'da KUTV öğrencisi, 1928-1935'te ülkede parti işlerinde çalıştı. 1928'de 2 ay, 1930'da 1 yıl hapis yattı, 1932'de 7 yıl hapis cezası aldı ve 1933'te afla tahliye edildi, 1932-1935 TKP MK üyesi, 1935'te tutukluyken gizlilik kurallarını ihlâlden MK'den ihraç edildi, 1935-1936'da SSCB'de, Dinyepropetrovsk'ta üretimde çalıştı, 1936'da KUTV'da okudu, aynı yıl parti çalışmaları için Türkiye'ye gönderildi, 1937'den itibaren legal işlerde çalıştı [RGASPİ, f. 495, op. 266, g.], 72, 89, 360, 388, 389, 398, 408, 411.

Emine, 73.
Esadullah Affanzade, 214.
Eydus, 239.
Fahri, Bknz. Ali Cevdet
Fahri (Fahrettin) Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası üyelerinden, 245, 267, 275, 283, 300, 301.
Faik (İzmir), 37, 38, 101.
Faik [Değirmenci Edirneli Faik, Süleyman, Ömer], İmalat-ı harbiye işçisi, 1926 Viyana Konferansı'nda Merkez Komitesi'ne alındı, 1927'den sonra TKP'den ayrıldı, 1935'te yayımlanan Kara Liste'de yer aldı. 21, 23, 24, 25, 26, 28, 32, 36, 40, 55, 56, 58, 63, 64, 65, 73, 74, 75, 76, 80, 82, 88, 93, 98, 111, 112, 113, 118, 121, 129, 145, 147, 148, 169, 173, 186, 204, 205, 206, 209, 220, 222, 223, 224, 234, 243, 244, 245, 256, 258, 261, 262, 263, 265, 266, 273, 283, 285, 311, 320, 332, 333, 359, 360, 363, 388, 389, 390, 397, 398, 408, 410.
Faruk, 379.
Ferdi, Bknz, Şefik Hüsnü (Değmer)
Ferit, 183, 184, 218, 360.
Feyzi, 184.
Fikri, 417.
Fuat [Tufan, Alyanak Fuat], 1900 Daday köyü doğumlu. Mesleği telgrafçılık. 1924'ten TKP üyesi. 1926-1928 arası Moskova'da KUTV'da okudu. 1928'de Türkiye'ye döndü ve 1930'a kadar Ankara parti il komitesi üyesi. 1929 ve 1930'da "Muhalefet" temsilcisi olarak Moskova'ya gitti. 1930-1932 arası "Muhalefet" grubunun en aktif teşkilatçılarından biri oldu. Bu eylemleri yüzünden ve Komintern'i aldattığı gerekçesiyle partiden ihraç edildi ve bu karar Ağustos 1934'te MK tarafından onaylandı, 1935'te yayımlanan Kara Liste'de yer aldı. 1932 sonunda SSCB'ye geldi. Kısa bir süre sonra NKVD makamları tarafından tutuklandı. 1941 bilgilerine göre Alma Ata'dadır [RGSİP, f. 495, op. 266, g.]. 80, 98, 112, 121, 212, 257, 307, 399.
Frenken, 221, 236.
Geller, 221.
Ginsberg [Roland], Beynelmilel İşçiler İttihadı başkanlarından, Kızıl Sendikalar Enternasyonali delegesi, 185, 424.
Gündüz, Bknz. Nuri

Hakkı [Küçük Hakkı], tesviyeci, 1927 Tevkifatı davasında 3 ay ceza aldı. 24, 25, 26, 34, 38, 89, 121, 360, 412.

Hakkı, 98.

Hakkı (Değmer), avukat, Dr. Şefik Hüsnü'nün kardeşi, 366, 413.

Hakkı Tarık, 421.

Halim, Bknz. Hasan Ali (Ediz)

Hamdi (Şamilov) [Şamil, Rıza], 1898'de Trabzon'un Of kazasında bir tütüncü ailesinde doğdu. Harp esiri olarak 1920'de RKP üyesi, 1922'de Azerbaycan KP MK tarafından KUTV'a, 1923'te pratik çalışmaları için Tuapse'ye, 1924'te Odesa'ya gönderildi, 1925'te TKP MK üyesi, 1927'de partiden ihraç edildi, 1929'dan sonra "Muhalefet" örgütlenmesinin önderlerinden, 1935'te yayımlanan Kara Liste'de yer aldı, 1938 Donanma davasında ağır hapis cezasına çarptırıldı. 16, 24, 32, 33, 34, 51, 55, 59, 61, 63, 65, 72, 73, 75, 82, 89, 94, 98, 99, 100, 110, 112, 113, 114, 115,. 118, 119, 121, 149, 152, 187, 222, 223, 224, 230, 244, 258, 261, 262, 263, 266, 273, 283, 290, 307, 353, 356, 359, 425.

Hamit (Bakû), 361.

Hamza, 38, 72, 86.

Hanri Barbüs, Bknz. Barbusse

Hasan Ali (Ediz) [Halim], (1903-1972) 1913'te ailesiyle birlikte İstanbul'a taşındı. Moskova Devlet Üniversitesi ve Uluslararası Lenin Okulu mezunu. Fransızca ve Rusça bilir. 1921'de İstanbul'da komünist III. Enternasyonal Grubu üyesi, Komsomol kurucularından, 1923-1924'te komünist faaliyetten kovuşturulup tutuklandı, 1925'te TKP MK ve MK Politik Bürosu üyesi, Türkiye Komünist Gençler Birliği MK Genel Sekreteridir, 1926 Viyana Konferansı'nda MK Dış Büro üyesi, 1927-1928'de Moskova'da Uluslararası Lenin Okulu öğrencisi, 1929-1930'da Muvakkat MK Sekreteri, 1930-1935'te Türkiye'de hapis yattı, 1932'de TKP MK üyesi, 1934'te TKP MK Politik Büro üyesi, Komintern V. Kongresi'ne ve Komünist Gençlik Enternasyonali IV. Kongresi'ne katıldı, 1939'da polisle ilişkisinden ötürü partiden ihraç edildi. [RGASPİ, f. 495, op. 266, g.] 6, 7, 14, 16, 17, 30, 31, 32, 33, 52, 60, 62, 71, 90, 99, 111, 112, 117, 133, 134, 148, 155, 162, 163, 165, 167, 168, 183, 2041, 205, 206, 207, 211, 213, 215, 216, 217, 223, 224, 231, 296, 311, 332, 337, 340, 359, 360, 364, 365, 367, 369, 374, 377, 380, 388, 389, 390, 393, 395, 397, 398, 402, 403, 405, 407, 408.

Hasan Cevat, 265, 395.

Hasip, 224.

Haydar (Fırıncı, Moskova), 361.

Haygits (kimi kaynaklarda Haygicis) Sovyetler Birliği İstanbul Başkonsolosluğu'ndaki Komintern görevlisi, 6, 21, 27, 40, 42, 43, 50, 55, 61, 65, 72, 74, 110, 122, 126, 146, 187, 262.

Hayat (Muallim, Bakû) 1920'li yılların ortalarında KUTV'da öğrenci, 361, 403.

Hikmet (Kıvılcımlı) [Doktor Hikmet, Hikmet, Cahit], (1902-1972) Üsküp doğumlu. Yüksek öğrenimlidir. Mesleği doktordur. Fransızca ve biraz Almanca bilir. 1921 [Dr. Şefik Hüsnü'ye göre] veya 1923'te [Marat – İ. Bilen'e göre] TKP üyesi, Türkiye komünist gençler birliği kurucularından, 1925'te hüküm giydi, 1929-1934'te TKP Muvakkat MK, MK ve MK Politik Büro üyesi, MK üyesi olarak partinin basın, yayın ve teşkilât işlerinde çalıştı, Marat'ın ilmühaberine göre 1934'te grupçuluk nedeniyle MK'den ihraç edildi, parti disiplini ve parti içi demokrasiye saygısı yetersiz, partiye sadık ve dürüst bir komünist olarak üyeliği devam etti. Komünist faaliyetlerinden ötürü 1925, 27, 29 ve 34'te tutuklandı, 1938'de 15 yıl ceza giydi, uzun yıllar hapis yattı [RGASPİ, f. 495, op. 266, g.]. 11, 86, 89, 90, 91, 92, 218, 219, 272, 296, 360, 377, 390, 403.

Hilmi (Makinist, Moskova), 361, 365, 396.

Hilmi İştirakçi, 69, 400.

Hitler, 19.

Hoca, Bknz. Ahmet Cevat (Emre)

Hüsamettin (Özdoğu) [Aziz], 1902'de Silivri'de doğdu. Teknik Okul mezunu. Rusça bilir. 1921-1923 arası İmalat-ı Harbiye'de tesviyeci olarak çalışmış 1921'de Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası'na girdi, 1923'ten itibaren İstanbul Komünist Grubu ile bağlantılı çalıştı. 1923-1924'te İzmir'de İmalat-ı Harbiye'de tesviyeci olarak çalıştı. 1924'te Komintern V. Kongresi'ne istişari ve Profintern Kongresi'ne tam oy hakkı sahibi olarak katılmak üzere Sovyetler Birliği'ne geldi. Kongre'den sonra KUTV'a girerek 1926'ya kadar okudu. 1926'da MK kararıyla Türkiye'ye döndü. İzmir ve İstanbul il komitelerinde çalıştı. 1927 Tevkifatı'ndan sonra Muvakkat MK üyesi oldu. 1929'da tutuklanarak 1933 Ekimi'ne kadar cezaevinde yattı. 1932'den TKP MK Politik Büro üyesidir. Ağustos 1934'te Sovyetler Birliği'ne gitmiş ve 1934-1936'da Moskova'da KUTV yüksek kurs öğrencisi oldu. Türkiye'ye dönerek parti çalışmalarını yürüttü. 1946'da Esat Adil Müstecaplı-

oğlu'nun kurduğu Türkiye Sosyalist Partisi'nde yer aldı. 1947 TKP Davası'nda mahkum edildi [RGASPİ, f. 495, op. 266, g.]. 53, 63, 65, 72, 73, 121, 187, 223, 225, 229, 230, 280, 281, 330, 340, 357, 360, 375, 403.

Hüseyin (Şark Şimerdiferden), 349.

Hüseyin (Amele Teali Cemiyeti), 9, 101, 121, 360.

Hüseyin (Tütüncü), 363.

Hüseyin Sait, Bknz. Sait

İbrahim, tesviyeci, 1927 Tevkifatı davasında 3 ay hapis cezası aldı. 25, 26, 38, 113, 212, 409.

İbrahimova, 293.

İbrahim Hilmi, Yoldaş gazetesi sahibi, 1925 TKP Davası hükümlülerinden, 36, 74, 84, 85, 86, 89, 91, 143, 147, 155.

İhsan, 340, 360.

İsa, 26, 31, 38, 296, 297, 305.

İsmail (Bilen), (1902-1983) Rize'de bir küçük burjuva ailesinde dünyaya geldi. Teknik Lise öğrenimlidir. KUTV'u bitirdi. Rusça bilir. 1922'den TKP üyesi, 1923-1926'da KUTV'da okudu. 1926-1927'de TKP Adana Vilayet Komitesi Sekreteri, aynı zamanda İzmir parti teşkilatında çalıştı. 1928'den TKP Muvakkat MK üyesi, 1928-1929'da, daha sonra 1933-1936 Politbüro üyesi ve MK Sekreteri, 1936-1937'de TKP MK Sekreteridir. 1929-1933 yıllarında hapis yattı. 1937-1943 arası TKP'nin KEYK Temsilcisidir. 6, 7. 19, 40, 49, 53, 63, 65, 72, 73, 121, 187, 225, 229, 230, 244, 245, 266, 274, 283, 291, 301, 340, 357, 360, 375, 377, 378, 403.

İsmail Hakkı, 98, 100, 104, 110, 112, 360.

İsmail Hami (Muallim, Kırım), 361.

İsmail Hüsrev (Tökin) [Tekin], 1901 İstanbul doğumlu. Rusça, Almanca, Fransızca bilmektedir. 1920'de BKP'ye üye olmuştur. Bulgaristan'da çalışmıştır. Türkiye Halk İştirakiyun Partisi'nin legal ve illegal çalışmalarında yer aldı, gençlik birliğinde sekreterlik yaptı, 1922'de THİF Kongresi'ne katıldı ve ardından Sovyetler Birliği'ne gitti, 1923-1925'de KUTV'da okudu. 1925'te de KUTV'da kalması kararına karşı 31 Mayıs 1924'te partide çalışmak için Türkiye'ye gönderilmesini istedi. Almanca'dan ve Rusça'dan Türkçe'ye literatür tercüme etti. Türkiye'ye döndükten bir müddet sonra Vâlâ ile birlikte TKP'den ihraç edildi. 1935'te yayımlanan Kara Liste'de yer aldı [RGASPİ, f. 495, op. 266, g.]. 16, 22, 23, 25, 26, 27, 44, 51, 57, 61, 65, 75, 82, 88, 94, 99, 110, 113, 118, 127, 147, 154, 155, 182, 184,

360.
Leman, Şevket Süreyya Aydemir'in eşi. KUTV'da birlikte okumuşlardır. 90.
Leman, Dr. Şefik Hüsnü'nün kız kardeşi. 413.
Lenin, 94, 130, 156, 168, 191, 206, 207, 209, 213, 218, 236, 280, 312, 398, 419.
Kadir, 204.
Kalumenos, 360.
Kamenev (1883 – 1936): 1901'de RSDİP üyesi. Bolşeviklere katıldı ve Pravda'yı yönetti. 1914'de Sibirya'ya sürüldü ve devrimle birlikte serbest kaldı. Bolşevik – menşevik koalisyonunu savundu. 1922'de Politbüro üyesi ve Halk Komiserleri Şurası Başkan Yardımcısı oldu. Önce Stalin ve Zinovyev'le beraber davranarak Troçki'ye şiddetle karşı çıktı; sonra ona yaklaştı. 1927'de geçici olarak, 1932'de kesin olarak partiden ihraç edildi. Moskova duruşmalarında ihanetle suçlanarak kurşuna dizildi, 6.
Kamil, 72.
Kazım (Kip) [Vanlı Kazım, Rafet, Refet] (1994-1971) Askerlikten sonra Giresun gazetesinde şiirler ve yazılar yazdı, Fransızca dersler almaya başladı ve 1914 yılında Fransa'ya giderek Teknik okulda okudu. Bu arada, Refik Nevzat başkanlığındaki Sosyalist Fırkası'na girdi, 1918'de İstanbul'a geldi, İştirakçı Hilmi'nin Türkiye Sosyalist Fırkası'na, Beynelmilel İşçiler İttihadı'na üye oldu, Bİİ temsilcisi olarak Kızıl Sendikalar Enternasyonali Kongresi'ne katıldı, 1922'de oluşturulan TKP Teşkilat Bürosu'nda yer aldı, 1926 Viyana Kongresi'nden sonra TKP MK'ya koopte edildi, 1927 Tevkifatında mahkûm oldu, izleyen süreçte aktif siyasal faaliyetten uzaklaştı. 21, 23, 25, 26, 27, 36, 37, 38, 39, 44, 46, 48, 55, 63, 64, 65, 75, 88, 89, 94, 98, 100, 112, 118, 119, 125, 187, 225, 244, 258, 261, 263, 266, 273, 274, 290, 316, 340, 352, 356, 359, 360.
Kerim Sadi (Ahmet Nevzat Cerrahlar, A. Cerrahoğlu) [Selim, Nevzat] (1902-1977), İzmir'de orta öğrenimden sonra kısa süre Viyana'da iktisat eğitimi gördü. İstanbul'a döndü ve Askeri Tıbbiye'ye girdi, burada Marksizm ile tanıştı. Öğrenimini bırakarak İzmir'de öğretmenliğe başladı. KUTV'da öğrenim gördü, Aydınlık dergisinin Gençlik özel sayısında ve Yoldaş gazetesinde Kerim Sadi adıyla yazılar yazdı. 1925'ten sonra TKP'den uzaklaştı. 1930'lı yılların ortalarında Semiha-Sıdıka (Hüsamettin Özdoğu'nun kız kardeşi) eşi olarak yeniden TKP faaliyetlerinde adına rastlandı. 25, 26, 30, 72, 110, 361.

Kitaygorodski, Ad diziminde Palya olarak geçen kişi Kitaygorodski olabilir, 6, 7, 221, 234, 235, 236, 367, 370, 377, 378, 396.

Kolarof (1877 – 1950): Bulgaristan komünist hareketinin önderlerinden. Dimitrov'la birlikte 1923 ayaklanmasının örgütleyicisi. 1926'da Komintern genel sekreteri seçildi. 1946'da Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Başkanı ve 1949'dan sonra başbakan oldu, 28, 422.

Kosior, 423.

Kostov (1897 – 1949): Bulgaristan Komünist Partisi liderlerinden. 1931'den itibaren MK, 1937'den itibaren Politbüro üyesi. Dimitrov'un yakın çalışma arkadaşı. 1946 – 1949 arası Başbakan Yardımcısı. Tezgahlanmış bir davada ölüm cezasına çarptırıldı (ayrıntılı bilgi için bkz. TÜSTAV Yayınları Dimitrov'un "Günlük"ü), 13.

Krimski, 361.

Küçük Hakkı, Bknz. Hakkı [Küçük Hakkı]

Mahmut [Yahya, Sermet] Hemşinli "Ana" Mahmut, 1925'te Merkez Komitesi'ne girdi, 1927 TKP davası hükümlülerindendir. 1927'den sonra TKP'den ayrıldı. 1935'te yayımlanan Kara Liste'de yer aldı, 21, 23, 25, 27, 36, 37, 38, 39, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 55, 63, 65, 73, 75, 88, 89, 100, 112, 113, 118, 149, 150, 171, 172, 187, 212, 218, 225, 226, 244, 258, 261, 263, 266, 273, 290, 352, 356, 359.

Mahmut (mavnacı), 206.

Mahmut Şevket (amele, Kırım), 361.

Mansur, 379, 399.

Mazlum, 184.

Maximos (Serafimos Maksimos, ö. 1961) Ekim 1918'de İstanbul'daki ilk komünist gruplardan birinin örgütlenmesine katıldı; 1920'de Beynelmilel İşçiler İttihadı'nı kurucusu ve ilk başkanı oldu; bu birlik 1921'de Profintern'e katıldı; Kasım'da tutuklandı ve ardından Yunanistan'a kaçtı, yerine Roland Ginzberg Bİİ başkanı oldu. Maksimos Yunanistan KP saflarında mücadele etti, Aralık 1928'de toplanan YKP 4. kongresinde partiden çıkarıldı, 425.

Mehmet [Baytarzade, Baytar Mehmet], 1898 Bandırma-Balıkesir doğumlu, 1916-1918'de Osmanlı Ordusu'nda çavuş, 1920-1922'de Kızıl Ordu'da müfreze komutanı, II.Ordu 26. Alay Türk Müfrezesinde eğitmenlik yaptı. 1920'de RKP(b) üyesi. 1920/21 Bakü'de parti okulunda 4 1/2 ay kurs gördü, 1922-1924 arası Azerbaycan KP(b) MK'nin tavsiyesiyle KUTV'da

okudu. KUTV'u bitirdikten sonra çalışmak için Türkiye'ye gönderildi. 1925-1927 arasında Balıkesir Balya'da TKP faaliyeti yaptı. 1926 Viyana Konferansına katıldı. 1927 yılında partinin izni olmadan SSCB'ye döndü [RGASPİ, f. 495, op. 266, g.]. 32, 51, 55, 59, 75, 121, 300, 302, 363, 370, 378, 388, 389, 390, 395.

Mehmet Ali, 90, 91, 106.

Mehmet Ferit (işçi), 378.

Mesrur (Naci), elektrikçi, Erzurum doğumlu, İzmir grubu üyesi olarak 1927 Tevkifatında 3 ay ceza aldı, 1935'te yayımlanan Kara Liste'de yer aldı, 184, 200, 274, 360, 399.

Mesrure (Emine, muallime) 1920'li yılların ortalarında KUTV'da öğrenci, Marat'ın ilk eşi, 1935'te yayımlanan Kara Liste'de yer almıştır, 293, 335 336.

Mikoyan (1895 - 1978) Papaz okulu öğrencisi, 1915'de Bolşevik Partisi'ne katıldı. İç savaş'ın Kafkasya'daki liderlerinden olup, Baku isyanında yer aldı. 1919'dan itibaren Merkez Komitesi üyesi olup çeşitli bakanlıklar yönetti. 1935'den itibaren Politbüro üyesi. 1964'de Yüksek Sovyet Prezidyum başkanı oldu. 1966'da Politbüro'dan ayrıldı, 423.

Mustafa (Börklüce) [Mustafa, Sarı Mustafa], 1927 Tevkifatı sonrasında TKP Muvakkat Merkez Komitesi üyelerinden, 1929'da Nâzım muhalefeti önderlerinden, 1935'te yayımlanan Kara Liste'de yer aldı, 44, 49, 58, 60, 61, 75, 94, 98, 99, 113, 115, 116, 121, 125, 147, 148, 152, 184, 209, 225, 226, 230, 360, 408.

Mustafa Suphi (1883-1921) İstanbul Hukuk Mektesi'ni bitirdi ve 1910'da Paris'te L'Ecole libre des Sciences Politiques'i bitirdi. İstanbul'da döndü ve gazeteci ve öğretmen olarak çalıştı. 1913 başında Sinop'a diğer muhaliflerle birlikte sürüldü. Sinop kalesinden bir takım arkadaşlarıyla birlikte Rusya'ya kaçtı. 1914'te siyasi mülteci olarak Rusya'ya sığındı. Ekim 1917 devriminden sonra Moskova'ya gitti ve Yeni Dünya gazetesini çıkarttı. Temmuz 1918'de Moskova'da Türk Sol Sosyalistleri Birinci Kongresi'ne katıldı. Kasım'da Moskova'da düzenlenen Müslüman Komünistler Birinci Kongresi'ne katıldı ve burada kurulan Doğu Halkları Merkezi Bürosu'nun Türk Seksiyonu başkanı oldu. Mart 1919'da toplanan Komintern I. Kongresi'ne Türkiye delegesi olarak katıldı. Ocak 1919'da Kırım'a geçti ve Yeni Dünya'yı burada yayımlamayı sürdürdü. Nisan 1919 sonlarında Odesa'ya, ardından Türkistan'a gitmiş ve 27 Mayıs 1920'de Bakû'ye taşındı.

İttihatçıların oluşturduğu Türkiye Komünist Fırkası'nı yeniden oluşturduktan sonra Anadolu ile temas aradı ve 10 Eylül 1920'de Bakû'de Türkiye Komünist Fırkası kongresini topladı. Kongrede TKP Başkanlığına seçilen Mustafa Suphi, kimi MK ve parti üyeleri ile birlikte Ankara'ya dönmek istedi, 28-29 Ocak 1921'de Trabzon açıklarında öldürüldü, 5, 10, 19, 20, 209, 227, 236, 322, 425.

Mustafa, Bknz. Mustafa (Börklüce)

Mümtaz, [Dr. Mülazım] Tıbbiye öğrencisi, TKP 1925 davası hükümlülerinden, 129, 147.

Naci, 54, 220.

Nâzım, Bknz. Nâzım Hikmet

Nâzım Hikmet (1902-1963), İstanbul'da bir memur ailesinde dünyaya geldi. 1921'den TKP üyesidir (kimi verilere göre 1924'ten). 1921'de TKP MK Teşkilat Bürosu'nda çalıştı, parti merkez organı Yeni Dünya gazetesinin yazı işleri kurulunda bulundu. 1922-1924'te Moskova'da KUTV'da okudu. 1924-1925'te İstanbul legal ve İzmir'de illegal basın ve teşkilat işlerinde çalıştı, Ağustos 1925'te partinin ağır darbe alması sonrasında gıyabında 15 yıl kürek cezasına çarptırıldı, SSCB'ne gitti, KUTV'da kadrolu bilim elemanı olarak çalıştı. 1926'da Viyana Konferansı'nda TKP MK Dış büro aday üyeliğine koopte edildi. Ağustos 1927'de TKP MK Dış Büro kararı ile kendine gösterilen güveni ve TKP üyesi unvanını hak edememiş biri olarak TKP'den ihraç edildi. 1928'de MK kararıyla Türkiye'ye döndü, tutuklandı ve 6 ay kadar cezaevinde kaldı. 1929 Haziranı'nda Pavli Adasında muhalefet kongresini örgütleyenler arasında yer aldı. 1932'de İstanbul'da toplanan TKP Konferansı'nda diğer "Troçkist polis muhalefeti" ile birlikte partiden ihraç edildi. 1933 Şubatında tutuklandı ve 4 yıl ceza alarak 1934 Ağustosuna kadar Bursa Cezaevinde yattı. 1934'te Moskova'da yapılan TKP MK Genişletilmiş Dış Büro Toplantısında 1932 Konferansı kararı onaylandı ve bu karar 1935'te MK organı Orak Çekiç'te yayımlandı. Marat'ın raporlarına göre: 1) "Fakat gene 1935'te Politik Büro bu kararı gözden geçirmiş ve N. Hikmeti partiden ihraç edilmiş saymama ve onu düşmanlara vermeme sonucuna varmıştır. Böylece Nâzım hakkındaki partiden ihraç kararı iptal edilmiş, ama bu Nâzım'a daha sonra bildirilmiştir.Bunun sebebi N. Hikmetin yeniden tutuklanması olmuştur."; 2) "Nâzım Hikmet TKP üyesiydi, ama partiden ihraç edilmiştir. Kendisi partiye karşı muhalefete katılmış, ama bu muhalefet bugün ortadan kaldırılmıştır.

1935'te hapisten çıktıktan sonra Nâzım Hikmet partiye yeniden alınmak için parti MK'ne başvurmuş, ama alınmamış ve kendisine muhalefetten tamamıyla ayrılmış olduğunu fiilen göstermesi önerilmiştir." Reşat Fuat'ın 1941 tarihli raporuna göre 1938 Harp Okulu olayları sırasında Nâzım Hikmet TKP üyesi olarak çalışmaktadır. (RGASPİ, f. 495, op. 266, d.) 6, 12, 14, 15, 16, 18, 31, 32, 33, 48, 49, 51, 52, 60, 99, 110, 114, 117, 119, 120, 147, 168, 184, 199, 201, 204, 206, 207, 209, 211, 213, 231, 252, 257, 268, 308, 332, 337, 340, 360, 367, 388, 389, 390, 396, 398, 405, 406, 407, 425.

Nazmi, Emin (Sekun)

Necati, 360.

Necip, 258.

Neşati (Üster), 73, 129, 133, 148, 165, 296.

Nevzat, Bknz. Kerim Sadi (Nevzat Cerrahlar)

Niko, 262.

Nuri [Elektrikçi Nuri, Gündüz], Amele Teali Cemiyeti üyesi, 1925 TKP Davası hükümlülerinden, 1925 Kongresinden itibaren TKP MK üyesi, 1927 Tevkifatı yargılamasındaki cezasını tamamlamasının ardından Baytar Salih Hacıoğlu ile birlikte SSCB'ye gitmiştir. 17, 74, 84, 85, 89, 91, 118, 129, 134, 135, 147, 150, 155, 165, 167, 169, 200, 219, 245, 256, 258, 261, 262, 263, 266, 273, 274, 281, 283, 285, 290, 316, 352, 353, 356, 357, 359.

Nuriye, 61, 293.

Nurettin (muallim, Bakû), 83, 94, 101, 361.

Orhan, 98, 112, 118, 147, 153, 360.

Orhan, Bknz. Sadrettin Celal (Antel)

Osman, 65, 121, 220, 264, 286, 292, 307, 330, 349.

Ömer, Bknz. Faik

Palya, Kitaygorodski olabilir. 276, 278, 284, 303, 305, 314, 315, 351, 353, 356, 358.

Pastuhov, 7, 239.

Petrof, 8, 146, 222, 234, 259, 337, 339, 342, 386, 399, 400, 421, 422,

Petrovski, 150.

Piatnitski, [Ossip Aronoviç Piatnitzki (1882 – 1939)] Bolşevik, İskra Yazı Kurulu ve 1917'de Bolşevik Parti Merkez Komitesi üyesi. 1921 Komintern 4. Kongresinden sonra Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi (KEYK) sekreteri ve SBKP(B) Parti Denetim Kurulu üyesi. Komintern'in faşizme karşı politikası konusunda merkezle görüş ayrılığına düştü ve

1938'de tutuklandı. 1939'da hapiste öldü. 20. Kongrede itibarı iade edildi. 15, 285, 338, 339, 343, 366, 422.

R.F., Bknz. Reşat Fuat (Baraner)

Ragıp, 24, 28, 40, 73, 76, 80, 85, 94, 99, 111, 112, 134, 135.

Rajk, Macaristan Komünist Partisi üyesi. 1932'de hapse atıldı. İspanya İç Savaşı'nda Uluslararası Tugaylar'da savaştı. 1941 'de ülkesine gizlice girerek mücadeleye katıldı ve yakalanarak 1944'e kadar kampta kaldı. 1945'de Emekçiler Partisi genel sekreter yardımcısı, 1946'da İçişleri Bakanı, 1948'de de Dış İşleri Bakanı oldu. Devlete karşı komplo kurmakla suçlandı ve 1949'da kurşuna dizildi. 1955'de itibarı iade edildi, 13.

Rakovski (1873 – 1941): Bulgar kökenli Sovyet siyasetçi. Fransa'da tıp eğitimi gördü. 1916'da sosyalist faaliyetlerinden ötürü Romanya'da tutuklandı. Şubat Devrimi ile serbest kaldı ve Ukrayna'ya geçerek Halk Komiserleri Şurası Başkanı oldu. Sovyetler'i Londra'da ve Paris'te temsil etti. 1927'de partiden troçkizm nedeniyle ihraç edildi ve Orta Asya'ya sürgün edildi. 1934'de yeniden partiye alındı; ancak 1937'de yeniden mahkum edildi ve çalışma kampına yollandı. 1941'de kurşuna dizildi, 213.

Ramazan, 56.

Raşit, 184.

Rayt (Reid), 221, 234, 315, 366, 378, 388, 397, 398, 422.

Refik, 93.

Reşat Fuat (Baraner) [Reşat, R.F.], (1902-1968) Selanik doğumlu. Yüksek öğrenimli. Almanca ve biraz Fransızca ve Rusça bilir. 1925'te İstanbul Üniversitesi öğrencisiyken sınav kazanarak Almanya'ya okumaya gönderildi. 1925'ten TKP üyesidir. 1925-1926'da Berlin Yüksek Teknik Okulu'nda öğrenci. 1926'da Berlin'de, ardından Münih'te Türk öğrencileri arasında çalıştı, öğrenci birliği başkanlığı ve parti hücre sekreterliği yaptı. 1928'de okumak üzere Moskova'ya gitti. 1928-1930'da Moskova'da Uluslararası Lenin Okulu'nda öğrenci. 1930-1931'de TKP İstanbul Vilayet Komitesi Sekreteri. Ağustos 1930'dan sonra Geçici MK üyesi. 1931-1933'de komünizm faaliyetinden hapis yattı. 1932'deki parti konferansında TKP MK üyesi seçildi. 1934'te Moskova'ya gitti. Aynı yılın sonuna kadar KUTV'da çalıştı, Türk Sektörü Başkan Yardımcılığı yaptı, ülke sorunları hakkında konferanslar verdi. 1935 başında Türkiye'ye gitti. 1935-1936'da TKP MK Sekreteri ve Politbüro üyesi. 1936-1937'de Moskova'da KEYK'te çalışmıştır. 1937 Şubat ayında Türkiye'ye döndü, bir süre sonra

tutuklandı. 1938'den itibaren TKP MK Sekreteri [RGASPİ, f. 495, op.266, d.]. 72, 99, 367.

Reşat, Bknz. Reşat Fuat (Baraner)

Rıza, Bknz. Hamdi (Şamilov)

Rikov (1881 – 1938) Sovyet siyasetçi. Sosyal demokrat olduğu için Çarlık döneminde sık sık tutuklandı ve yurt dışına kaçtı. 1905'den itibaren devrimci harekette aktif bir rol aldı; 1917'den sonra da Parti MK üyesi oldu ve İçişleri Halk Komiserliği görevinde bulundu. Tüm sosyalistlerin birliğini savunan ılımlı bir çizgi yanlısıydı. Lenin'in ölümünden sonra onun yerine Halk Komiserleri Şurası Başkanı oldu. Buharin'le beraber partinin sağ kanadında yer alarak kollektivizasyona karşı isteksiz davrandı. 1930'da görevlerinden alındı; hatalarını kabul etti; ancak 1938'deki Moskova duruşmalarında idama mahkum edildi, 6.

Roland, Bknz. Ginsberg.

Roy, 421, 422.

Sabit, Bknz. Seyfettin

Sabri, 22, 23, 27, 29, 46, 61, 64, 75, 121, 148, 149, 151, 200, 219, 258, 267, 275, 291, 293, 296, 351, 352, 379.

Sabri (denizci, Odesa), 360.

Sadık, 360, 379, 399.

Sadrettin Celal (Antel) [Orhan, Sadri], 1890 İstanbul doğumlu. İsviçre'de öğrenimi sırasında sosyalizmle temasa geldi. Yüksek öğrenimlidir. Önceleri İştirakçi Hilmi'nin Türkiye Sosyalist Fırkası'nda, 1919'da Türkiye İşçi Çiftçi Sosyalist Partisi'nde yer aldı ve İstanbul III. Enternasyonal grubu kurucuları arasında bulundu. 1922'de İstanbul Komünist Grubu, Aydınlık dergisi redaksiyonu temsilcisi olarak Komintern IV. Kongresine katıldı. 1925 TKP Kongresi'nde TKP MK üyesi seçildi, Aydınlık gazetesi sahibi olarak 1925 yılında İstiklal Mahkemesi'nce 7 yıl hapse mahkum edildi. 1926 Ekim'inde salıverildi. Hapisten çıktıktan sonra partiden uzaklaştı ve böylece TKP'den fiilen çıktı. 1935'te komünist partisine yardım etmeye başladı, basında komünist partisine destek veren yazılar yazdı, ayrıca maddi yardımda bulundu. 1935'te yayımlanan Kara Liste'de yer aldı [RGASPİ, f. 495, op. 17, 111, 118, 119, 125, 129, 133, 150, 155, 160, 163, 165, 166, 199, 200, 204, 211, 231, 246, 257, 284, 296, 301, 343, 359, 377, 379, 400, 401.

Sadri, Bknz. Sadrettin Celal (Antel)

Sait [Hüseyin Sait],1895 Eskişehir doğumlu. Rusça bilir. Rusya'da savaş esiriyken Eylül 1918'de Saratov şehrinde RKP(b)'ye girdi. 1919'da Yalta Tatar Bürosu Sekreteri oldu. 1919 sonunda İstanbul'da illegal çalıştı, SSCB'ye döndü, 1920'de TKP Bakû kongresine katıldı. 1921'de KEYK OMS tarafından Türkiye'ye gönderildi. İstanbul'da OMS noktasını yönetti. 1922 sonunda SSCB'ye döndu, 1923-1924'te Moskova'da KUTV'da okudu. 1924'te KUTV'u bitirdikten sonra partide çalışmak üzere Türkiye'ye gönderildi. TKP MK ile irtibat işlerinde çalıştı. 1925'te Türkiye'deki yığınsal tutuklamalar sırasında tutuklanmış, kısa süre sonra salıverildi, partinin izni olmadan SSCB'ne gittiği için TKP MK tekdir cezası verdi. Tekrar Türkiye'ye gönderildi. Türkiye'ye döndükten sonra partide aktif olarak çalışmadı. 1927'de kısa süre tutuklu kaldı. 1926-1928'de İstanbul'daki Sovyet ticaret kurumlarında çalıştı. 1928'de partiden ayrıldı. 1935'te yayımlanan Kara Liste'de yer aldı [RGASPİ, f.495, op. 266, g.]. 22, 23, 27, 32, 38, 39, 40, 42, 43, 50, 61, 63, 82, 89, 94, 98, 99, 113, 114, 115, 116, 145, 147, 154, 184, 223, 224, 225, 226, 229, 244, 257, 285, 301, 360, 377, 395, 418.

Sakallı Celal, Bknz. Celal (Yalınız)

Salih (Hacıoğlu), (1880-1954) Trabzon'da doğdu. Mesleği baytarlıktır. 1904'te Askeri Baytarlık Enstitüsü'nü bitirdi ve 1921'e kadar baytarlık yaptı, komünist faaliyetleri nedeniyle 9 Mayıs 1921'de işten atıldı. 1908'de birkaç ay İttihat ve Terakki Partisi'nde bulundu, II. Meşrutiyet'ten sonra ayrıldı. 1920 Haziran'ında Hafi TKP'nin, Aralık 1920'de Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası'nın kurucularındandır. 1921 yılında komünizm faaliyetinden 15 yıl kürek cezası giymiş, 10 1/2 ay sonra af sebebiyle serbest bırakılmıştır. 1922'de bu partinin kongresinde parti sekreteri ve Komünist Enternasyonal IV. Kongresine delege seçilmiştir. 1923 yılında, KE IV. Kongresi'nden döndükten 3-4 ay sonra İstanbul'da tutuklanmış ve Ankara'da THİF davasında 3 1/2 ay hapis cezasına çarptırılmıştır. 1925 -1927 döneminde TKP MK üyesidir. 1927 Tevkifatı'nda tutuklandı ve 4 ay hapis cezası giydi. Tahliye olduktan sonra MK'nın izniyle Sovyetler Birliği'ne gitti. Aynı yıl TKP'den ihraç edildi, 20 Mayıs 1939'da Komintern Kontrol Komisyonu kararıyla yeniden parti üyeliğine alındı [RGASPİ, f. 495, op. 266, g.]. 21, 22, 40, 41, 44, 48, 51, 53, 58, 72, 80, 86, 87, 120, 133, 244; 245, 252, 253, 263, 266, 273, 274, 275, 285, 290, 356, 359, 399, 426.

Salih Sait, 417.

Salih Şerif (Leningrad), 361.
Salah, 367.
Sarı Mustafa, Bknz. Mustafa (Börklüce)
Sirus, 221.
Sedat, 30, 61, 73, 76, 77, 80, 99, 111, 112.
Selami (amele, Dağıstan), 361.
Selim, Bknz. Kerim Sadi (Nevzat Cerrahlar)
Semih (gazeteci, Tiflis), 361, 395.
Sermet, Bknz. Mahmut
Sermet (Moskova), 361.
Seyfettin [Sabit, Seyfi, Atıf], 11, 14, 36, 37, 38, 72, 74, 75, 76, 80, 83, 121, 152, 169, 204, 207, 223, 340, 359, 360, 367, 375, 377, 378, 379, 395, 396, 403, 412.
Seyfi, Bknz. Seyfettin
Slansky (Rudolf Salzmann) (1901 – 1952) Çek siyasetçi. 1928'de Çekoslovak Komünist Partisi MK üyesi, 1935'de de milletvekili oldu. 2.Dünya Savaşı esnasında SSCB'deki partizan gruplarında görev aldı. 1945'de Çekoslovak KP Genel Sekreteri ve 1951'de Başbakan Yardımcısı oldu. 1952'de devlete karşı komplo kurmaktan mahkum edilerek kurşuna dizildi. 1963'de itibarı iade edildi, 13.
Stalin, 6, 13.
Suat, 54.
Suphi, Bknz. Şakir
Süha Fazlı, 21.
Süleyman, Bknz. Faik
Süleyman Nuri (1895-1966), 1913'te Erbaş okulunu bitirdi, 1914'te cepheye gönderildi, 1917'de Ruslara esir düştü.1918'de Bakû Bolşevikleri tarafından kurtarıldı. 1919-1920'de Kafkaslar'ın bolşevikleştirilmesine katıldı, 1920'de Doğu Halkları Kurultayı'na ve TKP kuruluş kongresine katıldı, TKP Merkez Komitesi'nde görev aldı.1920-1921'de TKP MK Dış Bürosu'nda görev aldı, Komintern III. Kongresi'ne TKP delegesi olarak katıldı. 1925 Kongresi öncesinde ve ertesinde TKP içinde muhalefet hareketlerine katıldı. 1922-1928 arası üniversite öğrenimi yaptı ve 1937'ye kadar Azerbaycan'da çalıştı. 1 Nisan 1937'de Türkiye'ye görevle gönderildi, uzun süreli hapis ve sürgün cezası aldı, 1958'de Sovyetler Birliği'ne döndü, 185, 361, 395, 396.

Şaban, 61.

Şadan, 225.

Şakir [Suphi], 1900'de İstanbul'da doğdu. Rusça bilir. Meslek okulu bitirdi. 1917'den sonra İstanbul, Ankara, İzmir'de tesviyeci olarak çalıştı. 1923'te İzmir'den TKP üyesi oldu. 1924-1926 arası KUTV'da okudu. 1925'te Sovyetler Birliği'nde evlendi. 1926'da Eskişehir parti teşkilatını yönetme göreviyle Türkiye'ye gönderildi. 1927'de partinin izniyle, hastalık ve aile işleri sebebiyle SSCB'ye gitti. 1928'den itibaren Tüm Rusya KP(b) üyesi oldu [RGASPİ, f. 495, op. 266, g.]. 53, 60, 65, 72, 73, 112, 114, 121, 122, 125, 148, 152, 225, 229, 230, 244, 245, 258, 283, 285, 357, 374, 377, 379, 388, 389, 390, 396, 397, 399, 409, 410.

Şamil, Bknz. Hamdi (Şamilov)

Şamilov,Bknz. Hamdi (Şamilov)

Şeboldaev, 423.

Şefik Hüsnü (Değmer) [Doktor, Ferdi, Tayfur, Memduh, Keramet, Masdar, Mazhar], 18 Nisan 1890 Selanik doğumlu. 1905-1912'de Paris'te Sorbon Üniversitesini bitirdi. Tıp doktorudur. Türkçe, Fransızca, Almanca, biraz Rusça ve Lehçe bilir. 1912'de Balkan savaşı sırasında Türk ordusuna alındı, 1914-1919 arasında Çanakkale'de askeri hastanede doktorluk yaptı. 1925'e kadar doktorluğunu sürdürdü. 1919'da Türkiye Sosyalist İşçi Çiftçi Partisi kurucuları arasında yer aldı. Partinin kapatılmasının ardından, bu parti üyeleriyle III. Enternasyonal Grubu veya İstanbul Komünist Grubunu kurdu. Kurtuluş ve Aydınlık dergilerini kurup yönetti. 1923'te işçi yürüyüşü düzenlemek ve devrimci bildiri dağıtmaktan tutuklandı. 1925 Kongresinden itibaren TKP MK Genel Sekreteri oldu. 1925'te İstiklal Mahkemesi'nce 15 yıl küreğe mahkum edildi. 1925-1927 yıllarında TKP'nin KEYK'teki temsilcisi ve MK Dış Büro üyeliği yaptı. 1927'de KEYK tarafından Menşevik TKP MK'ni dağıtmakla yetkilendirilip Türkiye'ye gitti, tutuklandı ve 1 1/2 yıl hapis yattı. 1930-1933'de Almanya'da Antiemperyalist Liga'da çalıştı. 1933'te Almanya'da faşist darbe sonrasında tutuklandı, birkaç ay sonra serbest bırakılıp ülke dışına sürüldü. 1935-1937'de TKP MK'nin KEYK temsilcisiydi. 1937'de Moskova'dan ayrılarak Fransa üzerinden Türkiye'ye gitti. Komintern V. Kongresi'nde Enternasyonal Kontrol Komisyonu üyeliğine, VI. Kongresi'nde KEYK üyesi, VII. Kongresinde Enternasyonal Kontrol Komisyonu üyeliğine seçildi [RGASPİ f. 495, op. 266, g.]. 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 19, 20, 21, 31, 32, 33, 48,

52, 53, 60, 72, 73, 75, 79, 80, 92, 98, 100, 111, 112, 115, 118, 119, 125, 129, 132, 145, 146, 155, 165, 166, 167, 169, 170, 171, 188, 199, 205, 206, 207, 209, 218, 221, 231, 234, 235, 237, 238, 239, 243, 244, 251, 256, 259, 260, 262, 268, 269, 270, 276, 285, 296, 305, 306, 310, 311, 312, 314, 316, 317, 318, 320, 321, 328, 329, 330, 332, 333, 335, 336, 340, 345, 346, 350, 351, 357, 359, 360, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 371, 372, 375, 377, 378, 379, 380, 381, 391, 393, 394, 403, 408, 413, 414, 420, 421, 422, 425, 426.

Şerafettin, 26, 38, 99.

Şevket Süreyya (Aydemir) [Şevket, Demir, Aydemir] (1897-1974), 1921-1924'te KUTV'da okudu, 1925'te TKP MK üyesi, 1925 TKP davası hükümlülerinden, 1927 Tevkifatı'ndan sonra partiden ihraç edildi, 1935'te yayımlanan Kara Liste'de yer aldı. Kadro dergisi kurucularındandır [RGASPİ, fond. 495, op. 266, g.]. 5, 11, 12, 36, 37, 38, 78, 84, 85, 87, 90, 91, 114, 118, 127, 147, 148, 149, 150, 155, 156, 184, 187, 188, 190, 192, 199, 201, 206, 208, 209, 211, 217, 219, 224, 225, 226, 230, 243, 244, 258, 261, 262, 263, 266, 268, 273, 278, 283, 284, 286, 290, 308, 315, 316, 317, 346, 348, 352, 353, 356, 357, 359, 369, 370, 377, 378, 381, 401, 419, 425.

Şevki, Amele Teali Cemiyeti üyesi, 1925 TKP davası hükümlülerinden, 46, 51, 74, 84, 85, 89, 91, 133, 148, 340, 360, 375, 403.

Şinasi, 184.

Şmeral, [Bohumir Şmeral: Komintern'in ve Çekoslovakya Komünist Partisinin önderlerinden. Buharin'in gerilemesiyle birlikte "sağ" olarak değerlendirilerek gözden düşmüş, kendi partisinde sol kanatta yer alan K.Gottwald öne çıkmıştır]. 339, 386, 400, 422.

Şumyatski, 7, 239, 388, 396, 397, 398.

Şükrü, 399.

Tahsin, 29, 41, 80, 340, 360, 390.

Tekin, Bknz. İsmail Hüsrev (Tökin)

Thorez, 12, 13.

Timur (mavnacı), 206.

Tito, 13.

Troçki, 6.

Turan, 224.

V. Nedim, Bknz. Vedat Nedim (Tör)

Vâlâ (Nureddin) [Cezmi], 1901 İstanbul doğumlu.Yüksek öğrenimlidir. Rus-

ça, Fransızca ve Almanca bilir. Viyana Ticaret Lisesini bitirdi (1919). 1921'de SSCB'ye gitti. 1922-1925'de Moskova'da, KUTV'da okudu. Kısa bir süre KEYK aparatında raportörlük yaptı. 1923'te TKP'ye girdi, 1925'te ülkeye gönderildi, 1926'da partiden ihraç edildi. 1935'te yayımlanan Kara Liste'de yer aldı [RGASPİ, f. 495, op. 266. g.]. 16, 22, 23, 34, 39, 43, 49, 51, 52, 75, 78, 82, 94, 99, 110, 113, 118, 147, 154, 155, 182, 184, 223, 224, 301, 360.

Vanlı Kazım, Bknz. Kazım (Kip)

Vasıf [Eczacı Vasıf, Necip], 1904'te Kilis'te doğdu. Yüksek öğrenimlidir. Mesleği eczacılıktır. Rusça ve biraz Fransızca bilir. TKP yönetiminde, bu arada gençlik teşkilâtlarında önemli görevlerde bulunmuştur. 1921'de TKP üyesi, 1925'te Orak-Çekiç gazetesi sorumlu müdürü olarak ceza aldı, 1926-1927'de Şoförler Cemiyetinde komünist grup oluşturdu, 1930-1933'te Moskova'da Uluslararası Lenin Okulu'nda öğrenci, 1932'de TKP MK üyesi, 1933-1934'te TKP MK Sekreteri, 1934'te TKP MK Politik Büro üyesi, Temmuz 1939'dan sonra parti paralarını zimmetine geçirip eczane açmaktan TKP'den ihraç edildi [RGASPİ, f. 495, op. 266, g.]. 17, 84, 85, 91, 129, 133, 218, 340, 359, 360, 375, 382.

Vasilyev, Bknz. Vasilyevski

Vasilyevski: 7, 8, 234, 35, 237, 239, 314, 338, 365, 379, 421, 422.

Vedat Nedim (Tör) [Vedat, Asım, Süleyman] (1897-1985). 1916 yılında Galatasaray Lisesi'ni bitirdi ve Ticaret Nezareti'nin sınavını kazanarak yüksek öğrenimini Berlin Üniversitesi'nde tamamladı, Türkiye Nasıl Bir Emperyalizm konusu Oldu? başlıklı doktora çalışmasını yaptı. Bu süreçte Türkiye İşçi ve Çiftçi Fırkası'nın kuruluşunda yer aldı, partinin yayın organı Kurtuluş'un ilk sayısında makalesi yayımlandı. Kasım-Aralık 1922'de yapılan Komintern IV. Kongresi'ne İstanbul Komünist Grubu temsilcisi olarak Berlin'den giderek katıldı. Aydınlık dergisinde ilk makalesi Ağustos 1923'te yayımlandı. 1924 sonu 1925 başlarından itibaren Sovyet Dış Ticaret Şirketi ARKOS'ta çalışmaya başladı. 15 Şubat 1925'te toplanan TKP kongresinde Merkez Komitesi'ne girdi. 1925 TKP Davası'nın ardından Mayıs 1926'da toplanan Viyana Konferansında TKP Merkez Komitesi Katib-i Umumisi tayin edildi. 1927 Tevkifatının ardından partiyle bağını keser. 1935'te yayımlanan Kara Liste'de yer aldı. Kadro dergisi kurucularındandır, 5, 6, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 2830, 31, 32, 36, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 51, 53, 54, 54, 55,

57, 59, 61, 63, 64, 65, 66, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 79, 80, 82, 88, 89, 94, 95, 98, 99, 100, 101, 110, 111, 112, 114, 115, 116, 118, 120, 125, 127, 129, 145, 146, 148, 149, 151, 152, 153, 155, 163, 165, 170, 187, 188, 200, 201, 202, 204, 209, 210, 211, 212, 218, 224, 225, 226, 227, 243, 244, 245, 246, 251, 252, 255, 256, 257, 258, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 269, 273, 275, 280, 284, 285, 286, 290, 293, 296, 297, 305, 306, 307, 308, 315, 316, 317, 318, 334, 342, 349, 352, 356, 357, 359, 370, 373, 377, 378, 381, 401, 402, 413, 425.

Vedat, Bknz. Vedat Nedim (Tör)

Vehbi, 243.

Vihman, 423.

Yahya, Bknz. Mahmut

Yalçın Küçük, 5.

Yundiyet, 126.

Yogorovski, 397.

Zahariadis/Zaharyadis (1902 – 1974): İzmit doğumlu. TKP'de çalıştı, ve İstanbul İl Komitesi sekreterliği yaptı. 1930'da Komintern tarafından Yunanistan Komünist Partisi Genel Sekreterliğine atandı. 1936'da Metaksas darbesiyle birlikte tutuklandı. Alman işgalini bir toplama kampında geçirdi. 1945'de serbest kalarak yeniden partinin başlına geçti ve mücadeleyi yönetti. İngilizlere ve işbirlikçilerine karşı savaşta ciddi hatalar yaptı ve birçok komünist iç savaş önderinin (Aris, Markos, Siyantos, Karayorgis) ölümüne ya da tasfiyesine neden oldu. Savaş yenilgiyle sonuçlandı. Stalin ölümünden sonra Kominform, onun politikalarını hatalı buldu. 1957'de yenilgiden sorumlu tutularak partiden atıldı. 1974'de SSCB'de öldü, 26, 37, 38, 360.

Ziya, 245, 301.

Zinovyev, (1883-1936), 6, 54.

Zorin, 206.

Zühtü, 349.

SÖZLÜKÇE

A

adem-i kifayet (eski Türkçe) : yetersizlik
adîm-ül imkân (eski Türkçe) : imkânsız
afâki (eski Türkçe) : objektif
âgâh (eski Türkçe) : haberdar
agleb-i ihtimal (eski Türkçe) : büyük olasılıkla
agrer (Fransızca: agraire): Tarımsal, tarımla ilgili
ahz-ı mevki eden (eski Türkçe) : pozisyon alan, konuşlanan
alelekser (eski Türkçe) : çoğunlukla
alelıtlak (eski Türkçe) : mutlaka, öz olarak
alemşümulluk (eski Türkçe) : evrensellik
an prensip (Fransızca: en principe) : prensip olarak
anasır (eski Türkçe) : unsurlar
âri (eski Türkçe) : yoksun
âsân (eski Türkçe) : kolay
asîr (eski Türkçe) : zor
ateşîn (eski Türkçe) : ateşli
avakıb (eski Türkçe) : sonuçlar, akıbetler
avâmil (eski Türkçe) : âmiller, harekete geçirici sebepler
avangard (Fransızca: avant-garde) : öncü
âyân (eski Türkçe) : göz önünde
azim takallubat (eski Türkçe) : büyük altüst oluş

B

badema (eski Türkçe) : bundan böyle
bed'en (eski Türkçe) : başlayarak
ber minval-i sabık (eski Türkçe) :eski düzende
ber mucib-i itiyad (eski Türkçe) : alışkanlık gereği
ber vech-i ati (eski Türkçe) : aşağıda belirtildiği gibi
ber vech-i bâla (eski Türkçe) : yukardaki gibi
ber vech-i zîr (eski Türkçe) : aşağıda belirtildiği gibi
ber-aks (eski Türkçe) : aksi
beynimizde (eski Türkçe) aramızda
beyninde (eski Türkçe) arasında
bidayet (eski Türkçe) : başlangıç
bigâne (eski Türkçe) : ilgisiz, aldırış etmeyen
bila inkıta (eski Türkçe) : kesintisiz
bilâ kaydüşart (eski Türkçe) : kayıtsız şartsız

C

câlib (eski Türkçe) : celbeden, çeken
cay-ı tatbik (eski Türkçe) : uygulama alanı
cebr-i nefs (eski Türkçe) : nefsi zorlamak
ceffelkalem (eski Türkçe) bir kalemde
cehd (eski Türkçe) : çaba
cezri (eski Türkçe) : sert, radikal
cidal (eski Türkçe) : mücadele
cihanşümul (eski Türkçe) : dünya çapında
cüz-i tam (eski Türkçe) bütünleyici parça

D

daklat (Rusça) : bildirge, beyan
derdest-i teşekkül (eski Türkçe) kuruluşu tamamlanmış
dermeyan (eski Türkçe) : ortaya koyma
derpiş (eski Türkçe) :ele almak
devâir-i âide (eski Türkçe) : ilgili makamlar
dezertör (Fransızca: déserteur) görev (genellikle askerlik) kaçağı
diferansiyasyon (Fransızca: différenciation): ayrışma, farklılaşma
dûrbîn (eski Türkçe) : uzak görüşlü
dûr-endiş (eski Türkçe) : uzak görüşlü, tedbirli

E

ecîr (eski Türkçe) : ücretli
ef'al (eski Türkçe) : fiiller, yapılan işler
ekzempler (Fransızca: exemplaire) nüsha
el'an (eski Türkçe) : hâlen, şimdi
emigrant (Fr.:émigrant) : göçmen, mülteci
emigrasyon (Fransızca: émigration): iltica (burada: mülteci çevreleri)
erkam (eski Türkçe) : rakamlar
esbab-ı mucbire (eski Türkçe) : zorunlu sebepler
esbâb-ı muhaffife (eski Türkçe) : hafifletici sebepler
evrak-ı nakdiye tab'ı (eski Türkçe) : para basma

F

fariğ (eski Türkçe) : el çekmiş
fevaid (eski Türkçe) : faydalar
fıkdan (eski Türkçe) : eksiklik, yokluk
front (Fransızca, Rusça) : cephe
füruât (eski Türkçe) : ayrıntı

G

galat-ı muhakeme (eski Türkçe) : hatalı akıl yürütme
gayrı muntazar (eski Türkçe) : beklenmeyen
gayri kabil-i imtizac (eski Türkçe) : geçinemez
gayri müsellah (eski Türkçe) : silahsız
gayri müteazzi (eski Türkçe) : organlaşmamış
gayri mütesavi inkişaf (eski Türkçe) : eşitsiz gelişme
gayz (eski Türkçe) : öfke
germi (eski Türkçe) : sıcaklık
güzideler (eski Türkçe) : (burada) seçkinler

H

hailevi (eski Türkçe) : trajik, dramatik
hasbez-zarure (eski Türkçe) : zorunluluk sonucu
hatve (eski Türkçe) : adım
hayırhah bir bîtaraflık (eski Türkçe) : iyi niyetli bir tarafsızlık

haysiyet-şiken (eski Türkçe) : haysiyet kırıcı
herçibâdâbâd (eski Türkçe) : ne olursa olsun
hıfz (eski Türkçe) : saklanma
hitam (eski Türkçe) : son
hulul (eski Türkçe) : gelip çatma, nüfuz etme
huşunet (eski Türkçe) : haşinlik, sertlik
hükümferma (eski Türkçe) : egemen
hülasat-ül hülasa (eski Türkçe) : özetin özeti
hüsn-i telakki et (eski Türkçe) : olumlu değerlendir

I

ızrar etmek (eski Türkçe) : zarara uğratmak
ıztırarî (eski Türkçe) : zorunlu

İ

i'zam (eski Türkçe) : büyütmek
ibham (eski Türkçe) : belirsizlik
iblağ edilmiş (eski Türkçe) : yükseltilmiş
ibzal (eski Türkçe) : bol bol kullanma
icbar etmek (eski Türkçe) : zorlamak
ictisar (eski Türkçe) : cesaret etmek
içtinap (eski Türkçe) : sakınma, çekinme
ifrag (eski Türkçe) : yola sokma
iftihar-aver (eski Türkçe) : övünç verici
igmaz-ı ayn etmek (eski Türkçe) : görmemezlikten gelmek, göz yummak
iğlak (eski Türkçe) : sözün anlaşılmaması
ihata (eski Türkçe) : kuşatma (burada: derin kavrayış)
ihfa (eski Türkçe) gizlenme
ihsas etme (eski Türkçe) : hissettirme
ihtikâr (eski Türkçe) : dolandırıcılık, vurgunculuk
ihtilattan memnuiyetleri ref' edilmişti. (eski Türkçe) : görüşme yasağı kaldırılmıştı
ihtizaz (eski Türkçe) titreme
ihzar etmek (eski Türkçe) : hazırlamak
ika' (eski Türkçe) : vuku buldurmak, yol açmak
iktifa etmek (eski Türkçe) yetinmek

iktiran (eski Türkçe) yaklaşma
ilcâ (eski Türkçe) : zorlama
ilka etmek (eski Türkçe) bırakma, telkin
iltibassız (eski Türkçe) birbiriyle karıştırmadan
imtidad eden (eski Türkçe) uzanan
in'ikad (eski Türkçe) : akdedilme, yapılma
inbias (eski Türkçe) : ileri gelmek
individüalist (Fransızca: individualiste): bireyci
infikak (eski Türkçe) : ayrılma
inhilal (eski Türkçe) :dağılma
inhiraf (eski Türkçe) : sapma
inhitat (eski Türkçe) : zayıflama, güçten düşme
inkıyad (eski Türkçe) boyun eğme
inkisar (eski Türkçe) : hayal kırıklığı
insicam (eski Türkçe) : uyum, ahenk
insiyaki (eski Türkçe) : kendiliğinden
instructeurs (Fransızca): eğitmenler
intac (eski Türkçe) : neticelenme
intâc (eski Türkçe) : neticelenme
intihap edilmek (eski Türkçe) : seçilmek
intişar (eski Türkçe) : neşredilme
irca' (eski Türkçe) : indirgeme
isal (eski Türkçe) : kavuşturmak
îsâl (eski Türkçe) : ulaştırma
istida (eski Türkçe) : dilekçe
istifham (eski Türkçe) : soru, belirsizlikten doğan şüphe
istihlak (eski Türkçe) : tüketim
istilzam (eski Türkçe) : gerekli kılmak
istinadgâh (eski Türkçe) : dayanak noktası
istinkaf (eski Türkçe) : reddetme
istintak (eski Türkçe): sorguya çekmek
istismâ (eski Türkçe) : dinlenilme
işa'a (eski Türkçe): duyurma, ilan etme
işkâl (eski Türkçe) : zorlaştırma
iştibah (eski Türkçe) : şüphelenme
iştira (eski Türkçe) :satın alma

itab (eski Türkçe) : paylama, azarlama
itmam etmek (eski Türkçe) : tamamlamak
ittifak-ı ârâ (eski Türkçe) : oy birliği
izale (eski Türkçe) : giderme
izam (eski Türkçe) : gönderilme

K

kabil-i telif (eski Türkçe) : uyumlu, uygun düşen
kâffesi (eski Türkçe) : tümü, hepsi
karargîr olmak (eski Türkçe) : karar altına alınmak
kat'ı (eski Türkçe) : kesilmesi
keen lem yekûn (eski Türkçe) : sanki hiç olmamış gibi
kelal (eski Türkçe) : bıkma, bezginlik
kemafissabık (eski Türkçe) : eskisi gibi
kesîr-ül aile (eski Türkçe) : ailesi kalabalık
kesr etmek (eski Türkçe) : kırma, bozma
kesr-i âdili (eski Türkçe) : bayağı kesirli
komite düzin (Fransızca: comité d'usine) : fabrika komitesi
kompromet an (Fransızca: compromettant): sorun, müşkülat yaratacak
konkret (Fransizca: concret) : somut
kooptire (Rusça: kooptirovat) : yukardan atamayla göreve alma
kredite edilme (Fr. Créditer) : itibarın iade edilmesi, itibarın artırılması
krujok (Rusça) : grup
kurûn-ı vustâî bekayâya istinad eden (eski Türkçe) : ortaçağ kalıntılarına dayanan
kurun-u vusta (eski Türkçe) : Orta çağ
kuyûd ve şeraitten muarra (eski Türkçe) : kayıt ve şartlardan arınmış, bağımsız
kuyud ve şürut (eski Türkçe) : kayıtlar ve şartlar
kül (eski Türkçe) : bütün
külli tebeddülat (eski Türkçe) : büyük çaplı değişiklik

L

lâakal (eski Türkçe) : en az
layenkati (eski Türkçe) : kesintisiz
layetegayyer (eski Türkçe) : değişmez

layuad (eski Türkçe) : sayısız, pek çok
leffen (eski Türkçe): ek olarak
leffolunmak (eski Türkçe) : eklenmek, ek olarak gönderilmek
lozung (Almanca) : slogan

M

madud/madut (eski Türkçe): sayılmış
mah (eski Türkçe) ay
mahmul (eski Türkçe) yüklenmiş
maksûre (eski Türkçe) : özel bir işe ayrılmış
mâli (eski Türkçe) : dolu
matlup (eski Türkçe) : talep edilen, istenen
mebde (eski Türkçe) : başlangıç
med'uv (eski Türkçe) : davetli
mefkûd (eski Türkçe) : yok, nâmevcut
mehafil (eski Türkçe) : çevreler
mehib (eski Türkçe) : görkemli
melfufat (eski Türkçe) : ekler, ek olarak konulanlar
melhuz (eski Türkçe) : umulur, beklenebilir
memâlik-i ecnebiye (eski Türkçe) : yabancı ülkeler
menafi tezadları (eski Türkçe) : çıkar çatışmaları
mercu (eski Türkçe) : rica edilen
merhûn vakti hulul ettiği (eski Türkçe) : beklenen an gelip çattığı
mesail (eski Türkçe) : meseleler
meşhud (eski Türkçe) : şahit olunan
meşime-i şeb (eski Türkçe) gecenin dölyatağı ("gece neler doğurur" anlamında)
meşkûk (eski Türkçe) : şüpheli
metalib (eski Türkçe) : talepler
mevad (eski Türkçe) : maddeler
mevsuk (eski Türkçe) : güvenilir
mevud (eski Türkçe) : vaad edilen
mezkûr (eski Türkçe) : adı geçen
mezru' (eski Türkçe) : ekili
mihaniki surette (eski Türkçe) : mekanik olarak, otomatikman
muallak (eski Türkçe) : alakalı, bağlı

muannid (eski Türkçe) : inatçı
muavenet (eski Türkçe) yardım
mufassal (eski Türkçe) : ayrıntılı
mugalata (eski Türkçe) : laf kalabalığı , gevezelik
muğfil (eski Türkçe) : gafil kılan, aldatan
muharrik (eski Türkçe) : harekete geçirici, motör
muhatara (eski Türkçe) : korkulu, tehlikeli durum
muhik (eski Türkçe) : haklı
mukaddem (eski Türkçe) : önce
mukarrer (eski Türkçe) : kararlaştırılmış
mukarrerat (eski Türkçe) : kararlar
muktezi (eski Türkçe) gerekli
muntazır olmak (eski Türkçe) : beklemek
murahhas (eski Türkçe): delege (burada: Komintern delegesi)
murâkıp (eski Türkçe) gözleyen, izleyen
murakıp ve müterakkıp (eski Türkçe) : denetleyen ve gözeten
musır (eski Türkçe): ısrarlı
musîb (eski Türkçe) : isabetli
muta (eski Türkçe) : itaat olunan
mutalebât (eski Türkçe): talepler
mutasallib (eski Türkçe) : katı, dogmatik
mutavassıt (eski Türkçe) : aracı
muterif (eski Türkçe) : itiraf etmiş
muttali (eski Türkçe) : haberli, bilgili
muztar (eski Türkçe) : zorlanmış, mecbur bırakılmış
mücerreb (eski Türkçe) : denenmiş
mücerred (eski Türkçe) : soyut
mücmel (eski Türkçe) : özet
müdavele-i efkâr (eski Türkçe) : fikir alışverişi
müdellel (eski Türkçe) : kanıtlarla
müfarekat (eski Türkçe) : ayrılma
müfid (eski Türkçe) : faydalı
mühil (eski Türkçe) : ihlal eden
mükâleme (eski Türkçe) : karşılıklı konuşma, sohbet
mümasil (eski Türkçe) : benzer
münbais (eski Türkçe) ortaya çıkan, ileri gelen

mündemiç (eski Türkçe) : kapsanmış
münebbih (eski Türkçe) uyarıcı
müntehib-i sâniler (eski Türkçe) : (1927'deki kademeli seçim sisteminde) ikinci derecede seçmenler.
müsademata müncer olan (eski Türkçe) : çatışma noktasına varan
müsaraat (eski Türkçe) : çabuklaşma (burada: bir an önce söyleme)
müsmir (eski Türkçe) : semereli, verimli
müstacel (eski Türkçe) âcil
müstefid (eski Türkçe) : yararlanan
müstehlik (eski Türkçe) : tüketici
müstenid (eski Türkçe) : dayanan
müsterham (eski Türkçe) : rica edilen
müşabih (eski Türkçe) : benzer
müşteki (eski Türkçe) : şikâyetçi
müteallik (eski Türkçe) : alakalı, ilgili
mütearife (eski Türkçe) : temel gerçek, aksiyom
müteferri (eski Türkçe): ayrıntı niteliğinde
mütekabil (eski Türkçe) : karşılıklı
mütemeyyiz (eski Türkçe) :kendini belli eden
mütemmim (eski Türkçe) : tamamlayıcı
mütenevvi (eski Türkçe) : çeşitli (konular)
müterediddi (eski Türkçe) : geriye çeken (burada: gerici)
mütezayid (eski Türkçe) : artan
müttehem (eski Türkçe) : suçlanan
müttehid (eski Türkçe) : birleşik
mütteka (eski Türkçe) : dayanak
müvellid (eski Türkçe) : yaratıcı, kurucu
müvesvis ve vehham (eski Türkçe) : vesveseli ve evhamlı

N

na kâbil-i af (eski Türkçe) : affedilmez
nafi (eski Türkçe) : faydalı
nâ-kabil-i izâle hatt-ı fâsılı (eski Türkçe) : giderilemez ayrım çizgisi
na-kâbil-i temas ve münakaşa (eski Türkçe) : dokunulmaz ve tartışılmaz
nâkıs (eski Türkçe) : eksik
nakz etmek (eski Türkçe) : çelişmek, çelişkiye düşmek

nasfet (eski Türkçe) : insaf
nâşir-i efkâr (eski Türkçe) : fikirleri yayan
nefs-ül emre (eski Türkçe) : aslına
nefy (eski Türkçe) : sürme, sürgün etme, inkar etme
nikat (eski Türkçe) : noktalar
nikbin (eski Türkçe) : iyimser
nim kapalı (eski Türkçe) : yarı kapalı
nisyan (eski Türkçe) : unutma

O

opozisya (Rusça: opozitsiya) : muhalefet
opozisyon (Fr.: opposition): muhalefet
oryantasyon (Fransızca: orientation) : yönelim

P

par diplomasi (Fransızca: par diplomatie): Diplomasi gereği
parvenü (Fransızca: parvenu): sonradan görme
pişdar (eski Türkçe) : öncü
proklamasyon (Fransızca: proclamation) : duyuru, beyan etme
proteksiyonizm (Fransızca: protectionnisme): korumacılık, himayecilik
provens (Fransızca: province): taşra
provensiya (Fransızca: province): taşra
punkt (Almanca): nokta (burada: gizli haberleşme noktaları)
püblike (Fransızca: publiquer): kamuya ilan etme, işa'a

R

raboçi (Rusça) : işçi
rakik (eski Türkçe) : kırılgan
ramplase etmek (Fransızca: remplacer) : başkasıyla yer değiştirtmek
rehakâr (eski Türkçe) : kurtarıcı
revnak (eski Türkçe) : parlaklık, canlılık
revolüsyoner bir vasat : devrimci ortam
rezolüsyon (Fransızca: résolution) : karar
rezüme (Fransızca: résumé) : özet
rub-ı asır (eski Türkçe) : çeyrek asır
rupture (Fr) : kopma

ruzname (eski Türkçe) : gündem
rücû (eski Türkçe) : geri dönme
rüesa (eski Türkçe) : şefler, reisler
rükn (eski Türkçe) : direk, dayanak

S

sa'y (eski Türkçe) : emek, çalışma
sâbur (eski Türkçe) : sabırlı
sakîm (eski Türkçe) : hastalıklı, yanlış
sarahat (eski Türkçe) : açıklık
sebk etmek (eski Türkçe) : ilerlemek
sekene (eski Türkçe) : sâkinler, yerleşik halk
selahiyet-i tamme (eski Türkçe) : tam yetki
selb (eski Türkçe) : ortadan kalkma
serlevha (eski Türkçe) : yazı başlığı
su-i niyetle mahmul (eski Türkçe) : kötü niyetle dolu
sui tefehhüm (eski Türkçe) : yanlış anlama
suret-i mahsusada tavzif edilmiş (eski Türkçe) : özel surette görevlendirilmiş

Ş

şamil (eski Türkçe) : kapsayan
şe'nî (eski Türkçe) : gerçek
şe'niyet (eski Türkçe) : gerçeklik
şeciyesiz (eski Türkçe) : karaktersiz
şedid (eski Türkçe) şiddetli
şifahi (eski Türkçe) : sözlü
şuabat (eski Türkçe) : şubeler

T

taalluk eden (eski Türkçe) : ilintili olan
taayyün (eski Türkçe) : açığa çıkmak, netleşmek
taayyün etmek (eski Türkçe) belirlenmek
taazzi (eski Türkçe) : şekillenme
taazzuv (eski Türkçe) : oluşum.
tabiye (eski Türkçe) :strateji

tagyir (eski Türkçe) : bozmak, başkalaştırmak
tahaddüs eden (eski Türkçe) : gerçekleşen, vuku bulan
taharri (eski Türkçe) arama
tahassul eden (eski Türkçe) : oluşan
tahavvülat (eski Türkçe) :değişiklikler
tahmil etmek (eski Türkçe) : yüklemek
tahrikat (eski Türkçe) : ajitasyon
tahrirî (eski Türkçe) : yazılı
tahşidat (eski Türkçe) : yığınak
taht-ı karar (eski Türkçe) : karar altına
taht-ı temin (eski Türkçe) : güvence altına
takarrür etmek (eski Türkçe) : karar altına alınmak
takayyüdat (eski Türkçe) : boyun eğdirme, baskı çabaları
takbih (eski Türkçe) : kınama
tamik (eski Türkçe) : köklerine kadar incelemek
tanîn-endaz (eski Türkçe) : çınlayan
tarik (eski Türkçe) : yol
tarsîn (eski Türkçe) : sağlamlaştırma
tasdi (eski Türkçe) : baş ağrıtma
tasrih etmek (eski Türkçe) : açığa kavuşturmak
tavariş (Rusça) : yoldaş
tavik (eski Türkçe) geciktirme
tavsif etmek (eski Türkçe) : vasıflandırmak, nitelendirmek
tavzif etmek (eski Türkçe): görevlendirmek
teavün (eski Türkçe) : yardımlaşma
tebaiyet (eski Türkçe) : uymak, tâbi olmak
tebellür (eski Türkçe) : netleşme, billurlaşma
tebeyyün (eski Türkçe) : netleşme, aşikâr olma
tebrie (eski Türkçe) aklama, temize çıkarma
tebşir (eski Türkçe) : müjdeleme
tecavüz etti (eski Türkçe) : aştı
tecviz etmek (eski Türkçe) : göz yummak, izin vermek
teczive (eski Türkçe) : cezalandırma
tedabiri ittihaz etmek (eski Türkçe) : tedbirleri aldık
tedafüi (eski Türkçe) : savunmada, defansif
tedvir etmek (eski Türkçe) : çevirmek

teehhür (eski Türkçe) gecikme, ertelenme
teenni (eski Türkçe) : ağır davranma, acelesiz iş görme
tefahur (eski Türkçe) : övünme
tehalük (eski Türkçe) : iyi niyet, yüce gönüllülük
tehvin (eski Türkçe) : hafifletme
tehyic (eski Türkçe) heyecanlandırmak
tekâsül (eski Türkçe) : üşenme, kayıtsızlık
tekeffül etmek (eski Türkçe) : üstlenmek
tekemmül (eski Türkçe) iyileştirme
tekessür (eski Türkçe) : çoğalma
temdid-i ikamet (eski Türkçe) kalma süresini uzatma
temdid-i mevkufiyet (eski Türkçe) : tutukluluğun uzatılması
temevvücat (eski Türkçe) : dalgalanma
tenevvür (eski Türkçe) : aydınlanma
tensip etmek (eski Türkçe): uygun bulmak, seçmek
tenvir (eski Türkçe) aydınlatma
terahi (eski Türkçe) gevşeme
teraküm (eski Türkçe) : birikim
tereddi (eski Türkçe) : gerilemek
tervic etmek (eski Türkçe) : beğendirmek, geçerli kılmak
tes'id (eski Türkçe) : kutlama
tesahüp (eski Türkçe) : sahiplenme
tesanüt (eski Türkçe) : dayanışma
teselsül (eski Türkçe) : ardarda gelme
tesettür (eski Türkçe) : örtünme, saklanma
teseyyüb (eski Türkçe) : tembellik, miskinlik
teshil (eski Türkçe) : kolaylaştırmak
tesmiye (eski Türkçe) : isimlendirme
teşdid etmek (eski Türkçe) : şiddetlendirmek
tetabuk (eski Türkçe) : uymak
tetebbu (eski Türkçe) : derinlemesine araştırmak
tevafuk (eski Türkçe) : uyum içinde olmak
tevakki (eski Türkçe) : sakınma, çekinme
tevakkuf etmek (eski Türkçe) : duraklamak, üzerinde durmak
tevarüd (eski Türkçe) : birbiri ardına gelme
tevazün-u idare (eski Türkçe) :yönetim dengesi

tevfik (eski Türkçe) : uyum gösterme
tevsi (eski Türkçe) : genişletmek
tezayüd etmek (eski Türkçe) : artmak
tezekkür etmek (eski Türkçe): biraraya gelip konuşmak
tezyid (eski Türkçe) : artırmak
tredünyon (İngilizce: trade-union): Sendika (burada: ekonomist bir siyasi örgütlenme)

U

ufkî (eski Türkçe) : yatay

V

vâbeste (eski Türkçe): bağlı
vafi ve şafi (eski Türkçe) : yeterli ve güven veren
vakayi (eski Türkçe) : olaylar
vârid (eski Türkçe) : geçerli
vasf-ı fârik (eski Türkçe) : ayırdedici özellik
vasi (eski Türkçe) : geniş
vaz-ı yed (eski Türkçe) : el atmak
velûd (eski Türkçe) : üretken
vesaik (eski Türkçe) belgeler
vetire (eski Türkçe) : süreç
vikaye (eski Türkçe) : koruma, esirgeme
vürûd (eski Türkçe): gelme

Y

yaçeyka (Rusça): parti hücresi
yevm-i içtima (eski Türkçe): toplantı günü
yevmi şüun (eski Türkçe) : günlük işler

Z

zahîr (eski Türkçe) : yardımcı
zaid (eski Türkçe) : fazla, gereksiz
zamaîm (eski Türkçe) : zamlar
zehab (eski Türkçe) : yanlış düşünce

BELGELERDEKİ KOD İSİMLERİ

ASIM Vedat Nedim Tör
ATIF Seyfettin
AYDEMİR Şevket Süreyya Aydemir
AZİZ Hüsamettin Özdoğu
BAYTARZADE Baytarzade Mehmet
CAHİT Dr. Hikmet Kıvılcımlı
CEVAT Ahmet Cevat Emre
CEZMİ Vala Nurettin
DEMİR Şevket Süreyya Aydemir
DOKTOR Dr.Şefik Hüsnü Değmer
EMİN Tornacı Emin (Sekün)
FAHRİ Baytar Ali Cevdet
FERDİ Dr.Şefik Hüsnü Değmer
GÜNDÜZ Elektrikçi Nuri
HALİM Hasan Ali Ediz
HAMDİ Hamdi Şamilof
HİKMET Dr. Hikmet Kıvılcımlı
HOCA Ahmet Cevat Emre
İBRAHİM Edirne'li Değirmenci Faik
İSMAİL İsmail Bilen, Marat
KAZIM Van'lı Kâzım (Kip)
KERAMET Dr.Şefik Hüsnü Değmer
MASDAR Dr.Şefik Hüsnü Değmer
MAZHAR Dr.Şefik Hüsnü Değmer
MEHMET Baytarzade Mehmet
MEMDUH Dr.Şefik Hüsnü Değmer
MUSTAFA Mustafa Börklüce (Sarı)
NAZMİ Tornacı Emin (Sekün)
NECİP Eczacı Vasıf
NEVZAD Kerim Sadi (Nevzad Cerrahlar)
NİKO Niko Zaharyadis
ORHAN Sadrettin Celal Antel

ÖMER Edirne'li Değirmenci Faik
RAFET, REFET Van'lı Kâzım (Kip)
REŞAT Reşat Fuat Baraner
R.F. Reşat Fuat Baraner
RIZA Hamdi Şamilof
SABİT Seyfettin
SADRİ Sadrettin Celal Antel
SALİH Salih Hacıoğlu
SELİM Kerim Sadi (Nevzad Cerrahlar)
SEYFİ Seyfettin
SERMET Mahmut
SÜLEYMAN Vedat Nedim Tör
ŞAMİL Hamdi Şamilof
ŞEVKET Şevket Süreyya Aydemir
TAYFUR Dr.Şefik Hüsnü Değmer
TEKİN İsmail Hüsrev Tökin
VALA Vala Nurettin
VASIF Eczacı Vasıf
VEDAT Vedat Nedim Tör
YAHYA Mahmut
ZAHARYADİS Niko Zaharyadis

TÜSTAV

Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı

1926 Viyana Konferansı'yla açılıp Ekim 1927'de TKP'de büyük bir kırılmayla, sadece tevkifat anlamında değil, tarihsel anlamda büyük bir kırılmayla noktalanan sürece ilişkin belgeleri Sinan Dervişoğlu'nun titiz çalışmasıyla bilgilerinize sunuyoruz.

Bu çalışmayla TKP Merkez Komitesi'nin ve Dış Bürosu'nun 1926-1927 yılları boyunca yaptığı çalışmalar, aralarındaki tartışmalar, iç ve karşılıklı işleyiş biçim ve sorunları erişebildiğimiz Komintern belgeleri çerçevesinde bilinir hale geliyor. Çeviri ve çevrim yazılarda olan hataları en aza indirmeye çalıştığımız bu kitap, yeni belgelere erişilmesiyle elbette zenginleşebilir. O dönemde kullanılmış parti adlarının önemli bir bölümünün kimlere ait olduğu ortaya çıkıyor. Belgelere dayalı bilgilerin ve çalışmaların artmasıyla birlikte, Türkiye Komünist Partisi'nin tarihi gitgide aydınlanıyor.

KİTAP
SKB 0709526 VAI

ISBN 975-8683-50-0
9 789758 683505

Belge